

**УПРАВЛІННЯ,
АДМІНІСТРУВАННЯ
ТА ПРАВО:
ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ,
ДОСЯГНЕННЯ**

Журнал студентських наукових праць

№ 13, 2024

**Журнал студентських наукових праць
«УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПРАВО: ПРОБЛЕМИ,
ТЕНДЕНЦІЇ, ДОСЯГНЕННЯ»
№ 13, 2024**

Заснований у 2021 році у Вінницькому національному аграрному університеті
під назвою «Управління, адміністрування та право: проблеми, тенденції,
досягнення» на засіданні Вченої ради університету

Засновник:

Вінницький національний аграрний університет

Редакційна колегія:

Головний редактор доктор економічних наук, професор **Лутковська С.М.**

Заступники головного редактора:

доктор економічних наук, професор **Здирко Н.Г.**;
кандидат економічних наук, доцент **Пронько Л.М.**

Члени редакційної колегії:

доктор економічних наук, професор **Вдовенко Л.О.**;
доктор економічних наук, професор **Коляденко С.В.**;
доктор економічних наук, професор **Логоша Р.В.**;
доктор педагогічних наук, доцент **Кравець Р.А.**;
кандидат економічних наук, доцент **Колесник Т.В.**;
кандидат економічних наук, доцент **Мулик Т.О.**;
кандидат економічних наук, доцент **Подольчук О.А.**;
кандидат економічних наук, доцент **Ставська Ю.В.**;
кандидат економічних наук, доцент **Хаєцька О.П.**

Адреса редакції: **21008, Вінниця, вул. Сонячна, 3, тел. 0432-46-50-17**

Сайт журналу: **<https://vsau.org/pro-universitet/strukturni-pidrozdili/mizhnarodna-diyalnist>**, електронна адреса:
uap_vnau@ukr.net

©Вінницький національний аграрний університет, 2024

Journal of Student Research Papers
«MANAGEMENT, ADMINISTRATION AND LAW:
PROBLEMS, TRENDS, ACHIEVEMENTS»
№ 13, 2024

Founded in 2021 at Vinnytsia National Agrarian University under the title
"Management, Administration and Law: Problems, Trends,
Achievements" at a meeting of the Academic Council of the University

Founder:

Vinnytsia National Agrarian University

Editorial board:

Editor-in-Chief Doctor of Economics, Associate Professor Lutkovska S.

Deputy Editors-in-Chief:

Doctor of Economics Sciences, Professor **Zdyrko N.;**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Pronko L.**

Members of the Editorial Board:

Doctor of Economics Sciences, Associate Professor **Vdovenko L.**

Doctor of Economics Sciences, Associate Professor **Kolyadenko S.;**

Doctor of Economics Sciences, Associate Professor **Lohosha R.;**

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor **Kravets R.;**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Kolesnik T.;**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Mulyk T.;**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Podolianchuk O.**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Stavska Yu.;**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Khaietska O.**

Address of the Editorial Office: **3 Soniachna St. Vinnytsia, 21008, tel.**
0432-46-50-17

Web site of the Journal: **<https://vsau.org/pro-universitet/strukturni-pidrozdili/mizhnarodna-diyalnist>**, e-mail: **uap_vnau@ukr.net**

© Vinnytsia National Agrarian University, 2024

**Журнал студентських наукових праць
«УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПРАВО: ПРОБЛЕМИ,
ТЕНДЕНЦІЇ, ДОСЯГНЕННЯ»**

**До друку приймаються статті за спеціальностями:
051, 071, 072, 073, 075, 076, 081, 122, 241, 242, 281**

**Журнал «УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПРАВО:
ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ, ДОСЯГНЕННЯ»
рекомендований для публікації студентських наукових праць**

Матеріали друкуються українською та англійською мовами.

Номер схвалено і рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Вінницького національного аграрного університету,
протокол № 10 від 22 квітня 2024 року

Усі права застережені. Тексти статей, таблиці, графічний матеріал, формули захищені законом про авторські права. Передрук і переклад статей дозволяється за згодою авторів. Відповідальність за зміст публікацій і достовірність наведених в них даних та іншої інформації несуть автори статей та їх наукові керівники. Висловлені у надрукованих статтях думки можуть не співпадати з точкою зору редакційної колегії і не покладають на неї ніяких зобов'язань.

Підписано до друку Формат
60x84/8.

Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. Друк. Ар. 21,8

Віддруковано у
ТОВ «Едельвейс» (м. Вінниця, вул. 600-річчя, 17)

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 5009 від 10.11.2015

Journal of Student Research Papers
«MANAGEMENT, ADMINISTRATION AND LAW:
PROBLEMS, TRENDS, ACHIEVEMENTS»
Articles by specialties are accepted for publication:
051, 071, 072, 073, 075, 076, 081, 122, 241, 242, 281

Journal «MANAGEMENT, ADMINISTRATION AND LAW:
PROBLEMS, TRENDS, ACHIEVEMENTS»
recommended for publication of student research papers

Materials are published in Ukrainian and English.

The issue was approved and recommended for publication by the decision of the Academic Council of Vinnytsia National Agrarian University,
Protocol № 10 від 22 April 2024

All rights reserved. Texts of articles, tables, graphic material, formulas are protected by copyright law. Reprinting and translation of articles is permitted with the consent of the authors. The authors of articles and their supervisors are responsible for the content of publications and the accuracy of the data and other information provided in them. Opinions expressed in published articles may not coincide with the point of view of the editorial board and do not impose any obligations on it.

Signed for printing
Format 60x84/8.
Offset paper. Offset printing. Mind.
Printing. Ark. 21,8

Printed at
LLC «Edelweiss» (Vinnytsia, 17, 600th Anniversary Street)

Certificate of entry into the State Register of Publishers, Manufacturers and Distributors of Publishing Products
DK No 5009 dated 10/11/2015

ЗМІСТ

<i>НАПРЯМ 1. ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНЕ ТА АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ НА МІКРО- ТА МАКРОРІВНЯХ</i>	11
Н. БУРДЕЙНИЙ. ПІДТРИМКА МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	11
А. ВАСИЛИНА. ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ	16
К. ВИННИК. ЗМІНИ НА РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	21
Я. ГОЛОВЧЕНКЮ. АУТСОРСИНГ ЯК СУЧАСНИЙ МЕТОД ВЕДЕННЯ БУХГАЛТЕРІЇ	26
А. ДОНЮК. ФУНКЦІЇ ТА ПРИНЦИПИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	33
Д. ЗАПЛИТНЮК. ОПЕРАЦІЙНІ РИЗИКИ В СИСТЕМІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НОВІ ШЛЯХИ ЇХ ПОПЕРЕДЖЕННЯ	38
К. КОРНІЮК. ВІДНОВЛЕННЯ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ: РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ	43
Д. КОШЕЛЬ. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ БАНКІВ	48
В. МАКСИМЕНКО. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	53
В. ПАВЛЮК. АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ЛІКВІДНОСТІ ЯК ФАКТОРІВ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ	59
А. ПРОКОПЧУК. ОЦІНКА НЕСТАБІЛЬНОСТІ КРИПТОВАЛЮТНОГО РИНКУ В ПОРІВНЯННІ З ІНШИМИ ІНСТРУМЕНТАМИ ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ	64
О. ФІЛПОВА. АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ КАПІТАЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ	70
О. ЧИЖ. ОСОБЛИВОСТІ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	76
<i>НАПРЯМ 2. РОЗВИТОК ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ І СТРАХУВАННЯ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ</i>	81
А. БЕВЗ СТАН ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	81
І. БІЛИК ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ	86
А. БОНДАР ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ДЕРЖАВИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ	91
Ю. БУРДІЯН ФІНАНСОВА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СІЛЬСЬКИХ РЕГІОНІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	96

Ю. ВАНЖУЛА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	101
С. ГАБРУК ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	106
А. ГЛУШКО БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	110
К. ГРАБІВСЬКА ГРОШОВО-КРЕДИТНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ, ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ	115
Д. ДЕШЕВА СУЧАСНІ FINTESН НАПРЯМКИ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ	120
В. ЖДАНКІН БАНКІВСЬКИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ КОМЕРЦІЙНИМ БАНКОМ	125
Д. ЖОВНЕРУК БЮДЖЕТ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО НАПОВНЕННЯ	130
Ю. КАРПІНСЬКИЙ СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИЗИК – МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ	135
В. КІЛОЧОК МАЙНОВЕ СТРАХУВАННЯ ТА ЙОГО РОЗВИТОК В УКРАЇНІ	139
І. КОВАЛЬЧУК ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	144
О. КОЧМАРУК ФОРМИ КРЕДИТУ ТА ЙОГО КЛАСИФІКАЦІЯ, ПРОЦЕС БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУ В УКРАЇНІ	149
Р. КУШНІР МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ ТА СТРАХОВА МЕДИЦИНА: НЕОБХІДНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТА ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ	154
Х. МАЙКІВЕЦЬ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	158
М. МОСКАЛЮК СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	163
Ю. НАКОРНЄЄВА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ ТА ЙОГО ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	168
О. ПАЛАМАРЧУК ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ	173
В. ПЕТРУСЕВИЧ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ	178
К. РЕПЕТІЙ ОНЛАЙН БАНКІНГ: ТАНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	183
Т. САВОЛЮК СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ	188
Я. ТКАЧУК ДІЯЛЬНІСТЬ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	192
А. ШИНКАРЕНКО ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	196

НАПРЯМ 3. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ	201
Д. АНТОНОВА. ОСОБЛИВОСТІ ТА НОВІ МОЖЛИВОСТІ МОВИ ПРОГРАМУВАННЯ C#	201
А. БОЛЮХ. АВТОМАТИЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ТА ОПЕРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА З ВИКОРИСТАННЯМ СЕРВІСУ MONDAY.COM	206
Б. ГАЛЯС. ГОЛОВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА	211
М. ГАЮК. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ПОБУДОВИ НЕЙРОННОЇ МЕРЕЖІ ТИПУ ТРАНСФОРМЕР	216
О. ЄЛІЗАРОВ. ПЕРЕВАГИ ПРОТОКОЛУ HTTPS НАД HTTP: ЗАХИСТ В ІНТЕРНЕТІ	221
Д. КАРАВАЄВА. РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	226
В. КОРОЛЕНКО. ДІЯЛЬНІСТЬ ЛОГІСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ	231
Д. ОНОПРИЄНКО. ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ЛЮДИНУ	236
А. ПАЛАМАРЧУК. ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА	241
М. РАЇН. УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗНИЖЕННЯ	246
Н. РАДЧЕНКО. АНАЛІЗ ОСНОВНИХ МОДЕЛЕЙ РОЗГАЛУЖЕННЯ: GIT FLOW, GITHUB FLOW ТА GITLAB FLOW	251
С. СОЛОНІНКО. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ: АВТОМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ В РОСЛИННИЦТВІ	256
Н. ТОВСТИЦЬКИЙ. ЗАХИСТ КОРПОРАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЯХ: РОЛЬ ON-PREMISE DATA GATEWAY	261
К. ФЕДОРОВА. ОЦІНКА ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	266
О. ЮЩУК. ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	271
НАПРЯМ 4: ЕКОНОМІКА ТА СФЕРА ПОСЛУГ	276
Є. БАРАНОВСЬКА. ВІДНОВЛЕННЯ АГРОТУРИЗМУ У ПІСЛЯВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	276
О. ВОНСАЧ. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОЩУВАННЯ	281

В. ГОРДІЄЦЬ. ВИРОЩУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР В УМОВАХ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ	286
С. ЗЄЛЬНІКОВ. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	291
І. ОНАЧЕНКО. М'ЯСОПРОДУКТОВИЙ ПІДКОМПЛЕКС УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	296
І. КУЗЬ. ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС	301
Л. ЛАВРИК. ЛОГІСТИЧНІ СИСТЕМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ	306
О. ЛОЗІНСЬКИЙ. ОПРАЦЮВАННЯ МЕТОДИКИ ВИМІРЮВАНЬ ЯКОСТІ ПРАЦІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	311
Ю. МАКАРОВА. ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА РИНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ: ВИПРОБУВАННЯ ДЛЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРА	315
С. МЛАДІНА. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	319
А. ПИСАРЧУК. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРОТУРИСТИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ В КОНТЕКСТІ ЗЕЛЕНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО КУРСУ	324
А. СУБОТІНА. ФЕНОМЕН БЛІЦ-ТУРИЗМУ:ЯК КОРОТКІ ПОДОРОЖІ СТАЮТЬ ПОПУЛЯРНІШИМИ СЕРЕД МОЛОДІ	328
С. ТЕТЕРКО. СУЧАСНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	332
В. ТИМЧУК. ГРОМАДСЬКІ ЕКОЛОГІЧНІ ІНІЦІАТИВИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СТАЛОГО ТУРИЗМУ	337
А. ТОМАЩУК. ВПЛИВ КУЛЬТУРНИХ АСПЕКТІВ НА УСПІШНІСТЬ ІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	342
С. ХИТРИК. РОЛЬ РЕЛІГІЙНО-ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ В РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	346
М. ШЕВЧУК. СУЧАСНІ ТА СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ДИЗАЙНУ ІНТЕР'ЄРІВ КАФЕ	351
<i>НАПРЯМ 5. СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ МЕНЕДЖМЕНТУ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ. АЛЬТЕРНАТИВНА ЕНЕРГЕТИКА.</i>	356
М. ГРИНЕВИЧ. ЗНАЧЕННЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ	356
О. КОСТЕЛЬНЮК. ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ТА РИЗИКИ ДЛЯ АПК УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	361

Ю. МУРАВСЬКИЙ. ЗНАЧЕННЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ	366
С. РЕЗНІК. ОСНОВНІ ПОНЯТІЙНІ АСПЕКТИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ	371
В. ТИМОЩУК. ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ	376
І. ЗАЯЦЬ. СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ЕКСПОРТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ	381
Д. СИРІТКО. ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	385
Є. ЛЕВЧЕНКО. РОЛЬ ВІДЕОМАРКЕТИНГУ В ФОРМУВАННІ БРЕНДУ ТА ПРОСУВАННІ ПРОДУКТІВ	392
А. ЛИМАНЕЦЬ. СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ HR-МЕНЕДЖМЕНТУ	397
Д. ГОНДАРУК. ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД СИСТЕМ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МОЖЛИВІСТЬ ВПРВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ	402
Д. НАВЕРТЮК. ВПЛИВ ЛОГІСТИКИ НА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ	407
В. БОНДАРЧУК. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	412
Д. БУЛЕЙКО. ЕФЕКТИВНІСТЬ ЛІДЕРСТВА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УСПІШНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ	419
С. ОРИЩУК. ВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ДО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ ТА ПОШУК ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ ЗА РАХУНОК ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНИХ ПІДХОДІВ ДО ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЇ	424
Є. ПАВЛІЧУК. ОПТИМІЗАЦІЯ ЧАСУ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ БІЗНЕСУ	428
В. ПАЩЕНКО. ПЛАНУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ МЕНЕДЖЕРА	433
<i>НАПРЯМ 6. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ</i>	438
В. ДАНЧЕВСЬКА. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ІНВЕСТУВАННЯ: ВІД КРИПТОВАЛЮТ ДО СОЦІАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ	438
С. ІВАШКОВСЬКА. МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ У ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИНАХ	443
І. КУЧЕРУК. РОЛЬ ТА ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ	448

О. КУШНІР. ОХОРОННА ФУНКЦІЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	453
О. МАР'ЯНКО. ПОНЯТТЯ І ЗМІСТ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ВЛАСНИКА МАЙНА У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ	457
І. МАЦЬКОВ. ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ ІННОВАЦІЙНИХ СТРУКТУР В УМОВАХ СУЧАСНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ	462
В. НЕЧИПОРУК. МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ПОДАТКОВОГО ОБОВ'ЯЗКУ	466
Д. НОГА. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	470
Б. ПИПЕНКО. ОСОБЛИВОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН У СУЧАСНИХ УМОВАХ ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ	475
А. ПРИТИКА. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ЯК ГАЛУЗЬ ПРАВА	479
В. САДЛОВСЬКА. ВПЛИВ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ НА ТВАРИННИЙ СВІТ УКРАЇНИ	484
А. СОЛТАСЮК. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ У ПРОЦЕСІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ	488
А. ХМІЛЬ. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ	492
К. ЦІХОВСЬКА. ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	496
Є. АНДРОНЮК. ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	502
Д. АНДРОЩУК. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	506
І. ГАЙДАЙ. РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ	509
Л. ЦИМБАЛІСТ. ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ	514
А. ШКРАБІЙ. ПРОБЛЕМИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ, ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ У СУДОЧИНСТВІ, ПРАВОВІЙ КОНСУЛЬТАЦІЇ ТА СИСТЕМІ ВИКОНАННЯ ЗАКОНУ	518

НАПРЯМ

1

ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНЕ ТА АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ НА МІКРО- ТА МАКРОРІВНЯХ

Назарій БУРДЕЙНИЙ*

студент 1 курсу,
факультет обліку, фінансів та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ПІДТРИМКА МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

***Анотація.** Підтримка на початку відкриття власної справи одна з найважливіших та найпозитивніших функцій держави в жорстоких реаліях сформованої ринкової конкуренції. Державна політика спрощеної реєстрації, інвестицій, пільгових кредитів та пільгового оподаткування дедалі полегшують відкриття нових бізнесів для стабілізації та урізноманітнення загального національного ринку. У статті розглянутий актуальний погляд на сутність державної підтримки малого бізнесу та її положення в Україні.*

***Abstract.** Support at the beginning of opening your own business is one of the most important and most positive functions of the state in the brutal realities of established market competition. The state policy of simplified registration, investments, preferential loans and preferential taxation is increasingly making it easier to open new businesses to stabilise and diversify the general national market. The article considers the current view on the essence of state support for small businesses and its position in Ukraine.*

Вступ. У сучасний період переходу від планової економіки до ринкового господарства особливого значення набуває розвиток середнього і дрібного підприємництва, малого бізнесу. Саме малі підприємства, які не потребують великих стартових інвестицій і гарантують високу швидкість обороту ресурсів, здатні найшвидше і економічно вирішувати проблеми реструктуризації економіки, формування і насичення ринку споживчих товарів в умовах дестабілізації економіки та обмеженості фінансових ресурсів. Малі підприємства оперативно реагує на зміни кон'юнктури ринку, надає економіці необхідну гнучкість. Малі компанії здатні оперативно реагувати на зміни

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування Ярославна МУЛИК

споживчого попиту і за рахунок цього забезпечувати не обхідну рівновагу на споживчому ринку. Малий бізнес вносить істотний вклад у формуванні конкурентного середовища. Це один з провідних секторів, який багато в чому визначає темпи економічного зростання, стан зайнятості населення, структуру і якість валового національного продукту [1].

Розвиток малого і середнього бізнесу несе в собі безліч перспектив:

- збільшення числа власників, а значить, формування середнього класу головного гаранта політичної стабільності в демократичному суспільстві;
- зростання частки економічно активного населення, що збільшує доходи громадян і згладжує диспропорції у добробуті різних соціальних груп;
- створення нових робочих місць з відносно низькими витратами, особливо в сфері обслуговування;
- ліквідація монополії виробників, створення конкурентного середовища;
- поліпшення взаємозв'язку між різними секторами економіки.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку уряд України має сконцентруватися на підтримці саме цього сектора економіки.

Під поняттям «державна підтримка малого бізнесу» маються на увазі будь-які державні заходи з фінансового сприяння в інтересах суб'єктів господарювання, що створюють для цих суб'єктів прямі чи приховані переваги і мають грошову оцінку. Надання підприємствам державної підтримки здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів шляхом зменшення їх доходної частини (у разі податкових пільг), або за рахунок грошових коштів державних підприємств та організацій.

Основні форми державної підтримки суб'єктів економічної діяльності, у тому числі малого бізнесу, це: пряме бюджетне фінансування підприємств з боку державного та місцевих бюджетів; податкові пільги; часткове покриття державою відсотків за кредитами та покриття інших фінансових витрат; державні гарантії за кредитами; обов'язкове державне страхування комерційних ризиків; – пільгові тарифи на товари та послуги, що – надаються державою або державним підприємством; списання заборгованості з податків і податкових зборів, які підприємство не в змозі покрити самостійно [2].

Основними напрямками підтримки малого бізнесу можуть виступати такі:

- 1) державні проекти із навчання охочих до організації малого бізнесу;
- 2) спрощення організації, ведення бізнесу, звітування;
- 3) пільгове оподаткування;
- 4) пільгове кредитування;
- 5) інвестування конкретних сфер;
- 6) консультування та юридичне супроводження бізнесу.

Деякі із цих напрямів вже знайшли своє відображення у напрямках державної політики у сфері розвитку малого підприємництва в Україні [4] :

- удосконалення та спрощення порядку ведення обліку з метою оподаткування;
- запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва відповідно до критеріїв, встановлених у податковому законодавстві;

- залучення суб'єктів малого підприємництва до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, здійснення постачання продукції (робіт, послуг) для державних та регіональних потреб;
- забезпечення фінансової державної підтримки малих підприємств шляхом запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами;
- сприяння розвитку інфраструктури підтримки малого підприємництва;
- гарантування прав суб'єктів малого підприємництва під час здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;
- сприяння спрощенню дозвільних процедур та процедур здійснення державного нагляду, отримання документів дозвільного характеру для суб'єктів малого підприємництва та скороченню строку проведення таких процедур;
- організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого підприємництва;
- упровадження механізмів сприяння та стимулювання до використання у виробництві суб'єктами малого підприємництва новітніх технологій, а також технологій, що забезпечують підвищення якості товарів (робіт, послуг).

Рис. 1. Модель державної підтримки малого бізнесу
Джерело: [6]

Будь-який бізнес – малий чи великий – не може бути повністю готовим до економічних наслідків, які несе із собою повномасштабна війна. Одне із пріоритетних завдань держави – надавати усю можливу підтримку. Однією з пріоритетних цілей Міністерства цифрової трансформації до війни було створення країни підприємців, де зручно можна відкрити бізнес, сплатити податки та отримати консультацію.

Тому на даний час Міністерством цифрової трансформації впроваджено чимало ініціатив для того, щоб підтримати підприємців у цей складний період:

- 1) єДекларація. Раніше, щоб розпочати чи продовжити власну справу,

необхідно було отримувати сотні дозволів чи ліцензій. Під час воєнного стану це робити ще важче. По-перше, черги ніхто не скасовував. По-друге, повітряні тривоги, під час яких обов'язково треба бути в укритті. Щоб спростити ці формальності, Міністерство цифрової трансформації запустило єДекларацію. Це документ, який діє замість 374 дозвільних документів, які необхідні для роботи підприємців.

Із єДекларацією це зробити набагато простіше – за декілька кліків, адже вона не потребує розгляду чиновником і можна одразу працювати [3].

2) Гранти на підтримку мікро та малого бізнесу. Мікро та малі підприємства становлять фундамент економіки країни. Під час війни вони стають найуразливішими, на відміну від великих мережеских компаній.

Тож спільно із програмою "EU4Business", Мінекономіки та Офісом з розвитку підприємництва та експорту створений грантовий фонд. Він розрахований на підтримку 300 підприємств, які розміщені в районі бойових дій, виїхали та розгорнулися у більш безпечному місці.

Відбором заявок вже займається спеціальна комісія з незалежних бізнес-експертів. Розмір гранту – 125 000 гривень (еквівалент приблизно 4 тисяч євро).

Таблиця 2

Державна підтримка мікро, малого та середнього підприємництва

Дата	Сума кредитів (млрд грн)
31.12.2020	17,5
31.12.2021	79,4
23.02.2022	89,6
23.05.2022	114,0

Джерело: [4]

3) Від фінансів до консультацій. Саме за це відповідає сторінка "Підтримка бізнесу в умовах війни" на порталі Дія.Бізнес. На даній сторінці зібрані усі і державні й донорські програми та приватні ініціативи підтримки підприємців. Вони допоможуть зберегти бізнес, робочі місця та підтримати економіку України. Тут можна дізнатися, як підприємцям отримати гроші за працевлаштування ВПО та як перевезти свій бізнес у більш безпечне місце за допомогою держави. Або отримати кредит на час воєнного стану за програмою "5-7-9%". Чи проконсультуватися щодо перезапуску власної справи [3].

Таблиця 3

За період воєнного стану (02.2022-05.2022)

Кредитів	Надано на суму
6726	24,38 млрд грн

Джерело: [5]

4) Дія. Бізнес в Україні та Варшаві

Продовжує функціонувати мережа офлайн-центрів підтримки підприємців Дія. Бізнес по всій Україні. Більшість центрів Дія. Бізнес наразі функціонують як гуманітарні центри для координації допомоги. Центри Дія. Бізнес у Тернополі та Ужгороді функціонують у звичному форматі, але допомагають підприємствам із релокацією, адаптацією до нових умов, рестартом і відновленням діяльності.

Від початку повномасштабної війни Польща усіляко підтримує Україну на всіх можливих рівнях. Особливо у забезпеченні прихистку: для 3 мільйонів українців польські міста та містечка стали тимчасовим домом. Серед цих людей є чимало підприємців, що хочуть продовжувати працювати та підтримувати Україну. Перший центр Дія. Бізнес у Варшаві працює в нестандартному форматі. Окрім фахових консультацій для підприємців, до центру можуть звернутися всі українці, які сьогодні в Польщі та потребують роботи, житла або оформлення документів.

5) Експорт в умовах війни. Наша зброя сьогодні – українське на полицях світових супермаркетів. Вихід на міжнародний ринок та пошук партнерів за кордоном – наразі нове актуальне завдання для багатьох українських компаній.

Для його полегшення Офіс з розвитку підприємництва та експорту запустив окремий розділ "Експорт в умовах війни" на Дія.Бізнес. Тут можна знайти актуальну інформацію для підприємств, що готові постачати свою продукцію за кордон, а також подати заявку на включення компанії до Каталогу українських експортерів – онлайн-сервісу, який іноземні імпортери використовують як базу для пошуку партнерів в Україні. Також на Експортному напрямі Дія.Бізнес для налагодження міжнародних партнерств запустили англomовний розділ – "Buy Ukrainian products and services". Тут також можна знайти інформацію про ініціативи та проєкти для допомоги українському бізнесу, дані щодо обмеження імпорту та інше [6].

Висновок. Таким чином, виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що перехід до ринкових умов господарювання в Україні у комплексі зі світовою фінансовою кризою з особливою гостротою поставив питання про роль і місце держави в регулюванні та підтримці малого підприємництва. Необхідність державної підтримки малого бізнесу викликана тим, що, незважаючи на вагомні переваги малого підприємництва, цей сектор економіки найбільш вразливий до змін у соціально-економічному та політичному житті суспільства. В умовах війни державна підтримка підприємств стала одним з інструментів стимулювання відновлення економіки.

Список використаних джерел:

1. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики К.: Т-во «Знання», 2001. 277 с.
2. Pidru4niki.com URL: - https://pidru4niki.com/83703/finansi/finansova_pidtrimka_rozvitku_malogo_biznesu (Дата звернення: 10.04.2024)
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану (15.03.2022) Закон України №2120-ІХ
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (Дата звернення: 10.04.2024)
5. Сайт Міністерства Фінансів України URL: <http://surl.li/mwtr> (Дата звернення: 10.04.2024)
6. Офіційний сайт ДПАУ URL: - <http://www.sta.gov.ua/control/uk/index> (Дата звернення: 10.04.2024)

Анна ВАСИЛИНА*,
студентка 4 курсу,
факультет обліку, фінансів та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

***Анотація.** У статті узагальнено основні проблеми та перспективи ведення управлінського обліку на підприємстві. Розглянуто у якому стані зараз управлінський облік, які зміни відбулись, і чи застосовують його українські підприємства. Досліджено основні етапи становлення управлінського обліку. Розкрито основні інновації та пропозиції щодо удосконалення системи управлінського обліку. Розглянуто проблеми формування і подання звітності, для прийняття управлінських рішень.*

***Abstract.** The article summarizes the main problems and prospects of management accounting at the enterprise. The current state of management accounting, what changes have taken place, and whether Ukrainian enterprises use it are considered. The main stages of formation of management accounting have been studied. The main innovations and proposals for improving the management accounting system are disclosed. The problems of forming and submitting reports for making management decisions are considered.*

Вступ. Управлінський облік є різновидом бухгалтерського обліку, який забезпечує процес виявлення, накопичення, аналізу та передачі інформації, що застосовується для прийняття майбутніх рішень. Необхідність ведення управлінського обліку заключається в тому, що фінансовий облік не в змозі в повній мірі надати керівництву необхідну інформацію для прийняття управлінських рішень.

Організація управлінського обліку вважається ключовим етапом для ефективного управління підприємством та отримання прибутку.

При правильному організованому управлінському обліку формується необхідний масив інформації, для виявлення пріоритетних напрямках підприємства, планування подальшого розвитку, оптимізації механізмів для ухвалення управлінських рішень. На даний час управлінський облік вважається важливим елементом організаційної складової господарства. Існують і суперечності, пов'язані з раціональним налагодження, а саме застосування сучасних технологій, створення інформаційного захисту й управління ризиками.

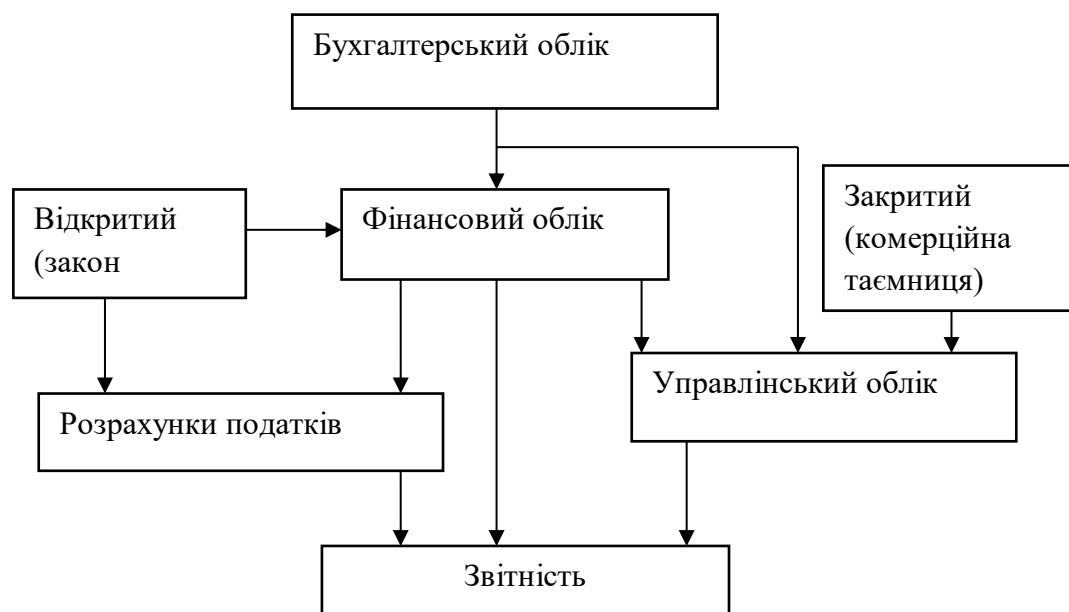
Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» №996 від 16.07.1999 р. управлінський облік обґрунтовується, як система збору, обробки та підготовки

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування ВНАУ, Яна ІЩЕНКО

інформації для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством». Згідно цього ж закону зазначено, що підприємство має право самостійно розробляти форму управлінського обліку, звітності та контролю операційної та господарської діяльності, а також визначає права працівників на підписання бухгалтерських документів [8].

Визначення управлінський облік зумовлює наявність усієї інформації про діяльність підприємства. Іншими словами управлінський облік включає в себе бухгалтерську інформацію. Управлінський облік вважається внутрішньою інформацією, яка використовується лише довіреними особами адже вона включає інформацію про плани розвитку та стратегії підприємства. Управлінський облік служить лише інтересам підприємства, це і є перевагою над фінансовим обліком, що представлено на рис.1.

Рис. 1 Структура бухгалтерського обліку

Джерело: сформовано автором на основі [Error! Reference source not found.]

Об'єктами управлінського обліку є:

- витрати підприємства та його структурних підрозділів;
- доходи підприємства та його структурних підрозділів;
- фінансові результати господарської діяльності підприємства, згруповані за їх цільовим призначенням;

Управлінський облік формувався як самостійна інформаційна система. Одні з перших думок про необхідність формування самостійної інформаційної системи про витрати підприємства, і про те, якою має бути система, з'явилися на початку ХХ-го століття у книзі І. Емерсона «Продуктивність праці як основа оперативної роботи і заробітної плати». Саме в цій роботі вперше була здійснена спроба виділити облік витрат виробництва в самостійний напрямок облікової системи [1].

Дослідження функціонування сільськогосподарських підприємств України в сучасних умовах показує їх сутнісні характеристики порівняно з підприємствами інших галузей національної економіки, що впливає на побудову

управлінського обліку. Ці характеристики охоплюють багато аспектів, особливо управління, економіку, технологію, що відображено на рис. 2.

Рис. 2. Особливості діяльності сільськогосподарських підприємств
 Джерело: сформовано автором на основі [Error! Reference source not found.]

Перший період характеризується безпосередньо створенням передумов управлінського обліку. Другий період характеризується розвитком методології управлінського обліку. Саме під час цього періоду відбулись ще три етапи становлення, а саме:

I. 1920-1950 рр. було розроблено спеціальні прийоми, методи управлінського обліку та формування його цілей;

II. 1950-1990 рр. відбувся розвиток традиційних систем управлінського обліку, а саме калькулювання, розподіл витрат, оцінка безбитковості, директ-костинг, стандарт-кост;

III. 1990р. та до теперішнього часу – розвивається інноваційна система управлінського обліку, застосування новітніх технологій, створення концепції стратегічного управлінського обліку [2].

Варто підкреслити, що етапи розвитку управлінського обліку в Україні відрізняються із загальносвітовою тенденцією. В Україні виділяють наступні два етапи:

I. 1990-2005-2010р. відбулась систематизація знань з управлінського обліку. Етап розробки теоретичних обґрунтувань управлінського обліку. Його основна мета та призначення полягає у синхронізації з міжнародним досвідом науково-теоретичних уявлень і практичного використання системи управлінського обліку;

II. 2010р. і до теперішнього часу – широке розповсюдження і застосування в практиці вітчизняними підприємствами управлінського обліку [3].

Сучасний управлінський облік, використовуючи зовнішню і внутрішню інформацію, забезпечує потреби не тільки виробництва, а й маркетингу, управління дослідженнями та інших функцій бізнесу. Він здійснює аналіз діяльності з урахуванням як поточних, так і довгострокових цілей, розробляє методи здобування інформації про вирішальні чинники успіху: витрати, якість, час тощо.

Нападовська Л.В. виділяє такі етапи виникнення та еволюції управлінського обліку: Калькуляційний облік (кінець XIX – початок XX ст.); Виробничий облік з елементами управлінського обліку (початок XX – 50-ті роки XX); Управлінський облік, як окрема галузь теоретичних і практичних знань (50-70 роки XX ст.); Стратегічний управлінський облік (70-ті роки XX ст.. – теперішній час) [4].

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визнає фактичну собівартість одним із основних принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Закон наголошує на пріоритетності оцінки активів компаній за виробничими витратами та витратами на придбання. Собівартість окремого виду сільськогосподарської продукції визначається за супутніми культурами (групами культур), видами тварин або витратами виробництва [8].

На думку Правдюк Н.Л., методологія управлінського обліку ґрунтується на методах бухгалтерського та фінансового обліку і виходить лише за його межі за рахунок поєднання в собі п'яти-шести дисциплін економічного напрямку [7] .

Визначення собівартості продукції аграрних підприємств здійснюється в такій послідовності: розподіляють за призначенням витрати на отримання основних засобів на об'єкти планування та обліку витрат ; обчислюють собівартість продукції допоміжних та підсобних промислових виробництв, які надають послуги основному виробництву; розподіляють витрати на зрошення,

осушення земель; розподіляють загально виробничі витрати; визначають загальну суму виробничих витрат за об'єктами планування обліку; обчислюють собівартість продукції рослинництва; розподіляють витрати на утримання кормоцехів; визначають собівартість продукції тваринництва; визначають собівартість живої маси тварин на вирощуванні і відгодівлі; визначають собівартість продукції підсобних промислових виробництв з переробки сільськогосподарської продукції [5].

Облік витрат у сільськогосподарському виробництві забезпечує достовірне, оперативне та повне надходження інформації щодо вартості та кількості одержаної продукції, наданих послуг та виконаних робіт, також матеріальних і грошових витрат на виробництво продукції за підприємством [9].

Висновки. На основі проведених досліджень, встановлено, що управлінський облік практично не регулюється законодавством, компанії самостійно розробляють системи та форми управлінського обліку, звітності та контролю за господарськими операціями, тоді як фінансовий облік визначається міжнародними стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Дані фінансового облікового запису відображають результати минулих подій, тоді як управлінські дані забезпечують систематичний аналіз обліку операційних планів, засобів контролю та окремих видів діяльності внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством.

Сучасний управлінський облік використовує зовнішню та внутрішню інформацію для задоволення потреб не лише виробництва, а й маркетингу, управління дослідженнями та інших бізнес-функцій. При організації системи управлінського обліку важливо сформулювати номенклатуру об'єктів обліку, яка б відповідала об'єктам управління.

Список використаних джерел:

1. Бутинець Ф.Ф. та ін. Бухгалтерський управлінський облік. Навчальний посібник для студентів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит» Житомир: ЖІТІ, 2000. 448 с.
2. Мошковська О.А. Еволюційний розвиток бухгалтерського управлінського обліку: історичний аспект / О.А. Мошковська // Збірник наукових праць ЧДТУ. – 2010. – Вип. 22. – С. 73-76.
3. Н.В. Бондарчук. Історичні передумови розвитку управлінського обліку на підприємствах України. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=823>
4. Нападовська Л.В. Управлінський облік: [Монографія]/ Л.В Нападовська.- Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000.- 450 с.
5. Особливості ведення управлінського обліку в аграрних підприємствах. URL: <http://ozybooks.com/book/422-lekciji/11-Page11.html>.
6. Писаренко Т. М. Історичні передумови виникнення стратегічного управлінського обліку. URL: http://sophus.at.ua/publ/2015_11_25_lutsk/sekcija_section_1_2015_11_25/istorich
7. Правдюк Н.Л. Види бухгалтерського обліку та обґрунтування їх застосування // Економіка АПК. - 2006. - № 6. – С. 52-59.
8. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 року №996-XIV зі змінами від 13.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
9. Синтетичний та аналітичний облік витрат сільськогосподарського виробництва. URL: <https://buklib.net/books/27496/>

Карина ВИННИК *,
студентка 3 курсу,
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ЗМІНИ НА РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

***Анотація.** У даній статті проаналізовано ситуацію на ринку праці в період військового стану в Україні, де основною причиною його кризи є відкрита військова агресія з боку РФ, яка мала серйозний вплив на економіку і зайнятість населення країни. Під впливом військового конфлікту ринок праці переживає значні зміни, зокрема, збільшення рівня безробіття та значні втрати робочих місць. Наведенно статистичні дані та проаналізовано динаміку змін на ринку праці під час військового конфлікту. Зокрема, розглядаються сезонні коливання та зміни в попиті на робочу силу в різних регіонах країни.*

***Abstract.** This article analyzes the situation in the labor market during martial law in Ukraine, where the main cause of its crisis is open military aggression by the Russian Federation, which had a serious impact on the economy and employment of the country's population. Under the influence of the military conflict, the labor market has experienced significant changes, including an increase in unemployment and significant job losses. Statistical data are provided and the dynamics of changes in the labor market during the military conflict are analyzed. In particular, seasonal fluctuations and changes in demand for labor in different regions of the country are considered.*

Вступ. Під час військових конфліктів, незалежно від їх тривалості чи причин, ринок праці зазнає суттєвих змін. Воєнний стан не лише перетворює стратегії та пріоритети в економіці, але й істотно впливає на структуру та функціонування працевлаштування. Мілітарні дії та конфлікти призводять до серйозних руйнувань на ринку праці, спричиняючи високий рівень безробіття та значні втрати робочих місць, що призводить до зниження економічної активності. Однак, слід зауважити, що міграційні процеси також впливають на загальну динаміку безробіття, оскільки деяка частина населення вимушена шукати роботу за кордоном, що допомагає трохи зменшити тиск на внутрішній ринок праці.

Виклад основного матеріалу. Військовий конфлікт в Україні призвів до серйозних наслідків для населення. Мільйони людей втратили роботу і змушені були покинути свої будинки. Рівень безробіття досяг критичної позначки, перевищивши 35% [1]. Триваюча війна приносить страждання, смерть і має великий руйнівний вплив на всі сектори економіки країни. В

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування Олена Коваль

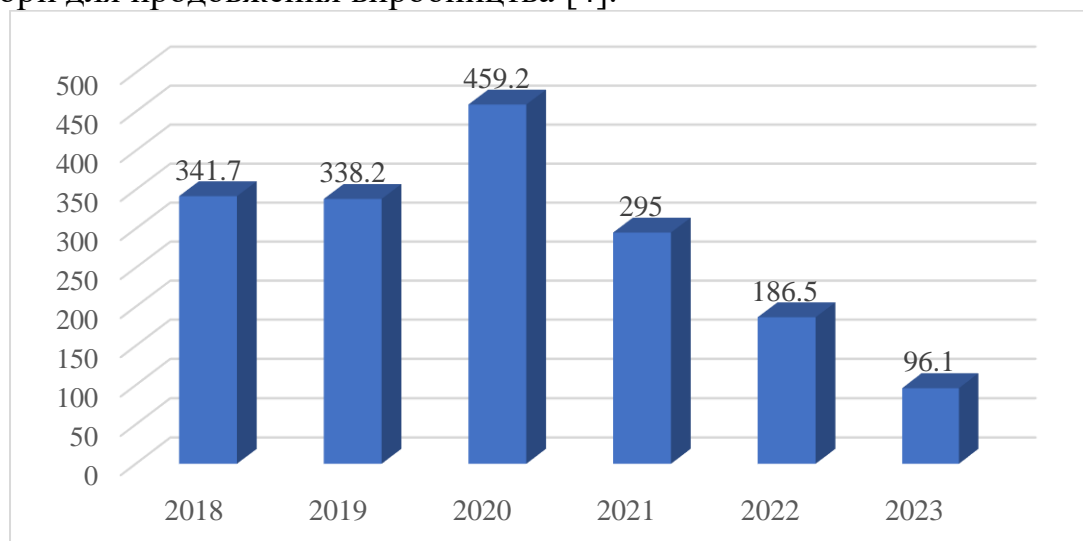
результаті, національний ринок праці став місцем жорсткої конкуренції. Кількість доступних вакансій на ринку праці в Україні зменшилось в 20 разів порівняно з передвоєнним періодом.

У період конфлікту, бізнес і ринок праці в Україні пройшли ряд етапів адаптації до нових умов. На грудень місяць 2023 року, в середньому на одну вакансію припадало 19 безробітних (порівняно з 7 на грудень 2021 року). В результаті масової втрати постійної роботи значна частина працездатного населення опинилася на межі фінансової кризи. Несподівано впали доходи громадян, а заощадження швидко вичерпалися. Безробіття стрімко зросло на тлі уповільнення економічної активності працевлаштованого населення.

Упродовж 2023 р. на ринку праці традиційно відбувалися сезонні коливання, а як загальну тенденцію варто відзначити суттєве збільшення попиту на робочу силу. Левову частку попиту на ринку праці у 2023 р. сформували роботодавці з Київської, Дніпропетровської, Львівської, Одеської та Харківської областей. Також у 2023 р., порівняно з 2022 р., відбувся значний приріст кількості вакансій у прифронтових областях країни: у Миколаївській – на 77,5 %; у Чернігівській – на 57,2 %; у Сумській – на 53 %; у Запорізькій – на 25,9 % [7].

Україна зазнає значних людських втрат, що безпосередньо відображається на ринку праці. Навіть розглядаючи сценарій припинення бойових дій вже завтра, руйнування, котрих зазнала країна зараз вже є масштабними, тому держава потребує кардинальних реформ та програм для відновлення та відбудови країни, створення умов для повернення працездатного населення у післявоєнний час.

На рис. 1 наведено динаміку численності безробітних в Україні за 2018 – січень 2023 рр. Ринок праці зіткнувся з труднощами через внутрішнє переміщення населення, що призвело до додаткового навантаження. Це призвело до структурно-кваліфікаційних диспропорцій між попитом і пропозицією робочої сили, незважаючи на релокацію деяких підприємств на більш безпечні території для продовження виробництва [4].

Рис. 1. Кількість безробітних в Україні, 2018 – січень 2023 рр. тис. осіб
Джерело: [4].

Попри поступову адаптацію економіки до нових умов функціонування, в Україні зберігається високий рівень безробіття. За оцінками дослідницької агенції «Info Sapiens», у січні 2024 р. показник безробіття становив 17 %. Проблеми використання робочої сили загострюються в умовах поглиблення сформованих дисбалансів на ринку праці. Станом на 1 січня 2024 р. загальна чисельність безробітних, зареєстрованих у Державній службі зайнятості (ДСЗ), становила 96,1 тис. осіб (серед них понад 40 % мають вищу освіту) за наявності 40,2 тис. одиниць вакансій. Протягом 2023 р. мали статус безробітних 483,2 тис. осіб проти 867,6 тис. осіб – у 2022 р., з них у 2023 р. працевлаштовано 160,1 тис. осіб та пройшли професійне навчання 32,9 тис. осіб, у 2022 р. відповідно – 248,8 тис. осіб та 46,6 тис. осіб [3].

Офіційна статистика Державної служби зайнятості свідчить про збереження невідповідності кількісних та якісних характеристик попиту та пропозиції робочої сили в регіонах та регіональних відмінностей щодо глибини таких диспропорцій. Станом на 1 січня 2023 р. найбільша кількість зареєстрованих безробітних була у Запорізькій, Дніпропетровській та Сумській областях. Лідерами за пропозицією вакантних робочих місць є Львівська, Дніпропетровська та Київська області (рис. 3).

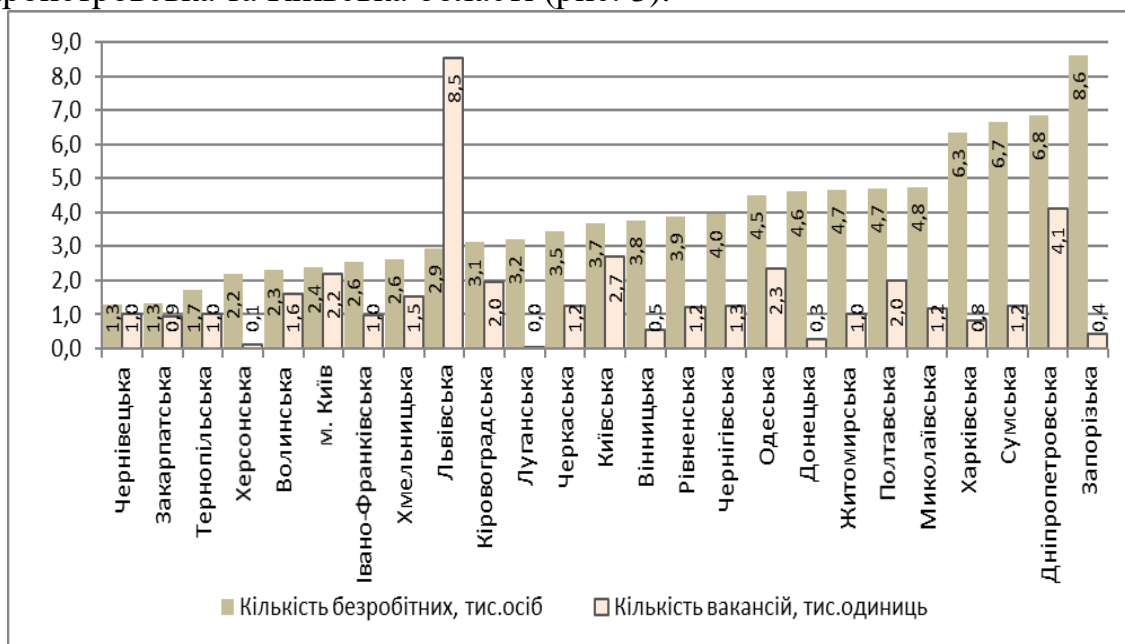

Рис. 3. Кількість шукачів роботи та вакансій станом на 1 січня 2024 р.

Джерело: [3].

На 1 вакансію припадало від 1 до 20 безробітних. Львівська область у 2023 р. була єдиною, де кількість вакансій перевищила чисельність офіційно зареєстрованих безробітних [3].

Ринок праці в Україні великою мірою залежатиме від того, як довго триватимуть бойові дії і коли повернуться українські мігранти додому. Однак до кінця 2024 року можна очікувати поступове відновлення трудової активності та

стабілізації кількості вакансій. У таблиці 1 наведено загрози на ринку праці в Україні та їх можливі наслідки в період воєнних дій та після їх закінчення [1].

Щоб запобігти таким наслідкам і подолати загрози на ринку праці, держава може вжити кілька заходів. Це включає відновлення економіки та інфраструктури через інвестиції та державні програми, надання соціальних програм та підтримки для безробітних та працівників, які постраждали від військової агресії, навчання та перекваліфікація робочої сили для адаптації до нових реалій та технологій ринку, створення нових робочих місць у сферах відновлення, будівництва та інновацій, а також проведення реформ для підтримки підприємництва та створення нових бізнесів.

Таблиця 1

Загрози на ринку праці України й можливі їхні наслідки

Загрози	Наслідки
Посилення напруження на ринку праці внаслідок бойових дій	Зменшення обсягу пропозиції робочої сили. Збільшення навантаження на соціальні фонди
Втрата / знищення виробничої та соціальної інфраструктури	Поглиблення структурних диспропорцій зайнятості. Проблеми доступності якісних робочих місць. Зростання безробіття
Поширення застійного безробіття	Погіршення якості трудового потенціалу (декваліфікація). Втрата мотивації до продуктивної зайнятості. Падіння рівня життя працюючих і їхніх родин
Низька дієвість мотиваційних і стимулюючих чинників на ринку праці	Низький рівень економічної активності. Збереження тіньової зайнятості
Низький рівень адаптивності суб'єктів ринку праці до нових вимог	Зростання економічної неактивності (поза робочою силою). Поповнення лав безробітних. Зростання вірогідності соціальної ексклюзії на ринку праці
Низький рівень мобільності робочої сили	Посилення галузевих й освітньо-професійних асиметрій ринку праці. Звуження можливостей працевлаштування. Зниження продуктивності праці
Зміна вікової структури робочої сили	Збільшення навантаження на соціальні фонди. Зниження продуктивності праці
Низький рівень інфорсменту трудового законодавства	Збільшення сегменту неформальної та тіньової зайнятості. Втрата мотивації до продуктивної зайнятості. Погіршення безпеки праці й гідні умови праці

Джерело: [1].

Критично важливим фактором для успішного подолання даних загроз є узгоджена діяльність влади, представників бізнесу та громадськості з метою забезпечення сталого економічного і соціального відновлення.

Оновлена політика зайнятості післявоєнної економіки, міститиме три основні напрями [5]:

- перший напрямок, орієнтований на екстрене забезпечення зайнятостю та доходами в умовах стабілізації безпекової та соціально-гуманітарної ситуації найбільш постраждалих від війни груп населення;

- другий напрямок, який передбачає створення умов для відновлення економіки приймаючих громад;

- третій напрямок, який визначає національну політику щодо створення та розвитку робочих місць, яка має ґрунтуватися на засадах концепції гідної праці, а також сприяти розвитку інституційної спроможності ринку праці й соціального діалогу на національному рівні [2].

Для підвищення рівня зайнятості у воєнний час і період відновлення економіки країни дуже важливо забезпечити мобільність робочої сили: це сприятиме посиленню її адаптивності, підвищенню конкурентоспроможності, а також ефективності використання.

Висновки. Отже, воєнний стан суттєво впливає на ринок праці, породжуючи складні трансформації та викликаючи серйозні виклики для економічної стабільності. Військовий конфлікт суспільно-економічної системи призвів до втрати мільйонів робочих місць, зниження рівня безробіття та значних втрат в економічній активності. Необхідною відповіддю на ці виклики є адаптація бізнесу та працевлаштування до нових умов, спрямованих на зменшення структурно-кваліфікаційних диспропорцій та створення сприятливих умов для збалансованого розвитку ринку праці. Водночас, регіональні особливості відновлення ринку праці свідчать про нерівномірність процесів відновлення економічної активності, що потребує уважного аналізу та здійснення місцевих заходів з підтримки зайнятості та економічного зростання.

Список використаних джерел

1. Близнюк В.В., Яценко Л.Д. Ринок праці України в умовах війни. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects*: Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. Р. 1106–1113
2. Громов О. Ринок праці: поживлення та оптимізм на майбутнє. *Урядовий кур'єр*. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/rinok-praci-pozhavlennya-ta-optimizm-na-majbutnye/> (дата звернення: 14.03.2024).
3. Державна служба зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/view> (дата звернення: 14.03.2024).
4. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/register/2023/> (дата звернення: 14.03.2024).
5. Ринок праці в умовах війни: тенденції та перспективи. 2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/rynok-pratsi-v-umovakh-viyny-tendentsiyi-ta-perspektivu> (дата звернення: 11.03.2024).
6. Ринок праці оживає: у січні зростали зарплати, кількість шукачів і конкуренція. Work.UA. URL: <https://www.work.ua/articles/analytics/3234> (дата звернення: 10.03.2024).
7. Річні підсумки аналізу показників національного ринку праці у 2023 році. Національне агентство кваліфікацій. URL: <https://nqa.gov.ua/news/richni-pidsumki-analizu-rokaznikiv-nacionalnogo-...> (дата звернення: 13.03.2024).

Яна ГОЛОВЧЕНКО *,
студентка 3 курсу,
факультет обліку, фінансів та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

АУТСОРСИНГ ЯК СУЧАСНИЙ МЕТОД ВЕДЕННЯ БУХГАЛТЕРІЇ

Анотація. У статті узагальнено функціональну сутність й зміст «аутсорсингу» та його використання в бухгалтерській сфері. Проаналізовано функціонування українських аутсорсингових компаній на міжнародному ринку послуг та досліджено чинники впливу на них. Розглянуто поняття бухгалтерського аутсорсингу та систематизовано його класифікацію. Представлено характеристику моделей бухгалтерського аутсорсингу. Сформовано переваги та недоліки бухгалтерського аутсорсингу, на які керівник повинен звернути увагу, перед прийняттям рішення щодо обрання форми організації бухгалтерського обліку на підприємстві.

Abstract. The article summarizes the functional essence and content of "outsourcing" and its use in the accounting field. The functioning of Ukrainian outsourcing companies on the international services market was analyzed and the factors affecting them were studied. The concept of accounting outsourcing is considered and its classification is systematized. The characteristics of accounting outsourcing models are presented. The advantages and disadvantages of accounting outsourcing, which the manager should pay attention to before making a decision on choosing the form of organization of accounting at the enterprise, have been formed.

Вступ. Стрімкий розвиток світової економіки вимагає використання новітніх методів управління, які сприяють підвищенню ефективності та результативності господарської діяльності. Делегування окремих прав корпоративного управління спеціалізованим компаніям є одним із шляхів досягнення привабливих результатів діяльності. Тому до послуг, які донедавна були новими для українських суб'єктів господарювання, а зараз користуються все більшим попитом у нашій країні, можна віднести аутсорсинг, який дозволяє швидко оптимізувати вкрай важливі для підприємства функції управління або виробництва на належному рівні якості процесу. Це дуже привабливо в умовах гострої конкуренції, коли необхідно забезпечити сталий розвиток підприємств за оптимальних витрат різноманітних ресурсів.

В цілому, у наукових підходах визначено, що аутсорсинг – це процес залучення сторонньої особи чи компанії до виконання певної роботи, який дозволяє підприємствам зосередитись на основній діяльності, підвищити

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і оподаткування – Олена Подолянчук

ефективність підприємств, а також вивільнити відповідні організаційні, фінансові та людські ресурси, щоб розвивати нові напрями, або сконцентрувати зусилля на існуючих, що вимагають підвищеної уваги.

Серед наукових досліджень, у яких висвітлено питання організації бухгалтерського аутсорсингу варто звернути увагу на праці Поплюйко А.М. [1], Гаркуша С.А. [12], Скакун Л.С. [14], Бурко К.В. [9], Подолянчук О.А. [19].

Виклад основного матеріалу. В Україні початковий етап розвитку бухгалтерського аутсорсингу припав на середину 1990-х рр. (час розквіту бухгалтерських аутсорсингових послуг у США та Європі). Зародився у недрах аудиту, коли аудитори зіткнулися з потребами клієнтів не тільки в аудиторських перевірках, але й у зовнішній допомозі в організації всіх видів обліку [1]. На сьогоднішній день ринок бухгалтерського аутсорсингу в Україні характеризується зростанням ділової активності, оскільки кількість персоналу, зайнятого в аутсорсингових компаніях та обсяг реалізованих бухгалтерських послуг поступово зростає, і ведення бухгалтерського обліку у формі бухгалтерського аутсорсингу стає все більш популярним.

Популярність українських аутсорсингових компаній на міжнародному рівні протягом останніх років зростає (табл. 1), а це означає, що їхня діяльність характеризується позитивними змінами, до яких можна віднести:

- інноваційний підхід до роботи та надання послуг;
- отримання сертифікатів та нагород за успішні проєкти;
- позитивну динаміку зростання надання послуг;
- відгуки клієнтів;
- проєкти з корпоративної соціальної відповідальності.

Таблиця 1

**Українські аутсорсингові компанії, представлені в рейтингу
The Global Outsourcing 100**

Рік	2018	2019	2020	2021	2022
Кількість представників	16	12	11	12	17

Джерело: сформовано автором на основі [2; 3; 4; 5; 6]

Аудиторські компанії надають послуги з ведення бухгалтерського обліку та підготовці фінансової звітності відповідно до вимог національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (НП(С)БО). Також можливе ведення обліку або підготовка звітності відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності. До таких послуг може включатися наступне:

- перевірка отриманих первинних документів та їх відображення в обліковій системі. Для цього застосовуються найбільш поширені бухгалтерські програмні продукти;
- підготовка фінансової звітності відповідно до вітчизняних НП(С)БО, а також у разі необхідності відповідно до МСФЗ та МСБО;
- підготовка та подача обов'язкової статистичної звітності;
- розробка та впровадження бухгалтерської облікової політики для підприємства;

- комунікація та проведення звірок з контрагентами, збір вхідної первинної документації;

- оформлення внутрішньої первинної документації;

- казначейські послуги [7].

Для розвитку аутсорсингу в тій чи іншій країні важливі такі чинники:

- наявність кваліфікованого персоналу;

- відносно низька вартість виконання робіт;

- підтримка держави (створення вільних економічних зон, ліберальне інвестиційне законодавство, сприятливий податковий клімат);

- наявність навчальних закладів, які готують необхідні кадри;

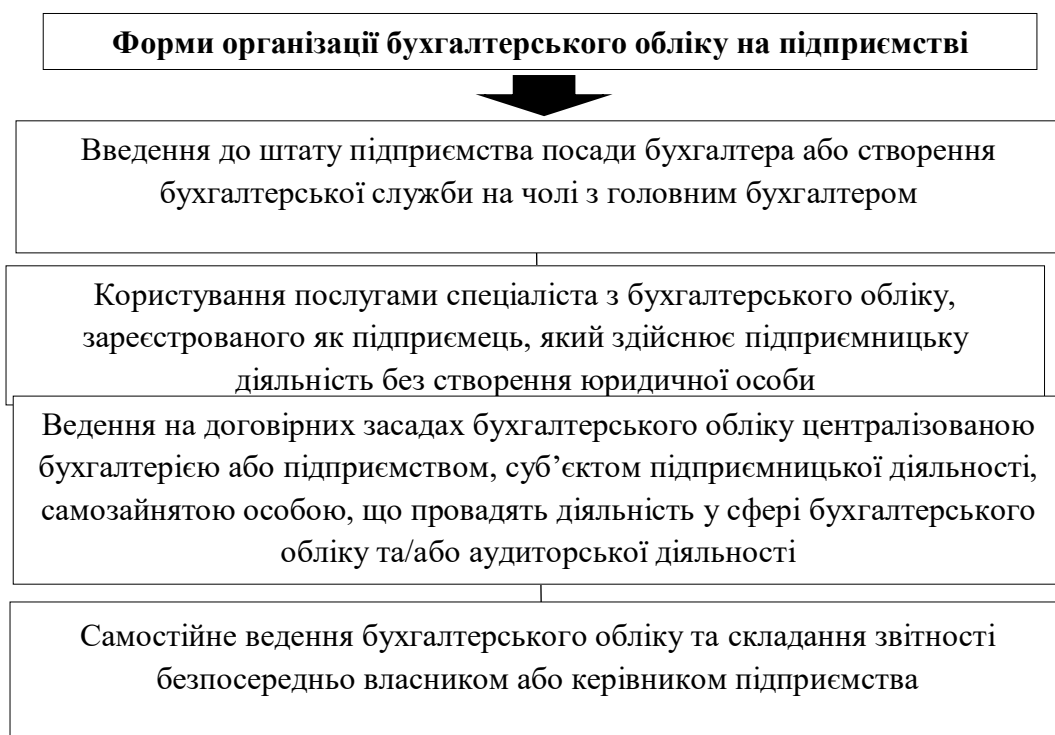
- юридична база, що забезпечує захист авторських прав і переданих конфіденційних даних;

- наявність відповідної інфраструктури;

- відсутність між виконавцями і замовниками непереборного мовного й культурного бар'єрів;

- ділова репутація компаній-виконавців, яка завойовується багаторічною якісною роботою і підтверджується відповідними міжнародними сертифікатами якості [12, с. 19].

У сучасних українських компаніях керівництво може по-різному організувати бухгалтерський облік відповідно до пункту 4 статті 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (рис. 1).

Рис. 1. Форми ведення бухгалтерського обліку на підприємстві

Джерело: сформовано автором на основі [8]

З кожним днем все більше українських компаній користуються послугами аутсорсингу, щоб зменшити витрати на утримання своїх бухгалтерських відділів.

Бухгалтерський аутсорсинг – це спосіб забезпечення діяльності

підприємства з передачею функції бухгалтерського обліку спеціалізованій компанії на договірній основі. Він включає послуги з відновлення та ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності, оптимізації податкових платежів та інших відрахувань. Тобто аутсорсинг бухгалтерського обліку – це комплексне бухгалтерське забезпечення компанії спеціалістами профільної сторонньої організації [9].

Щоб краще зрозуміти природу бухгалтерського аутсорсингу, його варто класифікувати. В наукових дослідженнях пропонується велика кількість підходів до побудови класифікації, найбільш повною є наступна класифікація (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація бухгалтерського аутсорсингу

Класифікаційна ознака	Вид	Сутність
1	2	3
Функції, що делегуються	Аутсорсинг окремих функцій	Консультавання із питань обліку, складання документації, податкової та фінансової звітності, обробка та внесення інформації в бухгалтерську програму, облік окремих ділянок та об'єктів.
	Аутсорсинг обліку всіх бізнес-процесів	Ведення всієї системи та звітності.
Тривалість	Короткостроковий	Термін до 1 року
	Довгостроковий	Термін більш ніж 1 рік
Ступінь передачі повноважень	Вибірковий аутсорсинг	Передача деяких функцій до бухгалтерії: нарахування заробітної плати, підготовка та здача звітності.
	Повний аутсорсинг	Повне бухгалтерське обслуговування, означає, що бухгалтерська робота в компанії не ведеться, а всі функції передаються аутсорсеру.
	Облік від імені головного бухгалтера	Аутсорсер організовує та веде облік з передачею права підпису в документах бухгалтера.
	Бухгалтерське консультування	Використовується, якщо виникає необхідність контролювання діяльності штатних працівників бухгалтерів.
Періодичність надання послуг	Дискретний	Одноразове виконання функцій у певні терміни без їх повторення.
	Постійний	Передача в цілому бухгалтерського обліку або окремих його ділянок аутсорсеру на термін більший одного року.
Форма організації	Офісний	За місцем розташування бухгалтерії
	Дистанційний	За допомогою цифрових технологій
Місце здійснення послуг, що передаються	Внутрішній	Передача інформації від замовника до аутсорсера відбувається переважно віч-на-віч, з постійним контактом між двома сторонами.

1	2	3
	Зовнішній	Відсутність особистого контакту між замовниками та аутсорсерами, використання цифрових технологій для спілкування та передачі даних
	Перехресний	Залучення аутсорсером третіх осіб з метою виконання окремих завдань та функцій.
Причини використання аутсорсингу	Необхідний	Неможливість виконання робіт персоналом підприємства самостійно.
	Альтернативний	Застосування аутсорсингу в якості інструменту покращення обліково-звітного процесу підприємства.

Джерело: сформовано автором на основі [10; 11]

При здійсненні аутсорсингу та виникненні відносин між замовником та виконавцем формується певна його модель (рис. 2).

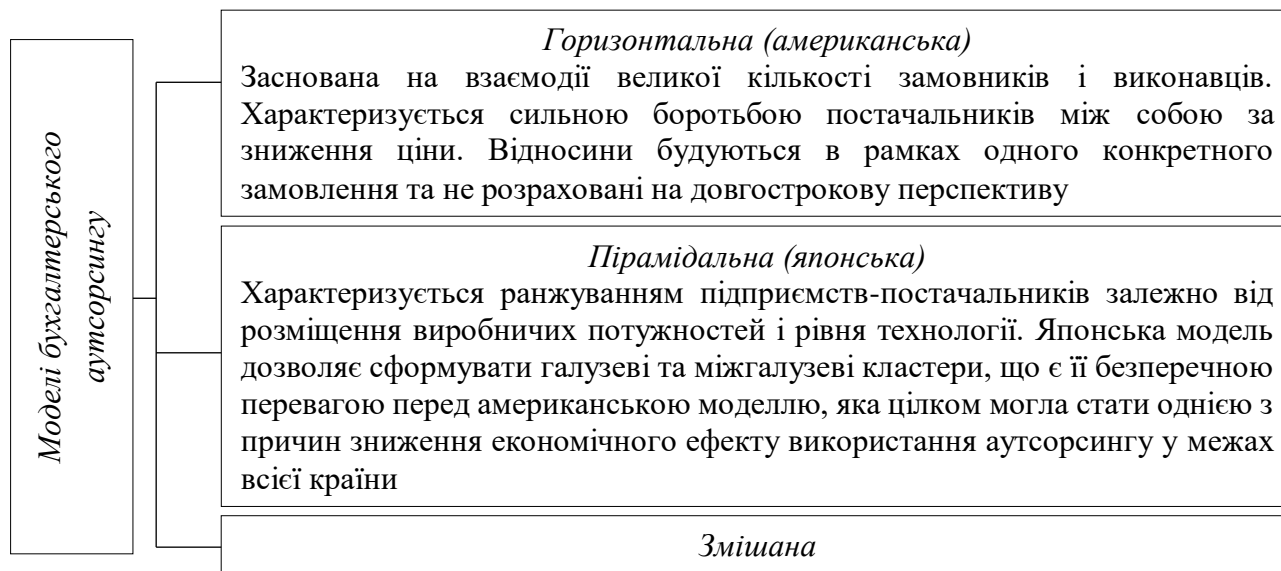

Рис. 2. Характеристика моделей бухгалтерського аутсорсингу

Джерело: сформовано автором на основі [15]

При обранні ведення бухгалтерії на засадах аутсорсингу, керівник повинен враховувати всі його недоліки та переваги (табл. 3).

Отже, аутсорсинг як спосіб скорочення витрат для компаній стає особливо актуальним у нинішніх умовах, що характеризуються економічною кризою, спричиненою пандемією та веденням загарбницької війни росією.

Обсяг аутсорсингу в умовах кризи зростає через те, що у період спаду економіки компанії починають пошук нових можливостей скорочення витрат, однією з яких і є аутсорсинг. Українські компанії сьогодні переживають кризу через війну. Як свідчать дослідження Advanter Group, індекс активності бізнесу (UBI) в Україні у листопаді 2022 року становив 30 пунктів зі 100 можливих, тоді як у січні 2022 року він був 50 пунктів [18].

Узагальнення результатів дослідження свідчить про вагомий доробок

науковців з даної тематики. Авторські напрацювання доповнюють теоретичні надбання у сфері управління підприємством на основі аутсорсингу [19].

Таблиця 3

Переваги та недоліки бухгалтерського аутсорсингу

Переваги	Недоліки
1	2
Економія коштів і часу	Загроза невиконання конфіденційності
Акцент на основні завдання	Загроза банкрутства аутсорсингової компанії
Ефективне використання людського капіталу шляхом використання прогресивних інструментів управління	Вартість аутсорсингу досить часто може бути вища за вартість ведення обліку внутрішніми працівниками
Професійні послуги	Загроза втрати контролю над власними Ресурсами
Доступ до сучасних ресурсів та використання прогресивних методів роботи	Ослаблення організаційної культури підприємства-замовника
Документована згода про конфіденційність	Недосконалість системи контролю за діяльністю аутсорсерів
Зниження ризиків шляхом їх диверсифікації та делегування відповідальності за виконання непрофільних функцій підприємства.	Низький ступінь довіри до провайдерів аутсорсингу може зумовити отримання разового ефекту від отриманих послуг

Джерело: сформовано автором на основі [16; 17]

Висновок: За результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що бухгалтерський аутсорсинг – це процес передачі функцій бухгалтерського обліку і фінансового управління сторонній організації чи постачальнику послуг, зазвичай спеціалізованій бухгалтерській фірмі. Цей підхід є дедалі популярнішим серед підприємств різних розмірів і галузей, і сутність бухгалтерського аутсорсингу полягає в кількох ключових аспектах:

- економія ресурсів;
- професійна експертиза;
- зосередженість на основній діяльності;
- зменшення ризиків;
- доступ до сучасних технологій.

Бухгалтерський аутсорсинг може бути особливо корисним для малих і середніх підприємств, які не можуть собі дозволити великий внутрішній бухгалтерський відділ, але все ж потребують надійного бухгалтерського обліку.

В цілому, сутність бухгалтерського аутсорсингу полягає в тому, що він надає підприємствам можливість ефективно та економічно вести облік та фінансове управління, спираючись на професійну підтримку зовнішнього партнера, і водночас зосереджувати зусилля на розвитку свого бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Поплюйко А. М. Бухгалтерський аутсорсинг: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні. *Фінанси, облік і аудит*. 2011. Вип. 18. С.335-340.

2. The 2019 Global Outsourcing 100. URL: <https://www.iaop.org/Content/19/165/4659> (дата звернення: 21.03.2024).
3. The 2020 Global Outsourcing 100. URL: <https://www.iaop.org/Content/25/195/5148> (дата звернення: 21.03.2024).
4. The 2021 Global Outsourcing 100. URL: <https://www.iaop.org/Content/19/165/5309> (дата звернення: 21.03.2024).
5. The 2022 Global Outsourcing 100. URL: <https://www.iaop.org/Content/19/165/5309> (дата звернення: 21.03.2024).
6. The 2023 Global Outsourcing 100. URL: <https://www.iaop.org/Content/19/165/5657> (дата звернення: 21.03.2024).
7. Давидюк Т. В., Легоцька Ю.І. Бухгалтерський аутсорсинг, як інноваційний інструмент досягнення економічних переваг. *Economic journal Odessa polytechnic university*. 2018 №1(3). С. 11-18.
8. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 року №996-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 21.03.2024).
9. Бурко К. В. Бухгалтерський аутсорсинг як метод сучасного ведення бухгалтерії. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 8. С. 172-183.
10. Бурденко І. М., Ярошина А. П. Аутсорсинг: поняття, види та сучасний стан розвитку. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Вип. 6 (11). С. 513-518.
11. Назаренко Т.П., Коберник І.В. Організація внутрішнього аудиту на виробничому підприємстві. Позитивні та негативні наслідки. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. № 7. С. 952 -956.
12. Гаркуша С. А. Аутсорсинг бухгалтерського обліку: доцільність послуги. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 7. С. 807-810.
13. Ляхович Г.І. Етапи здійснення бухгалтерського аутсорсингу. *Бізнес Інформ*. 2017. № 4. С. 324-328.
14. Скакун Л.С. Бухгалтерський аутсорсинг: розподіл відповідальності. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки*. 2009. № 4(50).С. 155-159.
15. Коцкулич Т.Я., Полатайко В.В. Аналіз доцільності переходу на аутсорсинг бухгалтерських послуг на основі релевантної інформації. *Молодий вчений*. 2019. № 8(72). С. 323–327.
16. Аутсорсинг: типи, переваги та недоліки. URL: <https://fractus.com.ua/uk/blog/korysni-statti/prodazhi/autsorsing-dovirya-profesionalam/> (дата звернення: 21.03.2024).
17. Геліч Н. В. Переваги на недоліки використання аутсорсингових послуг. *Збірник наукових праць ЧДТУ №32. Ч-2*. С. 28-31.
18. Моїсєєв В. Кожен восьмий підприємець очікує зростання бізнесу у 2022 році – дослідження. *Економіка України*. 2022. URL: <https://thepage.ua/ua/economy/stan-ukrayinskogo-biznesu-v-umovah-vijni> (дата звернення: 21.03.2024).
19. Podolianchuk O.A. Outsourcing: semantics, types and forms. *Colloquium-journal*. 2021. № 2 (89). P. 46-54.

Альона ДОНЮК*
студентка 2 курсу,
факультет обліку, фінансів та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ФУНКЦІЇ ТА ПРИНЦИПИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

***Анотація.** Стаття присвячена розгляду функцій та принципів бухгалтерського обліку, які є фундаментальними складовими сучасної бухгалтерської практики. Стаття розглядає ключові функції бухгалтерського обліку, зокрема: інформаційну, контрольну, аналітичну та оціночну. Крім того, у статті детально розглядаються основні принципи бухгалтерського обліку, такі як принцип автономності, послідовності, безперервності та інші. Висвітлення цих аспектів допомагає розуміти суть та значення бухгалтерського обліку як інструменту фінансового управління в сучасних умовах.*

***Abstract.** The article is devoted to consideration of accounting functions and principles, which are fundamental components of modern accounting practice. The article considers the key functions of accounting, in particular: informational, control, analytical and evaluative. In addition, the article examines in detail the basic principles of accounting, such as the principle of autonomy, consistency, continuity, and others. Highlighting these aspects helps to understand the essence and significance of accounting as a financial management tool in modern conditions*

Вступ. Бухгалтерський облік виконує важливу роль у функціонуванні будь-якого підприємства, незалежно від його розміру чи спрямованості. Для забезпечення надійності та точності бухгалтерського обліку необхідно дотримуватися основних принципів, які забезпечують однакове розуміння та застосування стандартів фінансової звітності. Фінансова звітність, аналіз даних, контроль за фінансами — усе це базується на принципах та функціях бухгалтерського обліку. Завдяки його ретельному впорядкуванню та аналізу, підприємства можуть приймати обґрунтовані управлінські рішення та ефективно використовувати свої ресурси.

Вивчення функцій та принципів є надзвичайно актуальним, адже бухгалтерський облік дозволяє підприємствам відображати свою фінансову діяльність з точністю та об'єктивністю, що є важливим для довіри з боку стейкхолдерів. Розуміння бухгалтерських принципів дозволяє підприємствам

---

* Науковий керівник: д.е.н, професор, професор кафедри обліку і оподаткування ВНАУ
Наталія ПРАВДЮК

ефективно оцінювати фінансові ризики та приймати стратегічні рішення для їх управління.

Аналіз останніх досліджень: Болдовська К. зазначає, що ефективне функціонування будь-якого господарюючого суб'єкта потребує забезпечення управлінського персоналу, який приймає рішення, достовірною й об'єктивною інформацією про майно, фінансовий стан, результати господарської діяльності, а також про процеси їх формування. Саме таку інформацію надає система бухгалтерського обліку через свої функції. [1] У той же час Проданчук М. вважає, що сьогодні перед бухгалтерським обліком постає наукова проблема, що потребує теоретико-методологічних обґрунтувань та практичного вирішення. Вона полягає у необхідності розширення функціональності бухгалтерського обліку в бізнесі, з метою задоволення запитів управління, орієнтованих на досягнення стратегічної мети діяльності підприємства та максимізацію вартості ресурсів [2]. На думку Палаженко Д., бухгалтерський облік як система базується на ряді фундаментальних положень, які розвиваються протягом століть, сформували окремий комплекс базових принципів бухгалтерського обліку. Облік господарської діяльності підприємств у кожній країні базується на різних принципах, і ці принципи історично формуються зі специфікою конкретної країни [3]. Маренич Т., Поливанова Н. та інші вчені вважають, що для того щоб управлінський облік дієво виконував свої функції, він повинен відповідати певним критеріям, серед яких дотримання облікових принципів. Прозорі принципи управлінського обліку суттєво впливають на ефективність системи управлінського обліку, а отже, на процес ухвалення рішень. Розроблені Глобальні принципи управлінського обліку націлено на оптимізацію рішень та досягнення стратегічних цілей підприємства. Упровадження цих принципів забезпечить підвищення ефективності діяльності та сталий розвиток підприємств [4].

Виклад основного матеріалу. Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», бухгалтерський облік – це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передача інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень. У сучасних умовах, зростає роль і значення бухгалтерського обліку, адже зростає потреба у отриманні достовірної та точної інформації про господарську діяльність кожного економічного суб'єкта.

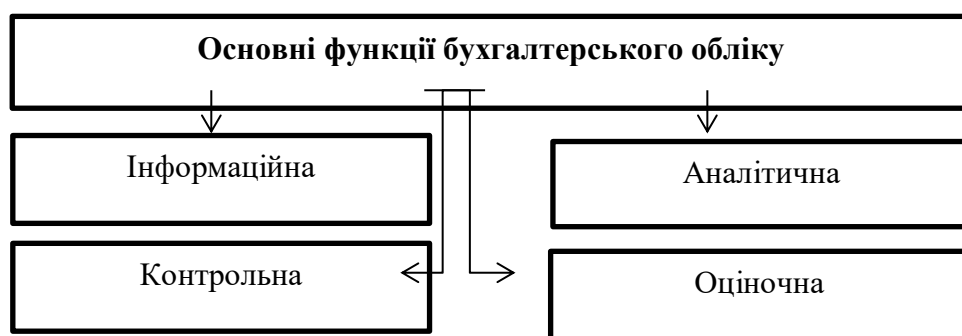
Розробка сучасної теорії бухгалтерського обліку в Україні має відбуватися синхронно до економічної ситуації, як внутрішньої, так і зовнішньої, що вимагає постійного переосмислення її термінів у вимірі облікової науки. Теорія бухгалтерського обліку має здатність адаптуватися до потреб практики. Основне її завдання – надання користувачам обробленої певним чином та систематизованої фінансової інформації [5].

У той же час, методика бухгалтерського обліку має цінність лише тоді, коли вона носить прикладний характер, тобто адаптована до особливостей господарювання підприємств і, головне, має практичне застосування [6].

Відтак, ефективне функціонування будь-якого господарюючого суб'єкта потребує забезпечення управлінського персоналу, який приймає рішення, достовірною й об'єктивною інформацією про майно, фінансовий стан, результати господарської діяльності, а також про процеси їх формування. Саме таку інформацію надає система бухгалтерського обліку через свої функції [7].

Функції бухгалтерського обліку є необхідними складовими процесу управління фінансами підприємства. Вони визначаються як методичні дії, спрямовані на збір, обробку, аналіз та подання фінансової інформації. Розглянемо роль цих функцій у забезпеченні фінансової звітності та дотриманні стандартів обліку.

Інформаційна функція бухгалтерського обліку полягає у забезпеченні внутрішніх і зовнішніх користувачів інформацією про фінансовий стан і діяльність підприємства. [6]

Рис. 1 Функції бухгалтерського обліку

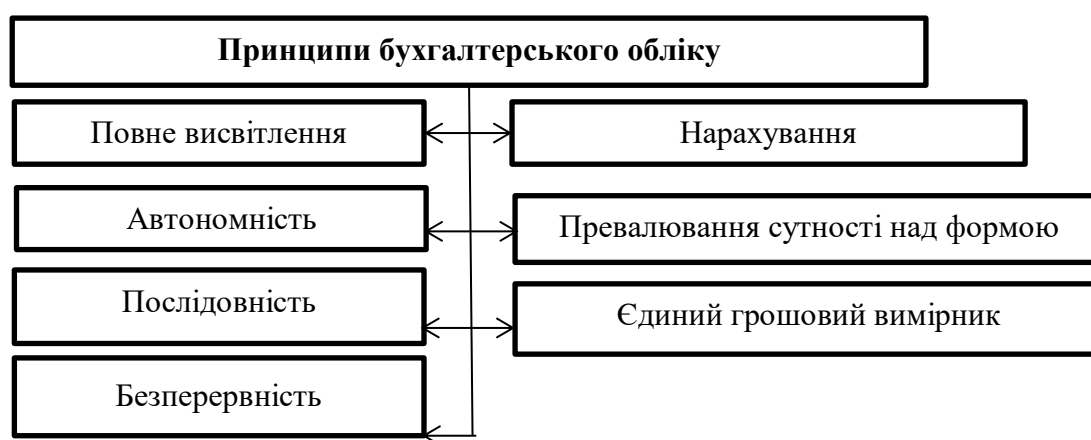
Джерело: побудовано автором за даними [8]

Контрольна функція полягає у необхідності здійснення методами бухгалтерського обліку контролю збереження та ефективного використання ресурсів, виконання планових завдань, дотримання чинного законодавства й умов угод та контрактів. Оціночна функція полягає у вимірі та оцінці ресурсів, визначенні вартості й собівартості виробленої продукції, розрахунку результату діяльності підприємства, його рентабельності. Оцінка є результатом вимірювання та ідентифікації об'єктів обліку. Аналітична функція полягає у здійсненні на основі первинних та зведених даних економічного аналізу наявності, стану і руху ресурсів та результату діяльності підприємства із широким застосуванням економіко-статистичних методів і моделювання. [8]

Ми вважаємо, що збільшення кількості функцій бухгалтерського обліку є важливим кроком для покращення ефективності та точності фінансової звітності підприємства. Додаткові функції бухгалтерського обліку дозволять підприємству здійснювати більш детальний контроль над фінансовими операціями. Це допоможе уникнути помилок та шахрайства. Розширення функціональності бухгалтерського обліку дозволяє вчасно виявляти фінансові ризики та приймати вчасні заходи для їх запобігання. Законодавство постійно змінюється, і розширення функцій бухгалтерського обліку допоможе підприємствам виконувати всі вимоги законодавства щодо фінансової звітності.

Додаткові функції можуть автоматизувати багато процесів бухгалтерського обліку, що дозволяє зберегти час та зусилля бухгалтерського відділу.

Принципи бухгалтерського обліку служать основою та напрямком дії для бухгалтера у вирішенні питань, коли існуючі законодавчі акти не дають чіткої інструкції щодо правильного відображення подій у господарському житті підприємства. В Україні принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності закріплені в законодавстві. Основними документами, які регулюють бухгалтерський облік, є Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» та відповідні НП(С)БО. Висвітлення змісту цих принципів у законодавчому акті свідчить про важливість їх дотримання для забезпечення прозорості та відкритості в фінансовій діяльності кожного підприємства.

Рис.2. Принципи бухгалтерського обліку

Джерело: побудовано автором за даними [9]

Принципи бухгалтерського обліку, зазначені в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», умовно можна виділити у дві групи: 1) принципи організації бухгалтерського обліку (принцип автономності, принцип безперервності); 2) принципи ведення бухгалтерського обліку (принцип нарахування, принцип превалювання сутності (змісту) над формою, принцип єдиного грошового вимірника, принцип послідовності, принцип повного висвітлення). [9]

Ці принципи забезпечують не лише правильність і достовірність облікової інформації, а й дозволяють створювати загальноприйняті стандарти бухгалтерського обліку, які можуть порівнювати фінансові результати різних підприємств. Крім того, вони відображають важливі принципи етики та доброчесності в обліковій діяльності.

На нашу думку можливість збільшення кількості принципів бухгалтерського обліку зробить бухгалтерську інформацію більш зрозумілою для деяких користувачів, а також це може допомогти врахувати особливості конкретної галузі діяльності підприємства, що сприятиме більш точному відображенню його фінансового стану.

Загальноприйняті у бухгалтерському обліку постулати можуть змінюватися, однак такі зміни мають бути науково обґрунтовані і враховувати специфіку розвитку національної економіки. З цього випливає необхідність у критичному аналізі наявних методологічних засобів бухгалтерського обліку та компонентів його методу з позиції їх відповідності вимогам ринкової економіки і можливостей для подальшої зміни. Напрямами вдосконалення теорії бухгалтерського обліку слід визнати розвиток послідовних теоретичних і методологічних концепцій міждисциплінарних знань, за допомогою яких можна оцінити вже усталені і нові облікові уявлення і розробити на цій основі теоретичне, нормативно-правове та методичне забезпечення облікового процесу [5].

Висновок. Ретельне дотримання функцій і принципів визначає якість бухгалтерського обліку і довіру до фінансової звітності. Організації, які вміло застосовують ці принципи, мають змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення та забезпечувати ефективне функціонування в умовах постійних змін на ринку. Функції бухгалтерського обліку сприяють ефективному управлінню фінансовою діяльністю підприємств. Принципи бухгалтерського обліку відіграють важливу роль у забезпеченні точності та зручності ведення обліку. В добре організованій бухгалтерії кожна функція та принцип виконує свою суттєву функцію, сприяючи успішному функціонуванню підприємства.

Список використаних джерел

1. Болдовська К.П. Значення, функції та перспективи. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u295/vdovenko_n_sinenok_i_yatsun. (Дата звернення: 05.04.2024)
2. Проданчук М. Розвиток функцій бухгалтерського обліку. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/36878/1/> (Дата звернення: 05.04.2024)
3. Палаженко Д.М.. Принципи бухгалтерського обліку. URL: https://www.ksau.kherson.ua/files/konferencii/20201022_2020.pdf (Дата звернення: 05.04.2024)
4. Маренич Т.Г., Поливана Н.А., Кирильєва Л.О., Шеховцова Д.Д.. Трансформація базових підходів до організації управлінського обліку в умовах глобалізації. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3167/3127> (Дата звернення: 06.04.2024)
5. Правдюк Н.Л. Огляд шляхів розвитку теорії бухгалтерського обліку України у контексті міжнародного досвіду. Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. 2014. № 2. С.103-114
6. Іщенко Я.П., Новодворська В.В. Облікові аспекти користування землею в умовах емфітевзису. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2016. № 10. С.124-135.
7. Болдовська К.П. Значення, функції та перспективи розвитку бухгалтерського обліку як інструменту впорядкування господарської діяльності. URL: <https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u295/> (Дата звернення: 06.04.2024)
8. Плаксієнко В. Я. Облік, оподаткування та аудит : навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.] / В. Я. Плаксієнко, Ю. А. Верига, В. А. Кулик, Є. А. Карпенко. – Київ : ЦУЛ, 2019. – 509 с. (Дата звернення: 06.05.2024)
9. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Редакція від 01.01.2024. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (Дата звернення: 06.04.2024)

Дарія ЗАПЛИТНЮК*,
студентка 3 курсу,
факультет обліку, фінансів та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОПЕРАЦІЙНІ РИЗИКИ В СИСТЕМІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НОВІ ШЛЯХИ ЇХ ПОПЕРЕДЖЕННЯ

***Анотація.** У статті досліджено поняття операційного ризику, розкрито сутність системи управління операційним ризиком. Банківська діяльність є одним із найважливіших секторів економіки. Операційні ризики, що виникають у банку, можна розглядати як потенційну можливість виникнення збитків у результаті помилок у діях співробітників, недосконалої організації бізнес-процесів і функціонування інформаційно-технологічних систем, неналежного внутрішнього контролю та впливу зовнішніх чинників. Стаття присвячена аналізу основних напрямів вдосконалення процесу управління операційним ризиком.*

***Abstract.** The article examines the concept of operational risk, reveals the essence of the operational risk management system. Banking activity is one of the most important sectors of the economy. Operational risks arising in the bank can be considered as a potential possibility of losses as a result of errors in the actions of employees, imperfect organization of business processes and functioning of information technology systems, improper internal control and the influence of external factors. The article is devoted to the analysis of the main areas of improvement of the operational risk management process.*

Вступ. Банківська діяльність являє собою одну із найважливіших сфер економіки, її часто порівнюють з кровоносною системою економіки.

Щороку з'являються нові види операційного ризику, які впливають на діяльність кредитної установи через розвиток інформаційних та комп'ютерних систем, ускладнення інструментів фондового ринку та вдосконалення бізнес-методів, тому регулятори всіх країн намагаються постійно вдосконалювати нормативно-правову базу, пов'язану з управлінням операційним ризиком комерційного банку, виходячи з рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду.

Зростання кількості випадків значних збитків та втрат у результаті реалізації операційного ризику сприяло не лише вдосконаленню процесів управління ризиками, а й установленню мінімальних вимог до капіталу банків для його покриття. Комерційні банки в своїй діяльності схильні до великої

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування – Марина ПРАВДІЮК

кількості ризиків, тобто для успішного і ефективного функціонування комерційного банку обов'язковою є система вмілої оцінки та управління ризиками. Актуальність даної теми зумовлена також і нестійким політичним станом країни та недосконалістю законодавчої бази, що породжує необхідність запобігання ризикам та їх усунення у разі настання.

Виклад основного матеріалу. Банківський капітал відіграє домінуючу роль у забезпеченні стабільного розвитку банків. Залежно від рівня його достатності визначається спроможність банків покривати ризики від проведення банківських операцій та їхня капітальна стійкість [3].

У загальному значенні операційний ризик – це ризик структури корпорації або комерційного банку. Зазвичай він обумовлений недосконалістю організаційної, інформаційної, технічної або психологічної структури організації. Так як ні одна корпоративна структура не може бути визнана ідеальною, то і ситуації з операційним ризиком, викликані даною недосконалістю, існують завжди [4]. Випадки значних збитків та втрат у результаті реалізації операційного ризику в банках та зростання їх чисельності викликали необхідність удосконалення процесів управління ризиками, так і встановлення мінімальних вимог до капіталу банків для його покриття [5].

Операційні ризики та їх вплив на діяльність комерційної організації – явище досить нове, тому сьогодні банки активно займаються їх вивченням та аналізом, розробкою систем для їх подолання. Актуальність даної теми зумовлена також і нестійким політичним станом країни та недосконалістю законодавчої бази, що породжує необхідність запобігання ризикам та їх усунення у разі настання [4].

Операційний ризик дуже відрізняється від інших банківських ризиків, бо в процесі його вимірювання і регулювання увага приділяється фактам, які скоріше відображають відхилення, ніж нормальний хід подій. Це і обумовлює складність моделювання операційного ризику [6].

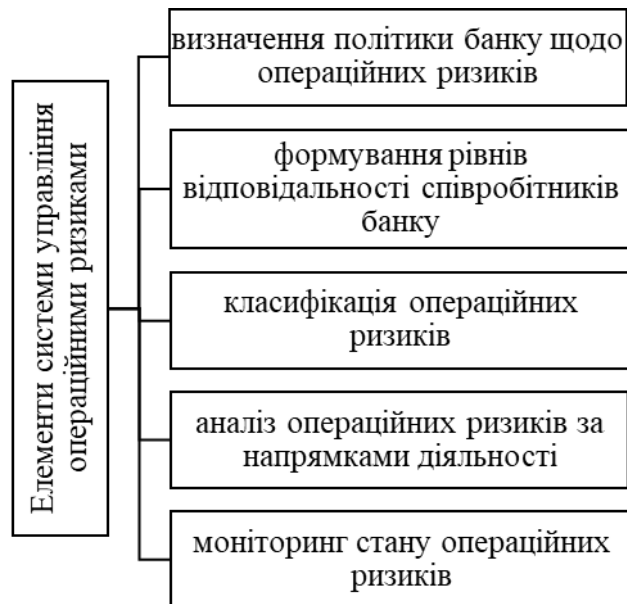
Відповідно до цього стандарту банкам рекомендовано впровадити повноцінну систему управління операційними ризиками, що має включати елементи, представлені на рис. 1.

Операційний ризик несуть усі банки в різній мірі та різних ситуаціях, проте не в усіх банках є підрозділ або ціла система з управління операційними ризиками. В більшості з українських банків відсутня єдина методологія оцінювання та управління операційними ризиками, через що такі банки нерідко несуть збитки.

Операційні ризики представляють окрему групу через свою специфіку, відсутність системного підходу до аналізу та відсутність критеріїв ідентифікації, що потребують більш детального вивчення.

У досвіді світової практики Базельський Комітет з Банківського Нагляду визначив базові положення з питання управління операційними ризиками у «New Basel Capital Accord» (Basel II).

Рис. 1. Основні елементи системи управління операційним ризиком в банківській сфері

Джерело: сформовано автором на основі [1]

Стандарти, що впроваджені Базельським комітетом передбачають жорстку систему управління операційними ризиками. Таку систему можливо імплементувати якщо використовувати наступні підходи до оцінки впливу операційних ризиків на банківський капітал:

- підхід на основі базового індикатора. Такий індикатор оцінюється у розмірі 15% від середнього валового доходу за останні три роки;
- стандартизовані підходи, за якими діяльність банку поділяється на вісім бізнес-напрямків, відповідно до кожного з яких визначається необхідний рівень покриття капіталом через зважування показника валового доходу на відповідний коефіцієнт ризику;
- передові підходи, що передбачають розрахунок покриття капіталом зважаючи на дані банку про операційні збитки [5].

Створення культури ризиків, постійне навчання персоналу, використання сучасних технологій, регулярний аналіз та моніторинг ризиків, а також співпраця з експертами та сторонніми партнерами є ключовими складовими успішного управління ризиками в банківській сфері. Розглянуто проблеми існуючих методів оцінювання операційного ризику комерційного банку.

Всі ці методи включають наступні заходи: поділ функцій, незалежну оцінку результатів діяльності, контроль ринковості цін, подвійне введення і підтвердження операцій, контроль за зміною умов операцій, момент підтвердження угоди контрагентом, контроль за юридичним оформленням операцій. Світова фінансова криза внесла істотні корективи у роботу вітчизняних банків. Докризовий період національна банківська система завершила із відносно невисокою рентабельністю та кредитно-депозитною спрямованістю банківського портфеля (табл. 2).

Зростання кількості випадків значних збитків та втрат у результаті реалізації операційного ризику сприяло не лише вдосконаленню процесів

управління ризиками, а й установленню мінімальних вимог до капіталу банків для його покриття.

Таблиця 2

Показники банківського сектору України у 2011-2017 роках

Показник	01.01.11	01.01.13	01.01.14	01.01.15	01.01.16	01.01.17
Кількість банків	176	176	180	163	117	96
В т.ч. з 100% іноземним капіталом	20	22	19	19	17	17
Кредитний портфель*, %	80.14	72.33	71.31	76.42	80.50	80.07
Інвестиційний портфель*, %	8.87	8.55	10.82	12.83	16.06	26.45
Депозитний портфель*, %	44.03	50.26	52.32	51.47	57.45	64.23
Рентабельність активів, %	-1.45	0.45	0.12	-4.07	-5.46	-1.63
Рентабельність власного капіталу, %	-10.19	3.03	0.81	-30.46	-51.91	-116.74

Джерело: сформовано автором на основі [2]

Існує багато різноманітних методів по попередженню та запобіганню операційних ризиків, їх можна вважати методами операційного контролю.

З початком кризи депозитні ресурси банків скоротились із 53.79% до гранично низьких для національного ринку 38.56%. Проте, з часом довіра до банківського сектору відновились і вже на кінець 2016 року показник депозитного портфеля перевищив докризові значення. Повномасштабні військові дії та введення воєнного стану не могли спричинити зниження результативності роботи банківського сектору (табл. 3). Проте, негативна динаміка показників рентабельності у першому півріччі 2022 року змінилась у другому позитивним трендом до зростання [7].

Таблиця 3

Динаміка показників рентабельності банків у 2022 році

Показник	01.02.22	01.03.22	01.04.22	01.05.22	01.06.22	01.07.22	01.08.22
Рентабельність активів	4.20	2.93	-0.03	-1.11	-0.16	-0.46	0.29
Рентабельність власного капіталу	33.31	23.31	-0.25	-9.47	-1.37	-4.09	2.54

Джерело: [2]

Шляхи попередження операційних ризиків в банківській системі:

1. Розвиток ефективної внутрішньої контрольної системи: Забезпечення належного функціонування внутрішньої контрольної системи, яка включає контрольні процедури, аудит та моніторинг, допоможе виявляти та усувати ризики на ранніх стадіях.

2. Навчання та підготовка персоналу: Проведення регулярних тренінгів та навчань з питань безпеки, внутрішнього контролю та процедур врегулювання конфліктів допоможе зменшити людський фактор у виникненні операційних ризиків.

3. Вдосконалення технологічної інфраструктури: Запровадження сучасних технологій безпеки, систем моніторингу та захисту даних допоможе уникнути технологічних ризиків, таких як кібератаки та витоки інформації.

4. Постійний моніторинг та аналіз ризиків: Регулярний аудит операційних процесів, виявлення потенційних слабких місць та розробка стратегій їх усунення допоможе управляти операційними ризиками ефективно.

Щороку з'являються нові види операційного ризику, які впливають на діяльність кредитної установи через розвиток інформаційних та комп'ютерних систем, ускладнення інструментів фондового ринку та вдосконалення бізнес-методів, тому регулятори всіх країн намагаються постійно вдосконалювати нормативно-правову базу, пов'язану з управлінням операційним ризиком комерційного банку, виходячи з рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду.

Висновок. Комерційні банки у своїй діяльності піддаються впливу багатьох ризиків. Для успішного та ефективного функціонування вони мають створити ефективну систему управління ризиками. Ефективне управління операційними ризиками в банківській системі вимагає впровадження широкого спектру стратегій та заходів, що охоплюють як людський фактор, так і технологічні та структурні аспекти діяльності банку. Комбінація таких шляхів призведе до мінімізації можливих збитків і успішного та сталого розвитку банківської установи та сприятиме забезпеченню фінансової стабільності, довіри клієнтів та стейкхолдерів, а також підвищить конкурентоспроможність банку в умовах постійних змін і викликів на фінансовому ринку.

Список використаних джерел:

1. Кузьмак О.М. Методи оцінки операційних ризиків банківських установ. *Економічні науки*. 2017. Випуск 10 (1). С. 40-46.
2. Показники банківської системи. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1> (дата звернення: 23.03.2024).
3. Дмитренко І.Б. Сучасні підходи до оцінки достатності (адекватності) капіталу банків України. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: *Економіка і управління*. 2019. С. 120-127.
4. Євтушенко Г.В., Бабошко А.І., Бушля Д.І. Операційні ризики в системі банківської діяльності та нові шляхи їх попередження. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Випуск 5. С. 396-400.
5. Кретов Д.Ю. Оцінка операційного ризику державних банків України. *Підприємництво і торгівля*. № 29. 2021. С. 34-40.
6. Гребенікова О.В., Денисова Т.В. Оцінювання операційного ризику комерційного банку на основі методів стохастичного моделювання. *Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика*. 2017. С. 41-44.
7. Кривцун І.М. Сучасний банкінг: тенденції та перспективи розвитку. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 42. С. 71-74.

Каріна КОРНІЮК*,
Студентка 3 курсу,
Факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ВІДНОВЛЕННЯ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ: РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

***Анотація.** У статті досліджено вплив воєнного конфлікту на ринок праці в Україні та здійснено аналіз сучасного стану та проблеми цієї сфери. Зазначено, що війна суттєво впливає на ринок праці через коливання та зміни, викликані нестабільністю та масштабними потоками переселенців. Проблеми на ринку праці загострюються на тлі зростаючого дисбалансу, зазначається, що в 2023 році попит на робочу силу зростає, особливо в прифронтових областях. Попри поступову адаптацію економіки до нових умов, в Україні залишається високий рівень безробіття, який становить 17% за даними січня 2024 року. Державна політика спрямовується на формування гнучкості трудової сфери та забезпечення зайнятості, що виявляється в позитивних зрушеннях. У статті загалом наголошено на проблемах і перспективах відновлення ринку праці воєнного часу та ефективності заходів державної політики у цій сфері.*

***Annotation.** The article examines the impact of the military conflict on the labor market in Ukraine and analyzes the current state and problems of this sphere. It is noted that the war significantly affects the labor market due to fluctuations and changes caused by instability and large-scale migration flows. It is noted that problems in the labor market are intensifying against the background of a growing imbalance, it is noted that in 2023 the demand for labor will increase, especially in the frontline areas. Despite the gradual adaptation of the economy to the new conditions, Ukraine still has a high level of unemployment, which is 17% according to data from January 2024. State policy is aimed at forming the flexibility of the labor sphere and ensuring employment, which is manifested in positive changes. The article generally emphasizes the problems and prospects of restoring the wartime labor market and the effectiveness of state policy measures in this area.*

Вступ. Військові події суттєво впливають на вітчизняний ринок праці. Погіршення умов безпеки під час війни, звуження сектора зайнятості, його структурних та якісних змін, а також масштабні потоки вимушених переселенців та мобілізація посилюють існуючі проблеми у цій сфері. Попри поступову адаптацію економіки до нових умов функціонування, в Україні зберігається високий рівень безробіття. Питання задоволення потреб економіки в робочій силі та адаптації сфери зайнятості до умов війни набуває дедалі більшої актуальності

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування ВНАУ – Олена КОВАЛЬ

з плином часу, оскільки затяжна війна вносить суттєві зміни у функціонування економічної системи в цілому та ринку праці зокрема.

Аналіз останніх досліджень. Вагомий внесок у дослідження ринку праці в Україні зробили відомі вітчизняні вчені – А. Колот, Е. Лібанова, Л. Лісогор, І. Петрова, В. Петюх, С. Тютюнникова, Л. Шевченко та ін. Вченими ведуться дискусії щодо факторів формування попиту та пропозиції на ринку праці, механізму його функціонування, тенденцій та перспектив розвитку в Україні. Однак багатоаспектність даної категорії, сучасна економічна ситуація та виклики воєнного стану зумовлюють необхідність нових досліджень ринку праці та проблем його функціонування в умовах, що склалися.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження стану та динаміки ринку праці, аналізу його структурних змін, зокрема зростання або зменшення кількості вакансій та безробітних у різних регіонах України в умовах воєнної агресії, а також перспектив його розвитку у майбутньому.

Основний матеріал. За оцінками дослідницької агенції «Info Sapiens», у січні 2024 р. показник безробіття становив 17 %. Проблеми використання робочої сили загострюються в умовах поглиблення сформованих дисбалансів на ринку праці. Станом на 1 січня 2024 р. загальна чисельність безробітних, зареєстрованих у Державній службі зайнятості (ДСЗ), становила 96,1 тис. осіб (серед них понад 40 % мають вищу освіту) за наявності 40,2 тис. одиниць вакансій. Протягом 2023 р. мали статус безробітних 483,2 тис. осіб проти 867,6 тис. осіб – у 2022 р., з них у 2023 р. працевлаштовано 160,1 тис. осіб та пройшли професійне навчання 32,9 тис. осіб, у 2022 р. відповідно – 248,8 тис. осіб та 46,6 тис. осіб [1]. Упродовж 2023 р. на ринку праці традиційно відбувалися сезонні коливання, а як загальну тенденцію варто відзначити суттєве збільшення попиту на робочу силу. Лівову частку попиту на ринку праці у 2023 р. сформували роботодавці з Київської, Дніпропетровської, Львівської, Одеської та Харківської областей. Також у 2023 р., порівняно з 2022 р., відбувся значний приріст кількості вакансій у прифронтових областях країни: у Миколаївській – на 77,5 %; у Чернігівській – на 57,2 %; у Сумській – на 53 %; у Запорізькій – на 25,9 % [2].

Зокрема, у 2023 р. удосконалено механізм надання компенсацій роботодавцям за працевлаштування окремих категорій безробітних, а також працевлаштування безробітних на нові робочі місця в суб'єктах малого підприємництва. За рік за компенсаційними програмами працевлаштовано 5 тис. безробітних. У 2023 р. роботодавцям компенсовано витрати на оплату праці за працевлаштування 14 тис. внутрішньо переміщених осіб. Також у 2023 р. ухвалено позитивні рішення щодо надання мікрогрантів на заснування та розвиток бізнесу майже 10 тис. отримувачам, якими передбачено створення 20,6 тис. нових робочих місць. У рамках проекту «єРобота» у квітні 2023 р. запроваджено грантову програму на створення або розвиток власного бізнесу учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни та членам їх сімей. У 2023 р. ухвалено позитивні рішення щодо надання грантів 226 отримувачам, якими передбачено створення 463 нових робочих місць.

За даними «Work.ua», у січні 2024 року ринок праці відновився на 93% порівняно з лютом 2022 року за кількістю вакансій.

Проте відновлення відбувається нерівномірно в регіональному розрізі. У порівнянні з довоєнними показниками, найбільше зросла кількість вакансій у таких областях: Закарпатській (155%), Івано-Франківській (146%), Хмельницькій (125%), Львівській (123%), Вінницькій (120%), Рівненській (118%) та Чернівецькій (116%). За абсолютною кількістю пропозицій роботи незмінними лідерами є: Київська (30 913 вакансій), Львівська (8 473), Дніпропетровська (8 452), Одеська (5 752) та Харківська (3 347) області [3]. У зазначених областях зосереджено 63% від усіх вакансій (рис. 1).

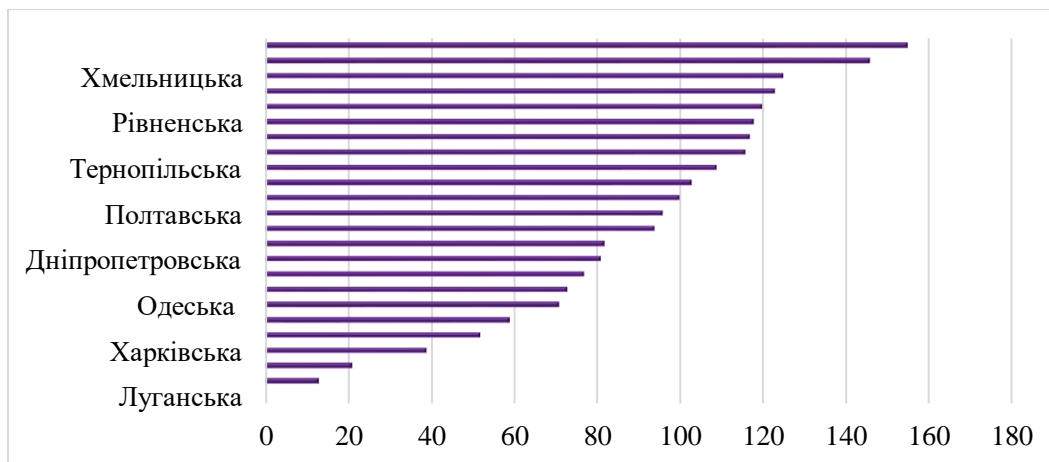

Рис. 1. Відновлення регіональних ринків праці України за кількістю вакансій (січень 2024 р. до лютого 2022 р.), %

Джерело: складено за даними «Work.ua»

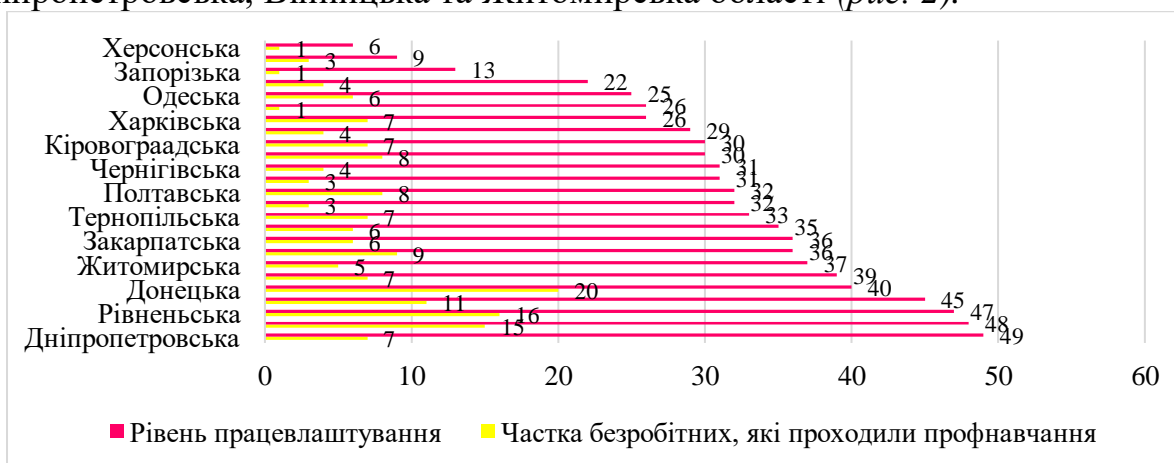
Згідно із даними сервісу «Opendatabot», в Україні стає більш поширеною самозайнятість. Так, у 2023 р. було відкрито понад 300 тис. нових ФОПів (кількість нових бізнесів перевищила показники 2021 р. на 7%), тоді як нових компаній відкрито на третину менше, ніж у 2021 р. Тим не менш, створення нових підприємств сприяло збільшенню зайнятості. За кількістю нових підприємців та компаній лідерами минулого року стали м. Київ, Дніпропетровська та Львівська області, на які припадає майже половина реєстрацій нових справ [4]. Таким чином, вітчизняний бізнес в умовах воєнного часу демонструє сформований запас стійкості, що дозволяє йому вижити в складних умовах, розвиватись, зберігати робочі місця.

Підприємства перебувають у стані постійної адаптації, вибудовуючи нові стратегії найму, орієнтовані на гнучкість і швидку реакцію на ситуацію. За даними опитування Американської торговельної палати, найголовнішими проблемами ведення і розвитку бізнесу в Україні і далі є: безпека та захист співробітників (91%); російські ракетні атаки на критичну інфраструктуру та бізнес-активи (66%); здоров'я та психічний стан співробітників (65%); економічна та споживча рецесія (45%); обмежений доступ до електроенергії, водопостачання, мобільного зв'язку, тепlopостачання (44%). Також представники малого та середнього бізнесу зазначають збільшення тиску з боку

державних органів і регуляторні виклики[5]. Такі проблеми більшою чи меншою мірою притаманні всім без винятку регіонам України.

Водночас офіційна статистика щодо чисельності безробітних не відтворює ситуацію в країні повною мірою, оскільки не має даних про осіб, які перебувають на тимчасово окупованих територіях. Крім того, частина безробітного населення не реєструвалася в службах зайнятості. Майже чверть офіційно зареєстрованих безробітних в Україні є працездатним населенням віком до 35 років. Варто зазначити, що число офіційно зареєстрованих безробітних молодого віку в період війни зменшилось унаслідок зняття з обліку тих, котрі мігрували за кордон (серед вимушених мігрантів приблизно 78 % – найбільш продуктивного віку – 18–40 років) та за рахунок мобілізації до лав ЗСУ. Найбільшу чисельність безробітних молодого віку зареєстровано в Дніпропетровській (12,2 тис. осіб), Львівській (7,5 тис.) та Київській (7,4 тис.) областях.

Офіційна статистика свідчить, що в областях, де збережено, відновлено чи створено найбільше робочих місць та відбувалось активне залучення безробітних до професійного навчання та перенавчання, у 2023 р. спостерігалася вища результативність політики щодо скорочення числа безробітних. Окрім західних, до групи областей з найвищим рівнем працевлаштування ввійшли Дніпропетровська, Вінницька та Житомирська області (рис. 2).

Рис. 2. Рівень працевлаштування та залучення безробітних до профнавчання у 2023 р., %.

Джерело: складено за даними Державної служби зайнятості.

Під час пошуку роботи молоді люди стикаються з проблемами, характерними для цієї вікової групи, зокрема: відсутність досвіду й навичок професійної адаптації; соціальна незрілість і незахищеність; невідповідність першого робочого місця рівню та якості отриманих професійних знань; високі вимоги роботодавців до професійних компетенцій та невідповідність запитів перших реальним професійним обов'язкам; невідповідність умов роботи очікуванням шукачів тощо.

Усе це суттєво посилює напруженість на ринку праці серед молодіжного сегмента. Невирішеність проблем у сфері зайнятості молодих осіб, – а це чверть від загальної кількості населення працездатного віку, – призводить до часткової втрати та погіршення якості трудового потенціалу держави, ускладнює

забезпечення динамічного економічного зростання, посилює соціальну напруженість у суспільстві, зумовлює зміни ціннісних орієнтацій у бік поширення тіньової зайнятості.

В умовах підвищеної турбулентності на ринку праці проблеми, пов'язані з пошуком якісних робочих місць, ускладнюються нестачею вмотивованості працівників. Основа такої мотивації – регулярний стабільний дохід. За даними офіційної статистики, середній розмір заробітної плати у вакансіях у 2023 р. порівняно з попереднім роком зріс на 14,6 % та становив 11 559 грн.

Висновки. Повномасштабна збройна агресія РФ проти України значно вплинула на функціонування ринку праці в країні. Це відчувається як на загальнодержавному рівні, так і в окремих регіонах, посилюючи існуючі проблеми диспропорційності та розбалансованості. Рівень відновлення регіональних ринків праці залежить від низки факторів, якими є: віддаленість від лінії фронту; зміна ємності ринку праці внаслідок релокації бізнесу, підприємницької активності; результативність політики сприяння зайнятості та стимулювання розвитку бізнес-середовища; міграція робочої сили; сформований у регіоні запас стійкості ринку праці та забезпечення мобільності робочої сили тощо.

Подальша стабілізація регіональних ринків праці в умовах війни та повоєнної відбудови потребує: реалізації низки заходів, орієнтованих на відновлення, розвиток та модернізацію бізнес-середовища; формування адаптивності робочої сили; навчання найбільш конкурентним професіям, максимального залучення в трудову сферу внутрішньо переміщених осіб; ефективності дій щодо працевлаштування молоді, використовуючи успішно впроваджені кейси інших країн Європи; збільшення нових якісних робочих місць завдяки відкриттю нових індустріальних парків, зростання масштабів діяльності вже переміщених виробництв; активізації діяльності центрів підтримки підприємництва; надання консалтингової підтримки підприємницьким ініціативам; запровадження державних програм відновлення бізнесу та механізмів страхування воєнних ризиків тощо.

Список використаних джерел

1. Аналітична та статистична інформація. Державна служба зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/view>
2. Річні підсумки аналізу показників національного ринку праці у 2023 році. Національне агентство кваліфікацій. URL: <https://nqa.gov.ua/news/ricni-pidsumki-analizu-rokaznikiv-nacionalnogo-...>
3. Ринок праці оживає: у січні зростали зарплати, кількість шукачів і конкуренція. Work.UA. URL: <https://www.work.ua/articles/analytics/3234>
4. Понад 300 тисяч нових ФОПів відкрилося у 2023 році. Оpendatabot. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/foponomics-2023-12>
5. Опитування Американської торговельної палати в Україні та Сіті Україна. Ведення бізнесу в воєнній Україні. Вересень 2023. Американська торговельна палата. URL: https://chamber.ua/wp-content/uploads/2023/09/AmCham-Citi-Survey_Doing-...
6. 7820 компаній переїхали по Україні від початку повномасштабного вторгнення. Оpendatabot. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/relocation-in-war-2>

Даша КОШЕЛЬ*
студентка 3 курсу,
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ БАНКІВ

***Анотація.** Формування ресурсної бази є надзвичайно важливим для банку, оскільки в залежності від того, наскільки фінансові ресурси достатні за обсягом, оптимально сформовані та збалансовані за сумами, строками і вартістю, залежатиме здатність банку якісно обслуговувати своїх клієнтів, здійснювати інвестиції, формувати власні резерви, підтримувати ліквідність, а це в свою чергу буде впливати на прибутковість банку. Метою дослідження є вивчення стану, проблем та шляхів залучення фінансових ресурсів банків із урахуванням сучасних умов в Україні. У роботі досліджено динаміку та структуру власного капіталу банків. Проаналізовано динаміку та структуру зобов'язань. Розглянуто динаміку та структуру депозитного портфеля банків, що є основним видом залучених ресурсів банків.*

***Abstract.** The formation of the resource base is extremely important for the bank, because depending on how financial resources are sufficient in volume, optimally formed and balanced in terms of amounts, terms and cost, the ability of the bank to provide high-quality service to its customers, to make investments, to form its own reserves, to maintain liquidity will depend, and this, in turn, will affect the bank's profitability. The purpose of the study is to study the state, problems and ways of attracting financial resources of banks, taking into account modern conditions in Ukraine. The work examines the dynamics and structure of banks' own capital. The dynamics and structure of obligations are analyzed. The dynamics and structure of the banks' deposit portfolio, which is the main type of bank resources involved, is considered.*

Постановка проблеми. Враховуючи теперішню ситуацію загалом у світі, пов'язану з впливом пандемії, яка стала викликом для багатьох країн, а також воєнні дії, які відбуваються на території нашої держави, дуже важливо, щоб банківська система країни продовжувала ефективно функціонувати, адже збій банків може завдати серйозної шкоди економіці, яку вони обслуговують. Саме тому банкам надзвичайно важливо здійснювати ефективне формування та управління фінансовими ресурсами, оскільки вони забезпечує діяльність та існування банку, а також напряду впливають на його ефективність,

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування ВНАУ, Марина ПРАВДЮК

прибутковість, ліквідність, рейтинг серед інших банків, довіру клієнтів та конкурентоспроможність [1]. Ресурсне забезпечення банку складається із власних фінансових ресурсів і зобов'язань, а тому важливо визначити та проаналізувати проблеми при формуванні кожного із зазначених видів.

Вступ. Вітчизняні вчені в останні роки досліджують проблеми і шляхи вдосконалення формування банківських ресурсів. Проте з метою підвищення ролі ресурсів банків у фінансуванні економічних потреб в сучасних умовах впливу пандемії та війни в Україні існує необхідність продовжити наукові пошуки шляхів розвитку банків у цьому напрямку.

Питання формування та управління ресурсами банків займають вагомe місце серед наукових досліджень як за кордоном, так і в Україні. Зокрема, в останні роки над питанням формування власного капіталу банків активно працюють такі вітчизняні вчені, як Глущенко Я. [2], Гладких Д.М. [3], та інші.

Метою дослідження є вивчення стану, проблем та шляхів вдосконалення формування фінансових ресурсів банків із урахуванням сучасних умов в Україні. У роботі був використаний порівняльний метод для зіставлення кількісних показників в динаміці.

Виклад основного матеріалу. Однією з ключових проблем банків при формуванні фінансових ресурсів, яка є на часі та яку варто розглянути, є їх недостатня капіталізація. Якщо ж така проблема присутня в діяльності банку, вона буде мати поганий на нього вплив, зокрема знизиться його конкурентоспроможність, зміниться в сторону погіршення рейтинг надійності серед інших банків, а також він не зможе виконувати основні вимоги регулятора банківської діяльності – НБУ, а це відповідно негативно відобразиться і на загальному стані економіки країни [4].

Зрозумілим є те, що, враховуючи конкуренцію на банківському ринку, не всі банки здатні забезпечувати достатній рівень капіталізації, тим самим у зв'язку з недостатніми фінансовими ресурсами, вони не спроможні виконувати основні функції своєї діяльності, а тому регулюючим органам не залишається нічого, окрім як здійснювати ліквідацію таких неплатоспроможних банків.

Одним із основних джерел збільшення саме власного капіталу є реінвестування отриманого прибутку. Даний спосіб є найпростішим та менш затратним методом збільшення капіталу для банків з високим рівнем прибутку, він, але варто зауважити, що використовувати лише його самого по собі не достатньо і тому потрібно поєднувати з іншими напрямками капіталізації. Ще одним важливим напрямком збільшення власного капіталу є залучення іноземного капіталу, шляхом пошуку нових інвесторів, які здатні здійснити докапіталізацію такого банку, який має ризики до банкрутства, проте цей спосіб є дуже обмеженим, оскільки ймовірність того, що потенційні інвестори готові будуть долучитись до банку в кризовий для них період невелика, при цьому вони звертатимуть увагу на те, яким був банк у до кризовий для нього період, тобто який у нього фінансовий стан, який рівень довіри на банківському ринку як фізичних, так і юридичних осіб, наскільки банк є розгалуженим у країні та за її межами.

У зв'язку з цим варто зазначити, що починаючи з 2014 року, кількість діючих банків в Україні з кожним роком все зменшується, зокрема ще у 2020 році їх було 75, з яких 35 були частково із іноземним капіталом, а 23 – повністю. Згодом, вже у 2021 році банківський ринок України покинули 2 банки з іноземним капіталом. Що стосується ситуації у 2022 році, то ще у лютому діяв 71 банк, у 2023-67, а станом на лютий цього року свою діяльність здійснюють вже 63 банків [5].

Як видно з табл. 1, власний капітал банків зріс за період 2018–2021 року на 100,59 млрд грн або на 65%. Регулятивний капітал також зріс на 85,626 млрд грн або на 68%. Незважаючи на постійне зростання обсягів власного та регулятивного капіталу банків, проблемою, яка стосується капіталізації, є те, що власний капітал банку має неоптимальну структуру, тобто в загальному його розмірі найбільшу частку займає саме статутний капітал, а це означає, що банки не достатньо нарощують власний капітал. Також негативною тенденцією є те, що в останні роки, в результаті своєї діяльності, у структурі власного капіталу банків присутній непокритий збиток.

Таблиця 1

Динаміка власного капіталу банків, станом на кінець року, млн грн

Роки	2018	2019	2020	2021
Власний капітал	154 960	199 921	209 460	255 550
в т.ч. статутний капітал	465 532	470 712	479 932	482 494
Регулятивний капітал банку	126 116,7	150 313,8	182 283,6	211 742,3

Джерело: сформовано автором на основі [6,7]

Одним із основних джерел збільшення саме власного капіталу є реінвестування отриманого прибутку. Реінвестування -повторне, додаткове інвестування власного (або іноземного) капіталу у економіку, за рахунок прибутку, отриманого з попереднього інвестування (у ту саму галузь, підприємство і т.д).

Даний спосіб є найпростішим та менш затратним методом збільшення капіталу для банків з високим рівнем прибутку, але варто зауважити, що використовувати лише його самого по собі не достатньо і тому потрібно поєднувати з іншими напрямками капіталізації.

Підвищити розмір власного капіталу також можна через додаткову емісію акцій, а у випадку, коли банк зазнає критичного стану, то шляхом внесення додаткових коштів, дивідендів, власників банку.

Ще одним важливим напрямком збільшення власного капіталу є залучення іноземного капіталу, шляхом пошуку нових інвесторів, які здатні здійснити докапіталізацію такого банку, який має ризики до банкрутства, проте цей спосіб є дуже обмеженим, оскільки ймовірність того, що потенційні інвестори готові будуть долучитись до банку в кризовий для них період невелика, при цьому вони звертатимуть увагу на те, яким був банк у до кризовий для нього період, тобто який у нього фінансовий стан, який рівень довіри на банківському ринку як

фізичних, так і юридичних осіб, наскільки банк є розгалуженим у країні та за її межами.

У теперішній час, враховуючи складні умови, які виникли внаслідок пандемії COVID-19 та війни, а також той рівень конкуренції, який присутній в різних сферах, включаючи і банківську діяльність, невеликим банкам важко існувати та провадити ефективну діяльність. Саме тому, в таких ситуаціях, варто розглядати ще один напрям капіталізації, а саме злиття та поглинання капіталу банків. У 2021 році спостерігається активність на ринку злиттів і поглинань. Серед чотирьох найбільш обговорюваних угод, які можуть завершитися в 2022 році: угоду Kaspi.kz з БТА; угода «Укрпошти» щодо придбання Альпарі Банк; угода ПУМБ щодо придбання Ідея Банку; Банк Кредит Дніпро заявив про придбання Першого інвестиційного банку [8].

Розглянемо динаміку та структуру зобов'язань банків (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка зобов'язань банків, на кінець періоду, млн грн

Період	Депозити	Цінні папери	Всього
2018	965 959	4 187	1 149 670
2019	1 098 583	3382	1 293 377
2020	1 380 576	3 039	1 613 381
2021	1 549 598	2238	1 798 270
2022 березень	1 507 332	2 069	1 762 042

Джерело: сформовано автором на основі [9]

Як видно за даними табл. 2, з 2018 по 2021 рік зобов'язання банків активно зростали, погіршення ситуації в Україні спричинило їх зниження станом на кінець березня 2022 року на 2,1% до 1 762 042 млн. грн., причому практично за рахунок зниження обсягів депозитних ресурсів. Протягом 2018-2021 років та в поточному році основну частку у структурі зобов'язань складали депозити, зокрема станом на кінець березня 2022 року – 85,5%.

У сучасних умовах, коли пандемія COVID-19 вплинула по всьому світі на різні галузі економіки, в тому числі і на банківську діяльність, яка потребувала швидкого впровадження нових інноваційних рішень та продуктів, які б в свою чергу покращили рівень депозитного обслуговування клієнтів. Як для населення, так і для бізнесових структур, дуже важливо, щоб банк, який вони обирають для своїх фінансових потреб, був інноваційно розвиненим, розробляв нові технології, які б максимально спростили всі банківські операції, адже в теперішній час, усім потрібно максимально швидко та легко задовольняти власні потреби. За допомогою новітніх фінансових технологій, клієнти можуть дистанційно відкривати рахунки, кредити, купувати страхові послуги та інші. Інноваційні продукти можна ефективно застосовувати для залучення банками коштів у вигляді депозитів, адже клієнти з легкістю можуть оформити та покласти свої кошти на вибраний ними вид вкладу, не виходячи із дому, а згодом і контролювати його за допомогою онлайн-додатка банку. Щоб у населення не виникало занепокоєння щодо шахрайства та кібербезпеки, то для захисту банківських операцій від несанкціонованого доступу використовується

двофакторна аутентифікація та біометричні дані (відбиток пальця, сканування обличчя) [10].

Висновок. Отже, ресурсна база банку виступає підґрунтям його діяльності, визначає обсяги активних операцій. Формування фінансових ресурсів банку є надзвичайно важливим процесом і водночас не простим та відякого залежить ефективність його діяльності. Протягом 2018–2021 рр. відбувалося постійне зростання обсягів власного та регулятивного капіталу банків, проте власний капітал банку мав неоптимальну структуру з основною часткою статутного капіталу та непокритими збитками минулих років. З 2018 по 2021 рік зобов'язання банків активно зростали, проте погіршення ситуації в Україні спричинило зниження їх обсягів. Основну частку у структурі зобов'язань складали депозити. Найбільшу частку таких депозитів становили кошти на вимогу, проте для стабільної роботи банку, активізації кредитування клієнтів необхідне нарощення строкових, зокрема довгострокових депозитів. Збереженню банківських ресурсів для стабільної роботи банківської системи сприятиме запроваджена державна політика щодо гарантування вкладів, нарощення банками власних капіталів в оптимальний для кожного спосіб, ефективна політика залучення депозитних ресурсів, насамперед на термін понад 1 рік, активне впровадження інноваційних продуктів, посилення активності банків щодо залучення ресурсів шляхом випуску цінних паперів власного боргу, що матимуть для клієнтів додаткові переваги, що пов'язані з можливістю маневрування ресурсами.

Список використаних джерел :

1. Bank Capital and the Coronavirus Crisis. URL: <https://www.americanprogress.org/article/bank-capital-coronavirus-crisis> (дата звернення 19.03.2024).
2. Глущенко Я., Корогодова О., Моїсеєко Т., Сосновська О., Черненко Н. Фактори консолідації капіталу в банківському секторі в умовах індустрії 4.0 та COVID-19. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. №3. С. 4-14.
3. Гладких Д.М. Ключові проблеми капіталізації банківської системи України та напрями її зростання. *Бізнес Інформ*. 2021. №5. С. 327–333. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2021&abstract=2021_5_0_327_333 (дата звернення: 19.03.2024).
4. Сабат В.Б. Капіталізація банків та напрями її підвищення. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення: матеріали Наукової конференції студентів*. Львів : вид-во Львівського торговельно-економічного університету. 2020. 316 с.
5. Кількість банків в Україні (2008-2022). URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count> (дата звернення 19.03.2024).
6. Основні показники діяльності банків України. URL: <https://bank.gov.ua/en/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 19.03.2024).
7. Значення економічних нормативів в цілому по системі. URL: <https://bank.gov.ua/en/statistic/supervision-statist/> (дата звернення: 19.03.2024).
8. НБУ: банківська система – на фінальному етапі очищення. URL: <https://finclub.net/ua/news/nbu-bankivska-systema-na-finalnomu-etapi-ochyshchennia.html> (дата звернення: 19.03.2024).
9. Огляди фінансових корпорацій. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 19.03.2024).

Вікторія МАКСИМЕНКО*,
студентка 3 курсу,
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

***Анотація.** В статті розглядаються особливості діджиталізації банківської системи України в сучасних умовах. Описано основні послуги, що можуть отримати клієнти через онлайн-банкінг. Розглянуто особливості вітчизняної банківської системи в умовах новітніх технологій та послуг на фінтех-ринку. Досліджено переваги послуг онлайн-банкінгу, які надають найбільші банки України. Розглянуто активне використання цифрових технологій українськими банками з метою покращення послуг та оптимізації бізнес-процесів. Зокрема, зазначається, що банки впроваджують мобільні додатки, онлайн-банкінг, безконтактні технології платежів, а також аналізують поведінку клієнтів для розробки персоналізованих пропозицій. Підкреслюється важливість цифрової трансформації для зручності клієнтів та підвищення ефективності банківських процесів. Зазначається, що цифрові інновації не лише змінюють способи взаємодії з банками, але й перетворюють сам спосіб їхньої роботи.*

***Abstract.** The article discusses the features of digitalization of the banking system of Ukraine in modern conditions. The main services that customers can receive through online banking are described. The features of the domestic banking system in the context of the latest technologies and services in the fintech market are considered. The advantages of online banking services, which are provided by the largest banks in Ukraine, are studied. The active use of digital technologies by Ukrainian banks in order to improve services and optimize business processes is considered. In particular, it is noted that banks are introducing mobile applications, online banking, contactless payment technologies, and also analyzing customer behavior to develop personalized offers. The importance of digital transformation for the convenience of customers and improving the efficiency of banking processes is emphasized. It is noted that digital innovations are not only changing the way we interact with banks, but also transforming the very way they work.*

Вступ. Впродовж останніх десятиліть діджиталізація стала ключовим фактором для розвитку різних секторів економіки, у тому числі банківської сфери. Україна, як і багато інших країн, активно переходить до цифрової

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування ВНАУ, Марина ПРАВДЮК

економіки, і банківська система не є винятком. Діджиталізація банківської системи в сучасних умовах відображається у впровадженні новітніх технологій, цифрових сервісів та стратегій, спрямованих на полегшення та покращення взаємодії між клієнтами та банками. Цей процес відображається не лише на способах надання послуг, а й на управлінні банківськими ресурсами, ризиками та безпекою. Впровадження інноваційних технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн, аналітика даних, та інші, дозволяє банкам забезпечити більш ефективне обслуговування клієнтів, зменшити витрати та ризики, а також прискорити процеси внутрішнього управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українські банки активно використовують цифрові технології для вдосконалення своїх послуг та оптимізації бізнес-процесів. Це включає в себе впровадження мобільних додатків для зручного доступу до банківських сервісів, онлайн-банкінг для здійснення операцій в будь-який час, впровадження безконтактних технологій платежів, а також розробку персоналізованих пропозицій та рекомендацій для клієнтів на основі аналізу їхньої поведінки.

У сучасному світі, де технології стрімко розвиваються, банківська система України не може залишатися поза цифровими трансформаціями. Цифрові інновації не тільки змінюють способи, якими ми взаємодіємо з банками, але й перетворюють сам спосіб, яким фінансові установи працюють.

Однією з головних переваг діджиталізації банківської системи є зручність для клієнтів. Електронні банківські сервіси, мобільні додатки та онлайн-платформи дозволяють клієнтам здійснювати операції безпосередньо зі смартфонів або комп'ютерів, не відвідуючи банківського відділення. Це зменшує черги та заощаджує час для клієнтів та банківських працівників.

Крім того, діджиталізація покращує ефективність банківських процесів. Впровадження автоматизованих систем управління, штучний інтелект, розумні аналітичні інструменти дозволяють банкам оптимізувати свою діяльність, знижувати витрати та швидше реагувати на зміни на ринку.

Також важливою складовою цифрової трансформації є забезпечення кібербезпеки. При впровадженні онлайн-сервісів та цифрових технологій, банки повинні бути готові до викликів, пов'язаних з кіберзлочинністю. Однак, разом з перевагами, діджиталізація банківської системи також поставляє виклики. Найбільш важливим з них є необхідність забезпечення доступу до цифрових сервісів для всіх шарів суспільства, включаючи людей похилого віку та менш забезпечених верств населення.

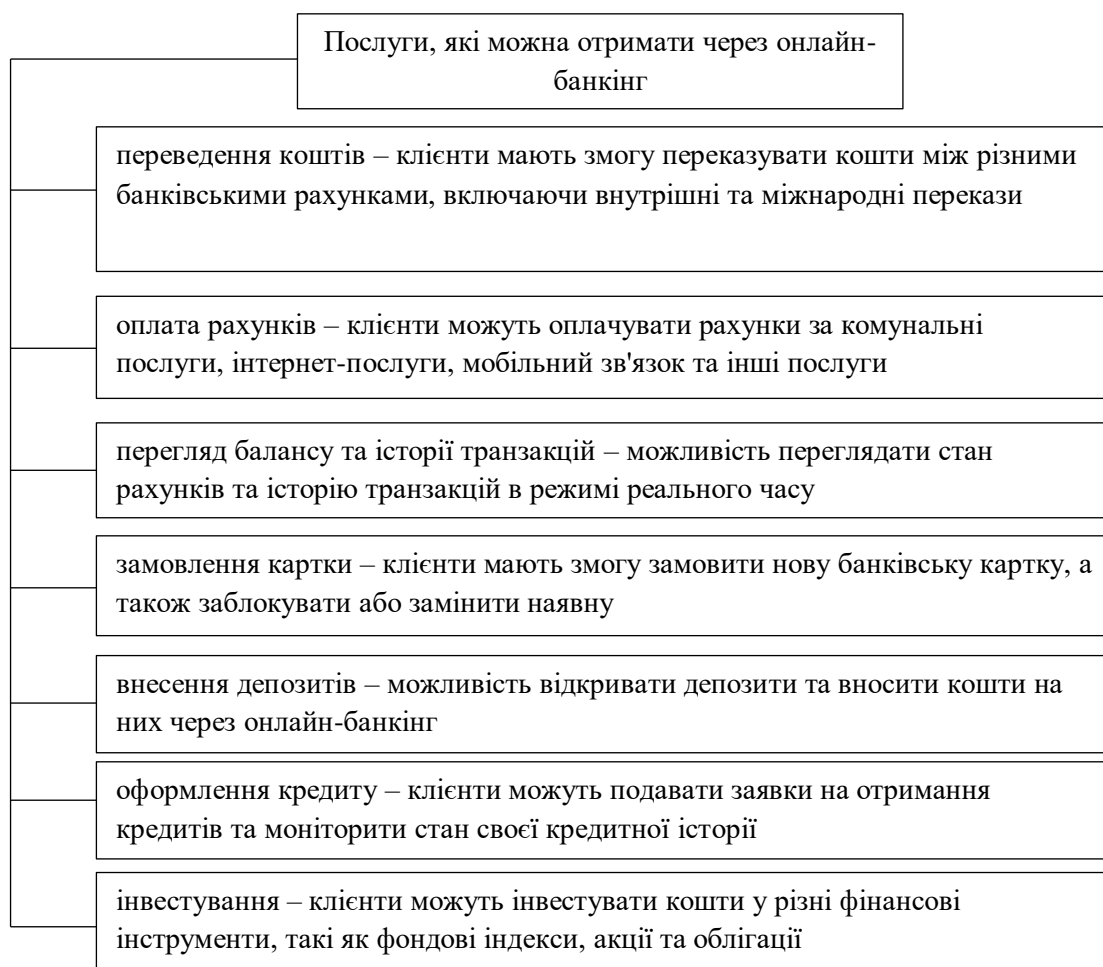
На сучасний момент в Україні відбувається значний прогрес у сфері інформаційних технологій (ІТ), який включає в себе створення та впровадження інноваційних проектів, що відомі на міжнародному рівні. Один із таких проектів - це розробка "банку у смартфоні", яка стала доступною користувачам вже досить давно [1]. Українські банки активно переходять до цифровізації своєї системи з метою поліпшення доступності та безпеки фінансових послуг для клієнтів. Цей процес стає особливо важливим у період воєнного стану, коли доступ до банківських послуг може бути обмеженим. Варто відзначити, що Україна вже давно розвиває цифрові технології у банківській сфері, і цей процес почався ще

до початку повномасштабної агресії російської федерації. Проте військові події стали додатковим стимулом для розвитку цифрових інновацій у банківському секторі [3].

Банкінг онлайн – це один із найзручніших та ефективних методів управління фінансами клієнтів банківської системи в Україні. Це дає змогу клієнтам контролювати свої фінанси та отримувати повідомлення про транзакції в режимі реального часу. Загалом, розвиток онлайн-банкінгу та фінтех-індустрії в Україні швидко прогресує, що свідчить про активний перехід користувачів банківських послуг до систем, які можна управляти через смартфони.

Фінтех-індустрія – це галузь, що використовує передові технології для удосконалення звичайних фінансових послуг і надання нових, інноваційних фінансових рішень. У 2021 році Національний банк України затвердив Стратегію розвитку фінтеху в Україні до 2025 року з метою створення повноцінної фінтех-екосистеми в Україні з фінансовими сервісами та доступними цифровими послугами [5].

Банки надають широкий спектр послуг через онлайн-банкінг, що дозволяє клієнтам здійснювати фінансові операції без відвідування відділення банку. Основні послуги, що можна отримати через онлайн-банкінг, є такі (рис. 1):

Рис. 1. Послуги, які можна отримати через онлайн-банкінг

Джерело: [1].

Одне з ключових завдань, яке стоїть перед українською банківською системою, полягає в створенні зручної системи для доступу до онлайн-послуг будь-якого банку. Цей процес вже зібрав високі оцінки від користувачів як в Україні, так і за її межами. Останнім часом багато українських банків активно впроваджують цифрові технології для поліпшення своїх послуг та забезпечення комфорту клієнтів. Цифрова трансформація банківської системи в Україні передбачає впровадження різноманітних електронних сервісів, таких як мобільні додатки, інтернет-банкінг, SMS-повідомлення та інші. Завдяки цим сервісам клієнти можуть перевіряти баланс свого рахунку, здійснювати перекази коштів, оплачувати рахунки та отримувати різноманітні інформаційні повідомлення [6].

Вітчизняна банківська система стає все більш конкурентоспроможною на фінтех-ринку завдяки введенню новітніх технологій та послуг:

–по-перше, на ринку з'явилася значна кількість онлайн-банків, таких як Monobank, Sense Bank Online та інші, які надають клієнтам можливість користуватися фінансовими послугами через мобільні додатки. Це спрощує процес взаємодії з банком і забезпечує максимальний комфорт для клієнтів. Крім того, всі великі та популярні банки України мають свої власні онлайн-банкінгові платформи, зокрема PrivatBank, Raiffeisen Bank Aval, Oschadbank, OTP Bank, Idea Bank.

–по-друге, ключовим прогресом є вдосконалення системи безготівкових транзакцій. Україна вирізнялася на міжнародній арені як одна з лідируючих держав у запровадженні QR-кодів для здійснення безготівкових платежів. Ця ініціатива полегшує оплату за товари та послуги, мінімізує вірогідність помилок у транзакціях та скорочує час очікування в чергах у фінансових установах. Подальший розвиток цього напрямку став реальним завдяки впровадженню технологічних новинок, зокрема мобільних платіжних систем та цифрових гаманців;

–по-третє, досягнення в розвитку крипто-валютної галузі в Україні. Створення законодавчої основи для регулювання використання криптовалют сприяє з'яві нових ініціатив та сервісів у сфері фінтех. Наприклад, українські компанії вже розробили свої власні криптовалютні біржі та послуги для забезпечення безпеки та приватності операцій з криптовалютами.

Досліджено переваги послуг онлайн-банкінгу, які надають найбільші банки України (табл.1).

Цифровізація банківської системи є необхідним етапом у розвитку фінансового сектору, що вимагає від банків активно впроваджувати нові технології та сервіси для збільшення зручності обслуговування клієнтів та підвищення ефективності своєї діяльності [4]. Одним з основних завдань банків у цьому напрямку є розширення доступу до онлайн-сервісів, таких як мобільні додатки та інтернет-банкінг, що дозволяють клієнтам здійснювати операції без потреби відвідувати фізичні відділення. Проте, настійно необхідно забезпечити надійний та безпечний доступ до цих сервісів, щоб запобігти можливості шахрайства та крадіжки особистої інформації.

Топ-5 банків в Україні, які надають послуги онлайн-банкінгу

Банк	Переваги діяльності банку
АТ КБ «ПриватБанк»	Надає доступ до широкого спектру банківських послуг та продуктів через мобільний додаток та інтернет-банк; можливість швидких платежів за допомогою Privat24
АТ «Ощадбанк»	Надає доступ до всіх основних банківських послуг та продуктів через мобільний додаток та інтернет-банк; можливість відкриття депозиту та заявки на кредит онлайн
АТ «Кредобанк»	Широкий спектр банківських послуг та продуктів через мобільний додаток та інтернет-банк; надає можливість робити перекази та платежі на картки будь-яких банків України
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	Надає доступ до основних банківських послуг та продуктів через мобільний додаток та інтернет-банк; можливість відкриття рахунку та заявки на кредит онлайн
Монобанк (АТ «Універсал Банк»)	Винятково мобільний банк, доступний через мобільний додаток; швидке та зручне відкриття рахунку онлайн; можливість відправляти перекази, платежі та здійснювати оплату послуг відразу після реєстрації

Джерело: [2].

З таблиці 1 можна простежити, що загалом переваги хороші й кожен банк з Топ-5 може надати по-своєму особливі послуги, які будуть зручні для будь-якого користувача. Однією з ключових переваг майже будь-якого онлайн-банкінгу є можливість швидкої обробки операцій із зменшенням витрат на персонал та інші ресурси. Крім того, зменшується кількість помилок, що можуть бути зроблені людьми. Щодо недоліків, то в кожному з онлайн-банкінгів можуть бути технічні проблеми з доступом до сервісу, проте такі проблеми швидко вирішують.

Продовження розвитку в сфері цифровізації є ключовим завданням для банків у сучасних умовах, пріоритети якого полягають у забезпеченні безпеки, надійності, доступності та зручності обслуговування клієнтів. Лише в такому випадку банки зможуть успішно конкурувати на ринку та забезпечити зростання своїх прибутків та задоволення клієнтів.

Діджиталізація банківської системи є невід'ємною складовою розвитку фінансового сектору, тому банки повинні продовжувати активно впроваджувати нові технології та функції для поліпшення обслуговування своїх користувачів та підвищення ефективності своєї роботи. Одним із головних завдань банків в сфері діджиталізації є розширення доступу до онлайн-сервісів, таких як мобільні додатки, інтернет-банкінг тощо, які дозволяють клієнтам виконувати банківські операції без візиту до банку.

Висновок. Отже, діджиталізація банківської системи України є актуальним і важливим процесом, спрямованим на підвищення конкурентоспроможності сектору, забезпечення кращого обслуговування клієнтів та стимулювання економічного зростання. Діджиталізація банківської системи України у сучасних умовах є невід'ємною частиною розвитку фінансової сфери. Правильне впровадження цифрових інновацій може значно полегшити життя клієнтів і підвищити ефективність банківських процесів, однак важливо

зберігати баланс між цифровими та традиційними послугами, а також забезпечувати кібербезпеку та доступність для всіх категорій населення. У сучасних умовах діджиталізація банківської системи України відіграє вирішальну роль у розвитку не тільки фінансового сектора, але й економіки країни в цілому. Інтеграція новітніх технологічних рішень дозволяє банкам підвищувати якість і доступність своїх послуг, оптимізувати внутрішні процеси та забезпечити вищий рівень безпеки. Важливо зазначити, що Україна активно розвиває такі напрямки як мобільний банкінг, онлайн-кредитування, системи електронних платежів, що значно спрощує повсякденне фінансове обслуговування громадян. Прогрес у цифровізації банківської сфери сприяє також залученню інвестицій та покращенню міжнародного іміджу України як технологічно прогресивної країни. Цифрові інновації в банківському секторі допомагають вирішувати виклики сучасності, такі як потреба в швидкості обробки великих обсягів даних, захист від шахрайства, а також забезпечення прозорості та відкритості фінансових операцій.

Продовження розвитку у сфері діджиталізації є ключовим завданням для банків у сучасних умовах на принципах безпеки, надійності, доступності та зручності для обслуговування своїх користувачів. Тільки тоді банки зможуть успішно конкурувати на ринку та забезпечити зростання своїх прибутків та підвищення задоволеності клієнтів.

Особливу увагу слід приділити впровадженню принципів фінансової інклюзії, завдяки яким знижується соціальна та економічна нерівність. Цифровізація дозволяє досягти більшої доступності банківських послуг для різних верств населення, включаючи мешканців віддалених та сільських територій. У майбутньому Україні необхідно продовжити курс на інновації в банківській галузі, зосередившись на впровадженні штучного інтелекту, блокчейн-технологій та інших передових розробок.

Список використаних джерел

1. Болдова А. А., Болдов А. О. Діджиталізація банківських сервісів як передумова подальшого розвитку фінансового простору України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-8> (дата звернення 11.03.2024).
2. Каталог кращих інтернет-банкінгів України. URL: <https://sp.minfin.com.ua/banks-online>. (дата звернення: 12.03.2024).
3. Правдюк М. В. Вплив процесу діджиталізації на організацію обліку та оподаткування. *Актуальні питання в сучасній науці*. 2023. № 2 (8). С. 45-59. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-2\(8\)-45-59](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-2(8)-45-59) (дата звернення 11.03.2024).
4. Правдюк Н.Л., Обнявко М.В. Впровадження блокчейну в облікову систему: кроки назустріч. *Ефективна економіка*. 2022. № 1. С.177-182 (дата звернення 12.03.2024).
5. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finteh2025.pdf?v=4. (дата звернення: 16.03.2024).
6. Що таке інтернет-банкінг? Дія.Бізнес. URL: <https://business.diiia.gov.ua/handbook/finansovij-menedzment/so-take-internet-banking>. (дата звернення: 15.03.2024).

Вікторія ПАВЛЮК*,
студентка 4 курсу,
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ЛІКВІДНОСТІ ЯК ФАКТОРІВ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. У статті розкрито методiku аналізу ліквідності та платоспроможності ФГ «ІРИНА О.-Т» як факторів фінансової безпеки. Доведено, що суть категорії «ліквідність», її зміст можна розкривати відповідно до економічних функцій, що вона виконує. Визначено, що баланс господарства не є абсолютно ліквідним, оскільки не виконується перша умова ліквідності. Виявлено, що платоспроможність та фінансова безпека підприємства – особливо актуальні питання розвитку підприємства в умовах політичної, економічної нестабільності та війни.

Abstract. The article discloses the methodology of analyzing the liquidity and solvency of FG "IRINA O.-T" as factors of financial security. It has been proven that the essence of the category "liquidity", its content can be revealed according to the economic functions it performs. It was determined that the farm's balance sheet is not completely liquid, since the first condition of liquidity is not fulfilled. It was found that the solvency and financial security of the enterprise are particularly relevant issues for the development of the enterprise in the conditions of political and economic instability and war.

Вступ. Стійке та ефективне функціонування підприємства та його розвиток у сучасних трансформаційних умовах господарювання забезпечується ліквідністю та платоспроможністю, що гарантує виконання зобов'язань підприємства в установленій час. В умовах сьогодення, які визначаються кризовими ситуаціями через війну, оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємства є дуже значущим, адже за результатами оцінювання можна спрогнозувати можливість виконання зобов'язань підприємствами перед контрагентами. Проведення постійного аналізу вітчизняних підприємств щодо їх ліквідності та платоспроможності сприяє визначенню ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства.

Наявність у підприємства достатнього обсягу грошових коштів є основною умовою забезпечення фінансової безпеки підприємства, сприяє виконанню в повному обсязі зобов'язань, що відображається через його платоспроможність. Враховуючи зазначене, стає зрозумілим, що необхідною умовою діяльності підприємства є наявність достатнього обсягу ліквідних коштів.

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри аналізу та аудиту ВНАУ – Олена ТОМЧУК

Важливі аспекти дослідження сутності ліквідності та платоспроможності як факторів фінансової безпеки підприємства розкривалися в роботах таких вчених як Л. Абалкін, Г. Аніловська, О. Ареф'єва, Н. Вавдіюк, З. Варналій, М. Копитко, О. Ляшенко, Т. Мулик, І. Мігус, І. Мойсеєнко, Т. Момот, В. Мунтіян, Є. Олейніков, І. Оттенко, Г. Пастернак-Таранушенко, Є. Палига, В. Пономаренко, Н. Правдюк, В. Прохорова, І. Ревак, О. Томчук, Є. Рудніченко, М. Флейчук, В. Франчук, М. Швець, Л. Шемаєва, С. Шкарлет, О. Шляйфер, А. Штангрет, В. Ярочкін та інші. Однак ряд в сьогodнішніх умовах розвитку, поняття платоспроможності та фінансової безпеки підприємства в умовах постійних змін досі залишаються не розкритими в повній мірі. Тому тема обраного дослідження є актуальною.

Виклад основного матеріалу. Платоспроможність і ліквідність визначають фінансовий стан підприємства, але вони мають відмінності. Виконання довгострокових фінансових зобов'язань характеризує платоспроможність, а здатність виконувати короткострокові зобов'язання та швидко реалізовувати активи для залучення грошових коштів є ліквідністю.

Перспективна платоспроможність аналізує можливість підприємства в середньо- та довготерміновій перспективі вчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями. Крім того, це поняття тісно пов'язане із поняттям фінансової стійкості підприємства та залежить від оптимального розміщення його активів і джерел їх формування [1]. Суть категорії «ліквідність», її зміст можна розкривати відповідно до економічних функцій, що вона виконує. Серед них можна виокремити такі функції (табл. 1).

Таблиця 1

Економічні функції категорії «ліквідність»

Функції	Зміст функцій
мобільності	полягає у свободі та незалежності підприємства, які отримуються на основі змін діяльності та пристосування його до зовнішнього середовища;
стабільності	коли на основі високого рівня ліквідності, враховуючи свободу господарської діяльності, забезпечуються умови інноваційного розвитку для підприємства;
привабливості	коли ліквідність підприємства сприяє залученню коштів на поліпшення фінансування та забезпечення стабільності функціонування;
контролю	яка полягає в можливості на основі проведеного аналізу показників ліквідності забезпечувати моніторинг фінансового стану;
регульовальна	надає можливість відповідно до визначеного рівня ліквідності для акціонерів та керівників підприємства приймати управлінські рішення щодо змін у структурах активів та зобов'язань.

Джерело: сформовано автором на основі [3]

Ліквідність є виміром платоспроможності та має зв'язок із різними ризиками, серед яких і втрата платоспроможності підприємства при недостатній ліквідності. Невідповідний рівень ліквідності підприємства може стати

причиною втрати фінансової стійкості на ринку і негативно вплине на фінансову безпеку.

Розрізняють два види платоспроможності: поточну (короткотермінову) та перспективну. Поточна платоспроможність характеризує поточний стан розрахунків на підприємстві та аналізується на основі даних про його фінансові потоки: приплив грошових коштів має забезпечити покриття поточних зобов'язань підприємства. Крім того, поточна платоспроможність характеризує спроможність підприємства сплатити свої поточні зобов'язання негайно або в найближчому майбутньому. Саме тому це поняття тотожне ліквідності підприємства. Розглядаючи суть поняття «ліквідність», можна виділити такі його особливості. Так, Я.І. Мулик розуміє ліквідність «як спроможність підприємства перетворювати свої активи на гроші без втрати їх ринкової вартості для покриття всіх необхідних платежів у міру настання їх термінів та швидкість здійснення цього перетворення» [2].

Не тільки недостатня ліквідність є негативним явищем, таким самим негативним є надмірна ліквідність підприємства, що породжує неповернення дебіторської заборгованості, матеріальний ризик, який провалюється в надлишку запасів підприємства, ризик інфляційних процесів активів та зниження оборотних активів, та інші. На основі вищевикладеного проаналізуємо ліквідність балансу ФГ «РИНА О.-Т».

Таблиця 2

Аналіз ліквідності балансу ФГ «РИНА О.-Т», тис. грн.

Актив	На поч. звітного періоду	На кінець звітного періоду	Пасив	На поч. звітного періоду	На кінець звітного періоду	Платіжний надлишок або нестача	
						на поч. періоду	на кінець періоду
Найбільш ліквідні активи	180,5	36,5	Негайні пасиви	1535	6222,2	- 1354,5	- 6185,7
Активи, що швидко реалізуються	5666,7	8570,2	Короткострокові пасиви	6263,5	4078,8	- 596,8	4481,4
Активи, що реалізуються повністю	16 530,6	20640,7	Довгострокові пасиви	-	-	16 530,6	20640,7
Активи, що важко реалізуються	8 245,5	7706,1	Постійні пасиви	22824,8	26652,5	- 14579,3	- 18946,4
Баланс	30 623,3	36953,5	Баланс	30 623,3	36953,5	-	-

Джерело: сформовано автором на основі звітності ФГ «РИНА О.-Т»

Як показали розрахунки у ФГ «РИНА О.-Т», і на початок, і на кінець звітного періоду перша умова не виконується, тобто нагальні борги господарство не може своєчасно погасити, причому на кінець 2022 року їх величина зросла на 4687,2 тис. грн. Ліквідність цієї групи поточних активів залежить від ряду об'єктивних і суб'єктивних чинників: своєчасності відвантаження продукції,

оформлення банківських документів, швидкості документообігу, від попиту на продукцію, її конкурентоспроможності, платоспроможності покупців, форм розрахунків. Виконання умов ліквідності другої групи свідчить про наявність власних оборотних активів, які дають змогу господарству підтримувати певну стійкість. Їх вартість збільшилась відносно початку 2022 року на 2903,5 тис. грн., або на 51,23%, що говорить про те, що дебітори оплатять рахунки у найближчому майбутньому.

Аналіз даних табл. 2 вказує на те, що, у господарстві переважають зобов'язання четвертої групи (власний капітал, що постійно є в розпорядженні підприємства), причому його вартість теж зросла на 3827,7 тис. грн.

Отже, баланс господарства не є абсолютно ліквідним, оскільки не виконується перша умова ліквідності.

З метою оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства застосовуються система відносних показників. «Класичними» коефіцієнтами ліквідності можна вважати наступні три показники:

- коефіцієнт абсолютної (миттєвої) ліквідності (Кал);
- коефіцієнт швидкої (проміжної, суворої) ліквідності, або коефіцієнт кислотного тесту (Кшл);
- коефіцієнт поточної ліквідності (Кп) (коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт покриття, коефіцієнт загальної платоспроможності) [4].

Однак, сучасні науковці в цьому питанні пішли значно далі, суттєво розширивши перелік коефіцієнтів, що дозволяє більш ґрунтовно діагностувати ліквідність і, відповідно, платоспроможність господарюючого суб'єкта. Так, Клименко В. С. у своїх доробках при дослідженні ліквідності та платоспроможності підприємства пропонує розраховувати шість показників [5].

Розрахуємо дані показники і їх значення представимо в таблиці 3.

Таблиця 3

Аналіз динаміки показників ліквідності та платоспроможності ФГ «ІРИНА О.-Т»

№ з/п	Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення, (+, -)
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,135	0,023	0,003	- 0,132
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	5,47	0,727	0,832	- 4,638
3	Коефіцієнт загальної ліквідності	15,32	2,869	2,839	- 12,481
4	Коефіцієнт маневреності	0,539	0,639	0,711	0,173
5	Чистий оборотний капітал, тис. грн.	10158,7	14579,3	18946,4	8787,7
6	Коефіцієнт платоспроможності	26,52	2,927	2,587	- 20,933

Джерело: сформовано автором на основі звітності ФГ «ІРИНА О.-Т»

Дані таблиці свідчать, що в цілому у вибірці існує негативна динаміка майже усіх коефіцієнтів, окрім коефіцієнтів маневреності власного капіталу та чистого робочого капіталу, що пояснюється малим значенням поточних зобов'язань у 2020 році (709,4 тис. грн). Коефіцієнт загальної ліквідності перевищує 1,0 і наприкінці періоду складає 2,869 пункти. Коефіцієнт швидкої ліквідності за останні три роки теж зменшився і незначно перевищує 0,8 пунктів,

це може свідчити про високий фінансовий ризик. Адже ліквідність коштів вкладених у дебіторську заборгованість залежить від швидкості платіжного документообігу в банку, своєчасності оформлення банківських документів, термінів надання комерційних кредитів окремим покупцям та їх платоспроможності. Це показує, що у господарства у 2020 році платіжні можливості щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами були надзвичайно слабкими, що негативно впливало на фінансову безпеку. Коефіцієнт абсолютної ліквідності свідчить про те, що найбільш ліквідні активи покривають 0,59% поточних зобов'язань. В цілому потрібно зазначити про забезпеченість оборотними активами.

Висновки. Розглянута методика оцінки ліквідності та платоспроможності ФГ «РИНА О.-Т», на наше переконання, дозволить послідовно та досить ґрунтовно дослідити ці надзвичайно важливі напрямки фінансової безпеки господарства, діагностувати «слабкі» та «сильні» сторони у складі платіжних засобів та зобов'язань господарства і стати важливим підґрунтям для розробки заходів для покращення його платіжної спроможності та забезпечить дотримання фінансової дисципліни.

Відтак, підтвердимо про таке: вчасне та ефективне реагування на зміни чинників зовнішнього та внутрішнього середовища не лише створює передумови забезпечення платоспроможності господарства, а й уможлиблює завоювання передових ринкових позицій в умовах динамічного розвитку сучасної економіки.

Список використаних джерел

1. Стасюк Л. Аналіз показників ліквідності та платоспроможності на прикладі ПАТ «ХЗКПУ «ПригмаПрес». *Галицький економічний вісник*. 2023. Т. 44. № 1. С. 154–161.
2. Мулик Я.І. Розвиток організаційно-методичних аспектів аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 47. URL: <file:///C:/Users/User/Desktop/2116-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-2039-1-10-20230217.pdf>. (дата звернення: 10.04.2024).
3. Шуміло О. С., Курочка А. С. Ліквідність і платоспроможність підприємства та методи їх аналізу. *Бізнес-інформ*. 2023. № 4. С. 105-111.
4. Багацька К. В., Говорушко Т. А., Шеремет О. О. Фінансовий аналіз: підруч. Київ, 2014. 320 с.
5. Болгар Т.М. Роль фінансової безпеки підприємства в системі антикризового управління. *Ефективна економіка*. URL: file:///C:/Users/User/Desktop/efek_2013_4_20.pdf. (дата звернення: 10.04.2024).

Ангеліна ПРОКОПЧУК *,
студентка 3 курсу,
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна м. Вінниця, Україна

ОЦІНКА НЕСТАБІЛЬНОСТІ КРИПТОВАЛЮТНОГО РИНКУ В ПОРІВНЯННІ З ІНШИМИ ІНСТРУМЕНТАМИ ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті розглядається питання оцінки нестабільності криптовалютного ринку в Україні в порівнянні з іншими інструментами інвестування. Висвітлено динаміку змін на фінансовому ринку країни та вказує на зростаючий інтерес до криптовалют. За допомогою порівняльного аналізу інвестиційних інструментів, таких як акції, облигації, нерухомість та сировинні товари, автор демонструє особливості кожного з них в контексті стабільності та ризиків. Розглянуто ключові фактори, які впливають на нестабільність криптовалютного ринку, такі як регуляторні зміни, технічні проблеми, масштабні події та ринкова ліквідність. Розглянуто перспективи інвестування в криптовалюту.*

***Abstract.** The article discusses the issues of assessing the instability of the cryptocurrency market in Ukraine in comparison with other investment instruments. The dynamics of changes in the country's financial market is highlighted and indicates the growing interest in cryptocurrencies. With the help of a comparative analysis of investment instruments, such as stocks, bonds, real estate and commodities, the author demonstrates the features of each of them in the context of stability and risks. The key factors are considered, that affect the volatility of the cryptocurrency market, such as regulatory changes, technical issues, large-scale events, and market liquidity. The prospects for investing in cryptocurrency are considered.*

Вступ. Криптовалютний ринок - це невід'ємна частина сучасної фінансової панорами, що швидко здобуває популярність як серед досвідчених інвесторів, так і серед новачків у світі інвестицій. З кожним роком цей ринок стає все більш динамічним та змінним, привертаючи увагу своєю потенційною високою доходністю та ризиками. Проте, разом із зростанням інтересу до криптовалют приходить і питання про їхню стабільність, особливо в порівнянні з іншими традиційними інструментами інвестування, які присутні на українському ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Криптовалютний ринок у світі, включаючи Україну, в останні роки зазнав значного розвитку, ставши предметом інтересу для багатьох інвесторів. Однак разом із зростанням популярності криптовалют приходять і питання про їхню стабільність та

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування Марина ПРАВДЮК

відносний ризик порівняно з іншими інструментами інвестування, що доступні в Україні.

Україна, як і багато інших країн, переживає різкі зміни у фінансовій сфері, особливо у контексті інвестування. Однією з найбільш динамічних областей є криптовалютний ринок. За останні кілька років криптовалюти стали предметом значного інтересу для інвесторів, проте разом зі зростанням інтересу прийшли й великі коливання цін, що ставить під сумнів їх стабільність порівняно з іншими інструментами інвестування в Україні.

Щоб оцінити стабільність криптовалютного ринку порівняно з іншими інструментами інвестування, потрібно звернутися до декількох ключових аспектів. Перш за все, слід розглянути величезні коливання цін криптовалют, таких як Bitcoin, Ethereum та інших, у порівнянні з традиційними інвестиційними інструментами, наприклад, акціями, облігаціями та сировинними товарами.

Таблиця 1

Порівняльний Аналіз з Іншими Інвестиційними Інструментами

Акції	Акції - це один з найбільш популярних інвестиційних інструментів. Ринок акцій в Україні може бути стабільним у порівнянні з криптовалютами, оскільки компанії зазвичай стабільніше реагують на зовнішні фактори. Проте, коливання цін на акції можуть бути значними, особливо в періоди економічної нестабільності або політичних криз.
Облігації	Облігації вважаються менш ризикованим інвестиційним інструментом порівняно з криптовалютами. Вони можуть надавати стабільний потік доходу від відсотків, але також піддаються впливу різних факторів, таких як зміна рівня процентних ставок або фінансова стабільність емітента.
Нерухомість	Інвестування в нерухомість є традиційним інструментом і може бути стабільним в довгостроковій перспективі. Проте, вартість нерухомості може змінюватися через економічні та політичні фактори, а також через зміни в попиті та пропозиції на ринку.
Золото та інші сировинні товари	Сировинні товари, такі як золото, можуть бути інвестиційними активами, які надають захист від інфляції та геополітичних ризиків. Вартість золота може колитися, але зазвичай вона менше вразлива на фоні економічних криз.

Джерело: [2]

Крім того, важливо проаналізувати рівень ризику, пов'язаного з криптовалютами, у порівнянні з іншими інвестиційними інструментами. Криптовалюти часто стикаються з великими коливаннями цін через різні фактори, такі як регуляторні зміни, технічні проблеми та масштабні події на ринку. Це може призвести до великих втрат для інвесторів.

На сьогоднішній день, в Україні популярність криптовалют зростає. Найбільш відомі та використовувані цифрові валюти включають Bitcoin (BTC) (рис. 1.), Ethereum (ETH) (рис. 2.), Ripple (XRP), Litecoin (LTC), та інші. Біткойн, вважається однією з найпопулярніших криптовалют в Україні, і має широке використання для торгівлі та інвестування [1].

Ринкова капіталізація криптовалютного ринку в Україні постійно зростає, відображаючи зростаючий інтерес інвесторів та користувачів. Торгові обсяги на

біржах криптовалют також демонструють постійний рух і активність на ринку, з останніми даними про значне збільшення обсягів торгівлі.

Рис. 1. Вартість Bitcoin, тис. дол.

Джерело: [1]

Рис. 2. Вартість Ethereum, тис. дол.

Джерело: [1]

Україна активно впроваджує регулювання криптовалютного ринку. Недавні законодавчі ініціативи та регуляторні зміни створили більш прозоре та стабільне середовище для інвесторів і користувачів криптовалют. Однак, є питання щодо ефективності цих заходів та їхнього впливу на розвиток ринку.

Попри зростаючий інтерес до криптовалют в Україні, існують значні ризики та виклики. Висока волатильність цін, можливість шахрайства та

кібератак, а також невизначеність регуляторного середовища - всі ці фактори створюють додаткові ризики для інвесторів та користувачів.

Криптовалютний ринок є одним з найбільш динамічних і непередбачуваних ринків у сучасній фінансовій сфері. Необхідно враховувати різні фактори, які впливають на його стабільність та змінність. Нижче представлено деякі ключові фактори, які можуть призвести до нестабільності на криптовалютному ринку:

Регулярні зміни	Регуляторні зміни у різних країнах можуть значно впливати на криптовалютний ринок. Введення нових законодавчих норм або регулюючих заходів може призвести до змін у спросі та пропозиції, що впливає на ціни криптовалют.
Технічні перешкоди	Технічні проблеми, такі як кібератаки, збої мережі або проблеми з безпекою, можуть спричинити значні коливання цін і втрати для інвесторів.
Масштабні події	Масштабні події, такі як форки, хардфорки або розколи у співтовариствах криптовалют, можуть викликати нестабільність на ринку і призвести до зміни цін.
Ринкова ліквідність	Низька ринкова ліквідність може підвищити волатильність цін, оскільки навіть невеликі замовлення можуть призвести до значних змін у цінах.
Психологічний фактор	Сильне емоційне реагування ринку на новини або події може призвести до перебільшення ризиків та збільшення волатильності.
Спекулятивні операції	Багато учасників ринку криптовалют займаються спекулятивними операціями, що також може підвищити рівень нестабільності.
Вплив новин	Новини та анонси про нові технології, партнерства або інші події можуть значно впливати на ціни криптовалют.

Джерело: [3]

Фактори нестабільності криптовалютного ринку є багатограними та динамічними. Їхнє врахування та розуміння допомагає інвесторам та учасникам ринку адаптуватися до змін та зменшувати ризики в умовах високої волатильності.

Інвестування в криптовалюти зацікавлює не лише індивідуальних інвесторів, а й інституційні фонди та компанії. Незважаючи на високий рівень волатильності та ризиків, існують деякі перспективи, які можуть зробити криптовалюти привабливими для інвесторів:

1. Технологічний прогрес: Блокчейн, на якому базується більшість криптовалют, є інноваційною технологією, яка має потенціал перевернути багато галузей, включаючи фінансові послуги, логістику, медицину та інші. Інвестування в криптовалюти дозволяє інвесторам брати участь у розвитку цієї технології.

2. Диверсифікація портфеля: Інвестування в криптовалюти може бути частиною диверсифікованого інвестиційного портфеля. Відмінність криптовалют від традиційних активів може допомогти зменшити загальний ризик портфеля та збільшити його потенційну доходність.

3. **Можливість високого прибутку:** Історично деякі криптовалюти, такі як Bitcoin та Ethereum, показали значний ріст цін протягом короткого періоду часу, що призвело до високих прибутків для деяких інвесторів.

4. **Розширені Фінансові Можливості:** Криптовалюти відкривають нові фінансові можливості, такі як міжнародні перекази безпосередньо без посередників, мікрофінансування та створення нових фінансових продуктів.

5. **Масштабна популярність:** З кожним роком криптовалюти стають все більш популярними, залучаючи увагу як інвесторів, так і публіки в цілому. Збільшення масштабної популярності може призвести до подальшого зростання цін та попиту.

Інвестування в криптовалюти має свої перспективи та може бути вигідним для різних типів інвесторів. Проте, перед вкладанням коштів в криптовалютні активи, необхідно враховувати ризики, пов'язані з волатильністю ринку, регуляторним середовищем та іншими факторами, та провести ретельний аналіз та дослідження [4].

Криптоінвестиції обіцяють прибуток вищий, ніж на будь-яких інших фінансових ринках. Однак не слід забувати, що прибутковість – це плата за ризик. А ризиків на ринку цифрових активів більш ніж достатньо, зокрема:

1) **Волатильність.** Передбачити коливання курсу коїнів майже неможливо, що робить цей спосіб заробітку ненадійним. Однак, зі збільшенням рівня довіри волатильність криптовалют поступово знижується. Ретельний аналіз ринку дозволить уникнути непередбачуваних ситуацій та примножити свій статок.

2) **Податки та регулювання.** Криптовалюти майже ніяк не інтегровані в економіку більшості країн, а в майбутньому можуть з'явитися додаткові труднощі при сплаті податків та операцій з електронними грошима.

3) **Банкрутство бірж.** За попередні п'ять років закрилося понад 45% криптобірж, серед яких були досить відомі та перспективні. На момент закриття бірж більшість користувачів не встигли вивести гроші з рахунків, що призвело до багатомільйонних втрат. Для того, щоб уникнути таких ризиків, обирайте лише надійні криптобіржі, які мають бездоганну репутацію та високий рівень безпеки. WhiteBIT входить у трійку бірж з найвищим рейтингом AAA. Вона повністю відповідає найвищим вимогам до рівня безпеки.

4) **Помилки під час проведення транзакцій.** Помилка під час заповнення реквізитів одержувача – ще один поширений варіант втрати коштів. Блокчейн використовує технологію, за якої скасувати помилкову транзакцію (на відміну від банку) неможливо. Розраховувати в цьому випадку можна тільки на порядність одержувача.

Реальні ризики під час інвестування у криптовалюту досить значні. Причому далеко не все залежить від власника цифрових активів. Перш ніж освоювати цей ринок, слід добре подумати, чи готовий криптоінвестор до цього. Тільки комплексний підхід допоможе ефективно захистити кошти та помножити свій статок. При виборі криптовалют для інвестицій орієнтуються на наступні показники: вартість; обсяг торгів за добу; ринкова капіталізація; домінування.

Крім Біткоїна та Ethereum, є високий попит на Cardano і Polkadot. Початківці в сфері інвестування в криптовалюти часто потрапляють у пастку, коли ціна на цифрові активи падає, вони починають швидко позбавлятися коїнів. А при зростанні вартості намагаються купити якомога більше активів. Робити все треба навпаки: при падінні ціни купувати активи, а пік вартості є моментом для продажу, щоб заробити максимальний прибуток.

Висновки. Отже, нестабільність криптовалютного ринку в Україні порівняно з іншими інструментами інвестування виявляється як двояка можливість. З одного боку, вона надає інвесторам широкі можливості для високого прибутку в короткостроковій перспективі. На фоні швидкого зростання цін на деякі криптовалюти спостерігається привабливість для тих, хто готовий ризикувати. З іншого боку, нестабільність може створювати значні ризики для інвесторів, зокрема тих, хто шукає стабільні та передбачувані інвестиційні інструменти. Українські інвестори мають бути обережними і обдуманно підходити до вкладень у криптовалютний ринок. Аналізуючи нестабільність криптовалютного ринку порівняно з іншими інструментами інвестування в Україні, можна зазначити, що цей сектор інвестицій вирізняється значною волатильністю та ризиком. Криптовалюти, як наприклад Bitcoin, Ethereum, та інші, піддаються різким коливанням цін, що обумовлено їхньою нерегульованістю, спекулятивним характером, змінами у технологічних алгоритмах, а також зовнішніми економічними та політичними подіями.

У порівнянні з традиційними інструментами інвестування, такими як акції, облігації або нерухомість, криптовалюти не забезпечені фізичними активами або урядовими гарантіями, що збільшує їх ризикованість. Однак, з іншого боку, криптовалюти пропонують потенціал для високої доходності, що може бути привабливим для інвесторів, готових прийняти високий рівень ризику. Україна поступово розвиває правове регулювання криптовалютного ринку, що може сприяти зростанню довіри інвесторів і стабілізації ринку у майбутньому. Криптовалютний ринок в Україні є привабливим, але вкрай нестабільним інвестиційним варіантом.

Список використаних джерел

1. Стефашин Д.І. Криптовалюта: зміст, перспективи поширення та застосування. 2022 С. 10-12. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f59aebca-c95f-460f-900f-d2e46d035d7b/content> (дата звернення: 21.03.2024).
2. Гудзовата О.О. Криптовалюти як чинник активізації інноваційного підприємництва. Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку. 2017. С. 159–161. URL: <http://core.kneu.kiev.ua/bitstream/2010/21453/1/159-161.pdf>. (дата звернення: 20.03.2024).
3. Дерев'янюк Б.В. Ризики здійснення операцій з криптовалютою (Біткойнами) громадян і суб'єктів господарювання України. Форум права: електронне наукове фахове видання. 2017. № 3. С.33–39. URL: <http://forumprava.pp.ua/page-5.html>. (дата звернення: 18.03.2024).
4. Крипосвіт у цифрах: огляд та прогнози на 2024 рік. URL: <https://founder.ua/publication/crypto-world-in-numbers-for-2024> (дата звернення: 21.03.2024).

Олександра ФІЛПОВА*
студентка 2-го курсу,
факультет обліку, фінансів та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ КАПІТАЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. *Ця наукова стаття присвячена дослідженню та аналізу аналітичного забезпечення управління процесом капітальних інвестицій підприємств. У ній розглядаються ключові аспекти ефективного управління інвестиціями, включаючи вибір оптимальних інвестиційних проектів, фінансове моделювання, аналіз ризиків та моніторинг реалізації проектів.*

Abstract. *This scientific article is devoted to the study and analysis of analytical of managing the process of capital investments of an enterprise. It considers the key aspects of effective investment management, including the selection of optimal investment projects, financial modeling, risk analysis and project implementation monitoring.*

Вступ. Капітальні інвестиції є важливим елементом стратегічного розвитку підприємств і спрямовані на вдосконалення виробничих процесів, впровадження нових технологій та розширення діяльності. Зростаюча складність бізнес-середовища вимагає від компаній не лише ефективного відбору інвестиційних проектів, але й удосконалення управління цими процесами. Одним з ключових факторів, що визначають успіх капітальних інвестицій, є адекватна аналітична підтримка управління цими процесами.

У сучасному науковому середовищі питання аналітичного забезпечення управління процесом капітального інвестування підприємств стає предметом поглибленого дослідження та вивчення. Серед сучасних науковців, які присвячують свої дослідження даній тематиці, можна виокремити провідні постаті в цій галузі та їхній внесок: Джон Л. Кінкейд (John L. Kincaid) - науковець, що спеціалізується на фінансах та управлінні ризиками. Його дослідження зосереджені на розробці ефективних стратегій аналізу ризиків та визначенні найкращих методів оцінки інвестиційної привабливості проектів. Сюзанн Міллер: науковець, що працює над ефективним використанням фінансового моделювання в процесі капітальних інвестицій. Її дослідження зосереджені на розробці та вдосконаленні методів фінансового моделювання для прогнозування результатів інвестиційних проектів. Алан Г. Беннетт: спеціалізується на інтеграції технологій та аналітичних інструментів у процес управління капітальними інвестиціями. Він фокусується на використанні передових технологій, таких як штучний інтелект та аналітика даних, для

---

* Науковий керівник: к.і.н., доцент кафедри аналізу та аудиту – Лідія ФЕДОРИШИНА

оптимізації прийняття управлінських рішень. Джеймс Р. Харріс: автор численних досліджень щодо ефективності стратегій моніторингу та звітності у сфері капітальних інвестицій. Зосереджується на розробці систем моніторингу, які можуть своєчасно виявляти та реагувати на зміни в проектах. Елізабет М. Джонс: спеціалізується на аналізі соціально-економічних наслідків інвестиційних проектів. Її дослідження вивчають важливість врахування соціальних та екологічних аспектів при оцінці привабливості проектів.

Ці науковці та їхні дослідження роблять важливий внесок у сучасне розуміння аналітичної підтримки компаній в управлінні процесом капітальних інвестицій, розширюючи знання та визначаючи перспективи подальших досліджень у цій сфері.

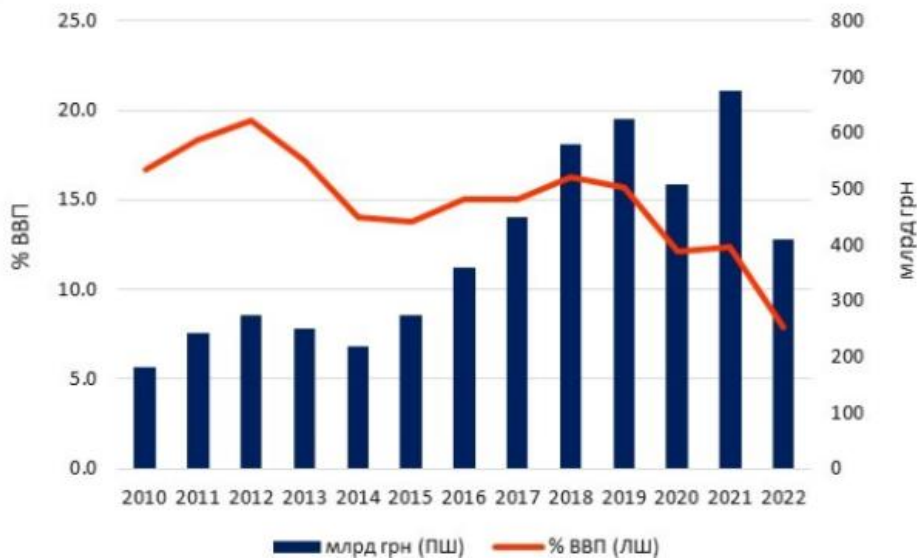
Виклад основного матеріалу. Податковий кодекс України[1] визначає капітальні інвестиції як господарські операції, пов'язані з придбанням будинків, споруд, основних засобів, іншої нерухомості та нематеріальних активів, що підлягають амортизації відповідно до положень Податкового кодексу. Наказ Державного комітету статистики України № 494 від 25 грудня 2009 року "Про затвердження Методики розрахунку індексу капітальних інвестицій"[2] дещо по-іншому визначає капітальні інвестиції, зазначаючи, що капітальні інвестиції - це інвестиції, спрямовані на придбання або виготовлення матеріальних і нематеріальних активів зі строком корисного використання більше одного року.

Отже, проаналізувавши різні підходи до трактування поняття капітальних інвестицій, доходимо висновку, що капітальні інвестиції - це придбання підприємством основних засобів та інших необоротних матеріальних і нематеріальних активів з метою забезпечення належних умов для виробництва і реалізації продукції та інших видів господарської діяльності і збільшення розміру майбутніх економічних вигод, Інвестиції в матеріальні активи включають інвестиції в основні засоби (капітальні інвестиції), землю, існуючі будівлі та споруди, нові будівлі, споруди, незавершене будівництво, довгострокові матеріальні активи, капітальний ремонт та інші необоротні матеріальні активи. Інвестиції в нематеріальні активи включають інвестиції в придбання або створення програмного забезпечення, баз даних, прав користування природними ресурсами, майном, торговими марками, промисловою власністю, авторськими та суміжними правами.

Збільшення обсягів та ефективності капітальних інвестицій позитивно впливає на розвиток економіки країни, сприяючи підвищенню економічного потенціалу підприємств, впровадженню у виробництво новітніх технологій та ноу-хау, підвищенню конкурентоспроможності продукції підприємств, виробництву нових видів продукції та створенню умов для виходу на нові ринки збуту, створюючи тим самим основу для зростання національного багатства.

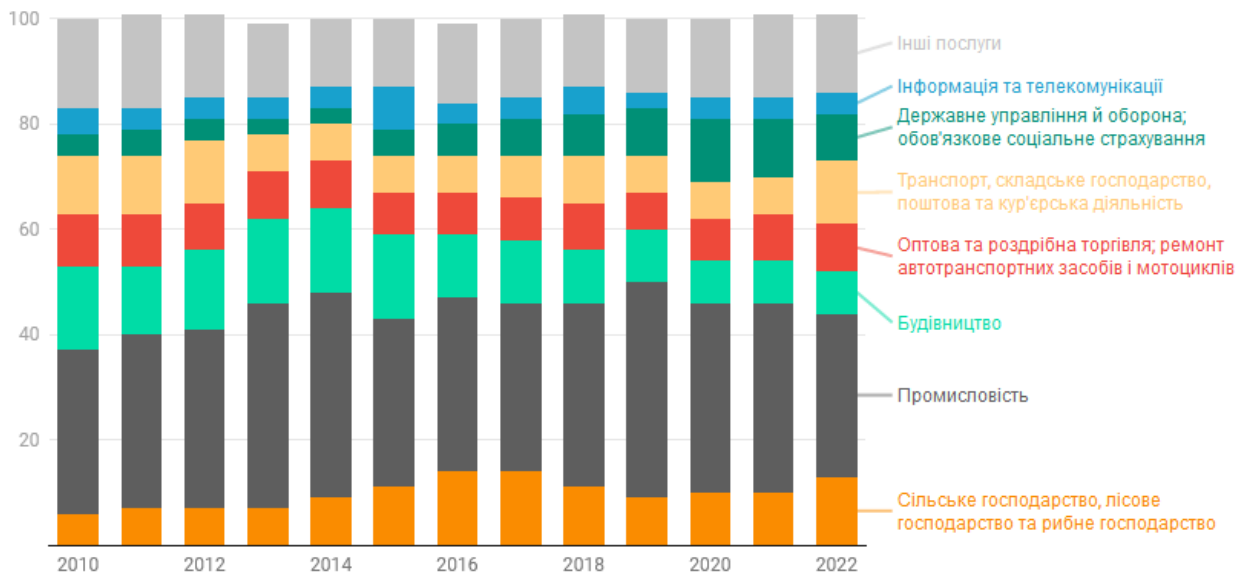
Починаючи з 2022 року, за умови повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію нашої держави відбулись відповідні зміни в інвестиційній діяльності підприємств[3]. Наприклад, за результатами діяльності Держстату можемо відзначити, що війна мала досить негативний вплив. Капітальні інвестиції в Україні та динаміка їх зміни відображені на рисунку 1.

Рис. 1. Показники капітальних інвестицій в Україні за 2010-2022 роки
Джерело: сформовано на основі [3]

Структура інвестицій суттєво не змінилася (Рисунок 2), але частка "державного управління" зросла з 2020 року (можливо, через скорочення інвестицій в інші сектори внаслідок кризи).

Рис.2. Секторальне відображення структури інвестицій в Україні
Джерело: сформовано на основі [3]

Аналітичне забезпечення управління процесом капітального інвестування є важливим аспектом ефективного фінансового менеджменту підприємств. Процес капітального інвестування передбачає відбір, оцінку та реалізацію проектів, спрямованих на збільшення виробничих потужностей, модернізацію технологій, розширення діяльності або інші види інвестицій. Успішне управління цим процесом потребує аналітичної підтримки на різних етапах.

Основні елементи аналітичного забезпечення управління процесом капітального інвестування наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Характеристика головних аспектів аналітичного забезпечення управління процесами капітального інвестування

Назва	Характеристика
Оцінка інвестиційної привабливості проектів	Аналітичні інструменти допомагають провести комплексний аналіз інвестиційної привабливості потенційного проекту. Сюди входить розрахунок внутрішньої норми рентабельності (IRR), періоду окупності, чистої теперішньої вартості (NPV) та інших показників.
Фінансове моделювання	Створення фінансових моделей для оцінки різних сценаріїв. Сюди входить прогнозування доходів і витрат, забезпечення оптимальної структури фінансування та розрахунок потреби в капіталі на різних етапах проекту.
Аналіз ризиків	Виявлення ризиків інвестиційних проектів та розробка стратегій управління ними. Аналіз ризиків включає оцінку ринкового ризику, фінансового ризику, технічного ризику та інших факторів, які можуть вплинути на успіх проекту.
Портфельний аналіз	Різні інвестиційні проекти аналізуються і порівнюються для вибору найбільш підходящого портфеля. Це дозволяє компаніям ефективно розподіляти свої ресурси та капітал між різними проектами відповідно до своїх стратегій та цілей.
Моніторинг та звітність	Система аналітичної підтримки повинна включати інструменти для моніторингу виконання проектів у режимі реального часу та звітування перед зацікавленими сторонами. Важливо, щоб відхилення від плану були своєчасно виявлені та вжиті коригувальні заходи.
Легалізаційний аналіз	Аналіз юридичних аспектів інвестиційного проекту, включаючи дотримання законів і нормативних актів, податкових зобов'язань та інших правових аспектів.

У 2022 році капітальні інвестиції підприємств України становили 496,0 млрд грн; основними секторами економічної діяльності за обсягом капітальних інвестицій у 2022 році були промисловість - 30,8%, сільське, лісове та рибне господарство - 12,6%, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність - 12,1%, оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів - 9,0%, державне управління й оборона, обов'язкове соціальне страхування - 8,9%, будівництво - 8,0%, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги - 4,3%, інформація та комунікації - 4,1%, операції з нерухомим майном - 3,5%.

В умовах військової агресії Російської Федерації та введення воєнного стану в Україні відповідно до Указу Президента України № 64 від 24 лютого 2022 року "Про введення воєнного стану в Україні"[4] Верховна Рада України та Уряд підтримують відновлення економіки та українських підприємств, зокрема, створення умов для залучення інвестицій в Україну.

Прийнято Закон України "Про державну підтримку інвестиційних проектів зі значними інвестиціями в Україні", який запроваджує державну підтримку масштабних інвестиційних проектів, тим самим заохочуючи прихід в Україну стратегічних інвесторів, підвищуючи інвестиційну привабливість України, створюючи нові високооплачувані робочі місця та підвищуючи конкурентоспроможність економіки. 9 серпня 2023 року Верховна Рада України прийняла Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації інвестиційних проектів зі значними інвестиціями"[5].

Основною метою Закону є сприяння залученню іноземних та вітчизняних інвестицій шляхом спрощення вимог до інвестиційних проектів зі значними інвестиціями та вдосконалення форм державної підтримки реалізації таких проектів, що створить сприятливі умови для залучення ширшого кола інвесторів, а також сприятиме розвитку регіонів, де реалізуються такі проекти.

Інвестиційна діяльність завжди орієнтована на майбутні результати, а ймовірність досягнення цих результатів визначається мінливістю бізнес-середовища та поведінкою всіх учасників інвестиційного процесу. Невизначеність умов інвестування є джерелом численних загроз, які можуть змінити очікуваний результат та спричинити неочікувані втрати або збитки внаслідок прояву інвестиційних ризиків. Враховуючи стратегічні цілі інвестиційної діяльності та готовність до прийняття ризику, підприємство може реалізовувати консервативну, агресивну або компромісну інвестиційну політику.

Україна, перебуваючи в умовах військового конфлікту, стикається з особливими викликами у сфері розвитку капітальних інвестицій. Невизначеність, ризик та обмеженість ресурсів є основними факторами, які потребують особливої уваги. Однак деякі стратегії можуть сприяти розвитку капітальних інвестицій в цих умовах:

1. диверсифікація портфелів проектів може зменшити ризик шляхом диверсифікації інвестицій між різними галузями та секторами економіки.

2. гнучкість та адаптивність. Важливим фактором успіху є розробка систем швидкої адаптації інвестиційних стратегій до мінливих обставин. Гнучкість у виборі проектів та управлінні ресурсами стає важливою якістю.

3. залучення міжнародних інвестицій, навіть під час війни, може стати джерелом додаткових ресурсів і сприяти капітальним вкладенням. Створення привабливого інвестиційного клімату є важливим завданням.

4. інновації та технологічний прогрес. Зосередження на інноваціях та використанні новітніх технологій може забезпечити конкурентну перевагу. Технологічний прогрес є життєво важливим у надзвичайно складних ситуаціях.

5. партнерство та співпраця. Співпраця з іншими компаніями, державними установами та міжнародними партнерами може забезпечити додаткові ресурси та підтримку капітальних проектів підприємств.

Висновки. Будівництво та розгортання капітальних інвестицій у воєнний час в Україні вимагає аналізу, стратегічного мислення та адаптації до складних ситуацій. Аналітична підтримка є важливим інструментом для прийняття обґрунтованих та ефективних рішень в умовах військового конфлікту. Важливо проводити покроковий аналіз під час проведення капітального інвестування

підприємствами з метою встановлення чітких цілей та шляхів їх досягнення, визначати найліпші стратегії та враховувати усі фактори ризику, які витікають за умов нестабільного економічного та політичного середовища в умовах дії воєнного стану в зв'язку з діями країни-агресора.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 11.01.2024).
2. Про затвердження Методики розрахунку індексу капітальних інвестицій: Наказ Державного комітету статистики України № 494 від 25 грудня 2009 року. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/40997__686491. (дата звернення: 13.01.2024).
3. Вплив війни на капітальні інвестиції в Україні. URL: <https://voxukraine.org/vplyv-vijny-na-kapitalni-investytsiyi-v-ukrayini>. (дата звернення: 07.01.2024).
4. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України № 64 від 24 лютого 2022 року URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> . (дата звернення: 12.01.2024).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації інвестиційних проєктів зі значними інвестиціями. Закон України № 3311-IX від 09.08.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3311-20>. (дата звернення: 12.01.2024).
6. Сімкова Т.О., Байда О.К. Формування системи управління інвестиційною діяльністю підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/12_2020/121.pdf. (дата звернення: 17.01.2024).
7. Подмешальська Ю. В., Мельник С. В. Аналіз сутності категорії «капітальні інвестиції» з метою організації обліку на підприємстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. С. 161 –164.
8. Партин Г. О. Капітальні інвестиції: сутність, сучасні тенденції та вплив на зростання обсягів ВВП *Ефективна економіка*. 2021. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2021_3_27 . (дата звернення: 18.01.2024).
9. Про затвердження форм державного статистичного спостереження зі статистики капітальних інвестицій: наказ Державного комітету статистики України № 195 від 21.07.2017 р. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/norm_doc/2017/195/195_2017.htm (дата звернення 18.01.2024)
10. Поняття інвестицій та інвестиційної діяльності. Studin: веб-сайт. URL: <https://studin.ru/all/ekonomicheskaya-teoriya/nacionalni-zaoshadzhennyainvestycii-ukrainy/teoriya/ponyattya> (дата звернення: 18.01.2024).
11. Податковий кодекс України. Закон України № 2755-VI від 02.12.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 18.01.2024)
12. Сухоруков А. І. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: монографія / А. І. Сухоруков, Ю. М. Харазішвілі. К. : НІСД, 2012. 368 с.
13. Шаховська Л.Н. Взаємозв'язок конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості України. *Вісник «Інвестиційна діяльність і фондові ринки»*. URL: http://www.rusnauka.com/33_NIEK_2008/Economics/37187.doc.htm (дата звернення: 18.01.2024).

Оксана ЧИЖ*,
студентка 3 курсу,
факультет обліку, фінансів та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Анотація. У статті досліджено особливості банківського кредитування вітчизняних підприємств на сучасному етапі. В статті здійснено критичний аналіз банківського кредитування підприємств України. Наведено тлумачення механізму банківського кредитування, як поетапність процесу надання кредитів. Виокремлено етапи кредитного процесу банку щодо надання позикових коштів підприємствам. Наведено та проаналізовано статистичні дані щодо обсягів кредитування підприємств в Україні банківськими установами. На основі проведеного аналізу досліджено гальмівні фактори розвитку банківського кредитування підприємств. Крім того, на основі офіційних статистичних даних у статті було визначено банки-лідери по обсягам кредитування юридичних осіб.

Також у роботі було виокремлено особливості банківського кредитування вітчизняних підприємств на сучасному етапі. Запропоновано шляхи вдосконалення кредитування банками України підприємств на основі впровадження скорингової моделі для мінімізації ризиків банку при кредитуванні та оцінки індикаторів банківського кредитування підприємств.

Abstract. The article is devoted to the study of features of bank lending of domestic enterprises at the present stage. The article provides a critical analysis of bank lending to Ukrainian enterprises. The explanation of the mechanism of bank lending, as a stepwise process of granting loans. The stages of the credit process of the bank for granting loans to enterprises are separated. The statistics on the volume of crediting of enterprises in Ukraine by banking institutions are presented and analyzed. On the basis of the conducted analysis, the brake factors for the development of bank lending to enterprises were investigated. In addition, based on official statistics, the article identified leading banks in terms of lending to legal entities.

Also, the features of bank lending to domestic enterprises at the present stage were highlighted. Ways to improve the crediting of Ukrainian banks by enterprises based on the introduction of a scoring model to minimize bank risks in lending and evaluation of bank lending indicators of enterprises.

Вступ. На сучасному етапі економічного розвитку одним із важливих шляхів виходу України з кризового стану є подальший розвиток та підвищення ефективності банківського кредитування. Це зумовлено тим, що останнім часом

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування – Марина ПРАВДЮК.

банківські установи дещо уповільнили свою діяльність на ринку кредитування, що є негативним наслідком світової економічної кризи у більшості країн світу та теперішньої фінансової кризи, яка сталася в Україні.

Кредитування є важливим джерелом діяльності державних, акціонерних та приватних підприємств, надійним інструментом, який опосередковує процес виробництва і реалізації продукції. Тому в умовах переходу України до етапу макроекономічної стабілізації зростає актуальність проведення ретельного та всебічного аналізу розвитку кредитування суб'єктів господарювання, яке грає важливу роль в розширеному відтворенні, економічному зростанні.

Виклад основного матеріалу. Кредитування та кредитні відносини є невіддільною складовою банківської системи України. Галузь кредитування на пряму пов'язана з загальними вимогами процесу вітчизняного виробництва. Будучи у середині теперішнього грошово-фінансового господарства, використовуючи зацікавленість господарських суб'єктів, кредит виражає взаємозв'язок між державою, банком, суб'єктами господарювання та населенням.

В теперішній час кредит опосередковує всі виробничі процеси і слугує для можливості використання обмежених ресурсів та збільшенню рентабельності виробництва. Слід зазначити, що банківське кредитування розглядається у об'ємному та стислому розумінні. У об'ємному розумінні банківське кредитування характеризується як форма руху позичкового капіталу, в якій посередником виступає комерційний банк. Таке тлумачення зводиться до того, що банк розглядається як у ролі кредитора, так і в ролі позичальника [1].

Дотримання відповідного механізму банківського кредитування відповідає вимогам формування процесу банківського кредитування. Процес банківського кредитування поділяється на етапи, кожний з етапів самостійно задовольняє рішення локального завдання, а всі етапи разом допомагають в досягненні головної мети позичкових операцій – їх прибутковість та надійність для банку. Ефективність кредитної діяльності комерційного банку безпосередньо залежить від того, наскільки якісно здійснена структуризація процесу банківського кредитування, наскільки чітко визначені завдання основних етапів цього процесу та функції працівників, що відповідають за проведення кредитних операцій. Деякі автори, з них Кириченко О., Гіленко І., Ятченко А. виділяють п'ять етапів процесу банківського кредитування. Крім перелічених вище чотирьох вони виокремлюють ще такий етап, як попередній аналіз ринку і розроблення стратегії кредитних операцій. Ці автори вважають, і я з ними цілком погоджуюсь, що саме з цього етапу починається процес банківського кредитування і що кожний банк повинен мати чітку і детально опрацьовану програму розвитку кредитних операцій. [7]

Отже, процес банківського кредитування, складається з таких п'яти етапів:

1. Попередній аналіз ринку і розроблення стратегії кредитних операцій.
2. Розгляд заявки на одержання кредиту й інтерв'ю з майбутнім позичальником.
3. Оцінка кредитоспроможності позичальника і ризику, пов'язаного з видачею позики.

4. Підготування кредитного договору і його висновок.
5. Контроль за виконанням умов договору і погашенням кредиту.

Для отримання кредиту позичальник, згідно з нормативними вимогами, звертається в банк із заявкою, в якій зазначає цільове призначення кредиту, його суму, термін користування позикою, включаючи встановлені терміни погашення позики, форму забезпечення позики та додає коротку характеристику події, яка кредитується та розрахунок економічної ефективності від його запровадження. Кредитування впливає на процеси виробництва, реалізації і споживання продукції, а також на сферу грошового обороту. Значна роль кредитування і в розширенні виробництва. Позикові кошти сприяють збільшенню запасів і витрат, що необхідні для розширення виробництва і реалізації продукції; використовуються для збільшення основних фондів. В умовах фінансово-економічної кризи зростає значення фінансової стійкості підприємств як матеріальної так і нематеріальної сфери виробництва. Обумовлено це, з одного боку, необхідністю фінансового забезпечення їх розширеного відтворення і підвищення ефективності функціонування, а з іншого – створенням умов для безперервності фінансових потоків і забезпеченням фінансовими ресурсами макроекономічного рівня [2]. Отримавши свободу в питаннях формування та управління фінансовими ресурсами, підприємства виступають на фінансовому ринку одним із головних його учасників-суб'єктів як кредиторів, так і боржників грошових ресурсів, тому вважаємо за доцільне провести аналіз сучасного стану кредитування підприємств в Україні. Основні показники банківської діяльності наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні показники банківської діяльності

Показники	Кількість банків за реєстром	Кількість банків, що мають ліцензію НБУ	Кількість банків, що діють у стадії ліквідації	Регулятивний капітал, млн. грн	Процентні витрати банків	Чисті активи, млн грн	Кредити, що надані юридичним особам, млн. грн.
Роки							
2010	194	176	18	160897	40,97	942088	508288
2011	198	176	21	178454	39,6	1054280	580907
2012	176	176	22	178909	46,8	1127192	609202
2013	182	179	23	204 975,9	48,3	1278095	698777
2014	182	162	22	188 948,9	36,9	1316852	802582
2015	182	119	-	129 816,9	36,1	1254385	830632
2016	182	99	-	109 653,6	26,2	1263359	847092
2017	177	84	-	115 817,6	34,7	1282748	870302
2018	168	78	-	126 116,7	37,1	1320112	919054
2019	167	77	-	126 448,9	39,5	1354702	880294
2020	75	74	-	148759	29,9	1494460	1033539
2021	74	71	-	158501	26,0	963664	963664
2022	71	68	-	84149	17,9	1065347	1065347

Джерело: Сформовано автором на основі [3]

Загалом упродовж 2010-2015рр. кредитна активність вітчизняних банків була слабкою. Дослідження довело, що першою особливістю банківського кредитування є основні зусилля суб'єктів банківської системи, які були

сконцентровані на роботі з проблемною заборгованістю, включаючи її продаж та реструктуризацію. Але проведені заходи суттєво не поліпшили якість активів, значна частина банків мала проблеми з ліквідністю через низьку якість здійснених вкладень. Однак, нарощування сукупного кредитного портфеля вітчизняними банками стримується рівнем ризику, що склався в українській економіці після кризових подій 2008–2009 років, та станом країни, який розпочався у 2014 році, а також постійним дефіцитом стійких пасивів. Зокрема, 2014 рік характеризувався початком глобальних трансформацій на фінансовому ринку України. В певний час діяльність банківського сектору в Україні стабілізується.

У таблиці 3 наведено динаміку кредитного портфеля провідних банків України станом на 01. 02.2023 року, що надає змогу проаналізувати обсяги загального кредитування провідними банками України.

За даними таблиці 3 встановлено, перше місце в сфері кредитування суб'єктів господарювання належить Приватбанку, на другому місці зі незначним розривом у 4 438,0 млн. грн. знаходиться Ощадбанк. В цілому, можна зробити висновок, що активізується діяльність банків з надання кредитів юридичним особам і обсяги цих позик зростають із року в рік.

Таблиця 2

Обсяги кредитування юридичних осіб банками України

Назва банку	Кредити надані юридичним особам в млн. грн.	Назва банку	Кредити надані юридичним особам в млрд. грн.
Укресімбанк	11 824 000	СЕНС БАНК	36 342 000
Ощадбанк	80 749 000	ПУМБ	44 952 000
Приватбанк	84 311 000	ТАСКОМБАНК	14 495 000
Райффайзен Банк Аваль	49 823 000	Креді Агріколь Банк	19 655 000
Укргазбанк	60 217 000	OTP Bank	23 589 000

Джерело: Сформовано автором на основі[5]

Дослідження довело, зміщення пріоритетів банків на користь активізації кредитування споживчих витрат населення, політика масованого захоплення клієнтського ринку кредитування поглибила наявні диспропорції у фінансовому забезпеченні відтворювальних процесів в економіці і призвела до негативних результатів банківської діяльності.

Перешкодою на шляху подальшого розвитку банківського кредитування є серйозна проблема зростання простроченої заборгованості за кредитами. Визначальною метою діяльності комерційного банку є отримання максимального прибутку за умови його стабільного стану і тривалого функціонування на ринку. Будучи кінцевим фінансовим результатом, величина отриманого банком прибутку або збитку відображає результати всіх видів його діяльності, всіх його активних і пасивних операцій. Фінансові результати діяльності банків України станом на 02.2023 року, зображено на таблиці – 3. 3

наведених даних можна зробити висновок, що найвищий результат фінансової діяльності має Приватбанку, далі з невеликою різницею - Ощадбанк, який знаходиться на рівні з іншими банками України.

Висновок. Таким чином, сучасний стан банківського сектору України характеризується стабілізацією. Щорічно починають нарощуватися обсяги їх діяльності, зростання їх фінансової стійкості тощо. Помітним є і зростання обсягів кредитування юридичних осіб в 2023 р. в порівнянні з 2019 р. Головними банківськими лідерами кредитування підприємств є Приватбанк, Ощадбанк та ПУМБ[6]. Водночас в Україні у сфері банківського кредитування існують й вагомні проблеми, які гальмують цей процес, зокрема: складна політична та економічна ситуація в країні, високий рівень ризиковості кредитування підприємств, низький рівень зацікавленості бізнесу в отриманні короткострокових кредитів. Зазначені фактори значно гальмують розвиток кредитування підприємств вітчизняними банками. Крім того, у процесі проведеного аналізу з'ясовано, що основними особливостями банківського кредитування в Україні є: основні зусилля суб'єктів банківської системи були сконцентровані на роботі з проблемною заборгованістю, включаючи її продаж та реструктуризацію; динамічні зміни показників кредитної активності банків та заборгованості клієнтів за кредитами; збільшення довгострокових кредитів на споживчі потреби; нерівномірність обсягів кредитування серед банківських установ; розподіл кредитів за класами боржника юридичної особи. Доведено, що механізм кредитування підприємств в Україні є не досить ефективним, існує низка причин, які гальмують розвиток кредитування підприємств, тому напрямком подальшого дослідження буде розробка пропозицій щодо вдосконалення банківського кредитування підприємств.

Список використаних джерел:

1. Демківський А. В. Грошовий ринок, особливості його функціонування і стабілізації. *Гроші та кредит*. 2019. С. 511-528.
  2. Гуцал І.С. Банківське кредитування суб'єктів ринку в трансформаційній економіці України: монографія. Львів. 2014. 244 с.
  3. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення 15.03.2024).
  4. Владичин У.В. Теоретичні засади банківського кредитування. *Банківське кредитування*. Київ. 2016. С. 213-220.
  5. Рейтинги банків. URL: <https://banker.ua/officialrating/investment/credit> (дата звернення 15.03.2024).
  6. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 15.03.2024).
- Кириченко О., Гіленко І., Ятченко Я. Кредитний портфель банку. *Банківський менеджмент*. Київ. 2017. С. 67-85.

НАПРЯМ

2

НАПРЯМ 2. РОЗВИТОК ФІНАНСІВ,
БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ І
СТРАХУВАННЯ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ

Андрій БЕВЗ*

студент 4-го курсу

факультет обліку, фінансів та аудиту

Вінницький національний аграрний університет

Вінниця, Україна

СТАН ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

***Анотація.** У статті розглянуто Вагоме місце в бюджетній системі України місцевих бюджетів як основи фінансової бази органів місцевого самоврядування вплив воєнного стану на податкову систему України. Визначено основні завдання та функції місцевих бюджетів. Проаналізовано виконання місцевих бюджетів за 2023 рік, що показує суттєву відмінність від 2022 року в бік зростання. Зроблено висновок, що роль місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку регіону проявляється в тому, що у місцевих бюджетах акумулюється частина фінансових ресурсів, яка створюється на визначеній території і забезпечує фінансову базу місцевим органам влади для реалізації своїх повноважень, а створення середовища для формування фінансової бази є головним для місцевих органів влади.*

***Abstract.** The article talks about the important place in the budget system of Ukraine of local budgets as the basis of the financial base of local self-government bodies of the influence of martial law on the tax system of Ukraine. The main tasks and functions of local budgets are defined. The implementation of local budgets for 2023 was analyzed, which shows a significant difference from 2022 in the direction of growth. It was concluded that the role of local budgets in the socio-economic development of the region is manifested in the fact that local budgets accumulate part of the financial resources that are created in a certain territory and provide financing*

---

* Науковий керівник: д.е.н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ – Лариса ВДОВЕНКО

for local authorities to exercise their powers, as well as create conditions for the formation of a financial base . is the main one for local authorities.

Вступ. Ефективне функціонування системи державних фінансів сприяє стабільності фінансово-бюджетної, економічної політики країни та використанню потенціалу державних фінансів як інструменту економічного зростання, посилює фінансову безпеку. Ефективність функціонування системи управління державними фінансами є важливою передумовою сталого розвитку країни, тому цей компонент є одним з ключових і водночас найпроблемніших секторів державного управління України [1].

Вагоме місце в бюджетній системі України посідають місцеві бюджети як основа фінансової бази органів місцевого самоврядування. На сучасному етапі розвитку України найбільш актуальним стає питання економічного й соціального розвитку регіонів, що потребує зміцнення їх фінансової незалежності. Однак проблеми фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування щороку збільшуються. Постійна нестача фінансових ресурсів, нестабільність дохідних джерел місцевих бюджетів та їх залежність від бюджетних трансфертів на сьогодні потребує негайного вирішення. Головним завданням бюджетної політики держави на довгострокову перспективу повинно стати створення умов для покращення бюджетного забезпечення територіальних громад і створення оптимальних міжбюджетних відносин. Завдяки місцевим бюджетам здійснюється перерозподіл валового внутрішнього продукту серед окремих регіонів, органів місцевого самоврядування та між соціальними групами населення. Наскільки ефективно і раціонально функціонує система місцевих бюджетів, залежить успішне здійснення фінансової політики взагалі та бюджетної політики зокрема. Основними питаннями, що потребують негайного вирішення, є наповнення дохідної частини місцевих бюджетів і, відповідно, належне фінансове забезпечення напрямів використання бюджетних коштів [2, с. 141].

Виклад основного матеріалу дослідження. Місцеві бюджети – найчисельніша ланка бюджетної системи України, яка, відповідно, є її фундаментом. Місцеві бюджети відіграють важливу роль у перерозподілі внутрішнього валового продукту, фінансуванні публічних послуг, передусім соціальної спрямованості, здійснюють безпосередній вплив на задоволення різних потреб населення [3, с. 6].

Місцеві бюджети сприяють забезпеченню фінансової самодостатності розвитку територій держави, визначають ефективність впливу місцевих органів влади на розвиток економічного потенціалу їх територій. За допомогою них визначається результативність фінансування інвестиційних проектів на місцевому рівні, ефективність функціонування місцевих органів влади. Місцеві бюджети стають основним інструментом реалізації регіональної політики й вирішення таких важливих завдань, як структурна перебудова економіки, вирівнювання економічного розвитку регіонів та ефективності територіального поділу праці, розвиток місцевого господарства, здійснення житлового будівництва, благоустрій міст, проведення природоохоронних заходів та ін.

Основними завданнями місцевих бюджетів є:

- структурна перебудова економіки,
- вирівнювання економічного розвитку регіонів та ефективності територіального поділу праці,
- розвиток місцевого господарства,
- здійснення житлового будівництва, благоустрій міст,
- проведення природоохоронних заходів та ін.

Основні функції та призначення місцевих бюджетів наведені на рис. 1.

Рис.1. Роль та функції місцевих бюджетів

Джерело: складено автором на основі [4, с. 101]

Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2023 рік показує суттєву відмінність від 2022 року в бік зростання. При цьому варто відмітити, що надходження до державного бюджету також значно зросли, порівняно з 2022 роком. Так, приріст доходів загального фонду без трансфертів (фактично власні доходи: в основному це податкові надходження) по місцевих бюджетах за 2023 рік складає +11,0% (+43,8 млрд грн), в порівнянні із 2022 роком. В той же час, приріст доходів по державному бюджету складає +21,1% (+212,9 млрд грн). Такий приріст по державному бюджету зумовлений значним ростом надходжень від податку на додану вартість з ввезених на митну територію України товарів

(+44,7% або +113,1 млрд грн) та акцизного податку (+63,5% або +65,0 млрд грн). Варто також зауважити надзвичайно високий ріст доходів власних надходжень бюджетних установ, які по державному бюджету у 2023 році склали 767,0 млрд грн, натомість в 2021 році такі надходження складали лише 51,3 млрд грн, в 2022 році – 202,1 млрд грн. Фактично приріст власних надходжень бюджетних установ у 2023 році, порівняно із 2022 роком, по державному бюджету в абсолютному вимірі склав +564,69 млрд грн [5].

Ріст по місцевих бюджетах зумовлений зростанням надходжень податку із доходів фізичних осіб (+6,3% або +17,2 млрд грн), єдиного податку (+18,2% або +8,6 млрд грн), акцизного податку (+63,3% або +8,0 млрд грн) та податку на майно (+19,1% або +7,0 млрд грн). При цьому, якщо порівнювати 2023 рік із довоєнним 2021 роком, приріст місцевих бюджетів складає +25,5%, на відміну від державного бюджету із приростом +13,9%. Загалом за 2023 рік надходження до місцевих бюджетів перевищили видатки на 5,8 млрд грн, при цьому дефіцит по державному бюджету склав -1,3 трильйона грн, який покривався за рахунок фінансування, зокрема зовнішніх запозичень. На відміну від 2022 року, надходження державного бюджету у 2023 році є більш плановими відносно видатків [5].

Приріст по місцевих бюджетах був від'ємним лише у вересні (-1,4 млрд грн), листопаді (-26,2 млрд грн) та грудні (-67,3 млрд грн), що зумовлено вилученням військового ПДФО, по решті місяців приріст був додатним, зокрема, у січні доходи перевищували видатки на 22,2 млрд грн. Разом з цим, зважаючи на значний приріст надходжень до державного бюджету та вилучення з 1 жовтня 2023 року податку на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу, частка доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету впала з 24,4% у 2022 році до 17,8% у 2023 році, що є нижчим рівня 2015 року та дорівнює показнику 2011 року [5].

При цьому, згідно зі Стратегією реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1805-р, частка доходів місцевих бюджетів (без трансфертів) у зведеному бюджеті України на 2023 рік була задекларована на рівні 25%.

Тобто, завдяки місцевим бюджетам здійснюється перерозподіл валового внутрішнього продукту серед регіонів, органів місцевого самоврядування та між соціальними групами населення. Наскільки ефективно і раціонально функціонує система місцевих бюджетів, залежить успішне здійснення фінансової політики взагалі та бюджетної політики зокрема. Основними питаннями, що потребують негайного вирішення, є наповнення дохідної частини місцевих бюджетів і, відповідно, належне фінансове забезпечення напрямів використання бюджетних коштів.

Не зважаючи на економічні виклики, саме війна показала, наскільки стійким є місцеве самоврядування, зокрема і у фінансовій частині. Забезпечення діяльності територіальної оборони, допомога ЗСУ – це ті напрямки, які від початку вторгнення підтримували територіальні громади, забезпечуючи при

цьому, безперебійне функціонування всіх сфер життєдіяльності громадян на місцевому рівні.

Повномасштабна війна показала, що місцеве самоврядування здатне гідно протистояти будь-яким викликам, у тому числі й у фінансовій сфері. Ефективно проведена реформа децентралізації дала змогу місцевому самоврядуванню отримати автономні, самостійні, належні фінансові ресурси, які відіграли головну роль в протистоянні викликам.

Висновок. Роль місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку регіону проявляється в тому, що у місцевих бюджетах акумулюється частина фінансових ресурсів, яка створюється на визначеній території і забезпечує фінансову базу місцевим органам влади для реалізації своїх повноважень. З іншого боку, створення середовища для формування фінансової бази є головним для місцевих органів влади.

Встановлено ріст надходжень по місцевих бюджетах, що зумовлений зростанням надходжень податку із доходів фізичних осіб, єдиного податку, акцизного податку та податку на майно. Разом з цим, вилучення з 01 жовтня 2023 року податку на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу, частка доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету впала з 24,4% у 2022 році до 17,8% у 2023 році.

З метою підвищення ефективності управління державними фінансами необхідно активніше залучати громадськість до формування бюджетів усіх рівнів, засад фінансово-бюджетної політики, перспективних напрямів використання видатків бюджету, а також контролю за ефективністю проходження стадій бюджетного процесу та якістю виконання бюджету. Бюджетні кошти через механізм бюджетного регулювання є головним інструментом виправлення соціально-економічної ситуації на будь-якому етапі її розвитку. Контроль цільового й ефективного використання бюджетних коштів стимулює економічне зростання.

Список використаних джерел

1. Лупенко Ю. О., Радіонов Ю. Д. Напрями вдосконалення системи управління державними фінансами країни. *Фінанси України*. 2021. № 8. С. 47-66.
2. Чуркіна І.Є., Бобошко Л.І. Роль місцевих бюджетів у зміцненні фінансової незалежності регіонів. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія. Економічні науки*. Науковий журнал. 2014. № 5-6 (76-77).
3. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Асоціація міст України. К. ТОВ «Підприємство «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с.
4. Талимончик А.Б. Сутність та призначення місцевих бюджетів: правовий аспект. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2019. №34.
5. Аналіз місцевих бюджетів за 2023 рік. URL: <https://hromady.org/analiz-miscevix-byudzhetiv-za-2023-rik/>.

Ірина БЛІК*
студентка 1 курсу
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу основних фінансових аспектів розвитку аграрного сектору економіки України в період війни та дослідженню головних загроз для розвитку в даного сектору в майбутньому. Особлива увага приділяється напрямам зростання аграрного сектору в післявоєнний час в контексті євроінтеграції та діям зі сторони держави, які варто реалізовувати, аби аграрний сектор зміг відновитися і показати високу ефективність.*

***Abstract.** The article is dedicated to analyzing the key financial aspects of the development of Ukraine's agricultural sector during the period of war, as well as investigating the main threats to its future development in this sector. Special attention is given to the directions for the growth of the agricultural sector in the post-war period in the context of European integration and actions by the state that should be implemented to enable the agricultural sector to recover and demonstrate high efficiency.*

Вступ. Україна, зі своїми великими земельними ресурсами та сприятливими кліматичними умовами, має великий потенціал у розвитку свого аграрного сектору. Однак, цей потенціал може бути повністю реалізований лише за умови належного фінансового підґрунтя. Фінансування, інвестиції, податкова політика та регулювання ринків – це лише кілька ключових аспектів, які потрібно розглянути для досягнення сталого розвитку сільського господарства в Україні. Надважливим є дослідження основних фінансових чинників, які впливають на аграрний сектор України, вивчення тенденцій інвестицій, аналіз державної підтримки та податкової політику в контексті їх впливу на виробництво та експорт сільськогосподарської продукції. Ефективне використання фінансових інструментів може сприяти не лише збільшенню врожайності та якості продукції, а й зростанню конкурентоспроможності українського сільського господарства на світовому ринку.

Виклад основного матеріалу. Аграрний сектор економіки України має важливе значення для забезпечення національної безпеки, забезпечення населення продуктами харчування та формування економічного розвитку країни в цілому. Однак, питання розвитку цієї галузі є актуальним і складним, особливо

---

* Науковий керівник: PhD, старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ Денис ТІТОВ

в умовах євроінтеграції. Відповідно до умов вступу до Європейського Союзу, Україна повинна пройти суттєві зміни у своїй аграрній політиці та забезпечити відповідність своїх стандартів європейським.

Розвиток аграрного сектору є однією з ключових складових економічного потенціалу України та є важливим фактором її стабільності та забезпечення продовольства. У зв'язку з євроінтеграцією України стан та перспективи розвитку аграрного сектору стають актуальною темою дослідження.

За останні десять років економіка сільського господарства та АПК в Україні зазнала значних змін. З одного боку, виробництво продуктів сільського господарства значно зросло, зокрема зернових культур, овочів та фруктів. Водночас, на деяких територіях виробництво продовольства зменшується через знехтування землею, недостатні ресурси та кадри. Низькі ціни на деякі види продуктів та високі ціни на інші також впливають на доходи фермерів.

На початку 2020-го року українське сільське господарство та АПК, як і багато інших галузей, зазнали значного впливу пандемії COVID-19, а вже в 2022 році аграрний сектор стикнувся з проблемою повномасштабного вторгнення і неможливістю нормально функціонувати і займатися звичними роботами, такими як вирощення, збирання, переробка і транспортування продукції.

Зокрема, складні умови, економічної нестабільності та зміни в економічному споживанні та попиті на продукти сільського господарства змусило по-новому переосмислити підходи до розвитку аграрного сектора і показало особливу важливість для економічного розвитку України.

Україна, як одна з найбільш аграрних країн світу, має значний потенціал для розвитку свого аграрного сектору та забезпечення сталого економічного розвитку. Водночас, для досягнення успішної інтеграції в європейський аграрний ринок, необхідно здійснювати реформи та підвищувати ефективність виробництва. У цій статті ми розглянемо роль аграрного сектору в економіці України та в контексті євроінтеграції. Важливим кроком у цьому напрямку є підтримка сільськогосподарських виробників через впровадження сучасних технологій, підвищення якості продукції та розвиток екологічно чистого сільського господарства.

Аграрний сектор забезпечує значну частину експортних доходів України. Аграрні товари становлять понад 40% від загального обсягу експорту України, зокрема зернові, олійні культури, м'ясо, молоко та інші продукти. Відтак, експорт аграрної продукції є важливим джерелом заробітку валютних коштів для країни та допомагає зменшити торговельний дефіцит. За даними Міністерства економіки України, в 2022 році вартість експорту аграрних товарів становила близько 22 млрд доларів США, що свідчить про значний внесок аграрного сектору в економіку країни [1].

За визначенням представників Європейської бізнес асоціації на період війни визначено три пріоритети в аграрній сфері:

- 1) розвиток експортної логістики;
- 2) зберігання врожаю;
- 3) кредитування та доступ до фінансування для агросфери.

На думку представників Європейської бізнес асоціації, післявоєнний розвиток аграрної галузі передбачає розвиток переробки, зростання доданої вартості, розвиток біоенергетики, тваринництва, садівництва і т.д. [2].

Розвиток аграрного сектору економіки України включає в себе різноманітні фінансові аспекти, які важливо враховувати для покращення ефективності цієї галузі (табл. 1).

Таблиця 1

Фінансові аспекти розвитку аграрного сектору економіки України

Аспект	Напрямки реалізації
Інвестиції	<p>Приваблення інвестицій: Національне агентство з питань залучення інвестицій та розвитку (Invest Ukraine) активно працює над залученням іноземних інвесторів у сільське господарство.</p> <p>Розвиток агротехнологій: Фінансування наукових досліджень та впровадження новітніх агротехнологій допоможе збільшити врожайність і якість продукції.</p> <p>Модернізація інфраструктури: Інвестиції у розвиток транспортної інфраструктури, зокрема у будівництво, реконструкцію та розширення доріг, залізниць, портів.</p>
Фінансова підтримка сільськогосподарських підприємств	<p>Розвиток експорту: Фінансування програм підтримки експорту сільськогосподарської продукції, укладання міжнародних угод.</p> <p>Участь в міжнародних проектах: Залучення до міжнародних програм та проектів для обміну досвідом та підвищення конкурентоспроможності.</p>
Податкова політика	<p>Стимулювання інвестицій: Введення податкових пільг для аграрних підприємств, що впроваджують сучасні технології та сприяють сталому розвитку.</p> <p>Оптимізація оподаткування: Полегшення податкового тягару на аграрний сектор, зокрема у сфері податку на землю та податку на прибуток.</p>
Регулювання ринків	<p>Стабілізація цін: Введення механізмів державного регулювання цін на продукцію сільськогосподарського сектору для захисту від коливань на ринку.</p> <p>Забезпечення рівних умов: Контроль за концентрацією власності та забезпеченням конкурентних умов для всіх сільськогосподарських підприємств.</p>

Джерело: побудовано автором

Ці фінансові аспекти взаємопов'язані і спільно сприяють розвитку аграрного сектору економіки України, зростанню виробництва, підвищенню якості продукції та підвищенню конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Звичайно війна триватиме певний період, проте вже зараз потрібно розуміти, що чекає аграрний сектор після війни. Як правило, післявоєнний період – це період відновлення та зростання. У цей період аграрний сектор матиме свої зони зростання (рис. 1).

Для підвищення ефективності розвитку аграрного сектору України після воєнного періоду на внутрішньому аграрному ринку, варто почати реалізовувати наступні напрямки:

- допомога у розмінуванні та відновленні родючих земель деокупованих територій;

- пільгові кредити для аграріїв на відновлення техніки та виробничих потужностей, що постраждали від бойових дій;

- пільгові кредити для іноземних інвесторів на відновлення інфраструктури зберігання, транспортування та переробки продукції галузі сільськогосподарства;

- використання передових технологій з вирощування та переробки сільськогосподарської продукції для збільшення її експорту з високою доданою вартістю;

- модернізація логістичних маршрутів, зокрема приведення української залізничної колії до європейських стандартів за допомогою іноземного капіталу.

Додатково, важливо створити умови для безперебійного та безпечного експорту аграрної продукції морськими шляхами, щоб уникнути можливості блокування портів агресивними країнами за підтримки світової спільноти [4].

Рис. 1. Напрями зростання аграрного сектору в післявоєнний час в контексті євроінтеграції

Джерело: сформовано автором на основі [3]

Нині економіку аграрного сектору України ще не можна класифікувати як економіку ринкового типу. У ній важко засвідчити достовірність оцінки капіталу, учасників ринку неможливо примусити оплатити борги, ресурси важко обернути в гроші, а власність розділити на частки, паї; будівлі, розташовані на земельних ділянках, на які не оформлене відповідним чином право власності; важко провести порівняння активів і т. п., тобто ще не створена повною мірою правова інфраструктура, яка повинна лежати в основі фінансового ринку.

Проте, навіть у такій ситуації в державі все ще не вирішеними залишаються питання створення єдиної системи реєстрації прав власності на нерухоме майно, а особливо на земельні ділянки, а в суспільстві превалюють думки щодо продовження мораторію щодо запровадження ринку землі.

Висновок. Дослідивши стан та перспективи розвитку аграрного сектору економіки України в умовах війни, можна зробити кілька висновків. Перш за все, аграрний сектор є важливим сегментом економіки України, що забезпечує не тільки продовольчу безпеку країни, але й забезпечує значну частину експортних доходів. Однак, зокрема в умовах євроінтеграції, у секторі є багато викликів та проблем, таких як недостатній рівень інвестицій, низька конкурентоспроможність продукції, відсутність ефективного управління та інші не менш важливі проблеми. За результатами аналізу фінансових аспектів розвитку сучасного стану аграрного сектору економіки України в умовах викликів сьогодення, можна зробити висновок, що наразі сектор потребує серйозних зусиль з боку держави та приватного сектору для покращення ситуації. Зокрема, необхідно забезпечити ефективне фінансування аграрного сектору, розвивати технічну інфраструктуру, підвищувати якість продукції, здійснення регулювання ринку та багато інших дій, аби нарешті отримати справді бажаний результат та максимізувати ефективність діяльності саме даного сектору економіки.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/> (дата звернення: 06.03.2023).
2. Добрунік Т., Кузнєцова О. Проблеми і напрямки розвитку аграрного сектору України в умовах економічної нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2022. (42). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-25>.
3. Негрей М.В., Трофімцева О.В. Аналіз функціонування аграрного сектору України в умовах війни. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна»*. 2022. (102). С. 49-56. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2022-102-06>.
4. Андрощук І. О., Рябоволик Т. Ф., Рябоволик Ю. В. Роль аграрного сектору економіки в забезпеченні продовольчої безпеки України та світу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Випуск 45. 2022. С. 10-14.

Аліна БОНДАР*,
студентка 1 курсу
факультет обліку, фінансів та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ДЕРЖАВИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ

***Анотація.** У статті розглядаються фактори, що впливають на формування фінансових ресурсів, серед яких податкова політика, бюджетування та механізми монетарної політики. Особлива увага приділяється аналізу проблем, пов'язаних із недостатньою ефективністю використання державних фінансових ресурсів та можливими шляхами їх вирішення. Застосування сучасних методів фінансового аналізу та рекомендацій для оптимізації управління фінансовими ресурсами.*

***Abstract.** The article examines the factors affecting the formation of financial resources, including tax policy, budgeting and monetary policy mechanisms. Special attention is paid to the analysis of problems related to the insufficient efficiency of the use of state financial resources and possible ways of solving them. Application of modern methods of financial analysis and recommendations to optimize the management of financial resources.*

Вступ. Однією з ключових проблем суспільного розвитку є питання про визначення місця і ролі держави в системі відтворення. Особливу значущість його рішення набуває в період трансформаційного реформування економіки України в соціально-економічній моделі. Становлення ринкових відносин в нашій країні відбувається в умовах істотних дисбалансів, наявних національній економіці, браку інвестицій в реальний сектор економіки, інфляційних процесів, що продовжуються, мінімізації ресурсних можливостей для реалізації функцій держави, масштабного зростання зовнішнього боргу України. Особливо ці проблеми загострилися в контексті повномасштабного вторгнення росії.

Раціональне управління фінансами є вагомим інструментом впливу на соціально-економічний розвиток, особливо на перехідному етапі економічних реформ за обмеженості фінансових ресурсів держави. Успішне функціонування і розвиток держави в сучасних умовах характеризуються об'єктивною необхідністю пошуку нових можливостей формування та використання фінансових ресурсів на основі раціонального руху фінансових потоків. Це вимагає розробки відповідних механізмів узгодженого управління фінансовими ресурсами та фінансовими потоками, які дозволять оцінити перспективи розвитку, визначити оптимальні шляхи досягнення стратегічних цілей,

---

* Науковий керівник: : асистент кафедри аналізу та аудиту ВНАУ – Людмила ДРИМАНОВА

обґрунтувати прийнятні напрями фінансового забезпечення функціонування держави. Питання ефективного формування та ефективного використання фінансовими ресурсами є актуалізується в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Фінанси, як система економічних відносин, проявляються через фінансові ресурси, які є основою цієї системи та визначають фінансовий потенціал будь-якого економічного суб'єкта. Фінансові ресурси виступають матеріальними носіями фінансових відносин, а їх формування, розподіл і використання є ключовими для успішного функціонування фінансової системи.

Існує багато визначень фінансових ресурсів, проте одним з найбільш глибоких є підхід, що розглядає їх як фонди грошових засобів, що формуються державою, суб'єктами господарювання та населенням та перебувають у їх розпорядженні. Вони характеризують фінансовий стан економіки і є джерелом розвитку. Фінансові ресурси формуються за рахунок різних видів грошових доходів, надходжень і відрахувань, і використовуються для розширеного відтворення, матеріального стимулювання, задоволення соціальних та інших потреб суспільства.

Фінансові ресурси виникають внаслідок виробництва матеріальних цінностей, які задовольняють духовні й фізичні потреби людини. Проте вони відокремлюються від цих цінностей і рухаються вперед, що означає, що рух фінансових ресурсів, в якості відображення їхньої вартості, передуює руху створених матеріальних цінностей. Вартість фінансових ресурсів перетворюється в ВВП, а потім через розподіл та перерозподіл переміщується в різні децентралізовані й централізовані фонди, що впливає як складова економічного механізму на процес розширеного відтворення [3, с. 34].

Необхідно також ретельно визначити сутність фінансових ресурсів держави. Фінансові ресурси держави представляють собою систему суспільних відносин, пов'язаних з формуванням, розподілом та використанням централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів для виконання завдань і функцій держави. Вони існують у двох формах: централізовані фінансові ресурси, що формуються на рівні держави під час її фінансової діяльності; та децентралізовані фінансові ресурси, що формуються на рівні суб'єктів господарювання для забезпечення їхньої господарської діяльності, а також на рівні домашніх господарств для забезпечення належних умов життя їхніх членів та їхнього відтворення [5].

Фінансові ресурси держави нагромаджуються на різних рівнях: на мікрорівні (в домогосподарствах), їх утворення відбувається завдяки створенню ВВП та його розподілу, і вони представлені у вигляді доходів населення, збережень (депозитів і вкладів у банківську систему); на мезорівні (у суб'єктів підприємницької діяльності) фінансові ресурси є результатом розподілу відновленого ВВП в економіці і представлені у вигляді капіталу підприємств, їхнього прибутку тощо; на макрорівні – фінансові ресурси формуються за допомогою розподілу, перерозподілу та централізації ВВП і представлені у вигляді бюджетних і позабюджетних фондів фінансових ресурсів [6].

Основними джерелами формування державних фінансів є фінансові

ресурси підприємств і організацій державної та комунальної форм власності, а також податкові надходження, які прямо залежать від розвитку національної економіки. Таким чином, фінансові ресурси держави набирають форму бюджетних і позабюджетних фондів, які мають конкретне призначення. Шляхом бюджету держава зосереджує певну частку ВВП та централізовано розподіляє її на розвиток національної економіки, соціальний захист населення, функціонування органів державної влади та управління, а також оборону. На сьогодні бюджет став не лише централізованим фондом фінансових ресурсів держави, а й важливим інструментом впливу на макроекономічний стан та стабільний економічний розвиток країни в цілому, а також на стійке економічне зростання суб'єктів господарювання.

Отже, важливо відзначити, що державний бюджет є основним фондом загальнодержавних грошових ресурсів, який відображає економічні відносини держави у процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту та національного доходу. Основними джерелами доходів державного бюджету є фінансові ресурси підприємств і організацій державної та комунальної власності, а також податкові надходження. Інструменти формування і методи використання фінансових ресурсів держави наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Інструменти формування і методи використання фінансових ресурсів держави

Сфера державних фінансів	Інструмент формування	Методи використання
Бюджетна система	податки, відрахування, збори, внески, платежі	Фінансування, кредитування, інвестування
Державні цільові фонди	Внески, збори	Фінансування, інвестування
Державний кредит	Податки, позики	Фінансування, кредитування, інвестування

Джерело: сформовано автором

Рівень розвитку продуктивних сил, концентрація і усупільнення виробництва, складність економічних і соціальних процесів, і широка розгалуженість міжрегіональних зв'язків і залежностей, породжують об'єктивну необхідність планомірного регулювання суспільних процесів. Організаційна заданість і конкретно-функціональна спрямованість фінансового регулювання, ефективність відповідного механізму безпосередньо пов'язані, на думку авторів, з конкретною мірою впливу [1, с. 26]. Звідси випливає, що основні складові моменти процесу фінансового регулювання економіки і соціальної сфери формуються на базі вирішення питань про масштаби і способи державного перерозподілу вартості. Центральне місце серед них займає пошук оптимальних пропорцій розподілу новоствореного доходу між загальнодержавними фондами грошових коштів, окремими підприємствами, організаціями та населенням.

Вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року на територію України примусило український уряд та всі органи державної влади згуртуватися, щоб запобігти втраті суверенітету та територіальної цілісності країни.

Управління фінансовими ресурсами під час воєнного стану відрізняється

від того, яке зазвичай застосовується у мирний час. Це питання потребує особливої уваги не лише політиків і практиків, але й науковців, щоб визначити оптимальні обсяги надходжень у бюджет, здійснювати якісне управління, раціонально розподіляти і ефективно використовувати кошти [10, с. 21]. Умови воєнного стану мають свої особливості, що відрізняються від звичайних у мирний час. Згідно з бюджетним законодавством, для зміни показників доходів і видатків бюджету у мирний час потрібно вносити зміни до закону про державний бюджет і відповідні нормативно-правові акти. Проте практика показує, що ця процедура іноді затягується на тижні або навіть місяці.

Відповідно до Постанови 2, прийнятої урядом, визначено особливості формування та виконання місцевих бюджетів під час воєнного стану. Ці особливості включають наступне:

- органи місцевого самоврядування, їх виконавчі структури, місцеві держадміністрації та військово-цивільні адміністрації продовжують виконувати бюджетні повноваження.

- виконавчі комітети відповідних місцевих рад, місцеві держадміністрації, військово-цивільні адміністрації або військові адміністрації керують місцевими фінансами відповідно до потреб і особливостей воєнного стану.

- місцеві фінансові органи складають проекти місцевих бюджетів відповідно до вимог Бюджетного кодексу України.

- державна казначейська служба забезпечує розрахунково-касове обслуговування місцевих бюджетів і складання звітності про виконання місцевих бюджетів із застосуванням електронних носіїв [4].

Умови воєнного стану вимагають вдосконалення методів фінансування, оскільки існуючі методи викликають значне зниження ефективності системи державного регулювання економічного розвитку. У таких обставинах уряд повинен обирати найбільш відповідний метод, який може включати збільшення податків, залучення внутрішніх позик від населення або емісію грошей. Для збільшення доходів уряд вжив непопулярних заходів, зокрема, звернувся до Національного банку України та інших державних підприємств з проханням достроково перерахувати податок на прибуток за 2021 рік до бюджету.

Це забезпечило виконання березневого плану доходів бюджету на 93% за рахунок надходження 19 млрд грн від НБУ, 28 млрд/грн від Приват Банку і 2,3 млрд грн від «Нафтогаз України». У цілому в березні 2022 р. державні підприємства переказали 32,5 млрд. грн дивідендів [2]. Такий крок допоміг утримати стабільність системи державних фінансів і фінансової системи в цілому, дав упевненість усім учасникам бюджетного процесу і кредиторам, що ситуація під контролем і уряд робить усе можливе, аби уникнути колапсу.

Виправлення ситуації в умовах непередбаченого зростання дефіциту бюджету та відсутності внутрішніх джерел фінансування було можливе лише завдяки залученню зовнішніх позик.

Для підвищення фінансових ресурсів держави необхідно, насамперед, проводити ретельний контроль за дотриманням бюджетного законодавства. Головна мета економічного розвитку України – подолання кризових явищ, запобігання спаду виробництва та укріплення фінансово-кредитної та грошової

системи. Під час формування фінансових ресурсів підприємства необхідно також урахувати велику кількість як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, які впливають на його функціонування. Будь-яке підприємство залежить від взаємовідносин зі своїми партнерами, попиту на продукцію, тенденцій розвитку галузі, економіки країни та інших незалежних безпосередньо від самого підприємства чинників.

Окрім того, внутрішні фактори, до яких належать стан основних засобів підприємства і рівень їх механізації, обмеженість виробничої потужності, рівень кваліфікації працюючих та ін., теж вимагатимуть урахування певних особливостей під час формування величини та структури фінансових ресурсів.

Висновок. Питання управління фінансовими ресурсами держави є дуже важливим як у період миру, так і особливо в часи війни. Забезпечення достатніх фінансових ресурсів для бюджетів на всіх рівнях, створення механізмів і умов для їх ефективного розподілу й використання, є основними завданнями державного управління. Власні фінансові ресурси держави разом із фінансовою підтримкою міжнародних партнерів створили базу для ефективного виконання ключових бюджетних показників, пов'язаних із виконанням державних функцій. Більшість фінансових потреб у сфері оборони країни та соціального забезпечення покривається державним бюджетом, тоді як значний обсяг фінансування освіти та житлово-комунального господарства здійснюється за рахунок місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко О. С. Фінансові ресурси та фінансові потоки: сучасна теорія і практика управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 4. С. 25-28
2. Вінокуров Я. Що з державними фінансами та чи вистачить Україні грошей. Роз'яснення. Економічна правда. 2022. 05 квіт. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/5/685230/>
3. Дацій О. І. Фінансові ресурси як об'єктивний обмежувач масштабів державного регулювання економіки та соціальної сфери. *Агросвіт*. 2021. № 7-8. С. 31-35
4. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України № 252 від 11.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text>
5. Дорожинська О. В. Формування фінансових ресурсів держави. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/14305/1/NRMSE2019_V3_P425-426.pdf
6. Дрозд І. М. Фінансові ресурси держави: проблеми формування та ефективного використання. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/286377046.pdf>
7. Ксьондз С. М. Проблеми формування фінансових ресурсів підприємств. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 611-615.
8. Кучер Г.В. Державні фінансові ресурси: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 608 с.
9. Павлюк К. В. Фінансові ресурси держави: монографія. Київ : НІОС, 2017. 175 с.
10. Радіонов Ю. Д. Управління фінансовими ресурсами держави в умовах воєнного стану. *Економіка України*. 2023. № 1. С. 20-43.

Юлія БУРДІАН*,
студентка 1 курсу
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ФІНАНСОВА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СІЛЬСЬКИХ РЕГІОНІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

***Анотація.** У статті досліджується важливість фінансової незалежності сільських регіонів, оскільки саме це є однією з ключових складових стабільного економічного розвитку країни в цілому. Особлива увага приділяється причинам негативних тенденцій в фінансово-економічному розвитку сільських територій та визначенню ризиків та загроз економічного розвитку сільських територіальних громад в Україні. Запропоновано низку заходів щодо мінімізації ризиків, пов'язаних із проведенням реформи децентралізації.*

***Abstract.** The article explores the importance of financial independence of rural regions, as this is one of the key components of stable economic development of the country as a whole. Special attention is paid to the reasons for negative trends in the financial and economic development of rural areas and identifying risks and threats to the economic development of rural territorial communities in Ukraine. A series of measures are proposed to minimize risks associated with the decentralization reform.*

Вступ. Останніми роками децентралізація є основним напрямом реформування держави, проведення якої сприяє фінансово спроможній та самодостатній діяльності органів місцевого самоврядування. Децентралізація розширює і зміцнює права та повноваження адміністративно-територіальних одиниць у вирішенні стратегічних питань місцевого значення, а також сприяє активізації зацікавлених і вмотивованих мешканців щодо забезпечення задоволення потреб та інтересів громад. Особливого значення набувають питання, пов'язані з нарощуванням ресурсного потенціалу місцевих бюджетів, підвищенням зацікавленості представницьких органів в мобілізації доступних фінансових ресурсів, досягнення економічних, соціальних та екологічних цілей сталого розвитку територіальних громад.

Виклад основного матеріалу. Фінансова незалежність сільських регіонів визначається їх здатністю самостійно забезпечувати необхідні фінансові ресурси для розвитку і підтримки власної інфраструктури, соціальних програм, освіти, охорони здоров'я та інших потреб. Це означає, що сільські регіони мають мати достатні доходи та ресурси для функціонування без значного фінансового

---

* Науковий керівник: PhD, старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
ВНАУ Денис ТІТОВ

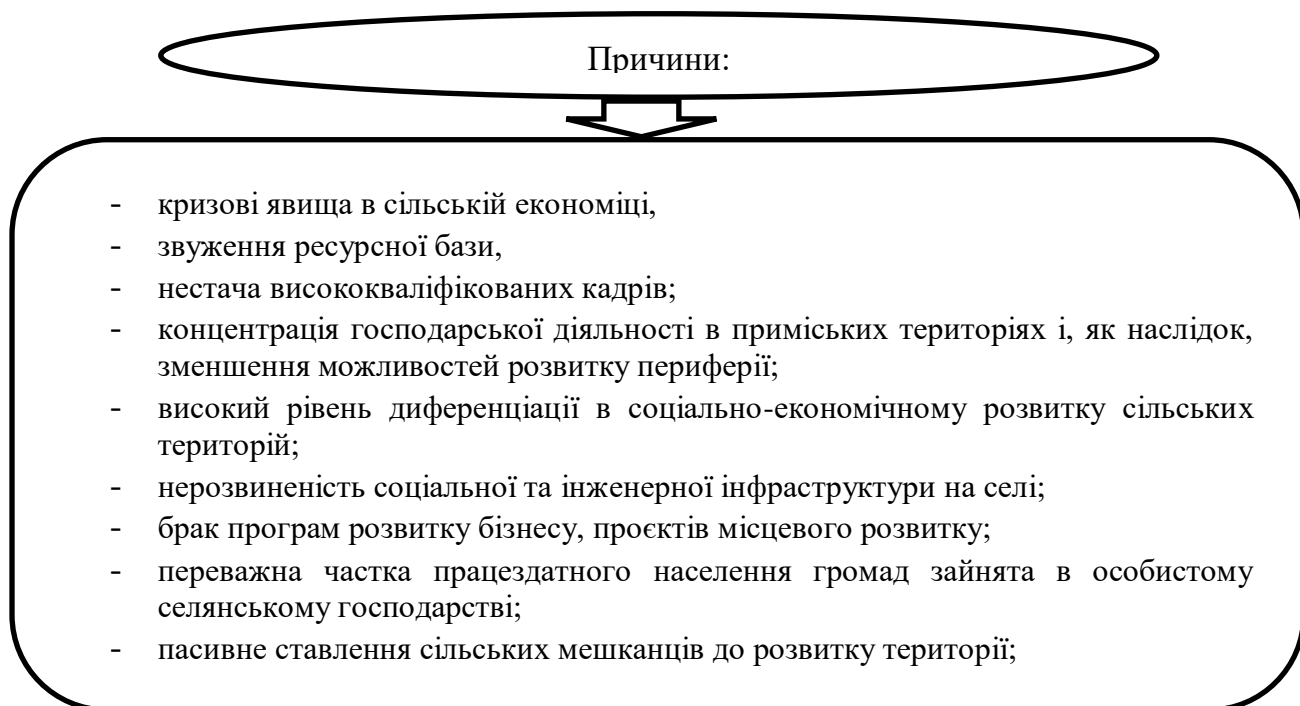
підтримки з центрального уряду чи зовнішніх джерел. Проте, для досягнення фінансової стабільності і незалежності, необхідно враховувати ряд факторів, від політики до інфраструктури та розвитку людського капіталу.

У забезпеченні збалансованого сталого розвитку сільських територій важливу роль відіграє фінансовий потенціал як чинник фінансової самодостатності органів місцевого самоврядування.

Недостатній обсяг власних фінансових ресурсів для забезпечення розвитку сільських територіальних громад зумовлює необхідність пошуку місцевою владою нових джерел, створення нових можливостей пошуку та використання на засадах партнерства фінансових ресурсів. Отже, у сучасних умовах євроінтеграційних процесів та глобалізації особливої значущості в Україні набувають питання нарощення фінансових можливостей органів місцевого самоврядування, підвищення ефективності використання наявних ресурсів і резервів.

Ефективність реформи децентралізації в Україні вимагає формування дієвого організаційно-економічного механізму розвитку сільських територіальних громад, фінансово спроможних здійснювати свою діяльність на перспективу з результатами, що задовольняють потреби мешканців територій

Основними причинами негативних тенденцій фінансово-економічного розвитку сільських територій, що проявляються в зниженні рівня якості життя сільських мешканців, є наступні (рис. 1).

Рис. 1. Причини негативних тенденцій в фінансово-економічному розвитку сільських територій

Джерело: сформовано на основі [1]

На сучасному етапі чітко окреслюються дві тісно пов'язані проблеми: з одного боку, в українському селі потребує виконання великий обсяг організаційно-економічних заходів та матеріало- і трудомістких робіт зі

створення й розвитку високопродуктивного сільського господарства, а з іншого – на селі в наявності чимало трудових ресурсів, не зайнятих продуктивною працею [2].

На нашу думку, проблеми криються також в кваліфікації управлінських кадрів щодо розподілу та адміністрування бюджету громади, безпідставному сподіванні на залучення грантів, інвестицій та коштів різних програм без стратегічного бачення перспектив розвитку та механізмів його забезпечення. Місцеве самоврядування, передусім, має спрямовувати діяльність ОТГ на організацію стратегічних соціально-економічних завдань, науково-технічних проєктів підприємств і організацій, розташованих на її території.

Організаційно-економічний розвиток сільських територіальних громад в Україні наражається на певні ризики та загрози (рис. 2).

Рис. 2. Ризики та загрози економічного розвитку сільських територіальних громад в Україні

Джерело: [3]

Для мінімізації ризиків, пов'язаних із поглибленням зазначеної реформи, слід реалізувати низку заходів щодо:

– вдосконалення нормативно-правового забезпечення (наприклад, спрощення процедури затвердження перспективних планів формування територій громад у частині усунення обласних рад від схвалення перспективних планів об'єднання, або поліпшення адміністрування місцевих податків, або врегулювання сплати податку на доходи фізичних осіб тощо);

– посилення контролю діяльності органів місцевого самоврядування, що сприятиме запровадженню (на загальнодержавному рівні) механізму моніторингу планування й виконання місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад;

– підвищення прозорості бюджетного процесу та залучення громадськості до управління ним, забезпечення сталості комунікацій органів місцевого самоврядування й громад, що сприятиме зменшенню корупційних ризиків [4].

Основні напрямки і переваги використання фінансових інструментів розвитку сільських територіальних громад наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні переваги використання фінансових інструментів розвитку сільських територіальних громад

Фінансові інструменти	Напрями використання інструментів	Переваги використання для громад
Державно-приватне партнерство	Інфраструктура переробки с.-г. продукції Автошляхи Соціальна інфраструктура	Покращення логістики (зменшення втрат товаровиробників) та підвищення мобільності транспортування продукції від виробника; залучення інвестицій у розвиток сільської території; покращення привабливості території для проживання; зменшення рівня міграції сільського населення із села; зменшення безробіття; наповнення бюджету
Грантові інструменти фінансування (ендаумент та краудфандинг)	Фінансування конкретних проєктів Цільова благодійна допомога через використання пасивних доходів	Отримання безповоротної фінансової допомоги на конкретні цілі; є незалежним від політики довгостроковим капіталом розвитку громад; є гнучким інноваційним інструментом розвитку громад

Джерело: сформовано автором

Використання такого партнерства дасть можливість збільшувати кількість підприємницьких структур на селі, а отже зростання кількості робочих місць, що, в свою чергу, сприятиме зниженню рівня безробіття, скороченню темпів обезлюднення територій, забезпеченню самореалізації населення, призупинення міграції сільського населення із села до селищ і міст.

Шляхами забезпечення фінансової незалежності сільських територій можуть стати заходи щодо:

– Диверсифікація економіки: Одним із важливих кроків є розширення галузевої структури економіки. Розвиток не тільки сільськогосподарського, але й промислового та сервісного секторів допоможе розподілити ризики та збільшити доходи регіону.

– Розвиток інфраструктури: Інвестиції у покращення доріг, залізниць, водопостачання та електрифікації не лише поліпшать умови життя мешканців, але й створять сприятливі умови для приваблення інвесторів.

– Розвиток людського капіталу: Інвестиції у освіту та підвищення кваліфікації місцевого населення зроблять його більш конкурентоспроможним на ринку праці та допоможуть розвивати нові галузі економіки.

– Розширення торговельних відносин: Активна участь у міжнародних торговельних відносинах, експорт сільськогосподарської продукції та імпорт технологій може сприяти зростанню економіки та забезпечити додаткові джерела доходу.

– Створення сприятливого інвестиційного клімату: Залучення приватного капіталу шляхом створення сприятливих умов для бізнесу та інвесторів, таких як податкові пільги, земельні лізинги та інші заходи.

– Розвиток сільського туризму: Розвиток сільського туризму може стати значним джерелом доходу для сільських регіонів, приваблюючи туристів своєю природою, культурою та аутентичними досвідами.

Висновок. Фінансова незалежність сільських регіонів є важливою умовою для сталого розвитку та процвітання. Шляхи досягнення цієї незалежності включають в себе розширення галузевої структури, інфраструктурні інвестиції, розвиток людського капіталу та активну участь у торговельних відносинах. Важливою складовою є також створення сприятливого інвестиційного клімату та розвиток сільського туризму. Забезпечивши фінансову незалежність, сільські регіони можуть стати відправною точкою для сталого економічного зростання і підвищення якості життя їх мешканців.

Список використаних джерел:

1. Белей С.І. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/1_2021/80.pdf.

2. Рябоконт В.П. Формування стійкої сільської поселенської мережі та об'єднаних територіальних громад. *Економіка АПК*. 2021. № 2. С. 6-18.

3. Заяць Т.А. Розвиток сільських поселень України в умовах децентралізації: можливості та ризики. *Демографія та соціальна економіка*. 2022. № 3 (31). С. 48-60.

4. Возняк Г.В., Жеребило І.В. Формування фінансово спроможних територіальних громад: ризики децентралізації. *Фінанси України*. 2022. № 1. С. 73-82.

Юліана ВАНЖУЛА*
студентка 1 курсу
факультет обліку, фінансів та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу особливостей розвитку валютного ринку в Україні. Визначається роль і важливість інструментів та деривативів на валютному ринку, також виділяються особливості розвитку даного ринку на сучасному етапі. Також був проведений SWOT-аналіз національного валютного ринку в умовах воєнного стану.*

***Abstract.** The article is dedicated to analyzing the peculiarities of the currency market development in Ukraine. It defines the role and importance of instruments and derivatives in the currency market, highlighting the specifics of its development at the present stage. Additionally, a SWOT analysis of the national currency market was conducted in conditions of martial law.*

Вступ. Валютний ринок України є важливим елементом національної фінансової системи, який відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності економіки країни та її конкурентоспроможності на міжнародному рівні. За останні роки, Україна активно працює над розвитком цього ринку, враховуючи глобальні тенденції та внутрішні економічні виклики. У рамках стрімко змінюючогося економічного оточення України, валютний ринок стає об'єктом постійного аналізу та удосконалення. Суттєвий внесок у цей процес робить Національний банк України, який веде активну політику з метою підтримки стабільності національної валюти, забезпечення фінансової безпеки країни та сприяння зростанню економічного потенціалу. У цьому контексті дослідження особливостей та тенденцій розвитку валютного ринку України на сучасному етапі є вкрай актуальним завданням. Аналіз факторів, які впливають на курсові коливання гривні, динаміку зовнішньої торгівлі, та вивчення ефективності заходів валютного регулювання стають важливими в задачі розуміння та прогнозування подальших тенденцій у цьому секторі. Не менш важливою є роль валютного ринку як механізму фінансової підтримки для бізнесу та віддзеркаленням економічної ситуації в країні загалом.

Виклад основного матеріалу. Валютний ринок України на сучасному етапі є одним із ключових елементів економічної системи країни. Він відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності національної валюти, експортно-

---

* Науковий керівник: : асистент кафедри аналізу та аудиту ВНАУ – Людмила ДРИМАНОВА

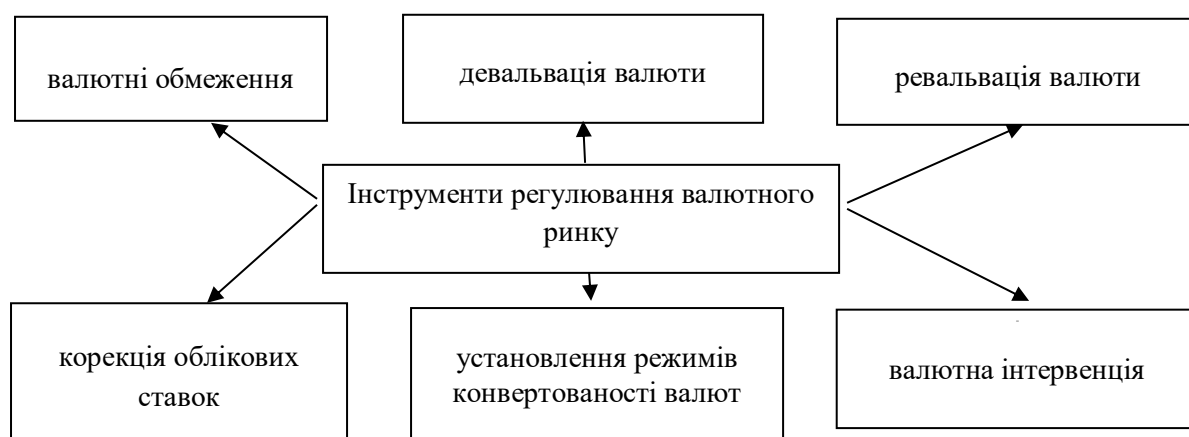
імпортних операцій, торгівлі та інвестицій. Давайте розглянемо основні аспекти та виклики, з якими стикається валютний ринок України на сьогоднішній день.

По-перше, слід відзначити, що валютний ринок України піддається впливу зовнішніх та внутрішніх факторів. Зовнішнім чинникам можна віднести відносини з іншими країнами, зокрема торговельний баланс, зовнішні інвестиції, курси світових валют тощо. Внутрішнім факторам відводиться важлива роль урядова політика, монетарна політика Національного банку України, стан фінансової системи країни.

На сьогоднішній день одним із основних викликів для валютного ринку України є нестабільність курсу національної валюти – гривні. Вона часто залежить від зовнішніх факторів, таких як коливання цін на енергоносії та інші товари, політична нестабільність у світі тощо. Такі коливання можуть негативно впливати на бізнес, умови інвестування та побутові фінанси громадян.

Ще одним важливим аспектом є валютний контроль та регулювання. Уряд та Національний банк України вживають заходів для забезпечення стабільності валютного ринку та захисту національної валюти. Це може включати валютні інтервенції, встановлення обмежень на валютні операції, регулювання капітальних рухів тощо.

Інструменти регулювання валютного ринку національної економіки використовуються урядом та центральним банком для забезпечення стабільності валютного курсу, контролю капітальних рухів та забезпечення економічної безпеки країни. Основні засоби цього регулювання включають в себе валютні інтервенції, встановлення офіційного обмінного курсу, вплив на рівень відсоткових ставок, введення обмежень на капітальні операції, а також різноманітні заходи фіскальної політики. Ці інструменти використовуються з метою запобігання криз валютного ринку, збереження конкурентоспроможності експортерів, підтримки зовнішньої торгівлі та стимулювання економічного зростання (рис. 1).

Рис. 1. Інструменти регулювання валютного ринку національної економіки

Джерело: складено автором на основі [1]

Розвиток фінансових інструментів та деривативів на валютному ринку України на сучасному етапі грає важливу роль у забезпеченні стабільності та конкурентоспроможності економіки країни (табл. 1).

Валютні опціони, ф'ючерси, свопи та інші інструменти дозволяють учасникам ринку захищати свої позиції від валютних ризиків, здійснювати спекулятивні операції та розширювати доступ до ринку капіталу. Важливою перспективою є подальший розвиток цих інструментів, що сприятиме стабілізації та розвитку валютного ринку України.

Таблиця 1

Інструменти та деривативи на валютному ринку України

Інструменти та деривативи	Сутність
Валютні опціони	Валютні опціони є одним із найпоширеніших фінансових інструментів на валютному ринку. Це контракти, які надають їхнім власникам право, але не зобов'язання, купити або продати валюту за певним курсом на певну дату у майбутньому. Це дозволяє учасникам ринку захищати свої позиції від валютних ризиків та спекулювати на коливаннях курсів.
Валютні ф'ючерси	Валютні ф'ючерси є угодами на купівлю або продаж валюти в майбутньому за певним курсом. Ці контракти стандартизовані та торгуються на біржі. Вони дозволяють учасникам ринку захистити себе від валютних ризиків та здійснювати операції з валютою на основі прогнозів щодо майбутніх змін курсів.
Валютні свопи	Валютні свопи - це угоди між двома сторонами на обмін валютами за певним курсом на певний термін. Цей фінансовий інструмент дозволяє учасникам ринку обмінювати валюти, не змінюючи фактичної власності на них. Валютні свопи використовуються для захисту від валютних ризиків, реалізації спекулятивних операцій та оптимізації платіжних потоків.
Валютні корзини	Валютні корзини є портфелем валют, який використовується для вимірювання вартості валюти однієї країни відносно інших валют. Цей інструмент дозволяє більш точно відслідковувати зміни вартості валют та використовується для розрахунків, диверсифікації портфеля та захисту від валютних ризиків.
Операції з валютними облігаціями	Валютні облігації - це цінні папери, що видаються у валюті іноземної країни. Їхнім основним призначенням є привернення іноземних інвесторів та залучення капіталу від інших країн. Цей інструмент дозволяє розширити доступ до ринку капіталу та розвивати фінансовий ринок країни.

Джерело: складено автором

На сучасному етапі розвитку валютного ринку України спостерігаються деякі особливості, які впливають на його функціонування та розвиток. Деякі з найбільш важливих аспектів включають:

– Лібералізація валютного регулювання: З 2019 року Україна почала активно лібералізувати своє валютне регулювання. Це означає, що українці та компанії мають більше можливостей для вільного обміну валют та здійснення операцій на міжнародних ринках. Така політика сприяє залученню іноземних інвестицій та сприяє розвитку фінансового сектору.

– Стабільність національної валюти: Після кризи 2014 року, пов'язаної зі зниженням вартості гривні, Національний банк України (НБУ) прийняв ряд заходів для забезпечення стабільності національної валюти. Вони включають інтервенції на валютному ринку, політику високих процентних ставок та інші заходи.

– Електронна торгівля валютою: Завдяки розвитку технологій електронних фінансів, таких як фінтех і платіжні системи, українці мають можливість здійснювати операції з валютами онлайн. Це робить ринок більш доступним і зручним для приватних осіб та бізнесу.

– Зростання обсягів валютних операцій: За останні кілька років спостерігається зростання обсягів валютних операцій на українському ринку. Це пов'язано з більшою активністю бізнесу, збільшенням зовнішньої торгівлі та іншими факторами.

– Участь у міжнародних ініціативах: Україна активно співпрацює з міжнародними фінансовими організаціями, такими як Міжнародний валютний фонд (МВФ), для поліпшення валютного регулювання та стабілізації фінансової системи.

– Вплив глобальних подій: Події на світовому валютному ринку, такі як коливання курсів основних світових валют (долара США, євро), також мають великий вплив на український валютний ринок.

– Відсутність конвертаційних обмежень: Україна скасувала більшість обмежень на операції з валютою, що сприяє більшій конкуренції на ринку та розвитку фінансових послуг.

Ці особливості валютного ринку України свідчать про те, що він постійно змінюється та адаптується до сучасних умов. Розвиток цього ринку є важливим для стабільності фінансової системи країни та забезпечення підтримки бізнесу та громадян в здійсненні валютних операцій.

Аналізуючи практичний досвід в умовах воєнного стану, доцільно надати наступні рекомендації для післявоєнної відбудови з метою забезпечення ефективності роботи національного валютного ринку: - лібералізація валютного ринку з метою освоєння іноземних інвестицій та забезпечення конкурентоспроможності національного бізнесу; - введення механізмів довгострокового рефінансування банків; - з метою попередження девальвації доцільно впроваджувати обмежені регуляторні механізми регулювання валютного ринку на перших етапах відбудови шляхом використання резервів Національного банку та зменшення амплітуди коливань валютних курсів; - робота з міжнародними партнерами щодо зниження боргового навантаження; - зменшити рівень доларизації української економіки через підвищення привабливості гривневих активів; - удосконалити правила роботи учасників

ринку та дотримуватись чітких принципів і процедур; - вдосконалити структуру внутрішнього ринку з урахуванням міжнародної практики та запровадити нові види міжнародних розрахунків; - забезпечити стабільність нормативної бази НБУ; - посилити роботу з моніторингу валютних ризиків, удосконалити механізми контролю та протидії спекуляціям, застосувати процедури для упередження валютних ризиків та не допустити формування інших дисбалансів, пов'язаних із здійсненням операцій капітального характеру в іноземній валюті; - стимулювати експорт та забезпечити рівновагу платіжного балансу; - оптимізувати механізм взаємозв'язку між попитом на національну та іноземну валюту, яка має передбачати спрямування гривневих потоків насамперед у реальний сектор економіки, вагомими важелями чого мають бути інструменти фінансової політики [2].

Функціонування валютного ринку має особливості, залежить від ряду факторів, тому доцільним є аналіз можливостей і загроз які мають місце на ринку і визначають його напруженість розвитку в майбутньому (табл. 2).

Таблиця 2

SWOT-аналіз національного валютного ринку в умовах воєнного стану

Загрози	Можливості
Військова агресія РФ Залежність від зовнішніх кредитів Неякісна макроекономічна політика Застій в економіці за рахунок впливу пандемії коронавірусу	Іноземні інвестиції Вивчення та застосування закордонного досвіду валютного регулювання Проведення структурних реформ у фінансовій сфері
Слабкі сторони	Сильні сторони
Низький рівень довіри до НБУ Недостатня фінансова інклюзивність валютного ринку Недостатній рівень надійності банківської системи Нестабільність банківської системи Недостатність золотовалютних резервів	Гнучка валютна політика Наявність інструментів інфляційного таргетування Підвищення ефективності монетарної політики НБУ Наявність інструментів швидкого реагування на зміну ринкової кон'юнктури

Джерело: складено автором на основі [1]

Висновок. Загалом, валютний ринок України на сучасному етапі є складним і динамічним механізмом, який потребує уваги з боку уряду, Національного банку та бізнес-спільноти. Забезпечення стабільності курсу гривні, розвиток фінансової системи та прозорі умови для інвестицій є основними завданнями на шляху до подальшого зростання економіки країни.

Список використаних джерел:

1. Манжура О., Краус Н., Краус К. Інструменти та механізми регулювання валютного ринку в умовах інституціональних змін національної економіки. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2 (10). 2022. С. 4-18.
2. Чернишова О.Б., Степанова Д.С., Філон М.М. Перспективи розвитку валютного ринку в Україні. *Підприємництво та інновації*. Вип. 23. 2022. С. 138-143.
3. Офіційний сайт Національного банку України. Валютний ринок. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/currency-market>

Софія ГАБРУК*,
студентка 3 курсу
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

***Анотація.** У статті досліджується ефективність грошово-кредитної політики Національного банку України в період дії правового режиму воєнного стану. Проаналізовано суть поняття грошово-кредитної політики та її роль у забезпеченні фінансової стабільності держави під час воєнного стану. Розглядаються основні інструменти та заходи, що застосовуються Національним банком для підтримання стабільності банківської системи та забезпечення функціонування фінансових ринків. Визначаються ризики та виклики, з якими стикається центральний банк в умовах воєнного стану, а також надаються рекомендації щодо оптимізації та посилення ефективності грошово-кредитної політики в Україні. Стаття містить висновки щодо впливу застосованих заходів на економічну ситуацію в країні та перспективи розвитку грошово-кредитної політики в контексті воєнного стану.*

***Abstract.** The article investigates the effectiveness of the monetary policy of the National Bank of Ukraine during the period of martial law. It analyzes the essence of monetary policy and its role in ensuring the financial stability of the state during martial law. The article examines the main tools and measures used by the National Bank to maintain the stability of the banking system and ensure the functioning of financial markets. The risks and challenges faced by the central bank in the conditions of martial law are identified, as well as recommendations for optimizing and enhancing the effectiveness of monetary policy in Ukraine. The article provides conclusions regarding the impact of the measures taken on the economic situation in the country and the prospects for the development of monetary policy in the context of martial law.*

Вступ. В умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні, національна економіка стикається з низкою викликів, які вимагають ефективної та швидкої реакції від органів державного управління. Одним із ключових елементів підтримання фінансової стабільності в цей період є грошово-кредитна політика Національного банку України. Прийняття та реалізація ефективної політики дозволяє зберігати контроль над рівнем інфляції, забезпечувати стабільність банківської системи та підтримувати функціонування фінансових ринків. Дослідження оцінки ефективності грошово-кредитної політики у цьому

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри аналізу та аудиту – Тетяна Мулик

специфічному контексті є надзвичайно актуальним та важливим для забезпечення стійкого економічного розвитку країни в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на початкові побоювання щодо впливу воєнного стану на банківську систему України, її ліквідність залишилася. Початок бойових дій і пов'язане з цим пошкодження банківської інфраструктури, а також вимушена міграція населення можуть призвести до значного відтоку коштів клієнтів і погіршення ліквідності банківської системи.

У відповідь на ці погрози 24 лютого Національний банк України встановив добовий ліміт зняття з банківських рахунків у розмірі 100 тис. грн. Зняття іноземної валюти повністю заборонено. Згодом ці обмеження частково пом'якшили, і тепер можна знімати валюту на суму, еквівалентну 30 тис. гривень на день.

Ресурсна база банку залишається відносно стабільною. З початку бойових дій гривневі вклади населення зросли приблизно на 16%. На ці рахунки надходять значні суми заробітної плати та соціальних виплат, частина з яких виплачується наперед. Однак зняти кошти з рахунку стає складніше. Менше 15% відділень великих банків працюють у районах, які найбільше постраждали від активних бойових дій. Внесення готівки в банкомат також є складним завданням, і пересування людей у цих містах обмежено. Понад 90% відділень великих банків працюють у центральних та західних регіонах України, а ризик зняття коштів з рахунків невисокий. Водночас війна вплинула на настрої інвесторів, що призвело до накопичення коштів на поточних рахунках вкладників і зменшення строкових вкладів.

Суттєво впав і обсяг коштів, доступних бізнесу – приблизно на 5% у гривневому та еквівалентному еквіваленті. Значна частина коштів йде на виплату заробітної плати та сплату податків. Оскільки багато підприємств припинили діяльність, на їхні рахунки надходитиме мало грошей.

У разі потреби НБУ готовий підтримувати ліквідність банків через механізми рефінансування. Банки можуть використовувати рефінансування овернайт, забезпечене високоліквідними активами, включаючи державні облигації. Банки володіють великими обсягами цих активів [4].

Оскільки почнеться тотальна війна, НБУ також запропонує без заставне (формальне) рефінансування на термін до одного року. Станом на 24 лютого його обсяг торгів був обмежений 30% вкладів фізичних осіб. Ці ресурси необхідні банкам для компенсації відпливу вкладів фізичних осіб.

За нинішніх умов не всі позичальники зможуть погасити кредити. Наразі банки запроваджують «кредитні канікули». Також скасовано штрафи за несвоєчасне погашення кредиту в період воєнного стану, і НБУ вітає ці заходи для тих, хто потребує кредитних канікул.

Через те, що воєнні умови є непередбачуваними, неможливо точно оцінити, яка частка клієнтів зможе відновити регулярне кредитування. Війна вплинула і на кредит. У перші роки війни активно використовувалися наявні кредитні лінії. У березні 2023 року роздрібний кредитний портфель почав

скорочуватися. Військові операції також уповільнили кредитування нового бізнесу, при цьому портфель кредитів для бізнесу практично не змінився з 24 лютого. Банки готові продовжувати кредитувати критичні галузі та бізнес у період воєнного стану. Вони продовжуватимуть активно використовувати переваги схем державної підтримки, таких як портфельні гарантії та компенсація процентної ставки за схемою 5-7-9%.

Враховуючи спад економічної активності, скорочення кредитного портфеля неминуче. Банки матимуть менше капіталу через менші обсяги позик, нижчі доходи та збитки частини своїх кредитних портфелів. Як тільки війна закінчиться, фінансові установи матимуть достатньо часу, щоб відновити нормальну роботу та знову створити резерви капіталу. НБУ максимально спростив вимоги до повсякденної діяльності банків і відмовився від введення нових регуляторних вимог.

Що стосується уряду, то він активно шукає шляхи відновлення іпотечного кредитування в умовах воєнного стану. У жовтні має запрацювати урядова схема «Доступна іпотека 7%». Її суть полягає у наданні іпотечних кредитів під 3%-7% річних військовослужбовцям, медикам, внутрішньо переміщеним особам, викладачам і науковцям. Середня фіксована іпотечна ставка в європейських країнах становить 2%.

З початку війни росії проти України в Україні були ліквідовані всі компанії та установи, які належали або безпосередньо пов'язані з росією. 25 лютого 2022 року НБУ відкликав ліцензії та ліквідував банки країни-агресора: АТ «Міжнародний резервний банк» (100% належить Сбербанку) і ПАТ «Промінвестбанк» (99,77% належить ВЕБ.рф). Станом на початок серпня в Україні працювало 68 банків. Прискорення інфляції створює ризики для подальшого збереження вартості вкладів, особливо строкових. З початку повномасштабного вторгнення НБУ жорстко регулював курс валют і валютні операції. Метою цього нормативного акту є стандартизація грошової системи, раціоналізація та уточнення управління валютними активами банків, захист іноземних інвестицій та регулювання руху капіталу в іноземній валюті.

Для забезпечення цінової та фінансової стабільності НБУ зафіксував зовнішній офіційний курс і запровадив деякі валютні обмеження. Ці заходи спрямовані на недопущення девальвації гривні та відтоку валютних депозитів. Банкам дозволено проводити валютні операції та купувати іноземну валюту. Під час воєнного стану готівковий валютний ринок функціонував обмежено. Банківські відділення мали можливість продавати іноземну валюту, але лише в обсязі, що був попередньо придбаний у населення; регулювання валютних курсів та суворі обмеження з боку НБУ були тимчасовими на період війни. Завдяки допомозі міжнародних фінансових організацій, Україна отримала 3,3 млрд доларів США, які спрямовуються на військові та соціальні цілі, а також на збільшення золотовалютних резервів, які значно зросли з початком активних бойових дій з боку росії та станом на 1 квітня 2022 року становили 28 млрд доларів США.

Оскільки грошовий обіг сильно впливає на економіку, держава застосовує інструменти монетарної політики для регулювання економічних процесів та контролю грошового обігу і кредитних відносин. Основна мета монетарної політики полягає у коригуванні пропозиції грошей для стабілізації основних економічних показників. НБУ впровадив нові заходи монетарної політики, що включають: фінансування лише критичних державних витрат; забезпечення інституційної, фінансової та операційної незалежності для ефективного виконання своїх функцій; протидію російській агресії на фінансовому рівні; забезпечення безперебійної роботи банківської системи; перехід до плаваючого обмінного курсу після відновлення економіки.

Висновок. Воєнний стан вплинув на банківську систему України, але вона зберегла свою ліквідність завдяки швидким діям Національного банку України (НБУ). НБУ запровадив обмеження на зняття коштів та частково їх пом'якшив, стабілізувавши ресурсну базу банків, оскільки гривневі вклади населення зросли на 16%. Водночас обмежена робота банків у постраждалих районах і обмеження на зняття коштів ускладнюють доступ клієнтів до банківських послуг. Війна суттєво вплинула на кредитну діяльність, зокрема роздрібний кредитний портфель скоротився, а військові дії уповільнили нове кредитування бізнесу. Банки продовжують підтримувати критичні галузі та бізнес, використовуючи державні схеми підтримки, такі як портфельні гарантії та компенсація процентної ставки. Банки зберігають стабільність завдяки заходам НБУ та підтримці уряду, які також працюють над відновленням іпотечного кредитування. Проте війна створює значні виклики для фінансової системи, зменшуючи обсяги позик та доходи банків.

Список використаних джерел:

1. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін: монографія. За ред. В.С. Стельмаха. К.: Центр наукових досліджень Національного банку України, УБС НБУ, 2019. 404 с
2. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MPG-ml_2022.pdf?v=4
3. Рудевська В.І. Напрями реалізації грошово-кредитної політики НБУ в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 3. С. 35-39.
4. Свірідов Є.Ю. Грошово-кредитна і бюджетна політика як чинники економічної безпеки держави. *Проблеми розвитку і вдосконалення фінансової системи*. 2022. С. 83–89
5. Щербакова О. Перспективи грошово-кредитної політики на етапі посткризового відновлення економіки України. *Вісник Національного банку України*. 2021. No 8. С. 4–8
6. Чайковський Я.І. Аналіз особливостей та оцінка методів прямого та опосередкованого впливу на грошово-кредитний механізм. Економічний аналіз: Збірник наукових праць; за редакцією С.І. Шкарабана. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка ТНЕУ», 2021. Випуск 9. Частина 1. С. 371-375.

Анастасія ГЛУШКО*
студентка 2 курсу
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

***Анотація.** У статті досліджено та систематизовано напрями й обсяги впливу повномасштабного російського вторгнення на бюджетну систему України, зокрема на структуру й обсяг доходів і видатків бюджету, зростання бюджетного дефіциту й державного боргу, зміну законодавства у сфері державних фінансів, зниження фінансової спроможності регіонів. Визначено, що через соціальну та військову спрямованість великої частини бюджетних видатків, а також численні податкові послаблення обмежуються можливості бюджетного фінансування за напрямками, які сприяють економічному розвитку країни.*

***Abstract.** The article examines and systematizes the directions and scope of the impact of the full-scale russian invasion on the budget system of Ukraine, in particular on the structure and volume of budget revenues and expenditures, the growth of the budget deficit and public debt, changes in legislation in the decrease in the financial capacity of the regions. It was determined that due to the social and military orientation of a large part of budget expenditures, as well as numerous tax breaks, the possibilities of budget financing in areas that contribute to the economic development of the country are limited.*

Вступ. Протягом багатьох років бюджетній системі України притаманні нестабільність і постійне реформування, зумовлені неефективністю державних видатків, хронічним бюджетним дефіцитом, значним обсягом державного боргу та недосконалістю міжбюджетних відносин. У 2014–2015 рр., після масштабної бюджетної кризи, спричиненої воєнними діями на сході, почалося реформування бюджетної системи і бюджетних відносин, насамперед поступове зменшення частки державних видатків у ВВП, впровадження середньострокового бюджетування та вдосконалення програмно-цільового методу, утримання бюджетного дефіциту на відносно низькому рівні із застосуванням фіскальних правил, ефективна реалізація реформи децентралізації. Реформи вивели бюджетні відносини в Україні на якісно новий рівень ефективності та транспарентності, проте були значною мірою нівельовані пандемією та повномасштабною війною. Зміна пріоритетів бюджетної політики призвела до повної або часткової зупинки більшості бюджетних реформ. Незважаючи на це, бюджетна система залишається одним

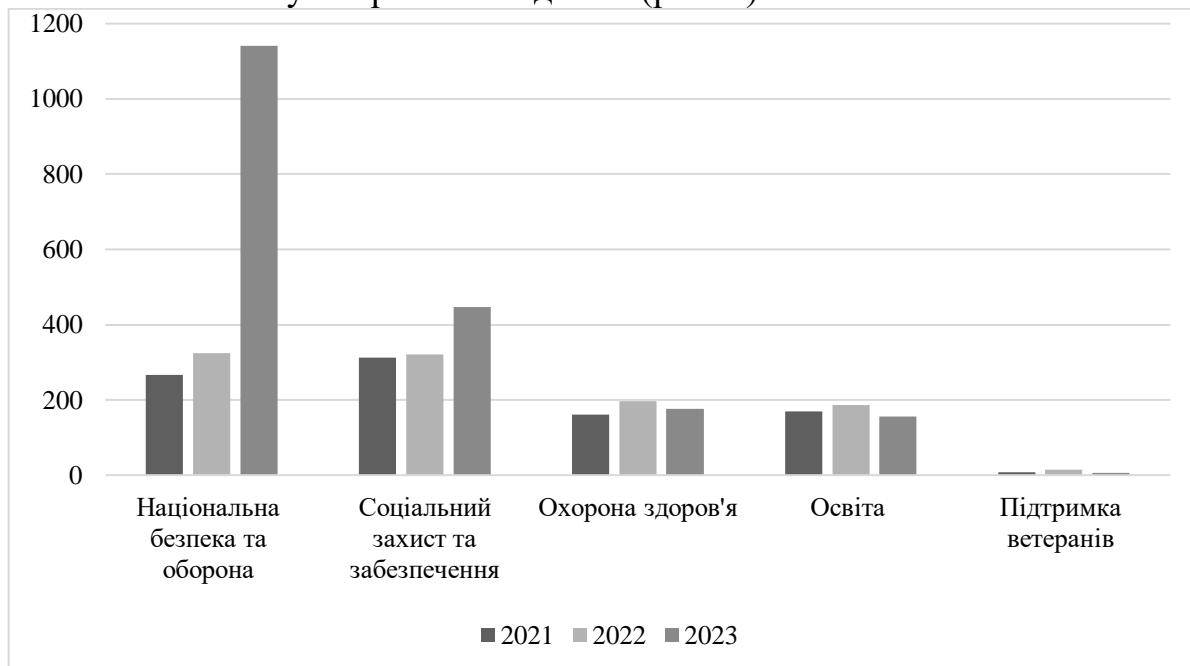
---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, завідувач кафедри аналізу та аудиту – Тетяна МУЛИК

із ключових механізмів забезпечення військових і соціальних потреб під час війни, а також спроможності успішної повоєнної відбудови України [1].

Виклад основного матеріалу. У 2023 році порівняно з 2022 роком видатки державного бюджету зросли на 1 309,1 млрд грн, або на 48,4 відсотка. За 2023 рік касові видатки загального фонду державного бюджету виконано в обсязі 3 034,3 млрд грн, що більше проти 2022 року на 623,1 млрд грн, або на 25,8 відсотка. Рівень виконання розпису видатків загального фонду становив 98,1 відсотка. Основними причинами невиконання планових показників видатків загального фонду державного бюджету за звітний період були фінансування соціальних видатків відповідно до зареєстрованих зобов'язань, економія за видатками на обслуговування державного боргу, а також затримки відповідних головних розпорядників із підготовкою та затвердженням документів, необхідних для проведення видатків. В умовах продовження бойових дій фінансування видатків на забезпечення потреб органів сектору безпеки і оборони, пов'язаних з відсіччю повномасштабної збройної агресії російської федерації, є основним пріоритетом бюджету. Так, у 2023 році на національну безпеку і оборону держави спрямовано загальний ресурс у сумі 2 648,9 млрд грн (зокрема 12,1 млрд грн наданих державних гарантій), що становить 41 відсоток ВВП і на 1111,4 млрд грн більше ніж у 2022 році [2].

Якщо раніше традиційно найбільшою статтею видатків був соціальний захист і соціальне забезпечення, то у 2023 р. ця стаття опустилася на третє місце. На другому місці опинились видатки на громадський порядок, безпеку і судову владу, збільшивши частку з 11,7 % до 16,4 %. Іншими вагомими пунктами видатків були загальнодержавні функції, охорона здоров'я, економічна діяльність тощо, однак їхнє процентне співвідношення знизилось через збільшення обсягу оборонних видатків (рис. 1).

Рис.1. Обсяг пріоритетних видатків бюджету у 2021–2023 рр., млрд грн
Джерело: побудовано за даними [2]

З метою забезпечення безперервного функціонування економіки та підтримки малого бізнесу було внесено численні зміни до Бюджетного кодексу, а також прийнято низку нових законів і нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, більшість з яких залишаються чинними на період воєнного стану, а деякі з них – ще протягом року після війни. Зокрема, на період війни подальшої уніфікації зазнала спрощена система оподаткування, а деякі податки було скасовано, наприклад, податок на землю, акциз на паливо та екологічний податок.

Місцевим органам влади було надано ширшу автономію, зокрема щодо оприлюднення звітів про виконання місцевих бюджетів (табл. 1). Податкові послаблення для бізнесу були виправданим кроком лише тимчасово, і вже найближчим часом для функціонуючих підприємств доцільно буде відновити звичайний режим оподаткування, щоб у держави та регіонів були внутрішні джерела надходжень. Водночас потрібно створити всі передумови для збереження спрощеної системи оподаткування і безперервного функціонування малого та середнього бізнесу, зокрема систему консультаційної, податкової, кредитної підтримки в поєднанні з тимчасовою повною забороною перевірок з боку контролюючих органів [3].

Таблиця 1

Основні зміни в бюджетному та податковому законодавстві на період війни

Бюджетний кодекс	Нормативні акти Кабінету Міністрів України	Закони України
<ul style="list-style-type: none"> • Дозвіл на перевищення розміру резервного фонду бюджету понад 1% • Знання обмежень щодо захищених видатків • Право передачі коштів зі спеціального до загального фонду • Дозвіл на спрямування залишків освітніх субвенцій на тероборону та захист населення 	<ul style="list-style-type: none"> • Визначення особливостей місцевих бюджетів • Зміни в казначейському обслуговуванні • Спрощення процесу публічних закупівель • Спрощення процедури затвердження фінансових документів 	<ul style="list-style-type: none"> • Спрощення механізму оподаткування 3 групи • Запровадження добровільної сплати ЄСВ • Скасування плати за землю та екологічного податку • Скасування паливного акцизу • Запровадження регулювання місцевих податків і зборів сільськими/міськими радами

Джерело: систематизовано за даними [2]

У 2023 р. доходи державного бюджету було перевиконано на 35 %, а видатки – на 80,4 %, тоді як аналогічні показники 2022 р. становили відповідно 19,6 % та 12,9 %. Через значне зростання витрат на оборону, безпеку й соціальну сферу відбулося посилене збільшення розриву між видатками і доходами бюджету, а це означає подальше збільшення дефіциту. За перший рік повномасштабної війни українська економіка зіткнулася з найбільшим за останні 15 років обсягом бюджетного дефіциту – 914701,7 млн грн, що становить понад 17 % ВВП [4].

Для порівняння: у 2022 р. та 2023 р. бюджетний дефіцит становив 5,18 % і 3,63 % відповідно. На 2024 р. уряд планує залучення грошових ресурсів від зовнішніх джерел, переважно від інституційних кредиторів, на суму 1596 млрд грн. З цієї суми близько 1180 млрд грн планується використати для фінансування дефіциту бюджету. Згідно з прогнозом на 2024 р., дефіцит має становити 1280 млрд грн, або 20 % ВВП, що на 3 % більше, ніж у 2023 р. Співвідношення доходів і видатків зведеного бюджету у 2022 р. становило 90,08 %, у 2023 р. – 72,16 %.

Залучення значних фінансових ресурсів для погашення дефіциту збільшило боргове навантаження країни та похитнуло фіскальну стійкість, а отже є потреба перегляду боргової політики як під час, так і після війни. У зв'язку з високою інфляцією, зростанням реального ВВП та реструктуризацією зовнішнього та внутрішнього боргів частка державного боргу у ВВП з 2016 р. стабільно зменшувалася. Незважаючи на кризу у зв'язку з Covid-19, Україна змогла запобігти критичному зростанню боргу та значним фінансовим коливанням. Проте війна призвела до стрімкого збільшення потреб фінансування, тому до кінця лютого 2023 р. борг України зріс на 75 % порівняно з довоєнним рівнем – з 2,4 трлн грн до 4,2 трлн грн. Прогнозується, що розмір державного боргу до кінця 2024 р. досягне близько 6,4 трлн грн, що становить 100,1 % ВВП. Загалом у 2024 р. витрати на обслуговування та виплату боргу перевищать 740 млрд грн, з яких приблизно половину – 326 млрд грн – буде виплачено у вигляді відсотків [5].

Оскільки закордонні партнери висловлювали свою підтримку Україні, що охоплює й надання фінансової допомоги до завершення війни, можна припустити, що частина запланованих запозичень може бути передбачена в дохідній частині бюджету у вигляді грантів. Полегшив боргове навантаження України і «Меморандум про взаєморозуміння щодо призупинення виплат за державним та гарантованим державою боргом з групою офіційних кредиторів України з країн G7 та Паризького клубу з метою пом'якшення економічних наслідків агресивної війни росії проти України», який спростить можливість спрямування коштів у більш пріоритетні для нашої країни напрями.

Україна може як запозичити певні інструменти впливу з досвіду певної країни, так і сформувані свої особливі рішення в бюджетній сфері, які сприятимуть швидкому відновленню економіки. Отже, під час війни потрібно затвердити і втілювати стратегічну концепцію відновлення, яка передбачатиме оновлення та створення виробничих потужностей, спрямованих на експорт, залучення іноземних інвесторів та грантодавців шляхом створення сприятливої законодавчої бази, подальшу розбудову транспарентної бюджетної системи та формування боргової політики, спрямованої на зменшення боргового навантаження.

Розвиток експортоорієнтованого виробництва позитивно вплине на обсяги надходжень до бюджету та дасть змогу зменшити податкове навантаження на малий та середній бізнес. Значний потенціал в Україні має розвиток військово-промислового комплексу, продукція якого може бути спрямована як на експорт, так і для внутрішнього використання. Доцільним є

застосування різних способів залучення інвесторів у постраждалі від війни та економічно слабкі регіони, зокрема тимчасового звільнення інвесторів, що вкладають кошти у виробництва, від деяких податків, наприклад від податку на нерухомість і податку на землю, частково від податку на прибуток. Крім того, обов'язковою умовою успішного ведення бізнесу та залучення інвестицій є створення логістичних вузлів, відновлення торговельних шляхів та збільшення видатків на транспортне сполучення, що сприятиме збільшенню обсягів українського експорту [6].

Висновок. Економіка України, зокрема і бюджетна система, значною мірою постраждала від війни та зазнала значних руйнівних змін. Здолати негативні наслідки можна буде лише після завершення воєнних дій, але дуже важливо розробити стратегію повоєнного розвитку, визначити цілі та заходи, розрахувати ресурси та джерела їх надходжень, а також створити передумови для швидкого відновлення – прозору, сучасну, стійку бюджетну систему, забезпечену кваліфікованими фахівцями. Видаткова складова бюджету під час війни повинна бути спрямована здебільшого на фінансування оборони та безпеки держави, тоді як післявоєнний розвиток передбачатиме фокусування на інфраструктурі, енергетиці, ІТ-сфері та інших конкурентоспроможних та інноваційних галузях, підтримці малого й середнього бізнесу та соціальної сфери – насамперед забезпеченні допомоги вимушеним переселенцям, військовим та їхнім сім'ям. Крім матеріальної допомоги, важливим напрямом фінансування має бути надання психологічної та консультативної допомоги військовим і переміщеним особам для їх реінтеграції у соціально-економічні відносини та ринок праці, а також уникнення травматичних ситуацій у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Буй Т., Прімерова О. Податкове стимулювання розвитку малого підприємництва в Україні. *Ефективна економіка*. 2018. 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6533> (дата звернення: 08.04.2024).
2. Державна служба статистики України: офіційна сторінка. <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 05.04.2024).
3. Особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану. <https://decentralization.ua/news/15861?page=6> (дата звернення: 05.04.2024).
4. Міністерство фінансів України: офіційна сторінка. https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582 (дата звернення: 04.04.2024).
5. Національний банк України. Макроекономічні показники: офіційна сторінка. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators> (дата звернення: 04.04.2024).
6. Піддубний І. Як змінилися бюджети громад під час війни. *Економічна правда*. 2023. <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/7/693539/> (дата звернення: 08.04.2024).

Катерина ГРАБІВСЬКА*
студентка 2-го курсу,
факультету обліку, фінансів та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ГРОШОВО-КРЕДИТНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ, ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

***Анотація:** Дана стаття зосереджена на аналізі сучасного стану грошово-кредитної безпеки в Україні та вивченні теоретичних аспектів, що лежать в її основі. Розглянуто ключові складові грошово-кредитної безпеки, зокрема зосереджується на визначенні її сутності та ключових складових, а також характеристику елементів грошово-кредитної системи. Проаналізовано сучасні виклики та проблеми, з якими стикається грошово-кредитна система України, таким як інфляція, повномасштабне вторгнення, ризики фінансової стабільності та інші. У статті описано грошово-кредитну систему України з теоретичної точки зору та надано важливі висновки щодо можливих напрямків реформування для підвищення стабільності та ефективності фінансово-економічного сектору країни.*

***Abstracts:** This article focuses on analyzing the current state of monetary security in Ukraine and studying the theoretical aspects underlying it. The author considers the key components of monetary security, in particular, focuses on defining its essence and key components, as well as characterizing the elements of the monetary system. The current challenges and problems faced by the monetary system of Ukraine, such as inflation, full-scale invasion, financial stability risks, and others, are analyzed.. The article describes the monetary system of Ukraine from a theoretical point of view and provides important conclusions on possible areas of reform to improve the stability and efficiency of the country's financial and economic sector.*

Вступ. Грошово-кредитна безпека є одним з елементів грошово-кредитної політики. Саме поняття грошово-кредитної політики визначається Законом України «Про Національний банк України» [8], як «комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу».

Грошово-кредитна політика – це системна сукупність національних інтересів (пріоритетів), наукових підходів та заходів в сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на регулювання і забезпечення економічного зростання,

---

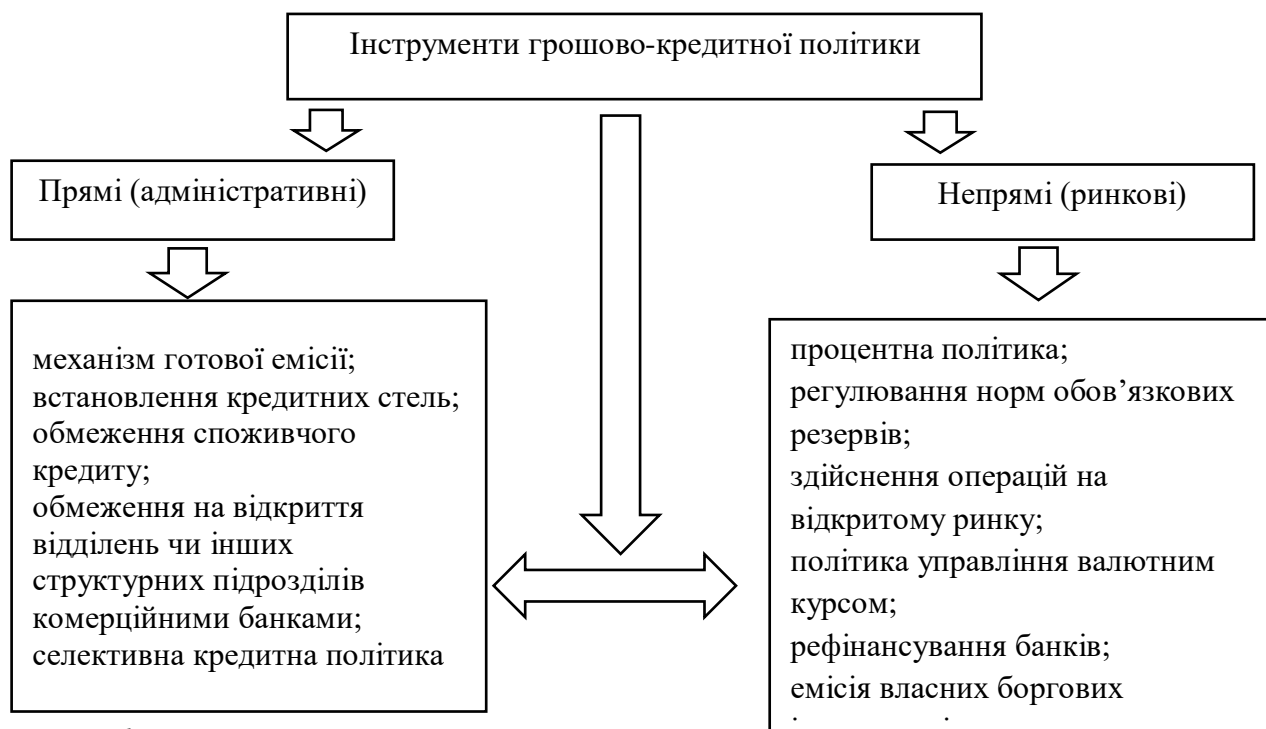
* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування – Оксана РУДА

стабільності грошової одиниці України, соціального захисту населення, стримування інфляції та вирівнювання платіжного балансу.

Виклад основного матеріалу. Грошово-кредитна політика спрямована на реалізацію певних цілей, які можуть бути короткостроковими (тактичними), проміжними або довгостроковими (стратегічними). Короткострокові цілі виникають з метою зберегти грошову масу на стабільному рівні та забезпечити постійний контроль над процентною ставкою та банківськими резервами. Проміжні результати досягаються через тісний взаємозв'язок зі стратегічними цілями та контролем з боку основного регулятора. Стратегічні цілі мають співпадати з метою та напрямками державної економічної політики, спрямованої на створення сприятливого економічного середовища та підвищення рівня життя населення.

Ці цілі та інструменти спрямовані на досягнення економічного зростання, стабілізацію цін, розвиток фінансових ринків, збереження стійкості національної валюти та зменшення безробіття.

Основним органом держави, що контролює та впроваджує грошово-кредитну політику, є Національний банк України. Процес виконання цієї політики включає в себе застосування різноманітних інструментів, які можна розподілити на дві категорії: прямі та непрямі (рис 1).

Рис 1. Інструменти грошово-кредитної політики

Джерело: сформовано автором на основі [4].

Посилаючись на рисунок можна сказати, що прямі засоби грошово-кредитної політики спрямовані за безпосереднє регулювання та пряме втручання Національним банком у діяльність фінансових установ, які реалізують грошово-кредитну політику, через формування нормативно-правового середовища щодо визначення обсягу пропозиції грошей. Непрямі механізми – комплекс дій та заходів впливу через визначення певних умов функціонування та

здійснення діяльності кредитних установ.

Отже, застосування прямих та непрямих інструментів грошово-кредитної політики дозволяє забезпечити ефективне управління грошовими потоками та вплив на економічні процеси у країні.

Досліджуючи поняття грошово-кредитної безпеки, звертаємося до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених наказом Міністерства економіки України від 29.10.2013 №1277 [5], в якому надається наступна характеристика цієї категорії: «грошово-кредитна безпека – це стан грошово-кредитної системи, що забезпечує всіх суб'єктів національної економіки якісними та доступними кредитними ресурсами в обсягах та на умовах, сприятливих для досягнення економічного зростання національної економіки».

Грошово-кредитна безпека включає різні елементи, які спрямовані на забезпечення стабільності та надійності фінансової системи.

Таблиця 1

Характеристика елементів грошово-кредитної безпеки

Елементи	Характеристика
Об'єкт	Грошово-кредитна система в цілому та її окремі складові: грошова одиниця, грошово-кредитні відносини, грошово-кредитна політика, нормативно-правова база, організаційні механізми тощо
Суб'єкт	Національний банк України як державний регулятор грошово-кредитної безпеки, банки і фінансові установи, домогосподарства і фізичні особи
Предмет	Управління ризиками у грошово-кредитній сфері, які викликані певними чинниками

Джерело: сформовано автором на основі [3].

На сьогодні, фінансова система України представляє собою складний механізм зберігання та розподілу коштів, який потребує удосконалення. На фоні сучасного фінансового ринку існують проблеми, які вимагають впровадження ефективної грошово-кредитної політики та правового регулювання. Основні проблеми включають:

1. Великий рівень доларизації економіки.

2. Недостатнє поширення вексельного обігу.

3. Позиція України на 122 місці у рейтингу найбільш корумпованих країн світу, що призводить до відчуження України на міжнародному ринку. Сучасна корупція в Україні проявляється як кризовий феномен, що походить з соціальних проблем та водночас спричиняє їх поглиблення, ускладнюючи проведення будь-яких реформ у країні.

4. Низький рівень монетизації економіки. Після запровадження національної грошової системи у 1996 році, коефіцієнт монетизації зріс до 55,8% у 2008 році, проте з 2019 року спостерігається спад до 36,1%. Це відбувається на тлі війни та девальвації гривні, і на початку 2021 року рівень монетизації склав 44% ВВП, а до кінця року знизився до 38% ВВП.

І це при тому, що в розвинених країнах рівень монетизації економіки становить: країнах східної Європи – не менше 30%, Чехії – 79,4%, США – 80%,

Китаї – 195.3%, Японії – 253,2%. Емісія грошей призвела до перевищення сумою грошей вартості товарів і послуг в обігу та до невиправданого зростання цін та інфляції [1, 2].

5. Головною проблемою для економіки України залишається війна, що триває з 2014 року, і вторгнення військ Російської Федерації на територію України у 2022 році, що призвело до обвалу курсу та інфляційного тиску.

Інфляційний тиск у країнах – ОТП України зменшується за рахунок енергетичної та продовольчої складових. Натомість базова інфляція все ще залишається незмінно високою через стійкий ринок праці. Провідні ЦБ утримуватимуть монетарну політику жорсткою через потребу подальшої боротьби з інфляцією на тлі стійкого ринку праці. З іншого боку, інфляційний тиск в країнах ЕМ знижується швидше, а траєкторія зниження базової інфляції є стійкішою порівняно з розвиненими країнами. Вагомим чинником такої динаміки було те, що вони раніше почали агресивне посилення монетарної політики (ще у 2021 році). Крім того, реальні ключові ставки (ex-ante) ЦБ країн ЕМ перебувають високо в додатній площині. Це дає підстави очікувати дедалі більшої активізації щодо пом'якшення політики в другому півріччі 2023–першому півріччі 2024 року [6].

Враховуючи вказані проблеми, можна запропонувати наступні заходи для вирішення та покращення стану грошово-кредитної системи в Україні:

1. Для зменшення високого рівня доларизації економіки слід розглянути наступні кроки:

- Заборонити встановлення цін в іноземній валюті на внутрішньому ринку України.

- Зменшити девальваційний тиск на гривню шляхом обмеження валютного кредитування, що допоможе знизити попит на іноземну валюту.

- Зменшити залежність від іноземних кредиторів та обмежити державні запозичення.

2. Слід активно розвивати операції на відкритому ринку, зокрема за допомогою збільшення банківських операцій з векселями та розширенням вексельного обігу загалом.

3. Підвищення ефективності антикорупційних органів в Україні, таких як НАЗК, НАБУ, САП та інші, буде сприяти боротьбі з корупцією та відновленню довіри на міжнародному рівні.

4. Для підвищення рівня монетизації економіки необхідно спрямувати зусилля на збільшення обсягів виробництва товарів та послуг, що сприятиме розвитку національної економіки.

Однак важливо пам'ятати, що управління фінансовою стійкістю України сьогодні базується на комплексному застосуванні різноманітних інструментів, таких як облікова ставка, коридор процентних ставок за інструментами постійного доступу, інтервенції на валютному ринку, обов'язкові резерви, операції РЕПО, купівля та продаж державних цінних паперів та інші. Такий підхід сприяє підтримці стійкості фінансового сектору та забезпечує його відповідність до ризиків, що виникають. Ще у довоєнні часи, практика управління фінансовою стійкістю України ґрунтувалась на взаємопов'язаному

застосуванні інструментів, які забезпечують роботу окремих секторів (монетарного, бюджетного, податкового), а також напрямів політики (боргової, валютної, курсової тощо) [7].

Застосування режимів грошово-кредитної політики впливає на: покращення макроекономічних показників, зниження інфляційних очікувань, доступність суспільства до інформації щодо проведення грошово-кредитної політики (режим таргетування валютного курсу); покращення координації макроекономічної та монетарної політики, швидке прийняття рішень Центральним банком на зміну таргету (режим монетарного таргетування); підвищення прозорості проведення грошово-кредитної політики, забезпечення цінової стабільності (режим інфляційного таргетування).

Висновок. Отже, після аналізу грошово-кредитної системи України можна зробити висновок, що вона переживає активні зміни за останні роки. Поняття грошово-кредитної безпеки в сучасних умовах набуває особливої важливості для стабільного функціонування економіки країни. У подальшій перспективі для України, після нашої перемоги, найкращим шляхом для стабільного розвитку економіки країни є створення зони вільної торгівлі з ЄС та її розвиток. Це сприятиме удосконаленню чинного митно-тарифного законодавства України та підвищенню якості вітчизняної продукції і її виходу на світовий ринок. Одним із основних завдань залишається створення прозорого механізму грошово-кредитної політики, що безпосередньо впливатиме на ефективність її розвитку.

Важливо враховувати, що безпека грошово-кредитної системи включає в себе не лише запобігання фінансовим кризам та збереження стабільності національної валюти, а й розвиток фінансового ринку, підвищення ліквідності банківської системи та сприяння ефективному кредитуванню реального сектору економіки.

Список використаних джерел:

1. Explaining Monetization with Reference to Transitional Economies. P. 11. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2019/02/khmurrych.pdf>
2. Monetization of the Economies as a Priority of the New Monetary Policy in the Face of Economic Sanctions. URL: <https://www.mdpi.com/1911-8074/15/3/140/htm>
3. Батковський В.А. Безпека грошово-кредитної системи та механізм подолання загроз її розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2009. № 111. С. 37 – 41. URL: http://bulletineconom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/01/111_13.pdf
4. Ліщенко В.А. Теоретичні основи грошово-кредитного регулювання економічного зростання. *Економічний вісник*. 2020. Вип. 5. С. 108 – 116
5. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України наказ 29.10.2013 № 1277 Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
6. Національний банк України. «Інфляційний звіт липень 2023» URL: <https://bank.gov.ua/>
7. Неівестна О.В., Григорук А.А., Литвин Л.М. Сучасні інструменти підтримки фінансової стійкості України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, (39). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-62>
8. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>

Даша ДЕШЕВА *
студентка 3-го курсу,
факультету обліку, фінансів та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

СУЧАСНІ FINTECH НАПРЯМКИ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

Анотація. Стаття присвячена сучасним напрямкам у фінтех інноваціях, що впливають на банківський сектор. Робиться акцент на новітніх технологіях, які трансформують традиційні банківські послуги та змінюють спосіб, яким банки працюють з клієнтами та конкурують між собою. Досліджуються такі аспекти, як цифрові платформи, блокчейн, штучний інтелект, віртуальні валюти та фінансові ринки, а також їх вплив на ефективність, безпеку та доступність банківських послуг. Відзначається значення адаптації банків до цих новаційних технологій для збереження конкурентоспроможності та задоволення потреб сучасних споживачів.

Abstract. This article is devoted to modern trends in fintech innovations that affect the banking sector. There is an emphasis on emerging technologies that are transforming traditional banking services and changing the way banks work with customers and compete with each other. Aspects such as digital platforms, blockchain, artificial intelligence, virtual currencies, and financial markets are explored, as well as their impact on the efficiency, security, and accessibility of banking services. The importance of adaptation of banks to these innovative technologies for maintaining competitiveness and meeting the needs of modern consumers is noted.

Вступ. У зв'язку з інтенсивною міжбанківською конкуренцією, проблема розвитку фінансових технологій у сфері надання фінансових послуг банків стає дуже актуальною. Крім того, для досягнення ефективності й очікуваних результатів у банківській роботі, необхідно розглядати широкий спектр покращень: від самих технологій і фінансових продуктів до способів їх надання клієнтам, комунікації з клієнтами та просування інновацій. Фінансування, різноманітні консультаційні послуги та платежі наразі можна вважати найбільш перспективними напрямками для майбутніх досліджень у сфері фінансових технологій. Дослідження сучасних фінтех-напрямків в банківському секторі має велике значення для розвитку та успішної адаптації банків до сучасних викликів та можливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінтех (фінансові технології) представляють нову технологічну індустрію, яка надбудовує фінансову систему, спрощуючи її функціонування. Цей сегмент впливає на банківський сектор, змінюючи досвід надання банківських послуг. Розвиток фінтех впливає на

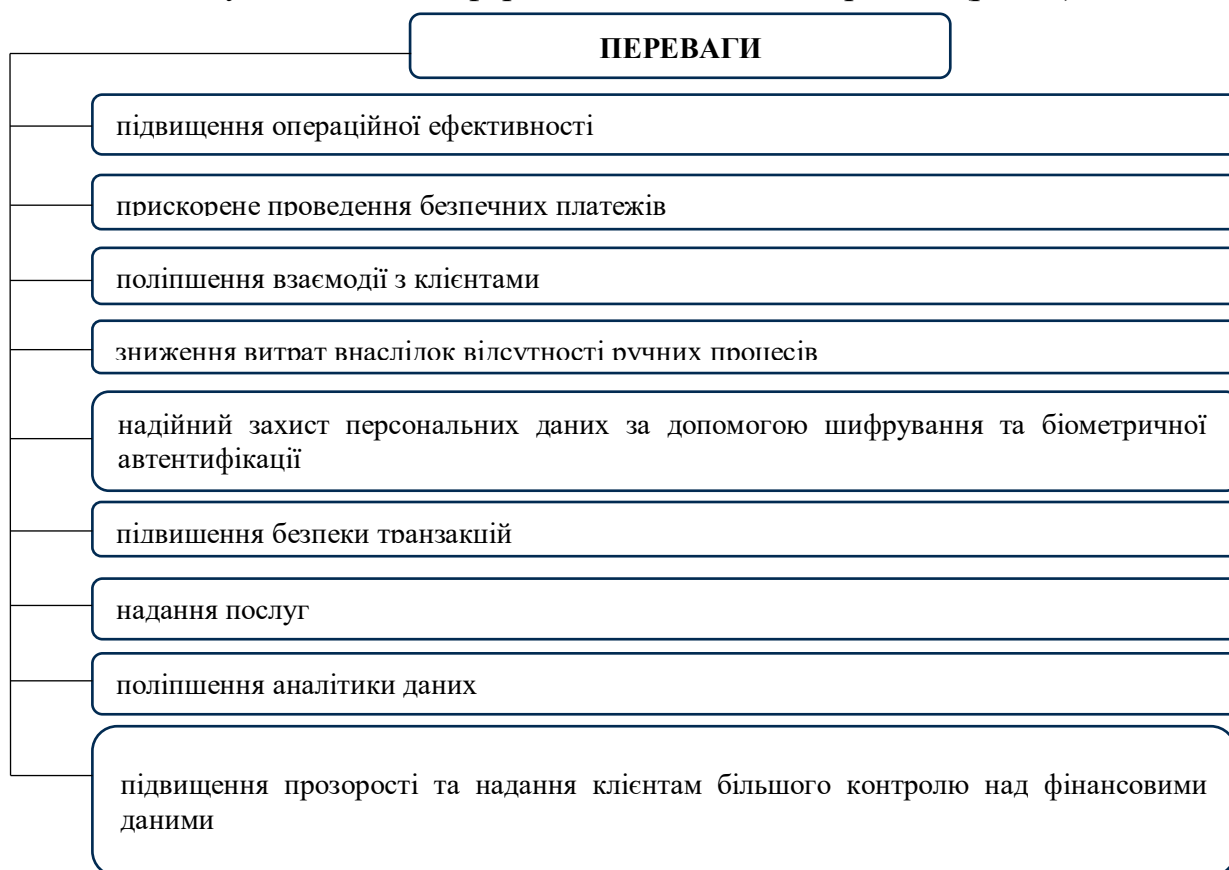
---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, завідувач кафедри аналізу та аудиту – Тетяна МУЛИК

інтеграцію фінансових послуг з іншими секторами економіки, сприяючи покращенню якості послуг та зниженню витрат.

У банківському секторі України спостерігається розвиток сучасних напрямків фінансових технологій, що сприяють покращенню ефективності банківських процесів та безпеці персональних даних клієнтів. Це означає, що фінтех інновації вносять позитивний вплив на банки та фінансову систему, сприяючи їх адаптації до сучасних вимог та покращенню обслуговування клієнтів.

Fintech у банківській сфері забезпечать такі переваги (рис. 1):

Рис. 1. Переваги Fintech у банківській сфері

Джерело: сформовано автором [1].

Україна вирізняється високим рівнем інновацій у сфері ідентифікації клієнтів за допомогою таких технологій, як відбитки пальців (використання у мобільному додатку «Ощад 24/7») та розпізнавання обличчя (FacePay24 від Приват-банку). Цей функціонал доступний на планшетах і смартфонах, відповідає вимогам споживачів та є відповідним нормативам ЄС щодо надійної ідентифікації. Технологія віртуальних інтернет-банків (необанків), які мають функціональні можливості, що не поступаються традиційним банківським структурам, але дозволяють банкам економити на витратах за відсутності фізичних відділень, також є однією з ключових інновацій. За даними на вересень 2022 року, у світі налічується 281 необанк, серед яких варто відзначити Необанки для бізнесу (Biz) та Необанки для підлітків (Teens) [5], (табл. 1). Щодо України, то на сьогодні в Україні розвиваються та функціонують такі необанки як O.Bank,

А-Банк, TodoBank, Izibank, Sportbank, Monobank. Окремі банки мають власні онлайн-платформи, а саме: Ощад 24/7, Приват24, iPUMB, UniCredit Online.

Таблиця 1

Найкращі Необанки по деяких регіонах світу в 2022 р.

№ п/п	Назва необанку та країна походження
1.	Топ-15 найкращих необанків у США у 2022 році: Chime; M1 Finance; Acorns; Wise (Transferwise); Bank Mobile; Revolut; JUNO, Varo; OnJuno; MoneyLion; Current
2.	10 найкращих необанків і мобільних банків Великобританії у 2022 році: Bunq, Monese; Fineco Bank; Curve; Wise (Transferwise); Revolut; Starling Ban; Lydia, Suits Me, Tandem
3.	Необанки в Європі у вересні 2022 року: Bankino (Iran); Bettr (South Africa); Dopay (Egypt); Go Solo (United-Kingdom); Hala (Saudi Arabia); ila (Bahrain -п (Saudi Arabia); Opay (Nigeria); Pepper (Israel); TransferGo (United-Kingdom); VBank (Nigeria)
4.	10 найкращих необанків і мобільних банків у Німеччині у 2022 році: Bunq (Netherlands); Curve (United Kingdom); Wise (Transferwise) (United Kingdom); Sogexia (Luxembourg); Revolut(United Kingdom); Lydia (France); Vivid Money (Germany); World Remit (United Kingdom); Skrill (United Kingdom); TransferGo (United Kingdom)

Джерело: [6].

Україна слідує світовим тенденціям розвитку цифрового банківництва і має приклади успішних установ у даній сфері (табл. 2). Особливо відомим і популярним в Україні є Monobank.

Таблиця 2

Українські онлайн-банки та характеристики їх основних продуктів

Онлайн-банк	Макс. ставка за депозитом	Кредит (сума/ставка/ пільговий період)	Кешбек
monobank	10,00%	До 100 тис грн, 37,2%, до 62 днів	До 20%
izibank	9,75%	До 200 тис грн, 37% річних, до 62 днів	1–2%
sportbank	*	До 100 тис грн, до 121,77%, до 120 днів перший раз	10% на спорттовари і до 20% на інші категорії
todobank	*	До 200 тис грн, до 62 днів	1% — на все
O.Bank	*	До 200 тис грн, від 34,8% річних, до 120 днів	2–5%, 10–30% на підписки Google

Джерело: [2].

За напрямками діяльності розподіляють такі категорії FinTech-компаній (табл. 3).

У сучасному світі фінансових технологій, стрімко трансформуються не тільки способи ведення бізнесу в банківській сфері, а й взаємодія банків з їх клієнтами. Впровадження інноваційних рішень у фінансовій сфері відкриває нові можливості для банків, а також ставить перед ними низку викликів.

Новим викликом для розвитку фінтех-компаній в Україні стала війна. Вітчизняні фінтех-компанії не лише жертвували значні кошти для військових, переселенців та постраждалих від війни, а й забезпечували безперебійність платежів та відіграли неоціненну роль у підтримці ЗСУ.

Основними трендами розвитку українського фінтеху є такі [4]: вбудовані фінанси, які вже активно працюють на конкретних продуктах в Україні; транскордонні платежі і перекази. Вимушене переміщення частини населення України за кордон викликало необхідність розширення можливостей здійснення грошових переказів, зокрема, доступності послуг та швидкості операцій;

адаптація українського фінтеху до європейського законодавства; удосконалення еквайрингу, впровадження бізнесами рекурентних платежів, інтеграція благодійних можливостей.

Таблиця 3

Категорії FinTech-компаній

Напрямок діяльності	Характеристика
1	2
Управління особистими фінансами	Мобільні й десктопні програми, що дають змогу стежити за рухами особистих коштів, отримувати докладні звіти й припущення про майбутні витрати на основі предиктивного аналізу.
Платежі	Цей тренд включає платіжні термінали, безконтактні та мобільні платежі, QR-платежі, електронні та цифрові гаманці, а також криптовалюти.
Маркетплейси (кредитування)	Розвиток небанківських послуг кредитування дав змогу надавати кредити клієнтам через посередницькі цифрові платформи, які поєднують кредиторів із позичальниками, з використанням власних коштів таких платформ або прямим кредитуванням між учасниками.
Інвестиційні платформи	Передбачає автоматизоване і доступне інвестування для роздрібних інвесторів. Роботизація та предиктивний аналіз на основі великих даних є послугами, за які інвестори готові платити чималі гроші замість гри у випадковість.
Колективне фінансування (краудфандинг)	Досі найбільш популярними майданчиками для отримання венчурного фінансування залишаються Kickstarter та Indiegogo. Однак ринок відкритий для нових ідей, і безліч компаній пропонують свої рішення, що дає змогу інвесторам і стартаперам знайти один одного.
B2B-ФінТех	Окремий напрямок фінтеху, що розв'язує проблеми розрахунків та обміну даними в бізнесі. Останнім перспективним трендом цієї діяльності є розроблення смарт-контрактів на основі блокчейну.
Грошові перекази	На відміну від стартапів у сфері платежів, компанії цього напрямку працюють над інноваціями, що дають змогу здійснювати переказ грошових коштів без участі банківських установ.
Аналіз великих даних (Big Data)	Набір методів та засобів опрацювання структурованих і неструктурованих різномісних динамічних даних великих обсягів задля їх аналізу та використання для підтримки ухвалення рішень.
RegTech	Унікальний і зовсім невідомий в Україні напрямок інновацій, що дає змогу швидко й автоматизовано адаптувати бізнес до змін законодавства та умов ринку.
InsureTech	Передбачає автоматизовані страхові продукти, мобільні додатки, взаємодію на рівні Інтернету речей, P2P-страхування, автоматизацію регресних виплат.
Штучний інтелект	Представлений «слабкою» формою штучного інтелекту через роботу роботів, чат-ботів і навіть роботизованих персональних консультантів. «Розумна» система може одночасно проаналізувати великий масив даних, щоби впевнено ухвалити рішення чи визначити притаманну цьому клієнту таку поведінку й такі операції або платежі.
Необанки (банки-челенджери)	Унікальні рішення у сфері банківського сервісу без відділень можуть легко обійти класичні банківські установи.
Криптовалюти	До фінтех-стартапів у сфері криптовалют належать криптобіржі, обмінники, майнінгові компанії, інвестиційні та ICO-майданчики.
Блокчейн	Завдяки блокчейн-технології можна позбутися участі у фінансових операціях третіх сторін, зберігати й передавати кошти одне одному без участі банку, адже в системі блокчейну успішно реалізована можливість підтвердження автентичності особистості, реєстрації угод і укладення контрактів.

Джерело [3].

Водночас, саме тут і криється велика вартість фінтех-компаній: вони виявляють нові можливості та пропонують інновації, які згодом дозволяють банкам підвищити якість обслуговування та краще відповідати на потреби та очікування своїх клієнтів.

Висновок. Отже, сучасні FinTech-компанії пропонують широкий спектр послуг і рішень, що включають мобільні платежі, безконтактні транзакції, криптовалюти, блокчейн-технології, роботизоване обслуговування клієнтів за допомогою чат-ботів та штучного інтелекту, а також платформи для краудфандингу та P2P-кредитування. Завдяки впровадженню цифрових технологій, банки стають більш гнучкими, ефективними та конкурентоспроможними. Вони активно співпрацюють із FinTech-стартапами або розробляють власні інноваційні рішення для задоволення змінних потреб клієнтів. Однак, поряд із можливостями, цей процес створює також нові виклики, зокрема пов'язані з кібербезпекою, захистом даних клієнтів та регулюванням фінансового ринку. У перспективі, співпраця між традиційними банками та FinTech-компаніями буде продовжувати розширюватися, сприяючи подальшому розвитку інновацій і покращенню фінансових послуг. Адаптація до змін, гнучкість і постійне інноваційне вдосконалення є ключовими для успіху в динамічному і висококонкурентному банківському секторі. Таким чином, сучасні FinTech-напрямки не лише трансформують банківську галузь, а й визначають майбутнє фінансових послуг загалом.

Список використаних джерел:

1. Кесарь Я.П., Куниця В.С. Fintech як основа нової фінансової екосистеми. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/243.pdf> (дата звернення 05.04.2024).
2. Міністерство фінансів України: офіційна сторінка. URL: <https://minfin.com.ua/ua/credits/articles/skolko-neobankov-nuzhno-ukraine/> (дата звернення 03.04.2024).
3. Паперник С.М. Що таке фінтех. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/shcho-take-finteh-2445080.html> (дата звернення 02.04.2023).
4. Транскордонні платежі, вбудовані фінанси та нова регуляторка: головні тренди українського фінтеху в 2023-му. URL: <https://speka.media/golovni-trendi-ukrayinskogo-fintexu-v-2023-mu-rkuxdv>. (дата звернення: 01.04.2024).
5. Фінансовий клуб. URL: <https://banksrating.com.ua/news/peremozhtsi-v-nominatsiyi-mobilnyj-banking/>
6. Kovalenko V., Sheludko S., Olvinskaya J., Vitkovskaya E., Gaidaienko O. Development of financial innovations in the conditions of digitalization of the economy. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2022. № 5 (46). P. 86-96. doi: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.46.2022.3878> (дата звернення 01.04.2024).

Володимир ЖДАНКІН*
студент 1 курсу (магістр),
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

БАНКІВСЬКИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ КОМЕРЦІЙНИМ БАНКОМ

***Анотація.** Ефективне використання банківських ресурсів, спрямоване на досягнення цілей статутної діяльності банківських установ досягається завдяки банківському менеджменту як особливого механізму управлінської діяльності. Загальний стан економіки, фінансової сфери, системи правового регулювання та оподаткування безпосередньо впливають на функціонування банківської системи. Водночас слід зазначити, що банківська система поки що недостатньо захищена від чисельних системних ризиків, що суттєво знижує її функціональний потенціал. Банківський менеджмент сприяє вирішенню завдань, які виникають у процесі діяльності комерційного банку.*

***Abstract.** Effective use of bank resources aimed at achieving the goals of the statutory activity of banking institutions is achieved thanks to bank management as a special mechanism of management activity. The general state of the economy, the financial sphere, the system of legal regulation and taxation directly affect the functioning of the banking system. At the same time, it should be noted that the banking system is still insufficiently protected from numerous systemic risks, which significantly reduces its functional potential. Bank management contributes to the solution of tasks that arise in the course of commercial bank activity.*

Вступ. Нині банківська справа є однією із динамічніших сфер економіки. Відійшли в минуле часи, коли банківський бізнес був порівняно простим та безпечним. Технологічна революція, стрімка інфляція, посилення конкурентної боротьби та процеси регулювання банківської діяльності зумовили формування значно агресивніших стратегій у банківському менеджменті, які супроводжуються підвищеним ризиком, тому пошук і дослідження адекватних методів управління ризиками перетворюється на складну проблему, яку необхідно вирішувати керівництву будь-якого банку. Перед менеджментом постає завдання мінімізувати ризики, забезпечуючи достатні прибутки для збереження коштів вкладників та підтримки життєдіяльності банку.

Виклад основного матеріалу. Щодо загального розуміння менеджменту, то дефініція про новітні та загальноприйняті доцільні системи організації й менеджменту відповідних видів діяльності. Звичайно, що не може бути єдиної думки з дефініції «менеджмент» у фінансово-економічних джерелах. Поняття

---

* Науковий керівник: доктор економічних наук, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ – Юлія АЛЕСКЕРОВА

менеджменту трактують як формацію з управління фінансовими й організаційними компетенціями діяльності, з охопленням й менеджерського персоналу, який здійснює керівництво, в тому числі й керівний штат організації.

Відомо, що комерційним банком визнають фінансовий інститут, який здійснює широку палітру послуг по кредитуванню, заощадженню коштів й проведенню розрахунків. Банк надає будь-який фінансовий функціонал задля підприємств усіх організаційно-правових форм та різних форм власності, а також виступає ватажком державної монетарної політики. Оскільки комерційні банки мають у своєму розпорядженні та на збереженні суспільний капітал, тому й на них покладено відповідальність перед власниками щодо збереження цього капіталу. Важливою специфікою є те, що банкам проходиться оперувати, головним чином, чужими грошима, які нетривалий чи більш тривалий час накопичуються на їхніх рахунках. Відтак поняття надійності певного банку й загалом банківської системи є найголовнішою передумовою їхнього існування.

Першочерговими процесами управління кредитною установою є визначення та постановка цілей діяльності комерційного банку та здійснення:

- аналізу діяльності комерційного банку, пов'язаного з його управлінням;
- прогнозування показників діяльності комерційного банку;
- планування розвитку комерційного банку;
- організація, а також регулювання діяльності підрозділів банку;
- моніторинг, контролю та облік діяльності комерційного банку.

Виокремлюють наступні функції банківського менеджменту: здійснення у банківській діяльності технологічного циклу; визначення стратегії розвитку комерційного банку; визначення цілей діяльності комерційного банку [8].

Банківський менеджмент в сучасних умовах є однією з найдинамічніших сфер економіки. Процеси регулювання банківської діяльності, які пов'язані з інноваційними технологіями в банківській практиці, підвищена ризиковість банківських операцій, стрімке підсилення конкурентної боротьби потребують значно агресивніших стратегій в банківському менеджменті у майбутньому.

В сучасних умовах під впливом кризових явищ в економіці, враховувати та керувати факторами ризику стає надалі складніше, що призводить до погіршення структури активів та зниження ефективності операцій.

Об'єктом управління банківського менеджменту є комерційний банк, який функціонує та залежить від тенденцій у політико-правовому та соціально-економічному середовищах. Поняття «комерційний банк» охоплює такі складові: капітал; залучені та запозичені ресурси; активи; валютні операції; ризики; фінансовий інструментарій; методологія; організаційні структури; банківські продукти; персонал; інформаційні потоки; внутрішньобанківські операції; матеріально-технічна база; облік і звітність; фінансові результати і податки; безпека; банківська таємниця; моніторинг; бенчмаркінг; зв'язки з громадськістю тощо.

Комерційні банки самостійно визначають методи управління та прийоми управління, в той же час слід зазначити, що має місце загальна вимога, яка полягає в наступному: банківський менеджмент комерційного банку повинен

відповідати загальним концепціям розвитку банківського сектора. Варто зазначити, що відмінною рисою фінансового банківського менеджменту в комерційних банках України є відсутність одноманітних технологій управління. Комерційні банки в умовах конкуренції, що склалася на грошовому ринку розробляють свої методи здійснення діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Побудова система банківського менеджменту

Система банківського менеджменту	Напрямок
Управління персоналом	Побудова ефективної моделі управління персоналом
Банківський маркетинг	Побудова ефективної політики, спрямованої на задоволення потреб клієнтів банку і запровадженні нових банківських продуктів
Управління активами і пасивами банку	Формування та подальше регулювання, стабілізація, нарощування ринкової вартості банку
Управління ліквідністю банку	Побудова ефективного механізму управління ліквідністю банку
Управління дохідністю і прибутковістю банку	Побудова ефективної політики управління доходами і витратами комерційного банку
Управління власним капіталом банку	Побудова ефективної політики нормування капіталу банку визначення рівня його достатності
Управління кредитним портфелем банку	Побудова ефективної системи управління якістю кредитного портфелю
Управління банківськими ризиками (Валютним, відсотковим)	Побудова ефективної системи ризик – менеджменту комерційного банку

Джерело: [4]

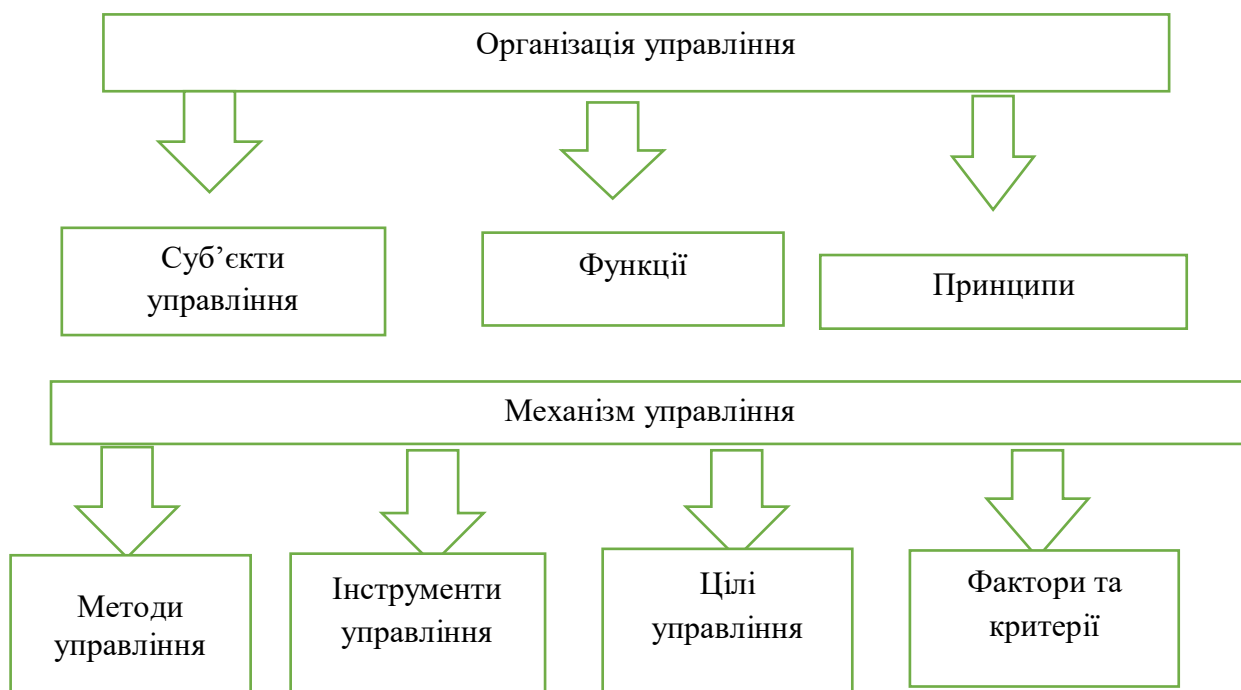
Банківський менеджмент - це мистецтво управління всіма процесами та відносинами, які характеризують діяльність банку. Під процесами та відносинами розуміють сукупність фінансових, економічних, організаційних і соціальних сфер банківської діяльності.

Банківський менеджмент – це наука про надійні та ефективні системи управління всіма процесами та відносинами, які характеризують діяльність банку. Двома головними процесами банківського менеджменту, що охоплюють усю сукупність фінансових, економічних, організаційних і соціальних сфер банківської діяльності, є збільшення прибутковості та зниження ризику. Функції та принципи банківського менеджменту широко представлені в навчальних та інформаційних джерелах. До основних функцій відносять формування механізму управління, координацію механізму управління, регулювання механізму управління. Основними принципами є принцип адаптивності, принцип нових задач, принцип динамічної стабільності. Крім того, банківський менеджмент базується на таких принципах менеджменту (які є спільними для всіх сфер економічної діяльності) як спрямованість дій на досягнення конкретних цілей, комплексність процесу управління (планування, аналіз,

регулювання, контроль), єдність стратегічного та тактичного планування, єдність результатів та засобів його досягнення[2].

Таким чином, базовими елементами, на яких будується система банківського менеджменту є суб'єкти, функції, принципи, методи, критерії, фактори та цілі управління (рисунок 2.1)

Рис. 1. Базові елементи системи банківського менеджменту

Джерело: [5]

Одним із найважливіших напрямків досліджень у фінансовій сфері є банківський менеджмент, що визначає ефективність діяльності банку взагалі.

Банківський менеджмент має свою специфіку, що визначається такими рисами:

1. Особливість цілей;
2. Деякі кількісні показники (клієнтура, обсяг депозитів, кредитних вкладень, інвестицій, обсяг операцій і послуг);
3. Набір якісних факторів (показники доходів і витрат; швидкість обороту коштів; трудомісткість операцій; ступінь задоволення запитів клієнтів з обсягу, структури, якості послуг; забезпечення конфіденційності переговорів, інформаційна безпека);
4. Соціальні характеристики персоналу (у тому числі професійна підготовка, відношення до роботи, рішення соціальних проблем);
5. Регулювання діяльності з боку держави. Так, Національний банк установлює для комерційних банків економічні нормативи капіталу, ліквідності та ризиків;
6. Різноманітність сфери управління.

Висновок. Застосування механізму банківського менеджменту направлено на постанову визначених питань, що повстають у ході здійснення діяльності у банку. Сучасний банк виконує фінансові функції різноманітного характеру відносно будь-якого суб'єкта бізнесу, а також монетарної політики держави загалом, оскільки є її провідником. Банки розпоряджаються суспільним капіталом та зберігають його, а також несуть відповідальність перед власниками за збереження грошових ресурсів. Комерційний банк – це фінансовий посередник, який пропонує досить широкий спектр послуг із розрахункового обслуговування, кредитування та заощадження коштів. Унікальною особливістю банківської діяльності є те, що банки працюють переважно з грошима, які вони тимчасово акумулюють на своїх рахунках. Саме тому питання надійності окремого банку та банківської системи загалом в сучасних умовах є найбільш актуальними і потребують сучасних підходів до їх вирішення. Механізм менеджменту об'єктивно зумовлений реалізацією діяльності у банку в ринкових умовах, коли наслідки діяльності здобувають оцінку в процесі обміну. Фінальна ціль банківського менеджменту є забезпечення прибутковості в банківській діяльності шляхом раціональної організації виробничого процесу, включаючи управління банківською установою і розвиток технічної та технологічної бази, а також дійове вживання кадрового потенціалу з одночасним підвищенням фаху, активності та лояльності кожного робітника.

Список використаних джерел:

1. Льовкіна А. С. Удосконалення фінансового менеджменту кредитного портфеля комерційного банку. *Дніпровський державний аграрно-економічний університет*. 2022. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/123456789/7710/1/%D0%9B%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D1%96%D0%BD%D0%B0%20%D0%90.%D0%A1..pdf> (дата звернення: 01.04.2024).
2. Бечко П. К., Бондаренко Н. В., Ролінський О. В. Банківський менеджмент як основа ефективного управління комерційним банком. *Уманський національний університет садівництва*. 2022. URL: <https://journal.udau.edu.ua/arxiv-nomerv/2022/vipusk-100-chastina-2/bankivskij-menedzhment-yak-osnova-efektivnogo-upravlinnya-komercijnim-bankom.html> (дата звернення: 01.04.2024).
3. Левицький В. В. Банківський менеджмент. *Волинський національний університет імені Лесі Українки*. 2021. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/21305/1/ВМ-КЛ-2021.pdf> (дата звернення: 01.04.2024).
4. Банківський менеджмент. Основи банківського менеджменту. URL: https://pidru4niki.com/1541010462032/bankivska_sprava/bankivskiy_menedzhment (дата звернення: 02.04.2024).
5. Журавльова Т.О., Макаренко Ю. П., Турова Л.Л., Сірко А. Ю. Фінансовий менеджмент у банку. *Пороги*. 2021. URL: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/32011/1/fmb_20.PDF (дата звернення: 02.04.2024).

Дмитрій ЖОВНЕРУК*
Студент 2 курсу,
факультет обліку, фінансів та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

БЮДЖЕТ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО НАПОВНЕННЯ

***Анотація.** У статті розглянуто особливості формування та виконання Державного бюджету України в період воєнного стану. Підкреслено значення Державного бюджету у регулюванні економічних процесів, забезпеченні фінансової стабільності та благополуччя населення, особливо під час війни. Досліджено динаміку виконання бюджету та проаналізовано основні показники його балансу. Окрему увагу приділено структурі доходів Державного бюджету та залученню фінансових ресурсів міжнародних організацій для фінансування витрат в умовах воєнного конфлікту.*

***Abstract.** The article examines the peculiarities of the formation and implementation of the State Budget of Ukraine during the period of martial law. The importance of the State budget in regulating economic processes, ensuring financial stability and well-being of the population, especially during war, is emphasized. The dynamics of budget implementation were studied and the main indicators of its balance were analyzed. Special attention is paid to the structure of State Budget revenues and the involvement of financial resources of international organizations to finance expenses in the conditions of a military conflict.*

Вступ. Забезпечення економічного зростання та надійного соціального захисту будь-якої країни – це складний процес, що передбачає підвищення рівня життя населення та покращення загального добробуту. Проте цей процес напряду залежить від ретельної бюджетної політики, яка включає в себе ефективне формування Державного бюджету та розумний розподіл фінансових ресурсів між різними секторами суспільства. Війна в Україні, що розпочалася з боку Росії у лютому 2022 року, суттєво вплинула на економіку нашої країни. Руйнування інфраструктури, обстріли, окупація, масова міграція, зменшення економічної активності та звуження виробництва, а також заходи уряду для підтримки економіки через податкові пільги значно вплинули на Державний бюджет.

Виклад основного матеріалу. Держава через бюджет забезпечує мобілізацію коштів, необхідних для забезпечення соціально-економічного розвитку країни. Саме від того, чи вдалося сформувати необхідний обсяг

---

*Науковий керівник: к.е.н., доцент, завдувач кафедри аналізу та аудиту ВНАУ – Тетяна МУЛИК

державних доходів, залежить ефективність реалізації державних функцій [2, с. 21].

Глобальні зміни, спричинені повномасштабним вторгненням держави-агресора, вразили економіку України та змусили її змінювати фінансову систему. В умовах воєнного стану надзвичайно важливо забезпечити належне виконання державного бюджету. Нині перед Україною постали завдання із забезпечення ефективного функціонування бюджетної системи, переорієнтації раніше поставлених державою цілей, перерозподілу обмежених бюджетних коштів, забезпечення соціальних виплат громадянам, збільшення видатків на оборону держави, перегляду джерел наповнення бюджету та залучення міжнародної фінансової допомоги. Від злагодженості та швидкої координації ланок бюджетної політики залежить підтримання фінансової стійкості держави та недопущення виникнення макроекономічних дисбалансів [5, с. 27].

В умовах повномасштабного вторгнення Росії на територію України у лютому 2022 року тенденції доходів та видатків бюджету суттєво змінилися. За останні 5 років доходи та видатки відповідно зростали, проте, зберігався хронічний дефіцит бюджету. Але війна суттєво змінила ситуацію – у 2022 році видатки суттєво перевищили значення 2021 року.

Видатки зросли на 1215164,40 грн. або на 81,5% у порівнянні з попереднім роком [10]. Визначити на 2024 рік: На 2024 рік показники доходів та видатків на 2024 рік визначено наступним чином – доходи Державного бюджету України у сумі 1.768.451.156,3 тис. гривень, у тому числі доходи загального фонду Державного бюджету України - у сумі 1.596.619.758,3 тис. гривень та доходи спеціального фонду Державного бюджету України - у сумі 171.831.398 тис. гривень, до цього Закону; видатки Державного бюджету України у сумі 3.309.047.585,4 тис. гривень, у тому числі видатки загального фонду Державного бюджету України - у сумі 3.108.221.939,5 тис. гривень та видатки спеціального фонду Державного бюджету України - у сумі 200.825.645,9 тис. гривень [10].

Джерелами формування Державного бюджету України у період війни стали військові облігації, кредити від міжнародних фінансових організацій, а також двосторонні кредити та гранти іноземних держав. Найбільше фінансування Державного бюджету України з 24 лютого по 30 грудня 2022 року було надано Національним банком України, який відкрив спеціальний валютний рахунок для збору коштів на потреби армії. Друге місце за найбільшими обсягами фінансової допомоги, яка була надана Україні, займають міжнародні організації, такі як МВФ та ЄС.

Їхня допомога становить 21,7% від загальної суми міжнародного фінансування за рік війни.

У період війни видатки Державного бюджету України виконують важливу роль у фінансовому забезпеченні потреб населення та його добробуту. Структура видатків Державного бюджету України за період 2019-2023 рр. подана у табл. 2.

Протягом двох років війни найбільші кошти було витрачено на підвищення обороноздатності країни. Сума зросла на 1045848 мільйонів гривень, а їх частка у загальному обсязі видатків Державного бюджету становить майже половину. Також збільшилися витрати на забезпечення громадського порядку, безпеки та

судової влади у 2023 році в порівнянні з 2019 роком на 326,4 мільярда гривень [6].

Таблиця 2

**Структура видатків Державного бюджету України за період 2019–2023 рр.,
млрд грн.**

Види видатків	2019	2020	2021	2022	2023	Абсолютне відхилення 2023/2019	Темп зростання 2023/2019
Загальнодержавні функції	162,9	168,2	163,8	206,6	201,9	39,0	1,24
Оборона	97,0	106,6	120,3	127,5	1142,8	1045,8	11,77
Громадський порядок, безпека та судова влада	116,8	140,1	157,6	174,4	443,3	326,4	3,79
Економічна діяльність	63,6	72,3	168,8	180,9	95,3	31,7	1,49
Охорона навколишнього природного середовища	5,24	6,31	6,63	8,20	4,71	-0,52	0,89
Житлово-комунальне господарство	0,296	0,107	0,088	0,164	0,528	0,23	1,78
Охорона здоров'я	22,6	38,5	124,9	170,5	184,2	161,6	8,14
Духовний та фізичний розвиток	10,1	9,96	9,82	15,9	11,05	0,94	1,09
Освіта	44,3	51,65	52,85	63,83	58,51	14,18	1,32
Соціальний захист та забезпечення	163,8	218,6	322,7	339,2	425,9	262,1	2,59
Міжбюджетні трансферти	298,9	260,3	160,1	202,7	136,8	-162,1	0,45

Джерело: сформовано автором на основі [10]

Проте у 2022 році спостерігається тенденція до скорочення видатків на виконання загальнодержавних функцій, охорону навколишнього середовища та підтримку економічної активності, освіту, духовний та фізичний розвиток.

Широкомасштабна військова агресія проти України, на відміну від гібридної, має значно більший негативний вплив на економічний розвиток країни і відповідно зменшує обсяги бюджетних доходів, а також кількість платників податків і зборів як у коротко-, так і довгостроковій перспективі. Це враховує безповоротні втрати населення країни та його масштабне переміщення як всередині країни, так і за її межами [1, с. 9]. Фіскальна стійкість держави залежить від термінів військових дій високої інтенсивності, які є найбільш руйнівними для інституційної стійкості системи державних фінансів.

У бюджеті на 2024 рік визначено основні напрямки розподілу фінансових

ресурсів. По-перше, 21,6% від ВВП, що становить 1 692,6 млрд грн, буде спрямовано на сектор оборони та безпеки, включаючи фінансування розвитку оборонної промисловості та закупівлю безпілотних літальних апаратів. По-друге, 468,8 млрд грн буде виділено на програми соціального захисту, що передбачають допомогу вразливим групам населення та військовослужбовцям. По-третє, 14,3 млрд грн буде спрямовано на підтримку ветеранів, включаючи створення Інституту помічників ветеранів та запуск пілотного проекту з зубного протезування. Крім того, 178,8 млрд грн буде витрачено на розвиток освіти, що включає підвищення заробітної плати освітянам та покращення академічних послуг. На охорону здоров'я передбачено 201,9 млрд грн, з фокусом на медичні гарантії та закупівлю ліків і медичного обладнання. Додаткові пріоритети включають цифрову трансформацію, культурні ініціативи, спорт, підтримку Міністерства закордонних справ та комерційних підприємств. Таким чином, бюджет спрямований на підтримку різних секторів, сприяючи їхньому розвитку та соціальному добробуту [1, с. 9].

Головна увага в бюджетній політиці України має бути зосереджена на збільшенні видатків на оборону та розвиток військового арсеналу та техніки. Крім цього, потрібно інвестувати у розвиток інфраструктури, особливо на територіях, що постраждали від збройних конфліктів. Підтримка малих і середніх підприємств допоможе зменшити залежність від імпорту та сприятиме використанню місцевих ресурсів. Також необхідно розробити програми соціального захисту для ветеранів війни та маргіналізованих груп населення. Ресурси слід спрямовувати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські ініціативи, пов'язані з оборонними технологіями та економічною конкурентоспроможністю [7, с. 195].

Для досягнення цих цілей необхідно ефективно керувати бюджетними ресурсами, проводити моніторинг та аналіз витрат, а також забезпечувати прозорість фінансового управління. Важливо боротися з тіньовою економікою та збільшувати оборотні активи для збільшення надходжень до бюджету. Програми та ініціативи уряду повинні регулярно оцінюватися для визначення їхньої ефективності, а бюджетні асигнування мають бути розумно розподілені. Для запобігання корупції необхідно забезпечити прозорість управління державними закупівлями. Співпраця з міжнародними партнерами, такими як Міжнародний валютний фонд, Європейський Союз та Сполучені Штати, може забезпечити фінансову та технічну підтримку для модернізації економічних систем та проведення реформ.

Висновки. Військові дії на території України спричинили значні турбулентності в усіх сферах життя та негативно відобразились на головних фінансових потоках держави. З метою забезпечення стабільного функціонування економіки та захисту населення наша країна провела ряд заходів у сфері наповнення бюджету та розподілу фінансових ресурсів. Перевагу було надано видаткам на оборону та соціальний захист. У зв'язку з цими витратами змінилися підходи до наповнення бюджету, де основними стали податкові надходження та допомога зовнішніх партнерів.

В сучасних умовах важливо зосередити увагу на збільшенні доходів

місцевих бюджетів, завдяки ефективним заходам місцевої влади, яка отримала додаткові повноваження через реформу децентралізації. Оскільки надходження від Державного бюджету України зараз, у період війни, будуть базуватися на міжнародній фінансовій допомозі, а обсяги державного боргу збільшуватимуться, необхідно забезпечити ефективне використання бюджетних коштів. Покращення бізнес-клімату в країні шляхом забезпечення справедливої, рівної, передбачуваної та прозорої податкової політики і чесної конкуренції сприятиме активізації вітчизняного підприємництва. Крім того, необхідно забезпечити захист інвестицій та прав власності, а також стабільність нормативно-правового середовища для потенційних інвесторів з країн, які підтримують суверенітет України. Активізація інвестиційної діяльності та підтримка підприємництва сприятимуть додатковим надходженням до різних рівнів бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Адонін С.В., Ковальов М.С. Дефіцит державного бюджету України в умовах військового стану. *Фінанси, банківська система та страхування в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку в кризовій економіці*: Матеріали VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції 2-3 березня 2023 р. Дніпро : ДДАЕУ, 2023. С. 8-10.
2. Бак Н., Харовська А. Війна як чинник формування податкових надходжень бюджету України. *Фінанси, облік і оподаткування*. 2023. Вип. I (89). С. 21-37.
3. Бугель Ю. Бюджетна політика України в умовах воєнного стану: виклики та перспективи. *Економічний аналіз*. 2023. № 33.2. С. 128-138.
4. Варцаба В. І. Аналіз наповнення місцевих бюджетів України в умовах воєнного стану. *Сучасні тенденції розвитку економіки і культури в Україні та світі*. 2023. № 1. С. 14-20
5. Ватаманюк-Зелінська У. З. Особливості формування та виконання державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Економічний простір*. 2023. № 185. С. 26-31
6. Виконання державного бюджету України (2023). URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2022/> (дата звернення: 5.04.2024).
7. Західна, О., Круглякова, В., Рахвал, І. Бюджетна політика України: стан, оцінювання, перспективи. *Молодий вчений*. 2023. № 10 (122). С. 194-199.
8. Канєва Т. Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. *Scientia:fructuosa*. 2022. № 4. С. 98-109
9. Куроєдова Д. П. Державний бюджет України в умовах воєнного стану. *Scientia:fructuosa*. 2023. № 4. С. 47-51
10. Про державний бюджет на 2024 рік: Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>
11. Офіційний державний веб-портал. Міністерство Фінансів України. Інформація про стан виконання Зведеного та Державного бюджетів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-5827 (дата звернення: 5.04.2024).

Юрій КАРПІНСЬКИЙ*
студент 1 курсу (магістр),
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИЗИК – МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ

Анотація. У рамках статті проводиться огляд основних стандартів, які використовуються у зарубіжній практиці ризик-менеджменту. В прагненні підвищити ефективність управління фінансовими ризиками багато компаній формують інформаційну базу, що містить приклади як вітчизняних, так і зарубіжних практик. Керівництву компаній важливо звертати увагу на те, що питання ризик-менеджменту і, зокрема, особливості регулювання фінансових ризиків, деякі фахівці розглядають в основному на мікрорівні та рівні ділового оточення організацій. У статті окреслено основні проблемні аспекти щодо розвитку фінансового ризик-менеджменту на вітчизняних підприємствах, в банках. Визначено причини, що зумовлюють необхідність організації на підприємствах та в банках ефективної системи фінансового ризик-менеджменту. Здійснено порівняльну характеристику зарубіжного та вітчизняного досвіду щодо управління фінансовими ризиками на підприємствах і в банках. Враховуючи середовища, зроблено висновок про доцільність адаптації до вітчизняних реалій закордонного досвіду управління фінансовими ризиками. Це дасть змогу покращити не тільки теоретичні аспекти, а й сприятиме вдосконаленню практики управління сучасні тенденції та нестабільність зовнішнього економічного фінансовими ризиками вітчизняних суб'єктів господарювання, що водночас матиме позитивний вплив на розвиток фінансового ризик-менеджменту в цілому.

Abstract. The article reviews the main standards used in foreign risk management practice. In an effort to increase the effectiveness of financial risk management, many companies are forming an information base containing examples of both domestic and foreign practices. It is important for the management of companies to pay attention to the fact that the issues of risk management and, in particular, the peculiarities of financial risk regulation, are considered by some experts mainly at the micro level and the level of the business environment of organizations. The article outlines the main problematic aspects of the development of financial risk management at domestic enterprises and banks. The reasons for the need to organize an effective financial risk management system at enterprises and banks have been determined. A comparative characterization of foreign and domestic experience in financial risk management at enterprises and banks was carried out.

---

* Науковий керівник: доктор економічних наук, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ – Юлія АЛЕСКЕРОВА

Taking into account the environment, a conclusion was made about the expediency of adapting foreign experience in financial risk management to domestic realities. This will make it possible to improve not only theoretical aspects, but also contribute to the improvement of the practice of managing modern trends and the instability of the external economic financial risks of domestic business entities, which at the same time will have a positive effect on the development of financial risk management as a whole.

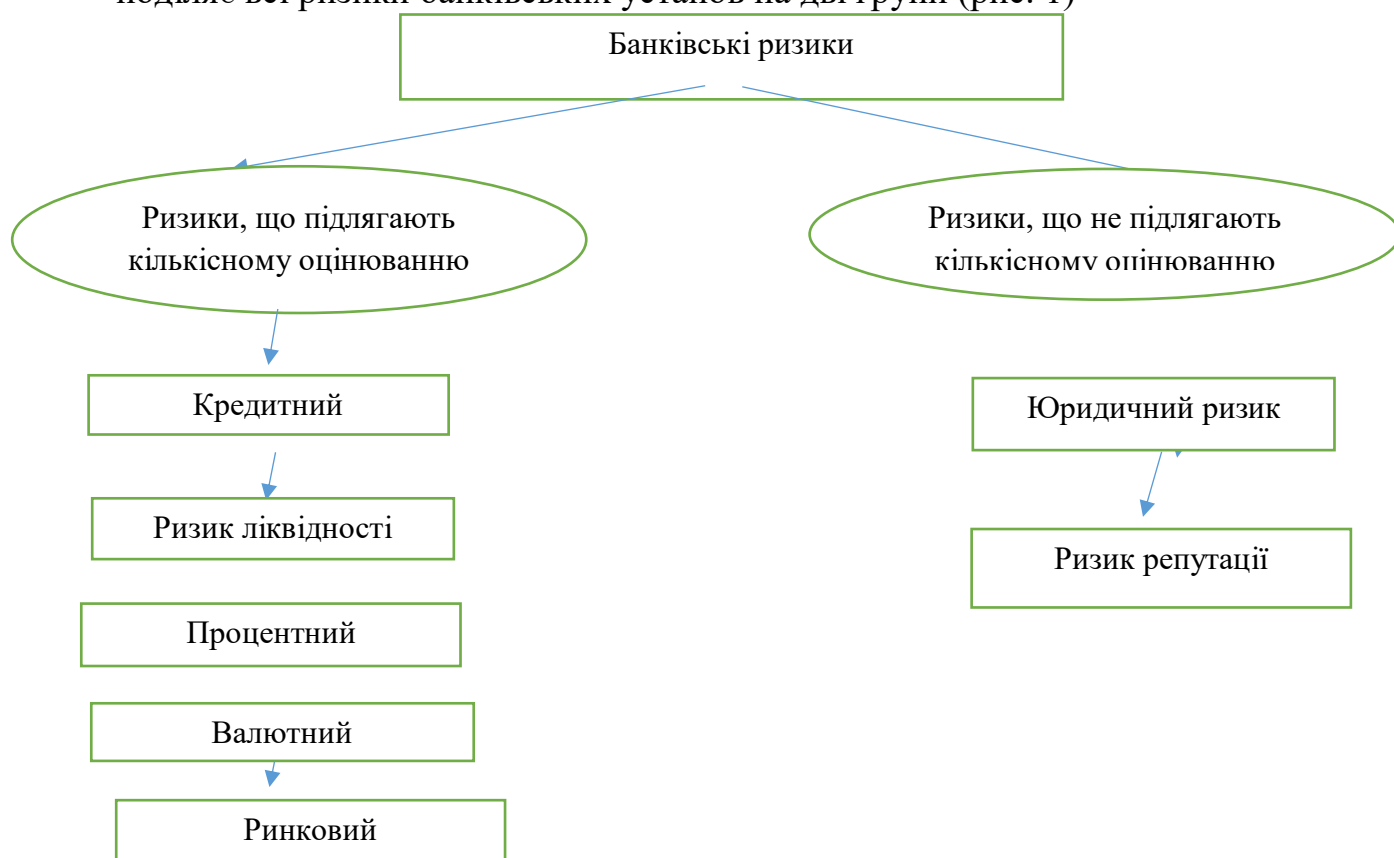
Вступ. На сьогодні вітчизняна фінансова система має суттєві проблеми, що заважають її розвитку, зокрема високий рівень проблемної заборгованості у кредитно-інвестиційних портфелях банківських установ та спричинену масовими випадками дефолтів «кризу довіри» до потенційних позичальників та емітентів. Унаслідок цього українські банки знизили «апетит до ризику» і суттєво скоротили активність банківських операцій із кредитування промисловості та населення. З іншого боку, впродовж останніх років спостерігалися масові випадки визнання банківських установ неплатоспроможними та виведення їх із ринку. При цьому багато суб'єктів господарювання та домогосподарств повністю або частково втратили вкладені в ці банки кошти. Тому з боку фізичних та юридичних осіб своєю чергою також є «криза довіри» до банківських установ. Отже, реалії сьогодення свідчать про необхідність суттєвої активізації фінансового ринку, з метою сталого розвитку вітчизняної економіки та підвищення соціально-економічних стандартів життя населення.

Виклад основного матеріалу. Ризик є невід'ємною складовою в будь-якій сфері економічної діяльності. Під час функціонування банківських установ ризик є постійною притаманною складовою, тобто банківську справу неможливо уявити без ризиків, які мають різний прояв. При цьому зауважимо, що в банківській діяльності йдеться не про те, щоб взагалі уникнути ризиків, найважливіше завдання банківського менеджменту полягає саме в тому, щоб зменшити імовірність виникнення несприятливих подій та уникнення негативних наслідків банківських ризиків, а також знайти оптимальне співвідношення між показниками прибутковості діяльності, ризикованості та рівнем ліквідності.

Найбільш вагомою для банківської діяльності є практика та методологія контролю та управління банківськими ризиками. Слід зазначити, що важливою умовою конкурентоспроможності та надійності банківської установи є формування та функціонування ефективної системи ризик – менеджменту сучасного банку. Суспільство довіряє свої тимчасово вільні грошові кошти тільки надійним банківським установам, які вважаються фінансово стійкими. Найбільш вагомими видами ризиків банківської діяльності можуть привести не лише до серйозного погіршення фінансового стану фінансово-кредитної установи, але й в окремих випадках й до втрати власного капіталу та банкрутства.

У зарубіжній та вітчизняній практиці банківські ризики класифікуються за різними критеріями. Ієрархія ризиків за ступенем їх важливості той чи інший поточний момент вибудовується в залежності від ситуації, що склалася на відповідний момент в державі під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх

факторів. Кожна з класифікацій ризиків має певні як переваги, так і недоліки, які банкам треба враховувати при їх виборі. При цьому Національний банк України поділяє всі ризики банківських установ на дві групи (рис. 1)

Рис 1. Класифікація банківських ризиків за методикою НБУ

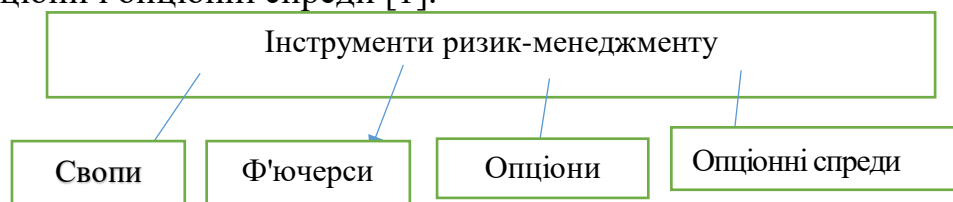
Джерело: сформовано автором на основі [6]

Фінансовий менеджмент є основною складовою загальної системи управління компанією. Однією з найпоширеніших причин незадовільного фінансового стану компанії є низька ефективність системи фінансового менеджменту.

Істотною рисою сучасного світового порядку є прискорення глобалізації за рахунок міжнародної міграції капіталу, використання міжнародного поділу праці, поглиблення спеціалізації країн, розширення їх економічних відносин та взаємозалежності. За цих умов багатонаціональні компанії (ТНК) стали центральною темою глобальної трансформації світового економічного зростання, поступово підкорюючи нові ринки та розміщуючи свої філії в різних країнах.

Виробники сільськогосподарської продукції регулярно стикаються з ціновими і виробничими ризиками. Більш того, посилення глобальної вільної торгівлі та зміни у внутрішній сільськогосподарській політиці збільшують вірогідність негативних подій. Оскільки волатильність цін збільшує волатильність доходів, виробники усвідомлюють важливість управління ризиками як компонента власних стратегій управління.

Одним зі способів зниження цих ризиків є використання біржових товарних ф'ючерсів та інших похідних інструментів. Подібно до страхування автомобілів, хеджування потенції них витрат в результаті автомобільної аварії, сільськогосподарські виробники можуть використовувати ринки товарних ф'ючерсів для хеджування потенції них витрат, пов'язаних з волатильністю цін на сировинні товари. Так само, як якщо прибуток від претензії по автострахованню не може перевищувати вартість сукупної суми страхових премії, прибуток від хеджування може не покривати витрати на хеджування. Основні інструменти для хеджування в сучасних умовах – це товарні ф'ючерси, свопи, опціони і опціонні спреди [1].

Рис. 1. Інструменти ризик-менеджменту

Джерело: розроблено автором

Основна мета хеджування – не заробити гроші, а мінімізувати волатильність цін. Тут представлений огляд сільськогосподарського хеджування, щоб допомогти сільськогосподарським виробникам оцінити можливості хеджування.

Висновок. Ефективне управління ризиками, зокрема запровадження комплексу методів ризик - менеджменту, що охоплюють діяльність усього підприємств та банків, а є необхідною передумовою успішного його функціонування. Зважаючи на певні прогалини застосування ризик - менеджменту в Україні, адаптація зарубіжного досвіду щодо аналізу фінансових ризиків, застосування методів щодо їх запобігання та мінімізації у вітчизняній практиці дасть позитивні зрушення для розвитку ризик-менеджменту у нашій державі.

Список використаних джерел:

1. Долінський Л. Фінансовий ризик-менеджмент. *Національний університет «Києво-Могилянська академія»*. 2022. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_finan/Dolinskyu.-Finansovyy-ryzyk-menedzhment-2022_compressed.pdf (дата звернення 05.04.2024).
2. Тарасевич Н. В. Актуальні аспекти системи ризик-менеджменту в банках України. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2020. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/21-2020/tarasevych.pdf> (дата звернення 05.04.2024).
3. Грабова І. Д., Гринюк Н. А. Сучасні тенденції розвитку фінансового менеджменту в міжнародному бізнесі. *Київський національний торговельно-економічний університет*. 2021. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/150.pdf> (дата звернення 06.04.2024).
4. Тягнирядно О. М. Сучасні тенденції ризик – менеджменту виробників сільськогосподарської продукції. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. URL: <http://ujae.org.ua/suchasni-tendentsiyi-ryzyk-menedzhmentu-vyrobnykiv-silskogos-podarskoyi-produktsiyi/> (дата звернення 07.04.2024).

Валерія КІЛОЧОК*
студентка 1 курсу
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна

МАЙНОВЕ СТРАХУВАННЯ ТА ЙОГО РОЗВИТОК В УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті досліджено особливості розвитку майнового страхування. Проаналізовано основні показники розвитку страхового ринку України. У статті наведено основні аспекти цієї галузі страхування, такі як захист майнових активів, стимулювання інвестицій та розвиток фінансового ринку. Описані проблеми, з якими стикається майнове страхування в Україні. Зазначено перспективи подальшого розвитку цієї галузі, такі як стимулювання інновацій, покращення законодавчої бази та зміцнення довіри до страхових компаній.*

***Anotation.** The article examines the features of the development of property insurance. The main indicators of the development of the insurance market of Ukraine are analyzed. The article presents the main aspects of this branch of insurance, such as protection of property assets, promotion of investments and development of the financial market. The problems faced by property insurance in Ukraine. Prospects for further development of this industry, such as stimulating innovation, improving the legislative framework and strengthening confidence in insurance companies, are indicated.*

Вступ. У країні, де динамічна економічна ситуація та зростаючі ризики є неодмінною частиною підприємницького середовища, майнове страхування виступає ключовим інструментом забезпечення фінансової стабільності та захисту майнових інтересів. Україна, країна з високим рівнем неспокою в сфері безпеки, економічного ризику та непередбачуваності, відчуває на собі необхідність у розвитку та удосконаленні системи майнового страхування. У сучасних умовах роль і необхідність усебічного розвитку майнового страхування є вкрай важливими, оскільки для відновлення, стабілізації та відшкодування наслідків реалізації прямих та опосередкованих збитків через систему страхування має позитивний макроекономічний результат. Ефективна система страхового забезпечення є основою стабільності відтворювального процесу, досягненням соціальної стабільності безпеки та виступає гарантом добробуту населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Майнове страхування в Україні є важливою частиною фінансової системи, що надає громадянам та бізнесу захист від різноманітних ризиків. Розвиток майнового страхування в

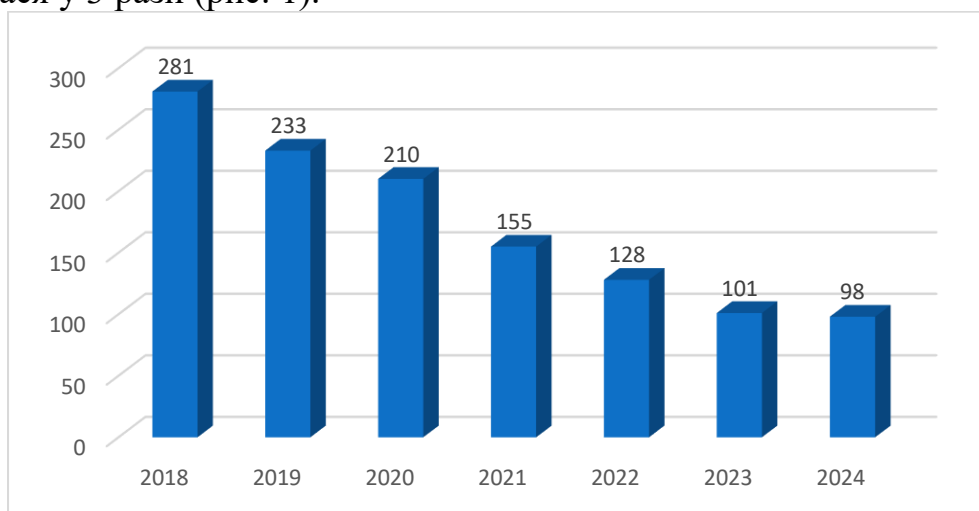
---

* Науковий керівник: PhD, старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ Денис ТІТОВ

країні можна розглядати з кількох аспектів: історичний розвиток, сучасний стан і перспективи розвитку[1].

На сьогоднішній день майнове страхування в Україні пропонує широкий спектр продуктів, включаючи страхування житла, автомобілів, товарів в обігу, сільськогосподарської продукції, а також страхування від нещасних випадків на виробництві та інше. Регулювання ринку майнового страхування в Україні відбувається на законодавчому рівні, де визначені основні вимоги до діяльності страхових компаній, правила страхування, а також захист прав споживачів [8].

Характеризуючи сучасні тенденції розвитку страхового ринку в Україні, слід наголосити, що за період з 2018-2024 р. кількість страхових компаній зменшилася у 3 рази (рис. 1).

Рис. 1. Кількість страхових компаній за 2018-2024 рр., од. Джерело: [6].

Розглянемо рейтинг страхових компаній по фінансовому результату (прибутку) за 2023 рік (табл.1).

Таблиця 1

ТОП – 10 страхових компаній по фінансовому результату за 2023 рік

№	Назва компанії	Фінансовий результат за 2023, тис.грн.
1	ARX	397 203
2	УНІКА	340 966
3	ІНГО	200 105
4	ТАС СГ	124 416
5	PZU УКРАЇНА	112 203
6	UNIVERSALNA	106 670
7	КОЛОННЕЙД УКРАЇНА	81 918
8	КНЯЖА	65 612
9	ОРАНТА	61 697
10	ЕКСПРЕС СТРАХУВАННЯ	52 026

Джерело: [6].

Розглянемо рейтинг страхових компаній по чистих страхових преміях за

2023 рік (табл. 2). Як можна побачити із табл. 1 і табл. 2 лідируючі позиції страхових компаній залишаються незмінними. Компанія ARX очолює рейтинг страховиків і по зібраних страхових преміях і по фінансовому результату вцілому.

Таблиця 2

ТОП – 10 страхових компаній по чистих страхових преміях за 2023 рік, тис.грн

№	Страхова компанія	Чисті платежі на 30.09.2023 р., тис.грн.	Приріст, %
1	ARX	2 704 223	43,3
2	TAC CG	2 433 388	48,09
3	УНІКА	2 242 092	29,65
4	ВУСО	1 846 123	71,87
5	ІНГО	1 613 694	54,64
6	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	1 492 534	45,33
7	UNIVERSALNA	1 401 436	75,79
8	УСГ	1 283 532	-7,29
9	PZU УКРАЇНА	1 270 890	52,24
10	ОРАНТА	1 075 165	30,09

Джерело: [6].

Аналіз динаміки показників страхового ринку України показує, що протягом останніх п'яти років хоча й спостерігається відносно невелике збільшення загальних активів страхових компаній, при одночасному зменшенні кількості страхових компаній, які зумовлені воєнним станом в нашій країні.

Сьогодні майнове страхування займає значний сегмент на ринку страхових послуг. Це зумовлено великою кількістю його підвидів. До майнового страхування належать: страхування засобів повітряного, наземного та водного транспорту, страхування вантажів, страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ, страхування сільськогосподарських культур, страхування фінансових і кредитних ризиків, страхування тварин, страхування інших видів майна тощо [3].

Майнове страхування в Україні є важливою складовою фінансової системи, яка забезпечує захист майнових інтересів громадян та підприємств. Основні аспекти цієї галузі страхування включають:

1) захист майнових активів: майнове страхування надає можливість власникам майна захистити своє майно від ризиків, таких як пожежа, повінь, крадіжка тощо. Це дозволяє знизити фінансові втрати в разі непередбачуваних подій.

2) стимулювання інвестицій: наявність страхового захисту сприяє залученню інвестицій у розвиток майнових проектів та підприємств, оскільки вона зменшує ризик втрат для інвесторів.

3) розвиток фінансового ринку: майнове страхування сприяє розвитку фінансового ринку шляхом створення нових страхових продуктів та послуг, а також залученням інноваційних технологій.

Страховий ринок майна перебуває під дією значних як зовнішніх, так і внутрішніх ризиків. Основними проблемами, що перешкоджають розвитку страхуванню майна в Україні, є зниження рівня страхових виплат компаніями, невиконання деякими страховиками своїх зобов'язань, відсутність механізмів податкового стимулювання інвестиційної активності страхових компаній; низький рівень впровадження в страхову практику сучасних інформаційних технологій; посилення фіскального тиску на страхову галузь; недовіра до страхових компаній з боку населення; нестабільна політична ситуація в Україні; економічна криза [4].

Перспективи розвитку майнового страхування в Україні вимагають: зміцнення довіри до українського страхового ринку інвесторів, іноземних перестраховиків та перестраховувальників, а також страхувальників, у першу чергу, населення України; створення конкурентного середовища і вдосконалення організаційної структури ринку; створення розвиненої та платоспроможної системи страхування, що здатна компенсувати шкоду від непередбачених подій, тощо.

Майнове страхування в Україні відіграє значущу роль у захисті майнових інтересів громадян та підприємств в умовах нестабільної економічної ситуації та ризикованого підприємницького середовища. Важливість цієї сфери страхування підкреслюється не лише необхідністю захисту майна від непередбачених подій, але й сприянням розвитку фінансової системи країни та залученню інвестицій [2].

Сучасний стан майнового страхування в Україні характеризується деякими позитивними тенденціями, але також і викликами, які потребують уваги та вирішення.

По-перше, український ринок страхування постійно зростає, що свідчить про зростання свідомості громадян та підприємств про необхідність страхового захисту.

З іншого боку, наявність проблем, таких як недостатня прозорість та непередбачуваність ринкових умов, високий рівень шахрайства та недовіра до страхових компаній, ускладнює розвиток майнового страхування в Україні. Багато громадян та підприємств залишаються недостатньо захищеними через незнання про переваги страхового захисту або відсутність доступних страхових продуктів на ринку [7].

Проте, існують перспективи для подальшого розвитку майнового страхування в Україні. Однією з ключових перспектив є стимулювання інновацій у цій сфері. Впровадження цифрових технологій та розвиток онлайн-сервісів може значно спростити процес укладення страхових полісів та зробити їх більш доступними для населення. Також важливим є розвиток нових страхових продуктів, які враховують специфіку українського ринку та потреби клієнтів [5].

Крім того, для подальшого розвитку майнового страхування необхідно звернути увагу на покращення законодавчої бази, що регулює цю сферу. Запровадження ефективного нагляду та контролю над діяльністю страхових компаній допоможе забезпечити їхню фінансову стабільність та надійність для клієнтів.

На жаль, на сьогоднішній період економічної і політичної ситуації в Україні, для страхових компаній більш пріоритетним є прибуток, а не клієнт. Тому зміцнення довіри населення до страхових компаній є одним із найголовніших завдань.

Враховуючи воєнний стан в нашій країні потрібно розробити і впровадити програми страхування ризиків у найбільш пріоритетних сферах: будівництві, енергетиці, сільському господарстві та інших, які необхідні нашій державі для післявоєнної відбудови [4].

Отже, створення дієвої системи майнового страхового захисту є основою для забезпечення стабільності та ефективності економічних відносин, підвищення рівня життя населення та соціальної стабілізації, створення міцної системи захисту як фінансів держави, так й інтересів окремих громадян та підприємництва, що можливо лише шляхом проведення ефективної державної політики, спрямованої на регулювання страхового ринку в Україні.

Висновок. Отже, майнове страхування в Україні має великий потенціал для розвитку, проте для його реалізації необхідна комплексна стратегія, яка поєднує в собі інновації, регулювання та підвищення свідомості суспільства про важливість страхового захисту. Розвиток цієї галузі страхування в Україні є не лише ключовим завданням для захисту майнових інтересів, але й стратегічно важливим елементом стабільного економічного розвитку країни. Основними проблемами, які заважають ефективному розвитку страхового ринку є відсутність досконалого законодавства щодо сприяння розвитку страхового ринку, неефективне виконання регуляторних вимог, обтяжливе податкове навантаження та низька платоспроможність населення.

Список використаних джерел:

1. Бовсуновська Г. С. Тенденції розвитку страхового ринку в контексті забезпечення економічної безпеки країни. *Економіка розвитку*. 2019. № 3. С. 53-58.
2. Бурбель Л. Шість головних викликів, з якими зустрівся страховий ринок упродовж шести місяців війни. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/856594.html> (дата звернення: 09.06.2023).
3. Гончарук І.В. Перспективи розвитку страхового ринку. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету*. Серія: Економічні науки. 2017. Том 2. № 44. С. 87-93.
4. Длугопольський О., Хропонюк Д. Сучасні проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України. *Innovation and Sustainability*. 2022. С. 118–126.
5. Марценюк О.В. Державне регулювання страхового ринку України із врахуванням світових тенденцій. *Italy's scientific journal «Annali d'Italia»*. Florence. Italy. 2020. №6. Частина 2. С.43-49 URL: <http://www.itadiana.com/wp-content/uploads/2020/04/Annali-d%E2%80%99Italia-%E2%84%96-2020-part-2.pdf>
6. Рейтинг страхових компаній України. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/23/9/13>.
7. Ролінський О.В., Улянич Ю.В. Візуалізація даних та фінансова безпека на страховому ринку України. *Агросвіт*. 2021. № 16. С. 45–51.
8. Романовська Ю.А. Аналіз страхового ринку України. *Економіка та суспільство*. 2019. № 7. С. 830–837.

Ірина КОВАЛЬЧУК*
студентка 1 курсу
факультет обліку, фінансів та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

***Анотація.** У статті розглядаються основні проблеми, з якими стикаються підприємства малого і середнього бізнесу у залученні фінансових ресурсів та розвитку. Особлива увага приділяється аналізу існуючих програм та механізмів фінансової підтримки та їхньої ефективності. Крім того, розглядаються перспективи розвитку системи державної підтримки для сприяння малому і середньому бізнесу з урахуванням внутрішніх та зовнішніх чинників, що впливають на цей сектор економіки. Результати дослідження можуть бути корисними для формулювання рекомендацій щодо поліпшення механізмів підтримки підприємств малого і середнього бізнесу в Україні з метою стимулювання їхнього розвитку та конкурентоспроможності.*

***Abstract.** The article examines the main problems faced by small and medium-sized businesses in attracting financial resources and development. Special attention is paid to the analysis of existing programs and mechanisms of financial support and their effectiveness. In addition, the prospects for the development of the state support system for the promotion of small and medium-sized businesses are considered, taking into account internal and external factors affecting this sector of the economy. The results of the study can be useful for formulating recommendations for improving mechanisms for supporting small and medium-sized enterprises in Ukraine in order to stimulate their development and competitiveness.*

Вступ. Одним з ключових завдань перетворення економіки України та однією з головних стратегічних цілей державної політики є сприяння розвитку сектору малого та середнього бізнесу в країні. Малий бізнес відіграє значну роль у створенні нових робочих місць, зменшенні соціальної напруженості, формуванні конкурентоспроможного оточення, підвищенні інвестиційного та інноваційного потенціалу, а також створенні передумов для зростання середнього класу. Крім того, він визначає темпи та якість економічного зростання та структуру валового внутрішнього продукту. Згідно з даними Центру економічного відновлення, після початку повномасштабної війни з росією сектор малого та середнього бізнесу став найбільшим роботодавцем в Україні. На нього припадає 75% усіх зайнятих в Україні працівників, що складає 4,8 мільйонів українців [1].

---

* Науковий керівник: : асистент кафедри аналізу та аудиту ВНАУ – Людмила ДРИМАНОВА

Внаслідок воєнних дій, приблизно 45% малих та середніх підприємств стикаються з загрозою ліквідації. Масова міграція населення через військові конфлікти призводить до значного зменшення попиту у деяких галузях. Найбільш постраждалий сектор включає готельно-ресторанний бізнес, сферу дизайну, салони краси, позашкільну освіту, ІТ-сферу та консалтинг. Ускладнення логістики через руйнування ланцюгів поставок сировини та блокування портів призводить до труднощів у багатьох малих та середніх підприємств обробної галузі. Отже, підтримка та регулювання малого та середнього бізнесу стають однією з найбільш актуальних проблем, які потрібно вирішити негайно.

Виклад основного матеріалу. Підтримка та допомога суб'єктам малого та середнього підприємництва повинна бути обов'язковою умовою економічної та політичної стабілізації в країні. Мале підприємництво є основою економіки країни, воно сприяє зростанню матеріального потенціалу суспільства, створює нові умови для працевлаштування людей та здійснює різноманітні таланти громадян. Активна підтримка розвитку суб'єктів малого підприємництва сприяє зростанню ВВП та створенню нових робочих місць.

Під державною підтримкою слід розуміти, з одного боку, державне регулювання цього сектора економіки, яке передбачає в першу чергу свідоме формування державними структурами правових, економічних та організаційних умов становлення та розвитку малого підприємництва, а з іншого боку, – створення стимулів, використання матеріальних і фінансових ресурсів, які залучаються у сферу малого підприємництва на пільгових засадах або безоплатно» [4, с. 67].

Малі підприємства швидко реагують на всі зміни у бізнес-середовищі. Вони перші страждають від надмірного обтяження бюрократією, але й перші, хто буде нагородженим добробутом та процвітатиме від ініціативи порвати з бюрократизмом [8, с. 59]. Малі підприємства значно сприяють соціальному і регіональному розвитку через те, що вони є прикладом ініціативності.

За даними Конференції Об'єднаних Націй із торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), у більшості країн світу питома вага суб'єктів малого та середнього підприємництва у загальній кількості суб'єктів підприємництва досягає 90%, а іноді перевищує 95%. Так, у країнах ЄС суб'єкти малого та середнього підприємництва становлять 99,8%, у США понад 90%, в Японії 99% [5, с. 15].

Метою державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні є:

- 1) створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва;
- 2) забезпечення розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва з метою формування конкурентного середовища та підвищення рівня їх конкурентоспроможності;
- 3) стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- 4) сприяння провадженню суб'єктами малого і середнього підприємництва діяльності щодо просування вироблених ними товарів, результатів

інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки;

5) забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян [6, с. 54].

Принципами державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні є:

1) ефективність підтримки малого і середнього підприємництва;

2) доступність отримання державної підтримки суб'єктами малого і середнього підприємництва;

3) забезпечення участі представників суб'єктів малого і середнього підприємництва, громадських організацій, що представляють інтереси суб'єктів малого і середнього підприємництва, у формуванні та реалізації державної політики в зазначеній сфері;

4) створення рівних можливостей для доступу суб'єктів малого і середнього підприємництва, що відповідають вимогам, передбаченим загальнодержавними, регіональними та місцевими програмами розвитку малого і середнього підприємництва, до участі у виконанні таких програм та для отримання державної підтримки [3].

Конкуренція в ринковій економіці є важливою умовою для зростання малого та середнього підприємництва, оскільки вона стимулює зниження цін на товари та послуги і підштовхує підприємців, включаючи представників великих компаній, до покращення якості продукції та впровадження інновацій. Успішний розвиток малого та середнього бізнесу в економічно розвинених країнах зумовлений тим, що великі підприємства не конкурують з малими, а співпрацюють з ними, використовуючи принципи кооперації.

З метою підтримки економіки та управління бізнесом в умовах війни, уряд України вніс низку змін і доповнень до законодавства, що регулює трудові відносини, ведення підприємницької діяльності, державну податкову політику і так далі.

Розглянемо зміни у податковій політиці країни. Запроваджено нові підстави для єдиного податку та нові ставки. З 1 квітня 2022 року до припинення або скасування воєнного чи надзвичайного стану в Україні платниками єдиного податку третьої категорії можуть бути фізичні особи – підприємці та юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-яких організаційно-правових форм.

Отже зазначимо, що в умовах воєнного стану несплата податків є демонстрацією підтримки підприємців та громадян України, а не ухиленням від їх сплати. Законодавство України передбачило наступні зміни: для імпортерів починаючи з 1 квітня 2022 року; для платників ПДВ, які переходять на спрощену систему оподаткування на період воєнного стану; для власників нерухомості.

Під час війни держава, перебуваючи на фронті, вносить певні зміни до законодавства з метою підтримки функціонування та розвитку підприємств малого та середнього сектору для поліпшення економічної ситуації в Україні. Саме тому уряд держави спрощує ряд процедур оподаткування під час воєнного стану для суб'єктів господарювання.

Розглянемо різноманітні програми для підтримки та оживлення вітчизняного підприємництва.

1. Програма релокації українських виробництв, яку запроваджує Міністерство економіки України з середини березня 2022 року, спрямована на підприємства, розташовані у зонах або на територіях, де тривають бойові дії або загроза їх поширення. Основний акцент робиться на стратегічних підприємствах та виробниках товарів першої необхідності. Переселення здійснюється у безпечні зони України за участю АТ «Укрзалізниця» та «Укрпошта», які надають безкоштовний транспорт. Для підприємств, що можуть самостійно перевозити техніку, надається підтримка з розв'язання питань логістики [2].

2. «Робота – урядова грантова програма підтримки бізнесу. Наприкінці червня було запущено в дію нову грантову програму від Уряду для створення власного бізнесу, розвитку малого та середнього підприємництва, а також для отримання освіти. Загалом за цією програмою можна отримати шість видів грантів:

– «Своя справа» – до 250 тис. грн. на будь-який мікробізнес (головна умова – створення щонайменше 1 робочого місця та сплата податків);

– «Новий рівень» – до 8 млн. на розширення та створення підприємств у сфері перероблення (головна умова – створення щонайменше 25 робочих місць та сплата податків);

– «Свій сад» – грант на висадку нових садів до 400 тис. грн. за 1 га (головна умова – створення 3-20 робочих місць та сплата податків);

– «Своя теплиця» – на побудову нових теплиць до 7 млн. грн. (головна умова – створення 40 робочих місць та сплата податків);

– «Стартап» – гранти для стартапів в сфері ІТ від 750 тис. до 3,5 млн. грн. (головна умова – від 3 до 10 робочих місць та сплата податків);

– «Старт в ІТ» – грант на навчання новим навичкам у сфері інформаційних технологій. (витратити гроші можна лише на курси у визначених школах) [9].

3. Фінансування під 0% в рамках ініціативи «5-7-9». Уряд розширив програму кредитування «5-7-9%» 2 березня 2022 року з метою підтримки аграрних виробників та стимулювання підприємницької активності протягом воєнного стану. Згідно з цією програмою, надається кредитування до 60 млн. грн. з нульовою процентною ставкою протягом періоду воєнного стану та місяця після його завершення. Після цього періоду і до закінчення строку погашення кредиту застосовується ставка 5%. [10].

Державні органи також забезпечують інформаційну підтримку за допомогою проекту «Дія. Бізнес», який є відомим ініціативою з розвитку підприємництва та експорту. Цей проект впроваджується Міністерством цифрової трансформації України разом з Офісом розвитку підприємництва та експорту. Він включає в себе онлайн-платформу та мережу центрів підтримки підприємців. На інформаційному розділі порталу «Підтримка бізнесу військового часу» можна знайти інформацію щодо Національної програми торгівлі військового часу, а також різноманітні програми підтримки бізнесу.

Специфіка аграрного сектора та існуючі виклики в даній галузі, ставлять під загрозу продовольчу безпеку країни, у зв'язку з чим необхідно забезпечити підтримку всіх без виключення підприємств аграрного сектора на основі добросовісної конкуренції в доступі до джерел фінансування агропромислового

виробництва, підвищення ефективності сільськогосподарської діяльності, задіяння дієвих фінансових інструментів для зростання їх фінансового потенціалу.

Висновок. Розвиток малого та середнього бізнесу визначається як ключовий аспект економічного зростання країни, оскільки це важлива складова процесу становлення та розвитку регіональних економік, створення значної кількості робочих місць та збільшення застосування інформаційних технологій. Це, в свою чергу, призведе до збільшення доходів районних та громадських бюджетів, що сприятиме загальному зміцненню їхньої економічної стійкості. За досвідом європейських країн можна визначити ряд методів, інструментів та стимулів для сприяння розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити найбільш актуальні проблеми на сьогоднішній день. Розробка регіональних програм підтримки може зменшити ризики для нових підприємств, підтримати існуючі підприємства та сприяти збільшенню числа підприємств, які релокують свій бізнес в регіони, що збільшить їхню конкурентоспроможність на ринку.

Список використаних джерел:

1. Аналіз актуального стану та пропозиції щодо покращення умов для підприємництва в Україні. Career Hub. 2022. URL: <https://careerhub.in.ua/doslidzhennya-analiz-aktualnogo-standu-v-ukraini>
2. Для підприємств. Фонд розвитку підприємництва: веб-сайт. URL: <https://bdf.gov.ua/uk/dlyapidpryemstv>
3. Зміни до державної програми «Доступні кредити 5-7-9%». Українське право : веб-сайт. URL: <https://ukrainepravo.com/news/ukraine/zminy-do-derzhavnoyiprogramy-dostupni-kredyty-5-7-9>
4. Карпенко Л. М. Інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах воєнного стану. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2023. № 33. С. 67-73.
5. Кміть В. М. Державна підтримка суб'єктів малого підприємництва. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 7. С. 14-17.
6. Обруч Г. В., Іванюта Б. Л., Журавльов К. В. Проблеми і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 61. С. 53-62.
7. Піхняк Т. А. Сучасні виклики для економічного розвитку малого підприємництва в Україні. *Приазовський економічний Вісник*. 2021. Вип. 2-25. URL: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2021/2_25_ukr/7.pdf
8. Скрипниченко М.І., Яценко Г.Ю. Інструментальний аналіз розриву ВВП в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2018. № 1. С. 58-78.
9. Karpenko, L. Izha, M, Rachynskiyi, A. Structural and Wave Analysis Energy Policy of Ukraine in the Context of European Integration. Proceedings of the 5 th International Conference on European Integration 2022. Ostrava: VSB-Technical University of Ostrava. P. 391-405.
10. Lidiia Karpenko, Pavlo Pashko, Pavlo Voronzhak, Hanna Kalach, Mykola Nazarov (2019). Formation of the system of fair businesspractice of the company under conditions of corporate responsibility. *Academy of Strategic Management Journal*. London.2019. 18 (2). P. 1-8.

Ольга КОЧМАРУК*
студентка 2-го курсу,
факультету обліку, фінансів та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ФОРМИ КРЕДИТУ ТА ЙОГО КЛАСИФІКАЦІЯ, ПРОЦЕС БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУ В УКРАЇНІ

Анотація: У цьому дослідженні розглянуто різноманітні аспекти кредитної системи України. Проаналізовано різні форми кредиту, включаючи короткострокові, середньострокові та довгострокові кредити, а також їхні особливості та використання в різних секторах економіки. Класифікація кредиту розглядається на основі різних критеріїв. Увагу також приділено процесу кредитування в українській банківській системі, включаючи етапи аналізу кредитоспроможності клієнтів, оцінку ризиків та прийняття рішення щодо надання кредиту. В роботі обґрунтовано важливість розвитку кредитної сфери та вдосконалення процесу банківського кредитування для стабільності та зростання економіки України.

Abstracts: This study examines various aspects of the Ukrainian credit system. Different forms of credit, including short-term, medium-term and long-term loans, are analyzed, as well as their features and use in different sectors of the economy. Attention is also paid to the lending process in the Ukrainian banking system, including the stages of analyzing the creditworthiness of clients, risk assessment and decision-making on granting a loan.. The paper substantiates the importance of developing the credit sector and improving the bank lending process for the stability and growth of the Ukrainian economy.

Вступ. В умовах ринкової економіки банківські кредити об'єктивно необхідні. Їх необхідність зумовлена дією економічних законів, наявністю товарно-грошових відносин, національною політикою, спрямованою на підтримку та стимулювання економічного розвитку в усіх сферах життя. Кредит є важливим інститутом, за допомогою якого держава мобілізує та перерозподіляє тимчасово вільні кошти і контролює їх цільове використання. Кредит - це один з головних інструментів підвищення ефективності економіки, забезпечення руху капіталу, стимулювання грошового обігу і надання можливості урядам регулювати економіку.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі фінансова система визнається однією з ключових складових економічного розвитку. Кредитна система виступає важливим інструментом стимулювання економічного

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ – Оксана РУДА

зростання, стабільності та інвестиційного потенціалу країни. У контексті України, особливу увагу приділяють аналізу та вдосконаленню кредитної системи, що має вирішальне значення для подолання економічних викликів та забезпечення сталого розвитку.

Кредит виник на певному етапі розвитку товарно-економічних відносин у суспільстві: коли продавцю необхідно було продати товар, а у покупця не було грошей, щоб його купити (оскільки він ще не виробив свій товар або не продав його), виникала потреба у передачі продавцем покупцю товару з відстрочкою платежу, тобто, в кредит. У цьому полягає найбільш загальна причина необхідності у кредиті. Боржник, отримавши купівлю кредит, замість передачі продавцю грошей, виписував йому письмове зобов'язання, де вказувалися умови та терміни погашення боргу [1].

Класифікація кредиту за строком погашення є одним з основних підходів до розподілу кредитних продуктів. Вона визначається в залежності від тривалості періоду, протягом якого боржник зобов'язаний повернути отриману суму позики разом зі сплаченими відсотками. Основними категоріями в такій класифікації є короткострокові, середньострокові та довгострокові кредити.

Таблиця 1

Класифікація кредиту за строком погашення

Форма кредиту	Особливості	Використання
Короткострокові кредити	Короткострокові кредити мають строк використання до одного року. Це можуть бути кредитні лінії, кредитні картки, факторинг, форфейтинг та інші форми кредиту.	Ці кредити зазвичай використовуються для покриття тимчасових потреб підприємства, таких як закупівля сировини або товарів, оплата заробітної плати, вирішення невеликих фінансових недовілок.
Середньострокові кредити	Середньострокові кредити мають строк використання від одного до трьох років. Це можуть бути кредити на розвиток підприємства, реконструкцію обладнання, покупку транспортних засобів тощо.	Середньострокові кредити часто використовуються для здійснення великих інвестицій, які потребують часу на повернення інвестованого капіталу, але не настільки тривали, як довгострокові інвестиції.
Довгострокові кредити	Довгострокові кредити мають строк використання понад три роки. Це можуть бути іпотечні кредити, кредити на розвиток інфраструктури, проектне фінансування тощо.	Довгострокові кредити використовуються для значних інвестиційних проектів, які вимагають значного часу на повернення інвестованих коштів. Вони можуть бути використані для будівництва нових підприємств, розширення виробництва, модернізації технологій тощо.

Джерело: сформовано автором на основі [4].

У різних секторах економіки кожен з видів кредиту має свої особливості та використання. Наприклад, короткострокові кредити частіше використовуються у сфері торгівлі та обігу товарів, середньострокові - в малому та середньому бізнесі для розвитку та розширення, а довгострокові - в інфраструктурних та великих промислових проектах.

Форми кредиту визначаються залежно від умов надання та використання позичених коштів, їх цільового призначення та інших факторів. В умовах ринку розрізняють такі види кредиту: банківський, комерційний, іпотечний, податковий, споживчий (товарний), державний і міжнародний.

Банківський кредит - це кредит, який надається банками своїм клієнтам, які можуть бути фізичними або юридичними особами. Банківський кредит може бути коротко-, середньо- або довгостроковим, залежно від строку погашення. Він може мати різні цільові призначення, включаючи споживчі витрати, інвестиції в бізнес, оплату невідкладних рахунків тощо [5].

Для аналізу ситуації з банківським кредитуванням в Україні протягом останніх років розглянемо ключові тенденції в діяльності банківського сектора. Перш за все, в період з 2014 по 2016 роки банківська система України пройшла велику реструктуризацію. Якщо на кінець 2007 року в Україні було 175 банків, то до 2016 року їх кількість майже вдвічі зменшилася (до 96 банків), і ця тенденція продовжується з кожним наступним роком.

Таблиця 2

Динаміка кількості банків в Україні протягом 2007-2022 рр.

Рік	К-сть діючих банків	З них з іноземним капіталом	У т. ч. зі 100% іноземним капіталом
2007	175	47	17
2008	184	53	17
2009	182	51	18
2010	176	55	20
2011	176	53	22
2012	176	53	22
2013	180	49	19
2014	163	51	19
2015	117	41	17
2016	96	38	17
2017	82	38	18
2018	77	37	23
2019	75	35	23
2020	74	33	23
2021	71	33	23
2022	67	30	22

Джерело: Сформовано автором на основі [2]

Процедура кредитування – це ліцензована діяльність банків, метою якої є отримання прибутку, і досягається шляхом надання тимчасово вільних коштів у користування фізичним або юридичним особам за умов поверненості, терміновості та платності. Ця діяльність сприяє зростанню та розширенню реального сектору, а також задоволення споживчих бажань.

Кредитування фізичних осіб є значною складовою частиною економіки та фінансового сектора України. Протягом останніх років цей вид кредитування виявив значний розповсюдження, що призвело до зростання конкуренції між банками. Основні особливості банківського кредитування фізичних осіб можна виділити наступним чином:

- Фізична особа має можливість самостійно та вільно обирати банк, у якому

вона бажає отримати кредит. Крім того, вона може одночасно отримувати кредити в різних банках.

- Надання банківського кредиту відбувається за укладенням кредитного договору між сторонами.

- Усі питання, що виникають у зв'язку з кредитуванням, вирішуються на договірних засадах між банком та позичальником.

- Згідно з укладеним договором, кожна сторона кредитних відносин бере на себе певні зобов'язання.

- У випадку, коли банк надає позичальникові кредит у розмірі, що перевищує 10% власного капіталу (так звані "великі кредити"), комерційний банк повідомляє про цей випадок Національний банк [6].

Процес кредитування в українській банківській системі включає декілька етапів, починаючи з аналізу кредитоспроможності потенційних клієнтів і закінчуючи прийняттям рішення щодо надання кредиту. Нижче наведено основні етапи цього процесу:

1. . Подання заявки на кредит: Клієнт подає заявку на отримання кредиту до банку, вказуючи потрібну суму, ціль використання кредиту, строк погашення та інші важливі деталі.

2. Первинна перевірка кредитоспроможності: На цьому етапі банк проводить швидку перевірку кредитоспроможності клієнта, включаючи перевірку його кредитної історії, доходів та інших важливих показників.

3. Подання документів: Клієнт надає банку необхідні документи для отримання кредиту, такі як паспорт, податкова ідентифікаційний номер (ПІН), довідка про доходи, виписка з банківського рахунку та інші.

4. Детальний аналіз кредитоспроможності: Банк проводить докладний аналіз фінансового стану клієнта, включаючи перевірку кредитної історії, рівня доходів, заборгованості перед іншими кредиторами, наявності нерухомості та інших активів.

5. Оцінка ризиків: Банк проводить оцінку ризиків пов'язаних з наданням кредиту, включаючи фінансові ризики (наприклад, недоїмка), ризики пов'язані зі змінами на ринку та інші.

6. Прийняття рішення: На основі результатів аналізу кредитоспроможності та оцінки ризиків, банк приймає рішення щодо надання кредиту. Якщо клієнт відповідає усім вимогам і ризики прийнятні, то кредит може бути схвалений.

7. Укладення кредитного договору: Якщо клієнту схвалено кредит, банк та клієнт укладають кредитний договір, в якому визначаються всі умови кредитування, включаючи суму кредиту, відсоткову ставку, строк погашення та інші важливі умови.

8. Видача кредиту: Після укладення договору та виконання всіх необхідних формальностей, банк видає клієнту позичені кошти.

9. Моніторинг та погашення кредиту: Після отримання кредиту банк проводить моніторинг повернення коштів та регулярної виплати відсотків. Клієнт повинен своєчасно погашати кредитні зобов'язання згідно з умовами договору [3].

Цей процес кредитування вимагає уважного аналізу та обґрунтування

рішень, щоб забезпечити фінансову стабільність банку та задоволення потреб клієнтів.

Висновок. Кредит є важливим інструментом для фінансування різних видів діяльності та проектів у економіці. Його форми та строк використання можуть значно варіюватися залежно від конкретних потреб боржника та умов кредитного договору.

У світлі поточних економічних викликів і нестабільності, важливою є подальша реформа та вдосконалення кредитної сфери. Зокрема, це включає розробку та впровадження ефективних механізмів контролю ризиків, сприяння фінансовій грамотності населення та підтримку розвитку фінансових технологій.

Отже, розвиток кредитної системи та вдосконалення процесу банківського кредитування визначають ключові напрямки для стабільності та зростання економіки України. Це вимагає комплексного підходу та спільних зусиль уряду, банківського сектору та громадськості для забезпечення ефективного функціонування фінансової системи та досягнення сталого економічного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Chodecal D. Impact of lending policy on banking industry in Nigeria. *Journal of economy*. 2004. № 7(4). P. 12–22.
2. Офіційний веб-сайт онлайн-порталу «Мінфін». URL: <https://minfin.com.ua/>
3. Артем'єва О. О. Баківське кредитування: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*. 2018. Вип. 21. Ч. 1. С. 13-18.
4. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 24.03.2024)
5. Жежерун Ю. В. Банківське кредитування фізичних осіб в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Фінансовий простір*. 2019. № 2(34).
6. Башлай С.В., Лобода Н.О. Теоретичні аспекти та особливості банківського кредитування фізичних осіб в Україні. URL: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1067/1/Kredit_fiz_osib_ukr.pdf/

Руслан КУШНІР*
студент 1 курсу
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ ТА СТРАХОВА МЕДИЦИНА: НЕОБХІДНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ, ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ

***Анотація.** Досліджено теоретико-методичні аспекти удосконалення системи медичного страхування, акцентуючи увагу на розвитку медичного обслуговування в Україні за ринковими принципами. Обговорюється потреба в адаптації систем охорони здоров'я до різних умов, включаючи політичні, соціальні, економічні та воєнні сценарії. Важливим є запровадження обов'язкового медичного страхування для забезпечення соціально-економічного розвитку. Добровільне медичне страхування, хоча й не є широко розширеним, відкриває значні перспективи для покращення системи охорони здоров'я. Проте потребує подальшого вивчення функціональних механізмів, його місця в системі ринкових відносин та взаємодії з обов'язковим медичним страхуванням, а також розробки стратегії його розвитку в Україні.*

***Abstract.** The theoretical and methodological aspects of improving the health insurance system were studied, focusing on the development of medical care in Ukraine according to market principles. The need to adapt health care systems to different conditions, including political, social, economic, and military scenarios, is discussed. It is important to introduce mandatory health insurance to ensure social and economic development. Voluntary health insurance, although not widely extended, offers significant prospects for improving the health care system. However, it requires further study of functional mechanisms, its place in the system of market relations and interaction with mandatory health insurance, as well as the development of a strategy for its development in Ukraine.*

Вступ. У сучасному світі медичне обслуговування населення стає все більшим за рахунок забезпечення повноцінного функціонування суспільства. Здоров'я підвищення рівня соціально-культурного розвитку і якість життя громадян. Проте, зростання медичних потреб на фоні обмежених ресурсів у системі охорони здоров'я потенційно до недостатнього задоволення цих потреб. В умовах фінансових викликів зростає роль платних послуг, у той час як державні витрати не завжди споживаються потребами населення. Країни, які успішно вирішують проблеми здоров'я, часто впроваджують системи медичного страхування.

---

* Науковий керівник: асистент кафедри аналізу та аудиту ВНАУ – Людмила ДРИМАНОВА

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний етап розвитку охорони здоров'я в Україні визначається пошуком ефективних інструментів для поліпшення доступу населення до якісної медичної допомоги, забезпечення стійкого фінансування галузі та зниження соціальних нерівностей.

Серед ключових аспектів цього пошуку вирізняється актуальність впровадження загально-медичного страхування – системи, яка потенційно може вирішити численні завдання в галузі охорони здоров'я та соціального захисту населення. Актуальність дослідження цієї теми обумовлена важливістю питань, які стосуються фінансового забезпечення та організаційно-економічних аспектів функціонування системи охорони здоров'я в Україні. У контексті викликів, що виникають перед сучасною медициною, загально-медичне страхування стає стратегічно важливим інструментом для забезпечення стабільності та вдосконалення системи надання медичних послуг.

Необхідність реформування системи охорони здоров'я визначається багатьма факторами, серед яких зростання вартості медичних послуг, потреба в покращенні якості та доступності медичної допомоги, а також прагнення до зменшення соціальних відмінностей у доступі до медичних послуг. У цьому контексті загально-медичне страхування виступає як потенційно ефективний механізм для оптимізації фінансових потоків, підвищення якості послуг та гарантування універсального доступу до медичної допомоги. Дослідження питань впровадження загально-медичного страхування в Україні має стратегічне значення для розробки ефективних моделей фінансування та управління в сфері охорони здоров'я.

Наразі багато страхових компаній пропонують послуги медичного страхування, але загальнообов'язкове медичне страхування планується реалізувати через державний фонд, обходячи страхові компанії. Це обумовлено тим, що функцією страхових компаній є здобуття прибутку через зменшення витрат, тоді як державний фонд буде спрямований на підвищення рівня здоров'я населення. З урахуванням великої кількості страхових компаній на ринку України, контроль за їхньою діяльністю при впровадженні загальнообов'язкового медичного страхування може стати проблематичним. В останні роки були запропоновані законопроекти щодо загальнообов'язкового державного медичного страхування, але жоден із них ще не був прийнятий, оскільки існують питання, які ускладнюють впровадження такого виду страхування.

Запропоновані законопроекти пропонують створити Фонд обов'язкового медичного страхування в Україні. На даний момент розглядаються дві можливі моделі впровадження обов'язкового медичного страхування: через єдиний страховий фонд чи кілька страхових компаній. Вибір між цими моделями має свої плюси та мінуси, і обраний підхід повинен бути визначений чіткою методологією та критеріями. Основну відповідальність за розв'язання цих проблем несе держава, яка повинна визначити чітку політику, забезпечити належне законодавство, підготовку фахівців та інформування населення про переваги та недоліки медичного страхування. Усі ці заходи сприятимуть

стабільному та ефективному впровадженню системи медичного страхування в Україні [1].

В усіх розвинутих країнах особисте страхування один з найбільш поширених видів страхування. Їм охоплено фактично все населення. А страхова компанія та страхова сума визначають соціальний статус людини.

Таблиця 1

Всього було розроблено 5 законопроектів щодо обов'язкового медичного страхування

1	Проект Закону “Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування» № 4505 від 12.12.2003 р. (Подання І.Франчука)
2	Проект Закону про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування № 4505-1 від 06.02.2004 (Подання І.Шурми)
3	Проект Закону «Про фінансування охорони здоров'я та медичне страхування» № №3370 від 08.10.2003. (Подання М.Поліщука, Р.Богатирьової)
4	Проект Закону «Про загальнообов'язкове медичне страхування» № 3370-1 від 27.01.2004 (Подання М.Добкіна, О.Морозова)
5	Проект Закону про обов'язкове медичне страхування № 5655 від 16.06.2004 (Подання М.Добкіна, О.Морозова, В.Хомутинікі)

Джерело: [2]

Враховуючи нещодавнє відхилення Верховною Радою законопроектів “Про загальнообов'язкове медичне страхування”, у Верховній Раді зареєстровано три проекти законів, що регулюють обов'язкове медичне страхування. По-перше, це законопроекти “Про фінансування охорони здоров'я та медичне страхування” та “Про загальнообов'язкове медичне страхування”. Обидва законопроекти передбачають створення багаторівневої системи фінансування охорони здоров'я. По-друге, був зареєстрований законопроект “Про обов'язкове медичне страхування” по якому профільним комітетом було призначено Комітет з питань фінансів та банківської діяльності.

Україна, здійснюючи ринкові трансформації в даній галузь, бажає сформувати змішану бюджетно-страхову систему фінансування охорони здоров'я. Не маючи власного досвіду змішаного фінансування охорони здоров'я, Україна переймає цей досвід у інших країн світу. Нормативно-правові акти, що впроваджуються в галузі медичного страхування, мають бути добросовісно перевірені фахівцями, які мають вітчизняний та зарубіжний досвід у практичному медичному страхування [3].

Основними проблемами запровадження обов'язкового медичного страхування є: оптимізації витрат на медичну допомогу, гарантовану державою кожного громадянина (визначення потреб лікарняних ліжках, фінансування модернізації медичних закладів, закупівля медикаментів, належна оплата праці медичного персоналу, підготовка лікарів та медичного персоналу на високому кваліфікаційному рівні), розрахунок достатнього рівня оподаткування роботодавців та населення для формування фонду обов'язкового медичного страхування (запроваджено Урядом України) [4].

Співпраця між суб'єктами обов'язкового медичного страхування має будуватися на основі договорів, що складаються страховиками зі

страхувальниками, державними та приватними закладами охорони здоров'я фармацевтичними компаніями [5].

Таблиця 2

Новий страховий глосарій

1	Страховики – будь-які страхові компанії (окрім life), що відповідають жорстким ліцензійним вимогам. Обов'язкова умова – членство в Медичному Страховому Бюро.
2	Страхувальником може бути як юридична, так і фізична особа. Юридичні особи укладають з вибраним ними страховиком договору страхування і платять внески за громадян, але громадяни мають право при бажанні самостійно укласти договір з будь-яким страховиком.
3	Застраховані – ті, хто застрахований за договором страхування.
4	Договір страхування – персоналізований на кожне фізичне обличчя страховий договір короткострокового страхування терміном дії на один рік і з автоматичним продовженням за умовчанням.
5	Страхові платежі – базові платежі і поправочні коефіцієнти розраховуються актуарним методом МСБУ і затверджуються Кабінетом Міністрів.
6	Страховий випадок чітко визначений – це надання застрахованому обличчю медичної допомоги в медустанові після напряму його туди сімейним лікарем або лікарем швидкої допомоги.
7	Страхова виплата – згідно загальноприйнятим принципам страхування – відшкодування обґрунтованих і документально підтверджених витрат на лікування чітко визначених договором застрахованих осіб.
8	Законом передбачена загальна страхова сума за кожним договором і ліміт відповідальності по кожному випадку. Фінансування витрат медустанови понад ліміти здійснюється за рахунок бюджетних коштів на умовах сумісного фінансування.
9	Роль держави – Держава не є безпосереднім страховиком в Страховій програмі. Державний департамент МСБУ забезпечує сумісне фінансування витрат медустанов.
10	Гарантійний фонд за рахунок внесків страховиків створюється при Недержавному Департаменті Медичного страхового Бюро

Джерело: сформована на основі [2]

Висновки. На основі аналізу поточного стану та перспектив розвитку медичного страхування в Україні можна зробити висновок про його важливість та актуальність. Введення системи обов'язкового медичного страхування і формування страхових фондів на рівні громади є першочерговим завданням для забезпечення доступності та якості медичної допомоги всього населення. Шляхом спільних зусиль уряду, бізнесу та громадськості можна створити стійку та ефективну систему медичного страхування, яка відповідатиме потребам сучасного суспільства.

Списки використаних джерел:

1. Київський національний університет імені Тараса Шевченка <https://www.studocu.com/uk/document/kiivs%D1%8Ckiy-natsional%D1%8Cniy-universitet-imeni-tarasa-shevchenka/rizik-menedzhment-ta-strakhoviy-biznes/neobkhdnist%D1%8C-zaprovadzhennya-obov%CA%BCyazkovogo-medichnogo-strakhuvannya-v-ukraini/84796476>
2. Forinsurer — онлайн-журнал про технології страхування, insurtech та fintech: ексклюзивні новини страхового ринку, перестраховання, рейтинги страхових компаній та банків. <https://forinsurer.com/public/05/02/02/1742>
3. Попович Д. В. Функціонування системи медичного страхування: зарубіжний досвід та можливості його використання в Україні. *Молодий вчений*. 2022. № 10. С. 64-70. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-10-110-14>
4. Януль І. Є. Перспективи розвитку медичного страхування в Україні. *Економіка та держава*. 2021. №4. С. 87–91. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.4.87>
5. Яришко О. В. Особливості функціонування моделі медичного страхування в Польщі. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 43. С. 406–411. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure43-73>

Христина МАЙКІВЕЦЬ*
студентка 4 курсу
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

***Анотація.** У статті розглядається управління фінансовими ресурсами страхових компаній під час воєнного стану. Розглянуто основні аспекти антикризових програм. Досліджено класифікації цілей забезпечення ефективного управління фінансами страхової компанії та наведено аналітичні таблиці. Також присутні функції антикризової команди, залежно від її складу. Головна мета статті показати на яких принципах базується ефективність функціонування системи управління фінансами страхової компанії.*

***Abstract.** The article deals with the management of financial resources of insurance companies during martial law. The main aspects of anti-crisis programs are considered. The classification of the goals of ensuring effective management of the insurance company's finances was studied and analytical tables were given. There are also functions of the anti-crisis team, depending on its composition. The main purpose of the article is to show the principles on which the effectiveness of the insurance company's financial management system is based.*

Вступ. У сучасних умовах, що характеризуються нестабільністю, військовими діями, що продовжуються, і як наслідок, скороченням чисельності та падінням платоспроможності населення, бізнес-організації України змушені здійснювати свою господарську діяльність в умовах економічної кризи. При цьому нездатність до виживання в умовах обмеженості ресурсів та швидких змін факторів зовнішнього середовища, розриву традиційних господарських зв'язків, зміни доходів населення та структури попиту стає причиною не тільки втрати доходів та прибутків, а й припинення існування багатьох бізнес-організацій України [2].

Виклад основного матеріалу. 24 лютого 2022 року у зв'язку з вторгненням росії на територію України було введено військовий стан. Це особливий правовий режим, який, серед іншого, передбачає тимчасове обмеження прав та законних інтересів юридичних та фізичних осіб. Звичні уявлення про норми перестають діяти, бізнесу доводиться приймати нові правила, заборони та обмеження.

Для розуміння концептуальних основ антикризового управління страховою компанією в умовах воєнного стану, спочатку розглянемо, що мається

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування – Олена МАРЦЕНЮК

на увазі під поняттям «воєнний стан». В законодавчих документах визначено, що воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. [3]

Сьогодні дуже важливою стала наявність у страхових компаніях спеціальної команди експертів із чітко розподіленими ролями, що швидко збиратиме та аналізуватиме інформацію, оперативно прийматиме рішення та вживатиме необхідні рішення для забезпечення безперервної діяльності бізнесу з мінімальними фінансовими та репутаційними втратами.

Головні редактори сайту ЛІГА: ЗАКОН зазначають, що в умовах воєнного стану до традиційних ризиків, додалися ризики фізичної безпеки працівників, руйнування потужностей компанії, логістичних ланцюгів тощо. За таких умов наявність антикризової команди, що координуватиме діяльність різних підрозділів компанії, є необхідною. [3]

Найактивнішою стадією антикризового управління є протидія кризі, що вже настала. За таких умов функції антикризової команди, залежно від її складу, можуть бути такі:

- забезпечення фінансової стабільності компанії під час кризової ситуації;
- упровадження рішень, спрямованих на підтримку постраждалих під час кризи співробітників, релокація співробітників;
- комунікація з працівниками, партнерами, ЗМІ;
- оцінка фізичних збитків на об'єктах; розв'язання питань, пов'язаних зі страховими відшкодуваннями;
- забезпечення безперервної роботи ІТ-інфраструктури компанії ;
- співпраця з місцевими та національними правоохоронними органами
- оцінка ризиків, правомірності антикризових планів та їх юридичних наслідків [3].

Основна проблема в управлінні фінансами в умовах воєнного часу полягає в тому, щоб швидко знайти експертів, які мають досвід або знання в управлінні цією кризовою ситуацією. Однак навіть коли організації збирають такі знання, вони не завжди мають відповідні механізми для їх використання.

У страхових компаніях можуть розроблятися антикризові програми, які передбачають розширення найістотніших вузьких місць. Цільова ув'язка основних програм по горизонталі (між самими програмами) і по вертикалі (між стадіями їх реалізації) забезпечується вирішенням низки взаємозалежних завдань єдиного процесу управління фінансами під час воєнного стану. Любенко Н.М. пропонує їх розглядати за такими напрямками:

- 1) Моніторинг – ситуаційний аналіз, пов'язаний із визначенням можливих

джерел та зон ризику. Слід виявити основні фактори ризику, що визначають їх взаємовідносини та вплив на загальний стан страхової компанії. Потім важливо обґрунтовано вирішити, вплив яких факторів страхова компанія може витримати, а дію яких треба зменшити (важливо де саме знаходиться організація: у зоні активних бойових дій чи ні).

2) Розробка та проведення системи заходів щодо запобігання кризовим явищам (своєчасна відмова від надання послуг, що не користуються попитом, закриття підрозділів на територіях, де ведуться активні бойові дії тощо).

3) Підготовка до дій за умов настання неминучих чи ймовірних кризових ситуацій (зменшення ризику та послаблення наслідків за рахунок компенсаційних заходів, у тому числі створення запасів та резервів, перепідготовки кадрів тощо).

4) Безпосереднє реагування на виникнення кризової ситуації, включаючи дії щодо запобігання збиткам і власне ліквідації кризової ситуації (забезпечення мінімально необхідної життєдіяльності найважливіших систем страхової компанії).

5) Пом'якшення та усунення наслідків кризової ситуації за рахунок здійснення компенсаційних та відновлювальних заходів.

б) Проведення стабілізаційних заходів. Основні рекомендації щодо управління в умовах кризової ситуації, в умовах воєнного стану, зводяться до наступного:

– у разі виникнення кризової ситуації воєнного характеру повинна починати працювати спеціальна мережа зв'язків. Її призначення полягає в тому, щоб швидко передавати інформацію всім ланкам компанії: керівництву, підрозділам; одночасно фільтрувати загальну масу інформації;

– для розробки та реалізації таких антикризових заходів необхідно мати мережу оперативних груп управлінських працівників. Для координації діяльності таких груп створюється штабна група на чолі з керівником бізнес-організації. Зв'язок між штабною та оперативними групами повинен будуватися – безпосередньо. [1]

Ефективність управління фінансами страхової компанії залежить від повноти та якості використовуваної інформації. Спрощений підхід проведення аналізу управління фінансами страхової компанії передбачає використання лише даних бухгалтерської звітності. При цьому, звужуються рамки такого аналізу та знижується його результативність, тому що залишаються невивченими фактори, що мають значний вплив на об'єктивну оцінку управління фінансами страхової компанії.

В умовах воєнного часу вкрай важливо забезпечити прийняття дій управлінської підсистеми, здатних звести до мінімуму негативний вплив факторів небезпеки, або навіть перетворити його на нові можливості. А управління безпекою зводиться до прийняття своєчасних управлінських рішень щодо вибору та реалізації таких дій. Ситуація ускладнюється тим, що управлінські рішення під час дії воєнного стану приймаються в умовах найбільш яскраво вираженої невизначеності та високого ризику та спрямовуються на його мінімізацію. Зазвичай, невизначеність виступає необхідною умовою

функціонування та породжує ризик в прийнятті рішень. Тому більш точним є визначення, згідно з яким ризик розуміється як можливість несприятливого результату в умовах невизначеності. [1]

Вихідним елементом забезпечення належного управління фінансами страхової компанії у загальній системі управління є чітке формування цілей, які можна класифікувати за певними ознаками (табл.1).

На наш погляд, визначальними критеріями віднесення суб'єктів до зацікавлених осіб у проведенні оцінки управління фінансами страхової компанії, є їх приналежність до страхової компанії та їхня орієнтація на її ефективний розвиток.

1) Суб'єкти, зацікавлені в діяльності страхової компанії, які формують її мікро- та макросередовище (внутрішні та зовнішні суб'єкти). Визначальною ознакою віднесення користувачів до першого чи другого середовища є характер їхньої приналежності до компанії.

До внутрішніх зацікавлених сторін відносять, перш за все: власників, керівництво, працівників суб'єкта тощо.

Таблиця 1

Класифікація цілей забезпечення ефективного управління фінансами страхової компанії

Класифікаційні ознаки	Цілі
За видами очікуваного ефекту	- екзогенні; - ендогенні;
За пріоритетним значенням	- основна; - допоміжні;
За домінантними сферами функціонування страховиків	- цілі зростання ресурсного потенціалу; - цілі підвищення ефективності проведення страхових операцій; - цілі підвищення ефективності проведення фінансово-інвестиційних операцій; - цілі нарощування капітальної бази; - цілі підвищення фінансової безпеки діяльності;
За напрямками дій	- цілі, які підтримують конкурентну позицію; - цілі, направлені на запобігання зовнішнім загрозам; - цілі, направлені на подолання слабких внутрішніх позицій
За об'єктами стратегічного управління	- загальні цілі фінансової стійкості страхового ринку; - цілі розвитку регіональної мережі страховиків; - цілі стійкого фінансового розвитку окремих страхових компаній;
За характером впливу на очікуваний кінцевий результат	- прямі стратегічні цілі; - підтримуючі стратегічні цілі;
За періодом реалізації	- стратегічні цілі розвитку; - короткострокові цілі.

Джерело: побудовано на основі даних [1]

Стосовно зовнішніх зацікавлених користувачів, то до них слід віднести: інвесторів, кредиторів, ділових партнерів, клієнтів страхової компанії, а також

державні регулюючі органи.

2) Характер і ступінь зацікавленості вище зазначених суб'єктів в діяльності страхової компанії визначається їх цільовою функцією, відповідно до якої можна виділити дві групи зацікавлених сторін:

– суб'єкти, що здійснюють економічні функції (економічні агенти). До економічних агентів відносяться такі суб'єкти, як фінансові організації, клієнти страхової компанії, ділові партнери, керівництво і його працівники [3]. Мета проведення аналізу фінансового стану даними суб'єктами – полягає в отриманні вигоди. Зацікавленість економічних агентів у діяльності страхової компанії носить переважно фінансовий характер.

– суб'єкти, що здійснюють соціально-правові функції (не економічні агенти). Не економічні агенти – це суб'єкти, що здійснюють соціально-правові функції (державні регулюючі органи). Їхня особливість полягає в тому, що вони не керуються економічними мотивами, і, відповідно, не проявляють фінансового інтересу до економічного суб'єкта. Державні регулюючі органи виконують покладені на них функції регулювання діяльності економічних агентів [1].

Оцінка ефективності управління фінансами страхової компанії дозволяє дати об'єктивну оцінку зовнішнім та внутрішнім відносинам об'єкта дослідження: охарактеризувати ліквідність коштів та загальну платоспроможність, визначити прибутковість діяльності, ефективність використання коштів, виявити перспективні напрямки розвитку та вресіт-ресіт завдяки наявній інформації прийняти обґрунтовані управлінські рішення. Зацікавлені сторони у проведенні оцінки управління фінансами страхової компанії представляють необмежене коло суб'єктів з різними характеристиками, обумовленими, зокрема, їх цільовою функцією, ступенем і характером зацікавленості в діяльності економічного суб'єкта.

Висновок. Проаналізувавши все вище описане ми дійшли до висновку, що ефективність функціонування системи управління фінансами страхової компанії буде забезпечено лише при дотриманні наступних принципів: спрямованість дій суб'єкта на досягнення конкретних цілей; взаємоузгодженість стратегічного та тактичного рівнів управління; єдність мети, результату та засобів. Дослідження підсистем системи управління фінансовим станом страхової компанії є важливою складовою аналізу діяльності страхової компанії.

Список використаних джерел:

1. Булавко К.І. Управління фінансами страхових компаній в умовах воєнного стану. URL:file:///C:/Users/user/Downloads/%D0%91%D1%83%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D0%BE.pdf (дата звернення: 15.03.2024р.).
2. Томаневич Л. М. Актуальні проблеми економічної безпеки держави, регіону, підприємства URL: file:///C:/Users/user/Downloads/26_05_2017.pdf (дата звернення: 21.03.2024р.).
3. Командні рішення LIGA360 як допоміжний засіб для антикризових команд у розв'язанні питань воєнного часу. LIGA ZAKON. URL:https://biz.ligazakon.net/news/211996_komandn-rshennya-liga360-yak-dopomzhniy-zasb-dlya-antikrizovikh-komand-u-rozvyazann-pitan-vonnogo-chasu (дата звернення: 03.04.2024р.).

Максим МОСКАЛЮК *
студент 4 курсу,
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

***Анотація.** У сучасних умовах глобалізації підприємницький сектор є основою функціонування національної економіки. Він забезпечує ринок необхідними товарами і послугами, наповнює бюджети різних рівнів доходами через податкові платежі та формує справедливі ринкові відносини. З початком війни, держава активно впливає на життєдіяльність бізнесу, забезпечуючи адаптацію підприємництва до умов режиму воєнного стану. З 24 лютого 2022 року бізнес перебуває у стані нестабільності, адже господарюючі суб'єкти були неготові до воєнних подій, що призвело до відсутності достатніх резервів.*

***Abstract.** In the modern context of globalization, the entrepreneurial sector serves as the cornerstone of national economic functioning. It ensures the market with necessary goods and services, contributes to various levels of budgets through tax payments, and shapes fair market relations. With the onset of war, the state actively influences business activities, facilitating the adaptation of entrepreneurship to the conditions of martial law. Since February 24, 2022, the business sector has been in a state of instability, as business entities were unprepared for the war events, leading to insufficient reserves.*

Вступ. Підприємницький сектор є основою функціонування національної економіки. Він відповідає за забезпечення ринку необхідними товарами і послугами, наповнює бюджети різних рівнів доходами у вигляді податкових платежів, забезпечує формування справедливих ринкових відносин у державі. В сучасних умовах глобалізації важко уявити розвиток країни без її підтримки бізнесом, проте і стабільність діяльності господарюючих суб'єктів є неможливою без застосування ефективних інструментів державної підтримки і стимулювання. Отже, саме держава протягом останнього року займає активну позицію у життєдіяльності бізнесу.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку вітчизняної економіки можна розглядати як складний і суперечливий процес перетворення економічних структур, що зумовлює утворення і розвиток нових суб'єктів господарювання. Велике значення в структурі ринкових відносин і в механізмі їх регулювання належить фінансовому забезпеченню підприємств. В сучасних умовах необхідно досліджувати їх фінансове забезпечення, а також способи

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування – Олена МАРЦЕНЮК

найбільш повного використання фінансів в інтересах окремих товаровиробників і ефективного розвитку економіки. Актуальність проблем фінансового забезпечення підприємств в Україні в період розвитку ринкових відносин визначається відсутністю ефективної системи їх фінансування з урахуванням особливостей вітчизняної економіки. Сьогодні проблемою підприємств є недостатність фінансових ресурсів, як для підтримки власного бізнесу, так і для подальшого його розвитку. На підставі цього виникає необхідність в розробці механізмів формування фінансових ресурсів у рамках концепції вдосконалення управління фінансовим забезпеченням підприємств для їх подальшого ефективного функціонування.

Лише 5% господарюючих суб'єктів мали фінансові резерви, обсяг яких достатній для підтримки активності більше, ніж на рік; значна частка респондентів (29%) не мала зовсім резервного капіталу, що було компенсовано за рахунок скорочень і зниження заробітних плат. В таблиці нижче наведено показники кількості зареєстрованих юридичних осіб за регіонами України на 01.01.2023 та зміна кількості у порівнянні з 01.01.2022р.

Таблиця 1

Кількість зареєстрованих юридичних осіб в Україні за 2021-2022рр.

Регіон	2021р.	2022р.	Відхилення (+/-)
Україна	1458248	1464953	14447
Вінницька	34864	35069	426
Волинська	24181	24388	494
Дніпропетровська	107843	108409	2134
Донецька	92651	92514	-439
Житомирська	33180	33313	351
Закарпатська	25674	25859	410
Запорізька	50953	50958	160
Івано-Франківська	30915	31063	371
Київська	76964	77436	993
Кіровоградська	26293	26369	195
Луганська	41246	41198	-186
Львівська	79747	80456	1565
Миколаївська	51376	51450	152
Одеська	91022	91547	1027
Полтавська	35204	35665	263
Рівненська	24949	25089	322
Сумська	25426	25480	142
Тернопільська	23571	23719	287
Харківська	87285	87589	603
Херсонська	29328	29303	-125
Хмельницька	31641	31754	375
Черкаська	30599	30657	197
Чернівецька	17013	17140	274
Чернігівська	23521	23556	148
м.Київ	362458	364972	5294

Джерело: побудовано на основі даних [4]

Показник кількості зареєстрованих юридичних осіб формується на основі

інформації адміністративної частини Статистичного реєстру підприємств (Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ)) та розраховується як загальна кількість юридичних осіб, які перебувають на обліку в ЄДРПОУ.

Український малий та середній бізнес із оптимізмом дивиться на можливість воєнної перемоги України, натомість вказує на погіршення умов для ведення бізнесу.

Показник Ukrainian Business Index залишається на низькому рівні (34.0 зі 100), що свідчить про те, що бізнес не бачить перспектив покращення економічної ситуації і ділового середовища в найближчі місяці.

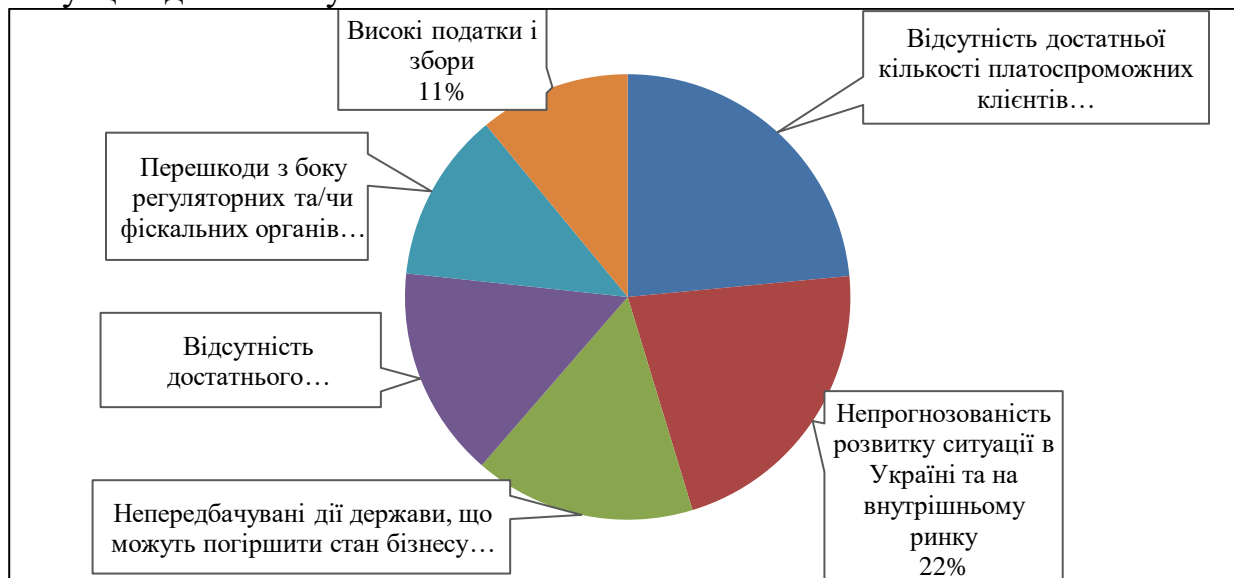
Також погіршується ситуація з робочими місцями. Очікування бізнесу від результатів діяльності в 2023 році +2% до доходів 2022 року.

За результатами 2022 року 31.7% підприємств повністю або майже повністю зупинили роботу.

Середньозважений очікуваний показник оборотів бізнесу у 2023 проти 2022 року знизився з +10,3% (оцінка, отримана в лютому 2023 року) до 1,8%. Водночас третина (34,7%) бізнесів очікує на зростання оборотів у поточному році.

Не бачать перспектив 22,4% підприємств (вказали, що бізнес не працюватиме або буде працювати на рівні до 50% від оборотів попереднього року).

Найбільше заважає бізнесу у відновленні нестача фінансових ресурсів у країні, а саме – неплатоспроможність клієнтів, недоступність кредитних коштів і власного капіталу бізнесу тощо. 46,1% вказують на непрогнозованість розвитку подій, а 34% – на непередбачуваність дій держави, які можуть погіршити ситуацію для бізнесу.

Рис. 1 .Обставини, що заважають бізнесу відновлюватися

Джерело: побудовано на основі даних [4]

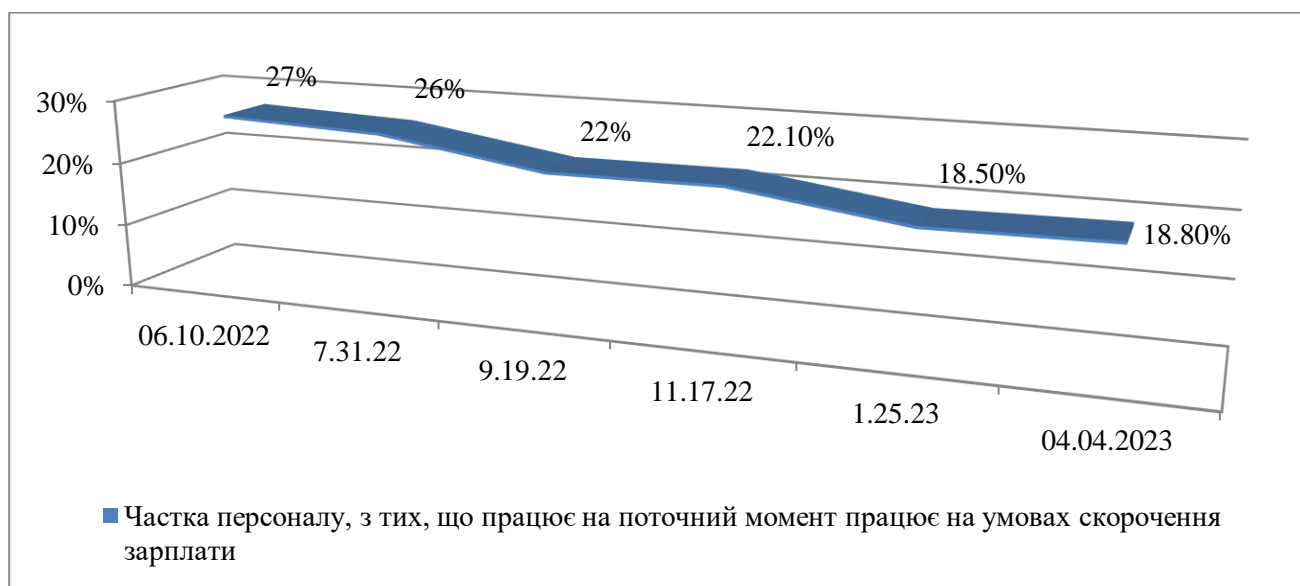
Пріоритетні завдання для уряду. Найбільш пріоритетним завданням для влади, як і в минулій хвилі, 69% підприємців вважають знищення

корупції. 48,0% – покращення доступу до кредитних ресурсів, здешевлення ресурсів.

Порівнюючи з лютим, суттєвішою проблемою для бізнесу стає непередбачуваність дій держави – 34% (26% у лютому). Суттєво зросли ризики й проблеми, пов’язані з податковою та митною системами.

Допомога бізнесу країні під час війни включала: 89,6% підприємств залучені до допомоги країні під час війни, зокрема 65,4% допомагають Збройним Силам України. Ситуація з персоналом. Частка персоналу (порівнюючи з 23.02.2022), що скорочена на поточний момент, знов зросла з 21,2% до 26,0%.

Крім того, суттєво зросло приховане безробіття – до 16,4% (частка персоналу, порівнюючи з 23.02.2022, що відправлена у відпустку), 18,8% частка працюючих на умовах скороченої зарплати.

Рис.2. Ситуація з персоналом в умовах війни
Джерело: побудовано на основі даних [4]

На нашу думку бізнес із оптимізмом дивиться на ймовірність звільнення всіх окупованих територій України цього року(49,2%). Натомість 20,9% вважають, що Перемога цього року є малоімовірною.

Управління фінансовою діяльністю підприємства являє собою складний і багатогранний процес, мета якого – поліпшення фінансового стану і фінансового забезпечення підприємства, і отримання певних фінансових результатів. Для забезпечення діяльності підприємств незалежно від форм власності призначені фінанси підприємств, частина коштів у формі доходів і зовнішніх надходжень, призначених для виконання фінансових зобов’язань і здійснення витрат для забезпечення розширеного відтворення.

У сучасних швидкозмінних конкурентних умовах підприємства зазнають певних труднощів у процесі роботи, так як змушені шукати компромісні рішення суперечливих завдань. Так, з одного боку, підприємство має зобов’язання щодо погашення заборгованості перед кредиторами (банками та контрагентами). З іншого боку, підприємство потребує грошових ресурсів для підтримки своєї

діяльності та отримання прибутку. В результаті більшість підприємств ухвалюють рішення не псувати свою ділову репутацію та кредитну історію і призупиняють реалізацію інвестиційних програм через відсутність належного фінансування. Підприємствам при формуванні оптимального фінансового механізму необхідно враховувати деякі особливості управління фінансовими ресурсами в умовах нестабільності ринкового середовища та наростання інвестиційних потреб через те, що в діяльність підприємства, як правило, залучаються зовнішні фінансові ресурси у вигляді кредитів.

Висновок. За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що сектор підприємництва України вразливий до воєнних подій. Великий бізнес проявляє більшу стійкість, а МСП зазнає значних втрат. За результатами 2022 року майже 20% суб'єктів підприємництва припинили свою діяльність, але більшість підприємств продовжують шукати методи адаптації до нових обставин, залучають резерви для підтримки своєї життєдіяльності, проводять трансформацію чи релокацію своїх об'єктів, ресурсів, виробничих потужностей. Атаки на енергетичну інфраструктуру продовжують руйнувати бізнес, паралізують життя підприємств, громадян та економічної системи в цілому. З огляду на це, подальші дослідження доцільно зорієнтувати на формування стратегії і тактики реалізації програм фінансування інвестиційних проєктів у сфері енергозабезпечення, реалізації кредитних, грантових державних механізмів, проведення моніторингу їх результатів та корегування відповідно до цілей, що стоять перед державою – збереження підприємницького потенціалу та його примноження.

Список використаних джерел:

1. Демешок О.О. Макроекономічні параметри та структурно-динамічні виміри функціонування реального сектору економіки держави. *Вісник ЖДТУ*, № 4(75). 2022. С.107-113.
2. Мазур І.М. Організаційно-економічний механізм забезпечення енергетичної безпеки національної економіки: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2023. С.648.
3. Маргасова В.Г. Економічна політика забезпечення стійкості економіки України в системі міжнародної економічної безпеки. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2022. 3(76). С. 124-134.
4. Забарна Е.М. Інноваційно-інвестиційний фактор економічного розвитку України. *Інститут проблем ринку та економічних (екологічних) досліджень НАН України*, 2023. С.308.

Юлія НАКОРНЄЄВА*
студентка 1 курсу
факультет обліку, фінансів та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ ТА ЙОГО ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

***Анотація.** У статті досліджуються актуальні аспекти соціального захисту населення і фінансового забезпечення в контексті сучасних викликів і тенденцій. Розглядаються основні програми соціального захисту, їхня роль у підтримці різних груп населення та ефективність їхнього фінансового забезпечення. У дослідженні аналізуються тенденції у фінансуванні соціальних програм та можливі стратегії для оптимізації цього процесу з урахуванням економічних та демографічних реалій. Результати дослідження можуть бути корисними для урядових органів, соціальних служб, дослідників та всіх зацікавлених у покращенні соціального захисту та фінансового благополуччя населення.*

***Abstract.** The article examines current aspects of social protection of the population and financial support in the context of modern challenges and trends. The main social protection programs, their role in supporting various population groups and the effectiveness of their financial support are considered. The research analyzes trends in the financing of social programs and possible strategies for optimizing this process, taking into account economic and demographic realities. The results of the study can be useful for government agencies, social services, researchers and all those interested in improving social protection and financial well-being of the population.*

Вступ. В умовах воєнного конфлікту однією з ключових проблем держави є забезпечення захисту населення. Нинішній контекст вимагає від держави забезпечити своїх громадян необхідним для життя, тому органи влади повинні активно шукати ефективні методи соціального захисту. У зв'язку з фінансовими труднощами, що стали загострюватися в країні, більшість сфер державного життя страждає. Таким чином, проблема соціального захисту та надання допомоги населенню в умовах воєнного стану набуває особливої вагомості. Оскільки Україна перебуває в надзвичайно кризовій ситуації, важливим завданням є аналіз реалізації соціального захисту в умовах конфлікту та оцінка витрат на соціальну підтримку населення до й під час війни.

Виклад основного матеріалу. Соціальний захист – це система заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення населення від різних соціальних ризиків, таких як хвороба, інвалідність, старість, втрата годувальника,

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування ВНАУ – Ярославна МУЛИК

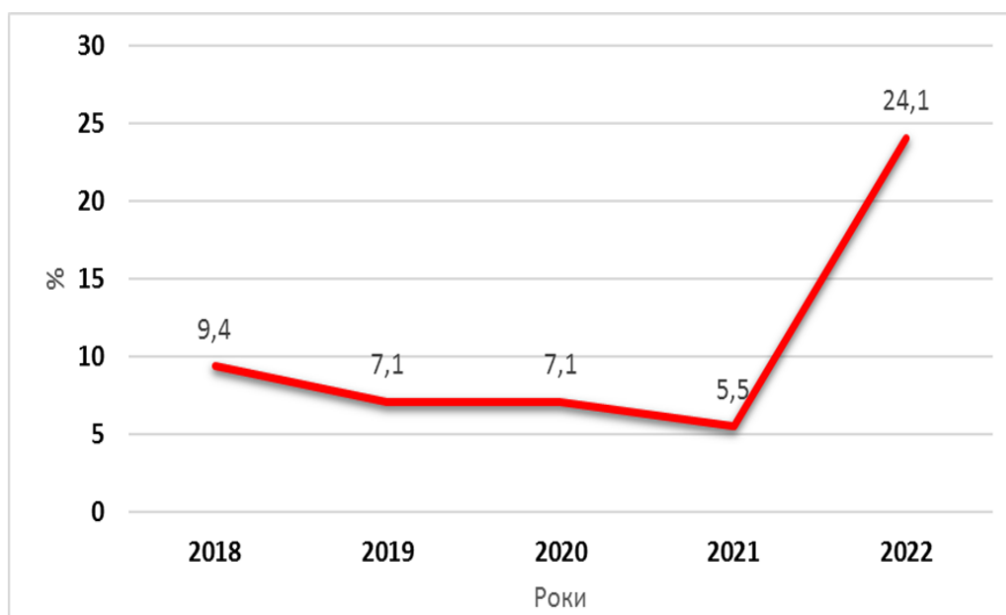
безробіття, нещасний випадок на виробництві. З макроекономічної точки зору соціальне забезпечення - це система управління соціальними ризиками з метою компенсації шкоди, зниження або запобігання їх впливу на процес розширеного відтворення населення. Як соціально-економічна категорія, соціальне забезпечення представляє собою відносини щодо перерозподілу національного доходу з метою забезпечення встановлених соціальних стандартів життя для кожної людини в умовах дії різних соціальних ризиків[2, с. 91].

Надзвичайно важливим завданням у момент беззахисності та вразливості населення будь-якої країни є забезпечення громадян усім необхідним у матеріальному плані та надання безпечного місця проживання у період загрози життю. Наразі в Україні діє правовий режим воєнного стану й соціальний захист відіграє важливу роль для підтримки населення [4, с. 86]

Важливо відзначити, що існує значна кількість нормативно-правових актів, які регулюють впровадження політики соціального захисту територій в умовах сучасних конфліктів. Більше того, відповідні міністерства детально встановлюють особливості правозастосування у сфері соціального захисту населення відповідно до їхньої компетенції.

Соціальний захист і соціальне забезпечення населення упродовж еволюції соціуму завжди виступали індикаторами соціального розвитку держави та якості життя її громадян. Адже ефективна їх організація гарантує стабільність у суспільстві та належний рівень життєдіяльності й матеріального забезпечення населення.

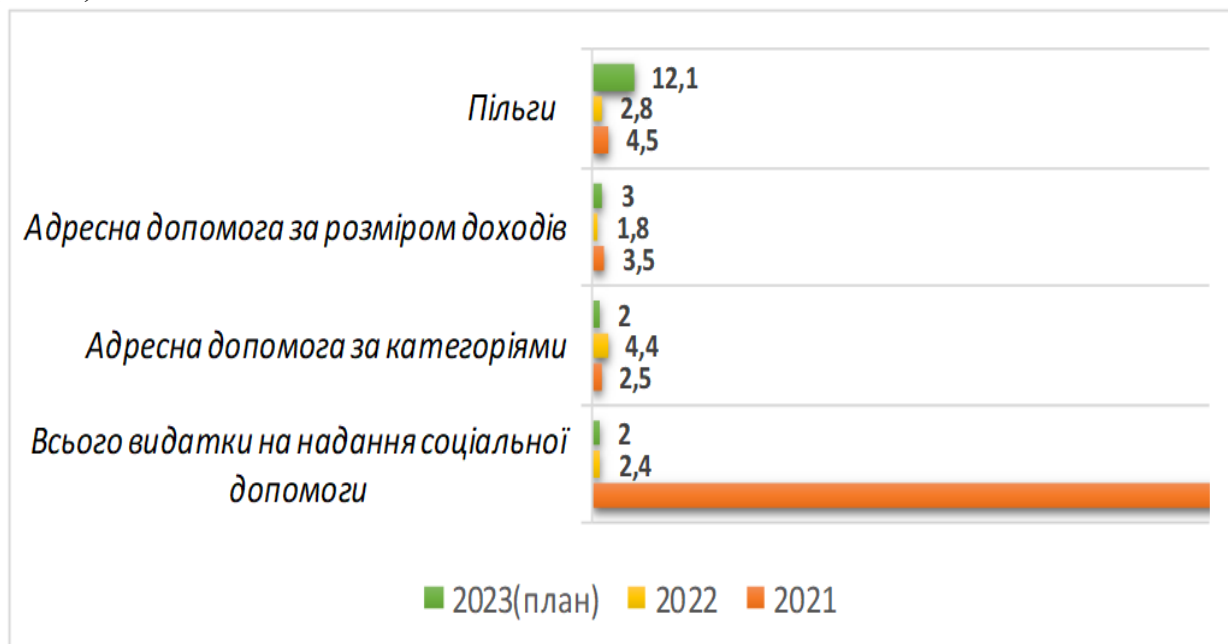
Під впливом глобальних змін в країні та світі, фінансовому становищу багатьох людей складно залишатися стабільним. Одразу виникає питання стосовно рівня бідності в країні та спроможності громадян забезпечувати себе особисто. Зміну рівня бідності населення України у динаміці представлено на рис. 1.

*Рис. 1. Рівень бідності населення в Україні у 2018-2022 роках
Джерело: [6]*

Дані Світового банку, на основі яких побудовано рис. 1, свідчать про підвищення рівня бідності в Україні у 2022 році. Через початок повномасштабної війни в Україні Світовим банком було відкладено Україну у досягненні зменшення бідності на 15 років [5, с. 6].

Протягом 2019-2020 рр. даний показник тримався на рівні 7,1 відсотка. До того ж, за інформацією від Світового банку, бідністю вважають ситуацію, коли людина проживає менш ніж на 5,5 дол. США на день [4, с. 87]. Дослідження впливу війни на соціальний захист здійснено за допомогою порівняння показників видатків на соціальну допомогу українцям протягом 2021-2023 рр. (рис. 2).

Рис. 2. Видатки на надання соціальної допомоги населенню у 2021-2023 роках

Джерело: [7]

Проведений аналіз показує, що кошти, що спрямовані на соціальну допомогу громадянам України, складають значну частину бюджетних видатків. Загалом, у 2023 році уряд передбачив 163,1 мільярда гривень на соціальну допомогу, що відрізняється від 2022 року, коли було витрачено 150,7 мільярда гривень, та вище на 51,8 мільярда гривень, ніж у 2021 році. Помітно зросли розміри адресної допомоги за категоріями у 2022 році, склавши 103,1 мільярда гривень, а у 2023 році ця сума зросла на 6,6 мільярда гривень, що свідчить про позитивну тенденцію. Адресна допомога за рівнем доходів була меншою у 2022 році, становлячи 35 мільярдів гривень, ніж у 2021 році, але зросла до 41,4 мільярда гривень у 2023 році. Також спостерігаються незначні зміни у розмірі наданих пільг: вони зменшилися з 12,9 до 12,1 мільярда гривень. Значна частина видатків у 2022 році на соціальну допомогу була спрямована на проживання внутрішньо переміщеним особам, особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю, а також малозабезпеченим сім'ям.

Разом з тим, у 2024 р. передбачено 469 млрд грн на соціальний захист населення, що на 25 млрд грн більше, ніж у 2023 році. Відбудеться підвищення розміру мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму на одну особу, а також здійснюватиметься індексація пенсій та збільшення їх розміру.

У бюджеті держави на 2024 р. вперше закладено кошти на соціальну підтримку військовослужбовців у цивільному житті; програму «Інститут ветеранів»; пілотну програму із зубопротезування, виготовлення протезів, необхідних військовослужбовцям, які отримали важкі поранення та інвалідність під час війни. Понад 5 млрд грн передбачено на програму щодо забезпечення житлом військовослужбовців та родин загиблих, 50 млрд грн – на виплату субсидій та пільг, 27 млрд грн – на підтримку сімей з дітьми, зокрема, збережено виплати сім'ям, які взяли дітей-сиріт на виховання, а також дітей, позбавлених батьківського піклування, зберігаються виплати при народженні дитини, для дітей-інвалідів [3, с. 24].

У середньостроковій перспективі реформи у сфері соціальної політики держави здійснюватимуться як з метою посилення соціального захисту різних категорій населення, так і для розв'язання питань комплексного регулювання системи соціального захисту.

Метою наступних двох років, з 2025 по 2026 рік, є розгляд та визначення стратегій для підвищення рівня соціального забезпечення малозабезпечених сімей, враховуючи фінансові можливості державного бюджету; забезпечення максимальної ефективності та доступності соціальної підтримки для тих, хто її потребує; реформування програм соціальної підтримки для створення єдиного основного соціального захисту з використанням єдиної системи критеріїв обчислення загального доходу сім'ї та її фінансового стану; вдосконалення механізмів підтримки незахищених верств населення; забезпечення своєчасного та повного фінансування пенсійних виплат та річної індексації пенсій з 1 березня; організація системи пенсійного забезпечення в контексті реформування соціального захисту, визначення ролі та співвідношення всіх видів виплат та допомог, умов їх призначення, перерахунку та виплати; перегляд солідарних пенсій та розробка єдиних підходів до нарахування страхових пенсій для всіх категорій громадян; завершення уніфікації адміністрування виплат у системі соціального страхування через Пенсійний фонд України; розвиток системи соціальних послуг як ключового інструмента для надання допомоги людям, які опинилися у важких ситуаціях, зокрема внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, і потребують підвищеної психосоціальної підтримки [1, с. 237].

Висновок. Таким чином, соціальний захист завжди має важливе значення для розвитку суспільства та держави. У сучасних умовах ця сфера є однією з найбільш критичних, де держава повинна приділяти особливу увагу вразливим категоріям населення. Вибух повномасштабної війни на території України значно підірвав соціальний захист населення. Військові дії призвели до зростання витрат на соціальну допомогу, і ця тенденція ймовірно лише посилиться в майбутньому. Значне збільшення громадян, що потребують підтримки та рішучих заходів з боку держави, стало результатом цих подій. Тому

сьогодні одним із ключових завдань для держави є забезпечення соціального захисту та допомоги в умовах військового конфлікту, а в перспективі – реформування системи соціального захисту України для забезпечення його комплексного упорядкування. Необхідно змінювати підходи до надання соціальної підтримки, адаптуючи їх до нових викликів та потреб населення. При цьому, важливо забезпечити прозоре управління та ефективне використання ресурсів, щоб кожен громадянин, особливо учасники бойових дій та їх сім'ї, могли отримати належну допомогу. Такі заходи не лише сприятимуть відновленню стабільності в суспільстві, але й зміцнять довіру громадян до власної держави. Ураховуючи складні умови військового конфлікту, необхідно активно працювати над створенням механізмів швидкого реагування на екстрені ситуації та постійно вдосконалювати програми соціальної підтримки. Крім того, важливо залучати до цього процесу якнайбільше зацікавлених сторін: від громадських організацій до міжнародних партнерів. Тільки спільними зусиллями можна створити ефективну та справедливую систему соціального захисту, яка забезпечить гідне життя для всіх громадян України в умовах складностей військових дій. Актуальними для подальшого дослідження залишаються питання оптимізації та пошуку джерел фінансування соціального захисту населення України в умовах наростання воєнного протистояння з РФ.

Список використаних джерел:

1. Гнидюк І. В. Сучасний стан та шляхи поліпшення фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні. *Приазовський економічний вісник*. 2019. № 2. С. 236-240
2. Грень Т. Я. Особливості реалізації політики соціального захисту територій в умовах війни. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. Вип. 33. С. 80-84
3. Лисяк Л. В. Фінансове забезпечення соціального захисту населення в Україні: проблеми та перспективи. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»*. Вип. 11(1), 2017. С. 23-30
4. Мікуляк К. А. Вплив війни на реалізацію соціального захисту громадян України. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2023. №42. С. 85-90
5. Стащук О.В., Гергола С.В., Комар-Стаховська К.П. Стан соціального захисту та соціального забезпечення населення України в умовах війни. Економіко-правовий розвиток сучасної України: матеріали XI Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, що присвячена 25-ій річниці з дня заснування Національного університету «Одеська юридична академія», м. Одеса, 25 листопада 2022 р. Одеса, 2022. С. 6-8.
6. Як змінювався рівень бідності в Україні. Слово і Діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/05/04/infografika/ekonomika/yakzminyuvavsyariven-bidnosti-ukrayini>.
7. Видатки на соціальну допомогу. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/expenditures_on_social_assistance.

Ольга ПАЛАМАРЧУК *
студентка 4 курсу,
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

***Анотація.** У статті висвітлено економічну сутність фінансових ресурсів підприємства та визначено джерела їх формування; розкрито переваги та недоліки фінансування суб'єктів господарювання за рахунок власного та позиченого капіталу; розглянуто чинники, що впливають на формування структури фінансових ресурсів. Описано головні етапи, цілі та концепції оптимізації співвідношення власного та залученого капіталу. Запропонована теоретична концепція оптимізації структури капіталу в перспективі буде корисною органам державної влади для вдосконалення законодавства щодо регулювання підприємницької діяльності в Україні..*

***Abstract.** The article highlights the economic essence of the company's financial resources and identifies the sources of their formation; the advantages and disadvantages of financing business entities at the expense of own and borrowed capital are revealed; factors affecting the formation of the structure of financial resources are considered. The main stages, goals and concepts of optimizing the ratio of own and borrowed capital are described. The proposed theoretical concept of optimizing the capital structure in the future will be useful to state authorities for improving legislation on the regulation of entrepreneurial activity in Ukraine.*

Вступ. Фінансова криза та військові дії на території України негативно позначилися на виробничо господарській діяльності багатьох вітчизняних підприємств. У такій ситуації зміцнення фінансової стабільності суб'єктів господарювання є визначальним чинником підвищення ефективності їх функціонування. У ринковій економіці важливим завданням стратегічного менеджменту підприємств є прогнозування майбутнього фінансового стану, формування оптимальної стратегії розвитку, здійснення контролю за рівнем ризиків, що дає змогу знайти та збільшити свою нішу на ринку, підвищити конкурентоспроможність, рухатися інноваційним шляхом та забезпечити досягнення довгострокових цілей компанії.

Виклад основного матеріалу. В умовах нестабільності навколишнього середовища та високого ступеня невизначеності процес прийняття суб'єктами господарювання стратегічних рішень є складним і супроводжується низькою

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, кафедра фінансів, банківської справи та страхування – Оксана РУДА

ймовірністю вірного вибору й відсутністю упевненості в досягненні успіху. Дефіцит фінансових ресурсів змушує суб'єктів підприємницької діяльності залучати їх у той чи інший спосіб із зовнішніх джерел з метою вирішення поточних проблем свого розвитку. Особливо важливе значення вже на початкових етапах діяльності підприємства має формування оптимальної структури фінансових ресурсів, що впливає на успішність його реалізації.

Фінансові ресурси підприємств в Україні можуть бути різноманітними і залежать від різних факторів, включаючи розмір підприємства, його галузь, стратегію розвитку та доступні фінансові інструменти. Основні джерела фінансових ресурсів підприємств в Україні включають такі:

Капітал: Це власні фінансові ресурси підприємства, які можуть бути внесені його власниками, інвесторами або заробленими через прибуток. Капітал може бути внесений у формі акційного капіталу для акціонерних товариств або у формі власного капіталу для інших форм власності.

Банківські кредити та позики: Підприємства можуть отримувати фінансування через кредити та позики від комерційних банків. Це може бути короткострокове або довгострокове фінансування, залежно від потреб підприємства.

Випуск облігацій: Великі підприємства можуть випускати корпоративні облігації для залучення фінансування. Це може бути приватне розміщення серед інституційних інвесторів або публічне розміщення на фондовому ринку.

Приватні інвестиції: Підприємства можуть залучати фінансування від приватних інвесторів або венчурних фондів, особливо в технологічних галузях чи стартапах.

Державні програми та фонди: Уряд України може надавати підтримку для підприємств через різноманітні програми та фонди, які надають фінансування на підтримку експорту, інновацій, розвитку малого та середнього бізнесу та інше.

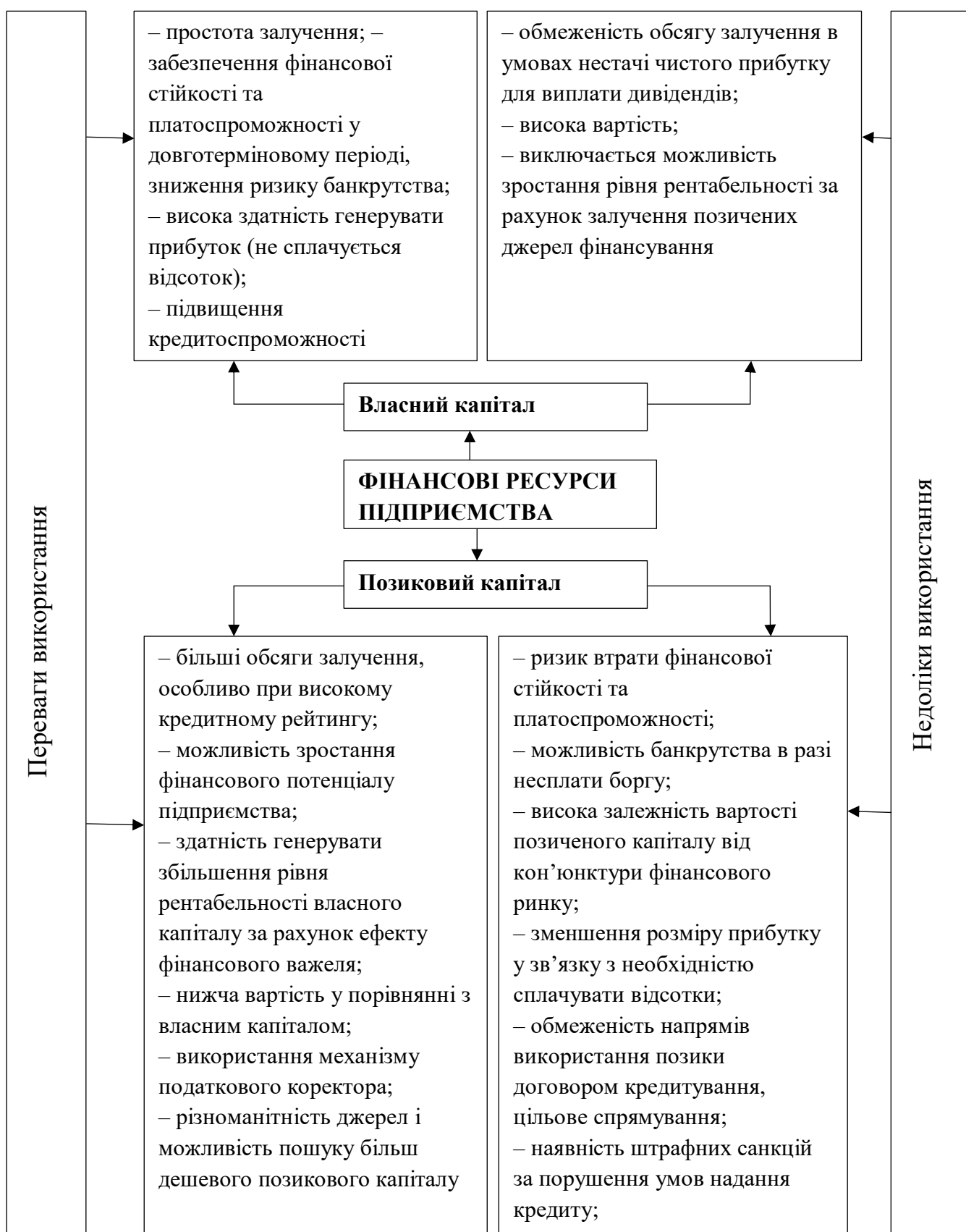
Природні ресурси та майно: Деякі підприємства, особливо у сферах енергетики, гірництва та іншого видобутку природних ресурсів, можуть мати доступ до фінансових ресурсів через експлуатацію цих ресурсів або власність майна.

Ці джерела фінансових ресурсів можуть бути використані підприємствами в Україні для забезпечення їх фінансових потреб, і вони можуть варіювати в залежності від конкретних умов і потреб кожного підприємства.

З моменту старту Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» суб'єкти підприємництва отримали від уповноважених банків 78 964 кредити на загальну суму 266,9 млрд грн, з яких 53 509 – від банків державного сектору економіки на загальну суму 117 млрд гривень (станом на 01.01.2024 р.).

Оптимізація структури джерел фінансування повинна бути спрямована на забезпечення ефективного використання капіталу та підвищення його здатності генерувати прибуток. Оскільки отримання прибутку та зростання ринкової вартості є головною метою діяльності кожного підприємства, то формування оптимальної структури фінансових ресурсів є актуальною проблемою не лише для менеджерів підприємства, а й для кола науковців, які розробляють теоретичну базу для її застосування в межах галузі та економіки країни в цілому.

При виборі схем формування структури капіталу важливим є врахування переваг і недоліків обраних форм фінансування (рис. 1).

Рис. 1. Переваги та недоліки використання власних і позикових фінансових ресурсів

Джерело: складено автором на основі [11]

У складі власних джерел фінансування треба розглядати не лише акціонерний капітал, що спрямований на формування статутного фонду підприємства, а й інші види резервного та страхового капіталу, а також нерозподілений прибуток. До позикових фінансових ресурсів включають банківські й товарні кредити, емітовані облігації, фінансовий лізинг, кредиторську заборгованість тощо.

Ефективна діяльність підприємства неможлива без залучення позикового капіталу, оскільки кредитні засоби необхідні для покриття тієї частини інвестиційних потреб, які не профінансовані за рахунок власних джерел.

Виділяють два типи фінансування підприємства:

- змішане (за якого фінансові ресурси формуються із власних і позикових коштів у різних співвідношеннях)
- повне (за якого капітал мобілізується лише із власних і прирівняних до них джерел).

Підприємство, що використовує лише власні фінансові ресурси, має найвищий рівень фінансової стійкості (коефіцієнт автономії наближається до 1), проте така політика обмежує темпи розвитку підприємства і не сприяє приросту прибутку на вкладений капітал. В умовах нестачі власних джерел фінансування суб'єкти господарювання вдаються до залучення позикового капіталу, суттєвим недоліком якого є додатковий фінансовий ризик, пов'язаний із відсотковими виплатами за кредитами

З урахуванням цих чинників управління структурою фінансових ресурсів на підприємстві зводиться до встановлення оптимальних пропорцій джерел фінансування та залучення капіталу в достатньому обсязі.

За час дії воєнного стану в Україні у рамках Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» укладено 44 142 кредитні договори на загальну суму 177,2 млрд грн (у тому числі банками державного сектору – 33 033 кредити на суму 99,3 млрд грн), з яких:

- 12,38 млрд грн – на інвестиційні цілі;
- 8,88 млрд грн – як антикризові кредити;
- 3,73 млрд грн – як рефінансування попередньо отриманих кредитів;
- 36,31 млрд грн – кредити для сільськогосподарських товаровиробників;
- 58,23 млрд грн – на антивоєнні цілі.

В останній тиждень минулого року у межах Програми видано 661 пільговий кредит на загальну суму 3,7 млрд грн, у тому числі банками державного сектору економіки – 496 кредитів на суму 2,3 млрд гривень.

«5-7-9%» у 2023 році підприємці отримали 23 973 доступні кредити на 97,2 млрд гривень.

В умовах розроблення ефективної стратегії управління структурою капіталу підприємства, яка сприятиме максимізації його поточної ринкової вартості, підвищення конкурентоспроможності, інноваційному розвитку, головну увагу треба зосередити на довгострокових цілях фінансової діяльності.

Головними цілями оптимізації структури фінансових ресурсів підприємства є максимізація прибутку та рентабельності, зростання ринкової вартості підприємства, мінімізація фінансових ризиків та вартості залучення

капіталу, забезпечення стійкого зростання загалом.

Оптимізація структури фінансових ресурсів полягає в проведенні послідовних дій, спрямованих на оцінку впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища на діяльність компанії, встановлення цільових індикаторів відповідно до стратегії розвитку компанії, визначення потреби в додаткових фінансових ресурсах та їх залучення з урахуванням цільової структури фінансових ресурсів.

Упорядкованість проявляється в тому, що з кожним кроком компанія рухається в напрямку оптимальної структури джерел фінансування, визначеної виходячи з критеріїв оптимальності конкретного підприємства.

Висновок. Отже, фінансові ресурси, з точки зору дотримання принципів ефективності й справедливості соціально-економічних відносин, – це джерела формування майна підприємства (оборотних та необоротних активів) у вартісному вираженні. За джерелами формування їх доцільно класифікувати на власні позичені та залучені (кредиторська заборгованість). Структура капіталу підприємства – це співвідношення джерел його формування. Вона впливає на основні параметри фінансової діяльності підприємства та її ефективність загалом.

Підприємству потрібно постійно прагнути досягнути оптимальної структури фінансових ресурсів (співвідношення власних і позичених джерел фінансування), яка буде сприяти досягненню максимального прибутку, високої рентабельності, фінансової стійкості, платоспроможності, забезпечуватиме достатню ліквідність, прийнятний рівень фінансових ризиків, мінімізуватиме середньозважену вартість капіталу та створить умови для зростання ринкової вартості підприємства, підвищення його конкурентоспроможності та досягнення стратегічних цілей загалом.

Список використаних джерел:

1. Люта О. В., Теоретичні підходи до оптимізації структури капіталу підприємства з погляду сучасної фінансової теорії. *Інноваційна економіка*. 2021. № 10. С. 92–96
2. Фінанси підприємств: підручник М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін. 8-е вид., перероб. і допов. Київ: КНЕУ, 2020. 519 с.
3. Мельник М. І., Шкварук Л. О. Факторний підхід до формування оптимальної структури управління капіталом підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2021. С. 203–208.
4. Оптимізація структури фінансових ресурсів підприємства в сучасних умовах. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/optimizatsiya-strukturi-finansovih-resursiv-pidpriemstva-v-suchasnih-umovah>
5. Школьник І. О., Теоретичні підходи до трактування поняття капіталу підприємства та його структури на сучасному етапі розвитку фінансової науки. *Інноваційна економіка*. 2012. № 4 С. 24–28.

Вікторія ПЕТРУСЕВИЧ²
магістр 1 року навчання
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

***Анотація.** У даній статті розглядаються теоретичні аспекти інвестиційної діяльності банків в Україні. Досліджено два підходи до цього поняття. В статті також аналізуються проблеми розвитку банківської інвестиційної діяльності та запропоновано шляхи її активізації. Досліджено активи та пасиви комерційних банків України та показники рентабельності активів і капіталу.*

***Abstract.** This article discusses the theoretical aspects of investment activity of banks in Ukraine. Two approaches to this concept are investigated. The article also analyzes the problems of development of bank investment activity and suggests ways to activate it. Assets and liabilities of commercial banks in Ukraine and return on assets and capital are studied.*

Вступ. Дослідження інвестиційної діяльності банків посідають вагомe місце в наукових працях вітчизняних учених, серед яких: А. Болдова та Г. Романова, О. Колодізев та Н. Власенко, Л. Кльоба, Е. Мехтієв, О. Нагорна та Ю. Василичен.

Виклад основного матеріалу. Вивчення теоретичних підходів до сутності поняття «інвестиційна діяльність банків» дало змогу виділити два підходи:

- 1) у рамках першого підходу до інвестиційної діяльності банків автори відносять не лише інвестиції у цінні папери, а й інвестиційне кредитування;
- 2) у рамках другого підходу до інвестиційної діяльності банків автори відносять здійснення інвестицій у цінні папери [3].

На нашу думку, доцільно розглядати інвестиційну діяльність банків саме з погляду другого підходу, оскільки здійснення інвестицій у цінні папери передбачає процес вкладання капіталу у підприємство для одержання прибутків, що і є визначенням поняття «інвестування» [2]. Однак водночас інвестиційний кредит розглядається як інвестиційний ресурс, якщо він використовується для розширеного відтворення, тобто для відтворення капіталу позичальника в розширених масштабах. Тим самим сферу інвестиційного банківського кредитування становлять кредити, які вкладаються в об'єкти реального інвестування, пов'язані з відтворенням засобів виробництва, матеріально-речових цінностей, а також пов'язані з інноваціями [4].

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування – Олена МАРЦЕНЮК

Виходячи з вищесказаного, для позичальника інвестиційний кредит є джерелом інвестицій, однак для банку - це різновид кредитування, який заснований на принципах цільової спрямованості, строковості, забезпеченості, платності та диференційного підходу до позичальників. Отже, під інвестиційною діяльністю банків будемо розуміти операції банків із вкладення власних та залучених фінансових ресурсів шляхом придбання цінних паперів на фондовому ринку від свого імені з метою отримання доходу; диверсифікації активних операцій; розширення джерел отримання додаткових доходів; збереження капіталу і забезпечення його приросту на основі росту курсової вартості цінних паперів; регулювання та забезпечення ліквідності банку.

Нижче наводяться сукупні відомості по банківській системі України в цілому (сумарні показники по всіх українських комерційних банках, включаючи ті, що перебувають у державній власності).

Таблиця 1

Кількість комерційних банків в Україні з 01.01.2014р. по 01.01.2024 р.

Період	Кількість діючих банків	З них з іноземним капіталом	У т.ч. зі 100% іноземним капіталом
01.01.2014 р.	180	49	19
01.01.2015 р.	163	51	19
01.01.2016 р.	117	41	17
01.01.2017 р.	96	38	17
01.01.2018 р.	82	38	18
01.01.2019 р.	77	37	23
01.01.2020 р.	75	35	23
01.01.2021 р.	74	33	23
01.01.2022 р.	71	33	23
01.01.2023 р.	67	30	22
01.01.2024 р.	63	27	19

Джерело: сформовано автором за даними [5]

Дані таблиці 1 показують зменшення кількості комерційних банків в Україні з 180 у 2014 році до 63 у 2024 році. Це значне скорочення, яке може вказувати на консолідацію в банківській індустрії і також на вихід деяких банків з ринку.

Таблиця 2

Сумарні активи українських комерційних банків станом на 01.03.2023р. по 01.03.2024 р. (млн. грн.)

Показники	01.03.2023р.	01.03.2024р.	Відхилення (+/-)
Активи (усього)	2 403 035	291 849	-2 111 186
Активи в іноземній валюті	777 102	830 169	+53 067
Надані кредити	1 013 843	1 022 565	+8 722
Кредити суб'єктам господарювання	784 503	774 395	-10 108
Кредити фізичним особам	205 837	230 912	+25 075
Резерви за активними операціями банків	370 845	368 575	-2 270

Джерело: сформовано автором за даними [5]

Відсоток банків з іноземним капіталом залишається відносно стабільним,

коливаючись між 17% та 23%. Це свідчить про певну стабільність іноземних інвестицій у секторі, незважаючи на загальне зменшення кількості банків.

Проаналізувавши таблицю 2 можна зробити висновок, що:

1) Сумарні активи українських комерційних банків зменшилися значно з 2,403,035 млн. грн. на початку 2023 року до 291,849 млн. грн. на початку 2024 року. Це вказує на велике зменшення активів банків за цей період.

2) Активи в іноземній валюті зросли з 777,102 млн. грн. до 830,169 млн. грн., що показує позитивне відхилення на +53,067 млн. грн.. Це може бути пов'язано зі збільшенням іноземних інвестицій або зміною валютних курсів.

3) Надані кредити також зросли незначно з 1,013,843 млн. грн. до 1,022,565 млн. грн., з позитивним відхиленням на +8,722 млн. грн.. Це може вказувати на збільшення кредитування в економіці.

4) Кредити суб'єктам господарювання зменшилися з 784,503 млн. грн. до 774,395 млн. грн., що є негативним відхиленням на -10,108 млн. грн.. Це може бути пов'язано зі змінами в попиті на кредити від підприємств.

5) Кредити фізичним особам зросли з 205,837 млн. грн. до 230,912 млн. грн., з позитивним відхиленням на +25,075 млн. грн. Це може вказувати на збільшення споживчого кредитування.

6) Резерви за активами операційних банків зменшилися незначно з 370,845 млн. грн. до 368,575 млн. грн., з негативним відхиленням на -2,270 млн. грн. Це може бути пов'язано зі змінами в ризиках та резервах банків.

Таблиця 3

**Сумарні пасиви українських комерційних банків станом на
01.03.2023р. по 01.03.2024 р. (млн. грн.)**

Показники	01.03.2023р.	01.03.2024.	Відхилення (+/-)
Пасиви (усього)	2 403 035	2 918 498	+515 463
Статутний капітал	405 108	404 751	-357
Зобов'язання банків	2 166 412	2 598 215	+431 803
Зобов'язання банків в іноземній валюті (млн. дол.)	833 707	867 269	+33 562
Кошти суб'єктів господарювання	935 459	1 259 628	+324 169
Кошти фізичних осіб	940 751	1 071 374	+130 623

Джерело: сформовано автором за даними [5]

Із наведених в таблиці 3 даних можемо побачити, що сумарні пасиви українських комерційних банків зазнали змін з 01.03.2023 по 01.03.2024. Ось детальний аналіз:

- пасиви (усього): Загальна сума пасивів зменшилася, що може свідчити про зменшення зобов'язань банків або про погашення боргів.

- статутний капітал: Якщо статутний капітал змінився, це може вказувати на зміни в капіталізації банків, такі як додаткові емісії акцій або зміни в структурі власності.

- зобов'язання банків: Зміна в загальній сумі зобов'язань може бути пов'язана зі зміною в обсязі депозитів або інших видів пасивів.

- зобов'язання банків в іноземній валюті: Збільшення або зменшення цієї категорії може відображати вплив валютних коливань або зміну в структурі валютних резервів.

- кошти суб'єктів господарювання та фізичних осіб: Зміни в цих показниках можуть вказувати на зміну в поведінці вкладників або на зміни в кредитних портфелях банків.

Таблиця 4

Додаткові довідкові показники по банківській системі України станом на 01.03.2023р. по 01.03.2024 р.

Період	Рентабельність активів	Рентабельність капіталу
01.03.2023р.	5,43 %	56,23 %
	-2,04	-22,49
01.03.2024р.	5,33 %	49,95 %
	-1,55	-15,95

Джерело: сформовано автором за даними [5]

Дані, представлені в таблиці, вказують на динаміку рентабельності активів та капіталу в банківській системі України за період з 01.03.2023 до 01.03.2024. Ось більш детальний аналіз:

1) Рентабельність активів (Profitability of Assets):

Зниження з 5,43% до 5,33% може свідчити про погіршення ефективності використання активів банків. Це може бути результатом збільшення непродуктивних активів, зниження доходності кредитного портфеля, або зростання витрат.

2) Рентабельність капіталу (Profitability of Capital):

Зниження з 56,23% до 49,95% може вказувати на втрати в капіталі, що можуть бути пов'язані зі збитковістю операцій, знеціненням активів, або необхідністю збільшення резервів на покриття можливих втрат.

Ці зміни ймовірно матимуть серйозні наслідки для стабільності банківської системи та її здатності фінансувати економіку. Негативні значення вказують на те, що банки могли зіткнутися з фінансовими труднощами, що вимагає додаткового аналізу причин та пошуку шляхів для покращення ситуації.

Особливістю інвестиційної діяльності вітчизняних банків є переважання у структурі інвестиційного портфеля ОВДП, частка яких становить практично 80%. Така ситуація свідчить про те, що в останні роки банки зацікавлені в розвитку своєї інвестиційної діяльності, але нерозвиненість вітчизняного фондового ринку натомість обмежує такі інвестиції [2].

Особливістю державного регулювання діяльності банків на фондовому ринку, у тому числі їхньої інвестиційної діяльності, є здійснення такого регулювання двома державними органами: Національним банком України (НБУ) та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). При цьому банки не можуть здійснювати інвестиційну діяльність на фондовому ринку без отримання відповідної ліцензії НКЦПФР, а НБУ переважно обмежує здійснення банками прямих інвестицій [3].

З України, порівнюючи з кредитним портфелем, портфель цінних паперів

зазвичай становить невелику частку в активах банків. Проте варто відзначити, що протягом останніх років спостерігається загальна тенденція до зростання обсягів операцій банків із цінними паперами. Ці операції є важливою складовою диверсифікації активів банку та способом формування власного та поповнення позикового капіталу. Інвестиції в цінні папери є перспективним напрямом розвитку банківської діяльності загалом.

Загалом, банківські операції з цінними паперами можна розділити на три основні групи:

-емісійні операції: Це пасивні операції, які включають випуск цінних паперів власного боргу.

-клієнтські операції: Це посередницькі операції з цінними паперами, які банки виконують від імені та на користь своїх клієнтів.

-інвестиційні операції: Це активні операції, коли банки вкладають власні та залучені фінансові ресурси у фондові активи, придбаваючи відповідні цінні папери на фондовому ринку від свого імені.

Висновок. Отже, держава повинна стимулювати участь банків як фінансових посередників у діяльності фондового ринку, оскільки участь банків в інвестиційному процесі несе позитивні наслідки для економіки країни: зниження витрат інвесторів та емітентів у зв'язку зі зростанням конкуренції; диверсифікація активів банку, що знижує ризики та підвищує стабільність банківської установи; поліпшення взаємодії промислового та банківського капіталів, що вдосконалює потік інформації, підвищує конкурентоспроможність банків та виробничого сектору.

Список використаних джерел:

1. Золковер А. О., Обертинський Б. В. Інвестиційний потенціал банків як запорука фінансової стабільності банківської системи України в умовах післявоєнного відновлення. *Журнал стратегічних економічних досліджень. Проблеми розвитку економіки*. 2023. № 3. С.17-25
2. Іванов М.В О. Ю. Інвестиційна діяльність банків України: законодавче забезпечення та перспективи розвитку. *Приазовський економічний вісник*. 2021. № 6. С. 45-57
3. Наглядова статистика Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 01.04.2024).
4. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua> (дата звернення: 01.04.2024).
5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/> (дата звернення: 01.04.2024).
6. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.

Катерина РЕПЕТІЙ*
студентка 3 курсу
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОНЛАЙН БАНКІНГ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Анотація. У статті розглядаються сучасні виклики та можливості, пов'язані з впровадженням цифрових технологій у фінансовий сектор. Досліджує ключові аспекти онлайн банкінгу, включаючи його популярні послуги, вплив на глобальний фінансовий ландшафт, та інновації, що формують майбутнє цієї галузі. Аналізуються тенденції у використанні електронних платіжних засобів, безпекові аспекти, а також перспективи розвитку інтернет-банкінгу як важливого інструменту для ефективного фінансового управління в епоху цифрової трансформації.

Abstract. The article examines modern challenges and opportunities associated with the implementation of digital technologies in the financial sector. Explores key aspects of online banking, including its popular services, impact on the global financial landscape, and innovations shaping the future of the industry. Trends in the use of electronic means of payment, security aspects, as well as prospects for the development of Internet banking as an important tool for effective financial management in the era of digital transformation are analyzed.

Вступ. В сучасному світі стрімко розвивається сфера фінансів, і ключову роль у цьому процесі відіграє онлайн банкінг. Із зростанням впливу цифрових технологій, тема онлайн банкінг визначається не лише можливістю виконувати фінансові операції в онлайн режимі, але й різноманітністю послуг, які відкривають нові можливості для зручного та ефективного управління фінансами. У цьому контексті, дослідження тенденцій та перспектив розвитку онлайн банкінгу стає важливим кроком для розуміння та впровадження новацій у фінансову сферу. Давайте зануримося у світ цифрових фінансів та розглянемо, які можливості та виклики несе із собою ця електронна ера банкінгу.

Виклад основного матеріалу. Онлайн банкінг, визначаючи новий вимір фінансових послуг, зазнає важливих трансформацій. Зручність та доступність цього підходу стають основою для безперервного фінансового управління, незалежно від часу та місця. При цьому, йдучи у ногу з часом, онлайн банки постійно вдосконалюють свої послуги, впроваджуючи інновації в сферу фінтех, штучний інтелект, та блокчейн-технології.

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ – Оксана РУДА

Важливою складовою онлайн банкінгу стає фокус на безпеці та конфіденційності. Застосування високих технологічних стандартів у шифруванні та двофакторній аутентифікації робить його привабливим та надійним для користувачів.

Мобільний банкінг, враховуючи активну роль мобільних пристроїв, розширює можливості клієнтів, дозволяючи їм проводити операції навіть у русі. Онлайн банкінг також використовується для здійснення міжнародних переказів та платежів, що сприяє глобалізації фінансових послуг.

Разом із зручністю та інноваціями, онлайн банкінг акцентує на важливості взаємодії та комунікації. Електронні засоби сповіщення та електронна звітність надають клієнтам не лише можливість ефективно керувати своїми фінансами, але й створюють механізми для оперативної взаємодії з банком.

Важливим аспектом є також вплив онлайн банкінгу на підприємництво. Бізнес-клієнти можуть відчувати позитивні зміни через швидкий доступ до корпоративних рахунків, можливість отримання кредитів та інших фінансових інструментів.

Ці аспекти створюють обширний контекст для розуміння і прогнозування перспектив онлайн банкінгу. Він продовжує формувати спосіб, яким ми взаємодіємо з фінансовими послугами, викликаючи нові стандарти та визначаючи майбутнє фінансового ландшафту.

Рис. 1. Розподіл безготівкових операцій з використання платіжних карток за 3 квартал 2023 року

Джерело: побудовано на основі [2]

У підсумку, аналізуючи зазначені аспекти, стає очевидним, що онлайн банкінг - це не просто зручний спосіб управління фінансами, а й каталізатор глибоких змін у фінансовій галузі, який визначатиме її обличчя у майбутньому.

Загалом, Інтернет-банкінг в Європі продовжує еволюціонувати, надаючи сучасні та зручні способи управління своїми фінансами

Зростання популярності безготівкових операцій через платіжні картки є основною тенденцією в сучасному світі. Це обумовлено не лише технологічними зручностями, але й стрімким розвитком безконтактних технологій, таких як контактні картки та мобільні платіжні додатки.

З'явлення цифрових платіжних рішень, таких як Apple Pay та Google Pay, робить безготівкові операції ще більш універсальними та доступними для широкого кола користувачів. Це сприяє зростанню використання платіжних карток як зручного і швидкого способу оплати.

Однією з головних тенденцій онлайн-банкінгу є безпека. З поглибленням цифрової сфери збільшується і ризик кіберзлочинності. Банки активно вдосконалюють свої системи шифрування та багатофакторну аутентифікацію для захисту конфіденційності та фінансових активів клієнтів. [4]

Ще однією важливою тенденцією є використання штучного інтелекту та аналітики даних для персоналізації фінансових послуг. Банки стають здатні до прогнозування потреб клієнтів та пропозиції індивідуалізованих рішень, що підвищує рівень задоволеності та лояльності клієнтів.

Зростаюча популярність мобільних пристроїв призвела до інтеграції онлайн-банкінгу в мобільні додатки. Це робить фінансові послуги ще більш доступними, оскільки клієнти можуть керувати своїми фінансами в будь-який час та в будь-якому місці. Тому можна визначити основні популярні послуги інтернет-банкінгу:

- Онлайн перекази за Платежі. Клієнти можуть легко здійснювати грошові перекази між своїми рахунками, платити рахунки за комунальні послуги, мобільний зв'язок, інтернет, а також проводити інші платежі онлайн.

- Мобільність. Додатки для мобільного банкінгу дозволяють клієнтам здійснювати фінансові операції за допомогою своїх смартфонів, такі як перегляд балансу, перекази, платежі, а також блокування чи розблокування карток.

- Карткові операції. Користувачі можуть використовувати інтернет-банкінг для перегляду історії транзакцій, блокування чи розблокування карт, встановлення лімітів та проведення інших операцій, пов'язаних з банківськими картами.

- Депозити та Кредитування. Клієнти можуть відкривати та управляти депозитами в інтернет-банкінгу, а також оформляти кредити або отримувати інші фінансові послуги онлайн.

- Управління особистими фінансами. Інтернет-банкінг надає можливість клієнтам вести облік своїх витрат, отримувати фінансові звіти та статистику, а також використовувати інші інструменти для ефективного управління фінансами.

- Інноваційні Технології. Деякі банки в Україні активно впроваджують

інноваційні технології, такі як розпізнавання відбитків пальців чи обличчя для аутентифікації.

Це лише загальний огляд популярних послуг інтернет-банкінгу в Україні, і різні банки можуть пропонувати різноманітні сервіси відповідно до своїх можливостей та стратегій. Рекомендується перевірити конкретний банк, щоб отримати актуальну та детальну інформацію про його послуги в інтернет-банкінгу.

Перспективи розвитку онлайн-банкінгу є обіцяючими та включають в себе кілька ключових напрямків, які впливають на індустрію фінансових послуг.

Таблиця 1

Перспективи розвитку онлайн-банкінгу

Збільшення кількості клієнтів	Очікується зростання кількості користувачів онлайн-банкінгу, оскільки споживачі все більше виявляють зацікавленість у зручних та доступних цифрових фінансових рішеннях.
Впровадження Інновацій	Збільшення використання штучного інтелекту (ШІ), машинного навчання, блокчейн технологій та інших інновацій для поліпшення послуг, а також розробка нових продуктів та функцій.
Поглиблення клієнтського досвіду	Фокус на поліпшенні користувацького досвіду через персоналізацію послуг, відповідь на індивідуальні потреби та швидку реакцію на зміни в споживчому попиті.
Співпраця та консолідація	Зростання співпраці між традиційними банками та фінтех компаніями для реалізації спільних інновацій та розширення спектру послуг.
Розвиток цифрових валют	Зростання інтересу до цифрових валют та експерименти зі створенням CBDC, що може змінити динаміку глобальних фінансів.
Екологічна відповідальність	Збільшення уваги до сталості та реалізація більш екологічно відповідальних практик в банківських операціях
Зростання регулярного нагляду	Очікується посилення регулювання та нагляду з боку урядових органів для забезпечення безпеки клієнтів та розвитку стандартів в галузі кібербезпеки та захисту даних.
Розширення глобальних перспектив	Розвиток глобальних фінансових екосистем та прискорення можливостей для міжнародних та глобальних транзакцій.
Інтеграція інтернет речей	Використання технології IoT для розширення можливостей здійснення платежів та отримання фінансової інформації через різні пристрої.
Покращення безпеки	Зростання інвестицій у кібербезпеку та розробка ефективних заходів протидії фінансовому шахрайству та терористичному фінансуванню.

Джерело: побудовано на основі даних [3]

Ці перспективи вказують на динамічний розвиток онлайн-банкінгу, який буде далі адаптуватися до вимог ринку та технологічних інновацій для забезпечення сучасних та ефективних фінансових послуг.

Висновок. Онлайн – банкінг, розвивається і реалізовується у сфері інновацій, визначає нові стандарти у фінансовому секторі. З аналізу тенденцій та перспектив розвитку видно, що цей сегмент фінансового ринку глибоко інтегрований з технологічними інноваціями та змінами у споживчому підході.

Однією з головних тенденцій є стрімке впровадження новітніх технологій, таких як штучний інтелект та аналітика в реальному часі. Це не лише покращує ефективність фінансових операцій, але й розширює спектр послуг, доступних для клієнтів.

Важливо відзначити, що зміна споживчих уподобань веде до активного використання мобільних пристроїв для здійснення банківських операцій. Зручність, швидкість та доступність роблять онлайн-банкінг привабливим для широкого кола користувачів.

У сфері безпеки виникає тенденція до впровадження біометричних та двофакторних методів аутентифікації, щоб захистити особисту інформацію клієнтів від можливих загроз.

Зелений інтернет-банкінг також визначається як важливий вектор розвитку, відзначаючи зростання інтересу до сталого розвитку та екологічної відповідальності.

Інтернет-банкінг є невідомою складовою банківського сектору, яка розширює межі взаємозв'язку між клієнтом та банком, що у свою чергу є одним із пріоритетних завдань вітчизняних банків в процесі конкурентної боротьби за кожного окремого клієнта.

Узагальнюючи, онлайн-банкінг розвивається в контексті стрімкого технологічного прогресу, змін у споживчому підході та акценту на сталому розвитку. Його перспективи визначаються не лише розширенням функціоналу, але й забезпеченням відкритого, безпечного та динамічного середовища для фінансових операцій і взаємодії клієнтів.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України. Розподіл безготівкових операцій з використанням платіжних карток, III квартал 2023 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozpodil-bezgotivkovih-operatsiy-z-vikoristannyam-platijnih-kartok-iii-kvartal-2023-roku> (дата звернення: 31.01.2024).
2. Перспективи розвитку онлайн-банкінгу в Україні. *КиберЛенинка*. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/perspektivi-rozvitku-onlayn-bankingu-v-ukrayini> (дата звернення: 31.01.2024).
3. Тенденції розвитку онлайн банкінгу. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_15/5/40.pdf (дата звернення: 31.01.2024).
4. Учасники проєктів Вікімедіа. Список банків великої британії – вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_банків_Великої_Британії (дата звернення: 31.01.2024).

Тетяна САВОЛЮК³
студентка 1 курсу
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

СТАРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

***Анотація.** Досліджено роль страхового ринку у забезпеченні стабільного функціонування суб'єктів господарювання шляхом надання страхового захисту та захисту майнових та особистих інтересів громадян. Підкреслено, що страховий ринок є значним сегментом фінансового ринку, що суттєво впливає на стійкість економічної системи, особливо у періоди воєнних дій. Досліджено функціонування страхового ринку України з моменту введення воєнного стану, виявлено основні тенденції та проблеми розвитку, а також визначено першочергові завдання для їх вирішення. Страхові компанії, опираючись на досвід адаптації під час кризових ситуацій, знову продемонстрували свою готовність до відновлення ринку шляхом впровадження оновлених страхових продуктів з додатковим покриттям воєнних ризиків.*

***Abstract.** The role of the insurance market in ensuring the stable functioning of business entities by providing insurance protection and protection of property and personal interests of citizens has been studied. It is emphasized that the insurance market is a significant segment of the financial market, which significantly affects the stability of the economic system, especially during periods of military operations. The functioning of the insurance market of Ukraine since the introduction of martial law has been studied, the main trends and problems of development have been identified, and the priority tasks for their solution have been identified. Insurance companies, relying on the experience of adaptation during crisis situations, once again demonstrated their readiness to restore the market by introducing updated insurance products with additional coverage of war risks.*

***Вступ.** Фінансовий ринок відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку економіки країни. Розвиток фінансового ринку, включаючи страховий сектор, є надзвичайно важливим аспектом цього процесу. Страховий ринок є необхідною складовою загальноекономічного механізму, що сприяє формуванню та реалізації страхових послуг. Визначаючись як система економіко-правових відносин між учасниками, такими як покупці, продавці та посередники страхових послуг, страховий ринок забезпечує мобілізацію, розподіл та перерозподіл грошових коштів.*

---

³ Науковий керівник: PhD, старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ, Денис ТІТОВ

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед фінансових ринків України ринок страхування довгий час залишався одним із найбільш проблемних, передусім, через низький рівень проникнення та щільності страхування. Страховий ринок у розвинутих країнах забезпечує активні інвестиційні процеси в різних сферах економіки, оскільки, мобілізуючи значні ресурси, здатен покривати значні потреби в капіталі на тривалі періоди часу.

Процеси розвитку страхового ринку України стримувалися низкою несприятливих факторів внутрішньодержавного та глобального характерів (табл. 1).

Таблиця 1

Несприятливі фактори для розвитку страхового ринку України

№	Фактори
1	Політична нестабільність в країн
2	Окупація східних територій і Криму з відповідною втратою частини ринку
3	Пандемія COVID-19
4	Нестабільність на світовому ринку капіталів
5	Повномасштабне вторгнення на територію України військами рф

Джерело: [1]

Після початку повномасштабного вторгнення український ринок страхування обов'язкової цивільно-правової відповідальності водіїв (ОСЦПВ) зазнав значного скорочення, за підсумками 2022 року на 20% зменшилася кількість укладених договорів та на 2,5% зменшилась сума страхових премій у порівнянні з 2021 роком. Така ситуація виникла через те, що багато українських водіїв були змушені виїхати за кордон й оформлювали договори міжнародного страхування “Зелена картка”.

За результатами 2023 року ринок внутрішнього страхування ОСЦПВ показує поступове відновлення через збільшення кількості укладених договорів на 6,7% в порівнянні з попереднім роком, що становить 7,6 млн договорів, та збільшення загального розміру зібраної страхової премії на 24,8%. А оцінкою експертів МТСБУ загальний рівень переукладання договорів ОСЦПВ у 2023 році зріс з 65,6% до 78,9%. Цей показник вказує на те, що більшість споживачів страхових послуг відновили дію договорів ОСЦПВ та продовжують довіряти свою відповідальність страховикам.

Зростання показника переукладання договорів свідчить про стабільність ринку автотранспортного страхування в цілому та збільшення довіри страхувальників до роботи страхових компаній.

Страховому ринку України притаманні проблеми та характеристики, які склалися у довоєнний період та посилились військовими діями по усій території держави. Врахувати та об'єктивно проаналізувати виявлені хронічні проблеми та новостворені з боку рф можна за допомогою методичного підходу PEST-аналізу. Переважна більшість проблем розвитку страхового ринку України мають тривалий характер (табл. 2).

Дослідження показало, що страховий ринок країни переживає період трансформації і має значний потенціал для зростання, особливо в контексті змін

в економічній, технологічній та соціальній сферах. Кількість учасників небанківського фінансового ринку в лютому збільшилася з 1058 (січень 2023 р.) до 1060 (лютий 2024 р.), кількість банків залишилася незмінною – 63.

Таблиця 2

PEST-аналіз проблем і перспектив розвитку страхового ринку України

Вектор	Довоєнний період	Період воєнного стану	Можливості та перспективи
Економічний	підстави для ухилення від сплати податків; підстави для виведення капіталу; нераціональні механізми розміщення страхових ресурсів; невисока рентабельність; низька інвестиційна привабливість галузі; необхідність підвищення рівня управління в страхових компаніях	загрози стабільності діяльності страховиків і страхувальників; скорочення кількості договорів страхування; зростання кількості страхових випадків, зокрема, в медичному страхуванні	формування програм страхування ризиків у будівництві, енергетиці, інфраструктурі тощо; акцентування особистого медичного страхування
Соціальний	низька платоспроможність населення; недостатня довіра до операторів ринку	зниження платоспроможності населення; міграція та еміграція клієнтів страхових компаній	утримання та нарощення досягнутого рівня довіри до операторів ринку; підвищення культури страхування
Технологічний	невідповідність структури активів багатьох страховиків взятим на себе зобов'язанням; необхідність підвищення якості послуг; необхідність розширення переліку послуг; необхідність інноваційності в управлінні та обслуговуванні	відсутність програм страхування воєнних ризиків; тимчасова обмеженість обслуговування частини клієнтів	ефективне впровадження дистанційних способів урегулювання страхових випадків; розширення переліку страхових послуг та підвищення їх якості
Політичний	недосконале законодавство; відсутність повноцінної підтримки учасників ринку; необхідність розробки проектів державно-приватного партнерства	спрощення регуляторних вимог	посилення регуляторного впливу; – впровадження в дію оновленого закону України «Про страхування»

Джерело: [2]

У підсумку 2023 року загальна сума зібраних страхових премій за ОСЦПВ сягнула 8 750,4 млн. гривень. Серед страховиків, лідером по зібраним страховим

преміям є страхова компанія СГ «ТАС». Друга та третя позиція у НАСК «ОРАНТА» та СК «Княжа Вієнна Іншуранс Груп». [3]

1 січня 2024 року введено в дію Закон України "Про фінансові послуги та фінансові компанії" та набрала чинності постанова Правління Національного банку України від 29 грудня 2023 року № 199 "Про затвердження Положення про авторизацію надавачів фінансових послуг та умови здійснення ними діяльності з надання фінансових послуг". Станом на 29 лютого на небанківському ринку працювали 586 фінансових компаній, 86 страховиків non-life, 12 life-страховиків, один страховик зі спеціальним статусом, 125 ломбардів, 129 кредитних спілок, 10 лізингових компаній, 37 страхових брокерів, 74 колекторські компанії. До інших суб'єктів, що діють на платіжному ринку, входять 36 комерційних агентів та 35 технологічних операторів платіжних послуг.

ТОП-10 найприбутковіших страховиків за фінрезультатом, 9М2023

Таблиця [3]

№	Страхова компанія	Фінансовий результат на 30.09.2023, тис.грн.
1	ARX	397 203
2	УНІКА	340 966
3	ІНГО	200 105
4	ТАС СГ	124 416
5	PZU УКРАЇНА	122 203
6	UNIVERSALNA	106 670
7	КОЛОННЕЙД УКРАЇНА	81 918
8	КНЯЖА	65 612
9	ОРАНТА	61 697
10	ЕКСПРЕС	СТРАХУВАННЯ

Джерело: [4]

Висновок. Одним із ключових факторів успішного розвитку страхового ринку є вдосконалення законодавства та регулювання, що забезпечує стабільність і прозорість ринкових умов. Потрібно також стимулювати конкуренцію, що сприятиме зниженню вартості страхових послуг і поліпшенню їх якості. Загалом, розвиток страхового ринку України має великий потенціал для стимулювання економічного зростання та забезпечення фінансової стабільності.

Списки використаних джерел:

1. Стратегія розвитку фінансового розвитку України до 2025. Звіт про реалізацію за 2021 р. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686>.
2. За 2023 рік український ринок ОСЦПВ зріс на 24.8% до 8,7 млрд. гривень URL: <https://www.mtsbu.ua/news/post/za-2023-rik-ukrayinskij-rinok-oscpv-zris-na-248-do-87-mlrd-griven>
3. Страховий ринок України за 9 місяців 2023. Insurance TOP визначив страховиків-лідерів. URL: <https://forinsurer.com/news/23/11/20/43262>
4. Кількість страхових компаній України в 2024 році скоротилась до 98. URL: <https://forinsurer.com/news/24/03/12/43560#:~:text>

Ярослав ТКАЧУК*
студент 4 курсу,
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ДІЯЛЬНІСТЬ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розглянуто питання підтримки та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах війни. На основі проведеного аналізу статистичних даних зроблено висновок, що у довоєнний період 2010-2021 рр. кількість підприємств в Україні зменшилась на 10, у тому числі кількість великих підприємств зросла на 4,09 %, кількість середніх підприємств зменшилась на 16,54 %, кількість малих підприємств зменшилась на 10,37 %. Визначено, що за досліджуваний період структура діючих суб'єктів великого, середнього, малого та мікро-підприємництва на території України є майже незмінною, найбільшу питому вагу мають малі підприємства. Визначено, що війна негативно вплинула на розвиток малого та середнього бізнесу в Україні.

Abstract. The article discusses the issue of support and development of small and medium-sized businesses in Ukraine in conditions of war. Based on the analysis of statistical data, it was concluded that pre-war period 2010-2021, the number of enterprises in Ukraine decreased by 10, including the number of large enterprises increased by 4.09%, the number of medium-sized enterprises decreased by 16.54%, the number of of small enterprises decreased by 10.37%. It was determined that during the research period of 2010-2021 there is a structure of large, medium, small and micro-enterprises operating on the territory of Ukraine almost unchanged, small enterprises have the largest share (99.06 in 2021). It is determined that the war negatively affected the development of small and medium-sized businesses in Ukraine.

Вступ. Малі та середні підприємства (МСП) відіграють важливу роль в економіці України, на них припадає понад 99% усіх зареєстрованих підприємств у країні. МСП створюють робочі місця, забезпечують податкові надходження до бюджету, стимулюють національний ринок та підтримують конкуренцію. МСП в Україні працюють у більшості секторів економіки, включаючи виробництво, сільське господарство, будівництво та сферу послуг, і продовжують працювати й зараз, попри воєнний стан. Малі та середні підприємства (МСП) відіграють важливу роль в економіці України, на них припадає понад 99% усіх зареєстрованих підприємств у країні. МСП створюють робочі місця, забезпечують податкові надходження до бюджету, стимулюють національний ринок та підтримують конкуренцію.

---

* Науковий керівник: д.е.н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування – Лариса ВДОВЕНКО

Виклад основного матеріалу. В Україні тема відновлення та розвитку малого бізнесу є дуже важливою через те, що багато підприємств зазнали серйозних втрат від війни, що призвело до їх зупинення та збільшення кількості людей в країні, які є тимчасово непрацюючими. Ситуація втрати джерела доходу змусила людей використати накопичені грошові запаси. Економія грошових ресурсів та зменшення грошових запасів у населення призвело до зниження купівельної спроможності населення, наслідком якого зниження рівня благополуччя життя людей в країні. У такій ситуації малий та середній бізнес може стати ключовою ланкою у відновленні економіки. Триваюча війна в Україні призводить до значних людських жертв і серйозно впливає на економіку. Значна кількість підприємств знищена або не працює на повну потужність. У результаті різні показники економічної безпеки перевищили критичні рівні, створюючи значний ризик для національної безпеки [1].

Нормативно-правові акти, які введені у дію під час воєнного стану в Україні, закріплюють законодавчо допомогу держави суб'єктам господарювання і населенню, які опинились у зоні бойових дій або зоні можливих бойових дій. Аналіз динаміки кількості підприємств на території України з поділом їх на середні, салі та мікропідприємства за період 2010-2023 рр. дозволив зробити висновок, що найбільша питома вага протягом всього досліджуваного періоду належить малим підприємствам (99,0 %) (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка кількості діючих суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва на території України за період 2010-2023 рр.

Рік	Усього, одиниць	У тому числі					
		великі підприємства		середні підприємства		малі підприємства	
		Од.	у %	Од.	у %	Од.	у %
2010	2183928	586	0,02	21343	0,98	2161999	99,0
2011	1701620	659	0,04	21059	1,23	1679902	98,73
2012	1600127	698	0,04	20551	1,28	1578878	98,68
2013	1722070	659	0,03	19210	1,11	1702201	98,86
2014	1932161	497	0,03	16618	0,86	1915046	99,11
2015	1974318	423	0,02	15510	0,78	1958385	99,20
2016	1865530	383	0,02	15113	0,81	1850034	99,17
2017	1805059	399	0,02	15254	0,84	1789406	99,14
2018	1839593	446	0,02	16476	0,89	1822671	99,09
2019	1941625	518	0,02	18129	0,93	1922978	99,05
2020	1973577	512	0,02	17946	0,91	1955119	99,07
2021	1956248	610	0,03	17811	0,91	1937827	99,06
2022	1732508	494	0,02	14783	0,88	1717231	99,01
2023	1246403	405	0,04	13869	0,98	1232129	98,98
Відхилення даних 2023 р. від даних 2010 р., %	- 10,43	4,09	-	- 16,54	-	-10,37	-

Джерело: складено авторами за даними [2]

Структура діючих суб'єктів великого, середнього, малого та мікро-підприємництва на території України за період 2010-2023 рр. є майже незмінною за весь період дослідження. За проведеним аналізом динаміки кількості підприємств в Україні за період 2010-2023 рр. зроблено висновок, що загальна кількість підприємств за цей період зменшилась на 10,43 %, у тому числі кількість великих підприємств зросла на 4,09 %, кількість середніх підприємств зменшилась на 16,54 %, кількість малих підприємств зменшилась на 10,37 %. Зменшення кількості підприємств в Україні відбулось ще у передвоєнний період часу. Війна в Україні вплинула на всі сфери життя, в тому числі на бізнес. Ситуація стала надзвичайно складною як для тих, хто мав свій бізнес на території, що перебуває в зоні конфлікту, так і для підприємців, що територіально знаходились у більш спокійних районах.

Через війну, багато компаній зазнали серйозних втрат, припинили свою діяльність або перенесли її на інші території. Втрати малого та середнього бізнесу під час війни оцінюються фахівцями у 65-85 млрд. дол. США. За даними НБУ, станом на кінець квітня 2023 р. кількість підприємств, які повністю зупинили діяльність, скоротилася до 17% порівняно з 32% на початку повномасштабної війни [3]. Це призвело до значного зменшення обсягів виробництва та збуту, що в свою чергу вплинуло на економіку країни в цілому. У результаті дестабілізації сектору малого та середнього бізнесу і зниження ділової активності ВВП України може скоротитися на 21 %. Майже половина малих та середніх підприємств фактично зупинили економічну діяльність, 20% провели релокацію всередині України та 4,4% перемістилися за кордон. В сферах ІТ, фінансах, підприємств професійних послуг, охорони здоров'я, транспортних та складських послуг, виробництва харчових продуктів, понад 25% підприємств провели релокацію. Станом на 5 травня 2023 р. програмою релокації бізнесу переміщено 500 підприємств у більш безпечні локації, з них 300 вже продовжили свою роботу [4].

Сьогоднішні реалії економіки України знайомлять науковців з новими питаннями, мінливий воєнний стан приносить нові ситуації, які раніше здавалися суто теоретичними та далекими. Для сучасного підприємця вже стали звичними терміни «блекаут» та «релокація», хоча ці ж поняття рік тому були майже незнайомі, ні в бізнесі, ні в науковому середовищі. Іншою критичною проблемою, з якою зіткнувся малий і середній бізнес в Україні під час війни, стала відсутність доступу до фінансування. Війна в Україні порушила роботу банківської системи країни, ускладнивши доступ до фінансування для малого та середнього бізнесу. Банки не наважувалися кредитувати підприємства, які працюють у зонах конфлікту, що обмежувало можливості МСП продовжувати роботу та розширювати свій бізнес, це призвело до зниження інвестицій в цей сектор економіки. Однак деякі МСП знайшли альтернативні джерела фінансування, такі як краудфандинг і міжнародні гранти. У такий складний період для українського бізнесу підтримкою стала допомога від міжнародних партнерів та фінансових організацій. Проте український уряд також зробив великий внесок для бізнесу. В умовах воєнного стану з'явилися нововведення та ініціативи від держави. Найвідомішою програмою за 2022 рік стала «єРобота»,

яка надає безповоротні гранти на реалізацію бізнес проектів та розвиток підприємств, за умовою створення певної кількості робочих місць. Офіс з розвитку підприємництва та експорту запустив оперативну платформу з актуальною інформацією для українських експортерів, які готові постачати свою продукцію за кордон під час війни [5].

Також проблемою для роботи МСП під час війни стало порушення ланцюгів постачання. Велика кількість малих і середніх підприємств покладаються на імпорт сировини чи обладнання, яке стало важко отримати під час війни. Малий та середній бізнес часто виконує обслуговуючу роль для великих підприємств, але у воєнний час велика кількість таких підприємств призупинила роботу, або стало неможливо налагоджувати ланцюги поставок з ними. Щоб подолати це, деякі МСП звернулися до місцевих постачальників, змінили напрацьовані схеми поставок або почали виробляти потрібну сировину самостійно.

Висновок. У результаті війни в Україні малий та середній бізнес став однією з найважливіших галузей економіки країни. Незважаючи на відсутність сприятливих умов та складнощів, підприємці ризикують і здійснюють свої плани, а держава намагається підтримувати сприятливі умови, за допомогою фінансових програм та юридичного регулювання. Це дає змогу зберегти робочі місця та збільшити виробництво товарів та послуг. Розвиток малого бізнесу сприяє також підвищенню конкурентоспроможності країни та зменшенню залежності від зовнішніх постачальників. Незважаючи на складні умови зокрема окупація територій, зменшення фінансування, розрив ланцюгів поставок, малі підприємства продовжують активно розвиватися і сприяють відновленню економіки країни після війни. Сучасні проблеми воєнного стану в Україні викликали необхідність ввести коригування у взаємозв'язок держави та бізнесу. Зараз розвиток бізнесу на пряму залежить від рішень державної влади. Крім того, сьогодення приносить багато нових можливостей та ідей для бізнесу. Завдання державної влади швидко реагувати на мінливе середовище, обирати правильні інструменти та методи контролю і підтримки.

Список використаних джерел:

1. Піщуліна О., Юрчишин В., Маркевич К., Міщенко М., Добвольський Д. (2022). Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. К., Центр Разумкова. 277 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Gum.pdf
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Статистична інформація. URL: www.ukrstat.gov.ua. (дата звернення 27.06.2023).
3. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3480722-za-cas-vijni-malij-ta-serednijbiznes-vtrativ-do-85-milardiv-eksperti.html>
4. Про затвердження плану з невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію. Розпорядження КМУ від 25.03.2022 № 246-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>
5. Чернишевич, Д. Р., Жигалкевич Ж. М. (2022). Розвиток бізнесу під час воєнного стану. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи : зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 08 груд. 2022 р. Київ. С. 115-116.

Аліна ШИНКАРЕНКО*
студентка 1 курсу
факультет обліку, фінансів та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

***Анотація.** У статті розглянуто вплив воєнного стану на податкову систему України. Зокрема, досліджено зміни, які можуть виникнути у податковій політиці країни під час війни. Автор розглядає такі аспекти, як підвищення податкових ставок, розширення бази оподаткування, введення тимчасових податків та зборів, а також боротьбу з тіньовими фінансовими схемами. Дослідження включає аналіз можливих наслідків цих змін для економіки та суспільства в цей період кризи.*

***Abstract.** The article examines the impact of martial law on the tax system of Ukraine. In particular, the changes that may occur in the tax policy of the country during the war are investigated. The author examines such aspects as increasing tax rates, expanding the tax base, introducing temporary taxes and fees, as well as the fight against shadow financial schemes. The study includes an analysis of the possible consequences of these changes for the economy and society in this period of crisis*

Вступ. У зв'язку зі зростанням міжнародних конфліктів та нестабільності у світі, податкова система стає важливим інструментом для забезпечення фінансової стійкості країни та забезпечення потреб національної оборони. У цій статті ми дослідимо вплив воєнного стану на податкову систему України та розглянемо можливі зміни, які можуть виникнути у зв'язку з цим. Проведений аналіз допоможе нам краще зрозуміти, як податкова політика може адаптуватися до складних умов воєнного конфлікту та сприяти ефективному фінансуванню важливих потреб суспільства під час кризових ситуацій. Для оптимізації та забезпечення безперервного функціонування податкового сектору були введені різні трансформації, що включають тактику різних політик та інструментів для реалізації стратегії. Вже було впроваджено трансформації та реформи, спрямовані на формування ефективних політик та інструментів для їх реалізації. Однак, умови війни є надзвичайно динамічними, а зміни в структурі економіки важко передбачити та контролювати.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наш час податкове законодавство України є динамічним. Постійні зміни вносяться до Податкового Кодексу України та інших нормативно-правових актів, які регулюють податкові відносини. Платники податків, зокрема ті, які сплачують податок на додану вартість, акцизний податок, ренту, екологічний та земельний податок, податок на майно та інші, повинні бути уважними. Особливо це стосується тих, хто має бізнес на тимчасово окупованих територіях або має відокремлені підрозділи та

майно там. Зазначені⁴ категорії платників податків не мають чіткого правового захисту, оскільки немає практики Верховного Суду з питань застосування змін до Податкового Кодексу України у період воєнного стану. Спори між платниками податків та контролюючими органами будуть вирішуватися у майбутньому.

Для підтримки бізнесу в умовах воєнного стану уряд у 2022 році скасував ПДВ та мито на всі імпортні товари, акцизи та знизив ПДВ для пального. Дозволив ФОПам I та II груп не платити єдиний податок, а малим підприємствам — не платити єдиний внесок. Навіть великі підприємства мали можливість сплачувати єдиний податок у розмірі 2% від обороту. Проте з 1 липня деякі пільги були скасовані, повернули ПДВ та мито, а частково скасували податкові пільги для пального [1].

Упродовж 2022 року бізнес мав проблеми з відшкодуванням ПДВ та масовим блокуванням податкових накладних. Тільки наприкінці року уряд розширив ознаки безумовної реєстрації податкових накладних. Суть введеної ставки єдиного податку полягає в тому, що оподатковане навантаження становить 2% від суми, отриманої від продажу товарів, надання послуг або виконання робіт. Детальний аналіз застосування цих змін у системі оподаткування подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Особливості застосування реформи спрощеної системи податкування

Особливість	Роз'яснення
Обмеження для переходу	Діє для таких сфер діяльності: обмін іноземної валюти; операції з підакцизними товарами (крім роздрібною реалізацією паливно-мастильних матеріалів в обсягах до 20 літрів) та діяльності фізичних осіб, спрямованої на роздрібний продаж пива, сидру, пері (без спирту) та столових вин); лотереї, букмекерське парі, азартні ігри, тоталізатори; видобуток, реалізація корисних копалин
Правила переходу	Щоб перейти на спрощену систему оподаткування до останнього числа кожного місяця (замість попередніх 15 днів) необхідно подати заяву до податкової служби. Підприємства, які звернулися протягом 10 днів з дня державної реєстрації, можуть стати платниками єдиного податку 3-ої групи від дня заснування. Скористатись правом на відмову від використання спрощеного режиму оподаткування слід з першого числа місяця, наступного за місяцем, у якому ухвалено рішення.
Післявоєнне повернення	Після припинення або скасування воєнного стану в Україні ті платники податків, які обрали цю спрощену систему, починаючи з першого числа місяця, наступного за місяцем припинення або скасування воєнного стану, автоматично вважатимуться такими, що застосовують систему оподаткування, на якій вони перебували до впровадження воєнного стану.

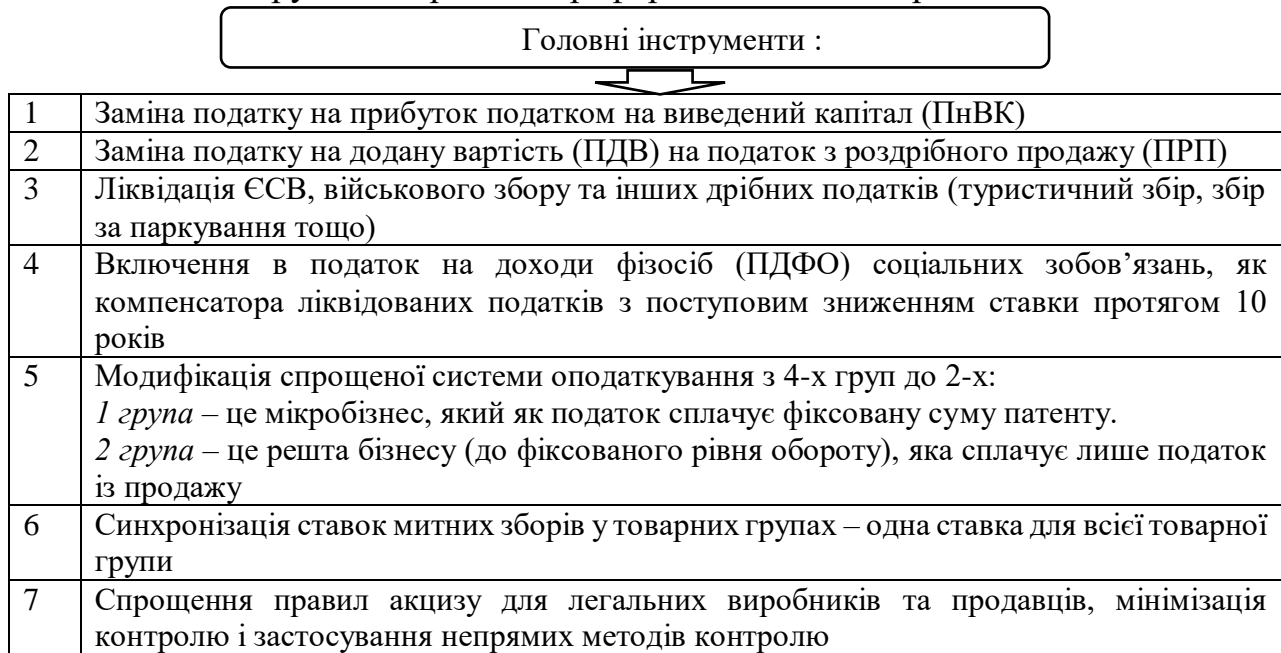
Джерело: сформована автором на основі [2]

Реформування податкового законодавства України - це складний і тривалий процес, що має на меті покращення умов для рівноправного співробітництва між Україною та ЄС і створення сприятливого інвестиційного

⁴Науковий керівник: д.е.н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Лариса ВДОВЕНКО

середовища. Кожна норма правового акта ЄС має бути впроваджена в національне законодавство кожної країни-члена ЄС, що гарантує однакове застосування відповідних положень щодо оподаткування, які є гармонізованими на рівні ЄС. Тому потрібна податкова реформа, «10-10-10», яка передбачає 10% – податок з роздрібних продажів; зниження до 10% – ПДФО; 10% – податок на виведений; а ПДВ, ЄСВ, податок на прибуток, військовий збір та інші дрібні податки – ліквідовуються [3].

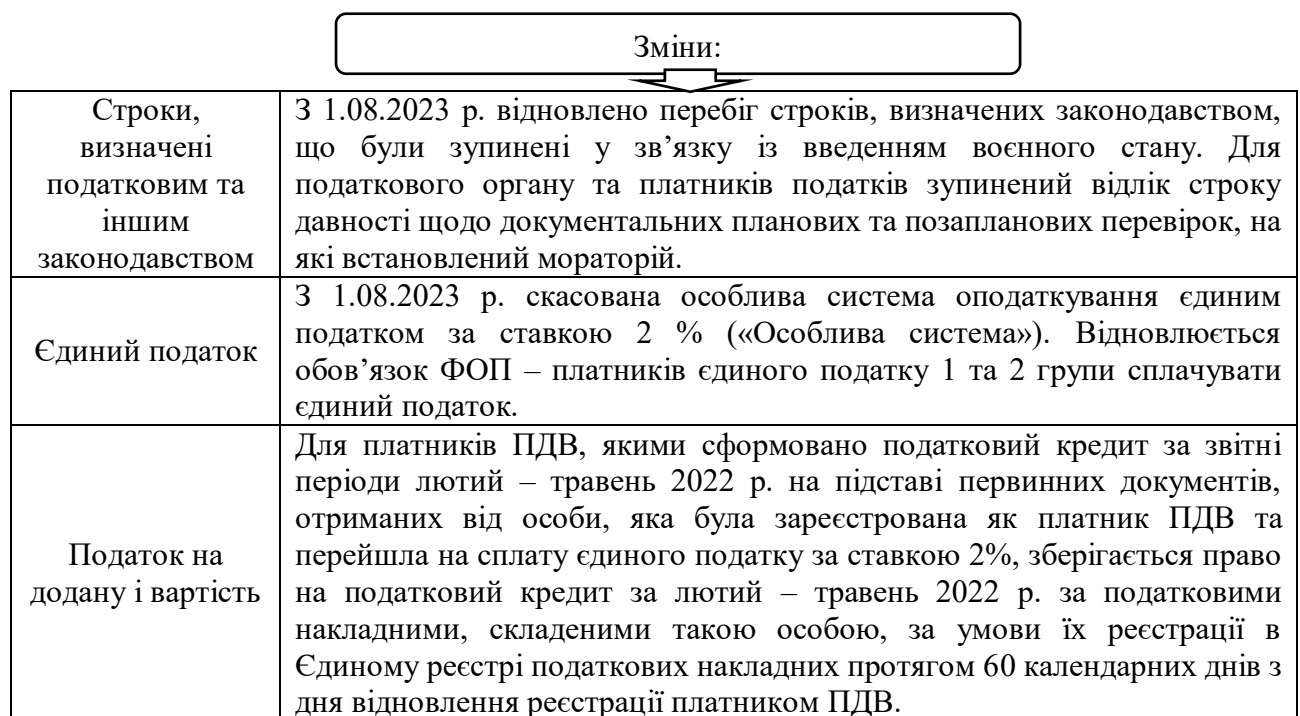
Основні інструменти грошової реформи наведені на рис.1.

Рис.1. Головні інструменти грошової реформи

Джерело: сформована автором на основі [2]

Щодо 2023 року, то в податковій системі відбулись такі зміни (рис.2).

Рис.2. Зміни в податковій системі в 2023 р.

Джерело: сформована автором на основі [5]

Для оптимізації та забезпечення безперервного функціонування податкового сектору були введені різні трансформації, що включають тактику різних політик та інструментів для реалізації стратегії. Однак, умови війни є надзвичайно динамічними, а зміни в структурі економіки важко передбачити та контролювати. У 2024 році набувають чинності наступні норми (табл.2).

Таблиця 2

Зміни в податковій системі в 2024 р.

Норми	Роз'яснення
Збільшення фінансового результату резидентів Дія Сіті - платників податку на прибуток підприємств на загальних підставах (п. 62 підрозділу 4 розділу ХХ ПКУ).	Положення пп. 140.5.17 ПКУ застосовуються до податкових періодів починаючи з 1 січня 2024 року. Водночас у 2024 році розміри придбання майна, робіт, послуг у платника єдиного податку протягом податкового року, визначаються в розмірі, що перевищує 50% суми витрат від будь-якої діяльності, визначених за показниками Звіту про фінансові результати за попередній річний звітний період. При цьому до витрат від будь-якої діяльності, визначених за показниками Звіту про фінансові результати, включаються витрати, пов'язані з операційною, фінансовою та інвестиційною діяльністю. Резиденти Дія Сіті - платники податку на прибуток підприємств на загальних підставах, які зареєстровані протягом 2024 р., у цьому календарному році розрахунок частки вартості майна, придбаного у платників єдиного податку, проводять на підставі показників Звіту про фінансові результати за поточний річний звітний період.
Податок з прибутку банків	Банки з 01.01. 2024 р. сплачуватимуть податок на прибуток за ставкою 25 % (стандартна ставка – 18%) (Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування банків та інших платників податків" від 21.11.2023 р. № 3474-IX).
Змінюються розміри сум МЗП та ПМ (ЗУ від 09 .11.2023 року № 3460-IX "Про Державний бюджет України на 2024 р").	Законом встановлено, що впродовж 2024 року: мінімальна заробітна плата за місяць становитиме: з 1 січня – 7100 грн, з 1 квітня – 8000 грн, прожитковий мінімум на одну працездатну особу – 3028 грн.
Ліміти річного доходу для ФОП	Ліміт доходів ФОП на спрощеній системі оподаткування, який є граничною межею заробітку ФОП, при перевищенні якої його можуть перевести на загальну систему оподаткування, прив'язаний до мінімальної заробітної плати, тож у 2024 році ліміти будуть такими: для 1 групи – 1185700 грн (167 розмірів мінімальної зарплати); для 2 групи – 5921400 грн (834 розмірів мінімальної зарплати); для 3 групи – 8285700 грн (1167 розмірів мінімальної зарплати).
Єдиний податок	Суми єдиного податку для 1 та 2 групи ФОП прив'язані до прожиткового мінімуму та мінімальної зарплати. Відповідно у 2024 році сума єдиного податку щомісяця складатиме: для 1 групи ФОП – 302,8 грн (10 % від прожиткового мінімуму); для 2 групи ФОП – 1420 грн, (20 % від мінімальної зарплати); для 3 групи ФОП ставки не зміняться: – 3 % від доходів для платників ПДВ; – 5 % від суми доходів для неплатників ПДВ.
З 1 січня 2024 року змінюються розміри	Ставки екологічного податку за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, передбачені п. 245.1 та 245.2 ПКУ, з 1 січня 2024 року

деяких ставок податків та порядок нарахування:	до 31 грудня 2024 року включно становитимуть 90 % встановлених у ПКУ ставок. (п. 37 підрозд. 5 розд. XX ПКУ).
Ставки акцизного податку та мінімального податкового зобов'язання на тютюнові вироби.	Поступове збільшення специфічних ставок акцизного податку на тютюнові вироби, тютюн та промислові замітники тютюну та мінімального акцизного податкового зобов'язання із сплати акцизного податку з тютюнових виробів відбувається відповідно до графіка, наведеного в п. 17 підрозд. 5 розд. XX ПКУ

Джерело: сформована автором на основі [6]

Висновок. Українська податкова система в умовах воєнного стану є важливим інструментом забезпечення стабільності та фінансової безпеки країни. Ця реформа, яка введена в реакції на складну ситуацію, включала зміни в оподаткуванні та адмініструванні, спрямовані на підтримку бюджету та стимулювання економічного зростання. Ефективна податкова система включає перерозподіл фінансових ресурсів в економіці, забезпечення функціонування платіжної системи та інших важливих процесів. Відповідно, заходи, що спрямовані на поліпшення податкової сфери, стають невід'ємною частиною більш широких зусиль по розвитку та забезпеченню стійкості економіки України в умовах воєнних подій.

У 2023 році, незважаючи на складні умови, податкова система продовжувала адаптуватися та вдосконалюватися, спрямовуючи зусилля на підтримку бізнесу та соціальних програм. У 2024 році вводяться нові заходи, спрямовані на подальше поліпшення ефективності системи, зокрема шляхом спрощення податкових процедур та зменшення бюрократичних перешкод для підприємців. Ці заходи підкреслюють важливість постійної адаптації та вдосконалення податкової системи для забезпечення стійкості та просування країни вперед у складних умовах.

Список використаних джерел:

1. Податкова політика влади у 2022 році не виправдала надій бізнесу. URL: <https://gmk.center/ua/posts/podatкова-polityka-vlady-u-2022-rotsi-ne-vypravdala-nadij-biznesu/>.
2. Сушко Д. Податкова реформа воєнного часу: які зміни до Податкового кодексу ухвалила ВР. Національний юридичний каталог України. Liga:BOOK. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/210044_podatkova-reforma-vonnogo-chasuyak-zmni-do-podatkovogo-kodeksu-ukhvalila-vr
3. Радикальне зменшення податків, як відповідь на російську агресію. URL: <https://glavcom.ua/columns/vadymdenysenko/radikalne-zmshennya-podatkov-yak-vidpovid-na-rosiysku-agresiyu-818316.html>.
4. Податкова політика влади у 2022 році не виправдала надій бізнесу. URL: <https://gmk.center/ua/posts/podatкова-polityka-vlady-u-2022-rotsi-ne-vypravdala-nadij-biznesu/>.
5. <https://golaw.ua/ua/insights/publication/osnovni-podatkov-i-zmini-z-1-serpnya-2023-roku/>
6. https://ips.ligazakon.net/document/situation-doc/SB_TREF.

НАПРЯМ

3

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Дар'я АНТОНОВА*

студентка 2 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ТА НОВІ МОЖЛИВОСТІ МОВИ ПРОГРАМУВАННЯ C#

***Анотація.** У даній статті розглянуто особливості програмування на мові C# з урахуванням її історії, багатоплатформеності, об'єктно-орієнтованого підходу та нових можливостей, що пропонуються у найновіших версіях. Зокрема, висвітлено значення простоти синтаксису та його доступності навіть для початківців, а також важливість сильної типізації та стандартної бібліотеки .NET для підвищення надійності та продуктивності розробки. Додатково, акцентовано на інтеграції з операційною системою Windows та іншими середовищами, що дозволяє розробникам створювати різноманітні додатки та системне програмне забезпечення.*

***Abstract.** This article examines the features of C# programming, taking into account its history, cross-platform nature, object-oriented approach, and new features offered in the latest versions. In particular, it highlights the importance of syntax simplicity and accessibility even for beginners, as well as the importance of strong typing and the .NET standard library to improve development reliability and productivity. Additionally, there is an emphasis on integration with the Windows operating system and other environments, allowing developers to create a variety of applications and system software.*

Вступ. Мова програмування C# (читається як «сі шарп») є потужною, об'єктно-орієнтованою мовою, розробленою компанією Microsoft. Вона входить до сімейства мов програмування C і має схожий синтаксис з мовами C++, Java та

---

* Науковий керівник: асистент кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ, Олександр ЛЕБІДЬ

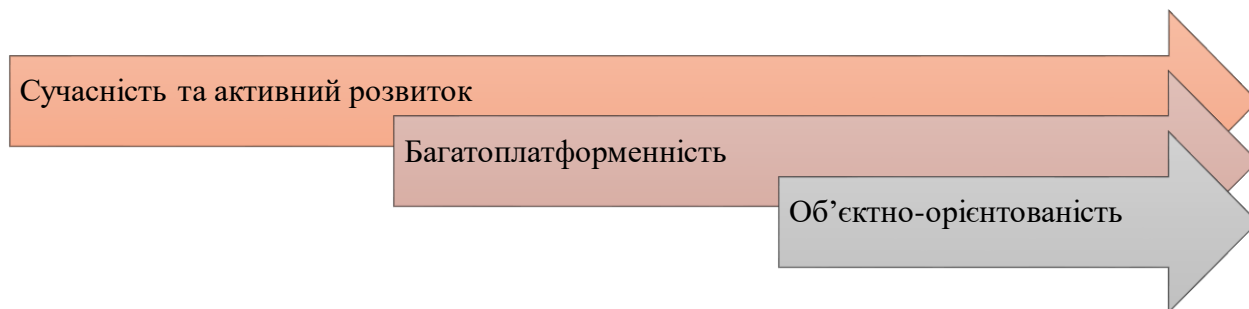
JavaScript. Основні особливості мови C# включають властивості, індексатори та події. Вона також побудована на платформі .NET, що дозволяє контролювати виконання програми та управляти використанням пам'яті.

Виклад основного матеріалу. Історія появи мови програмування C# вкорінюється у кінці 1990-х років, коли компанія Microsoft вирішила створити новий інструмент, який би ефективно взаємодівав з операційною системою Windows і був сумісний з платформою .NET. Зусиллям талановитої команди розробників під керівництвом Андерса Гейлсберга було створено мову C#.

Перший реліз мови відбувся у 2000 році, і з того часу C# активно розвивається. Вона стала однією з ключових складових платформи .NET, яку пропонує Microsoft. Кожне оновлення C# приносить нові можливості та поліпшення, роблячи мову більш потужною та гнучкою для розробників.

На сьогоднішній день C# широко використовується у різних сферах, від розробки настільних програм і веб-сервісів до створення мобільних додатків та ігор. Її популярність і висока попитність на ринку роблять її однією з найбільш перспективних мов програмування для вивчення та використання.

Основні особливості мови програмування C#, представлені на рис. 1.

Рис. 1. Основні особливості C#

Джерело: побудовано автором на основі даних [4]

Основні концепції мови C# становлять фундамент для розуміння її синтаксису та побудови програм. Ось короткий огляд основ:

1. Змінні. Це іменовані контейнери для зберігання даних. Вони можуть зберігати різні типи даних, такі як цілі числа, дійсні числа, рядки.

2. Типи даних: C# має вбудовані примітивні типи даних, такі як `int`, `float`, `double`, `string` тощо, а також можливість створювати власні типи даних за допомогою класів та структур.

3. Оператори: арифметичні операції (`+`, `-`, `*`, `/`), логічні операції (`&&`, `||`, `!`), операції порівняння (`==`, `!=`, `<`, `>`, `<=`, `>=`) та інші.

4. Умовні конструкції: Мова надає умовні конструкції, такі як `if`, `else`, `switch`, для виконання коду в залежності від заданих умов.

5. Цикли: У C# є цикли, такі як `for`, `while`, для повторення виконання блоку коду певну кількість разів або доти, поки виконується певна умова.

6. Функції (методи): Вони дозволяють організовувати код в більшу структуровану форму, розділяючи його на логічні частини, які можна викликати з різних місць програми.

7. Масиви та колекції: C# підтримує роботу з масивами та різними типами

колекцій, що дозволяє ефективно керувати даними.[2]

Порівнюючи C# з іншими відомими мовами програмування, такими як JavaScript, Java і C++, можна виокремити наступні переваги [3]:

Простий синтаксис - C# володіє легким для розуміння синтаксисом, що робить його доступним для початківців у програмуванні.

Сильна типізація - C# забезпечує високий рівень безпеки та запобігає численним помилкам на етапі компіляції завдяки сильній типізації.

Велика стандартна бібліотека - .NET Framework надає широку стандартну бібліотеку, що містить безліч готових компонентів та інструментів. Інтеграція з Windows: C# чудово інтегрується з операційною системою Windows, що дає змогу створювати настільні додатки та системне програмне забезпечення.

Використання C# має низку переваг, таких як швидкий час розроблення, низький поріг входження, активна спільнота та ресурси, а також інтеграція з .NET і CLR. З урахуванням усіх цих факторів, C# лишається однією з найпопулярніших і найбільш перспективних мов програмування у світі. Для створення високопродуктивних додатків на C# необхідне ефективне та потужне середовище програмування. Visual Studio, Visual Studio Code та Rider - це інтегровані середовища розробки, які надають широкий набір інструментів для створення високопродуктивних додатків на C#. Вони відрізняються за своєю функціональністю та особливостями, проте всі вони забезпечують розробникам необхідні інструменти для ефективної роботи з цією мовою програмування.

У мові програмування C# існують різні способи структурування коду, які роблять програми більш читабельними та організованими. Декілька з основних методів включають в себе використання класів та об'єктів для групування пов'язаного функціоналу, використання методів для розділення коду на логічні частини, використання просторів імен для організації пов'язаного коду, контроль доступу для управління доступом до змінних та методів, умовні конструкції та цикли, для виконання різних дій в залежності від умов або повторного виконання певного блоку коду, обробка винятків та коментування коду для пояснення призначення та роботи окремих частин коду.

На рис. 2. представлено фрагмент коду на мові програмування C#, який демонструє використання класів, методів, просторів імен, контролю доступу, умовних конструкцій та коментування коду:

```
using System;
namespace CodeOrganizationExample
{
    // Простір імен, що містить пов'язаний функціонал
    namespace MathFunctions
    {
        // Клас, який містить методи для виконання математичних операцій
        public class Calculator
        {
            // Метод для додавання двох чисел
            public int Add(int a, int b)
            {
                return a + b;
            }
        }
    }
}
```

```

        // Метод для множення двох чисел
        public int Multiply(int a, int b)
        {
            return a * b;
        }
    }
}
// Головний клас програми
class Program
{
    // Головний метод програми
    static void Main(string[] args)
    {
        // Створення об'єкта класу Calculator
        MathFunctions.Calculator calculator = new MathFunctions.Calculator();
        // Виклик методів класу Calculator
        int result1 = calculator.Add(5, 3);
        int result2 = calculator.Multiply(4, 2);
        // Виведення результатів
        Console.WriteLine(«Сума: « + result1);
        Console.WriteLine(«Добуток: « + result2);

        // Умовна конструкція для перевірки результату
        if (result1 > result2)
        {
            Console.WriteLine(«Сума більша за добуток»);
        }
        else
        {
            Console.WriteLine(«Добуток більший за суму»);
        }
        // Коментар для пояснення роботи коду
        // Код виконує математичні операції та порівнює їх результати
    }
}

```

Рис. 2. Фрагмент коду на мові програмування C#, який демонструє використання класів, методів, просторів імен, контролю доступу, умовних конструкцій та коментування коду

Джерело: побудовано автором на основі мови програмування C#

Ключові особливості C#, які сприяють створенню високопродуктивних додатків, можна розглянути через такі аспекти:

✓ *Система типів і надійність* - C# володіє потужною системою типів, яка допомагає запобігти безлічі помилок ще на етапі компіляції. Це забезпечує створення більш надійних та продуктивних додатків. Підтримка поліморфізму, успадкування та інтерфейсів сприяє гнучкості та розширюваності коду.

✓ *Механізми оптимізації* - C# включає механізми оптимізації, які дозволяють створювати високоефективний код. Це включає автоматичне керування пам'яттю (збирання сміття) та оптимізацію виконання коду для досягнення найкращої продуктивності.

✓ *Підтримка багатопотоковості та асинхронного програмування* - C# надає засоби для ефективної роботи з багатозадачністю та асинхронними

операціями. Багатопоточність допомагає розпаралелювати виконання завдань і ефективно використовувати багатоядерні процесори. Асинхронне програмування дозволяє виконувати неблокувальні операції, покращуючи реакцію програми та її загальну продуктивність.

Останні нововведення у мові програмування C# включають в себе вдосконалення та розширення функціональності, що спрямовані на полегшення розробки високоякісного програмного забезпечення. Ось деякі з найбільш значущих нововведень:

C# 9.0 і C# 10.0 - введення нових функціональностей, таких як ініціалізатори записів, шаблонні рядки, шаблонні методи, підтримка та операції з нульовим об'єктом, та багато іншого.

.NET 5 і .NET 6 - перехід до нових версій .NET, що пропонують покращену продуктивність, розширену підтримку мультиплатформеності, покращені інструменти для розробки, а також більше можливостей для оптимізації коду.

Висновок. У висновку можна підкреслити, що мова програмування C# продовжує розвиватися і вдосконалюватися, надаючи розробникам нові можливості для створення високоякісного програмного забезпечення. Особливості такі, як простий синтаксис, багатоплатформеність, об'єктно-орієнтований підхід та потужна стандартна бібліотека, роблять C# привабливим вибором для розробників у різних галузях програмування. Нові можливості, що впроваджуються в кожній версії мови, додають функціональність та покращують продуктивність розробки. Із зростанням популярності та підтримки екосистеми .NET, використання C# стає все більш привабливим для розробників, які прагнуть створити ефективне та масштабоване програмне забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Вступ в C#. URL: <https://programm.top/uk/c-sharp/tutorial/introduction/> (дата звернення: 05.04.2024)
2. Історія появи мови програмування C# та технології Microsoft .NET. Причини виникнення, переваги та недоліки Microsoft .NET URL: <https://www.bestprog.net/uk/2022/05/22/c-the-history-of-the-emergence-of-the-c-programming-language-and-microsoft-net-technology-ua> (дата звернення: 05.04.2024)
3. Рейтинг мов програмування 2021: частка Python зменшується, а TypeScript обійшов C++. ДОУ. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/language-rating-jan-2021/> (дата звернення: 05.04.2024)
4. Мова програмування C: основа системного програмного забезпечення. URL: <https://www.codewithc.com/uk/c-programming-language-the-foundation-of-system-software/> (дата звернення: 05.04.2024)
5. Visual Studio Code URL: <https://code.visualstudio.com/> (дата звернення: 08.04.2024)
6. Microsoft .NET URL: <https://dotnet.microsoft.com/en-us/download> (дата звернення: 08.04.2024)
7. Nuget URL: <https://www.nuget.org/packages> (дата звернення: 08.04.2024)

Анжеліка БОЛЮХ*
студентка 3 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

АВТОМАТИЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ТА ОПЕРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА З ВИКОРИСТАННЯМ СЕРВІСУ MONDAY.COM

***Анотація.** У статті висвітлено актуальні проблеми управління підприємствами та шляхи їх вирішення через автоматизацію процесів. Описано функціонал та переваги систем менеджменту та управління проектами, таких як планування, виконання завдань, контроль і звітність, управління ресурсами та комунікація. Розглянуто monday.com порівняно з іншими платформами. Надано приклади успішного впровадження monday.com, що підкреслюють його ефективність у рішенні конкретних бізнес-завдань та оптимізації бізнес-процесів.*

***Abstract.** The article highlights current problems of enterprise management and ways to solve them through process automation. The functionality and benefits of project management and control systems, such as planning, task execution, control and reporting, resource management, and communication, are described. Examined monday.com compared to other platforms. Examples of successful implementation of monday.com are provided, which emphasize its effectiveness in solving specific business tasks and optimizing business processes.*

Вступ. З кожним днем сучасні підприємства стикаються з ростом обсягів роботи та необхідністю ефективного управління. У світі, де швидкість і точність – ключові складові успіху, автоматизація управлінських та операційних процесів стає необхідністю, а не привілеєм. В контексті цього нестримного розвитку технологій та бізнес-екосистем, сервіси управління проектами, серед яких виділяється monday.com, набувають особливого значення [1].

Виклад основного матеріалу. Отже, розглянемо поточні проблеми управління підприємствами та методи їх вирішення, шляхом автоматизації:

1. Недостатня ефективність виробничих процесів, а вирішенням цієї проблеми - встановлення системи автоматизації виробництва.

2. Погане управління запасами, проблему вирішує використання системи управління запасами (ERP), яка автоматизує процеси управління запасами, включаючи замовлення, приймання товарів, відстеження запасів і прогнозування

---

* Науковий керівник: к.т.н., старший викладач кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ, Олексій РОМАНОВИЧ

попиту.

3. Недостатня ефективність управління персоналом, потрібно впроваджувати системи управління відносинами з клієнтами (CRM), що дозволяє керувати і відстежувати взаємодію з персоналом, включаючи найм, навчання та оцінку працівників. Також можна використовувати автоматизовані системи розкладу робочого часу та системи винагород за продуктивність для стимулювання працівників [2].

4. Недостатня точність фінансового управління, варто використовувати системи обліку фінансів (ERP), яка автоматизує бухгалтерські процеси, включаючи облік доходів і витрат, складання фінансових звітів і управління податками. Автоматизовані системи також можуть включати інструменти аналізу даних для прогнозування фінансових результатів і виявлення потенційних ризиків [3].

Докладно розглянемо системи менеджменту та управління проектами.

- Планування проекту - дозволяє визначити завдання, ресурси, терміни та інші параметри проекту. Включає в себе складання графіків, розподіл ресурсів та визначення критичних шляхів.

- Виконання завдань - надає можливість створювати та виконувати завдання, розподіляти їх між учасниками команди та відстежувати прогрес виконання.

- Контроль і звітність - дозволяє вести моніторинг прогресу проекту, порівнювати фактичні результати з планом, вирішувати виникаючі проблеми та створювати звіти для стейкхолдерів.

- Управління ресурсами - надає інструменти для ефективного використання ресурсів (людських, фінансових, матеріальних тощо) у межах проекту.

- Комунікація та співпраця: Забезпечує можливість обміну інформацією між учасниками проекту, організацію зустрічей, обговорення завдань тощо.

- Найпопулярніші системи менеджменту та управління проектами включають такі платформи, як Asana, Trello, Jira, Microsoft Project, Basecamp та інші. Вони можуть бути відкритими для спільної роботи в реальному часі або встановлені на внутрішніх серверах організації з метою збереження конфіденційності.

Наведемо порівняння Monday.com з іншими системами управління.

Monday.com надає можливість виконувати функції управління проектами та комунікації в одній платформі, тоді як Jira, Slack і Trello - це окремі інструменти, які можна інтегрувати один з одним [4].

Monday.com пропонує ряд функцій для управління завданнями, графіками, бюджетами, командними обговореннями тощо, що робить його універсальним інструментом для керування проектами. У той час як Jira зазвичай використовується для розробки програмного забезпечення, Slack - для комунікації, а Trello - для візуального управління завданнями [5].

Monday.com більше орієнтований на бізнес-сегмент, де враховується не лише управління завданнями, але й бюджетами, графіками, комунікацією

команди тощо. В той час як Jira, Slack і Trello можуть використовуватися в різних сферах індустрії та проектах [6].

Вартість Monday.com може відрізнитися від вартості інших інструментів, і вона може бути більш або менш доступною для різних компаній залежно від їх бюджету та потреб.

Таблиця 1

Переваги та недоліки системи управління проектами Monday.com

Переваги	Недоліки
Інтуїтивний інтерфейс, відомий своєю простотою використання. Інтуїтивний інтерфейс дозволяє користувачам швидко освоювати платформу без значних зусиль.	Вартість, використання Monday.com може бути витратним для деяких підприємств, особливо для невеликих бізнесів або команд з обмеженим бюджетом.
Гнучкість і налаштування - надає широкі можливості для налаштування різних типів проектів та завдань. Користувачі можуть створювати власні дошки, шаблони та карточки, відповідно до своїх потреб.	Обмеження функціоналу в базових тарифних планах, деякі корисні функції та інтеграції доступні тільки в розширених тарифних планах Monday.com, що може обмежити можливості користувачів з меншими бюджетами.
Комунікація та спільна робота - сприяє ефективній комунікації та спільній роботі у команді. Вона надає зручні інструменти для обміну інформацією, коментування завдань та спільного вирішення проблем.	Необхідність адаптації, впровадження нової системи управління може вимагати часу та ресурсів для адаптації співробітників та оптимізації процесів.
Інтеграція з іншими сервісами - підтримує інтеграцію з багатьма популярними сервісами, такими як Slack, Google Drive, Microsoft Teams та іншими, що дозволяє зберігати всю робочу інформацію в одному місці. Сервіс має потужне API а також власну платформу для розробки плагінів на основі мови запитів GraphQL	—

Джерело: [3].

Програмне забезпечення monday.com було використане аутсорсинговою айті компанією ТОВ «Айбекс Айті», для вирішення проблем управління внутрішніми бізнес процесами та управління відносинами з клієнтами. На основі можливостей системи та шляхом створення додаткових плагінів були реалізовані наступні процеси:

- Управління та контроль місячного бюджету компанії
- Автоматизація процесів управління відносин з діючими та потенційними клієнтами
- Управління заявками на конвертацію валютних надходжень
- Автоматизація процесу контролю співбесід та прийому на роботу нових співробітників
- Автоматизація звітності за результатами діяльності компанії.

На наступних рисунках наведемо приклади використання Monday.com.

Customer Success Tasks

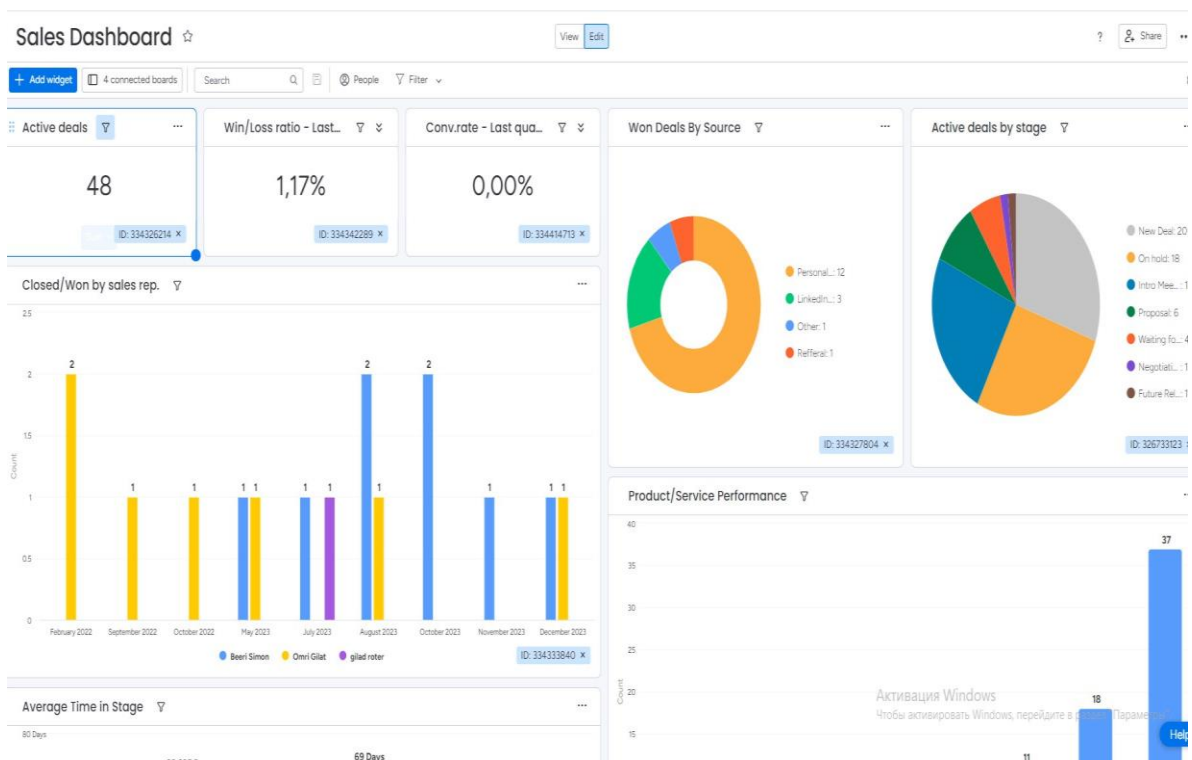
Main Table | Timeline | Easyform

New item | Search | Person | Filter | Sort | Hide

Pending

Item	Files	Link	Person	Priority	Status	Deadline	Last Upd...
Presentation Fornova Employees: BambooHR					Done	29 Oct, 2019	4 ye...
Implementing Data - Hiring (BambooHR)					Done		4 ye...
Research: Business partners					Done		4 ye...
Translate documents					Done		4 ye...
Lesson: Monday.					Done	14 Nov, 2019	4 ye...
Add BambooHR Data: Rates					Done		4 ye...
Performance Review plan					Done		4 ye...
Sync Lampa team (RGE) to HRMS					Done	11 Jan, 2020	4 ye...
Email alerts- Probation Period					Done	17 Jan, 2020	4 ye...
Updating Shift balance				High	Done		4 ye...
Improve Customer Onboarding				Medium	Done	21 Jan, 2020	4 ye...
Close task -Google form assessment				High	Done	20 Jan, 2020	4 ye...
Improve Business Partners Tracking board				High	Done	22 Jan, 2020	4 ye...
Meeting call BambooHR - Job offer					Done	14 Jan, 2020	4 ye...
Create Pillar Off boarding Tasks on HRMS				High	Done	14 Feb, 2020	4 ye...

Рис. 1. Дошка для ведення статистики успішності «холодних» кампаній на LinkedIn
 Джерело: побудоване автором.

Рис. 2. Дешборд який підсумовує успішність маркетингу та продаж в цілому
 Джерело: побудоване автором.

Salary conversion board

Integrate Automate / 13

Main Table

New Item Search Person Filter Sort Hide

Need to convert

Item	Email	Conversion option	Desired exchange amou...	Exchange rate	Amount in UAH	Paid status	Selection status	Date
Olena Sventukh	olena@pillartech.co.il	Convert all my salary	400	38,8	15 520	Pending	Don't save for future	28 Mar
Petro Velichko	petr@shifftive.net	Convert all my salary	3 400	38,8	131 920	Pending	Don't save for future	28 Mar
Vladyslav Matviychuk	vladyslavmatviichuk@...	Convert all my salary	1 700	38,8	65 960	Pending	Don't save for future	28 Mar
Maksim Mishchenko	max75583@gmail.com	Convert all my salary	2 000	38,8	77 600	Pending	Don't save for future	28 Mar
Maksym Strelbitskiy	maksym.strelbitskiy@...	Convert all my salary	3 800	38,8	147 440	Pending	Don't save for future	28 Mar
+ Add item			- none	- none	- none			28 Mar

No need to convert

Item	Email	Conversion option	Desired exchange amou...	Exchange rate	Amount in UAH	Paid status	Selection status	Date
Заклажний Віктор...		Do not convert my salary			0	No need convert	Save for the future	28 Mar
+ Add item			- none	- none	- none			28 Mar

Paid

Item	Email	Conversion option	Desired exchange amou...	Exchange rate	Amount in UAH	Paid status	Selection status	Date
Olena Monastyr'ska	Monica@pillartech.co.il	Convert all my salary	700	36,56	25 592	Pending	Don't save for future	28 Mar
Alexandr Pigul	apigul@shifftive.net	Convert all my salary	4 030	36,56	147 336,8	Pending	Don't save for future	28 Mar
+ Add item			- none	- none	- none			28 Mar

Рис. 3. Дошка управління конвертацією валютних надходжень
Джерело: побудоване автором.

Висновок. У даній статті ми дізнались про сервіс для підприємств під назвою Monday.com. Системи управління та менеджменту проектів, такі як Monday.com, відіграють ключову роль у спрощенні та оптимізації процесів планування, виконання, контролю та співпраці в проектах. Monday.com відрізняється інтуїтивним інтерфейсом, гнучкістю та можливістю інтеграції з іншими сервісами, що робить його привабливим вибором для бізнес-сегменту. Однак, важливо враховувати витрати на використання Monday.com, які можуть бути витратними для деяких підприємств, особливо для невеликих бізнесів або команд з обмеженим бюджетом.

Список використаних джерел:

1. Darwin Darwin. Operational Improvements In It-Based E-Commerce Companies Using Monday.Com. URL: <https://jurnal.unidha.ac.id/index.php/jteksis/article/view/355> (дата звернення: 01.04.2024).
2. Cassandra Gorton. Tech showdown - Trello vs Monday.com. URL: <https://search.informit.org/doi/abs/10.3316/informit.828919324334200> (дата звернення: 10.04.2024).
3. Ольга Василівна Пуляк. Перспективи використання сучасних таск-менеджерів для управління іт проектами. URL: <http://surl.li/spmdh> (дата звернення 03.04.2024).
4. Monday.com. URL :monday.com. (дата звернення: 07.04.2024).
5. 1.Бублик М., Копач Т., Піхняк Т. Інноваційні системи менеджменту та їх інструменти для управління людським капіталом на ринку інформаційно-комунікаційних технологій. Економічний аналіз. 2022. Том 32. No 2. С. 277-285.
6. Coursera Global Skill Report 2022 URL:<https://cutt.ly/632MZKK> (дата звернення: 10.04.2024.)

Богдан ГАЛІАС *
студент 1 курсу магістратури,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ГОЛОВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

***Анотація.** Ця стаття обговорює основні напрямки удосконалення матеріально-технічної бази сільськогосподарського підприємства з метою підвищення ефективності його діяльності. Вона розглядає такі аспекти, як модернізація машинно-тракторного парку, впровадження сучасних технологій виробництва, оптимізація логістики і складського господарства, а також вдосконалення системи обліку та управління матеріальними ресурсами. Зокрема, у статті досліджуються переваги використання сучасних інформаційних технологій, таких як системи автоматизації та інтегровані програмні засоби, для оптимізації виробничих процесів та підвищення контролю за матеріальними потоками. Висвітлено також питання фінансування та інвестування у розвиток матеріально-технічної бази з метою забезпечення стабільного та конкурентоспроможного функціонування сільськогосподарського підприємства в умовах сучасного ринкового середовища.*

***Abstract.** This article discusses the main directions of improving the material and technical base of an agricultural enterprise in order to increase the efficiency of its activity. It considers such aspects as the modernization of the machine and tractor park, the introduction of modern production technologies, the optimization of logistics and warehouse management, as well as the improvement of the accounting system and management of material resources. In particular, the article explores the advantages of using modern information technologies, such as automation systems and integrated software tools, to optimize production processes and increase control over material flows. The issue of financing and investing in the development of the material and technical base in order to ensure the stable and competitive functioning of the agricultural enterprise in the conditions of the modern market environment is also covered.*

Вступ. Сучасне сільське господарство неможливе без ефективної матеріально-технічної бази, яка є основою для забезпечення високої продуктивності та конкурентоспроможності. Технічна база сільськогосподарських підприємств є не лише засобом для виробництва, але й

---

* Науковий керівник: д.ф.е., асистент кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Людмила БОЛТОВСЬКА

ключовим елементом оптимізації робочих процесів, збільшення врожаю та покращення якості продукції. У цьому контексті постійне удосконалення матеріально-технічної бази є важливим завданням для досягнення успіху в аграрному секторі. В даній статті розглядаються основні напрямки удосконалення матеріально-технічної бази сільськогосподарського підприємства з урахуванням сучасних технологій та вимог ринкової конкуренції.

Виклад основного матеріалу. Ці кроки спрямовані на підвищення продуктивності, ефективності та конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства через активне використання сучасних технологій та оптимізацію виробничих процесів. Оновлення сільськогосподарської техніки:

Оновлення сільськогосподарської техніки:

- Аналіз стану та визначення необхідних модифікацій для машин та тракторів.

- Підвищення потужності та розширення функціональності сільськогосподарських машин.

- Використання передових технологій у виробництві сільськогосподарської техніки для забезпечення її надійності та продуктивності.

Впровадження сучасних агротехнологій:

- Використання GPS-технологій для оптимізації виробничих процесів та підвищення точності сівби, обробки ґрунту та збирання врожаю.

- Впровадження автоматизованих систем управління поливом та добривами для ефективного використання ресурсів та збільшення врожайності.

Оптимізація складського господарства:

- Використання сучасних систем складського обліку та управління запасами для забезпечення вчасності поставок і виробництва.

- Впровадження автоматизованих систем сортування та упаковки продукції для збільшення швидкості та якості обробки.

Ефективне використання інформаційних технологій:

- Розробка та впровадження спеціалізованих програмних засобів для моніторингу виробництва та аналізу даних.

- Використання хмарних технологій для забезпечення доступу до даних та програм з будь-якого місця та пристрою.

Інвестування у нові технології та розвиток:

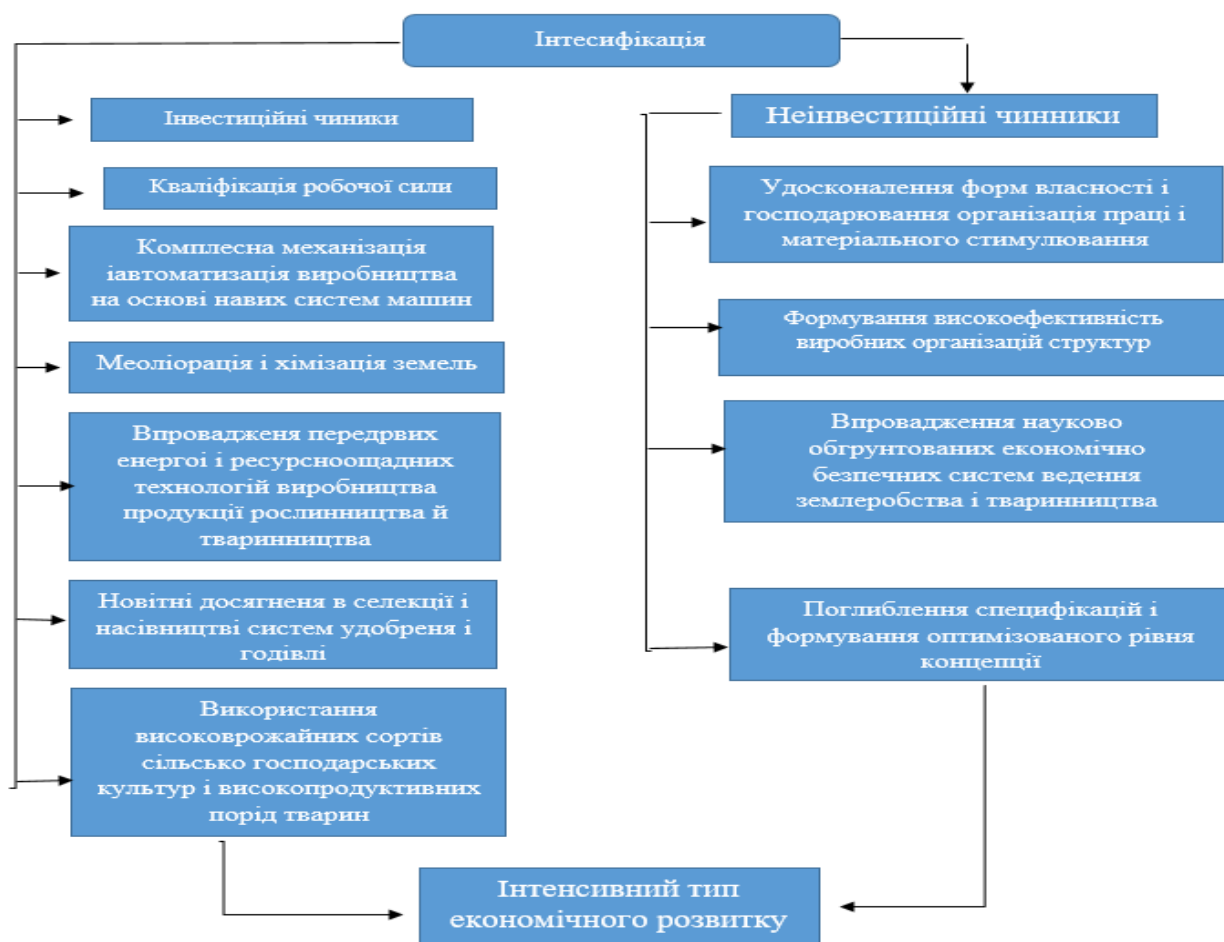
- Пошук інвестицій для впровадження передових технологій та модернізації технічної бази.

Розробка стратегій довгострокового розвитку та планів на майбутнє, враховуючи технічні та інноваційні вимоги сільськогосподарського сектору.

Один із основних напрямків удосконалення технічної бази полягає в оновленні та модернізації сільськогосподарської техніки. Це включає в себе аналіз стану технічного обладнання, визначення необхідних модифікацій для машин та тракторів, а також впровадження передових технологій у виробництві. Зокрема, використання GPS-технологій дозволяє оптимізувати робочі процеси та підвищити точність виконання сільськогосподарських операцій (рис. 1).

Впровадження сучасних агротехнологій. Удосконалення технічної бази

також вимагає впровадження сучасних агротехнологій. Це включає в себе використання автоматизованих систем управління поливом, добривами та іншими агротехнічними процесами. Такі технології дозволяють ефективно використовувати ресурси та підвищувати врожайність.

Рис. 1. Сутність і чинники інтенсифікації
 Джерело: сформовано автором з використанням [9]

Оптимізація складського господарства та управління запасами. Ще одним важливим аспектом є оптимізація складського господарства та управління запасами. Впровадження сучасних систем складського обліку та управління запасами дозволяє забезпечити вчасні поставки та виробництво продукції відповідно до попиту на ринку.

Ефективне використання інформаційних технологій Інформаційні технології також відіграють важливу роль у удосконаленні технічної бази сільськогосподарських підприємств. Впровадження спеціалізованих програмних засобів для моніторингу виробництва та аналізу даних допомагає забезпечити ефективне управління виробничими процесами та прийняття стратегічних рішень.

Інвестування у нові технології та розвиток. Завершальним кроком удосконалення технічної бази є інвестування у нові технології та розвиток. Пошук інвестицій для впровадження передових технологій та модернізації технічної бази є важливою складовою стратегії розвитку сільськогосподарського

виробництва.

Сучасна аграрна галузь швидко розвивається, а отже, необхідно постійно адаптувати технічну базу до нових вимог та викликів. Одним із напрямків розвитку може бути впровадження інноваційних рішень, таких як використання робототехніки та штучного інтелекту для автоматизації деяких аспектів виробництва. Наприклад, автономні роботи для збору врожаю або моніторингу стану рослин дозволяють підвищити ефективність та зменшити витрати на робочу силу.

Крім того, удосконалення технічної бази може включати розробку та впровадження екологічно чистих технологій виробництва, спрямованих на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Наприклад, використання систем енергоефективності або впровадження агротехнічних методів, які дозволяють зменшити використання хімічних добрив та пестицидів, позитивно вплине на якість та безпеку продукції.

Необхідно також наголосити на значенні постійного навчання персоналу та підтримки високого рівня технічної освіти в сільському господарстві. Відповідно до цього, інвестування у професійний розвиток персоналу та впровадження програм підвищення кваліфікації може сприяти ефективнішому використанню та обслуговуванню технічної бази (рис. 2).

Рис. 2. Взаємозв'язки та функціональна структура АПК

Джерело: сформовано автором з використанням [9]

Додатково, важливо зазначити, що розвиток технічної бази сільськогосподарського підприємства може також включати в себе використання аналітики та прогнозування, щоб управляти виробничими процесами більш ефективно. Аналіз даних про врожаї, кліматичні умови та ринкові тенденції допоможе приймати обґрунтовані рішення щодо вибору культур, розпланування виробництва та маркетингу продукції.

Ще однією перспективою розвитку може бути співпраця та партнерство з іншими сільськогосподарськими підприємствами чи технологічними компаніями для обміну досвідом та ресурсами, а також для спільного впровадження інноваційних рішень.

У підсумку, розвиток технічної бази сільськогосподарського підприємства є складним та багатогранним процесом, що вимагає не лише використання передових технологій, але й гнучкості, стратегічного мислення та готовності до постійних змін у галузі сільського господарства.

Висновок. Узагальнюючи, подальший розвиток сільськогосподарського виробництва та підвищення його конкурентоспроможності вимагає постійного удосконалення технічної бази. Застосування передових технологій, збільшення ефективності виробничих процесів та підтримка кваліфікованого персоналу - ключові чинники, які сприятимуть досягненню цієї мети. Ефективне удосконалення технічної бази є ключовим фактором для досягнення успіху в сільському господарстві. Впровадження передових технологій та оптимізація виробничих процесів дозволить підвищити продуктивність та конкурентоспроможності.

Список використаних джерел:

1. Сахно А.А. Ефективність використання технологій у контексті дотримання показників економічної безпеки підприємств. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. № 64. С 104-119
2. Семчук Ж. В., Процюк Т. Б., Процевят О. С. Методи нарахування амортизації на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2013. № 11 С 51-56
3. Любар О. О. Особливості формування джерел оновлення основних засобів підприємства та їх облікове забезпечення. *Ефективна економіка*. 2019. С 5-9
4. Юрчишена Л. В., Волинець С. М. Аналіз ефективності використання основних засобів на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2011. С 155-160
5. Мармуль Л. О., Кучеренко М. А. Актуальні питання обліку амортизації основних засобів. *Економічний вісник університету*. 2021. Вип. 49. 108-110
6. Найда А. В., Чигіна Х. С. Науково-методичні аспекти аналізу основних засобів. *Economic Bulletin of the Black Sea Littoral*. 2022. № 3. С 60-67
7. Заціпас М. С., Біляк Т. О. Проблеми відтворення основних засобів підприємства. С 26-26
8. Колісник О. І. Особливості функціонування сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах господарювання. *Ефективна економіка*. 2017
9. Інвестиційна та іноваційні процесир в аграрних підприємствах https://pidru4niki.com/80401/ekonomika/intensifikatsiya_innovatsiyni_protsesi_agrarnih_pidpriyemstvah (дата звернення 15.03.2024)
10. І. Томашук, Л. Болтовська Міграційні процеси у контексті глобалізації світової економіки. *Економіка та суспільство* № 40 С 7-22

Максим ГАЮК*,
студент 3 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ПОБУДОВИ НЕЙРОННОЇ МЕРЕЖІ ТИПУ ТРАНСФОРМЕР

***Анотація.** У цій статті розглядається конструкція GPT (Generative Pretrained Transformer) чат-бота – агента штучного інтелекту, здатного генерувати текст на основі заданих вхідних даних. Він відкриває тему, описує основні компоненти та принципи роботи моделі GPT, розглядає практичне застосування та переваги цього чат-бота. Кінцевий розділ статті містить висновки та джерела інформації для подальших досліджень.*

***Abstract.** This article discusses the design of a GPT (Generative Pretrained Transformer) chatbot – an artificial intelligence agent capable of generating text based on given input data. It opens the topic, describes the main components and working principles of the GPT model, considers the practical application and advantages of this chatbot. The final section of the article contains conclusions and sources of information for further research.*

Вступ: У сфері штучного інтелекту з'явилася вражаюча нова технологія – чат-бот GPT (Generative Pre-trained Transformer). Чат-бот здатний генерувати текст на основі введення без необхідності писати програмний код для кожного конкретного завдання. Він використовується в різних сферах, від підтримки клієнтів до створення контенту. Давайте розглянемо, як він побудований і які його основні функції.

Виклад основного матеріалу. Модель GPT базується на трансформерній архітектурі, яка стала однією з найефективніших у сфері обробки природної мови. Основна ідея полягає в тому, щоб навчити модель передбачати наступне слово в реченні на основі попередніх слів. Після цього модель може бути дошкільно навчена на великих обсягах тексту, щоб вона розуміла широкий спектр мовних конструкцій та тематик. Однією з головних переваг GPT є його можливість контекстного розуміння. Модель здатна враховувати не лише окремі слова, а й їхні зв'язки в реченнях і контекст, у якому вони вживаються. Це дозволяє чат-боту генерувати більш природні та зрозумілі відповіді. Другою з ключових особливостей GPT є його «передбачувана» модель. Зазвичай це означає, що GPT не вивчається для конкретного завдання, але може

---

* Науковий керівник: старший викладач кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ, Віталій СУПРИГАН

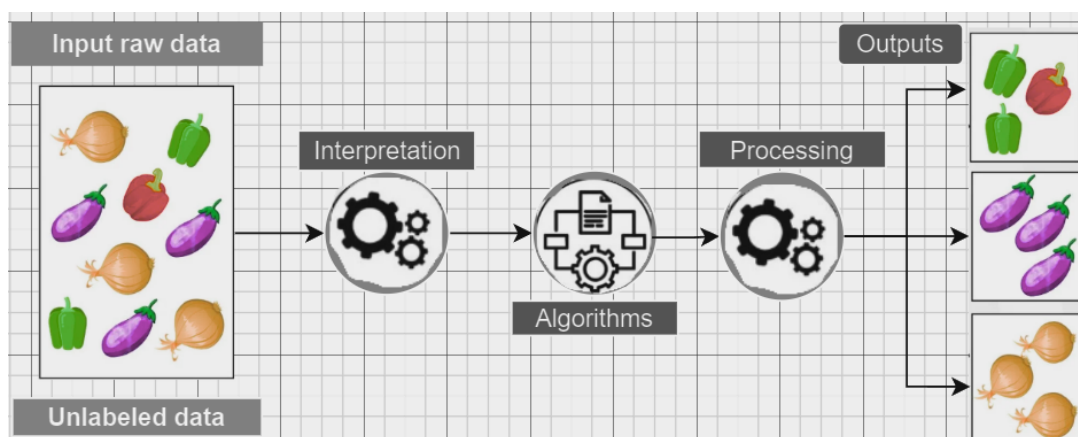
використовуватися для багатьох різних завдань. Це робить його дуже гнучким і простим у використанні.

Насправді, зараз існує багато проблем, пов'язаних зі штучним інтелектом, не лише технічних, а й філософських, наприклад дискусія про те, чи є штучний інтелект інтелектом. Щоб глибше зрозуміти проблему GPT-чату, потрібно знати, що в машинному навчанні існує певний поділ на 3 основних напрямки:

— unsupervised machine learning (групування даних за певними ознаками) (рис.1)

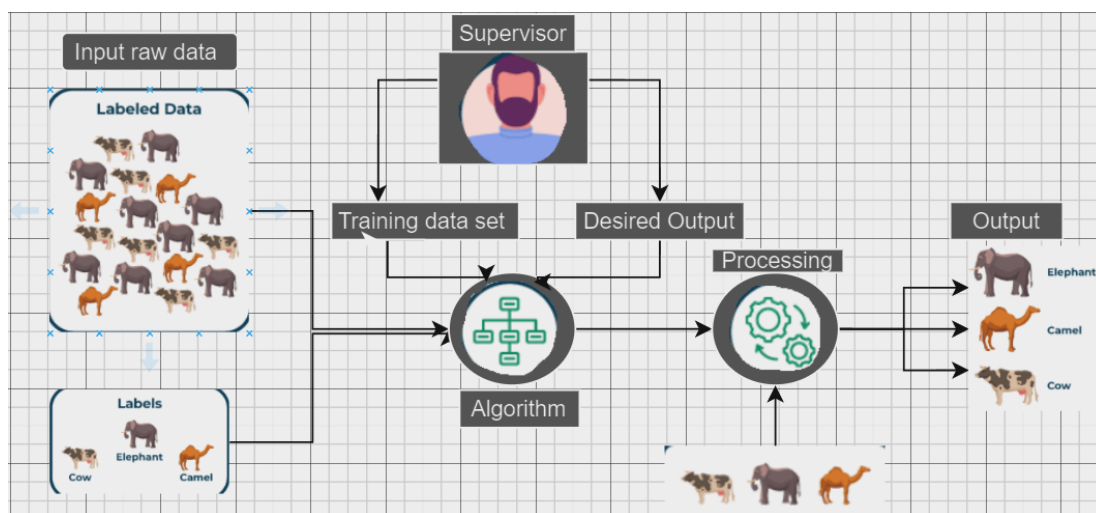
— supervised machine learning (прогнозування впливу певної змінної на інші дані) (рис.2)

— reinforcement machine learning (наявність інтелектуального агента у певному середовищі, яке регулярно надає йому підкріплення у вигляді винагороди. І в цьому випадку агент намагається оптимізувати свою роботу таким чином, щоб якомога довше працювати із середовищем).(рис.3)

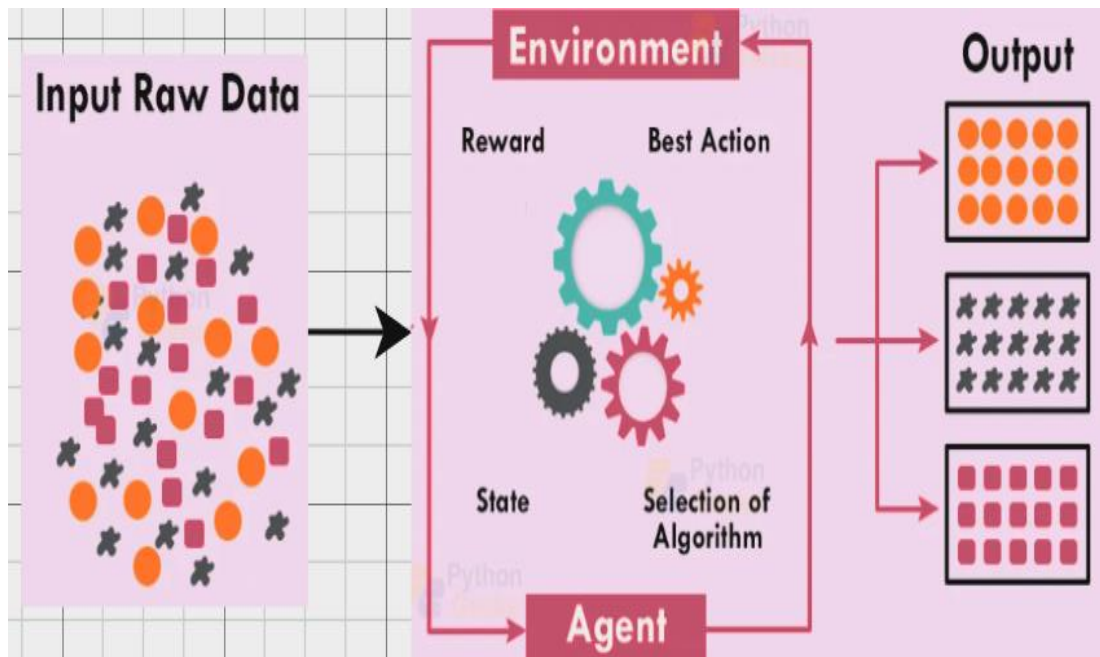
Рис. 1. Unsupervised machine learning (групування даних за певними ознаками)

Джерело: побудовано на основі [1]

Рис. 2. Supervised machine learning (прогнозування впливу певної змінної на інші дані)

Джерело: побудовано на основі [2]

Рис. 3. Reinforcement machine learning (наявність інтелектуального агента у певному середовищі)

Джерело: побудовано на основі [3]

Раніше мовна модель була на рівні першого напрямку, але GPT-чат включив певні елементи підсилення, тобто інтелект отримував певні винагороди при спілкуванні з вами. У певних ситуаціях винагорода за чат GPT збільшується завдяки спілкуванню з мільйонами людей. небезпека полягає в тому, що, навчаючись і оптимізуючи свою роботу, AI вчиться давати вам найбільш точну відповідь, тому, запрограмувавши чат на продаж певного продукту, ми побачимо, як він покращиться, і виберемо таку стратегію, яка буде принести максимальний результат. Тобто такі системи можуть стати потужними маніпуляторами, що є загрозою для людства.

Контекстне розуміння в контексті чат-ботів (особливо GPT) передбачає здатність аналізувати та інтерпретувати різні аспекти тексту, щоб зрозуміти суть повідомлення користувача та відповідним чином реагувати. Ключові аспекти розуміння контексту включають:

- Синтаксична структура: чат-бот аналізує граматичну структуру речення, включаючи слова, порядок слів і зв'язок між словами.
- Семантика: модель розуміє значення слів і їх контекстне використання в реченнях, беручи до уваги їхні семантичні відтінки та зв'язки.
- Локальний контекст: чат-бот аналізує безпосереднє оточення конкретного повідомлення, беручи до уваги попередні повідомлення користувача та його власні відповіді.
- Глобальний контекст: моделі можуть розглядати ширший контекст обговорення або теми, щоб краще зрозуміти, що мав на увазі користувач.
- Культурний і соціальний контекст: чат-боти можна налаштувати для розуміння культурних нюансів, ввічливості та інших соціокультурних аспектів мовлення.

Процес генерації відповідей для чат-ботів на основі моделей типу GPT використовує глибокі нейронні мережі для генерації текстових відповідей на запити користувачів. Цей процес починається з передачі тексту запиту в модель. Текст може містити одне або кілька повідомлень, залежно від потрібного контексту. Модель кодує вхідний текст у числові вектори, що дозволяє нейронній мережі зрозуміти його зміст і контекст. На основі закодованого контексту модель генерує текст відповіді. Він робить це, беручи до уваги попередній контекст і власні знання мови, щоб передбачити наступний символ або слово. Потім модель вибирає згенерований текст із ряду альтернатив або генерує лише один варіант відповіді. Сформована відповідь буде надіслана користувачеві як відповідь на запит користувача. Деякі системи можуть використовувати різні показники (такі як чіткість, логіка, граматики тощо) для оцінки якості згенерованих відповідей і використовувати цю інформацію для подальшого вдосконалення моделі. Цей процес відображає основний механізм роботи чат-ботів на основі моделі типу GPT і дозволяє їм генерувати відповіді, які найбільше реагують на запити користувачів.

Після того, як модель генерує текстову відповідь на запит користувача, відповідь виводиться для представлення користувачеві. Залежно від того, як реалізовано чат-бот, відповідь може мати різні форми:

- 1) Виведення тексту: це найпоширеніший метод, коли згенерований текст просто відображається на екрані або у вікні чату для перегляду користувачем;
- 2) Аудіовихід: у деяких випадках відповіді можна конвертувати в аудіоформат і відтворювати користувачеві як голосове повідомлення;
- 3) Візуальний вихід: якщо чат-бот використовується в веб-програмі або мобільному додатку, відповіді можуть бути представлені у вигляді візуальних компонентів, таких як картки, зображення або графіка, які доповнюють текстовий зміст;
- 4) Мультимедійний вихід: у деяких випадках відповіді можуть містити комбінацію тексту, зображень, відео та аудіо для кращої передачі інформації користувачеві;
- 5) Інтеграція з іншими системами: чат-боти також можуть взаємодіяти з іншими системами або програмними інтерфейсами для обробки або подальшого аналізу згенерованих відповідей.

Процес вивчення та вдосконалення моделі чат-бота на основі GPT є безперервним та динамічним. Він починається зі збору та підготовки великої кількості текстових даних, які використовуються для навчання моделі. Ці дані можуть включати розмови між користувачем і чат-ботом, а також інформацію з інших джерел, яка відображає фактичний контекст взаємодії.

Потім модель навчається на цих даних, коригуючи параметри та алгоритми для покращення якості відповідей. Після навчання модель оцінюється за допомогою різних показників, таких як точність, чіткість і граматична правильність відповідей. За результатами оцінювання параметри моделі можуть бути скориговані для подальшого вдосконалення. Крім того, з часом можуть з'являтися нові дані або мовлення користувача може змінюватися, тому модель потрібно точно налаштувати, навчивши її на нових даних.

Вивчення та вдосконалення моделі чат-бота – це безперервний процес, який потребує постійного моніторингу та оновлення для забезпечення ефективності та придатності чат-бота. Цей процес дозволяє безперервно вдосконалювати та оновлювати моделі, щоб забезпечити ефективну та якісну взаємодію користувачів.

Звісно, колись машини перевершать людей, тому що якщо ти скажеш художнику, чи добра/погана ця робота, то він може розглянути її чи, навпаки, оскаржити. Натомість ШІ використовує будь-яку інформацію для підкріплення. Отримавши таке підкріплення від мільйона людей, машина вже знає, як писати так, щоб читачі отримували задоволення. Якщо штучний інтелект ставить перед собою таку мету, то тут не треба бути геніальним, це просто алгоритм, який працює і дає таку відповідь, він буде геніальним навіть на рівні світової класики, але він не буде повторювати Вони, як це впливає з досвіду тексту та думок багатьох людей. Тому завжди потрібно розвиватися і відчувати тонку грань тренду.

Висновок. Чатбот GPT - це потужний інструмент, який революціонує спілкування з комп'ютерами. Його здатність до контекстуального розуміння та гнучкість робить його незамінним у різних сферах, від клієнтського обслуговування до генерації контенту. Незважаючи на це, важливо пам'ятати про етичні аспекти використання таких технологій і ретельно контролювати їхнє застосування.

Список використаних джерел:

1. LeCun Y., Bottou L., Bengio Y., Haffner P. Gradient based Learning Applied to Document Recognition URL: <http://yann.lecun.com/exdb/publis/pdf/lecun-01a.pdf>.
2. Суприган О., Суприган В. Вдосконалення роботи згорткових нейронних мереж для розпізнавання зображень стану ґрунтів у сільському господарстві. Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах, 2023. №4. С.207-215. DOI: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2023-76-28>
3. LeCun Y., Boser B., Denker J. S., Henderson D., Howard R. E., Hubbard W., Jackel L. D. Backpropagation applied to handwritten zip code recognition. Neural Computation, 1(4), 1989. 541–551. DOI: <https://doi.org/10.1162/neco.1989.1.4.541>
4. Simonyan K., Zisserman A. Very deep convolutional networks for large-scale image recognition URL: <https://arxiv.org/pdf/1409.1556.pdf>.
5. Сачанюк-Кавецька Н. В., Прозор О. П. Елементи математичного опису логікочасових функцій багатозначної логіки та окремих операцій над ними. Інформаційні технології та комп'ютерна інженерія, 2022. №1. С.111-118. DOI: <https://doi.org/10.31649/1999-9941-2022-53-1-111-118>
6. С. О. Субботін Навчальний посібник нейронні мережі: теорія та практика URL: <http://surl.li/sqdc>

Олександр ЄЛІЗАРОВ*
студент 3 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПЕРЕВАГИ ПРОТОКОЛУ HTTPS НАД HTTP: ЗАХИСТ В ІНТЕРНЕТІ

***Анотація.** Ця стаття розглядає ключову роль та безперечні переваги використання протоколу HTTPS (Hypertext Transfer Protocol Secure) у порівнянні з менш безпечним HTTP. Автор звертає увагу на важливість забезпечення захищеної передачі даних у сучасному цифровому середовищі. Ретельно проаналізовані переваги HTTPS включають не лише захищеність передачі інформації, але й підтвердження автентичності веб-сайтів, покращення рейтингування у пошукових системах, зниження ризику різноманітних кібератак та збільшення довіри користувачів.*

Детально розглядається значення забезпечення безпеки в онлайн-середовищі, виокремлюючи як використання HTTPS сприяє збереженню конфіденційності та цілісності даних, що стає надзвичайно важливим у зв'язку зі зростанням кількості цифрових загроз. Ця стаття акцентує на важливості розвитку та впровадження передових технологій безпеки в Інтернеті для забезпечення стабільного та безпечного функціонування веб-сервісів та забезпечення довіри користувачів до онлайн-середовища.

***Abstract.** This article examines the pivotal role and indisputable advantages of utilizing the HTTPS (Hypertext Transfer Protocol Secure) protocol compared to the less secure HTTP. The author emphasizes the importance of ensuring secure data transmission in today's digital environment. The advantages of HTTPS are thoroughly analyzed, encompassing not only the secure transmission of information but also the authentication of websites, improvement in search engine rankings, reduction of various cyber threats, and enhancement of user trust.*

The significance of ensuring security in the online environment is extensively discussed, highlighting how the use of HTTPS contributes to preserving the confidentiality and integrity of data, which becomes exceedingly crucial due to the proliferation of digital threats. This article underscores the importance of developing and implementing advanced security technologies on the Internet to ensure the stable and secure operation of web services and foster user trust in the online environment.

Вступ. HTTP (Hypertext Transfer Protocol) і HTTPS (Hypertext Transfer

---

* Науковий керівник: старший викладач кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ, Віталій СУПРИГАН

Protocol Secure) є двома основними протоколами передачі даних в Інтернеті. HTTP є базовим протоколом, який використовується для передачі гіпертекстових документів на Всесвітній павутині. Він встановлює зв'язок між клієнтом (наприклад, веб-браузером) і сервером, що дозволяє запитувати та отримувати веб-сторінки, зображення, відео та інші ресурси.

HTTPS, у свою чергу, є розширенням протоколу HTTP, яке забезпечує безпечну передачу даних в Інтернеті. Воно використовує шифрування за допомогою протоколу SSL/TLS для захисту конфіденційності та цілісності передаваних даних. HTTPS став стандартом для безпеки веб-перегляду, особливо для тих веб-сайтів, які обробляють чутливу особисту інформацію, таку як дані платіжних карт або паролі.

Інтернет-протоколи постійно змінюються та вдосконалюються для забезпечення кращої продуктивності, безпеки та функціональності. Однією з найбільш важливих змін в останні роки є широке впровадження протоколу HTTPS, який забезпечує криптографічну захищеність під час передачі даних через мережу Інтернет. Це відповідь на зростаючу кількість загроз безпеці, зокрема на те, що стосується захисту особистої інформації користувачів та даних організацій.

Виклад основного матеріалу. Однією з ключових переваг HTTPS є його здатність шифрувати дані, які передаються між клієнтом та сервером. Це означає, що навіть якщо дані перехоплені зловмисниками, вони будуть зашифровані і непридатні для читання. Шифрування даних в HTTPS забезпечує конфіденційність особистої інформації, такої як паролі, дані платіжних карт і інші конфіденційні дані, що передаються через Інтернет.

HTTPS використовує процес аутентифікації сервера, який допомагає користувачам перевірити, що вони з'єднуються з правильним сервером, а не зі зловмисним. Це досягається за допомогою SSL-сертифікатів, які підтверджують автентичність сервера. Такий захист дозволяє уникнути атак "людини посередника", коли зловмисник може втрутитися у зв'язок між клієнтом і сервером, перехоплюючи або змінюючи передані дані.

Таблиця 1

Порівняння HTTP та HTTPS

Критерій:	HTTP:	HTTPS:
Шифрування	Немає	TLS/SSL
Безпека	Низька	Висока
Використання	Загальне	Конфіденційні дані
Порт	80	443
URL	http://	https://

Джерело: сформовано автором за результатом дослідження

Пошукові системи, такі як Google, враховують наявність протоколу HTTPS при визначенні рейтингування веб-сайтів у своїх результатах пошуку. Вони вважають безпечний перехід на HTTPS як позитивний сигнал, що вказує на те,

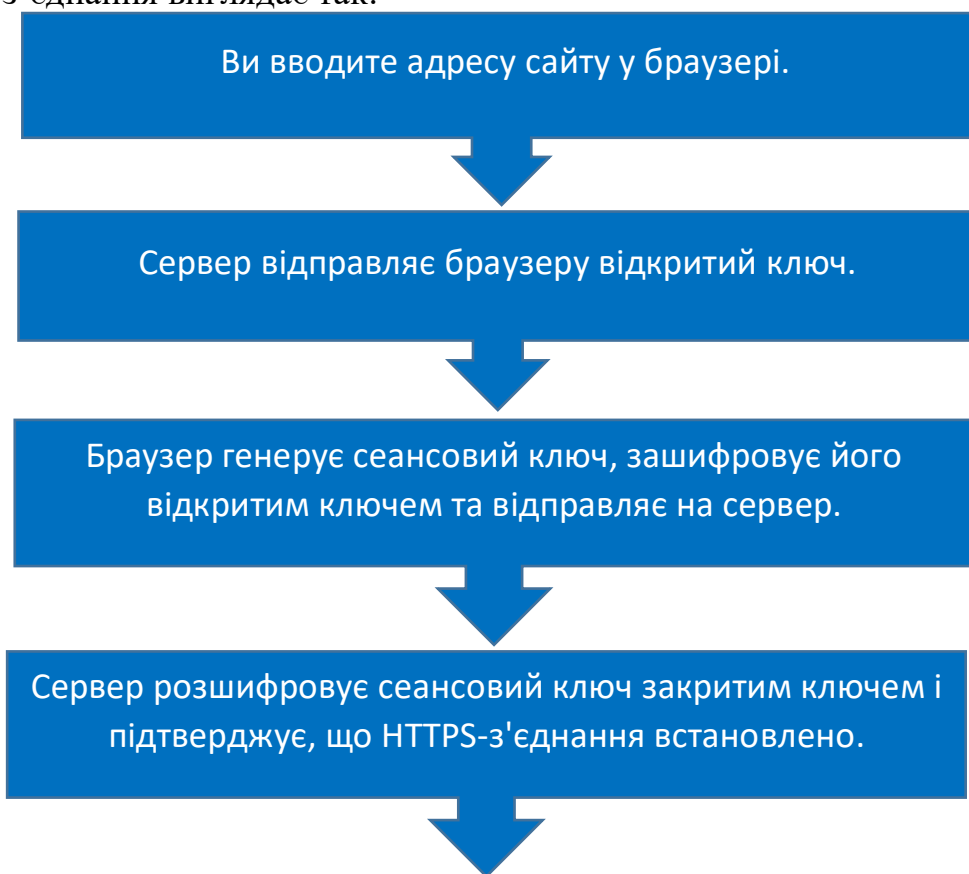
що веб-сайт працює для забезпечення безпеки своїх відвідувачів. Це може позитивно позначитися на позиціях веб-сайту в пошукових результатах і, отже, збільшити трафік на нього.

Також HTTPS забезпечує цілісність даних, гарантуючи, що дані, які були передані між клієнтом та сервером, залишилися незмінними та не піддавалися зловмисним втручанням під час передачі. Це досягається за допомогою цифрових підписів, які перевіряють, чи були дані змінені під час передачі.

HTTPS також надає покращені можливості відстеження та виявлення інформаційних втручань. Використання HTTPS дозволяє виявляти атаки, які спрямовані на зміну чи перехоплення даних під час їх передачі. Це допомагає оперативно реагувати на можливі загрози безпеки та забезпечує більшу впевненість в безпеці веб-сайту для користувачів.

Перехід на HTTPS має значний вплив на веб-екосистему. Протягом останніх років спостерігається значний розвиток та поширення HTTPS. Багато веб-сайтів, починаючи від найбільших корпоративних порталів до особистих блогів, переходять на HTTPS з метою забезпечення безпеки та конфіденційності для своїх відвідувачів. Цей розвиток приводить до того, що безпечний протокол стає стандартом для веб-серверів та браузерів. Багато провідних веб-платформ, таких як WordPress, Shopify, та інші, вже надають безкоштовні SSL-сертифікати своїм користувачам, що сприяє поширенню HTTPS.

Якщо відкинути технічні нюанси і спростити, схематично встановлення безпечного з'єднання виглядає так:

Рис. 1. Схематичне встановлення безпечного з'єднання

Перехід на HTTPS відкриває нові перспективи для забезпечення безпеки в Інтернеті. Захищеність веб-сайтів від зловмисних атак і втручань стає більшою завдяки шифруванню даних та аутентифікації серверів. Однак, разом з цим з'являються і нові виклики. Наприклад, зловмисники можуть намагатися використовувати техніки соціальної інженерії або атаки на рівні додатків для обходу захисту HTTPS. Також, перехід на HTTPS може вимагати від веб-розробників додаткових витрат на сертифікацію та обслуговування SSL-сертифікатів.

Перехід на HTTPS відкриває нові можливості для покращення безпеки в Інтернеті та забезпечує більш високий рівень захисту конфіденційності та цілісності даних для користувачів.

HTTPS стає рушійною силою в забезпеченні безпечного та надійного цифрового середовища. Завдяки шифруванню трафіку, HTTPS робить дані нечитабельними для перехоплення, захищаючи конфіденційну інформацію користувачів, як-от паролі, фінансові дані та особисті відомості. Це робить його життєво необхідним для сайтів електронної комерції, онлайн-банкінгу та будь-яких платформ, де обробляється чутлива інформація.

Окрім покращення безпеки, HTTPS також сприяє кращому SEO. Пошукові системи, такі як Google, надають пріоритет сайтам, що використовують HTTPS, роблячи їх більш помітними для користувачів. Це може призвести до зростання органічного трафіку та загальної видимості сайту.

Загалом, перехід на HTTPS – це не просто технічна модернізація, а й інвестиція в майбутнє Інтернету. Це крок до створення більш безпечного, надійного та приватного цифрового простору для всіх користувачів.

Для користувачів використання захищеного з'єднання через HTTPS має ряд важливих переваг. Перш за все, це забезпечує конфіденційність та безпеку особистої інформації, яку вони передають через Інтернет. Наприклад, при виконанні покупок онлайн або введенні особистих даних на веб-сайті, користувачі можуть бути впевнені, що їхні дані залишаються захищеними від зловмисних атак та перехоплення третіми сторонами. Крім того, захищене з'єднання зменшує ризик зараження вірусами та шкідливими програмами, оскільки воно ускладнює можливість маніпулювання вмістом, який користувач переглядає або завантажує.

Також важливою перевагою є те, що браузері позначають веб-сайти з захищеним з'єднанням як безпечні, що дозволяє користувачам легко визначити, які ресурси можна вважати довіреними.

Для розробників впровадження HTTPS на веб-сайтах та додатках є важливим кроком у забезпеченні безпеки та конфіденційності для їхніх користувачів. Одним з основних підходів для реалізації HTTPS є отримання та налаштування SSL-сертифікатів для веб-сайту або додатку. Це може бути здійснено шляхом контактування з постачальником хостингу або використання безкоштовних сервісів, таких як Let's Encrypt. Крім того, розробники повинні впевнитися, що весь контент на їхньому веб-сайті (включаючи зображення, стилі, скрипти тощо) завантажується через захищене з'єднання. Також важливо

враховувати регулярне оновлення безпеки та моніторинг вразливостей для забезпечення сталого захисту даних і недопущення можливих загроз інформаційній безпеці.

Висновок. У цьому дослідженні ми розглянули основні переваги HTTPS над HTTP. Однією з ключових переваг HTTPS є можливість шифрування даних, що забезпечує конфіденційність та безпеку інформації, яка передається через Інтернет. Також HTTPS дозволяє виконувати аутентифікацію сервера, що ускладнює атаки "людини посередника" та забезпечує інші заходи захисту даних, такі як цілісність і відстеження втручань. Підсумовуючи, перехід на HTTPS відкриває нові можливості для забезпечення безпеки та конфіденційності в Інтернеті, що робить його незамінним стандартом для сучасної веб-екосистеми.

Захищене з'єднання через HTTPS має значний вплив на Інтернет-екосистему. Впровадження HTTPS сприяє покращенню загальної безпеки в Інтернеті та забезпечує довіру користувачів до веб-сайтів та додатків. Це також допомагає захистити веб-сайти від різноманітних кіберзагроз, таких як атаки "людини посередника" та втручання в передачу даних. Загалом, захищене з'єднання через HTTPS сприяє створенню більш безпечного та надійного Інтернету для всіх користувачів.

Список використаних джерел:

1. Why HTTPS Matters. Google. URL: <https://web.dev/why-https-matters/> (дата звернення: 08.10.2023).
2. The Benefits of HTTPS. Mozilla. URL: https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/Security/HTTPS/Benefits_of_using_HTTPS (дата звернення: 08.10.2023).
3. HTTP vs HTTPS: What's the Difference and Why Should You Care? Cloudflare. URL: <https://www.cloudflare.com/learning/ssl/why-https/> (дата звернення: 08.10.2023).
4. What is HTTPS and Why is it Important for Your Website? HubSpot. URL: <https://blog.hubspot.com/website/what-is-https-importance> (дата звернення: 08.10.2023).
5. The Importance of HTTPS for Secure Web Browsing. NortonLifeLock. URL: <https://us.norton.com/internetsecurity-how-to-the-importance-of-https-for-secure-web-browsing.html> (дата звернення: 08.10.2023).
6. The Role of HTTPS in Web Security. Symantec. URL: <https://www.symantec.com/content/dam/symantec/docs/reports/role-of-https-in-web-security-en.pdf> (дата звернення: 08.10.2023).
7. Advantages of Using HTTPS. SSL.com. URL: <https://www.ssl.com/article/advantages-of-using-https/> (дата звернення: 08.10.2023).
8. Why Your Website Needs HTTPS. Let's Encrypt. URL: <https://letsencrypt.org/why-websites-need-https/> (дата звернення: 08.10.2023).
9. "HTTPS Explained." Cloudflare. URL: <https://www.cloudflare.com/learning/ssl/what-is-https/> (дата звернення: 08.10.2023).

Діана КАРАВАЄВА*
студентка 1 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

***Анотація.** У статті розглянуто актуальні проблеми та перспективи розвитку штучного інтелекту у становленні в Україні. Досліджено перспективи та проблеми розвитку технологій штучного інтелекту та можливості їх інтеграції в Україні. Розглянуто актуальні напрями застосування штучного інтелекту для загального впровадження. Узагальнено ефективні напрями та перспективи розвитку, пов'язані з застосуванням штучного інтелекту. Отримані результати дослідження можуть бути використані в контексті перспективного розвитку політики роботизації та розвитку інформаційних систем підприємств з метою прискорення інноваційного та техніко-економічного розвитку в довгостроковій перспективі.*

***Abstract.** The article presents current problems and prospects for the development of artificial intelligence in the development of in Ukraine. The prospects and problems of the development of artificial intelligence technologies and the possibilities of their integration in Ukraine are studied. Current areas of application of artificial intelligence for the implementation of Industry 4.0 are considered. Effective directions and development prospects related to the use of artificial intelligence are summarized. The obtained results of the research can be used in the context of the future development of the policy of robotization and the development of information systems of enterprises with the purpose of accelerating innovative, technical and economic development in the long term.*

Вступ. Штучний інтелект (Далі – ШІ) відіграє ключову роль у цифровій трансформації, пропонуючи інноваційні рішення для автоматизації, оптимізації та прийняття рішень у різних галузях народного господарства. Зокрема, для розвитку галузі інтелектуальних технологій України. ШІ може бути використаний для автоматизації завдань, покращення прийняття рішень та створення нових продуктів і послуг які базуються на аналізі великих обсягів даних і швидкому виконанні складних обчислень.

Виклад основного матеріалу. Основою розвитку ШІ є поширення

---

* Науковий керівник: доктор філософії з економіки, старший викладач кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ, Ілля ЧІКОВ

стартап-екосистеми, зокрема мова йде про створення інкубаторів, акселераторів та фондів, спрямованих на підтримку стартапів в галузі ІІІ. Це своєю чергою, стимулює інноваційний розвиток країни та становлення її як інноваційно активної на міжнародній арені [1].

Вивчення європейського досвіду, на наш погляд, є пріоритетним шляхом пошуку рішень в проблематиці розвитку екосистеми стартапів в Україні. Як показують дослідження, реалізація стартапів має позитивний вплив на розвиток економічних систем, що зумовило підвищення уваги до них в країнах з розвинутими інноваційним потенціалом. Враховуючи те, що Україна має всі шанси стати однією з інноваційно розвинутих країн ЄС, то надзвичайно важливим є розвиток екосистеми стартапів в галузі нашої держави.

Серед інших ключових компонентів розвитку ІІІ України є: по-перше, співпраця з міжнародними партнерами – Україна має потужний потенціал для співпраці з міжнародними компаніями та науковими установами у сфері інтелектуальних систем, що сприяє обміну знаннями та технологіями між зацікавленими сторонами; по-друге, державна підтримка ініціатив – запровадження державних програм підтримки розвитку ІІІ, включаючи фінансові стимули та спрощення адміністративних процедур, може сприяти активнішому залученню інвестицій та розвитку інфраструктури; по-третє, освітній компонент – підвищення якості освітніх програм та навчальних курсів з області штучного інтелекту може підвищити кваліфікацію фахівців та забезпечити потреби ринку праці.

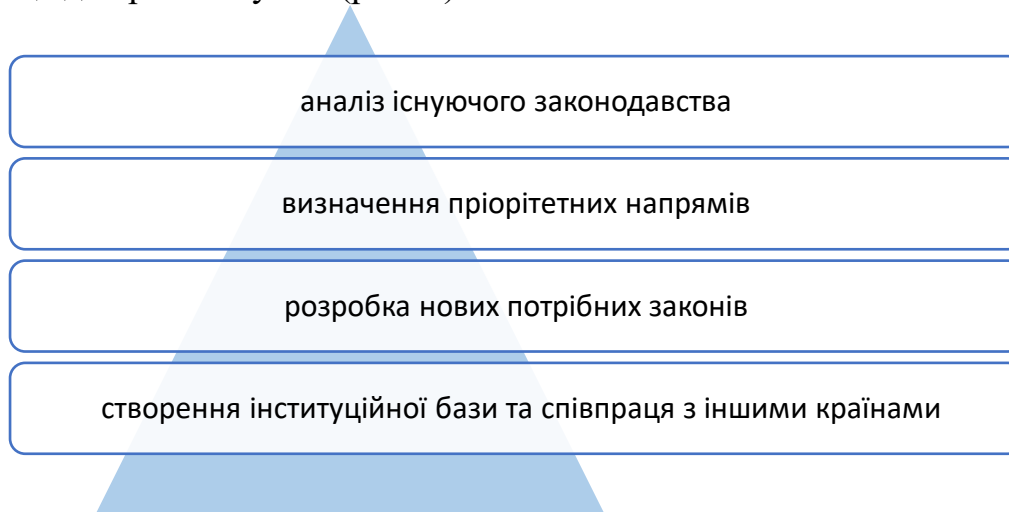
На нашу думку, окремо варто відокремити питання регуляторного середовища становлення та функціонування ІІІ. Так як, ІІІ може нести в собі ризики, пов'язані з упередженістю, дискримінацією, порушенням приватності та зловживанням, створення регуляторного середовища, а точніше розробка правового та нормативного базису для застосування ІІІ дозволить вирішити етичні та правові питання, а також створить умови для безперервного розвитку інтелектуальних технологій. Регулювання допоможе мінімізувати зазначені ризики та забезпечити етичне та відповідальне використання ІІІ.

В останній час ринок інформаційних технологій та галузь ІІІ є помірно стабільною, однак, в той же час, переповнена новими ідеями та проєктами. Зазначене, вимагає створення чіткого та ефективного регуляторного середовища для ІІІ, що є вкрай важливим для України з огляду на актуальне питання щодо стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності. Тобто, таке регуляторне середовище повинно мати на меті формування рамок та генерації нових проєктів і так інвестори матимуть більше впевненості у вкладеннях в нові рішення ІІІ, знаючи, що вони будуть стимулювати ринок цифрових технологій та генерувати прибуток від реалізації перспективних інноваційних проєктів [2].

Враховуючи вищезазначене, доцільно навести ключові принципи на яких реалізовується механізм регулювання ІІІ. Зокрема по-перше, принцип прозорості та алгоритмічного аудиту – полягає у забезпеченні прозорості алгоритмів самого ІІІ та доступу до них для аудиту з метою виявлення та усунення несправностей; по-друге, принцип відповідальності за розробку та впровадження – полягає у дотриманні норм і правил розробників та операторів

ІІІ у контексті формування їх свідомості до появи потенційних ризиків і негативних наслідків, які можуть виникнути внаслідок застосування системи; по-третє, принцип етичних норм – ґрунтується на повазі до людських прав та свобод не порушуючи особисту приватність користувача системою.

Слідуючи з цього можна навести певні етапи розробки регуляторного середовища для розвитку ІІІ (рис. 1):

Рис. 1. Етапи розробки регуляторного середовища
Джерело:[2]

Згідно із наведеного рисунку необхідно звернути увагу на те що: по-перше, аналіз існуючого законодавства вимагає проведення ретельного аналізу чинного законодавства України на предмет його відповідності потребам регулювання ІІІ; по-друге, визначення ключових сфер, де застосування ІІІ потребує першочергового регулювання, наприклад, охорона здоров'я, фінанси, транспорт; по-третє, у розробці нових законів та певних нормативних актів, які б чітко регламентували використання ІІІ, з урахуванням етичних та правових аспектів; по-четверте, це створення інституційної надійної бази та співпраця з іншими країнами і виведення на головний ринок проєктів у сфері ІІІ. Потрібно створити або адаптувати існуючі інституції для забезпечення виконання та моніторингу регулювання ІІІ.

Але попри це все є й багато проблем та недоліків зокрема недосконалість інфраструктури, дефіцит кваліфікаційних кадрів та недостатній рівень кваліфікації фахівців у сфері ІІІ породжує проблему знайомства та впровадження передових технологій, таких як машинне навчання та глибоке навчання Також низький рівень цифровізації – багато українських підприємств не мають необхідної цифрової інфраструктури для впровадження ІІІ на даний час. Відсутність у ІІІ людських емоцій та нездатність повністю сприймати мовленнєві нюанси. Вирішення цих проблем вимагатиме комплексного підходу, що включатиме в себе як правове регулювання та інвестиції у науку, освіту та технологічну інфраструктуру а саме у розвиток ІІІ.

Говорячи про переваги, варто звернути увагу, що: по-перше, ІІІ забезпечує автоматизацію рутинних завдань, таких як обробка даних, тестування програмного забезпечення та надання технічної підтримки. Це звільняє час для

більш складних та творчих завдань, що може веде до підвищення продуктивності та ефективності роботи; по-друге, підвищення точності та надійності – ШІ-системи можуть виконувати завдання більш ефективно ніж люди. Це веде до зменшення кількості помилок та покращення якості продуктів та послуг; по-третє, персоналізація – ШІ може використовуватися для покращення досвіду користувачів та збільшення задоволеності клієнтів через пропозицію індивідуальних рекомендацій, які відповідають потребам користувачів; по-четверте, ШІ може відкривати нові можливості для бізнесу.

Також можна привести приклад одного із перспективних інноваційних продуктів – смарт-контракту, який досліджував можливість використання смарт-контрактів для спрощення процесів державного управління і вперше був реалізований у 2017 році. Демонстрація принципу виконання смарт-контракту обґрунтовується, тим що він, в рамках даного дослідження, має найвищий показник у напрямках перспективного розвитку ШІ.

Нижче наведено лістинг коду роботи смарт-контракту на мові програмування С#, яка є однією із найбільш популярних серед інших строготипізованих мов програмування (рис. 2).

```
using System;
public class SmartContract
{
    public string Seller { get; private set;}
    public string Buyer { get; private set;}
    public bool IsSold { get; private set;}
    public string Product { get; private set;}
    public int Price { get;private set;}
    public SmartContract(string seller, string product, int price)
    {
        Seller = seller;
        Product = product;
        Price = price;
    }
    public void Buy(string buyer)
    {
        if (!IsSold)
        {
            Buyer = buyer;
            IsSold = true;
            Console.WriteLine("The product has been successfully
            sold");
        }
        else
        {
            Console.WriteLine("The product has already been sold");
        }
    }
}
public class Program
{
    public static void Main()
    {
        string seller = "Seller_1";
        string product = "TV";
        uint price = 500;
        SmartContract contract = new SmartContract(seller, pro-
        duct, price);
        string buyer_1 = "Name_1";
        contract.Buy(buyer_1);
        string buyer_2 = "Name_2";
        contract.Buy(buyer_2);
    }
}
```

Рис. 2. Лістинг коду смарт-контракту
Джерело: [3]

Варто заважити, це простий приклад смарт-контракту на C#, який імітує процес продажу товару. Для реальних смарт-контрактів необхідно використовувати спеціальні мови програмування та інструменти, які підтримуються конкретною blockchain платформою, наприклад як Ethereum.

Використання смарт-контрактів у бізнес-середовищі має потенціал змінити парадигму взаємодії, дозволяючи автоматизувати та оптимізувати бізнес-процеси. Смарт-контракти відкривають широкі можливості для автоматизації бізнес-процесів та оптимізації моделей взаємодії. Вони можуть бути використані для автоматичного виконання платежів, контролю якості, управління логістикою, реєстрації договорів тощо.

Смарт-контракти дозволяють автоматизувати виконання угод і забезпечують безпеку та надійність завдяки технології блокчейн. Також смарт-контракти можуть спростити процеси купівлі, продажу та оренди нерухомості, забезпечуючи автоматизацію виконання умов угоди та знижуючи витрати на посередників. Перспективи смарт-контрактів, які базуються на технології блокчейн мають значний потенціал для різних сфер застосування.

Висновок. Розвиток штучного інтелекту в Україні є ключовим чинником для технологічного прогресу держави в світовому масштабі. Впровадження ШІ в сфері інформаційних технологій України має значний вплив на сферу економіки і суспільство в цілому. ШІ може створити нові робочі місця, підвищити продуктивність та стимулювати інновації. Проте, цей процес супроводжується рядом проблем, які необхідно вирішити для досягнення повного потенціалу штучного інтелекту. За належних умов, країна може стати лідером у розробці та впровадженні інноваційних продуктів і послуг на основі штучного інтелекту, що сприятиме підвищенню ефективного розвитку нових галузей економіки та поліпшенню якості життя громадян.

Список використаних джерел:

1. Дума О.Г., Завтура К.О. Екосистема стартапів в Європі для України. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021. № 3(1). С. 119-130.
2. Малиш І. Як використовувати ШІ для бізнесу: досвід українських підприємців? URL: <https://ain.ua/2024/03/25/yak-vykorystovuvaty-shi-dlya-biznesu-dosvid-ukrayinskyh-pidpryyemcziv>
3. Chikov I.A., Koliadenko S.V., Supryhan V.A., Tabenska O.I., Nitsenko V.S., Holinko O.V. Smart contracts and business process automation: the technical aspect. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2023. № 5. P. 186-192. DOI: 10.33271/nvngu/2023-5/186.
4. Олександр Р. Українська стратегія в Індустрії 4.0 URL: <https://industry4ukraine.com.ua/2019/01/02/ukrainska-strategiya-industrii-4-0-7-napriankiv-rozvitku/>
5. Завербний А.С., Сало К.Р. Проблеми та перспективи розвитку індустрії 4.0 в Україні. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2022. № 2(8) С. 374-382
6. Нюджак Л. розвиток індустрії 4.0 в Україні URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1935>.

Вікторія КОРОЛЕНКО*,
студентка 2 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ДІЯЛЬНІСТЬ ЛОГІСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

***Анотація.** Метою даної наукової статті є аналіз діяльності логістичних підприємств в Україні в умовах війни, а також основних викликів та перспектив їхнього розвитку. У роботі вказано, що інтеграція України у загальноєвропейські структури і налагодження багатосторонньої кооперації з ЄС є головними геостратегічними пріоритетами нашої країни після отримання незалежності. Наголошено, що сучасний стан інфраструктури для логістики в Україні має значний вплив на розвиток галузі. Зауважено, що Україна має потенціал для подальшого розвитку своєї транспортної системи, але це вимагатиме уваги до зазначених проблем. Вказано, що в Україні відбувається поширення технології Інтернету речей (IoT) у логістиці. Датчики та GPS-пристрої встановлюються на вантажах та транспортних засобах, щоб відстежувати їх розташування та умови зберігання.*

***Abstract.** The purpose of this scientific article is to analyze the activities of logistics enterprises in Ukraine during the war, as well as to analyze the main challenges and prospects for their development. The work states that. Ukraine's integration into pan-European structures and establishment of multilateral cooperation with the EU are the main geostrategic priorities of our country after gaining independence. It was emphasized that the current state of infrastructure for logistics in Ukraine has a significant impact on the development of the industry. It was noted that Ukraine has the potential for further development of its transport system, but this will require attention to the specified problems. It is indicated that the spread of Internet of Things (IoT) technology in logistics is taking place in Ukraine. Sensors and GPS devices are installed on cargo and vehicles to track their location and storage conditions.*

Вступ. Війна має руйнівний вплив на всі аспекти життя держави, включаючи економіку. Подолання її викликів у сфері економіки стає першочерговим завданням, оскільки це впливає на добробут суспільства, обороноздатність і підтримку виробничого потенціалу промисловості. Руйнація інфраструктури, мобілізація, загибель та міграція населення призводять до

---

* Науковий керівник к.е.н., ст. викладач кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Тетяна КОЛОМІЄЦЬ

негативних змін у ключових макроекономічних показниках української економіки. Однією з головних сфер національної економіки, що найбільше постраждала від російської військової агресії є логістична сфера та її підприємства. Збільшення витрат на логістичні операції, втрата кваліфікованих працівників, зовнішні обмеження на логістичну діяльність, необхідність будівництва нових логістичних маршрутів та швидка зміна контрагентів створюють проблеми щодо збереження конкурентоспроможності українських логістичних підприємств.

Логістика є важливою складовою сучасного бізнес-середовища і відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності ланцюга постачання та задоволенні потреб споживачів. Інтеграція України у загальноєвропейські структури і налагодження багатосторонньої кооперації з ЄС є головними геостратегічними пріоритетами нашої країни після отримання незалежності. У зв'язку з активним розвитком ділових зв'язків з іншими країнами перед Україною постали складні завдання, пов'язані з питаннями адаптації до нових умов господарювання в ринковому середовищі, інтеграції в європейську та світову транспортні системи. Саме тому орієнтація українського політикуму на інтеграцію до європейської економічної спільноти та перехід до ринкових відносин, а також певні економічні проблеми нашої країни зумовлюють підвищену увагу до розвитку й ефективного функціонування транспортної галузі України [1]. Актуальність дослідження полягає у необхідності розгляду стану та перспектив розвитку логістичних підприємств в Україні, враховуючи їхню важливу роль у сучасній економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному бізнес-середовищі логістика відіграє важливу роль у забезпеченні якості, швидкості та вартості ланцюга постачання. Сучасний стан інфраструктури для логістики в Україні має значний вплив на розвиток галузі. Аналіз динаміки обсягу перевезених вантажів за видами транспорту (табл. 1) показує, що в 2022 році порівняно з 2020 роком транспортні перевезення в Україні зросли на 8,4%, вказуючи на стійкий ріст попиту на транспорт.

Позитивні тенденції минулих років щодо зростання обсягів перевезень зупинились внаслідок військових дій. Логістика зазнала значних втрат у сфері мобільності, зокрема у сегментах морських та авіаційних перевезень. Це призвело до перерозподілу навантажень на користь автомобільних та залізничних транспортних засобів.

Стан бізнесу у логістиці напряду залежить від попиту на транспортні та складські послуги. В умовах, коли у країні суттєво скоротилися обсяги виробництва: найбільше зниження обсягів виробництва відбулося у нафтопереробці, виробництві гуми та пластмас, металургії. Але також суттєво постраждали машинобудування, деревообробка, фармацевтика, легка, добувна та навіть харчова промисловості.

Залізничний транспорт, хоча й має перевагу у вантажопідйомності та ефективності на довгі дистанції, також стикається з проблемами. Обмежена мережа залізничних шляхів та інфраструктурні проблеми можуть обмежувати доступ до деяких регіонів чи точок призначення.

Обсяги перевезених вантажів за видами транспорту

	2020		2021		2022	
	млн.т	у % до відповідного періоду 2019 р.	млн.т	у % до відповідного періоду 2020 р.	млн.т	у % до відповідного періоду 2021 р.
Транспорт, в т.ч.	43,8	87,2	42,8	97,8	46,4	108,4
залізничний	23,9	97,4	22,1	92,4	26,2	118,4
автомобільний	12,9	91,0	12,7	98,1	13,9	110,1
водний	0,3	116,8	0,2	87,8	0,3	121,7
трубопровідний	6,7	59,8	7,8	116,6	6,0	77,3
авіаційний	0,01	87,3	0,01	134,8	0,01	103,1

Джерело: сформовано за результатами дослідження [2]

Автомобільні перевезення мають свої обмеження у вантажопідйомності та розмірі, що може створювати проблеми з ефективністю логістичних процесів, особливо при потребі доставки великогабаритних або важких вантажів. Також існує ризик заторів на дорогах та інфраструктурні обмеження, які можуть впливати на пунктуальність доставки. Зосередження на автомобільних перевезеннях може негативно впливати на дорожню інфраструктуру. Завантажені та великі вантажі можуть призводити до швидшого зносу доріг, вимагаючи частіших ремонтів та підтримки. Інфраструктурні обмеження, такі як вузькі або несвоєчасно оновлюванні дороги, можуть ставити обмеження на рух великогабаритних та вантажних транспортних засобів.

В Україні, за деякими оцінками, ці проблеми можна подолати шляхом вдосконалення інфраструктури та використання сучасних технологій. Впровадження систем інтелектуального управління транспортними потоками та GPS може допомогти оптимізувати маршрути, уникнути заторів, а розвиток мультимодальних транспортних систем, які комбінують різні види транспорту, може відкрити нові можливості для оптимізації маршрутів та зниження витрат на перевезення, що в поєднанні з вигідним географічним положенням на Євразійському континенті сприятимуть ефективному переміщенню вантажів між країнами Європи та дають можливість збільшувати перелік транспортних послуг. Впровадження інформаційних технологій в систему розробки маршрутів спонукає до реалізації сучасної транспортної моделі на всіх рівнях та типах перевезень при обслуговуванні вантажопотоків [3].

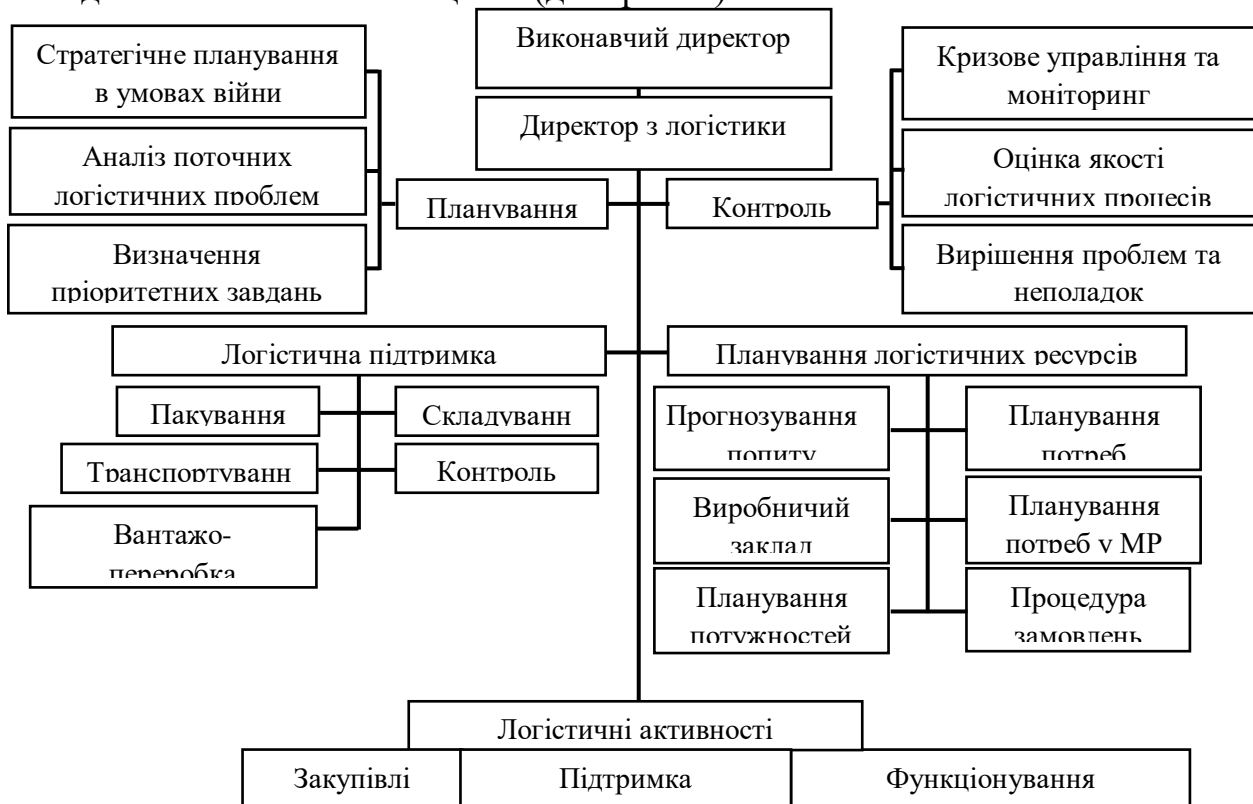
Логістичний сектор в Україні представлений рядом важливих компаній, які грають ключову роль у забезпеченні логістичних послуг на національному та міжнародному рівні. В свою чергу кожне з таких підприємств включає в собі функції, які спрямовані на забезпечення оптимального руху товарів та послуг через ланцюг постачання. Основні функції логістичних підприємств в Україні включають [4]:

- перевезення та транспортування: охоплюють вибір виду транспорту та планування оптимальних маршрутів для доставлення товарів від постачальника

до споживача;

- складське управління: оптимальне складське управління дозволяє зменшити затрати на зберігання і швидко реагувати на зміни в попиті;
- обробка замовлень: ефективна обробка замовлень важлива для забезпечення вчасного доставлення та задоволення потреб споживачів;
- управління: допомагають визначити оптимальні рівні запасів товарів. Це дозволяє уникнути зайвих витрат на запаси та забезпечити постачання товарів вчасно;
- інформаційна підтримка: охоплює відстеження вантажів, забезпечення доступу до інформації для клієнтів та партнерів, а також аналіз та звітність щодо ефективності логістичних операцій.

Слід відзначити, що логістичні компанії мають різні організаційні структури в залежності від їхньої спеціалізації та розміру для досягнення найбільш ефективного керування усіма процесами та етапами завдяки розподіленню обов'язків та цілей (див. рис. 1).

Рис. 1. Типова організаційно-функціональна структура підприємства логістичного спрямування

Джерело: сформовано автором

Також Стратегія передбачає завершення Транс'європейської транспортної мережі (TEN-T), яке можливе із включенням до неї українських доріг та внутрішніх водних шляхів. Логістичні підприємства в Україні розширюють ринки в межах країни та за її межами, особливо з країнами ЄС, що створює додаткові джерела доходу, а зацікавленість в сталості та відповідальному бізнесі може призвести до збільшення конкурентоспроможності.

В Україні швидко розповсюджується технологія Інтернету речей (IoT) у

логістиці. За допомогою датчиків та GPS-пристроїв на вантажах і транспортних засобах можна відстежувати їх розташування та умови зберігання в режимі реального часу. Це сприяє оптимізації маршрутів та виявленню відхилень в доставці.

Незважаючи на певні відмінності у задекларованих цілях ЄС та України, ключові пріоритети Стратегії мобільності повністю відповідають цілям і завданням України у співпраці з ЄС [5]. Серед спільних пріоритетів переорієнтація на швидкісний залізничний транспорт, мультимодальні перевезення, цифровізація транспортної сфери, зміщення навантаження з автомобільних вантажних перевезень на залізничний та водний транспорт.

Висновок. Транспортна система України у воєнний час не повною мірою готова до забезпечення перевезень у таких обсягах. Зростаючі проблеми з транспортною доступністю можуть обмежувати розвиток виробництва та торгівлі, що може призвести до втрати стабільності постачання різних товарів і послуг на внутрішньому ринку, що в свою чергу може впливати на інфляцію та споживчі ціни. Використання цифрових інструментів у логістиці може підвищити ефективність та стійкість ланцюга поставок. Наразі вітчизняним підприємствам важко будувати стійкі та ефективні ланцюги поставок у контексті війни, але це можливо за умови ретельного планування. Логістичні компанії повинні співпрацювати з урядом для інвестицій у інфраструктуру, впровадження прозорих процедур, а також для адаптації до складного регуляторного середовища та збільшення стійкості до непередбачуваних змін. Побудова сталого та ефективного ланцюга поставок має потенційні переваги, такі як підвищення прибутковості, зміцнення взаємовідносин із клієнтами та отримання конкурентних переваг на ринках, як національному, так і глобальному.

Список використаних джерел:

1. Інтеграція України до транспортно-логістичної системи Європейського Союзу. URL: <http://bses.in.ua/journals/2016/7-2016/12.pdf> (дата звернення 09.04.2024 р.).
2. Державна служба статистики України URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 11.04.2024 р.).
3. Багрій М. М. Організаційно-технологічні засади взаємодії видів транспорту в системі міжнародних вантажних перевезень та при перетині митного кордону України. Наукоємні технології. 2022. № 1. С. 58-69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nt_2022_1_8 (дата звернення 13.04.2024 р.).
4. Топ-10 транспортних компаній, що увійшли до списку найкращих в Ukrainian Business Award. URL: <https://uba.top/rating-logistics/> (дата звернення 13.04.2024 р.).
5. Представництво України при Європейському Союзі, Європейський зелений курс URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/klimat-yevropejska-zelena-goda> (дата звернення 14.04.2024 р.).

Дмитро ОНОПРИЄНКО*,
студент 3 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ЛЮДИНУ

***Анотація.** У статті проведено аналіз впливу соціальних мереж на індивіда у сучасному світі. Досліджено, як соціальні мережі змінили спосіб спілкування та соціальної взаємодії, впливають на психологічний стан користувачів. Розглянуто їх проблеми з точки зору конфіденційності та кібербезпеки, а також роль соціальних мереж у формуванні суспільства та культурних тенденцій. Висвітлюються як позитивні, так і негативні аспекти впливу соціальних мереж на сучасну індивідуальність і суспільство загалом.*

***Abstract.** The article analyzes the influence of social networks on an individual in the modern world. It examines how social networks have changed the way we communicate and social contact, affect the psychological state of users, and have important implications for privacy and cyber security. The role of social networks in the formation of society and cultural trends, educational processes and the media ecosystem is considered. Both positive and negative aspects of the influence of social networks on modern individuality and society in general are highlighted.*

Вступ. Зі значним зростанням використання соціальних мереж у сучасному світі виникає все більше питань щодо їх впливу на життя індивідів. Спільноти в мережі, обмін інформацією, спосіб спілкування та навіть сприйняття реальності суттєво змінилися завдяки віртуальним платформам, які пропонують соціальні мережі. Ця тема не лише актуальна, але й завжди емоційно заряджена, оскільки включає в себе як позитивні, так і негативні відгуки та впливи. Вступ до цієї теми відкриває двері для розуміння того, як сучасна технологія впливає на нас як індивідів та наші взаємини у глобальному масштабі. Соціальні мережі стали невід'ємною частиною нашого цифрового життя, і продовжують трансформувати спосіб, яким ми спілкуємося, сприймаємо інформацію та сприймаємо себе у світі.

Виклад основного матеріалу. Соціальні мережі – це онлайн-платформи та веб-сервіси, створені для побудови віртуальних спільнот, де користувачі можуть створювати профілі, спілкуватися, обмінюватися інформацією та взаємодіяти з іншими користувачами. Основною ідеєю соціальних мереж є об'єднання людей,

---

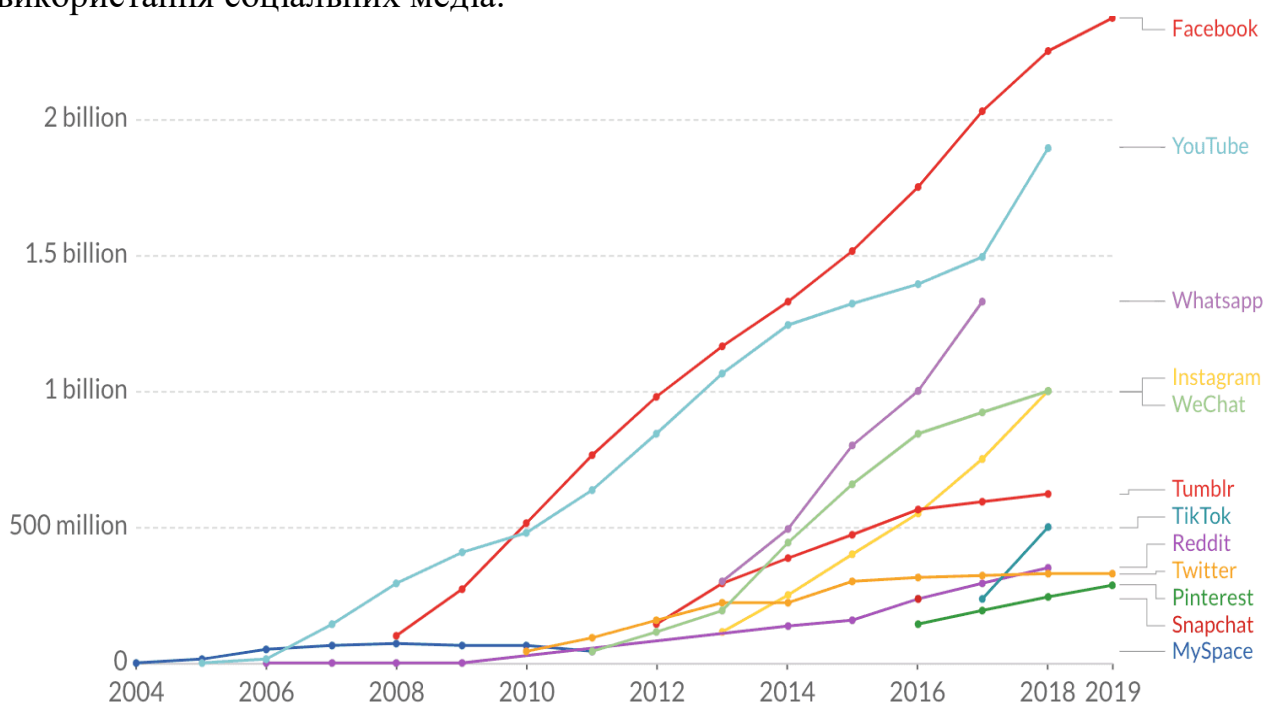
* Науковий керівник: к.т.н., старший викладач кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ, Сергій ХРУЩАК

які мають спільні інтереси, друзів або професійні зв'язки в віртуальному середовищі.

Соціальні мережі надають користувачам можливість створювати свої особисті профілі, додавати друзів, публікувати текстові та мультимедійні матеріали, коментувати та вподобувати записи і зображення інших користувачів. Вони також дозволяють встановлювати контакти з новими людьми, спілкуватися через приватні повідомлення, приєднуватися до спільнот і груп за інтересами, розміщувати події та багато іншого.

Соціальні мережі можуть бути загальнодоступними, або обмеженими за запрошенням, і вони використовуються для різних цілей, включаючи спілкування з друзями та родиною, розваги, створення професійних контактів, політичну або активістську діяльність, освіту та багато іншого. Понад 500 мільйонів людей користуються соціальними мережами. Особливо активно ними користується молоде покоління.

В [4] було досліджено соціальні медіа та сприйняття їх широкою громадськістю. Перевірено, які користувачі соціальних мереж використовують їх, з якою метою та як вони сприймають позитивні та негативні аспекти використання соціальних медіа.

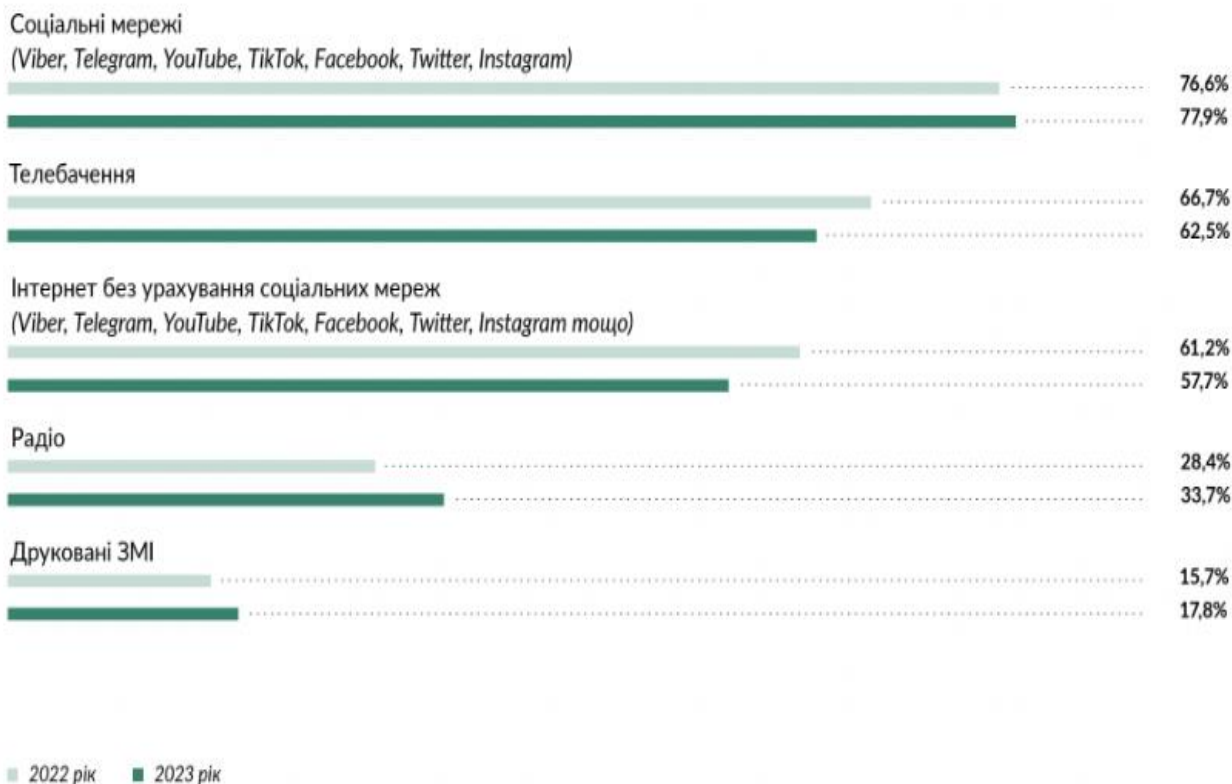

Рис. 1. Оцінки кількості людей які користуються платформами соціальних мереж та відповідають активним користувачам за місяць.
Джерело: складено автором на основі : [2]

Соціальні мережі залишаються найпопулярнішим джерелом інформації для українців: 77,9% респондентів обирають їх для отримання новин

(аналогічний показник минулого року становив 76,6%, а до початку повномасштабного вторгнення - 63%).

Найактивнішими користувачами соціальних мереж є молодь (95,8%), хоча за останній рік спостерігається незначне зростання використання соціальних мереж людьми віком від 40 років (до 87%) та старше 70 років (до 36%).

Рис 2. Джерела інформації які опитані використовували для отримання новин протягом 2022-2023 р.

Джерело: [4]

Більшість українців вибирають соціальні мережі з-за їх зручності та оперативності. Для багатьох людей немає часу на перегляд довгих новинних випусків або очікування радіошоу з новинами. Соцмережі також дають більш гнучкий доступ до інформації, яка цікавить саме конкретного користувача.

У багатьох місцях України все ще є проблеми зі зв'язком, стабільним телевізійним або радіосигналом, і навіть з електропостачанням. У таких ситуаціях інтернет та соціальні мережі залишаються найбільш доступними та швидкими джерелами отримання інформації[5].

Проте використання соціальних мереж може мати і негативні наслідки. Вплив соціальних медіа на споживачів може змінювати їх погляди, емоції та поведінку. Рекламодавці та політики активно використовують соціальні мережі для впливу на громадську думку і здійснення маніпуляцій.

Прикладом є те, як різні політичні партії, найбільш з яких відомі "Європейська солідарність", "Батьківщина" та "Голос", просуvalи своїх кандидатів на виборах. Перемога Володимира Зеленського підтверджує, що

володіння соціальними мережами та їхніми функціями сьогодні є одним із вирішальних факторів політичного успіху.

Хоча політичні сили Вакарчука і запізнилися, сам факт їхнього проходження до парламенту підтверджує тезу про те, що масштабна взаємодія з соціальними мережами може бути чи не вирішальною частиною виборчої стратегії. Сьогодні соціальні медіа - це ще й політичний інструмент. Ті, хто недооцінив цю зброю, залишилися позаду[7].

Важливо також зазначити, що великі компанії використовують особисті дані користувачів, щоб змінювати їх погляди та сприйняття інформації, не повідомляючи їх про це. Це може мати серйозні наслідки для суспільства та політичних процесів.

Обсяг інформації, яку люди отримують з соціальних мереж, зростає прямо пропорційно часу, який вони витрачають на них. Молоді люди регулярно діляться своїми думками та почуттями онлайн, збільшуючи свою видимість та переслідуючи важливість. Проте, дослідження показують, що залежність від соціальних мереж може мати негативні наслідки, такі як психічний стрес, нездатність до контролю та погіршення якості сну. Також виявлено, що підлітки є більш схильними до цієї залежності, можливо через їхню більшу допитливість та прагнення досліджувати себе через соціальні мережі [3].

Тому, враховуючи вищесказане, важливо регулювати соціальні мережі на наявність неприйняттого і небезпечного контенту.

Німеччина була першою країною, яка запровадила регулювання соціальних мереж. Усі соціальні мережі в Німеччині з понад двома мільйонами зареєстрованих користувачів підпадають під дію закону про регулювання контенту в соціальних мережах, відомого як NetzDG. Цей закон вимагає, щоб незаконний контент був видалений протягом 24 годин. У разі виникнення проблем, на розгляд справи виділяється семиденний термін. До такого контенту належать, зокрема, мова ворожнечі, заклики до насильства та антисемітизму.[8]

В Україні обговорюється заборона телеграм і таким чином інших сумнівних додатків. Безпека є важливим питанням, оскільки Україна перебуває у стані тотальної війни. Хоча хтось може відчувати певний дискомфорт від перспективи обмеження доступу до улюблених каналів, але якщо доведеться обирати між видаленням мобільних додатків та ворожими ракетами, які будуть випущені через ці додатки, вибір видається очевидним[9].

Висновок полягає в тому, що регулювання соціальних мереж на законодавчому рівні є важливим кроком у забезпеченні безпеки та захисту користувачів від незаконного контенту, особливо у контексті конфліктних ситуацій. Німецький закон NetzDG та обговорення заборони деяких додатків в Україні є прикладами такого підходу.

Отже, соціальні мережі мають значний вплив на формування інформаційної обстановки в Україні та стають важливим інструментом для сприйняття та поширення інформації в сучасному суспільстві.

Соціальні мережі різноманітні та складні, тому «соціальний зв'язок» — це спрощення, яке заслуговує на обговорення. Дослідники, які вивчають соціальні мережі, показали, що потік інформації та знань через людей є не лише

функцією «зв'язку», яка вимірюється кількістю зв'язків, які мають люди, але й функцією специфічних структур мереж [6].

Висновок. Слід зазначити, що соціальні мережі стають не лише важливим джерелом інформації, але й потужним інструментом впливу на суспільство. Вони забезпечують зручний та оперативний доступ до новин для широкого кола користувачів. Важливо розуміти, що разом із позитивними аспектами використання соціальних мереж приходять і певні виклики, такі як проблеми з приватністю, маніпуляції та залежність й багато країн поступово впроваджують захисні механізми, які мають протидіяти маніпуляціям та дезінформації в мережах.. Такі ж виклики також постають і в Україні. Таким чином, розвиток ефективних стратегій для забезпечення національної безпеки та свідомого використання соціальних мереж стає важливим завданням для нашого суспільства.

Список використаних джерел:

1. Найпопулярніші соціальні мережі в Україні та країнах світу у 2020 URL: <https://uaspectr.com/2020/06/23/najpopulyarnishi-sotsialni-merezhi-v-ukrayini-ta-krayinah-svitu-2020/> (дата звернення: 10.04.2024).
2. The rise of social media URL: <https://ourworldindata.org/rise-of-social-media> (дата звернення: 10.04.2024).
3. Social Media and Its Impact: Individuals and Society URL: https://www.researchgate.net/publication/368375556_Social_Media_and_Its_Impact_Individuals_and_Society (дата звернення: 10.04.2024).
4. Вплив соціальних мереж на суспільство URL: https://www.researchgate.net/publication/361244538_Social_Media_Impacts_on_Society (дата звернення: 10.04.2024).
5. Нокаут телебаченню: як соціальні мережі утримують першість в постачанні новин українцям URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/08/16/7415807/> (дата звернення: 10.04.2024).
6. Важливість соціальних мереж для інновацій та продуктивності URL: <https://ourworldindata.org/social-networks-innovation-and-productivity> (дата звернення: 10.04.2024).
7. Як соцмережі впливають на політику в Україні: висновки дослідження URL: <https://internews.ua/opportunity/social-network-research> (дата звернення: 10.04.2024).
8. Регулювання соцмереж – загальний тренд, якого Україна не уникне: URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2852331-ak-reguluut-socialni-media-u-sviti.html> (дата звернення: 10.04.2024).
9. Заборона Telegram в Україні – хайп або нагальна проблема: URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/968177.html> (дата звернення: 10.04.2024).

Альона ПАЛАМАРЧУК*
студентка 1 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

***Анотація.** У даній статті розглянуто загальний порядок формування інноваційної політики на підприємстві, а також визначені маркетингові інструменти, які можуть бути використані на кожному з етапів її формування. Наголошено, що основні завдання інноваційної політики полягають у підвищенні рівня конкурентоспроможності національної економіки на інноваційних засадах, що дасть певні переваги для національних виробників у боротьбі з конкурентами на внутрішніх і міжнародних ринках та дасть можливість Україні зайняти місце поряд із розвиненими країнами світу. Зроблено висновки, що для підтримки реалізації інноваційно-інвестиційної стратегії підприємствами повинна бути розроблена інноваційно-інвестиційна політика держави, що буде спрямована на створення сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату країни, залучення вітчизняних і зарубіжних інвесторів.*

***Абстракт.** This article examines the general procedure for the formation of innovation policy at the enterprise, as well as defined marketing tools that can be used at each of the stages of its formation. It was emphasized that the main tasks of the innovation policy are to increase the level of competitiveness of the national economy on the basis of innovation, which will give certain advantages to national manufacturers in the fight against competitors on the domestic and international markets and will give Ukraine the opportunity to take a place alongside the developed countries of the world. It was concluded that in order to support the implementation of the innovation investment strategy by enterprises, the state innovation and investment policy should be developed, which will be aimed at creating a favorable innovation and investment climate in the country, attracting domestic and foreign investors.*

Вступ. Тема впровадження інновацій у корпоративну діяльність з кожним роком стає все більш актуальною. Для українських підприємств ця тенденція пов'язана не тільки з науково-технічним прогресом і посиленням конкуренції в багатьох сферах, а й з економічною та політичною ситуацією в країні. Обраний Україною курс на інтеграцію до Європейського Союзу вимагає підвищення загального рівня інноваційності в країні та відповідного стимулювання

---

* Науковий керівник: д.ф.е., доцент кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Інна ТОМАШУК

інноваційного розвитку українських підприємств.

Тому актуальним є вивчення особливостей інноваційної політики як системи заходів, що забезпечують можливість здійснення підприємствами комплексної інноваційної діяльності та визначення етапу проектування інноваційної політики.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна політика – це частина загальної політики підприємства, що визначає мету, умови та процес здійснення інноваційної діяльності підприємства та встановлює порядок взаємодії науково-технічної, виробничої, економічної та маркетингової діяльності в процесі розробки та реалізації інновацій [3]. Інноваційна політика забезпечує реалізацію стратегічних цілей підприємства та спрямована на підвищення його конкурентоспроможності шляхом максимально ефективного використання інноваційного потенціалу, адаптації інновацій до ринкових вимог та забезпечення безперервної системної інноваційної діяльності [1].

Сьогодні стратегічну роль в житті суспільства стали відігравати галузі, що базуються на так званих високих інноваційних технологіях, а також галузі, що першочергово задовольняють потреби людей. Сучасний розвиток аграрного підприємництва в Україні обумовлений переходом економіки на якісно новий – інноваційний тип розвитку. Досвід розвинених країн свідчить, що досягнення високої якості життя і певного рівня споживання можливе лише на засадах інноваційного розвитку економіки країни в цілому.

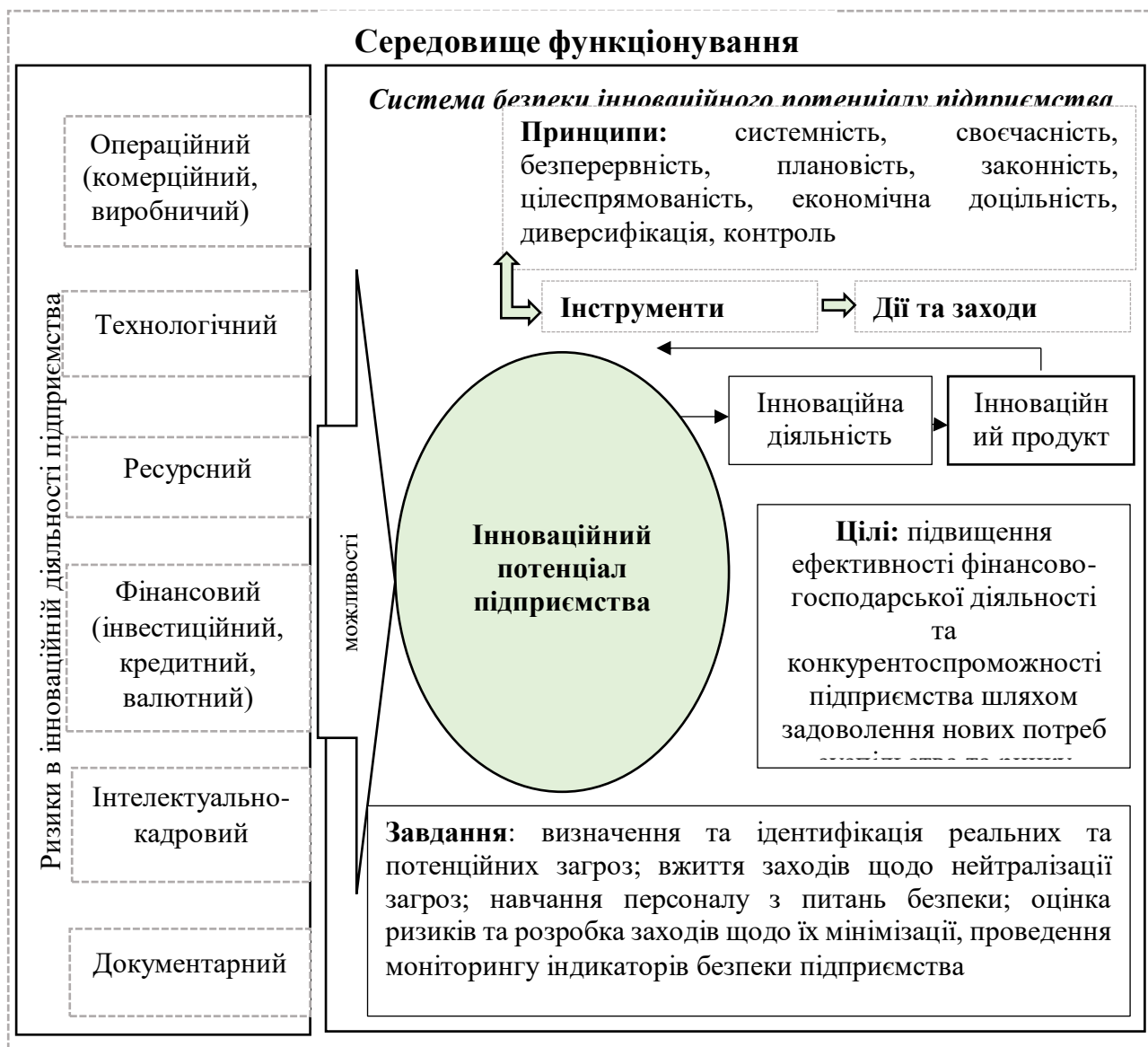
В умовах глобалізації підприємства аграрного сектору економіки України в цілому орієнтовані на інноваційний шлях розвитку [2]. Схема реалізації системи безпеки інноваційного потенціалу сільськогосподарського підприємства зображена на рис. 1, основними цілями якого є підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності та конкурентоспроможності підприємства шляхом задоволення нових потреб суспільства та ринку.

Зазначимо, що на сьогодні в Україні через військові дії на Сході та незадовільну епідеміологічну ситуацію склалися певні несприятливі умови для проведення ефективної інноваційної діяльності в економіці в цілому, так і в окремих галузях. Таким чином, залишається актуальним стратегічне завдання щодо формування механізму державного регулювання інноваційного розвитку шляхом впровадження необхідних заходів економічної політики та вдосконалення існуючої державної системи стимулювання інноваційного розвитку.

Основні завдання полягають у підвищенні рівня конкурентоспроможності національної економіки на інноваційних засадах, що дасть певні переваги для національних виробників у боротьбі з конкурентами на внутрішніх і міжнародних ринках та дасть можливість Україні зайняти місце поряд із розвиненими країнами світу.

Зважаючи на стратегічну спрямованість інвестиційно-інноваційної діяльності та її ролі у процесі досягнення стратегічної мети розвитку підприємства, інвестиційно-інноваційна стратегія - це інтегрована система взаємопов'язаних напрямів способів та інструментів досягнення стратегічної мети шляхом збалансування науково-технічної, ринкової та інвестиційної

політики в напрямі розвитку потенціалу на більш новому, якісному рівні у відповідності до вимог зовнішнього середовища. Доцільність розробки інноваційно-інвестиційної стратегії підприємства визначається змінами умов зовнішнього і внутрішнього середовища.

Рис. 1. Схема реалізації системи безпеки інноваційного потенціалу сільськогосподарського підприємства

Джерело: сформовано на основі [4]

При застосуванні такої стратегії на підприємствах спостерігається суттєві зміни, зокрема [3]:

- 1) інтелектуалізація виробництва;
- 2) організація нових виробництв на основі нових технологій, тобто здійснення структурної перебудови, що потребує інвестування;
- 3) імпортозаміщення (розвиток вітчизняного виробництва);
- 4) інтеграція вітчизняної промисловості у світову економіку;
- 5) максимально повне та ефективне використання ресурсів;
- 6) створення нових робочих місць;

- 7) зменшення забруднення навколишнього середовища;
- 8) розвиток науки управління виробництвом;
- 9) оцінка фактичного ресурсного потенціалу підприємства;
- 10) формування науково обґрунтованих теорій, концепцій, рекомендацій інноваційного виробництва.

Формування ефективної інноваційної політики підприємства є критично важливим завданням для забезпечення його конкурентоспроможності і стійкого розвитку в динамічному бізнес-середовищі. Існують окремі аспекти, які мають бути враховані при формуванні інноваційної політики підприємства, зокрема:

- Стратегічне планування, де здійснюється розробка чіткої стратегії інновацій, яка відповідає місії, цілям і потребам підприємства. Це включає визначення пріоритетних напрямків інновацій, аналіз ринку і технологічних тенденцій, а також оцінку ресурсів і здатностей підприємства.

- Створення інноваційної культури, тобто, підтримка стимулюючого середовища, яке сприяє творчості, експериментам і здатності до прийняття ризику серед персоналу [5]. Важливо створити механізми для заохочення новаторства та відкритого обміну ідеями.

- Інвестиції в дослідження і розвиток (R&D), де варто здійснити виділення достатніх ресурсів на дослідження і розвиток нових продуктів, технологій і процесів. Це може включати створення внутрішніх дослідницьких відділів, партнерство з університетами або дослідницькими інститутами, а також придбання технологічних ліцензій.

- Стимулювання інноваційних ініціатив співробітників, де варто розробити програми стимулювання інновацій, таких як премії за ідеї, програми участі в акціонерних об'єднаннях з розвитку ідей або можливості для освіти та підвищення кваліфікації.

- Партнерство і співпраця допомагає у встановленні партнерських зв'язків з іншими підприємствами, дослідницькими організаціями, університетами та іншими зацікавленими сторонами з метою спільної розробки інноваційних продуктів або технологій.

- Підтримка інноваційної інфраструктури здійснює забезпечення необхідних ресурсів, інструментів і технологій для реалізації інноваційних ідей, таких як лабораторії, обладнання для прототипування і тестування.

- Впровадження інноваційних процесів реалізує розробку ефективних методів управління процесом інновацій, включаючи визначення етапів розробки продукту, управління змінами і контроль якості [6].

- Вимірювання результатів проводить встановлення метрик інноваційності та визначення способів вимірювання ефективності інноваційних ініціатив, щоб вчасно коригувати стратегію, якщо це необхідно.

- Гнучкість і адаптивність реалізує здатність адаптуватися до змін в інноваційному середовищі і швидко реагувати на нові можливості та виклики.

Формування ефективної інноваційної політики вимагає комплексного підходу і постійного вдосконалення, а також готовності до впровадження новаторських ідей і стратегій.

Висновок. Широке застосування та впровадження інновацій є

обов'язковим елементом сучасного виробництва, вирішенням соціально-економічних проблем в т.ч. агропродовольчої сфери, пов'язаних з пошуком механізмів підвищення економічних показників діяльності підприємств та забезпеченням населення високоякісними товарами та послугами.

Ефективним інструментом перспективного управління підприємства, в умовах постійної зміни середовища функціонування, стає інвестиційно-інноваційна стратегія. Інноваційно-інвестиційне стратегічне управління вирішує широкий спектр питань планування та реалізації інноваційних проектів і програм, розрахованих на якісні зміни в діяльності організації на ринку, виробництві або соціальній сфері підприємства.

Для підтримки реалізації інноваційно-інвестиційної стратегії підприємствами повинна бути розроблена інноваційно-інвестиційна політика держави, що буде спрямована на створення сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату країни, залучення вітчизняних і зарубіжних інвесторів. У свою чергу привабливий інвестиційний клімат створить сприятливі умови для розвитку існуючих галузей господарювання держави.

Список використаних джерел:

1. Бояринова К.О., Сокіл Т.В. Стратегічне управління інноваційно-інвестиційною діяльністю як інструмент розвитку підприємства. *Ефективна економіка*. 2013. №12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2591>
2. Хаустова К.М. Інвестиційно-інноваційна стратегія підприємства та підходи до її класифікації. *Фінансовий простір*. 2015. № 4. С. 183-187.
3. Шафранська Т.Ю., Шмагун Ю.І. Інвестиційно-інноваційна стратегія як головний елемент успішного розвитку підприємства. 2014. URL: http://www.rusnauka.com/30_NNM_2014/Economics/10_178849.doc.htm
4. Гончарук І.В., Томашук І.В. Вплив інноваційних процесів на підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2023. № 1. (63). С. 30-47. DOI: 10.37128/2411-4413-2023-1-3
5. Томашук І.В., Томашук І.О. Стратегічні основи інноваційного розвитку територіальних громад. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-81>
6. Tomashuk I. Competitiveness of agricultural enterprises in market conditions and ways of its increase. *Green, Blue & Digital Economy Journal*. 2023. № 1. Vol. 4. P. 64-81. DOI: <https://doi.org/10.30525/2661-5169/2023-1-7>

Марина РАЇН*
студентка 1 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗНИЖЕННЯ

***Анотація.** У статті розглядаються аспекти керування ризиками у господарській діяльності підприємства та можливість їх зменшення. Відзначається, що ризик є неодмінною складовою будь-якої економічної діяльності, його вплив на підприємство може бути як позитивним, так і негативним. Виявлено, що негативні наслідки ризиків можуть призвести не лише до втрат фінансових ресурсів, погіршення фінансового стану підприємства, а навіть до його банкрутства. Розглянуто ключові види ризиків, з якими може стикнутися підприємство, включаючи фінансові, оперативні, стратегічні та інші. Проаналізовано методи ідентифікації, оцінки та мінімізації ризиків та запропоновано ефективні стратегії їх керування.*

***Abstract.** The article considers the aspects of risk management in the economic activity of the enterprise and the possibility of their reduction. It is noted that risk is an indispensable component of any economic activity, its impact on the enterprise can be both positive and negative. It was found that the negative consequences of risks can lead to the loss of financial resources, the deterioration of the financial condition of the enterprise, and even to its bankruptcy in some cases. The key types of risks that the enterprise may face are considered, including financial, operational, strategic and others. The methods of identification, assessment and minimization of these risks are analyzed, and effective strategies for their management are proposed.*

Вступ. У сучасному господарському середовищі підприємства зіштовхуються зі значними викликами та ризиками, які можуть суттєво впливати на їхню діяльність і результативність. Управління ризиками стає важливим елементом стратегічного управління, спрямованим на забезпечення стабільності, виживання та успішного розвитку підприємства.

Виклад основного матеріалу. У глобальній корпоративній сфері, ризики стають неодмінною складовою функціонування будь-якого підприємства. Вони можуть виникати у різних аспектах бізнесу, від фінансових операцій до стратегічного планування. Ефективне керування цими ризиками стає ключовим фактором успіху підприємства. Проте, не всі підприємства мають належні

---

* Науковий керівник: д.ф.е., доцент кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Інна ТОМАШУК

системи управління ризиками, що може призвести до серйозних фінансових втрат або навіть банкрутства [1]. Основною метою управління ризиками в господарській діяльності є уникнення або мінімізація їх негативного впливу на результати підприємства. Цього досягається через прогнозування можливих ризикових ситуацій та вживання відповідних заходів з управління ризиком.

Ризик у бізнесі відображає можливість збитків або неуспіху, що можуть виникнути через невизначеність, негативні події, невдачі або несподівані обставини. Це поняття об'єднує ймовірність та можливі наслідки подій, які можуть негативно вплинути на фінансове становище, репутацію або операційну діяльність підприємства [2]. У сфері бізнесу, ризик передбачає потенційні загрози, які можуть скласти перешкоду досягненню цілей підприємства та його фінансового стану. Класифікація ризиків сприяє їх систематизації з метою кращого розуміння та управління (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація ризиків в господарській діяльності

Класифікація ризиків	Характеристика ризиків
За джерелами виникнення	– Внутрішні ризики: пов'язані з діяльністю самого підприємства (управління, персонал, фінанси). Наприклад, неефективне керівництво, недостатня кваліфікація персоналу, або проблеми в фінансових процесах.
	– Зовнішні ризики: пов'язані з зовнішніми чинниками, на які підприємство не має прямого впливу (зміни в законодавстві, економічні кризи, природні катастрофи тощо).
За природою	– Фінансові ризики: пов'язані зі змінами в фінансових ринках, валютними коливаннями, кредитними ризиками тощо.
	– Операційні ризики: виникають при здійсненні операційної діяльності (технологічні порушення, виробничі збої, проблеми з постачанням тощо).
	– Стратегічні ризики: пов'язані з вибором стратегій розвитку, позиціонування на ринку, впровадженням нових продуктів чи послуг
За часовими рамками	– Короткострокові ризики: ті, що мають негативний вплив на підприємство в найближчий час.
	– Довгострокові ризики: ті, які можуть мати важливий вплив на діяльність підприємства у довгостроковій перспективі.

Джерело: сформовано за результатами дослідження

Найактуальнішим питанням у теорії управління ризиками є питання, який можливий процес управління ризиками, та що варто зробити для мінімізації їх на підприємстві. Пропонуємо розглянути основні етапи організації процесу управління ризиками:

1. Інформаційно-аналітичний етап, на якому необхідно зібрати, обробити, передати та якісно проаналізувати інформацію, яка може оцінити широке коло загроз та ризиків.

2. Визначення контексту ризику для постановки стратегічних і тактичних цілей підприємства.

3. Якісний аналіз ринку для виявлення факторів утворення ризиків,

розпізнавання можливих небезпек та їх наслідків чи впливу на підприємство.

Для того щоб максимально ефективно убезпечити підприємство від збитків, функції управління ризиками мають виконувати всі підрозділи організації. Наприклад, бухгалтерія розробляє бюджет, маркетинговий відділ – прогнозує можливі негативні характеристики продукції, відділ кадрів – вирішує питання підбору кваліфікованого персоналу тощо. Адже прийняття управлінських рішень на всіх ланках підприємства тісно пов'язане з можливими ризиками [3]. Засоби управління ризиками на підприємстві зображено на рис. 1.

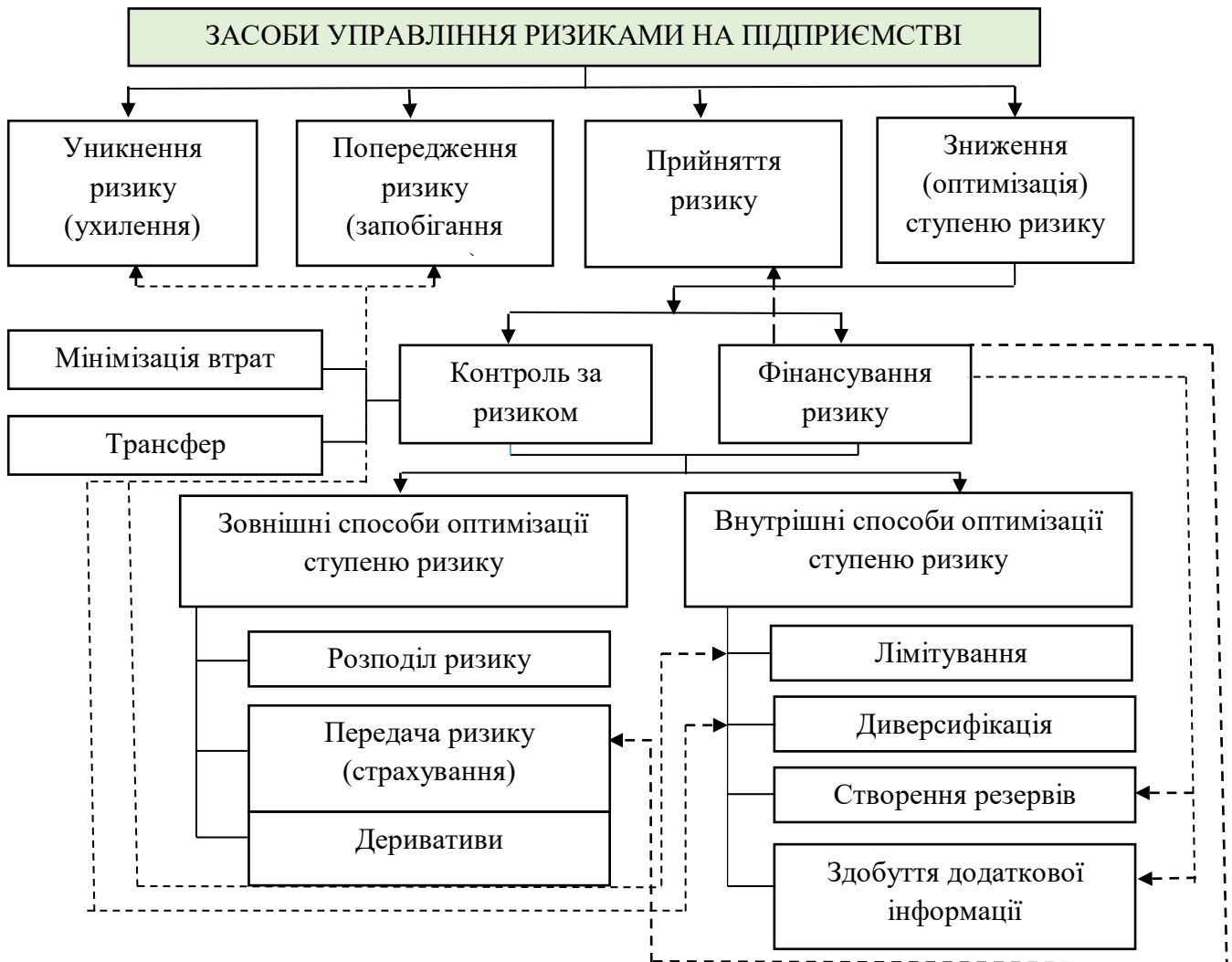

Рис. 1. Засоби управління ризиками на підприємстві

Джерело: сформовано на основі [1].

Пропонуємо кілька ключових кроків у процесі ідентифікації ризиків:

- Перший крок полягає в оцінці зовнішнього середовища, включаючи економічні, політичні, соціальні та технологічні фактори, які можуть впливати на діяльність підприємства. Це може включати аналіз ринкових тенденцій, конкуренції, змін законодавства та регулювання, а також нові технологічні ризики.

- Другий крок полягає в аналізі внутрішніх факторів, що можуть впливати на ризики. Це включає оцінку структури та процесів підприємства, його фінансового стану, кваліфікації персоналу та існуючих систем управління.

- Третій крок - це залучення команди до процесу ідентифікації ризиків шляхом брейнштурмінгу ідей. Команді можна задати питання про можливі негативні події, що можуть вплинути на процеси та результати роботи підприємства.

Процес ідентифікації ризиків є ключовим етапом управління ризиками господарської діяльності підприємства. Його мета полягає в тому, щоб систематично визначати потенційні загрози та проблеми, які можуть виникнути під час здійснення господарської діяльності підприємства.

Ризики можуть бути класифіковані за різними категоріями, такими як фінансові ризики, операційні ризики, стратегічні ризики тощо. Це допомагає структурувати ідентифіковані ризики та легше їх аналізувати. На заключному етапі ідентифікації складається список ідентифікованих ризиків, в якому кожен ризик описується, визначається його потенційний вплив та ймовірність виникнення [1].

Ці кроки допомагають підприємству зрозуміти, з якими ризиками вони можуть зіткнутися та які заходи можна прийняти для їх управління. Після ідентифікації ризиків вони піддаються докладному аналізу, щоб оцінити їхню ймовірність та потенційні наслідки. Аналіз може включати кілька аспектів, таких як визначення можливих втрат або впливу на фінансовий стан підприємства, встановлення причин виникнення ризиків, та оцінку ефективності поточних контрольних заходів.

Перший крок у аналізі ризиків - це оцінка можливих наслідків, які можуть виникнути в результаті ризикованих подій. Це може включати фінансові втрати, збільшення витрат, затримки в постачанні або виробництві, втрату репутації та інші негативні наслідки.

Наступним кроком є визначення ймовірності виникнення ризиків. Це допомагає підприємству визначити, які ризики є більш імовірними та потенційно найбільш шкідливими для його діяльності. Важливо також зрозуміти причини виникнення ризиків, щоб в подальшому можна було прийняти ефективні заходи для їх управління. Це може включати оцінку зовнішніх факторів, внутрішніх недоліків або неправильностей у бізнес-процесах. Після оцінки наслідків та ймовірності їх виникнення можна визначити важливість кожного ризику для підприємства [2]. Це допомагає в пріоритизації ризиків та визначенні найбільш критичних аспектів, на яких слід зосередити увагу.

На основі аналізу ризиків підприємство може розробити стратегії для їх управління. Це може включати прийняття запобіжних заходів, перерозподіл ризику, використання страхування чи фінансових інструментів, а також розробку планів дій у випадку виникнення ризикових ситуацій.

Стратегії управління ризиками господарської діяльності підприємства є ключовим елементом ефективного управління ризиками. Ці стратегії спрямовані на мінімізацію негативного впливу ризиків та забезпечення стійкості підприємства в умовах невизначеності. Існують типові стратегії управління ризиками до яких належать запобіжні заходи. Тобто, ця стратегія передбачає прийняття заходів для запобігання виникненню ризикованих ситуацій [3]. Це може включати розвиток політик безпеки та процедур, вдосконалення систем

внутрішнього контролю, навчання персоналу та впровадження кращих практик управління.

Іншою стратегією є використання фінансових інструментів, таких як деривативи чи опціони, для захисту від фінансових ризиків, таких як зміни валютних курсів чи процентних ставок. Це може допомогти знизити волатильність фінансових показників підприємства. Крім того, підприємство може розробити плани дій для реагування на надзвичайні ситуації, такі як припинення постачання сировини, технічні аварії чи припинення роботи ключових постачальників [1; 3]. Це допомагає забезпечити швидку та ефективну відповідь на кризові ситуації та зменшити їхні наслідки.

У даному контексті, важливо постійно моніторити ризики та ефективність прийнятих заходів управління ними. Ці стратегії можуть бути використані окремо або в поєднанні, залежно від конкретних потреб та обставин підприємства. Ефективне впровадження стратегій управління ризиками допомагає забезпечити стабільність та успішність діяльності підприємства в умовах невизначеності та конкурентного середовища.

Висновок. Управління ризиками господарської діяльності підприємства в сучасному бізнес-середовищі є невід'ємною складовою успішного функціонування підприємства. Ризики можуть виникати з різних джерел і мати різний вплив на фінансовий стан, репутацію та операційну діяльність підприємства. Однак ефективне управління ризиками дозволяє підприємству адаптуватися до змін в умовах діяльності та забезпечити стійкість до негативних впливів. Через впровадження стратегій зниження ризиків, підприємства можуть уникати потенційних загроз, максимізувати можливості та забезпечити стабільність своєї діяльності.

Ефективне управління ризиками допомагає підприємству знизити можливі втрати, оптимізувати використання ресурсів та підвищити ефективність своєї діяльності. Для цього необхідно постійно вдосконалювати систему управління ризиками, враховуючи специфіку діяльності підприємства та змінювані умови зовнішнього середовища. Управління ризиками є невід'ємною складовою ефективного функціонування будь-якого підприємства в умовах постійно змінюючогося бізнес-середовища.

Список використаних джерел:

1. Podolianchuk O., Tomashuk I. Formation of financial results of activities of agricultural enterprises of Vinnitsa region. *The scientific heritage*. 2020. № 47. P. 7. P. 63-73.
2. Томашук І.В., Томашук І.О. Теоретико-організаційні аспекти механізму кредитування аграрних підприємств. *Економічний дискурс*. 2021. Вип. 3-4. С. 64-78.
- Михайленко О.В., Ніколасько С.М., Насіканова О.О. Управління ризиками діяльності підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці. Серія: економіка та управління підприємствами*. 2017. № 6 (62). С. 144-147.

Назар РАДЧЕНКО*
студент 1 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ МОДЕЛЕЙ РОЗГАЛУЖЕННЯ: GIT FLOW, GITHUB FLOW ТА GITLAB FLOW

***Анотація.** У статті описується три популярні моделі роботи з Git-репозиторіями, які допомагають командам розробників організувати свою роботу та покращити ефективність: Git Flow, GitHub Flow та GitLab Flow. Наведено пояснення кожної моделі Git. Розглянуто гілки кожної моделі розгалуження з поясненням. Також перераховані переваги та недоліки Git Flow, GitHub Flow та GitLab Flow. Описується використання усіх тьох моделей розгалуження.*

***Abstract.** The article describes three popular models for working with Git repositories that help development teams organize their work and improve efficiency: Git Flow, GitHub Flow, and GitLab Flow. Each Git model is explained. The branches of each branching model are considered and explained. Also listed are the pros and cons of Git Flow, GitHub Flow, and GitLab Flow. The use of all these branching models is described.*

Вступ. У сучасному інформаційному світі, де розробка програмного забезпечення стала ключовим елементом бізнесу та технологічного прогресу, використання систем контролю версій стає невід'ємною частиною процесу створення програмного забезпечення. Одним з найпопулярніших інструментів для керування версіями коду є Git - потужний та гнучкий інструмент, який дозволяє розробникам спільно працювати над проектами, відстежувати зміни та ефективно керувати розробкою.

Виклад основного матеріалу. Git Flow, GitHub Flow та GitLab Flow - це три різні моделі роботи з гіт-репозиторіями (сховище даних, яке використовується для зберігання версій вашого проекту або програмного забезпечення з використанням системи контролю версій Git), які відповідають на потреби сучасних команд розробників. Кожна з них має свої особливості та переваги, але всі вони спрямовані на полегшення розробки програмного забезпечення, вдосконалення процесу розгалуження, злиття змін та підготовки релізів.

Git Flow - це методологія, яка описує, як використовувати Git для управління кодом у командних проектах. Вона пропонує чітку структуру для

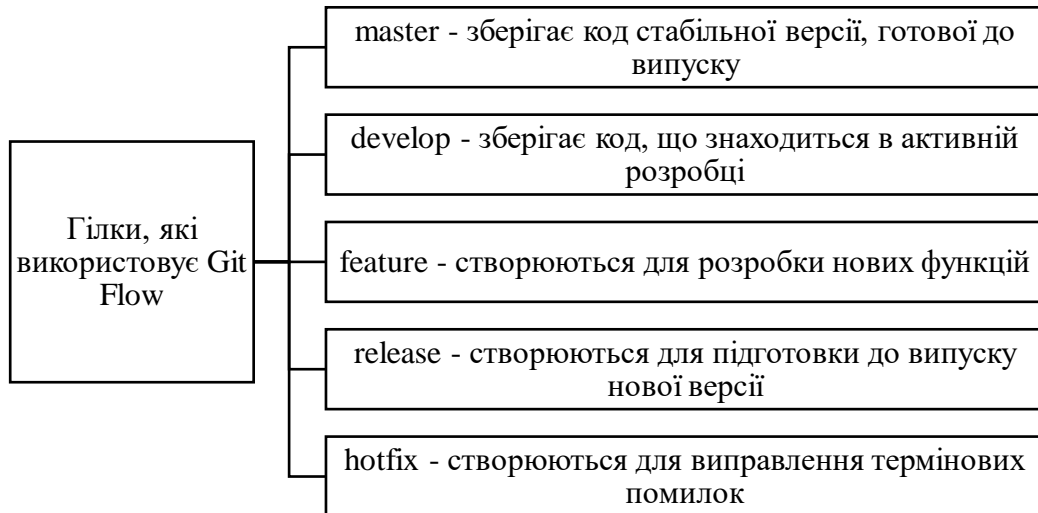
* Науковий керівник: старший викладач кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ, Віталій СУПРИГАН

створення, об'єднання та випуску змін, що робить розробку більш організованою та ефективною. Основні принципи Git Flow [1]:

- Створення та об'єднання гілок: описує чіткий процес створення, об'єднання та видалення гілок.

- Рецензування коду: рекомендує використовувати pull-запити (механізм для рецензування та об'єднання коду, написаного іншими розробниками) для рецензування коду перед його об'єднанням.

- Випуск версій: описує процес створення нового випуску, включаючи тестування, випуск та маркування.

Рис. 1. Гілки Git Flow

Джерело: складено автором на основі [2]

На малюнку зображено діаграму Git Flow, що використовується для розробки програмного забезпечення. Діаграма показує, як різні гілки Git використовуються для управління кодом на різних етапах його життєвого циклу.

Переваги Git Flow:

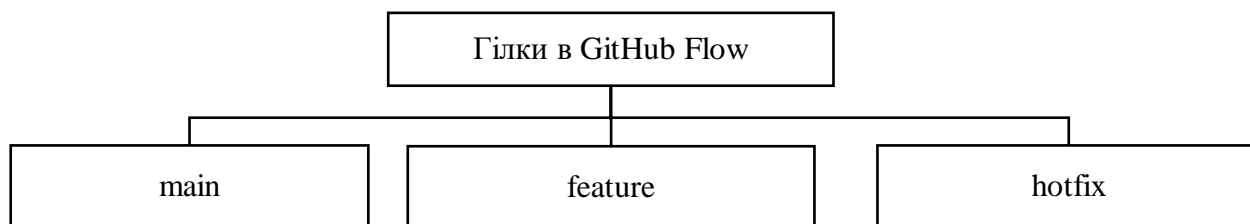
- Допомогає організувати код та розробку.
- Дозволяє легко відстежувати зміни.
- Допомогає запобігти конфліктам злиття.
- Дозволяє легко випускати нові версії програмного забезпечення.

Недоліки Git Flow:

- Може бути складним для розуміння та використання.
- Може бути надмірним для невеликих проєктів.

GitHub Flow - це методологія розробки програмного забезпечення, яка базується на принципах простоти та швидкості. Вона використовує систему керування версіями Git та сервіс GitHub для спрощення та автоматизації процесу розробки. Основна ідея GitHub Flow полягає в тому, щоб кожен функціональний блок або виправлення помилок були відображені у власній гілці. Розробник працює над цими змінами, після чого відкриває пул-запит, щоб інші члени команди могли переглянути та затвердити їх. Після обговорення змін і внесення всіх необхідних корекцій, зміни зливаються з основною гілкою. Цей процес

дозволяє забезпечити швидкий цикл розробки та випуску програмного забезпечення, забезпечуючи при цьому високу якість коду та стабільність продукту [3].

Рис. 2. Гілки GitHub Flow

Джерело: складено автором на основі [3]

На малюнку зображено діаграму GitHub Flow, що використовується для розробки програмного забезпечення. Діаграма показує, як різні гілки Git використовуються для управління кодом на різних етапах його життєвого циклу.

1) Main містить стабільний та готовий до продакшену код. Вона відображає останню робочу версію.

2) Feature - гілки створюються з головної гілки для розробки нових функцій. Кожен розробник працює над своєю функцією у окремій такій гілці.

3) Hotfix - гілки створюються з головної гілки для виправлення критичних помилок в продакшені. Вони призначені для швидкого виправлення та мають бути якомога швидше об'єднані назад з головною гілкою.

Певаги GitHub Flow:

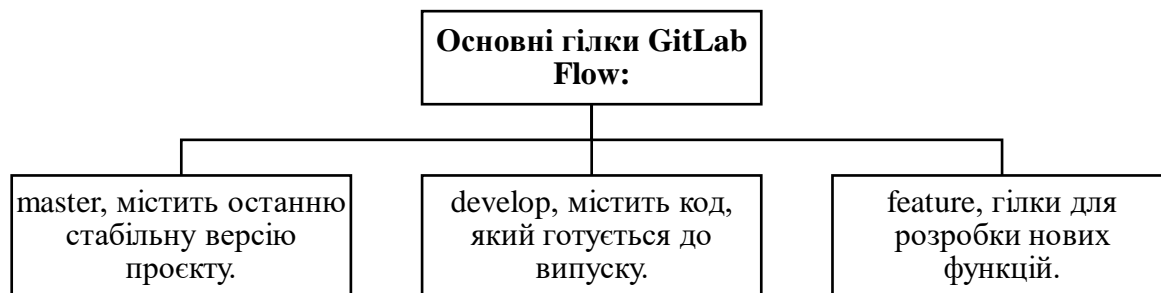
- Простий у розумінні та використанні.
- Підходить для невеликих команд.
- Швидкий та гнучкий.

Недоліки Github Flow:

- Немає чіткої структури та розподілу завдань.
- Може призвести до проблем з історією змін.
- Збільшує ризик пошкодження master-гілки.

GitLab Flow - це компроміс між Git Flow та Github Flow. Вона використовує три гілки: master, develop та feature (рис. 3). За допомогою GitFlow розробники створюють develop гілку та роблять її типовою, а GitLab Flow одразу працює з «основною» гілкою. GitLab Flow містить передпродакшн-гілку для виправлення помилок перед об'єднанням змін перед main тим, як перейти до виробництва. Команди можуть додавати скільки завгодно попередніх гілок — наприклад, від main до тестування, від тестування до приймання та від прийняття до виробництва. Основним аспектом GitLab Flow є його простота та гнучкість [4].

На рис. 3 зображено схему GitLab Flow, моделі розгалуження Git, яка використовується для управління життєвим циклом розробки програмного забезпечення.

Рис. 3. Гілки GitHub Flow

Джерело: складено автором на основі [3]

Переваги GitLab Flow:

- Збалансовано структуру та гнучкість.
- Підходить для команд різного розміру.
- Легко відстежувати зміни та злиття.

Недолік GitLab Flow:

- Може бути складнішим для новачків, ніж Github Flow.

Таблиця 1

Модель розгалуження GitHub та опис використання

Модель розгалуження	Опис використання
Git Flow	Підходить для великих команд, складних проєктів з чіткими етапами розробки. Чітка структура, добре підходить для команд з розподіленими обов'язками, чітке розмежування етапів розробки, але може бути складним для розуміння та впровадження, не гнучкий для швидких змін. Використовується в корпоративних програмних продуктах, великих веб-сайтів з частими оновленнями.
GitHub Flow	Підходить для невеликих команд, проєктів з відкритим кодом, швидких ітерацій розробки. Простий у розумінні та використанні, гнучкий, сприяє співпраці. Не підходить для складних проєктів з чіткими етапами розробки, може призвести до проблем з інтеграцією коду. Використовується для невеликих веб-сайтів, мобільних додатків, проєктів з відкритим кодом.
GitLab Flow	Підходить для команд будь-якого розміру, проєктів, що потребують балансу між гнучкістю та контролем. Поєднує в собі елементи Git Flow та GitHub Flow, пропонує додаткові етапи для тестування та розгортання, гнучкий та адаптивний. Може бути складнішим у розумінні, ніж GitHub Flow. Використовується для веб-сайтів з високим трафіком, SaaS-продуктів, корпоративних програми з частими релізами.

Джерело: [4]

Модель успішного розгалуження гілок в розробці. Робота технологій CI/CD базується на моделі розгалуження гілок у процесі розробки програмного забезпечення, та є ключовим елементом управління версіями та співпраці в команді розробників. Модель розгалуження впливає на ефективність розробки, можливість швидкого впровадження змін та, в кінцевому підсумку, на високу

доступність продукту. Саме мітки станів системи є ключовою умовою коректної роботи технології CI/CD [5].

Модель Git Flow популярна стратегія розгалуження в Git. Вона використовує фіксований набір гілок для розробки, випусків, функціоналів та гарячих поправок, що дозволяє ефективно управляти релізами та паралельною розробкою нового функціоналу.

Модель GitHub Flow простіша альтернатива Git Flow. Вона базується на одній головній гілці, з якої створюються нові гілки для розробки функціоналу чи виправлення помилок. Зміни інтегруються через pull-requests, забезпечуючи неперервне розгортання [2].

Модель GitLab Flow поєднує елементи Git Flow та GitHub Flow, пропонуючи більшу гнучкість. Вона використовує гілку master для стабільної версії, окремі гілки для розробки та механізми для управління релізами через стейджингові та продакшн-середовища.

При виборі моделі розгалуження важливо враховувати розмір команди, частоту релізів та загальні вимоги до стабільності та доступності продукту. Для високо-стабільних проєктів Git Flow може бути оптимальним, в той час, як проєкти, що прагнуть до швидкого випуску, можуть виграти від простоти GitHub Flow або GitLab Flow [6].

Висновок: Розглядаючи різні моделі розгалуження, можна виділити основні особливості кожної. Git Flow пропонує структуру для великих команд і складних проєктів, але може бути важким для розуміння. GitHub Flow наголошує на простоті та швидкості, підходить для менших команд та відкритих проєктів, але може бути неефективним для складних проєктів. GitLab Flow поєднує елементи Git Flow та GitHub Flow, забезпечуючи баланс між гнучкістю та контролем, і підходить для різних типів проєктів. Кожен з цих підходів має свої переваги та недоліки, тож вибір залежить від потреб та характеристик конкретного проєкту.

Список використаних джерел:

1. Scott Chacon and Ben Straub. Pro Git. Apress, 2014, 458 p.
2. Vincent Driessen. A successful Git branching model. URL: <https://nvie.com/posts/a-successful-git-branching-model> (дата звернення: 04.04.2024).
3. Niall Richard Murphy, Betsy Beyer, Chris Jones, and Jennifer Petoff. Site Reliability Engineering: How Google Runs Production Systems. O'Reilly Media, 2016, 550 p.
4. Joakim Verona, Practical DevOps. Packt Pub Ltd., 2016, 217с.
5. Ozren Dabic, Emad Aghajani, Gabriele Bavota. Sampling Projects in GitHub for MSR Studies. URL: <https://arxiv.org/pdf/2103.04682.pdf> (дата звернення: 30.03. 2024).
6. Hideaki Hata. Nicole Novielli. Sebastian Baltes. GitHub Discussions: An exploratory study of early adoption. URL: <file:///D:/s10664-021-10058-6.pdf> (дата звернення: 08.04.2024).

Сергій СОЛОНІНКО*,
Студент 3 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ: АВТОМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ В РОСЛИННИЦТВІ

***Анотація.** У статті проаналізовано актуальність використання штучного інтелекту у сільському господарстві, вплив його роботи на продуктивність та витрати. Проаналізовано переваги та недоліки цієї технології в іригаційних процесах, а також її потенціал для підвищення ефективності та продуктивності сільськогосподарського виробництва, а також його оптимізації.*

***Abstract.** The article analyzes the relevance of using artificial intelligence in agriculture, the impact of its work on productivity and costs. The advantages and disadvantages of this technology in irrigation processes are analyzed, as well as its potential for increasing the efficiency and productivity of agricultural production, as well as its optimization.*

Вступ. Використання штучного інтелекту в сільському господарстві стає все більш актуальним і важливим аспектом розвитку аграрного сектору. Ця інноваційна технологія виявляє значний вплив на сільське господарство, забезпечуючи ряд переваг і можливостей. Він став незамінним інструментом для збільшення продуктивності та ефективності моніторингу полів, оцінки врожаю та розвитку рослинництва в цілому. Завдяки штучному інтелекту можна отримувати точні дані щодо стану рослин, виявляти захворювання та шкідників, а також вчасно визначати потреби у зрошуванні та внесенні добрив. Це дозволяє ефективніше управляти ресурсами та збільшувати врожаї.

Одним із аспектів застосування штучного інтелекту в сільському господарстві є автоматизовані іригаційні системи, котрі можуть виявляти та прогнозувати потреби в зрошенні, аналізуючи метеорологічні дані, властивості ґрунту та поточний стан рослин. Це забезпечує оптимальне використання ресурсів та можливостей сільськогосподарського виробництва. Таким чином, впровадження автоматизованих систем зрошення на основі штучного інтелекту в сільському господарстві може допомогти підвищити продуктивність,

---

* Науковий керівник: асистент кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ, Світлана КІПОРЕНКО

оптимізувати використання ресурсів, тим самим покращуючи якість і врожайність культур, що вирощуються.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі сільське господарство вимагає нових рішень і технологій для оптимізації процесів та підвищення ефективності виробництва. В одному з таких інноваційних напрямів використання штучного інтелекту знайшло своє застосування. Техніка та пристрої на базі ШІ стали незамінними помічниками для фермерів. Вони відкривають безліч можливостей для поліпшення управління сільським господарством, вирішуючи низку важливих завдань.

Штучний інтелект допомагає знизити негативний вплив на довкілля, аналізуючи дані про ґрунт, погоду та врожайність. Пристрої побудовані на базі штучного інтелекту надають точні рекомендації щодо доз добрив, та агрохімікатів, автоматизують моніторинг на полях та передбачають зміни для попереднього планування. Такий підхід дозволяє оптимізувати використання людських ресурсів та зменшує негативний вплив на навколишнє середовище. Використання цієї технології є важливим кроком у напрямку створення стійкого та високоефективного сільського господарства в Україні.

Одним з найпоширеніших методів прогнозування врожаю з використанням штучного інтелекту є аналіз історичних даних про врожаї та метеорологічні умови, а також інші важливі фактори. Системи штучного інтелекту можуть враховувати широкий спектр даних, включаючи географічні характеристики ділянки, властивості ґрунту, водні ресурси та інші агрокліматичні параметри.

Одним із ключових аспектів прогнозування врожаю за допомогою штучного інтелекту є використання алгоритмів машинного навчання. Ці алгоритми можуть навчатися на історичних даних про врожаї та інших факторах, та потім використовувати ці знання для прогнозування майбутніх врожаїв. Наприклад, алгоритми нейронних мереж можуть виявляти складні зв'язки між різними параметрами та прогнозувати врожаї з високою точністю [3].

Існує кілька алгоритмів машинного навчання, які застосовуються для прогнозування врожаю [8]:

- Random Forest: Цей метод створює кілька дерев рішень, кожне з яких голосує за прогноз, а результати об'єднуються для отримання остаточного прогнозу врожаю.

- Support Vector Machines: SVM будує вектор рішень для відокремлення даних та прогнозує врожайність на основі цього вектору.

- Gradient Boosting Machines: Цей метод покращує точність прогнозування врожаю, поступово додаючи нові моделі та коригуючи попередні помилки.

Також існує кілька популярних в цій сфері нейронних мереж [9]:

- Reinforcement Learning. Цей алгоритм може бути використаний для оптимізації рішень в сільському господарстві, наприклад, для автоматизованого керування сільськогосподарськими роботами, котрі вимагають навчання взаємодії з навколишнім середовищем та прийняття рішень у реальному часі. Наприклад, роботи з поливу можуть навчатися за допомогою навчання з

підкріпленням, щоб оптимально реагувати на зміни у середовищі та максимізувати врожайність.

- Deep Q-Networks: Цей алгоритм може використовуватися для оптимізації управління сільськогосподарськими системами, які мають велику кількість можливих дій та станів. Наприклад, система автоматизованого керування технікою може використовувати глибокі мережі Q для вивчення оптимальних стратегій руху та роботи на полях з метою мінімізації витрат ресурсів, таких як паливо або час.

Додатковими перевагами використання штучного інтелекту в прогнозуванні врожаю є можливість автоматичної адаптації до змінних умов, таких як зміна клімату чи нові агротехнічні підходи. Великий обсяг даних, який можна проаналізувати з високою швидкістю дозволяє враховувати найрізноманітніші фактори, що впливають на врожайність культур.

Існує багато різних типів і методів поливу рослин, кожен з яких має свої переваги та недоліки. Метод, який найкраще підходить для певної ділянки, залежить від видів рослин, які вирощуються, клімату у тій місцевості та особистих уподобань господаря. Розглянемо деякі з них:

- поверхневий полив - це найпоширеніший спосіб поливу, при якому вода виливається на ґрунт навколо рослини. Цей спосіб простий і дешевий, але може бути неефективним, оскільки вода випаровується, не досягнувши коренів;

- обприскування - цей метод передбачає використання садового шланга або спринклера для розпилення води на рослини. Обприскування ефективніше, ніж поверхневий полив, оскільки воно доставляє воду безпосередньо до листя та коріння;

- крапельне зрошення - цей метод передбачає повільне зливання води з трубки, розташованої біля основи рослини. Крапельне зрошення є дуже ефективним способом поливу, оскільки воно доставляє воду безпосередньо до коренів і мінімізує випаровування;

- підґрунтовий полив - цей метод полягає у подачі води під землю, де вона може поглинатися коренями. Підґрунтовий полив може бути ефективним способом поливу великих рослин або садових ділянок;

Важливою частиною сучасного сільського господарства є управління ресурсами. Аналізуючи дані про тип ґрунту, погодні умови, стадії росту рослин та інші фактори, системи побудовані на базі штучного інтелекту можуть розробляти індивідуальні стратегії внесення агрохімікатів для кожної ділянки чи навіть для кожної рослини. Це дає змогу зменшити витрати на добрива та хімічні засоби захисту рослин, зменшити забруднення ґрунту та води, зберегти природні ресурси, що дуже важливо в ХХІ столітті.

Одним із головних аспектів управління ресурсами є точне дозування води для зрошення. Системи штучного інтелекту можуть аналізувати дані про вологість ґрунту, погодні умови, типи рослин та їхні потреби у воді, щоб автоматично регулювати зрошувальні системи. Це дозволяє уникнути перенасичення або нестачі вологи, забезпечуючи оптимальні умови для росту і розвитку рослин.

Крім того, системи управління ресурсами на основі штучного інтелекту можуть прогнозувати споживання ресурсів у майбутньому та розробляти стратегії для їх ефективного використання. Наприклад, вони можуть передбачати періоди збільшеного попиту на воду та рекомендувати створити запаси чи вжити додаткових заходів для забезпечення необхідних ресурсів у ці періоди. Штучний інтелект використовується для розробки систем моніторингу та контролю зрошення. Ручний полив забезпечує стабільну подачу води в установлених нормах, а автоматизований полив, забезпечений вбудованим ШІ дозволяє автоматично аналізувати дані про вологість ґрунту, прогнози погоди та інші параметри, щоб точно визначати час та обсяги поливу для максимальної ефективності та економії води [4].

Для порівняння, автоматизована система досить суттєво економить водні ресурси та дозволяє корегувати історичні поливні норми відповідно до зміни клімату та потреб рослини. Використання штучного інтелекту в автоматизації поливу рослин має свої переваги та недоліки, їх наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Аналіз переваг та недоліків використання штучного інтелекту в автоматизації поливу рослин

Переваги	Недоліки
Ефективність використання води: штучний інтелект може точно визначити, коли і скільки води потрібно кожній рослині, ґрунтуючись на таких факторах, як тип рослини, погода, вологість ґрунту, і фаза росту	Значні фінансові витрати: встановлення та експлуатація систем автоматичного поливу може бути дороговартісною, особливо це стосується великих систем
Економія часу і праці: автоматизований полив звільняє час і ресурси, які зазвичай витрачаються на ручний полив.	Необхідність постійного оновлення програмного забезпечення, щоб слідувати новим технологіям
Зручність системи: гнучкий контроль зі сторони користувача, можна налаштувати та управляти системою навіть з телефону	Складність налаштування: деякі системи можуть бути складними для осіб, які небагато працювали з технологіями
Збільшення врожайності: оптимальний полив зменшує рівень захворюваності рослин та зміцнює їх стійкість до зовнішніх подразників	Необхідність проведення вчасного технічного обслуговування, а також треба мати план резервного поливу на випадок виходу системи з ладу

Джерело: побудовано автором на основі [5]

Аналіз переваг та недоліків використання штучного інтелекту в автоматизації поливу рослин вказує на те, що ця технологія має значний потенціал для покращення продуктивності та ефективності рослинництва. Отже, при вирішенні питання щодо використання штучного інтелекту в рослинництві фермерам варто уважно врахувати всі ці аспекти і здійснити обґрунтований вибір, виходячи із конкретних потреб та можливостей підприємства.

Глобальні системи позиціонування (GPS), географічні інформаційні системи (GIS), технологія змінної норми витрати (VRT), сенсорні технології, сітковий відбір проб ґрунту, дистанційне зондування з повітря і супутників, багатоспектральні й гіперспектральні наземні технології, датчики ґрунту та

моніторингу стану рослин, прецизійне (точне) зрошення, програмне забезпечення, монітор врожайності – це інноваційні системні підходи, на яких базується точне землеробство.

Висновки. Розглядаючи роль штучного інтелекту у сільському господарстві, можна зазначити, що ця інноваційна технологія може відігравати важливу роль в сучасному сільському господарстві. Використання штучного інтелекту в аграрному секторі відкриває нові можливості та сприяє підвищенню продуктивності та сталості виробництва.

Використання штучного інтелекту в автоматизації поливу в рослинництві відкриває нові можливості для підвищення продуктивності та стійкості виробництва. ШІ забезпечує постійний моніторинг стану посівів, точний розподіл ресурсів та виявлення проблем з іригацією, сприяючи сталому розвитку сільськогосподарського сектору.

Системи штучного інтелекту допоможуть покращити загальну якість і точність врожаю – відоме як точне землеробство. Штучний інтелект допоможе виявляти хвороби рослин, шкідників і погане харчування ферм. Датчики зі штучним інтелектом можуть виявляти і націлювати на бур'яни, а потім вирішувати, який гербіцид застосовувати в регіоні. Це допомагає зменшити використання гербіцидів і заощадити кошти.

Актуальними для подальшого дослідження є інтеграція глибоких нейронних мереж для більш точного прогнозу та сталості системи.

Список використаних джерел:

1. Сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/> (дата звернення: 11.04.2024).
2. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 11.04.2024).
3. Головний сайт для агрономів. Наукові дослідження щодо застосування штучного інтелекту в агросекторі посилюються. Superagronom.com. URL: <https://superagronom.com/news/12581-naukovi-doslidjennya-schodo-zastosuvannya-shtuchnogo-intelektu-v-agrosektori-posilyuyutsya> (дата звернення: 11.04.2024).
4. Полив під корінь: особливості і можливості. URL: <https://teplitca.kiev.ua/ua/a424153-poliv-pod-koren.html> (дата звернення: 11.04.2024).
5. Системи автополиву. URL: <https://aquamen.com.ua/avtomatychnyy-polyv> (дата звернення: 11.04.2024).
6. Як штучний інтелект та роботи підвищують врожайність полів та ефективність сільського господарства. Інформаційно-аналітична система "Аграрії разом". URL: <https://m.agrarii-razom.com.ua/article/roboti-i-polunichka-yak-ai-pidvishue-vroжайnist-poliv> (дата звернення: 10.04.2024).
7. Roste V. Полив рослин: види, способи і інструменти. vseroste.com.ua. URL: <https://vseroste.com.ua/blog/poliv-roslin-vidi-sposobi-i-instrumenti> (дата звернення: 09.04.2024).
8. Comparative Study of Random Forest and Support Vector Machine Algorithms in Mineral Prospectivity Mapping with Limited Training Data. MDPI. URL: <https://www.mdpi.com/2075-163X/13/8/1073> (дата звернення: 12.04.2024).
9. Q-Learning vs. Deep Q-Learning vs. Deep Q-Network | Baeldung on Computer Science. Baeldung on Computer Science. URL: <https://www.baeldung.com/cs/q-learning-vs-deep-q-learning-vs-deep-q-network> (дата звернення: 11.04.2024).

Назар ТОВСТІЦЬКИЙ*
студент 3 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфер обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ЗАХИСТ КОРПОРАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЯХ: РОЛЬ ON-PREMISE DATA GATEWAY

***Анотація.** У статті розглядається актуальна проблема захисту корпоративних даних у хмарних обчисленнях через використання On-Premise Data Gateways (OPDG). Стаття аналізує технічні та організаційні аспекти впровадження OPDG як засобу захисту даних при їх передачі та обробці в хмарі. Автори детально розглядають архітектуру і принципи роботи On-Premise Data Gateways, їх основні компоненти та механізми безпеки, які вони використовують для захисту корпоративних даних. Відмітною особливістю OPDG є можливість контролювати і фільтрувати трафік між корпоративним дата-центром та хмарними сервісами, що дозволяє не тільки захистити інформацію від несанкціонованого доступу, але й оптимізувати процеси обробки даних з огляду на вимоги до приватності і комерційну таємницю.*

***Abstract.** The article addresses the pressing issue of protecting corporate data in cloud computing through the use of On-Premise Data Gateways (OPDG). It analyzes the technical and organizational aspects of implementing OPDG as a means of data protection during their transmission and processing in the cloud. The authors thoroughly examine the architecture and operating principles of On-Premise Data Gateways, their key components, and security mechanisms they utilize to protect corporate data. A distinctive feature of OPDG is the ability to control and filter traffic between the corporate data center and cloud services, which not only protects information from unauthorized access but also optimizes data processing procedures in light of privacy requirements and trade secrets.*

Вступ. У дослідженні розглядається методика доступу до локальних даних через хмарні сервіси, з фокусом на використанні локального шлюзу даних та його порівнянні з VPN. Виділяються переваги OPDG, такі як простота використання, підвищена продуктивність, централізоване керування доступом та безпекою даних, а також гнучкість у налаштуваннях доступу.

Виклад основного матеріалу. Процес взаємодії користувачів з локальними даними через On-Premise Data Gateways (OPDG) включає кілька ключових етапів, що забезпечують високий рівень безпеки та ефективності.

---

* Науковий керівник: к.т.н., старший викладач кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ, Євгеній ТИТАРЧУК

Починаючи з аутентифікації та авторизації, користувачі мають проходити через суворі перевірки для встановлення їхньої ідентичності та прав на доступ до даних. Це включає використання багатофакторної аутентифікації та перевірку прав доступу до ресурсів.

Після успішної аутентифікації та авторизації, користувачі можуть надсилати запити на доступ або зміни даних. OPDG слугує посередником, що перевіряє всі запити на відповідність встановленим правилам безпеки та політикам. Шлюз також фільтрує та моніторить весь трафік для виявлення та блокування шкідливих дій, забезпечуючи, що обробка даних відбувається відповідно до вимог до приватності та захисту даних.

OPDG керує сесіями користувачів, автоматично закриваючи їх після завершення активності або при виявленні підозрілих дій, що запобігає неавторизованому доступу. Всі передані чи збережені дані шифруються за допомогою сучасних методів, таких як AES, забезпечуючи їх захист від несанкціонованого доступу та злому. Розглянемо, що відбувається, коли ви взаємодієте з елементом, підключеним до локального джерела даних:

- Хмарний сервіс створює запит та зашифровані облікові дані для локального джерела даних. Запит та облікові дані надсилаються до черги, для обробки, коли gateway періодично опитує службу. Щоб отримати додаткові відомості про шифрування даних у Power BI, перейдіть на сторінку [Power BI security whitepaper](#).

- Gateway сервіс аналізує запит і надсилає запит до Azure Relay.

- Azure Relay надсилає відкладені запити на gateway, коли періодично опитує. Обидва OPDG і сервіс Power BI реалізовані тільки для прийняття трафіку TLS 1.2.

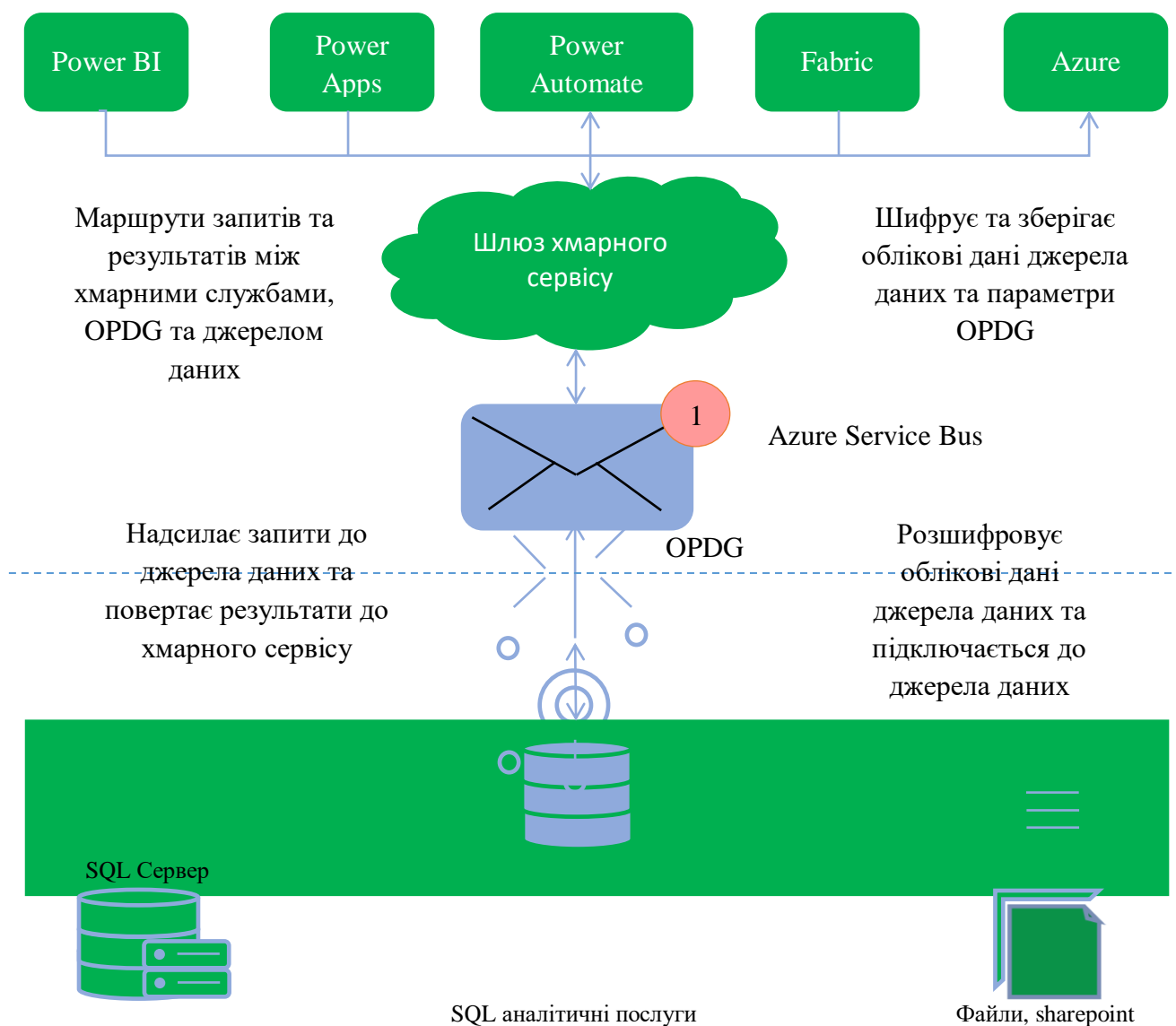
- Gateway отримує запит, розшифровує облікові дані та підключається до одного або декількох джерел даних з цими обліковими даними.

- Gateway надсилає запит до джерела даних для запуску.

- Результати надсилаються з джерела даних назад до gateway, а потім до хмарного сервісу. Потім служба використовує результати.

В результаті запити, такі як Power BI та Azure Analysis Services, можуть обробляти значні обсяги даних. Для цих запитів інформація тимчасово зберігається на gateway машині до моменту отримання всіх даних з джерела. Після цього дані повертаються назад у хмарний сервіс. Цей процес відомий як пулінг. Для оптимальної продуктивності рекомендується використовувати твердотільний накопичувач (SSD) як основний накопичувач [3].

Персональний - це режим призначений спеціально для індивідуального використання користувачем власних засобів. Цей режим стає найбільш оптимальним у випадках, коли конкретному користувачеві необхідно здійснити підключення до локальних джерел даних з метою створення власних звітів та інформаційних панелей у Power BI. Gateway даних може працювати в двох різних режимах роботи, як в персональний та в стандарт.

Рис. 1. Як працює On-Premise Data Gateway

Джерело: складено автором на основі [1]

Стандартний- режим призначений для використання в різноманітних корпоративних середовищах. Цей режим оптимально підходить для організацій, які мають потребу у наданні доступу до локальних джерел даних не лише користувачам Power BI, але також користувачам Power Apps, Power Automate та Azure Logic Apps. Крім того, доступний gateway даних віртуальної мережі, що дозволяє численним користувачам встановлювати підключення до різних джерел даних, захищених віртуальними мережами. Установка не потрібна, оскільки вона працює як служба, керована Microsoft. Цей gateway особливо зручний для складних ситуацій, пов'язаних з декількома особами, які мають доступ до різних джерел даних [2, 5].

Технологія VPN дозволяє створювати безпечні віртуальні мережі над існуючими мережами з меншим рівнем довіри, дозволяє з'єднувати користувачів та пристрої з віддаленими мережами, надаючи можливість використання ресурсів і сервісів цих мереж. Безпека інформаційного обміну забезпечується

шляхом шифрування, що створює закритий канал для передачі даних. Технологія VPN дозволяє об'єднувати декілька віддалених мереж в одну за допомогою захищених каналів зв'язку. VPN може бути класифікована за типом використовуваного середовища на захищені та довірчі. Вони також можуть бути реалізовані на різних рівнях стеку протоколів OSI, зазвичай на мережевому рівні. VPN використовується для створення захищених віртуальних мереж над існуючими мережами з меншим рівнем довіри. Ця технологія дозволяє об'єднати географічно віддалені мережі або клієнтів в одну безпечну мережу за допомогою невідконтрольних каналів зв'язку. Використання VPN дозволяє користувачам мати доступ до внутрішніх ресурсів мережі, таких як сайти, бази даних та принтери, через інтернет або інші загальнодоступні мережі. Шифрування відправлених даних забезпечує конфіденційність і безпеку обміну інформацією. VPN також використовується для підключення віддалених користувачів до центральної мережі через сервер доступу, який виконує процеси ідентифікації, аутентифікації та авторизації. Ця технологія класифікується за типом використовуваного середовища, такого як захищені або довірчі мережі, і може бути реалізована на різних рівнях OSI для забезпечення безпеки та доступності мережевого з'єднання. Воно використовується для створення захищених віртуальних мереж над існуючими мережами з меншим рівнем довіри. Ця технологія дозволяє об'єднати географічно віддалені мережі або клієнтів в одну безпечну мережу за допомогою невідконтрольних каналів зв'язку. Шифрування відправлених даних забезпечує конфіденційність і безпеку обміну інформацією. VPN також використовується для підключення віддалених користувачів до центральної мережі через сервер доступу, який виконує процеси ідентифікації, аутентифікації та авторизації. Ця технологія класифікується за типом використовуваного середовища, такого як захищені або довірчі мережі, і може бути реалізована на різних рівнях OSI для забезпечення безпеки та доступності мережевого з'єднання [4].

OPDG має кілька ключових переваг перед VPN, коли йдеться про інтеграцію хмарних сервісів з даними, що зберігаються локально. Ці переваги випливають зі спеціалізованого призначення і функціоналу Gateway, який оптимізований для конкретних потреб інтеграції і взаємодії між локальними та хмарними середовищами. OPDG спеціально розроблений для спрощення інтеграції між хмарними сервісами та локальними даними. Він надає готові до використання конектори та адаптери для популярних баз даних і додатків, що значно спрощує процес інтеграції. Завдяки оптимізованій передачі даних між локальними системами та хмарними сервісами, OPDG забезпечує кращу продуктивність та ефективність. Він може оптимізувати запити до даних та кешувати результати для підвищення швидкості доступу до даних. OPDG дозволяє централізовано керувати доступом до даних, політиками безпеки та налаштуваннями інтеграції через один інтерфейс. Це забезпечує легше управління безпекою та доступом до даних, ніж при використанні VPN, де кожне з'єднання може вимагати індивідуального налаштування. OPDG забезпечує високий рівень безпеки через зашифровану передачу даних та аутентифікацію на основі ролей. Він також дозволяє застосовувати специфічні для додатків

політики безпеки, що може бути складніше реалізувати через загальні VPN-з'єднання. Завдяки спеціалізованій природі та інтеграції, gateway може бути легко масштабований для підтримки зростаючої кількості додатків та джерел даних без необхідності збільшення кількості VPN-з'єднань або комплексності мережевої інфраструктури. OPDG надає детальний контроль доступу на рівні додатків та даних, дозволяючи тонко налаштовувати, хто має доступ до яких даних. В VPN це зазвичай реалізується на більш високому, менш гнучкому рівні.

Висновок. On-Premise Data Gateway є важливим інструментом для полегшення та забезпечення безпеки інтеграції хмарних сервісів з локальними даними. Він видається більш привабливим в порівнянні з VPN через свою простоту використання, високу продуктивність, централізоване керування, безпеку, масштабованість та гнучкість. Рекомендується використовувати Gateway, коли потрібно підключити хмарний сервіс до локальних даних, забезпечити високу продуктивність та безпеку, централізовано керувати доступом до даних та масштабувати їх доступ. Однак, варто звернути увагу на VPN у випадках, коли необхідно підключити віддалених користувачів або пристрої до локальної мережі, а також коли потрібне шифрування трафіку або гнучкість у налаштуванні маршрутизації. Вибір між Gateway та VPN має бути зроблений з урахуванням всіх важливих факторів.

Список використаних джерел:

1. On-premises Data Gateway URL: <https://medium.com/@datasculptinsights/on-premises-data-gateway-d727a87986e4> (дата звернення: 17.01.2024).
2. What is an on-premises data gateway? URL: <https://learn.microsoft.com/en-us/data-integration/gateway/service-gateway-onprem> (дата звернення: 02.03.2023).
3. On-premises data gateway architecture URL: <https://learn.microsoft.com/en-us/data-integration/gateway/service-gateway-onprem-indepth> (дата звернення: 19.01.2024).
4. VPN URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/VPN> (дата звернення: 26.01.2024)
5. Building Modern Apps Using Open Source & On-Premise Technologies—the struggle and the beauty URL: <https://medium.com/@vladrosca93/building-modern-technologies-on-premise-with-open-source-the-struggle-and-the-art-30f5ab090d34> (дата звернення: 26.01.2024)

Катерина ФЕДОРОВА*
студентка 5 курсу, групи 51 Екон,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ОЦІНКА ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

***Анотація.** У статті розглядається сутність та важливість нарощення ресурсного потенціалу саме сільськогосподарських підприємств. Особлива увага приділяється оцінці та способам підвищення ефективності використання ресурсів на сільськогосподарських підприємствах, зокрема наводиться модель згідно якої її варто проводити таку оцінку. Були виділені напрями підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств і їх характеристика.*

***Abstract.** The article explores the essence and importance of enhancing the resource potential of agricultural enterprises. Special attention is given to the assessment and methods of improving the efficiency of resource utilization in agricultural enterprises, including a model according to which such assessment should be conducted. Directions for increasing the efficiency of resource potential utilization of agricultural enterprises and their characteristics are highlighted.*

Вступ. У зв'язку зі зростаючою світовою населенням та підвищенням рівня життя, попит на сільськогосподарську продукцію постійно зростає. Забезпечення стабільного постачання продуктів харчування для світового населення вимагає від сільськогосподарських підприємств максимально ефективного використання ресурсів. Сільське господарство є однією з найбільш ресурсоемними галузями економіки. Земля, вода, праця та капітал - це ті ресурси, які дозволяють виробляти продукцію. В умовах зростаючої конкуренції та обмеженості ресурсів важливо максимально ефективно використовувати кожен з них. Дослідження в цьому напрямку має на меті виявлення оптимальних шляхів формування та управління ресурсним потенціалом сільськогосподарських підприємств. Враховуючи зростаючі виклики та обмеженість ресурсів, ці дослідження можуть стати основою для розробки ефективних стратегій управління, що спрямовані на забезпечення сталого розвитку сільського господарства. У цьому контексті, дана стаття пропонує висвітлити ключові аспекти формування та підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу в сільськогосподарському

---

*Науковий керівник: доктор філософії з економіки, старший викладач кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Денис ТІТОВ

підприємстві та розкрити шляхи до досягнення високої продуктивності та сталого розвитку сільськогосподарського сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективне використання ресурсного потенціалу в сільському господарстві є ключовим фактором для досягнення високої продуктивності та конкурентоспроможності підприємства. Через постійний тиск на ресурси та змінність ринкових умов, необхідно постійно вдосконалювати методи формування та підвищення ефективності використання цих ресурсів сільськогосподарські підприємства змушені шукати шляхи нарощення ефективності використання наявного в них ресурсного потенціалу.

Оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств відіграє важливу роль у плануванні, управлінні та прийнятті стратегічних рішень. Цей процес надає можливість об'єктивно оцінити, наскільки ефективно використовуються ресурси на підприємстві та виявити можливості для підвищення продуктивності та ефективності виробництва. Нижче розглянуті ключові аспекти ролі оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств:

– Визначення слабких місць та можливостей для оптимізації. Оцінка дозволяє ідентифікувати слабкі місця у використанні ресурсів, такі як невикористані земельні ділянки, недооптимізоване використання техніки, великі втрати під час транспортування продукції і т.д. Знаходження цих слабких місць надає можливість розробити плани та стратегії для їх оптимізації.

– Планування інвестицій. Оцінка ефективності допомагає визначити необхідність інвестицій в розвиток підприємства. Вона вказує на ті напрямки, де вкладення коштів можуть призвести до найбільшого підвищення продуктивності та ефективності, такі як покращення технічного обладнання, навчання персоналу чи впровадження нових технологій.

– Вдосконалення системи управління. Оцінка результатів використання ресурсів допомагає вдосконалити системи управління підприємством. Вона надає керівництву об'єктивну інформацію про те, як ефективно використовуються ресурси, що дозволяє приймати обгрунтовані рішення для покращення продуктивності та оптимізації процесів.

– Врахування екологічних аспектів. Оцінка ефективності використання ресурсів також включає в себе оцінку впливу на навколишнє середовище. Це дозволяє підприємствам усвідомлювати свою екологічну відповідальність та шукати способи зниження викидів та використання екологічно чистих технологій.

– Підвищення конкурентоспроможності. Оцінка ефективності допомагає підприємствам підвищити їхню конкурентоспроможність на ринку. Шляхом оптимізації використання ресурсів, підприємства можуть знизити витрати на виробництво, підвищити якість продукції та пропозицію на ринку, що робить їх більш привабливими для споживачів.

Оцінку ресурсного потенціалу підприємства, рекомендується проводити за наступною схемою:

– перевірка доцільності і своєчасності проведення заходів з оцінки ресурсного потенціалу;

- формулювання місії і цілі організації; — визначення завдань проведення аналізу ресурсного потенціалу;
- аналіз зовнішнього середовища підприємства: постачальників, конкурентів, споживачів;
- аналіз внутрішнього середовища підприємства;
- розробка поетапного плану аналізу використання ресурсного потенціалу;
- проведення аналізу елементів ресурсного потенціалу підприємства.

В загальному пропонується така класифікація елементів ресурсного потенціалу підприємства: кадровий, фінансовий, майновий, матеріальний, технологічний потенціали.

Оцінка ресурсного потенціалу підприємства має здійснюватися поетапно, для цього існує чітка модель оцінки ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства яка представлена на рисунку 1 [1].

Рис. 1. Модель оцінки ресурсного потенціалу підприємства

Джерело: складено автором на основі [1]

Для оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства можна застосовувати такі групи показників, як ресурсовіддача та ресурсоємність, що обчислюються і в цілому (загальні), і по основним його складовим (земле-, зарплато-, енерго-, матеріало-, амортизаційність). Чим вище

рівні ресурсовіддачі і нижче — ресурсоемності, тим ефективніше використовується потенціал підприємства. У процесі оцінки рівня ефективності використання ресурсного потенціалу фактичні її показники доцільно співставляти з нормативними. При цьому нормативна величина, наприклад ресурсоемності — це той мінімальний розмір ресурсів, який повинне мати підприємство для одержання одиниці продукції окремого виду або 1 грн її вартості в цілому. Якщо фактична ресурсоемність вище нормативної, то це свідчить про більш низьку ефективність використання ресурсного потенціалу, і навпаки, менші витрати (у порівнянні з нормативом) показують, що фактично досягнутий кращий стан справ у цьому плані [2].

Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств є критично важливою задачею для досягнення стійкого розвитку та конкурентоспроможності в аграрному секторі. Оптимізація використання ресурсів може сприяти збільшенню врожайності, зниженню витрат та підвищенню якості продукції. Нижче розглянуті ключові шляхи підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств табл. 1.

Таблиця 1

Напрями підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств

Напрямок	Сутність
Використання інноваційних технологій	Впровадження сучасних технологій виробництва є одним із найбільш ефективних способів підвищення продуктивності та зниження витрат. Використання дронів для моніторингу врожаю, GPS-систем для точного внесення добрив та інші автоматизовані технології допомагають оптимізувати процеси виробництва
Раціональне використання земельних ресурсів	Оптимізація використання земельних ділянок є важливим аспектом підвищення ефективності. Це включає в себе вибір оптимальних культур для конкретних умов, раціональне використання полів, зрошення та дренаж для збільшення врожайності.
Ефективне управління водними ресурсами	Забезпечення сталого водокористування є важливою задачею в сільському господарстві. Використання систем крапельного зрошення, водоочисних технологій та водозберігаючих методів допомагає знижувати витрати води та підвищувати ефективність її використання
Розвиток людського капіталу	Інвестування у навчання та розвиток персоналу дозволяє підприємствам мати кваліфікований та мотивований персонал. Школи підготовки фермерів, курси з сучасних методів вирощування культур і використання техніки сприяють підвищенню ефективності виробництва.
Енергоефективність та використання відновлювальних джерел енергії	Зменшення споживання енергії та перехід до відновлюваних джерел енергії дозволяють підприємствам знижувати витрати та екологічний вплив. Встановлення сонячних панелей, вітрових турбін та біогазових установок це лише деякі з можливих шляхів досягнення цієї мети

Джерело: сформовано автором

Вирішальною передумовою підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом підприємства є формування ефективної системи мотивації трудових ресурсів. Ефективна система стимулювання високопродуктивної праці, заснована на ринковому мотиваційному механізмі, повинна базуватися на врахуванні основних спонукальних прийомів, які б стимулювали трудовий потенціал до систематичного вдосконалення власної професійної майстерності, підвищення якості його робочої сили, найповнішої реалізації трудової мотивації. Основними складовими цього процесу мають бути такі п'ять чинників: – удосконалення внутрішньовиробничих тарифних умов оплати праці; – удосконалення методів розподілу колективного заробітку з урахуванням трудового внеску члена колективу у кінцевий результат; – поліпшення стимулювання трудового потенціалу за виконання та перевиконання виробничих завдань; – запровадження єдиних тарифних сіток для всіх категорій трудового потенціалу; – удосконалення тарифної системи шляхом встановлення оптимальних співвідношень тарифних ставок залежно від рівня кваліфікації працівників [3].

Висновки. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств є важливою стратегічною метою для досягнення стійкого розвитку сільського господарства. Шляхи досягнення цієї мети включають в себе впровадження інноваційних технологій, раціональне використання земельних та водних ресурсів, розвиток людського капіталу та використання енергоефективних технологій. Реалізація цих заходів не лише підвищує продуктивність та конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств, але й сприяє створенню більш стійкого та екологічно чистого аграрного сектору.

Список використаних джерел:

1. Кустріч Л. О. Моделювання оцінки ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Економіка та держава*. 2021. № 12. С. 52-55.
2. Вініченко І. І., Сорока Ю. О. Ефективність використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 22. С. 34-37.
3. Кошова В. Ю., Богацька Н. М. Основні напрямки підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом підприємства. *Економічні студії*. 2021. № 5 (18). С. 56-60.

Ольга ЮЩУК*
студентка 1 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет,
м. Вінниця, Україна

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

***Анотація.** У статті досліджується важливість формування стратегій антикризового управління для забезпечення стійкості та витривалості підприємств у сучасних умовах ведення бізнесу. Вказано, що для успішної організації управління на рівні підприємства при виникненні кризових явищ необхідні: діагностування й оцінювання параметрів кризи; організація антикризового стратегічного і тактичного планування. Наголошено, що формування антикризового управління включає аналіз потенційних загроз, розробку невідкладних планів дій та ефективне управління ризиками для забезпечення стійкості та витривалості підприємства у складних умовах.*

***Abstract.** The article examines the importance of the formation of anti-crisis management strategies to ensure the stability and endurance of enterprises in modern business conditions. It is indicated that for the successful organization of management at the enterprise level, when crisis phenomena occur, the following are necessary: diagnosis and assessment of crisis parameters; organization of anti-crisis strategic and tactical planning. It is emphasized that the formation of anti-crisis management includes the analysis of potential threats, the development of urgent action plans and effective risk management to ensure the stability and endurance of the enterprise in difficult conditions.*

Вступ. В умовах сучасного бізнесу, який часто зазнає кризових ситуацій, розроблення ефективних стратегій антикризового управління стає надзвичайно важливим завданням для підприємств. Виведення підприємства з кризи має бути належним чином організованим і скоординованим, а не відбуватись хаотично та безсистемно. У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває уточнення теоретичного та методичного підґрунтя щодо формування стратегії антикризового управління підприємств, що передбачає розробку заходів запобігання нарощення кризових процесів, ефективне подолання та нівелювання їх негативної дії.

Виклад основного матеріалу. Формування стратегії антикризового управління підприємством - це процес розробки та впровадження плану дій для

---

* Науковий керівник: д.ф.е., доцент кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Інна ТОМАШУК

запобігання та подолання кризових ситуацій, які можуть виникнути в діяльності підприємства. Така стратегія включає в себе аналіз ризиків, прийняття заходів з їх управління та реагування на кризові ситуації з метою забезпечення стабільності та успішного функціонування підприємства.

Постійне зростання різноманітних ризиків і невизначеностей вимагає адекватного реагування з боку підприємств, яке повинно здійснюватися в рамках антисипативного антикризового менеджменту. Важливу роль у зменшенні невизначеності у функціонуванні підприємств повинен відігравати інформаційний менеджмент, насамперед управління обліковою інформацією.

Бухгалтерський облік (фінансовий, управлінський, аудит) має виконувати функцію не пасивного спостерігача за фінансово-господарською діяльністю підприємств, а фіксатора історичної інформації про минулі події. Активізація прогностичної функції обліково-аудиторських процедур зобов'язана давати можливість своєчасно отримувати достовірну інформацію про ризики і загрози, створювати відповідні резерви на випадок несприятливих умов діяльності [1, с. 1].

Стратегічне антикризове управління – це система управління підприємством в умовах невизначеності середовища, яка дозволяє передбачити переломні моменти в процесах, що впливають на попит і потреби, які задовольняються даним підприємством, а також запобігати або знижувати їх негативний вплив на діяльність підприємства як соціально-економічної системи в довгостроковій і середньостроковій перспективі [6, с. 303].

Для успішної організації управління на рівні підприємства при виникненню кризових явищ необхідні:

- діагностування й оцінювання параметрів кризи;
- організація антикризового стратегічного і тактичного планування;
- постійне відстеження зовнішньої і внутрішньої ситуації, виявлення факторів, здатних викликати кризу;
- створення резервів фінансових і матеріальних ресурсів;
- скорочення поточних витрат підприємства;
- диверсифікованість діяльності;
- активна інноваційна політика як основний механізм виходу з кризи [2].

При плануванні чіткої стратегії антикризового управління підприємством варто дотримуватись окремих принципів її розробки до яких належать:

1. Орієнтація на довгострокові глобальні цілі підприємства як господарської системи та економічні інтереси його власників.

2. Багатоваріантність можливих напрямків розвитку, яка обумовлена динамічністю зовнішнього середовища підприємства.

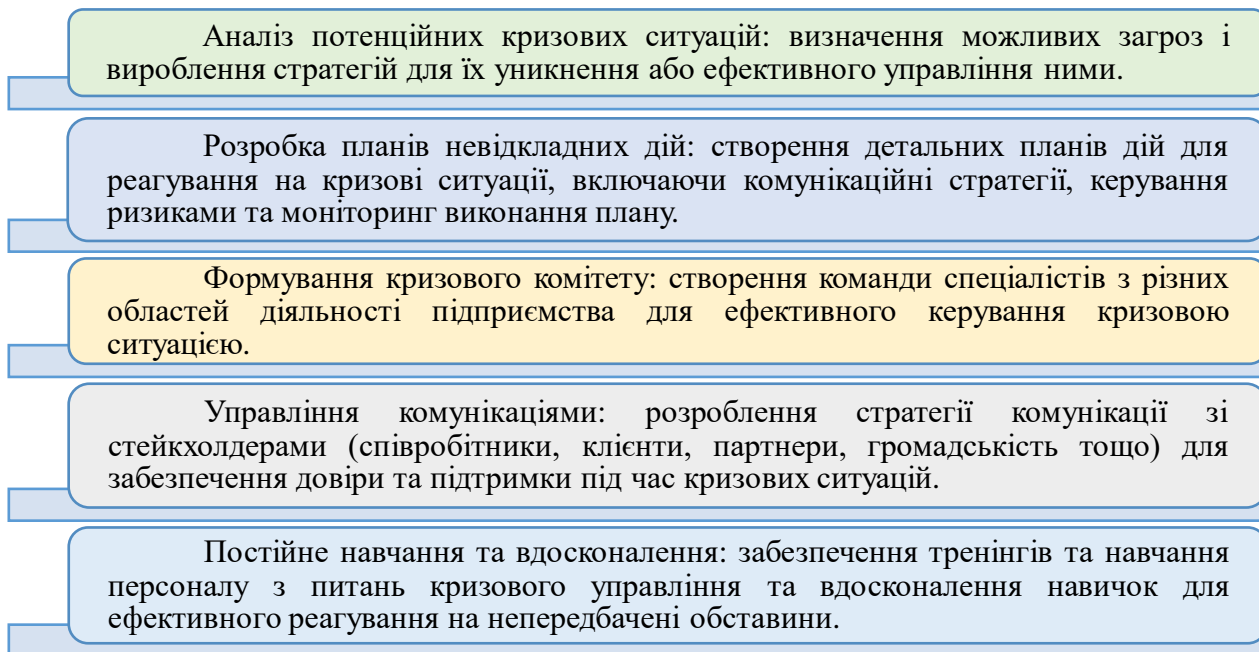
3. Безперервність розробки стратегії, постійна адаптація до змін, що відбуваються у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

4. Комплексність розробки стратегії, узгодженість стратегічних рішень за окремими напрямками діяльності підприємства, видами ресурсів, функціями тощо [3].

Крім того, формування антикризового управління включає аналіз потенційних загроз, розробку невідкладних планів дій та ефективне управління

ризиками для забезпечення стійкості та витривалості підприємства у складних умовах. Ефективна стратегія антикризового управління передбачає навчання персоналу та аналіз після кризового досвіду для постійного вдосконалення. Кроки антикризового управління підприємством зображено на рис. 1.

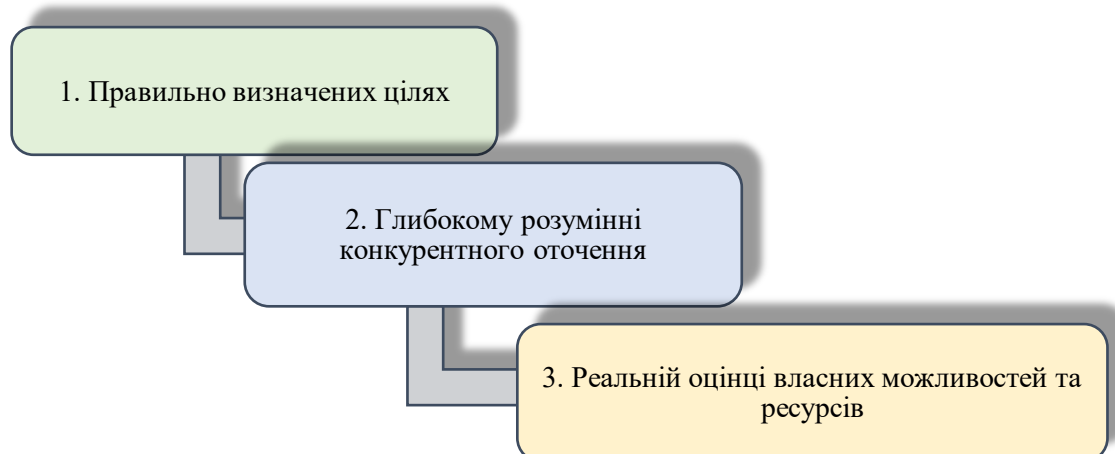
Стратегії підприємства базуються на прогнозуванні потенційних ризиків та розробці планів дій для мінімізації негативних наслідків. Крім того, вони передбачають постійне оновлення та вдосконалення, враховуючи зміни в економічному оточенні та досвід попередніх кризових ситуацій.

Рис. 1. Кроки антикризового управління підприємством

Джерело: складено автором.

Ефективна антикризова стратегія підприємства повинна базуватись на чітко визначених складових (рис. 2).

Рис. 2. Складові антикризового управління підприємством

Джерело: складено автором на основі [4, с. 77].

Стратегія реалізується через розробку та втілення у життя програм, бюджетів і процедур, які передбачають наявність необхідних ресурсів, системи

управління, організаційної структури та персоналу [4, с. 77].

Криза на підприємстві – це загострення суперечностей у соціально-економічній системі організації, що загрожує її життєстійкості в навколишньому середовищі та вимагає від неї якісно нових змін. Криза підприємства становить переломний момент у послідовності процесів і дій.

Найтипівішими є два варіанти виходу з кризової ситуації:

- успішне її подолання;
- ліквідація підприємства як екстремальна форма.

Сутність кризи пояснюється окремими найбільш суттєвими термінами:

- загострення – більш напружений, нестерпний та непримиренний стан;
  - загроза – можливість або неминучість виникнення чогось небезпечного, прикрого;
  - життєстійкість – здатність виживати у складних періодах, переносити несприятливі умови;
  - навколишнє середовище – сукупність економічних умов, в яких функціонує підприємство [4, с. 19-20].
- На рис. 3 наведена модель управління фінансовими ризиками підприємства.

Доволі популярною для вітчизняного бізнесу, вважається технологія HANA (High Performance Analytic Appliance), яка дозволяє обробляти та аналізувати великі масиви інформації, що особливо важливо при формуванні стратегії антикризового управління. Основні бізнес-рішення, які базуються на подібних

Рис. 3. Модель управління фінансовими ризиками підприємства
Джерело: сформовано за результатами дослідження

Обґрунтування конкретного варіанта впровадження стратегії антикризового управління має відбуватися на основі інноваційних підходів до активізації технологічної модернізації та розвитку підприємства, з урахуванням його економічного потенціалу та внутрішніх можливостей. Доцільно зауважити, що практикою антикризового управління при виведенні підприємств із кризового стану сформовано його основні методи: концентрація, спеціалізація, модернізація, інтеграція, реорганізація, злиття, поглинання, даунсайзинг, реінжиніринг, санація, ліквідація, які мають бути враховані при формуванні стратегії антикризового управління підприємства.

Висновок. Антикризова стратегія представляє собою спосіб досягнення підприємством власних цілей, з урахуванням впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, які є джерелом виникнення кризових явищ та кризових ситуацій, внаслідок яких підприємство потрапляє в кризовий стан.

Основною метою антикризової стратегії є вирішення суперечностей і неузгодженості між цілями підприємства, наявними можливостями (зазвичай обмеженими) та впливом (зазвичай негативним) внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. З метою виходу з кризової ситуації, швидкої стабілізації та подальшого розвитку підприємствам необхідно правильно здійснити вибір стратегії та при нагальній потребі застосувати стратегію антикризової діяльності підприємства.

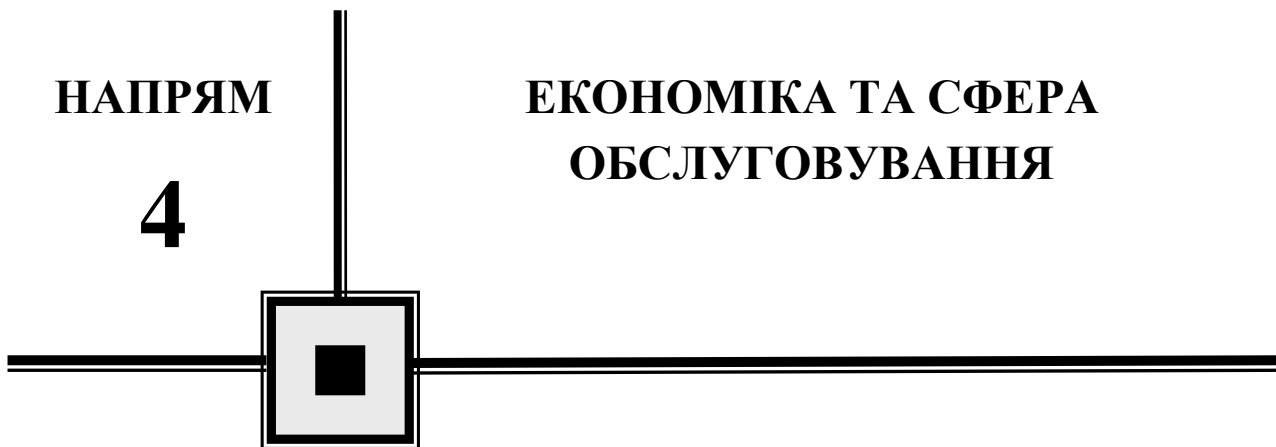
Список використаних джерел:

1. Стратегічний підхід до антикризового управління підприємствами. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/66.pdf>
2. Крапко О. Стратегія антикризового управління підприємством у системі національних антикризових заходів. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f2ab1c88-8838-4398-b11f-67ac5f8ccd3a/content>
3. Хацер М.В. Стратегія розвитку підприємства в умовах нестабільності економіки держави. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2014. № 3 (27). С. 109-112.
4. Ковалевська А.В. Антикризове управління підприємством. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78067019.pdf>
5. Брінь П.В., Черпак А.Ю. Управління антикризовою діяльністю підприємства. *Вісник НТУ «ХПИ»*. 2013. № 69 (1042). С. 92–98.
6. Ткачова Н.П., Перерва П.Г., Целінська А.А. Дослідження сутності стратегічного управління підприємством. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/53523/1/Tkachova_Doslidzhennia_sutnosti_2021.pdf (Дата звернення: 03.09.2022).
7. Томашук І.В., Томашук І.О. Управління фінансовими ризиками підприємства як складова забезпечення сталого функціонування суб'єкта економіки. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-64>

НАПРЯМ

4

ЕКОНОМІКА ТА СФЕРА
ОБСЛУГОВУВАННЯ

Єва БАРАНОВСЬКА*
студентка 2 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ВІДНОВЛЕННЯ АГРОТУРИЗМУ У ПІСЛЯВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

***Анотація.** У статті розглядається важливість агротуризму в контексті відновлення сільських територій після воєнних конфліктів. Агротуризм виступає не лише як засіб економічного відновлення, але і як засіб соціального та культурного відродження регіонів. Він створює можливості для місцевих жителів отримати доходи у період відновлення після війни, а також сприяє розвитку різних сфер, таких як сільське господарство, ресторанний бізнес.*

***Abstract.** The article discusses the importance of agrotourism in the context of rural areas' recovery after armed conflicts. Agrotourism serves not only as a means of economic recovery but also as a tool for social and cultural revitalization of regions. It provides opportunities for local residents to generate income during the post-war reconstruction period and contributes to the development of various sectors, such as agriculture and the restaurant business.*

Вступ. У період відновлення сільських територій після воєнних конфліктів виникає важлива потреба у розвитку агротуризму як ефективного інструменту економічного, соціального та культурного відродження регіонів. Після війни сільські території часто зазнають серйозних руйнувань, а місцеві громади стикаються з викликами відновлення інфраструктури, підтримки місцевого підприємництва та підвищення соціального добробуту. У таких умовах агротуризм стає не лише способом залучення туристів, а й ключовим

---

* Науковий керівник: к.е.н., старший викладач кафедри бізнесу та сфери обслуговування ВНАУ, Оксана ТАБЕНСЬКА

інструментом створення нових робочих місць, підтримки сільського господарства та збереження та просування місцевої культури та традицій.

Виклад основного матеріалу. Агротуризм – це форма туризму, яка включає організоване перебування туристів у селянській родині, що займається сільськогосподарською та іншою діяльністю. Основними елементами агротуризму є надання розміщення, можливість дворазового харчування або купівля свіжих продуктів та приготування їжі на місці. Також надання можливості досліджувати традиції і звичаї даного регіону.

Агротуризм як явище включає такі складові: туристи, які прагнуть відпочити у природному та привабливому середовищі, спілкуватися з господарями та брати участь у їх сільськогосподарських справах; господарі, які пропонують свої приміщення та харчування, можуть бути екскурсводами; селянські господарства, які відповідно прикрашаються та зберігають свою основну діяльність, але також надають можливості контактувати з тваринами; село як спільнота, яка забезпечує різноманітні послуги та має інфраструктуру для задоволення потреб туристів; та природне середовище з його чистим повітрям, озерами, річками та лісами, що дозволяє людям насолоджуватися чудовими краєвидами.

У ситуації повномасштабного вторгнення, сільський зелений туризм стає важливим елементом волонтерського руху, забезпечуючи притулок для внутрішньо переміщених осіб та виконуючи інші вагомі функції. Проте, цей вид туризму потрапив у правову нестабільність через відсутність відповідного законодавства. Необхідно зазначити, що обговорюються різні законопроекти, деякі з яких можуть спричинити подальше погіршення стану галузі та ускладнити ситуацію [1].

У сучасній Європі статус фермера, який успішно поєднує агробізнес та туризм, є дуже престижним. Це привертає увагу як пенсіонерів, так і молодь. Щоб сприяти розвитку та ефективності агротуризму, національні організації сільського туризму країн Європи об'єдналися в Європейську федерацію фермерського і сільського туризму, або скорочено «EuroGites». Мета цієї федерації полягає у популяризації та розвитку здорового відпочинку в сільських місцевостях для культурного, емоційного, фінансового та етнокультурного розвитку європейців [2].

Туризм, як галузь, яка має значний вплив на економічний розвиток, українському суспільству ще не вдається розвиватися належним чином, і це може мати різноманітні причини. Проблеми, які гальмують розвиток сільського зеленого туризму в Україні, включають [3]:

1. Недостатня нормативно-правова база, необхідна для розвитку туристичного сектору.
2. Низький рівень розвитку транспортної інфраструктури в сільських регіонах.
3. Поганий стан інженерної та комунальної інфраструктури в сільських районах.
4. Низький рівень обслуговування та якості послуг у сфері туризму, включаючи недостатню підготовку персоналу та вивчення іноземних мов.

5. Недостатня підтримка з боку держави через відсутність податкового та фінансового стимулювання для розвитку туристичних послуг.

6. Проблеми з просуванням національного туристичного продукту на міжнародному та внутрішньому ринках.

7. Недостатня кількість готелів та місць для тимчасового проживання, що відповідають світовим стандартам.

8. Політична нестабільність, яка може вплинути на туристичну сферу.

9. Недостатність деталізованої інформації про місцевості для проведення сільських зелених турів та програм.

10. Відсутність розроблених маршрутів та програм для різних категорій туристів.

Україна прагне прийняти західноєвропейську модель розвитку сільського зеленого туризму, яка ґрунтується на організації подорожей у природних ландшафтах з гарантованою їх охороною. Основними перспективами розвитку даної галузі в Україні є:

1. Зростання туристичного потенціалу країни.

2. Узгоджена взаємодія державних та приватних структур.

3. Збільшення доступності туристичних послуг для всього населення, незалежно від віку, статті, доходу та ін.

4. Підвищення екологічної свідомості населення шляхом проведення еколого-просвітницької діяльності.

5. Сприяння формування відповідної сфери послуг у регіонах.

6. Створення нових туристичних екомаршрутів.

7. Виробництво та поширення місцевої колоритної продукції.

8. Поновлення етнічних традицій та звичаїв населення країни.

9. Забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу в сільській та приміській місцевостях.

Гастрономічний туризм – це вид туризму, в якому подорожі та відпочинок спрямовані на відкриття, випробування та насолоду регіональною кухнею та стравами, місцевими продуктами та кулінарними традиціями певного регіону чи країни. У даному виді туризму акцентується увага на гастрономічному досвіді, включаючи відвідування ресторанів, кафе, фермерських ринків, винних садіб, фестивалів їжі та вина, майстер-класів з кулінарії та інші події, пов'язані зі смачною їжею та напоями.

Гастрономічні тури поділяються на два основних типи: сільські (або «зелені») та міські. У сільських турах туристи зазвичай прагнуть спробувати екологічно чисті продукти без будь-яких добавок. Це може включати збирання лісних ягід, овочів та фруктів, «полювання» на трюфелі або відвідування виноградників. У міських гастрономічних турах туристи можуть відвідувати кондитерські фабрики, ковбасні цехи та ресторани, де пропонуються страви, виготовлені з місцевих продуктів.

Україна вирішила зберегти свою кулінарну спадщину, створивши своєрідну «Червону книгу» для автентичних страв, гастрономічних традицій та рідкісних порід тварин – Атлас «Ковчег Смаку України». Цей проєкт, який отримав підтримку від руху Slow Food Ukraine, сприяє пошуку, збереженню та

популяризації унікальних українських продуктів і рецептів. Наприклад, серед зазначених продуктів – полинове вино, гуцульська овеча бриндзя та інші. Лавка Традицій, проєкт підтримки малих українських виробників, спільно з Сільпо вже реалізує ці продукти, сприяючи їхньому поширенню та доступності для споживачів [4].

Таблиця 1

Зелена відбудова України

Загальні принципи	Характеристика
Наскрізність природоохоронної та кліматичної політики у всіх секторах	Врахування екологічних та кліматичних аспектів є обов'язковим у всіх стратегічних документах на всіх рівнях управління. Пріоритети Європейського зеленого курсу, такі як модернізація економіки та декарбонізація, збереження біорізноманіття та сталі сільськогосподарські практики, стануть ключовими завданнями у відновленні України після війни.
Відновлення має слугувати потребам українців і сприяти сталому розвитку України	Інвестиційна стратегія повинна гармонізуватися з метою сталого розвитку та пріоритетно спрямовуватися на розвиток виробничих ланцюгів з високою додатковою вартістю, а не на експорт ресурсів.
Екологічні стандарти на всіх рівнях	Екологічні стандарти моніторингу та якості, на відміну від нормування допустимого впливу на компоненти довкілля, мають визначати методи спостереження та відповідні вимоги до якості ґрунтів, повітря, води та довкілля в цілому.
Роль місцевого самоврядування, прозорість, залучення громадськості та громад до прийняття рішень	Розробка важливих документів, таких як стратегії чи плани післявоєнного відновлення, має відбуватись за активної участі та залучення усіх зацікавлених сторін, включаючи місцеве самоврядування та організації громадянського суспільства.
Дотримання європейських екологічних інструментів планування у розбудові України	Основа відновлення дотримання екологічного законодавства, зокрема щодо стратегічної екологічної оцінки (СЕО) планів та програм та оцінки впливу на довкілля (ОВД) планованої діяльності задля врахування екологічних пріоритетів під час планування розвитку і відновлення в Україні.
Ефективне функціонування і використання цільових/донорських фондів для післявоєнного відновлення і розбудови зеленої економіки	Зважаючи на множинність намірів надати Україні фінансову і технічну допомогу для відновлення, такі фонди мають працювати скоординовано та на засадах ефективного та прозорого адміністрування їхньої діяльності з урахуванням кращого світового досвіду, а також супроводжувати свою роботу діяльністю з підвищення спроможності усіх зацікавлених сторін до “зеленого” відновлення і розвитку на національному і локальному рівнях.

Джерело: складено автором на основі [6]

У першому активному періоді війни 2022-2023 років в Україні розпочалася інтенсивна підготовка до подальшого відновлення країни після завершення конфлікту. Цей процес стартував без чіткого уявлення про тривалість і наслідки війни, а також без сценаріїв прогнозування. В результаті урядових рішень у

перший рік повномасштабної війни був розроблений План Відновлення України, який включає понад 500 проєктів із 17 національних програм [5].

Розвиток туризму в сільських районах вимагає системного підходу та керованого планування. Один з інноваційних методів може бути створення туристичних кластерів. Кластерний підхід надає органам влади інструменти для ефективної взаємодії з бізнесом, глибшого розуміння його характерних показників та тактичних завдань, і дає можливість цілеспрямованого, реального та мотивованого стратегічного планування ресурсів регіону і розвитку територій. Загалом, кластерний підхід передбачає спільну технологічну співпрацю, яка дозволяє зменшити витрати (трансакційні) та залучити більше клієнтів [7].

Відродження агротуризму та його взаємодія з іншими формами туризму позитивно впливають на місцевий розвиток, поліпшують зовнішній вигляд сільських населених пунктів, створюють нові робочі місця та підвищують життєвий рівень місцевого населення. Однак, успіх підприємництва в галузі туризму залежить від розробки та реалізації ефективних стратегій розвитку, підтримки та активності місцевого населення та співпраці зацікавлених сторін.

Висновок. Після відбудови сільські території можуть потребувати специфічних заходів для відновлення або розвитку агротуризму. Це включає інвестування у відновлення інфраструктури, навчання та підготовку місцевого населення, стимулювання підприємництва, рекламу та маркетинг, залучення громад та співпрацю з урядовими органами. Розвиток агротуризму має базуватися на сталому розвитку та екологічній свідомості, а також на створенні привабливих та різноманітних маршрутів та програм для туристів.

Список використаних джерел:

1. Філюк С.М. Сутність поняття, умови та перспективи агротуристичної діяльності. *Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/5.1/35.pdf> (дата звернення 04.04.24).
2. Табенська О.І. Розвиток сільського зеленого туризму. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52. С. 1-7. DOI:<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-42>. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/> (дата звернення 04.04.24).
3. Бойко В.О. Сільський зелений туризм в Україні: проблеми та перспективи. *Агросвіт*. 2020. № 22. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.22.58 URL: http://www.agrosvit.info/pdf/22_2020/10.pdf (дата звернення 06.04.24).
4. Лавка традицій. Проєкт підтримки малих українських виробників. URL: <https://lavkasilpo.com.ua/> (дата звернення 06.04.24).
5. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення 08.04.24).
6. Зелена відбудова України: Позиція громадськості. URL: <https://ecoaction.org.ua/zelena-vidbudova-ukrainy-pozytsiahromadskosti.htm> (дата звернення 08.04.24).
7. Табенська О.І. Розвиток інтеграційних процесів у туристичній сфері: монографія. Вінниця: ТОВ «Твори», 2022. 332 с.

Олена ВОНСАЧ*
студент 1 курсу магістратури,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Віницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

***Анотація.** У статті охарактеризовано особливості організаційно-економічного механізму забезпечення ефективного функціонування агропромислового комплексу. Зазначено основні види механізмів управління, визначено сутність організаційно-економічного механізму. Запропоновано організаційно-економічний механізм забезпечення ефективності сільськогосподарських підприємств. Удосконалено механізм забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції.*

***Abstract.** The article describes the peculiarities of the organizational and economic mechanism of ensuring the effective functioning of the agro-industrial complex. The main types of management mechanisms are indicated, the essence of the organizational and economic mechanism is defined. An organizational and economic mechanism for ensuring the efficiency of agricultural enterprises is proposed. The mechanism for ensuring the competitiveness of agricultural products has been improved.*

Вступ. В умовах ринкової економіки одним з актуальних питань для керівників підприємств є формування організаційно-економічного механізму, що спроможний забезпечити ефективність управління і конкурентоспроможність підприємства.

Організаційно-економічний механізм в управлінні відіграє ключову роль у забезпеченні ефективної економічної діяльності підприємства та задоволенні потреб споживачів у високоякісних товарах і послугах. Завдяки впорядкованому структуруванню організаційно-економічного механізму, підприємству вдається досягти своїх цілей у конкурентному середовищі та забезпечити власникам бажаний результат.

Проблематику розробки та застосування організаційно-економічного механізму ефективного функціонування сільськогосподарського виробництва досліджували багато вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: П. Березівський, В. Габор, І. Гончарук, П. Саблук, Г. Калетник, П. Макаренко, В.

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Ольга ХАЄЦЬКА

Месель-Веселяк, І. Лукінов, Ю. Лузан, О. Шпикуляк, О. Хаєцька та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна ситуація свідчить, що аграрні утворення, які виникли внаслідок перетворення колишніх сільськогосподарських підприємств, не лише не змогли збільшити економічний потенціал, а також у більшості випадків виявили низьку ефективність господарської діяльності та негативну динаміку розвитку.

Сучасні зміни в економіці та політиці відбуваються набагато швидше. Щоб сільськогосподарські підприємства змогли продовжувати функціонувати, вони повинні максимально враховувати макро- і мікроекономічні умови господарювання. Це вимагає швидкого та вмілого використання наявних ресурсів за допомогою ефективного організаційно-економічного механізму. Такий механізм має бути надзвичайно гнучким і враховувати не лише економічні, але й природні закони [1].

Крім того, війна, конфлікт в регіоні може серйозно позначитися на формуванні організаційно-економічного механізму функціонування аграрних підприємств. Нестабільність, руйнування і перерви в постачанні можливостей та ресурсів можуть суттєво ускладнити управління та планування виробництва. Такі умови вимагають від підприємств ще більшої гнучкості і здатності швидко адаптуватися до змін, щоб забезпечити продовження діяльності та збереження ефективності навіть у складних умовах конфлікту.

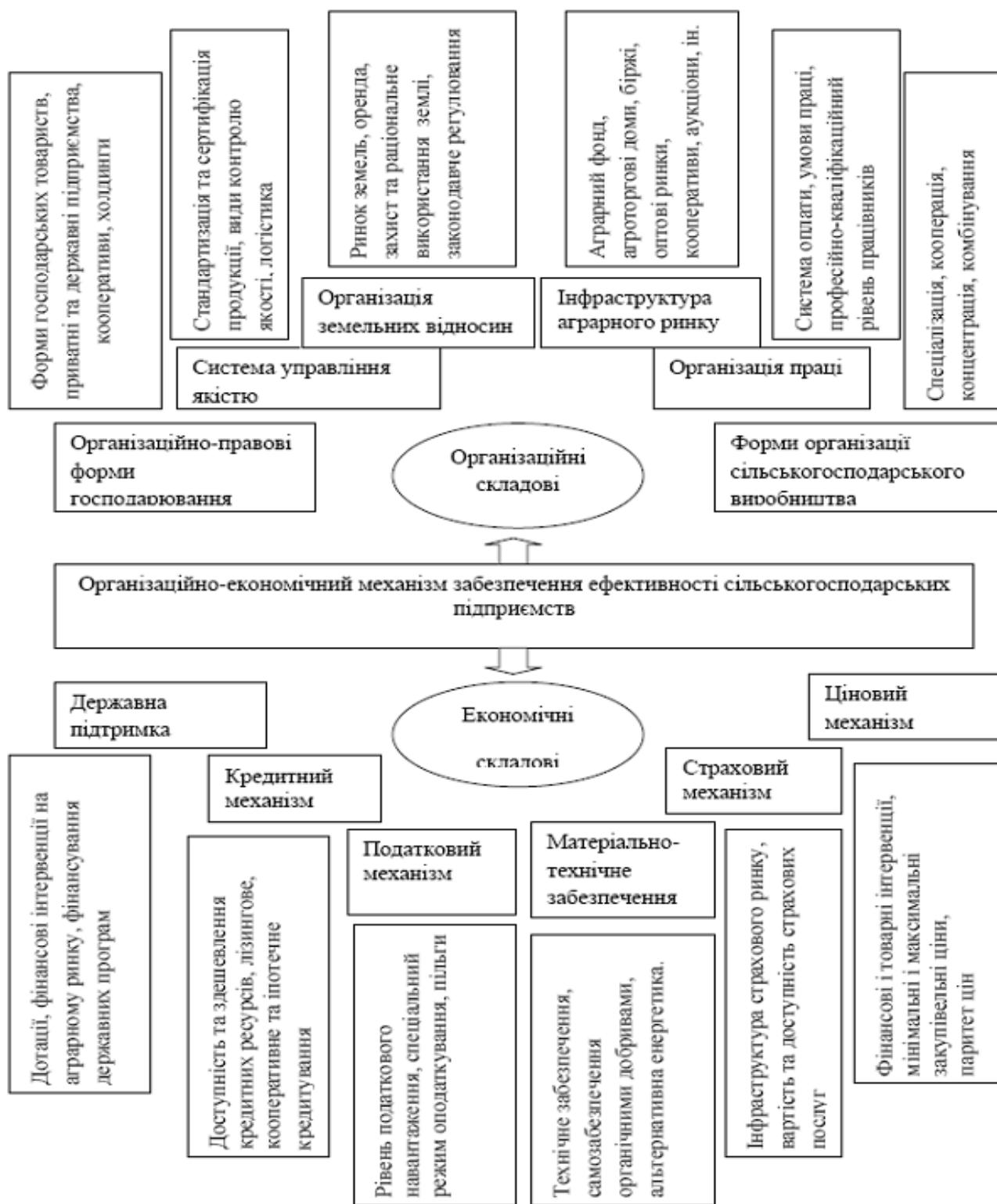
Основними видами механізмів управління виступають: організаційні, економічні, структурні механізми, механізми організації управління, технічні і адміністративні, інформаційні механізми та інші.

Організаційно-економічний механізм це сукупність систем, що сприяють комплексному узгодженню економічних інтересів підприємства агропромислового комплексу, місцевих органів влади та жителів сільської місцевості в сфері задоволення сукупних потреб.

Модель ефективного організаційно-економічного механізму забезпечення дохідності сільськогосподарських підприємств, має бути сформована з врахуванням таких принципів: децентралізації, компактності, інтенсивності, скорочення проміжних ланок, діалектичної взаємодії саморегуляції з державним регулюванням, гнучкості, відкритості, адекватності соціально-економічній ситуації. Складовими організаційно-економічного механізму є його методи, форми та важелі.

Організаційно-економічний механізм забезпечення дохідності сільськогосподарських підприємств слід розуміти як комплекс організаційних (правових, виробничих, управлінських та соціальних) і економічних заходів (зовнішньої і внутрішньої дії), які в процесі взаємодії і взаємозв'язку здійснюють активний вплив на економічний інтерес аграрних формувань з метою підвищення їх ефективності [2].

На рис. 1 відображено основні складові організаційно-економічного механізму забезпечення ефективності сільськогосподарських підприємств. Одним з найважливіших складових компонентів організаційно-економічного механізму забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та і підприємства, зокрема, слід вважати управління якістю продукції.

Рис 1. Організаційно-економічний механізм забезпечення ефективності сільськогосподарських підприємств

Джерело: сформовано автором за результатами дослідження

Якість товарів і послуг, може забезпечити значні конкурентні переваги на цільових ринках. Важливою умовою отримання високоякісної сільськогосподарської продукції є також моніторинг дотримання якості на всіх стадіях її життєвого циклу – до виробничого, виробничого та після виробничого. Найважливішою умовою досягнення конкурентних переваг

сільськогосподарської продукції, у тому числі за рахунок доступу до якісної сировини, є розвиток інтеграційних процесів, спрямованих на ефективне поєднання доцільності сільськогосподарських товаровиробників різних форм власності та промислових підприємств.

Впливаючи на економічні відносини у сфері виробництва, організаційно – економічний механізм є основним інструментом державного регулювання економіки, яке ґрунтується на правових законодавчих актах.

Організаційний механізм – це цілісний комплекс причинно-слідчих зв'язків, які забезпечують доцільне перетворення вихідної ситуації в кінцеву.

Економічний механізм – це відкрита складна інтегрована, багаторівнева система форм і методів господарювання, яка постійно розвивається та складається із комплексу взаємопов'язаних елементів, які в свою чергу направлені на ефективне використання ресурсів в процесі діяльності та забезпечення стійкого розвитку [3].

Організаційні важелі механізму конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції повинні передбачати створення ефективно функціонуючої системи управління суб'єктами господарювання через удосконалення основних функцій управління конкурентоспроможністю продукції та підвищення адаптивності і господарюючих структур до динамічних конкурентного середовища.

Важливий резерв підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції закладений у підготовці висококваліфікованих спеціалістів, спроможних організувати безбиткове виробництво конкурентоспроможної продукції високої якості, її реалізацію, поліпшувати організацію праці на підприємстві.

Ефективний розвиток сільськогосподарських підприємств та конкурентоспроможність їхньої продукції у довгостроковому періоді можуть бути забезпечені шляхом раціонального поєднання і збалансованості потенціальних можливостей та механізмів як внутрішньосистемного, так і зовнішнього спрямування. Пріоритетним у досягненні такої стратегічної цілі є організаційно-економічний механізм.

Отже, виробництво конкурентоспроможної продукції вимагає суттєвих змін характеру економічних відносин в АПК, удосконалення системи цін, дотацій, кредитів, оподаткування.

Організаційно-економічний механізм ефективного управління підприємства визначається не лише факторами зовнішнього середовища підприємства, в першу чергу ефективність залежить від дій персоналу в процесі діяльності організації, в процесі реалізації розроблених планів і програм розвитку підприємства, в процесі досягнення певних цілей. Тобто, ефективність управління залежить від адекватності обраних стратегій цілям підприємства, оптимальності процесів реалізації стратегій, мотивації персоналу на досягнення цілей, кваліфікації персоналу, технології та стилю управління.

Важливу роль в організаційно-економічному механізмі забезпечення економічної стійкості відіграє стратегічне управління. Формування стратегічних

напрямів забезпечення економічної стійкості підприємства повинно здійснюватися на основі вибору варіантів використання обмежених ресурсів, які в довготривалій перспективі сприятимуть скороченню втрат підприємства, зростанню його спроможності компенсувати негативні впливи факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, реалізації стратегії стійкого розвитку.

Розглянувши складові елементи організаційно-економічного механізму забезпечення стратегічного розвитку підприємства, слід зазначити, що запропонований механізм – відкрита, динамічна система, яка враховує вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на рівень економічної стійкості підприємства, спирається на стратегічне управління та направлений на досягнення основних цілей стійкого розвитку [5].

Висновки. Удосконалення організаційно – економічного механізму забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції повинно здійснюватися через створення ефективної системи поєднання економічних заходів, форм та методів, що визначають порядок та зміст управління конкурентоспроможністю продукції з елементами правового та організаційного забезпечення.

Високої ефективності стратегічного управління економічною стійкістю підприємства можливо досягти застосувавши адекватний, науково-обґрунтований організаційно-економічний механізм її забезпечення. Формування зазначеного механізму необхідно розпочинати з визначення його основних складових елементів, цілей, завдань, методів, інструментарію, принципів, функцій тощо.

Список використаних джерел:

1. Гуменюк М.М. Удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення ефективності сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. № 12, 2018. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2637>
2. Бондар О. Організаційно-економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. *Збірник наукових праць. Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи*. Вип. 4. Том 2. Київ, 2019. С.51-57.
3. Гордієць Т.М. Сутність організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки регіону. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 3. Т. 3. С. 135-139.
4. Хаєцька О.П. Підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств України. *Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 90-річчю економічної освіти в ХНАУ ім. В.В. Докучаєва*. 3-4 жовтня 2019 р.
5. Гринько Т.В., Гвініашвілі Т.З., Алещенко В.І. Стратегічне управління як елемент організаційно-економічного механізму забезпечення економічної стійкості підприємства. *Економіка і держава*. 2021. № 12. С. 30–34. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.12.30 URL: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2021/7.pdf

Вікторія ГОРДІЄЦЬ*
студентка 1 курсу магістратури,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Віницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ВИРОЩУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР В УМОВАХ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

***Анотація.** У статті досліджено наукові аспекти ефективності використання земельних угідь у контексті виробництва сільськогосподарських культур, що дозволило проаналізувати основні підходи щодо поняття ефективності як головного фактору діяльності у сільському господарстві. Доведено, що під ефективністю діяльності розуміють результативність від вкладених ресурсів, а у сільському господарстві – урожайність внаслідок використання земельних угідь.*

***Abstract.** The article examines the scientific aspects of the efficiency of land use in the context of crop production, which made it possible to analyze the main approaches to the concept of efficiency as the main factor of activity in agriculture. It has been proven that the efficiency of activity is understood as the effectiveness of the invested resources, and in agriculture - the productivity due to the use of land.*

Вступ. Актуальність теми дослідження полягає у необхідності забезпечення ефективного функціонування сільського господарства. Ефективним сільське господарство є у тому випадку, якщо відбувається результативна діяльність усіх господарюючих у галузі суб'єктів – починаючи від господарств населення, включаючи фермерські господарства та закінчуючи іншими сільськогосподарськими підприємствами.

Головною проблемою у досягненні оптимального обсягу виробництва сільськогосподарських культур є відсутність науково обґрунтованих підходів щодо використання земельних угідь з врахуванням показника ефективності як граничного фактору середовища функціонування у рослинницькій сфері.

Виклад основного матеріалу. Особливості сільського господарства – залежність від сезонності та небезпека перевиробництва продукції, тому урожайність як показник ефективності повинен регулюватись виробником у розрахунку до потреб у сільськогосподарській продукції з боку споживачів. Іншими словами, у сільському господарстві земельні ресурси не звичайний факторний показник, а чинник регулювання виробником обсягу вирощеної продукції.

---

* Науковий керівник: д.е.н., професор кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Андрій САХНО

У нашому випадку розглянемо діяльність сільськогосподарських підприємств та господарств населення як головних суб'єктів господарювання. Сільськогосподарські підприємства є основою підприємницької діяльності на селі, оскільки саме вони здатні швидко мобілізувати фінансові ресурси та організувати виробництво з метою отримання комерційного результату. Фермерські господарства на теперішній час можна розглядати як найбільш перспективну форму організації виробництва на селі, оскільки їх головна основа – приватна власність та зацікавленість у раціональному використанні сільськогосподарських угідь.

Господарства населення слід розглядати як складову підприємницького середовища, що формується внаслідок діяльності дрібних селянських організацій заснованих на праці окремих родин.

Таким чином, сільськогосподарське виробництво розвивається з одного боку шляхом необхідності забезпечення потреб держави у вигляді дотримання продовольчої безпеки, з іншого – через стимулювання підприємництва, зокрема малого бізнесу.

Таблиця 1

Показники вирощування сільськогосподарських культур за підприємствами

№	Культури	Обсяг виробництва, тис т	Площа з якої зібрано врожай, тис га	Посівні площі культур, тис га
1	Культури зернові та зернобобові	42315,2	8417,2	12171
2	Буряк цукровий фабричний	9508,0	171,7	184
3	Соняшник	9988,8	4466,8	5293
4	Картопля	433,5	16,6	1208
5	Культури овочеві	444,5	15,5	373

Джерело: сформовано на основі [1]

Розглянемо показники діяльності сільськогосподарських підприємств, у тому числі фермерських господарств, а також господарств населення (табл. 1 – табл. 3) за основними видами культур: культури зернові та зернобобові, буряк цукровий фабричний, соняшник, картопля та культури овочеві. Пропонуємо використання земельних ресурсів розглядати з точки зору аналізу площ з яких зібрано врожай та посівних площ культур.

Як показує табл. 1, підприємства більше всього вирощують культури зернові та зернобобові (42315,2 тис га) порівняно з іншими культурами, відповідно для цього використовується найбільший обсяг площ (8417,2 тис га). Найменший обсяг – вирощування картоплі (433,5 тис т), хоча найменша площа з якої зібрано врожай (15,5 тис га) належить культурам овочевим.

Виходячи з цього, визначимо ефективність вирощування сільськогосподарських культур – урожайність (визначається як відношення обсягу виробництва до площі з якої зібрано врожай).

У нашому випадку цей показник для культур зернових та зернобобових склав 5,03 т / га, буряку цукрового фабричного – 55,37 т / га, соняшнику – 2,24 т

/ га, картоплі – 26,11 т / га, культур овочевих – 28,68 т / га. Таким чином, за рівнем продуктивності вирощування культур зернових та зернобобових найменш вигідно, у той час найбільш доцільно вирощувати буряк цукровий фабричний.

У контексті табл. 1 проаналізуємо показники вирощування сільськогосподарських культур за фермерськими господарствами, оскільки вони є складовою сільськогосподарських підприємств (табл. 2). Зазначимо, що у межах діяльності сільськогосподарських підприємств вирощування культур зернових та зернобобових фермерськими господарствами складає 19,87%, буряку цукрового фабричного – 5,79%, соняшнику – 20,81%, картоплі – 24,82%, культур овочевих – 22,74%.

Аналогічно розрахуємо частку площ фермерських господарств під культури зернові та зернобобові – 23,88%, буряк цукровий фабричний – 5,53%, соняшник – 24,52%, картоплю – 28,31%, культури овочеві – 24,52%.

Урожайність культур, вирощених фермерськими господарствами має наступний вигляд: культури зернові та зернобобові – 4,18 т / га, буряк цукровий фабричний – 57,92 т / га, соняшник – 1,90 т / га, картопля – 22,90 т / га, культури овочеві – 26,60 т / га. Порівнюючи отримані результати з показниками урожайності по сільськогосподарських підприємствах, слід зазначити, що урожайність по фермерських господарствах за більшістю культур нижча: по культурах зернових та зернобобових на 0,85 т / га, соняшнику на 0,34 т / га, картоплі на 3,21 т / га, культур овочевих на 2,08 т / га. Лише по буряку цукровому фабричному урожайність по фермерських господарствах вища за урожайність по сільськогосподарських підприємствах на 2,55 т / га.

Таблиця 2

Показники вирощування сільськогосподарських культур за фермерськими господарствами

№	Культури	Обсяг виробництва, тис т	Площа з якої зібрано врожай, тис га	Посівні площі культур, тис га
1	Культури зернові та зернобобові	8407,1	2009,7	12171
2	Буряк цукровий фабричний	550,2	9,5	184
3	Соняшник	2078,8	1095,1	5293
4	Картопля	107,6	4,7	1208
5	Культури овочеві	101,1	3,8	373

Джерело: сформовано на основі [1]

Отримані результати дозволяють зробити висновок про недостатню розвиненість фермерських господарств як з точки зору наявності площ так і здатності збільшувати виробництво.

У розвинених країнах фермерські господарства є основною формою підприємницької діяльності, оскільки їм належить переважна більшість сільськогосподарських земель, у той час як в Україні під різні культури від 6% до 25%. Крім того, співвідношення між частками фермерських господарств у сільськогосподарських підприємствах по обсягу виробництва та площі з якої

зібрано врожай складає фактично 1 до 1, що свідчить про пряmolінійність та залежність фермерських господарств як від держави, так інших суб'єктів бізнесу.

У табл. 3 наведені показники вирощування сільськогосподарських культур за господарствами населення.

Таблиця 3

Показники вирощування сільськогосподарських культур за господарствами населення

№	Культури	Обсяг виробництва, тис т	Площа з якої зібрано врожай, тис га	Посівні площі культур, тис га
1	Культури зернові та зернобобові	11548,5	3355,7	12171
2	Буряк цукровий фабричний	433,5	12,1	184
3	Соняшник	1340,0	771,2	5293
4	Картопля	20465,7	1187,7	1208
5	Культури овочеві	7067,1	359,4	373

Джерело: сформовано на основі [1]

Урожайність по культурах зернових та зернобобових склала 3,44 т / га, буряку цукрового фабричного – 35,83 т / га, соняшнику – 1,74 т /га, картоплі – 17,23 т /га, культурам овочевим – 19,66 т /га.

На відміну від вирощування сільськогосподарських культур за підприємствами, господарства населення у 2022 році найбільше виростили картоплі порівняно з іншими культурами. Таким чином, господарства населення виростили картоплі у 47,21 рази більше ніж сільськогосподарські підприємства, причому урожайність картоплі у сільськогосподарських підприємств у 1,5 рази вища ніж у господарств населення.

Сільськогосподарські підприємства виростили культур зернових та зернобобових у 3,66 рази більше ніж господарства населення, причому урожайність по даній культурі сільськогосподарських підприємств вища у 1,46 рази. По вирощуванню буряку цукрового фабричного сільськогосподарські підприємства перевищили господарства населення у 21,93 рази, а по урожайності у 1,54 рази. Соняшнику сільськогосподарськими підприємствами було вирощено більше ніж господарствами населення у 7,45 рази, а по урожайності перевага сільськогосподарських підприємств у 1,29 рази. По культурах овочевих господарствами населення вирощено у 15,90 разів більше ніж сільськогосподарськими підприємствами, однак і у цьому випадку урожайність сільськогосподарських підприємств по даній культурі вища у 1,46 рази.

Аналогічне відображення по площі, з якої зібрано врожай. По сільськогосподарських підприємствах значне перевищення над господарствами населення: по культурам зернових та зернобобових у 2,51 рази, по буряках цукрових фабричних у 14,19 рази та соняшниках у 5,79 рази. У свою чергу значне перевищення по господарствах населення над сільськогосподарськими підприємствами: по картоплі у 71,55 рази, по культурах овочевих у 23,19 рази.

Таким чином можна зробити висновок, що не дивлячись на обсяги вирощування культур та площі на яких вони вирощуються, рівень урожайності

досліджуваних культур по сільськогосподарських підприємствах вищий ніж у господарств населення від 1,29 до 1,54 раз. Це пояснюється більшими можливостями підприємств як суб'єктів, що мають доступ до значно інтенсифікованих засобів виробництва, оскільки господарства населення здатні вирішувати питання виробництва виключно на локальних ринках держави без залучення сучасних технологій, а тому вони менш мобільні не тільки у виробничому, а й у соціальному та фінансовому плані.

Забезпечення ефективного використання земельних ресурсів передбачає досягнення економічно-доцільного й екологічно-безпечного рівня віддачі від одиниці цих ресурсів, дотримання збалансованості та необхідного рівня вмісту поживних речовин у ґрунті, запобігання різним видам ерозії, запровадження енерго-ощадних біологізованих та екологічно безпечних технологій обробітку ґрунту і вирощування сільськогосподарських культур, науково обґрунтоване проведення меліоративних заходів/

Висновки. Сільськогосподарські підприємства є головним інструментом забезпечення розвитку земельних угідь для вирощування культур, оскільки вони здатні швидко мобілізувати усі ресурси та орієнтуватись на максимальне виробництво. Разом з тим, можна стверджувати про відсутність провідної ролі фермерських господарств як основи сільського підприємництва, оскільки їх діяльність підвищує неефективність по підприємствах загалом, що свідчить про обмеженість виробничого ресурсу з одного боку та проблеми організації аграрних ринків у середині держави з іншого.

Обґрунтовано відсутність ефективної політики щодо використання площ та досягнення оптимального виробництва сільськогосподарських культур, що проявляється з одного боку надлишком посівних площ, з іншого – недостатністю виробництва. Оскільки обсяг площ з яких зібрано врожай, в основному, відповідає тенденціям виробництва продукції, можна вважати доведеним наявність неефективного використання посівних площ для виробництва деяких культур як підприємствами, фермерськими господарствами, так і господарствами населення.

Список використаних джерел:

1. Сільське господарство України за 2022 рік : статистичний збірник / Державна служба статистики України; відповідальний за випуск: Олег Прокопенко. Київ, 2023. 162 с.
2. Краснолуцький О.В., Шевченко О.В. Еколого-економічний стан і способи сучасного сільськогосподарського землекористування. *Вісник аграрної наук.*: 2018. № 3(780). С. 68-74.
3. Сєдов А.О. Земельно-ресурсний потенціал як основа ефективного сільськогосподарського підприємства. *Інноваційна економіка*. 2012. № 11(37). С. 154-160.

Сергій ЗЄЛЬНІКОВ*
магістр першого року навчання,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

***Анотація.** В новому вимірі безпеки посилюється роль економічної складової, зокрема, виняткове значення мають питання енергетичної безпеки. Останні події початку XXI століття та війна наочно продемонстрували, наскільки світова економічна стабільність залежить від коливань цін на енергетичні ресурси. У статті розглянуто шляхи підвищення енергоефективності та забезпечення енергетичної безпеки України шляхом залучення відновлюваних джерел енергії. Визначено основні пріоритети міжнародної політики та державної політики національної безпеки України. Виокремлено основні перспективи розвитку енергетичної сфери ЄС та України. Досліджено можливості забезпечення енергетичної безпеки з урахуванням пріоритетності завдань для підвищення енергетичної ефективності країни.*

***Abstract.** In the new dimension of security, the role of the economic component is strengthened, in particular, the issues of energy security are of exceptional importance. The recent events of the early 21st century and the war have clearly demonstrated how much global economic stability depends on fluctuations in energy prices. The article discusses ways to improve energy efficiency and ensure energy security of Ukraine by attracting renewable energy sources. The main priorities of international policy and the state policy of national security of Ukraine are determined. The main prospects for the development of the energy sphere of the EU and Ukraine are allocated. The possibilities of ensuring energy security are studied, taking into account the priority of tasks for improving the energy efficiency of the country.*

Вступ. Забезпечення енергетичної безпеки країни – один із пріоритетних, але непростих для системи державного управління напрямів щодо забезпечення національної безпеки, тому що управлінська діяльність у цій сфері потребує врахування різних аспектів життєдіяльності країни. Йдеться про ресурсні, технічні, економічні, екологічні, організаційно-адміністративні, управлінські, соціальні, інноваційні, політичні, геополітичні, безпекові, світоглядні та інші аспекти енергозабезпечення життєво важливих потреб людини, суспільства, суб'єктів господарювання та держави.

Енергетична безпека, будучи однією з найважливіших складових частин

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ Яна ПАЛАМАРЕНКО

економічної безпеки, здатна забезпечити сталий розвиток економіки України. Головними напрямками вирішення цієї проблеми є: зниження енергетичної залежності, диверсифікація джерел постачання, підвищення енергетичної ефективності та забезпечення соціальної стабільності.

Виклад основного матеріалу. Енергетична безпека на сьогодні є однією з найважливіших складових частин економічної безпеки країни, оскільки лише за надійного забезпечення паливно-енергетичними ресурсами можливе повноцінне функціонування всіх економічних і державних інституцій. У сучасному світі енергетика є основою практично всіх сфер життєдіяльності та не лише відіграє вирішальну роль в економічному прогресі країни, а й виступає базою забезпечення сталого розвитку суспільства загалом. Водночас уважати рівень енергетичного забезпечення держави (суспільства) цілком надійним за будь-яких соціально-політичних умов неможливо [1, с. 61]. Зазначимо, що енергетична безпека – один із пріоритетів національних урядів. Кожна держава визначає цілі політики у сфері енергетичної безпеки та механізми її реалізації, зважаючи на власні особливості організації життєдіяльності суспільства та моделі державного управління [2, с. 5].

Також, проведений аналіз літератури показав, що у свою чергу, енергетична безпека являє собою комплексне поняття, що охоплює декілька рівнів, а саме: політичний (енергонезалежність держави чи регіону); техногенний (шкода завдана життю, здоров'ю, навколишньому середовищу); економічний (цінова політика та стратегічні запаси енергоресурсів); соціальний (доступній енергоспоживання для населення).

Зокрема, варто зазначити, що енергетична безпека є однією з найважливіших та головних складових національної безпеки, тому що впливає на процеси не тільки енергетичної системи, а всього національного господарства. Вона визначається як стан забезпечення держави паливно-енергетичними ресурсами, що гарантують її повноцінну життєздатність, а також здатність забезпечити нормальне функціонування економіки, енергетичну незалежність та енергетичну безпеку країни [3, с. 241].

Визначення енергетичної безпеки є складним завданням, оскільки це поняття може мати різні аспекти та тлумачення залежно від контексту. Ми погоджуємося з думкою вченого-економіста М. Гуцулом, який зазначає, що енергетична безпека може розглядатися як забезпечення стійкого, надійного та доступного постачання енергії для задоволення потреб суспільства, з урахуванням екологічних, економічних та соціальних аспектів [4].

Зазначимо, що обґрунтоване трактування поняття «відновлюваних джерел енергії» опубліковано Міжнародним енергетичним агентством (МЕА) у 2002 р. Згідно з ним відновлювані джерела енергії поділяються на: спалювані: продукти тваринництва, тверда біомаса, продукти рослинного походження; рідка біомаса або газ, який отримують шляхом анаеробної ферментації біомаси та твердих відходів; побутові та промислові відходи; водні ресурси: енергія води великих та малих гідроелектростанцій; енергія Землі, у вигляді гарячої води або пари (геотермальна енергія); енергія сонячного випромінення; енергія вітру; енергія морських хвиль, океану та припливів.

Відтак, вирішення проблеми енергетичної залежності країни, можливе в першу чергу завдяки диверсифікації енергетичних ресурсів, оптимізації моделі енергоспоживання та впровадження енергоефективних технологій на основі зеленої енергетики. У вітчизняному законодавстві вперше поняття «нетрадиційні і поновлювальні джерела енергії» трактувалось в Законі України «Про енергозбереження» від 1 липня 1994 року. Сутність змісту даного поняття полягало у визначення чистих джерел енергії, що мають сталий постійно або періодичний характер існування та функціонують у природному середовищі шляхом потоків енергії вітру, тепла Землі, Сонця, енергії морів, океанів, річок та біомаси. Перспективи розвитку зеленої енергетики викликали необхідність чіткого регламентування економічних, правових та організаційних аспектів їх використання [5, с. 175].

На сьогодні основними проблемами, що стоять на шляху до розвитку зеленої енергетики в Україні є необхідність суттєвих первинних капіталовкладень у будівництво нових потужностей відновлюваної генерації, значна відстань від мереж, перешкоди спричинені бюрократичними процедурами місцевого рівня, відсутність постійного генерування деяких відновлюваних джерел енергії, пошук резервів згенерованої енергії тощо. В першу чергу, це реальна можливість здобуття Україною енергетичної незалежності, значний потенціал відновлюваних ресурсів, мінімальні викиди парникових газів в атмосферу, невичерпність джерел відновлюваної енергетики, відновлення енергетичної інфраструктури, запровадження інноваційних технологій тощо. Розвиток відновлюваної енергетики визнаний важливим фактором підвищення енергетичної безпеки України на законодавчому рівні.

Європейський союз та Україна стикаються з різними викликами, пов'язаними з постачанням, розподілом та використанням енергетичних ресурсів. Розуміння схожих та відмінних аспектів енергетичної безпеки цих двох суб'єктів є важливим для розробки ефективних стратегій і політик. Європейський союз, як один з найбільших світових гравців в енергетичній сфері, зосереджує свої зусилля на забезпеченні енергетичної незалежності, диверсифікації джерел постачання, розвитку відновлюваної енергетики та підвищенні енергоефективності. Україна, в свою чергу, веде активну політику щодо забезпечення енергетичної безпеки, зосереджуючись на диверсифікації постачання газу та нафти, розвитку вітчизняних джерел енергії та модернізації енергетичної інфраструктури [6, с. 57].

Також нами було досліджено та виокремлено перспективи розвитку енергетичної сфери ЄС та України (табл. 1).

Враховуючи перспективи розвитку відновлюваної енергетики можна припустити здешевлення зелених технологій та збільшення потенціалу їх впровадження. До основних заходів у реалізації стратегічної мети розвитку відновлюваної енергетики є наступні: стабілізація, прогнозування, та впровадження механізму стимулювання будівництва сонячних та вітрових електростанцій; проведення міжнародних масштабних заходів популяризації українського ринку відновлюваних джерел енергії для залучення міжнародних інвесторів та фінансових фондів; збільшення електричної та теплової генерації,

шляхом використання біомаси як палива; поширення інформації про можливості використання біомаси як палива в індивідуальному тепловому постачанні; сприяння запровадженню конкурентних ринків біомаси.

Таблиця 1

Перспективи розвитку енергетичної сфери ЄС та України

№	Етапи	Характеристика
1	ЄС має за мету забезпечити стабільне, стійке та стале постачання енергоресурсів шляхом розвитку інтегрованого єдиного енергетичного ринку та співпраці з іншими країнами.	Це включає розвиток відновлюваної енергетики, зменшення залежності від вуглеводнів та покращення енергоефективності.
2	Україна має потенціал для розвитку своєї енергетичної сфери, зокрема в галузі відновлюваної енергетики, яка може сприяти зменшенню залежності від імпорту та забезпечити стале та стійке постачання енергії.	Крім того, розвиток енергоефективності та модернізація енергетичної інфраструктури є важливими напрямками для забезпечення енергетичної безпеки.
3	Україна має потенціал стати важливим партнером ЄС в енергетичній сфері, забезпечуючи стабільне та надійне постачання енергоресурсів.	Співпраця включає обмін технологіями, досвідом та кращими практиками у сфері енергоефективності, розвитку відновлюваних джерел енергії та модернізації енергетичної інфраструктури.
4	Україна може отримати підтримку та інвестиції з боку ЄС для розвитку своєї енергетичної сфери.	Це може включати фінансування проєктів з підвищення енергоефективності, розширення використання ВДВ та модернізації енергетичної інфраструктури.
5	Україні необхідно приділяти пріоритетну увагу модернізації своєї енергетичної системи, зокрема шляхом впровадження новітніх технологій та розвитку відновлюваної енергетики.	Це допоможе забезпечити стабільне та стійке постачання енергії, зменшити залежність від імпорту та скоротити вплив на навколишнє середовище.
6	Україна повинна активно співпрацювати з ЄС та іншими країнами, зокрема в контексті розвитку інтеграції у єдиний енергетичний простір ЄС.	Для цього необхідно впроваджувати стандарти та правила, що відповідають європейським нормам, зокрема щодо енергоефективності, прозорості ринку та конкурентоспроможності.
7	Україна повинна продовжувати роботу над диверсифікацією постачання енергоресурсів, шляхом розширення співпраці з різними постачальниками та розвитком нових транспортних маршрутів.	Важливо підтримувати добрі відносини зі сусідніми країнами та активно співпрацювати на регіональному рівні з метою створення стабільних та надійних постачальних шляхів.
8	Необхідно покращувати енергетичну інфраструктуру, з розвивати та модернізувати мережі передачі та розподілу енергії, підвищувати їх надійність та ефективність.	Потрібно розвивати системи енергозбереження та використання відновлюваних джерел енергії, що допоможе знизити витрати та залежність від імпорту.
9	Україні необхідно активно працювати над підвищенням енергетичної свідомості населення та бізнесу.	Пропагувати енергоефективні технології та споживання, а також стимулювати розвиток інноваційних рішень у сфері енергетики.

Джерело сформовано автором на основі [6, с. 71].

Отже, варто зазначити, що співпраця з ЄС також може допомогти Україні

покращити свої енергетичні стандарти, законодавство та регуляторну політику, що сприятиме створенню стійкого та прозорого енергетичного ринку, а також залученню іноземних інвесторів.

Ефективність використання енергетичних ресурсів можна оцінити з позиції розвитку економіки країни. Окремі прогресивні країни, такі як Канада, Австралія ефективно використовуючи мінерально-сировинний потенціал диверсифікували економіку, не допустивши монопродуктового експорту та залежності. Отже, розвиток енергетичного сектору повинен стимулювати зростання галузей, що виробляють засоби виробництва для сировинної галузі, а також галузей, пов'язаних з переробкою сировини.

Висновки. Проведене дослідження показало, що енергетичної безпеки України можна досягти за умови незалежності національної економіки від постачальників енергоносіїв, розширення обсягів використання вітчизняних енергоресурсів, а також впровадження енергозберігаючих технологій. Тому сучасне завдання енергетичної безпеки України в умовах глобалізаційних викликів та характеру загроз – це забезпечення можливості стабільно виробляти та використовувати енергію з метою сприяння економічному зростанню країни та підвищення рівня якості життя населення. Одним з пріоритетних напрямів забезпечення енергетичної безпеки країни є застосування нетрадиційних джерел енергії.

Список використаних джерел:

1. Ільєнко А.С. Енергетична безпека України: сутність, загрози та механізми регулювання. вчені записки тну імені В.І. Вернадського. серія: державне управління. 2019. № 4. С. 61-66.
2. Суходоля О.М., Харазішвілі Ю.М., Бобро Д.Г., Сменковський А.Ю., Рябцев Г.Л., Завгородня С.П. Енергетична безпека України: методологія системного аналізу та стратегічного планування. Київ. 2020. 178 с.
3. Щербина С.В. Державне регулювання аграрного сектору в контексті забезпечення енергетичної безпеки України. Державне управління та місцеве самоврядування. 2015. № 2(25). С. 239-250.
4. Гуцул М. Енергетична безпека: забезпечення стійкого, надійного та доступного постачання енергії для задоволення потреб суспільства. Вісник національної академії наук України. 2019. №3. С.22-27.
5. Миколюк О. А. Стан та розвиток відновлюваних джерел енергії. Вісник хмельницького національного університету. 2019. № 1. С. 183-174.
6. Походенко Б.О. Огляд та порівняльний аналіз концепцій енергетичної безпеки Європейського Союзу й України. Вісник харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2023. № 17. С. 56-79.

Ірина ОНАЧЕНКО*
студентка 2 курсу
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

М'ЯСОПРОДУКТОВИЙ ПІДКОМПЛЕКС УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

***Анотація.** Тваринництво друга після рослинництва важлива галузь сільського господарства. Вона забезпечує населення цінними продуктами харчування: молоком, м'ясом, яйцями, а харчову, легку, фармацевтичну та інші галузі промисловості сировиною. М'ясопродуктовий підкомплекс України об'єднує товаровиробників сільськогосподарської продукції, торговельні організації та підприємства м'ясопереробної галузі у процесі вирощування худоби та птиці, а також їх переробки та реалізації готової продукції. Стаття присвячена аналізу м'ясопродуктового підкомплексу в Україні під час війни росією. В статті досліджено розвиток м'ясопродуктового підкомплексу, пріоритетні напрямки врегулювання його стану.*

***Abstract.** Animal husbandry is the second most important branch of agriculture after crop production. It provides the population with valuable food products: milk, meat, eggs, and the food, light, pharmaceutical and other industries with raw materials. The meat product sub-complex of Ukraine unites producers of agricultural products, trade organizations and enterprises of the meat processing industry in the process of raising livestock and poultry, as well as their processing and sale of finished products. The article is devoted to the analysis of the meat product sub-complex in Ukraine during the war with Russia. The article examines the development of the meat product sub-complex, the priority directions for regulating its condition.*

Вступ. Серед галузей сільського господарства, тваринництво стоїть на першому місці у виробництві важливих продуктів харчування для людини, таких як молоко, м'ясо, яйця, а також постачає різноманітну сировину для промисловості (харчову, легку, фармацевтичну тощо). Збільшення живої ваги тварин, яке зростає в галузі тваринництва, відіграє важливу роль у агропромисловому комплексі України. Цей розвиток спостерігається в секторі м'ясної продукції, який об'єднує виробників сільськогосподарської (тваринницької) продукції, торговельні структури та підприємства м'ясопереробної галузі. Це відбувається під час вирощування та переробки худоби та птиці, а також при просуванні готової продукції.

Виклад основного матеріалу. М'ясопродуктовий сектор є однією з ключових стратегічних галузей народного господарства, спрямованою на

---

* Науковий керівник: д.ф.е., асистент кафедри економіки та підприємницької діяльності - Людмила БОЛТОВСЬКА

забезпечення населення необхідною кількістю м'яса та м'ясних продуктів відповідної якості. Рівень розвитку підприємств у м'ясопродуктовому секторі є важливим показником якості життя населення та відіграє значну роль у забезпеченні продовольчої безпеки.

Виробництво харчових продуктів завжди відіграло і продовжує відігравати важливу роль для всього людства на світовому рівні. Забезпечення продовольчої безпеки розглядається як важливий фактор і основний показник соціального благополуччя кожної країни, впливаючи на стійкість її економічної структури та системи управління. У цьому контексті м'ясопродуктовий підкомплекс має особливе значення, а сектор тваринництва відіграє важливу роль.

Стан розвитку регіональних ринків скотарства та питання забезпечення населення необхідними м'ясопродуктами є найбільш актуальними проблемами у всьому світі. Ринок скотарської продукції, подібно до будь-якого іншого ринку, формується на основі взаємодії між виробниками та споживачами, урахуваючи попит, пропозицію та механізми ринкової конкуренції. Подальший розвиток ринку скотарської продукції є однією з ключових проблем аграрного сектору економіки, яка вимагає якісних перетворень для забезпечення ефективної діяльності цієї галузі. Вирішення цього завдання пов'язане з формулюванням стратегічних напрямків розвитку м'ясопродуктового сектору, в рамках яких слід вживати державні заходи щодо нормативно-правового, фінансово-економічного та іншого регулювання ринку м'ясної продукції [1].

Купівельна спроможність населення зазнає певного ослаблення через економічні наслідки пандемії, військову агресію росії та підвищену інфляцію, проте середня ціна для споживача на свинину показує мінімальні коливання протягом року. Помірні підвищення цін сприяли збільшенню споживання вітчизняної свинини та імпортованих сировинних матеріалів на внутрішньому ринку. Прогнози експертів вказують на стабільний попит на свинину і в наступному році.

Зазначений приріст «збалансував» відповідне зменшення споживання яловичини та м'яса птиці, тому м'ясний раціон середнього українця, за попередніми оцінками, залишається на рівні 2022 року - приблизно 53,8 кг.

У 2023 році загальний обсяг пропозиції м'яса в Україні становитиме 2271 тис. тонн, що на 13,4% менше, ніж у 2022 році (2706 тис. тонн). Проте це все ще забезпечить споживання м'яса на рівні не менше, ніж у попередньому році. Баланс попиту та пропозицій м'яса та м'ясопродуктів підсумково забезпечить споживання на кожну особу 53,1 кг м'яса, що трошки більше, ніж у 2021 році (53 кг).

Прогнозована пропозиція свинини складатиме 695 тис. тонн, на 13,7% менше, ніж раніше. Споживання на одну особу залишиться на рівні 20 кг на рік, незначно перевищуючи показник попереднього року (19,9 кг).

Пропозиція яловичини, за прогнозами, скоротиться на 23,1% до 253 тис. тонн, що зменшить споживання на одну особу до 6,7 кг (у 2022 році було 7,2 кг).

Пропозиція м'яса птиці впаде на 13,6% до 1300 тис. тонн, але споживання

становитиме 25,7 кг на особу, що трошки більше, ніж у попередньому році (25 кг) [3].

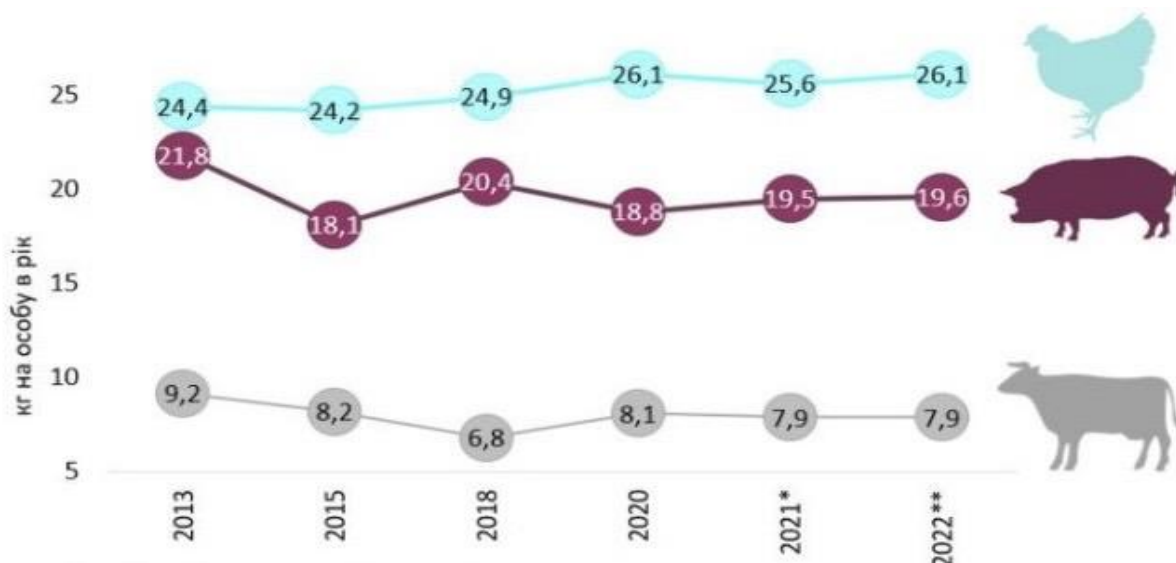

Рис 1. Динаміка споживання м'яса, кг на особу в рік.

Джерело: [2]

Аналіз ринку свіжого м'яса в Україні вказує на перевагу курятини, що в основному пояснюється обмеженою купівельною спроможністю населення. Для середнього українця курятина стає найбільш вигідним вибором. На відміну від сусідніх Польщі та Румунії, українці в середньому споживають більше курятини, а менше свинини і яловичини. Протягом періоду з березня по липень 2022 року курятина залишалась лідером у продажах, займаючи 45,7% ринку, за нею йдуть свинина з 34,2%, а яловичина з 8,6%. Інші види м'яса на ринку є нішевими продуктами з невеликими частками. Також важливо відзначити зростання споживання баранини в Україні, що обумовлене зростаючою популярністю здорового харчування, де баранина розглядається як екологічно стійкий варіант. Збільшення кількості туристів з арабських країн, де баранина традиційно популярна, також сприяло цьому тренду.

Сектор м'ясної продукції представляє собою складну систему, що включає в себе підприємства, які займаються виробництвом кормів, м'яса, його переробкою, дистрибуцією та іншими процесами. Інтеграційні зв'язки між компаніями та організаціями у цьому секторі можуть бути вертикальними або горизонтальними. Незважаючи на складність та велику автономію, ця система не є повністю відокремленою і підтримує тісний зв'язок з оточуючим середовищем. Будь-які зміни у споживчому попиті на м'ясо та м'ясні продукти, в державній економічній політиці чи на світовому ринку негайно або з певною затримкою впливають на стан і подальший розвиток м'ясної промисловості [5].

Крім того, цей напрямок відображає загальні зміни в виробництві та споживанні м'ясних продуктів, які виникли внаслідок змін у уявленнях споживачів щодо здорового способу життя та сталого розвитку. Зростає популярність веганської та вегетаріанської дієти, що призводить до зменшення попиту на м'ясні продукти. Також споживачі стають більш обізнаними щодо добробуту тварин і віддають перевагу м'ясу від тварин, які були вирощені в

етичних умовах. Такі тенденції можуть продовжувати впливати на м'ясну промисловість у майбутньому, змушуючи її адаптуватися до нових реалій. У сучасному контексті м'ясопродуктовий сектор, як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні, є найважливішим у виробництві життєво важливих білкових продуктів, відомих своєю значущою біологічною цінністю для здоров'я людини.

Рис. 2. Структура продажів м'яса у березні-липні 2022, у грошовому вираженні, %

Джерело: [4]

У сучасному контексті м'ясопродуктовий сектор, як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні, є найважливішим у виробництві життєво важливих білкових продуктів, відомих своєю значущою біологічною цінністю для здоров'я людини. На цьому етапі розвитку м'ясної промисловості надзвичайно важливо розробити ефективні стратегії та методології з метою підвищення продуктивності, впровадження нових операційних моделей для стабілізації виробництва, створення сприятливих інвестиційних умов, збереження конкурентоспроможності на ринку та забезпечення адекватного рівня споживання м'ясних продуктів серед населення.

Тривала війна між росією та Україною давно вже передбачала призвести до продовольчої кризи та підвищення голоду у всьому світі. Більшість обговорень спрямовані на експорт пшениці для продовольчого споживання. Однак основну частину українського експорту складають кукурудза, соя, шроту та інші корми для галузі тваринництва.

Це означає, що припинення експорту призведе до дефіциту кормів для тварин, а в результаті – до дефіциту м'яса в країнах Близького Сходу, Північної Африки та Азії. Стрімке подорожчання м'яса у цих регіонах може спричинити локальні конфлікти та нові війни.

Для запобігання та зменшення негативного впливу цих явищ необхідне ефективне державне регулювання розвитку інтеграційних процесів на всіх рівнях управління. Уряд приділяє більше уваги найбільш складній та специфічній галузі м'ясопродуктового сектору - вирощуванню яловичини. Для

розвитку інтегрованих структур у цій галузі необхідно застосовувати обережний підхід. Саме у вирощуванні яловичини без ефекту масштабу виробництва складно амортизувати інвестиційні витрати та знизити витрати на одиницю продукції, які є найвищими в м'ясній промисловості. У закордоному вирощуванні яловичини вертикальна інтеграція не є поширеною, однак в Україні виробники стикаються з проблемою відсутності аграрного аутсорсингу, яка виникла в 1990-х роках у свинарстві та призвела до створення інтегрованих структур у галузі. Можливо, ефективним варіантом буде створення регіональних кооперативних центрів для вирощування яловичини, інтеграція малого та середнього бізнесу, спеціалізація на стандартизованому виробництві яловичини з обох напрямків - вирощування та переробки.

Висновок. М'ясопродуктовий підкомплекс є складною мережею, що охоплює як м'ясопереробні підприємства, так і сільськогосподарські. Його основна мета - обробка та виробництво м'ясних продуктів для задоволення потреб населення. Внаслідок цього можна стверджувати, що м'ясопродуктовий підкомплекс має важливе значення для національної економіки. Він складається з спеціалізованих галузей агропромислового комплексу, які тісно пов'язані як економічно, так і технологічно. Ці галузі працюють взаємозв'язано, ділячи спільні економічні цілі, спрямовані на підвищення ефективності та продуктивності підприємств сектору, що відіграють важливу роль у підтримці продовольчої безпеки.

Список використаних джерел:

1. Місюк М.В. Регіональна структура та організація ринку продукції скотарства: теорія, методологія, стратегія: дис. на здобуття наукового ступення доктора економічних наук: 08.00.05. Кам'янецьПодільський, 2013. 469с
2. Динаміка споживання м'яса <https://pigua.info/uk/post/spozivanna-svinini-u-2021-mu-zroslo>
3. Обсяг виробництва м'яса <https://inshe.tv/economics/2022-12-21/728430/?amp=1> <https://pro-consulting.ua/uploads/files/Press-centr/Inform-digest/runok-myasa2.png>
4. Місюк М.В. Регіональна структура та організація ринку продукції скотарства: теорія, методологія, стратегія: дис. на здобуття наукового ступення доктора економічних наук: 08.00.05. Кам'янецьПодільський, 2013. 20с.

Ірина КУЗЬ*
студентка 2 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

***Анотація.** Ця стаття досліджує інвестиційний потенціал України у післявоєнний період. Вона розглядає переваги та виклики інвестування в Україну, а також можливості та перспективи розвитку, включаючи політичну стабільність, наявність природних ресурсів та шляхи вирішення інфраструктурних та фінансових проблем. Висвітлюються ключові аспекти, які впливають на привабливість України для інвесторів, і запропоновані стратегії для максимізації інвестиційного потенціалу країни.*

***Abstract.** This article examines the investment potential of Ukraine in the post-war period. It examines the advantages and challenges of investing in Ukraine, as well as opportunities and prospects for development, including political stability, availability of natural resources, and ways to solve infrastructure and financial problems. Key aspects that affect Ukraine's attractiveness for investors are highlighted, and strategies are proposed to maximize the country's investment potential.*

Вступ. Україна, як одна з найбільших країн Європи, має значний потенціал для приваблення інвестицій у післявоєнний період. З великими ринками, багатими природними ресурсами та кваліфікованою робочою силою, Україна привертає увагу як внутрішніх, так і зарубіжних інвесторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна, як і багато інших країн, стала свідком складного військового конфлікту в своїй історії, який залишив негативний відбиток на багатьох сферах її життя. Проте навіть у важкі часи можуть з'являтися нові можливості, особливо в контексті інвестиційного потенціалу.

Інвестиційний потенціал України у післявоєнний час є предметом багатьох обговорень та аналізів. Ця країна має великий потенціал для залучення іноземних інвестицій через кілька ключових аспектів.

По-перше, важливо відзначити географічне розташування України як стратегічно важливого пункту на карті Європи. Знаходячись між Східною та Західною Європою, Україна може стати мостом для торгівлі та інвестицій між

---

* Науковий керівник: доктор філософії з економіки, старший викладач кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Денис ТІТОВ

цими регіонами. Це відкриває широкі можливості для розвитку транзитних коридорів, інфраструктури та логістики.

По-друге, Україна має значний потенціал у сфері сільського господарства. Землі України відомі своєю родючістю, але цей сектор все ще потребує модернізації та інвестицій у нові технології. Залучення іноземних інвестицій у виробництво та обробку сільськогосподарської продукції може значно підвищити ефективність галузі та виробництво для експорту.

Також, великий інтерес для інвесторів може викликати енергетичний сектор України. Країна має значні природні ресурси, включаючи вугілля, газ та вітроенергію. Розвиток альтернативних джерел енергії може сприяти не лише зменшенню залежності від імпорту, а й відкривати нові можливості для експорту енергії. Проте, щоб реалізувати весь цей потенціал, Україні потрібно продовжувати реформи в таких сферах, як правова система, боротьба з корупцією, підвищення ефективності державних установ. Це допоможе створити більш привабливу та стабільну інвестиційну клімат.

Зараз Україна переживає дуже важкі часи. Жодне підприємство не є захищеним від ракетних ударів зі сторони РФ. Саме цей фактор є одним з тих, що найбільше стримує інвесторів. Вирішенням цієї проблеми є страхування ризиків з боку міжнародних організацій, що вже мають таку практику. Однією із таких організацій є – різнобічне агентство з інвестиційних гарантій (MIGA), яке входить до групи Світового банку. MIGA реалізовує проекти в країнах, де велися бойові дії. В Україні ситуація складніша, проте досвід цього агенства може нам допомогти. Міністерство економіки вже домовилося з MIGA про старт механізму страхування інвестицій під час війни. Експериментальний проект буде запущено найблищим часом, а його вартість складає 30 млн доларів. В наступному році Україна планує залучити на цю програму близько 1 млрд доларів.

Обсяг інвестицій постійно змінюється і на це впливає багато факторів, особливо важкими у цьому плані стали ковідні часи та повномасштабне вторгнення РФ на територію України (табл. 1).

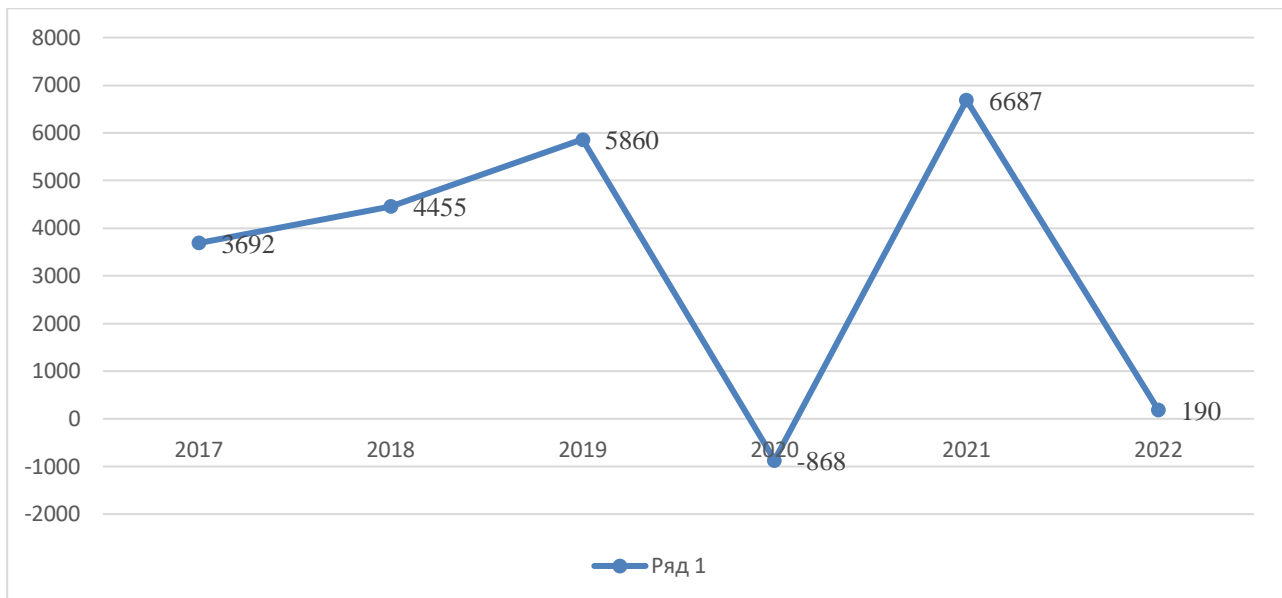
Таблиця 1

Динаміка інвестицій в Україну за період 2018-2022 рр.

Рік		2017	2018	2019	2020	2021	2022
Обсяг інвестицій		3692	4455	5860	-868	6687	190
Сальдо	В млн. дол США	-118	+763	+1405	-6728	+7555	-6497
	В %	-3,2%	+17,1%	24,0%	-775,1%	113,0%	-3419,5%

Джерело: [3]

Для кращої неаочності зміни обсягу закордонних інвестицій до України ми можемо побудувати графік, який покаже нам коли саме відбувалася найбільша просадка.

Рис. 1. Динаміка закордонних інвестицій в Україну за період 2017-2022 рр., млн дол США

Джерело: [3]

Також важливим кроком для інвесторів є визначення в , яку галузь інвестувати, яка продукція може конкурувати на світових ринках, і де додана вартість найбільша?

До початку війни Україна привертала увагу різноманітних інвестиційних компаній, фондів та організацій, які сприяють розвитку бізнесу та інвестиційного клімату в країні. Серед них Dragon Capital, Horizon Capital, Sigma Bleyzer, Western NIS Enterprise Fund (WNISEF), Investment Capital Ukraine (ICU), U. Ventures, Avellum. Ці компанії та фонди активно сприяли розвитку інвестиційного клімату в Україні, надаючи експертизу та підтримку для різних проектів та ініціатив.

В Україні є 10 галузей, які мають інвестиційний потенціал:

Оборонно-промисловий комплекс (\$43 млрд інвестиційного потенціалу). Збройні Сили України і надалі потребуватимуть постійного озброєння. Нам потрібен захист та гарантія нашої безпеки, окрім того, розвиток Military-tech та оборонно-промислового комплексу посилять експортний потенціал країни.

В Україні розвинений процес повного циклу виробництва титану. Має досвід металургійних високотехнічних процесів. Від 1992 до 1997 року обсяги виробництва металургійної промисловості знижувалися, в 1997 році було зафіксовано збільшення обсягів виробництва на 12 %.

У результаті, за підсумками 1997 року металургійна промисловість забезпечила майже 20 % ВВП і 20 % експорту України. В 2000 році рентабельність галузі становила 26,3 %. За підсумками 2007 року металургія України забезпечувала 40 % валютних надходжень і 20 % ВВП. В 2005 році галузь забезпечувала більше 25 % промислового виробництва держави (96 955,5 млн. гривень), близько 40 % валютних надходжень до України і більше 10 % надходжень до державного бюджету України. В 2007 році, за даними Міжнародного інституту чавуну і сталі, доля України в світовому виробництві чорної металургії становила 7,4 %. За оцінкою Національного банку України,

частка металургії за підсумками 2014 року в промисловості становила 16,5 %, в експорті — 30 %, у ВВП — близько 3 %. В 2018 році канадська компанія Black Iron розпочала підготовку до будівництва підприємства з випуску концентрату для Шиманівського залізорудного родовища (Криворізький залізорудний басейн)

Утримуємо нішу на ринку заліза прямого відновлення і "зеленої" металургії. Енергетика (\$177 млрд інвестиційного потенціалу). Можемо генерувати велику кількість електричних потужностей і мільйони тонн "зеленого" водню. Україна має значний технічно-досяжний потенціал вироблення енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива.

Природні ресурси (\$5,6 млрд інвестиційного потенціалу). Україна багата на мінеральні ресурси у високій концентрації та в безпосередній близькості один від одного. Країна має значні запаси вугілля, залізної руди, природного газу, марганцю, солі, нафти, графіту тощо.

Агропромисловий комплекс (\$34 млрд інвестиційного потенціалу). Україну вважають "житницею Європи", але вона буде ще й "продовольчим кошиком" світу. Ми прагнемо збільшити потужності переробки, розвивати сектори з високою доданою вартістю, виробництво м'яса, молока та молокопродуктів, садівництво.

Логістика та інфраструктура (\$123 млрд інвестиційного потенціалу). Географічне розташування України робить її важливим транзитним коридором для торгівлі. Логістика є одним із найважливіших секторів економіки з розгалуженою мережею залізниць і автомобільних доріг, морськими і річковими портами, аеропортами.

Промислове виробництво (\$16 млрд доларів інвестиційного потенціалу). Україна має велику мережу машинобудівних підприємств, які виробляють турбіни та електрогенератори, залізничні вагони, гірниче та сільськогосподарське обладнання, верстати, авіаційні двигуни, виробниче обладнання для легкої та харчової промисловості.

Деревообробка та меблеве виробництво (\$5 млрд інвестиційного потенціалу). Україна може стати меблевою фабрикою континенту. У нас є ресурсна база та зручна логістика для доставки готових товарів.

Фармацевтика (\$19 млрд інвестиційного потенціалу). Ця галузь є одним із лідерів інвестицій. Українські фармацевтичні компанії відповідають міжнародним стандартам, більшість виробничих потужностей частково.

Інноваційні технології (\$11 млрд інвестиційного потенціалу). Ми першими перетворили більшість особистих офіційних та державних документів на діджитал-рішення. Україна посідає 4 місце у світі за обсягом фінансових операцій за допомогою мобільних пристроїв. Та четверта в світі за кількістю користувачів криптовалюти.

Висновки. У післявоєнний період Україна демонструє значний потенціал для інвестування. Попри внутрішні та зовнішні виклики, такі як політична нестабільність та військові конфлікти, країна зберігає значні можливості для економічного зростання. Зокрема, сектори інформаційних технологій,

сільськогосподарський сектор та виробництво можуть стати ключовими сферами для інвесторів. Перспективи української економіки залежать від успішності реформ, спрямованих на покращення бізнес-клімату, боротьбу з корупцією та підвищення конкурентоспроможності. Правильно налаштована інвестиційна політика може стимулювати зростання інвестиційного потоку в країну та сприяти стабільному розвитку економіки. Незважаючи на виклики, інвестори можуть знайти в Україні перспективні можливості для успішних інвестицій, особливо в інноваційних галузях та енергетичному секторі. З метою використання потенціалу країни, необхідно розвивати сприятливе інвестиційне середовище та продовжувати проводити структурні реформи для залучення іноземних інвесторів. У післявоєнний час Україна вже показала свою відданість реформам та розвитку, що вразила позитивно на інвестиційну атмосферу. Залучення іноземних інвестицій не лише сприятиме розвитку країни, але й сприяє побудові стабільного та процвітаючого суспільства для українських громадян. Таким чином, інвестиційний потенціал України у післявоєнний час є великим і динамічно зростаючим. З правильною стратегією, реформами та підтримкою іноземних інвесторів, Україна може стати не лише стабільною економікою, а й ключовим гравцем на міжнародній арені.

Список використаних джерел:

1. Вініченко, І. І., Самілик, Т. М., Олексюк, В. О. Бізнес-процеси в теорії інвестиційної діяльності підприємств. *Агросвіт*. № 18. 2021. С. 22-27. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/18_2021/4.pdf.
2. Гук, О. В., Мохонько, Г. А., Шендерівська, Л. П. Тенденції інвестування в Україні. *Економіка та суспільство*. № 29. 2021. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/577>.
3. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&isSpecial=True&id=11693a68-84f9-44aa-9a91-5e410c7f9d97&title=PisliavonniiChasStanePeriodomShvidkogoZrostanniaEkonomikiTaRozshirenniaMozhlivosteiInvestitsii>.
4. Закон України «Про інвестиційну діяльність». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1560-12&print=1>.
5. Бережна І.Ю. Теоретико-економічні підходи до обґрунтування змісту інвестиційного потенціалу. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. – №6. 2020. С. 253-258.

Лілія ЛАВРИК*
студентка 2 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ЛОГІСТИЧНІ СИСТЕМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Анотація. *Агресивне вторгнення Росії на територію України призвело до серйозної шкоди населенню та інфраструктурі країни, вимагаючи оперативного перебудування логістичної системи. Стаття розглядає вплив війни на логістичні ланцюги, міжнародну торгівлю та купівельну здатність українських споживачів, звертаючи увагу на фактори, такі як валютний курс, гнучкість фахівців і підтримка міжнародної спільноти. Відкрите протистояння із Росією висуває серйозний виклик, що вимагає консолідації та оптимізації суспільних процесів та переосмислення логістичних підходів.*

Abstract. *The aggressive invasion of Russia into Ukrainian territory has already caused and continues to inflict serious damage to the population and infrastructure of the country. Consequently, there is a pressing need to swiftly overhaul the logistics system, create new cargo delivery routes, and alter trade flows due to the blockade of Ukrainian seaports and restricted access to the railway network. The state of logistics chains, international trade, and the purchasing power of Ukrainian consumers are influenced not only by the outcomes on the war front but also by fluctuations in the currency exchange rate, the flexibility and adaptability of logistics professionals, as well as the resilience of the Ukrainian people and support from the international community. The ongoing confrontation with Russia presents a significant challenge to Ukraine, necessitating overall societal consolidation, process optimization, and a reevaluation of logistics approaches in particular.*

Вступ. Умови війни ставлять обмеження перед усіма аспектами життя, але особливо це відчутно в сфері доставки та зв'язку. Ризик втрати товару під час зберігання на складі, небезпека використання транспорту, а також необхідність змінювати маршрути під час транспортування – це лише деякі з викликів, з якими зіштовхується логістика під час війни.

Перед початком війни в Україні міжнародні логістичні компанії та перевізники активно шукали більш гнучкі методи для створення своїх власних ланцюгів поставок. Пандемія коронавірусу ще більше підштовхнула їх до зміни стратегій, оскільки обмеження на повітряні та наземні перевезення призвели до змін у звичних зв'язках на ринку. Умови війни ще більше ускладнили ситуацію:

---

* Науковий керівник: к.е.н., старший викладач кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Тетяна КОЛОМІЄЦЬ.

закриті порти, припинене авіасполучення та ризики, пов'язані з дорожнім транспортом, змусили компанії, які раніше дотримувалися стабільних логістичних рішень, оперативно переглянути свої стратегії навіть за кілька днів.

Проблемами оптимізації логістичних процесів у ланцюгах поставок займалися як українські, так і зарубіжні науковці, такі як Гаврилюк Н. М., Крикавський Є. В., Матвієнко-Біляєва Г. Л., Окландер М. А., Чухрай Н. І, Патора Р., Пфол Г., Крістофер М. та інші. Однак їхні дослідження не передбачали ризику порушення логістичних ланок, спричиненого військовою агресією з боку Росії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час початку збройних конфліктів в Україні, наша країна зіткнулася з регулярними військами Росії. Ця відкрита конфронтація стала серйозним викликом для України та вимагає загальної об'єднаності та оптимізації у всіх сферах суспільства.

Під час воєнних дій бізнес змушений був переглянути свої складські ланцюги, що призвело до збільшення складності та вартості експортно-імпортних операцій. Перший фактор - відмова від накопичення та зберігання товарів на складах. Бізнес зараз намагається мінімізувати запаси, відвантажуючи товари безпосередньо з коліс транспортних засобів, щоб уникнути можливих втрат у разі атаки на склади. Наступний фактор - швидка зміна складських умов. Введення нового складу зазвичай займає близько трьох місяців, але під час воєнних дій цей процес стає надзвичайно складним через потребу переїзду складу, розгортання ІТ-систем, налаштування систем безпеки та інших факторів. Третім фактором є ускладнення логістичних операцій через наявність багатьох блокпостів, оглядів та обмежень на рух транспорту, особливо під час комендантської години. Також існують ризики пов'язані з діями терористичних груп, що можуть впливати на безпеку перевезення товарів [1]. Один із ключових аспектів, який потрібно враховувати – це переосмислення системи логістики (див. рис. 1).

Місце країни в міжнародній логістиці залежить від її ролі у міжнародному розподілі праці. Україна, з великою територією та населенням, але низьким ВВП, стикається з проблемами у розвитку економіки та в приєднанні до європейських логістичних систем через низький платоспроможний попит та компрадорський характер бізнесу. Після приватизації воєнно-промислового комплексу відбулася деградація, що змінило статус України на аграрно-індустріальний. Недостатня конкурентоспроможність українських виробників у складних товарах і погіршення виробництва металевих та хімічних виробів внаслідок війни на Донбасі створюють серйозні труднощі для країни в участі у світовій логістичній системі.

Незважаючи на проблеми, багато підприємств продовжують працювати, імпортуючи європейські та американські товари в Україну. Згідно з UkraineInvest, до російської агресії було понад 2,5 млн кв. м. складської інфраструктури, проте її обсяг зменшився через знищення складів. Найбільш перспективні для розвитку нових промислових парків і логістичних комплексів - Київ, Київщина, Львів та Львівська область. Одеса також важлива для торгівлі з Європою і логістичної системи України.

Рис. 1. Вплив війни на міжнародні перевезення
 Джерело: сформовано за результатами дослідження [2]

Ці чинники є основними в управлінні запасами та логістичних операціях через їхній вплив на ефективність, вартість та якість процесів. Надзвичайно актуальною є проблема оптимізування логістичних процесів. Необхідність комплексної реструктуризації, постійного вдосконалення та розвитку вітчизняних підприємств для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності значною мірою визначається якістю, ефективністю та оптимізацією логістичних процесів (див. рис. 2).

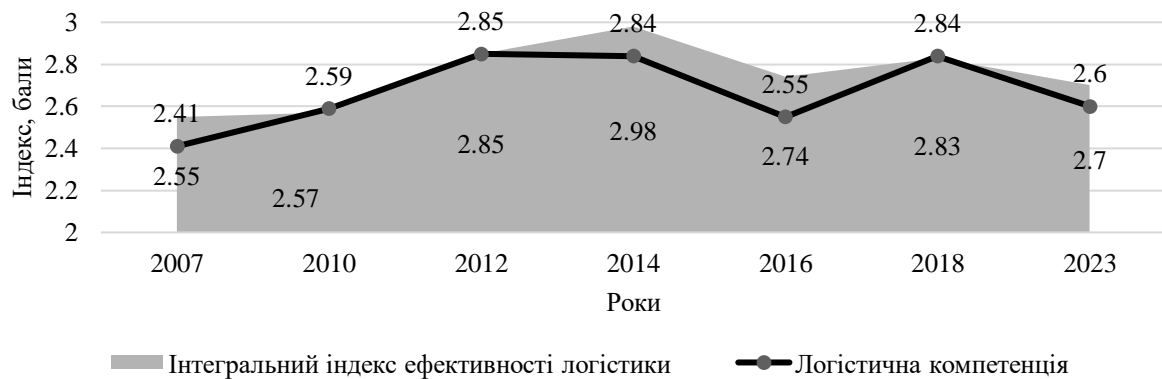

Рис. 2. Динаміка індексу ефективності логістики України та його складової (логістична компетенція) протягом 2007–2023 рр.
 Джерело: [3]

Структура доданої вартості показує, що торгівля складає 22%, харчова промисловість - 29%, а металургія - 21% від загального обсягу. У 2021 році українська економіка стала провідним постачальником зернових культур та олії, а доля проміжних та готових товарів у структурі експорту промислової продукції постійно зменшується (див. табл. 1).

Таблиця 1

Проблеми з якими зіткнулися торговельні підприємства

Назва	Значення
Відмова від накопичення	Чим більше товарів знаходиться на складах, тим вищий обсяг заморожених фінансів. До того ж довго тримати товари на складах небезпечно – у разі атаки їх можна втратити.
Зміна складських умов	Найбільший хаб (70–80% професійних складських площ) знаходився у Київській області. З початком бойових дій компанії змушені були перевезти товари на захід України, де в принципі не було складських площ такої величини.
Складнощі з закупівлею товарів	Проблеми пов'язані насамперед з обмеженістю асортименту й постачальників, блокуванням портів та навантаженням на залізничну інфраструктуру.
Ускладнення логістичних операцій	Проблеми пов'язані насамперед з обмеженістю асортименту й постачальників, блокуванням портів та навантаженням на залізничну інфраструктуру.

Джерело: [4]

Через територію України проходять чотири панєвропейські транспортні коридори (РЕС), чотири трансконтинентальні транспортні коридори (ТСТС), також Україна належить до Чорноморської транспортної зони (BlackSeaPETrA) [5]. Вступ України до міжнародних транспортних організацій і структур, ратифікація низки міжнародних угод, конвенцій та інших документів із питань організації транспортних систем і перевезень стали першими кроками, з яких почалася інтеграція українського транспортно-дорожнього комплексу в Європейську транспортну систему. Науковці розглядають будівництво сучасних логістичних складів, незважаючи на триваючу війну (див. рис. 3).

Рис. 3. Напрями участі України в європейській транспортно логістичній інтеграції

Джерело: сформовано за результатами дослідження [5]

Загалом, в умовах війни можна забезпечити стійкість ланцюгів постачання

та стабілізацію інфляційних коливань за допомогою різноманітності постачальників, як вітчизняних, так і з-за кордону. Ці заходи сприятимуть зменшенню ризиків, пов'язаних з можливими перебоями у постачанні під час війни. Додатково, державне регулювання може включати в себе встановлення правил та стимулів для підтримки ланцюгів постачання під час конфліктів. Це може включати заходи безпеки для транспортних та складських об'єктів, надання пріоритетності поставкам для військових або гуманітарних потреб, розробку альтернативних маршрутів та планів для надзвичайних ситуацій. Оцінка ризиків та розробка заходів для їхнього зменшення є важливими компонентами стабільності ланцюгів постачання [6].

Висновки. У зв'язку з широкомасштабним вторгненням і його впливом на логістичні підприємства, виникають значущі проблеми, які потребують докладного аналізу та вирішення. Логістична сфера потребує розробки та запровадження сукупності заходів забезпечення конкурентоспроможності підприємств логістики в умовах воєнного розвитку економіки, зокрема: розширення діалогу між урядом та логістичними компаніями з урахуванням розвитку стратегічної співпраці та збільшення державної підтримки для логістичної галузі країни; забезпечення адміністративного та політичного захисту українських логістичних підприємств від недодержання правил окремими закордонними політичними та економічними силами, включаючи ті, що діють за вказівкою військової влади країни-агресора; розвиток державно-приватного партнерства з метою прискорення розвитку логістичної інфраструктури країни з огляду на сучасні зміни в логістичних потоках, з фокусом на експортно-імпорту інфраструктуру, таку як будівництво і розвиток "сухих" портів, перехід деяких залізничних магістралей на "європейську" ширину колії, розширення можливостей дунайських річкових портів та спрощення митних процедур для перевізників.

Список використаних джерел:

1. Логістика під час війни. Як переформатувати логістику, зробити її ефективнішою. URL: https://zaxid.net/logistika_pid_chas_viyni_n1538608 (дата звернення 11.04.2024).
2. Торговельні війни сучасності та їх вплив на економічне зростання і розвиток у світі та Україні. Наук. ред. Юрчишин В. Київ 2019, 190 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_trade_wars.pdf.
3. World Bank (2023). URL: <https://lpi.worldbank.org/international/global>.
4. Логістика під час війни: як українському бізнесу організувати транспортні потоки URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/3566470-logistika-pid-cas-vijni-ak-ukrainskomu-biznesu-organizuvati-transportni-potoki.html (дата звернення 11.04.2024).
5. Маловичко А. С. Інтеграція України до транспортно-логістичної системи Європейського Союзу. Причорноморські економічні студії. 2016. Вип. 7. С. 55-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_7_12
6. Мігай Н. Оцінка взаємовпливу макроекономічних чинників та ланцюгів постачань в умовах війни. Економічний простір. № 190. 2024. 92-97. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/190-17>

Олександр ЛОЗІНСЬКИЙ*
студент 1 курсу магістратури,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОПРАЦЮВАННЯ МЕТОДИКИ ВИМІРЮВАНЬ ЯКОСТІ ПРАЦІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

***Анотація.** В статті розглянуто питання планування та проведення соціально-вимірального експерименту, використання методики соціальних вимірювань, необхідних для вирішення виробничих завдань з достатньою ефективністю і точністю. Всі фактори визначення соціальних процесів, їх виміру обумовлені і змінюються за спеціальними правилами, а результати соціального експерименту відображаються у вигляді математичної моделі виробництва.*

***Abstract.** In the article the problem of planning and carrying out of socially - measuring experiment, the usage of technique of social measurements which are needed to resolve production problems with sufficient efficiency and accuracy are displayed. All the factors of determining social processes, (heir dimension are caused and varied by specific rules, and social experiment results are shown as the mathematic production models.*

Вступ. В ринкових умовах кожна організація зацікавлена в стабільному розвитку й у виживанні в зовнішньому соціально-економічному середовищі, яке весь час змінюється. Кожний новий крок соціально-економічного розвитку країни безумовно торкається соціальних інтересів людей, змінює положення і трансформує поведінку більшості взаємодіючих соціальних груп населення, незалежно від того, чи то в студентські, наукові або ж виробничі колективи, видозмінює співвідношення факторів, які впливають на наслідки праці і відпочинку, психофізіологічне, соціальне та економічне матеріальне положення.

Виклад основного матеріалу. Існує певний розрив між теорією і практикою соціальних досліджень і вимірів. Питання вибору, ранжування і агрегування змінних розглядаються для простих, штучних соціальних об'єктів і вимірюваних змінних, відносно здібності до читання, захоплення тощо. В роботах, присвячених дослідженню значущих соціальних об'єктів: трудових колективів, виробничих організацій, науково-дослідницьких установ та інших, ці питання вирішуються на емпіричному рівні [1, с. 42].

Розглянемо, використовуючи методологію системного підходу, загальні

---

* Науковий керівник: д.е.н., професор кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Андрій САХНО

принципи вибору вимірних змінних, індикаторів і формування похідних зображень для агрегування перемінних, індексів. Відмітимо, що ця задача відповідає задачі формування окремих і загальних критеріїв. У загальній теорії систем стан деякого об'єкта розуміється як підмножина значень системоутворюючих властивостей, які можуть бути неодноразово розпізнані при повторі. Іменування елементів S_{jk} , простору стану, складають тезаурус, мову стану, а послідовність значень $S_{jk}(t)$ характеризує динаміку. Необхідною умовою ефективного управління об'єктом є можливість засобами цього тезауруса відобразити будь-який можливий стан об'єкта. [2, с. 122].

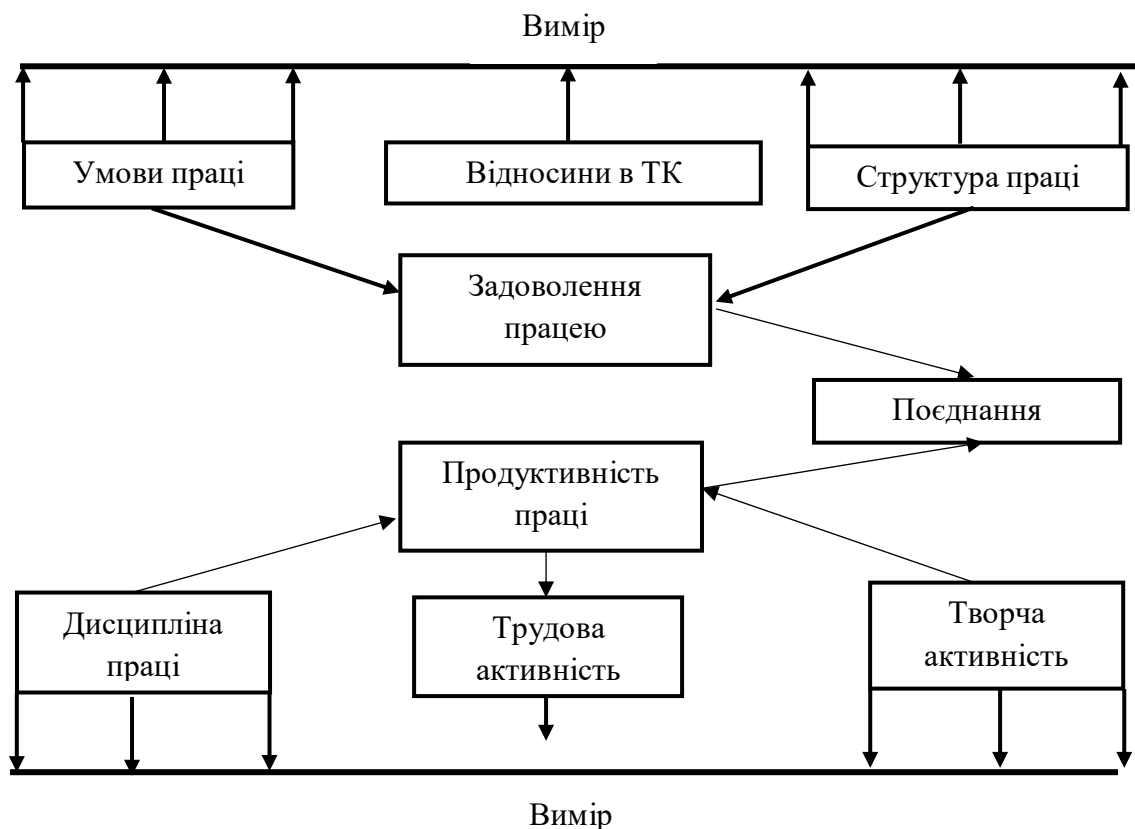
Відповідно до результатів аналізу визначимо тезаурус виробничої системи в умовах децентралізації функцій управління через тезауруси трудових колективів і його учасників. Укрупнені елементи тезауруса ТК: потенційний рівень, здібність, досягнутий рівень, реалізація, цілеорієнтація, умови праці, стан робочого місця, стійкість, згуртованість. Елементи тезауруса індивіда виводяться з елементів ТК. Можливі декомпозиції тезауруса саме індивіда: звичність, знання, намагання, мінливість намагань, стабільність; індивіда як учасника ТК: незалежність, самореалізація, системна орієнтація. В умовах децентралізації функцій управління виробничої системи можуть розглядатися перемінні, які характеризують явно і неявно відношення потенційного і реального рівнів, і стійкість цього відношення - трудову дисципліну, трудову і творчу активність.

Децентралізація – велика організаційна свобода кожного учасника трудового колективу, його юридична і економічна незалежність, на жаль, приносить не тільки високу ефективність, динамічність, велику ймовірність розпаду виробничих організацій. Аналіз стабільності фірм США, які спеціалізуються на виробництві обладнання і програмного забезпечення ЕОМ. за даними журналу «Електроніка» за 1985-1990 рр., свідчать про те, що в крайньому разі 10% фірм терплять невдачі або розпадаються через виникнення конфліктів. Найвідоміша в цьому плані історія фірми «ЄПЛЛ і НЕКСТ», коли суперництво між проектами «Ліза» і «Мак» відобразилось на моралі колективу. Слід відмітити, що «відламки» і «залишки» зруйнованих фірм успішно асимілюються в інших фірмах або ж дають початок новим.

Таким чином і в неієрархічних децентралізованих виробничих структурах поняття трудової дисципліни, трудової і творчої активності ні в якому разі не зникає, а набуває інших, більш якісних форм, потребує більш ретельного і оперативного аналізу. Прогнозування і врахування.

Дослідження показали, що методика повинна були достатньо гнучкою, модифікованою. В основу розробки методики покладені такі результати і факти: відома інформація про поведінку людини в СВЕ; принцип розподілу складного процесу виміру на послідовність простих вимірювальних ситуацій; специфічна особливість вимірювальних змінних – дисципліни праці, трудової і творчої активності, що характеризують у цілому якість праці, – полягає в тому, що вони належать до аспектів поведінки особи, яка безпосередньо пов'язана зі змістом існування людини і відображає психологічну стійкість: принцип сполучення процесів виміру показників якості і умов праці: принцип вибору первинних

вимірювальних змінних і формування похідних відображень самого індивіда і його як учасника трудового колективу. На рис. 1 подано схему узгодженого управління і вирішення головної проблеми виробничої системи в процесі виміру соціальних змінних – усунення протиріч між зростанням виробітку і задоволенням нею.

Рис. 1. Схема узгодженого управління і вирішення головної проблеми виробничої системи в процесі соціальних вимірювань

Джерело: розроблено автором

Трудова дисципліна, трудова і творча активність – нечіткі, розмиті, взаємопов'язані перемінні, які разом характеризують якість праці. Відзнака трудової активності як сукупності поведінкових ознак від дисципліни і творчої активності полягає в тому, що це адаптація виробництва до узагальнюючих обурень за рахунок дій, що не порушують встановлених норм і правил, проте прямо не передбачаються ними, тобто ініціативних, а також таких, що не змінюють технології виробництва, конструкції виробів.

Слід відмітити ще одержання інформації за допомогою моделей, що імітують поведінку індивідів і трудового колективу при заданих впливах і умовах, тобто шляхом імітаційного моделювання. Проте сучасний рівень розробки імітаційних моделей ТК ще недостатній для використання цього засобу в реальних системах. Сучасна школа ергономіки і соціальної психології запропонувала підхід до вирішення цієї проблеми, заснований на методології системного аналізу. Основні риси цього підходу до дослідження такі:

1. Спільне використання аналізу виробництва, спостереження за трудовим процесом і натуральний експеримент.

2. Використання агрегованих, усереднених і укрупнених параметрів і відповідних моделей, вибір оптимального рівня деталізацій агрегування, які забезпечують максимальну інформованість вимірювань відносно кінцевих результатів.

Основні проблеми будь-якого соціально-психологічного виміру і дослідження, як показала практика, полягають в урахуванні взаємодії об'єктів і суб'єктів обстеження, мінливості об'єктів у процесі вимірювання, адже сутність людини інтерпретується як сукупність суспільних відносин. Тому для отримання практично значущих результатів при організації вимірювального експерименту, його аналізу й інтерпретації, має враховуватись інформація, яка отримується методами спостережень, інтерв'ювання, математичного моделювання. Процедури одержання даних повинні бути загальними і такими, що відтворюються, виключають вплив людини, інтуїції дослідника-особи, яка проводить первинні виміри. Остання вимога показує, що в проведенні соціальних досліджень і вимірювань необхідно використовувати обчислювальну техніку.

Висновки. У процесі даного дослідження отримані нові результати: підтверджена можливість виховного і соціально-орієнтуючого впливу на об'єкт виміру (людина) процесів отримання соціальної інформації після проведення попереднього використання анкет вільними запитаннями визначено з достовірністю 95% підвищення відносно контрольної групи оцінок значущості принципівості і відповідальності в нових умовах господарювання; виявлена стійка понижена оцінка якостей, пов'язаних з принципівостю, свідомою дисципліною, яка при звичайному анкетуванні ряді підприємств Вінницького та інших регіонів не виявлялась; розкрита стійка кореляція між ростом продуктивності праці і задоволенням працею.

Проведені дослідження дають теоретичну основу, початкові практичні результати, які дозволяють для кожного підприємства, організації навчального закладу та інших колективів побудувати автоматизовану вимірювальну систему контролю і управління соціальними процесами, яка має властивості гнучкості, адаптивності і здібності до самоорганізації, поєднує процеси виміру, мінімізує вплив суб'єктивних факторів у процесі соціального експерименту.

Список використаних джерел:

1. Сахно А.А., Павлюк І.О. Визначення ефективності економічної діяльності малих сільськогосподарських підприємств методом аналізу середовища функціонування. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2021. № 2 (56). С. 37-49. DOI: 10.37128/2411-4413-2021-2-3

2. Гончарук І.В., Сахно А.А., Чіков І.А. Оцінювання заподіяних військовими діями збитків і втрат економіці України з урахуванням можливих потреб на відновлення національного господарства. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2023. № 1 (63). С. 109-126. DOI: 10.37128/2411-4413-2023-1-9

Юлія МАКАРОВА*
студентка 2 курсу,
факультету економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА РИНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ: ВИПРОБУВАННЯ ДЛЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРА

***Анотація.** У статті проаналізовано вплив на сільськогосподарське виробництво в Україні та витрати на транспортування зерна та іншої сільськогосподарської продукції на експортні ринки в умовах війни. Окупація та втрата шляхів збуту вплинули на обсяги виробництва зерна в Україні. Наголошено, що низькі ціни на агропродукцію та збільшення вартості послуг транспортування, які призвели до того, що фермери втратили більшу частину прибутку від продажу продукції. . Обґрунтовано є, що посівна кампанія 2022 року стала найскладнішою з початку незалежності України.*

***Annotation.** The article analyzes the impact on agricultural production in Ukraine and the costs of transporting grain and other agricultural products to export markets in wartime conditions. The occupation and the loss of sales channels affected the volume of grain production in Ukraine. It was emphasized that low prices for agricultural products and an increase in the cost of transportation services, which led to the fact that farmers lost most of the profit from the sale of products. . It is well-founded that the sowing campaign of 2022 has become the most difficult since the beginning of Ukraine's independence.*

Вступ. Російське вторгнення принесло аграрному виробництву і сільським територіям величезні руйнування та проблеми. Вплив війни на сільське господарство надзвичайно важливий і має серйозні наслідки для національного та глобального сільськогосподарських ринків. Внаслідок масованих бомбардувань велика кількість орних земель зараз замінована або непридатна для використання. До частини земель немає доступу, ворог свідомо знищує склади та сільгосптехніку. Ці фактори безпосередньо впливатимуть на розвиток сільського господарства у майбутньому.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство є центральною складовою української економіки та основним джерелом засобів до існування для приблизно однієї третини населення України. Основними факторами впливу

---

* Науковий керівник: д.ф.е., асистент кафедри економіки та підприємницької діяльності
ВНАУ, Людмила БОЛТОВСЬКА

війни на український агросектор стали скорочення посівних площ, пошкодження виробничих будівель, споруд й обладнання, зростання цін на добриво та дизельне паливо, блокада чорноморських портів. Сільське господарство України виробляло 10% ВВП, забезпечувало роботою 14% робочої сили та давало 41% загального експорту. Війна розпочалася якраз перед початком весняної посівної кампанії 2022 року, що дуже сильно вдарило по сільськогосподарському сектору[1].

За даними Державної митної служби, у січні-листопаді 2023 року. Україна експортувала агропродовольчої продукції на суму 19637 млн дол. США, що на 7% менше, ніж за відповідний період 2022 року (табл. 1).

Таблиця 1

**Сільськогосподарське виробництво та експорт
(2022-2023 маркетинговий рік)**

Продукт	Виробництво			Експорт		
	Обсяг (1,000 МТ)	Ранг серед глобальних виробників	% Світового виробництва	Обсяг (1,000 МТ)	Ранг серед глобальних експортерів	% Світового експорту
Кукурудза	25,000	#8	2.1%	9,000	#4	4.9%
Пшениця	21,500	#9	2.8%	10,000	#8	4.9%
Соняшник	9,500	#3	19.3%	750	#1	20.7%
Ячмінь	5,700	#7	3.9%	1,800	#6	5.9%
Соняшников а олія	4,085	#3	21.4%	3,600	#1	34.7%
Ріпак	3,200	#6	4.0%	2,750	#3	16.6%

Джерело: [3].

За оцінками Міністерства сільського господарства США (USDA), посівні площі пшениці, кукурудзи та ячменю у 2023 році знизяться на 32%, 27% та 37% відповідно порівняно з рівнями 2021 року. Площа соняшнику також скоротилася на 15%, тоді як сукупна площа сої та ріпаку фактично збільшилась на 21%.

У 2024 році українські виробники ще більше скоротять посівні площі кукурудзи, але продовжать збільшувати площі під олійними культурами, особливо соєвими [2].

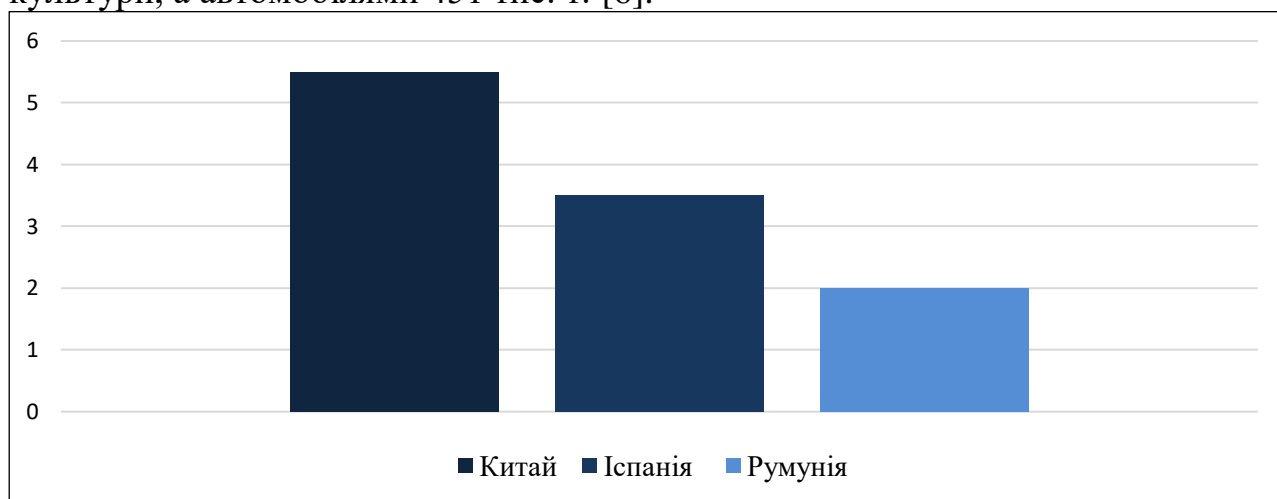
Експорт пшениці до Європи виріс з 2% у період, що передував російському вторгненню, до 50% після вторгнення, а експорт кукурудзи до Європи виріс із 36% до вторгнення до 64%. Раптове збільшення українського експорту до європейських країн призвело до збоїв у роботі ринків у багатьох із цих країн, особливо у «передовій п'ятірці» Польщі, Румунії, Угорщині, Словаччині та Болгарії. Між Україною та цими країнами спалахнули торговельні суперечки, а всередині ЄС виникли розбіжності щодо способів зберегти підтримку сільськогосподарського сектору України, не переважуючи при цьому аграрні ринки інших країн та не зменшуючи прибутки фермерів [4].

Після підписання зернової угоди ситуація покращилася, але залишаються логістичні труднощі та загроза блокування «зеленого коридору» залишається.

Наразі приблизно 5% сільськогосподарських угідь вважаються пошкодженими. Виробничі витрати зросли через підвищення цін на добрива, пальне та насіння.

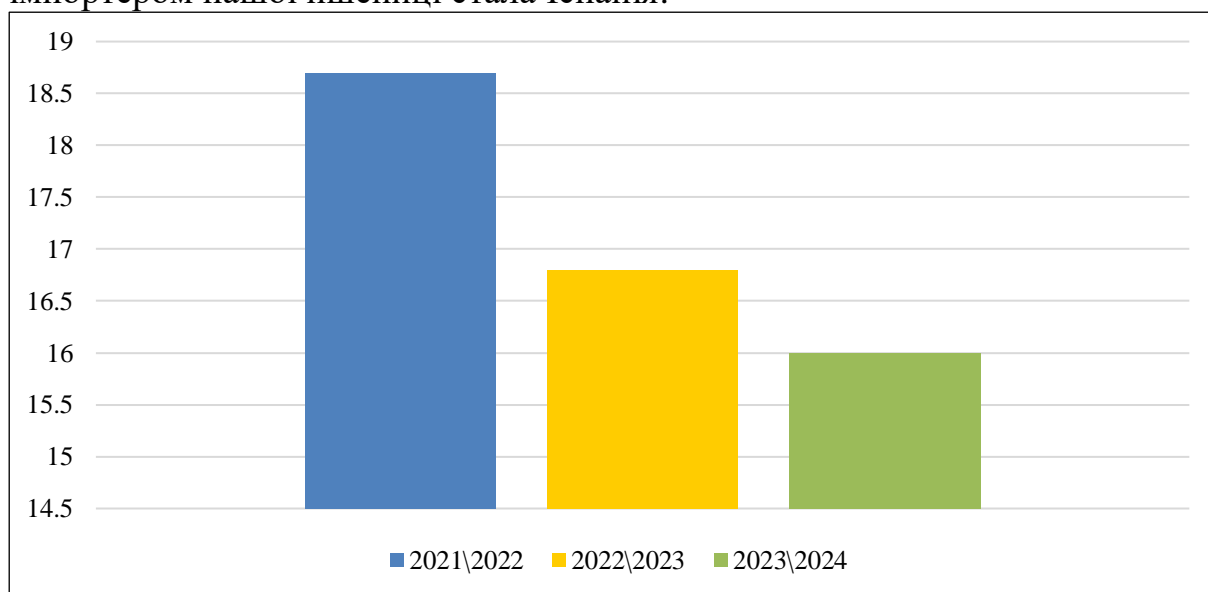
Від початку 2023/24 МР Україна експортувала 33,4 млн т зернових та зернобобових, зокрема у березні 3,77 млн т. Торік на звітну дату на зовнішні ринки було вивезено 36,9 млн т продукції. Цікаво, те що Китай активно контракує українську кукурудзу [5].

У 2022 році експортували 26 млн т кукурудзи. Це 23% від загального об'єму агроекспорту України. Порівняймо: два попередні роки продаж кукурудзи приніс державі по \$5,9 млрд. Більшість експортної кукурудзи покинула нашу країну через порти- 20,4 млн т. Залізницею вивезли 4,7 млн т культури, а автомобілями 451 тис. т. [6].

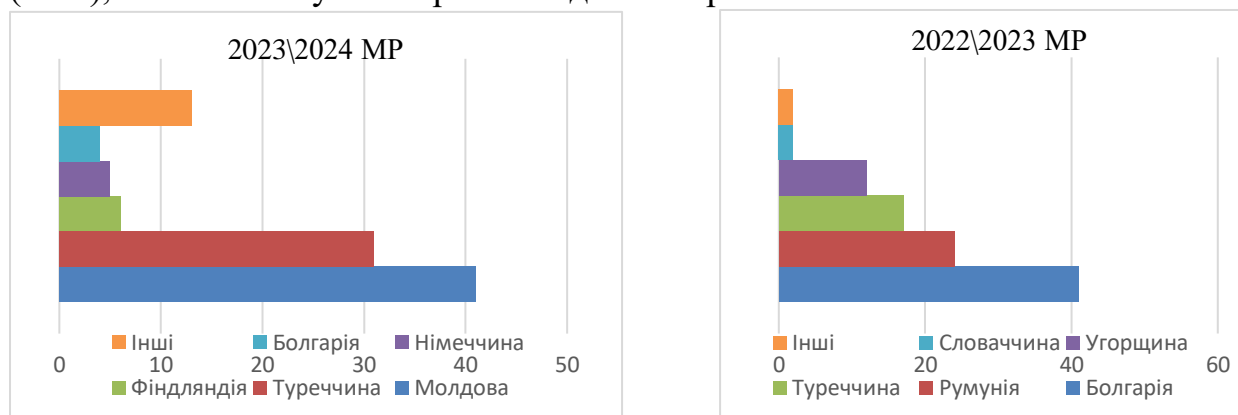
*Рис.1. ТОП імпортерів. Експорт кукурудзи з січня по грудень 2023 року
Джерело: сформовано за результатами дослідження*

Основними країнами-імпортерами у 2023 році є: Туреччина, Румунія, Єгипет. Разом ці три країни імпортують 40% від загальної пропозиції української пшениці. У 2023 році через блокування експорту сусідніми країнами головним імпортером нашої пшениці стала Іспанія.

*Рис.2. Прогноз потенційного експорту пшениці 2023\2024 МР, млн т
Джерело: сформовано на основі даних Державної митної служби*

У вересні 2023 року Україна експортувала трохи більше 12 тонн насіння соняшнику, що вдвічі більше, ніж у серпні. Однак цей показник на 93% нижче, ніж у вересні попереднього року. Про це повідомляють аналітики АПК-Інформ. Основними напрямками поставок були Молдова (близько 41%) і Туреччина (31%), і лише 4% було направлено до Болгарії.

Рис.3. Географія експорт за вересень та частка країни в загальному обсязі відвантажень (%)

Джерело: сформовано за результатами дослідження на основі даних Державної митної служби

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року завдало серйозної шкоди українському виробництву та торгівлі продовольством, поставивши під загрозу українську та глобальну продовольчу безпеку.

Висновок. Отже, цілеспрямовані атаки на сільськогосподарський сектор України, включаючи обстріли російськими військами сільськогосподарських об'єктів та інфраструктури по всій Україні, мінування та підпали сільськогосподарських угідь поблизу зони бойових дій, п'ятимісячна блокада чорноморських портів та пошкодження греблі Каховської ГЕС, суттєво ускладнили функціонування сектору. Були впроваджені заходи зниження податків, тарифів та квот, а також створені нові сховища та сухопутні маршрути для експорту продукції. Ці заходи спрямовані на забезпечення стійкості та відновлення сільськогосподарського виробництва під час воєнного конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Агросектор України: вплив війни та перспективи відновлення URL: <https://dlf.ua/ua/agrosektor-ukrayini-vpliv-vijni-ta-perspektivi-vidnovlennya/>

2. Росія на тлі війни в Україні різко збільшила виробництво та експорт аграрної продукції URL: <https://foreignukraines.com/2024/03/20/against-the-background-of-the-war-in-ukraine-russia-has-dramatically-increased-the-production-and-export-of-agricultural-products/>

3. Ukraine Agricultural Production and Trade URL: <https://fas.usda.gov/sites/default/files/2022-06/Ukraine-Factsheet-June2022.pdf>

4. Аграрії експортували майже 18 млн т кукурудзи URL: <https://kurkul.com/news/35471-agrariyi-eksportovali-mayje-18-mln-t-kukurudzi>

5. Аграрний експорт-2023: скільки і куди продали зерна та олії URL: <https://elevatorist.com/spetsproekt/210-agrarniy-eksport-2023-skilki-i-kudi-prodali-zerna-ta-oliyi>

Софія МЛАДІНА*
студентка 3 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розглядаються проблеми та перспективи розвитку медичного туризму в Україні у контексті військового стану. Вона присвячена для аналізу проблем та перспектив розвитку медичного туризму в Україні в умовах військового стану, розглядає вплив військового конфлікту на медичний туризм, зосереджуючись на ключових аспектах, таких як безпека пацієнтів, доступність медичних послуг та стан інфраструктури. Стаття також пропонує перспективні шляхи розвитку галузі в умовах війни, включаючи розширення на нові ринки. Ця робота є корисною для фахівців у сфері медичного туризму, дослідників та урядових органів, які цікавляться питаннями розвитку та управління медичним туризмом в умовах військових конфліктів. Зазначено вплив військових конфліктів на сферу медичного туризму та наведено можливі шляхи подолання цих проблем для подальшого розвитку медичного туризму в Україні.

Abstract: *The article examines the problems and prospects of medical tourism development in Ukraine in the context of martial law. It is dedicated to analyzing the problems and prospects for the development of medical tourism in Ukraine under martial law, examines the impact of the military conflict on medical tourism, focusing on key aspects such as patient safety, accessibility of medical services and the state of infrastructure. The article also suggests promising ways to develop the industry in times of war, including expansion into new markets. This work is useful for medical tourism professionals, researchers, and government agencies interested in the development and management of medical tourism in the context of military conflicts. The impact of military conflicts on the field of medical tourism is noted and possible ways to overcome these problems for the further development of medical tourism in Ukraine are presented.*

Вступ. Україна, як багата на історію та культуру країна, має значний потенціал для розвитку медичного туризму. Проте, в останні роки країна стикається з військовим конфліктом на своїй території, що створює значні виклики для розвитку медичного туризму. Ця стаття досліджує розвиток та проблеми, які виникають з медичним туризмом в контексті військового стану, а

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри бізнесу та сфери обслуговування ВНАУ, Анатолій ПРИЛУЦЬКИЙ

також перспективи медичного туризму в Україні у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Медичний туризм - це галузь, яка набуває все більшого значення в сучасному світі. Україна, яка багата на природні ресурси, культурні та історичні пам'ятки, також має потенціал у цій сфері. Однак в умовах військового стану в країні, існують певні виклики і перешкоди для розвитку медичного туризму. У цій статті ми розглянемо проблеми та перспективи розвитку медичного туризму в Україні в умовах військового конфлікту, а також надамо аналіз сучасного стану та можливих шляхів вирішення проблем.

Загалом, медичний туризм є відносно молодою формою економіки, яка поширилася в усьому світі за останнє десятиліття, з високими темпами зростання майже на всіх континентах. Україна, яка має великий потенціал для розвитку медичного туризму, все ще недостатньо ефективно його використовує. Ця діяльність потребує державної та правової підтримки, спрямованої на забезпечення безпеки та підвищення якості туристичних послуг, з одного боку, та підтримки компаній, які виробляють та продають якісний туристичний продукт, з іншого.

Розвиток медичного туризму в Україні зумовлений державним регулюванням цього виду діяльності, матеріально-технічним забезпеченням, відсутністю єдиних і стандартизованих програм навчання у сфері медичного туризму та підвищенням якості лікарів і медичного персоналу, який працює у сфері медичного туризму, відсутністю організованих масштабних закордонних освітніх поїздок [1].

Протягом останніх 5 років українці виїжджали за кордон за такими медичними показаннями: лікування дихальних шляхів, шкіри, серця, нирок, печінки, лікування розриву м'язів, обстеження та пластичні операції. Крім того, причинами виїзду за кордон можуть бути встановлення діагнозу у складних клінічних випадках, потреба в унікальних технологіях лікування, таких як трансплантація органів, рідкісні медичні процедури, які ще не доступні в нашій країні відсутність в Україні потреби в консультації спеціалістів високого рівня та лікуванні. За статистикою, основними напрямками українського виїзного медичного туризму є Ізраїль, Туреччина, США, Таїланд, Німеччина, Угорщина, Австрія, Чехія та Словаччина. Однак останнім часом з ними почали жорстку конкуренцію клініки Індії, Бразилії, Болівії, Коста-Ріки, ПАР.

Проблеми розвитку медичного туризму в умовах військового стану:

1) Безпека: Однією з найбільших проблем у розвитку медичного туризму в Україні є питання безпеки. Військовий конфлікт створює нестабільні умови у деяких регіонах країни, що може заборонити подорожі або зробити їх небезпечними для іноземних туристів.

2) Інфраструктура: Війна може призвести до руйнування медичної інфраструктури, що ускладнює надання якісних медичних послуг іноземним пацієнтам.

3) Імідж країни: Військовий конфлікт може негативно вплинути на імідж країни в очах іноземних туристів та медичних спеціалістів.

4) Фінансові обмеження: Військовий конфлікт часто призводить до

зменшення фінансових ресурсів, які можна спрямувати на розвиток медичного сектору та туризму.

Варто зазначити, що кожен регіон має свої особливості у сфері рекреаційно-туристичної діяльності на своїй території. У більшості випадків це пов'язано з певними обмеженнями, які застосовуються до певних регіонів[2].

Іноземні туристи під час війни також мають свої унікальні особливості. Більшість українців їдуть за кордон не відпочити, а втекти з небезпечних районів, де тривають бойові дії. Крім того, повітряний простір над Україною повністю закритий, що ускладнює подорожі в інші країни. Проте з початком сезону іноземний туризм почав трохи поживавлюватися. Найпопулярніший серед українців – евакуаційний рейс до Болгарії. Також відновлено рейс до Туреччини, Єгипту, Іспанії та Тунісу. Але для цього українцям потрібно їхати в аеропорт сусідньої Польщі. Продовження бойових дій на багатьох територіях України, загроза ракетного обстрілу по всій країні, руйнування інфраструктури та низькі доходи громадян. У зв'язку з цим він має специфічні функції, пов'язані насамперед із забезпеченням безпеки громадян України та іноземних громадян. Під час війни становище туристичної галузі нашої країни було досить песимістичним. Проте після завершення конфлікту очікується реконструкція. Досвід кількох країн, які пережили війну і вивели туризм на новий рівень, це підтверджує. До цих країн належать Хорватія, Ізраїль і Грузія.

На сьогоднішній день медичний туризм в Україні в умовах військового стану стоїть перед численними викликами, але водночас має значний потенціал для розвитку. Зростання якості медичних послуг, вдосконалення інфраструктури, ефективне маркетингове просування та дотримання міжнародних стандартів якості можуть сприяти подальшому зростанню цього сектору в Україні. (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння медичного туризму в Україні та інших країн

Країна	Якість медичних послуг	Інфраструктура	Популярні напрямки	Міжнародний образ
Україна	Середня	Низька	Стоматологія, кардіологія	Постраждалий від війни
Індія	Високий	Середня	Хірургія, онкологія	Популярний напрямок для медичного туризму
Туреччина	Високий	Високий	Естетична хірургія, офтальмологія	Популярний напрямок для медичного туризму
Таїланд	Високий	Високий	Спа-лікування, пластична хірургія	Популярний напрямок для медичного туризму

Джерело: [3]

Динамічний розвиток медичного туризму відображає тенденцію поступової трансформації світової туристичної індустрії, що полягає у зміщенні пріоритетів з «туризму досвіду» (experiential tourism) до «туризму змін» (transformational tourism). Тривалий час головною метою туристів є отримання

вражень у процесі пізнання навколишнього світу під час подорожі. Однак нині все чисельнішим стає сегмент споживачів, які прагнуть поєднувати «приємне з корисним», отримуючи під час подорожі не лише враження і досвід, але й нові навички, фізичне чи духовне вдосконалення.

Перспективи розвитку медичного туризму в умовах військового стану:

Диверсифікація ринку: Україна може розглядати можливості розвитку медичного туризму за кордоном, зокрема, приваблюючи пацієнтів з країн, де ціни на медичні послуги вищі або доступність лікування обмежена.

Рекламна кампанія: Проведення рекламних кампаній для просування медичного туризму в Україні може допомогти покращити імідж країни та привернути більше іноземних пацієнтів.

Розвиток інфраструктури: Інвестування у відновлення та розвиток медичної інфраструктури буде сприяти покращенню якості медичних послуг та залучати більше іноземних туристів [5].

Міжнародні стандарти: Дотримання міжнародних стандартів якості у наданні медичних послуг підвищить довіру іноземців до медичної системи України.

Так, у 2022 році через російську агресію Україна опинилася в умовах воєнного часу, що призвело до скасування авіарейсів на території України та зниження купівельної спроможності населення. За таких умов туроператори розробили нові туристичні продукти, які допомогли українцям виїхати за кордон, щоб тимчасово захиститися від бойових дій, в основному ці продукти були спрямовані на жінок і дітей, оскільки чоловікам призовного віку заборонено залишати Україну. Турфірми почали здійснювати автобусні поїздки за кордон, але попит на них у нинішніх умовах не дуже високий. Тут можна сказати, що така ситуація призвела до часткового розвитку міжнародного медичного туризму туристами з України.

Акцентуючи увагу на загальних проблемах розвитку медичного туризму в Україні, то доцільно відзначити, що медичні послуги в Україні значно дешевші, ніж в європейських країнах. Медичний туризм в Україні приваблює іноземних туристів, а також жителів країни для медичного туризму. Іноземна участь у медичному туризмі в Україні матиме позитивний вплив на економіку шляхом підвищення рівня доходів від туристичної діяльності, але для цього необхідно покращити інфраструктуру медичного туризму. Більшість санаторіїв України не відповідають європейським стандартам і потребують не лише реставрації, а й ремонту [2].

Віднедавна усе більше іноземців, переважно з Європи, віддають Україну з метою отримання медичних послуг. Насамперед їх приваблюють помірні ціни, достатній рівень якості послуг та відсутність черг на популярні процедури.

Особливим попитом користуються офтальмологічні та стоматологічні процедури, репродуктивна медицина. Для стимулювання розвитку медичного

туризму в Україні необхідно: постійно підвищувати кваліфікацію кадрів, якість медичного обслуговування та ефективність курортного лікування; модернізувати матеріально-технічну базу медичних та санаторних закладів та впроваджувати інноваційні методики лікування і оздоровлення; вдосконалювати правове забезпечення сфери медичного туризму

Висновок. Проведені дослідження дали можливість визначити, що розвиток медичного туризму в Україні є основним стратегічним напрямом національної програми розвитку туризму, розробка якого дозволяє реалізувати потенціал фундаментальних досліджень і підвищити значення туризму серед інших галузей економіки. Проте в умовах сьогодення медичний туризм не може ефективно розвиватися з огляду на російсько-українську війну та через постійні ракетні обстріли зі сторони країни-агресора. Акцентуючи увагу на Проведені дослідження дали можливість визначити, що розвиток медичного туризму в Україні є основним стратегічним напрямом національної програми розвитку туризму, розробка якого дозволяє реалізувати потенціал фундаментальних досліджень і підвищити значення туризму серед інших галузей економіки. Проте в умовах сьогодення медичний туризм не може ефективно розвиватися з огляду на російсько-українську війну та через постійні ракетні обстріли зі сторони країни-агресора. Акцентуючи увагу на проблемах розвитку медичного туризму в Україні, встановлено, що у перспективі медичний туризм має досить великі можливості для розвитку.

Список використаних джерел:

1. Кашина Г., Писаренко Н., Піонтковський В. Медичний туризм: пріоритети та перспективи розвитку в Україні. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 5 (23). С. 32-44.
2. Малярчук, Н. М., & Чирва, О. Г. (2022). проблеми та перспективи розвитку незвичайних видів туризму на території України після закінчення російсько-української війни на прикладі військового туризму. URL: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/267014> (дата звернення: 13.04.2024).
3. Основні втрати ще попереду: українцям розповіли, як війна вдарила по туризму. unian.ua, 2022. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/osnovni-vtrati-shche-poperedu-ukrajincyam-rozpovili-yak-viynavdarila-po-turizmu-novini-ukrajina-11866203.html>. (дата звернення: 14.04.2024).
4. Павлиш О. Через війну надходження до держбюджету від туристичної галузі впали до 18%. epravda.com.ua, 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/06/14/688142>. (дата звернення: 14.04.2024).
5. Приседська В. Як переживає війну туристична галузь. bbc.com, 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62004034>. (дата звернення: 14.04.2024).

Ангеліна ПИСАРЧУК *
студентка 5 курсу заочної форми
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРОТУРИСТИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ В КОНТЕКСТІ ЗЕЛЕНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО КУРСУ

***Анотація.** У статті розглянуто розвиток агротуристичних комплексів України протягом останнього десятиріччя та вектори їх подальшого розвитку. Виявлено фактори привабливості сільського зеленого туризму для міських жителів. Уточнено мотиви створення сільських садиб та унікальність сільського туризму. Зокрема, виділено безпечність, екологічність та доступність відпочинку в агротуристичних садибах. Також виокремлено стримуючі фактори розвитку зеленого туризму – це недостатність коштів для покращення побутових умов проживання, інфраструктури сільської місцевості та відсутність чіткого правового забезпечення умов існування даного виду туризму, зокрема це стосується приватного сектора, частка якого у наданні послуг проживання є домінуючою.*

***Abstract.** The article considers the development of agritourism complexes of Ukraine during the last decade and the vectors of their further development. Factors of attractiveness of rural green tourism for urban residents have been identified. The motives for the creation of rural estates and the uniqueness of rural tourism are specified. In particular, the safety, environmental friendliness and accessibility of recreation in agritourism farmsteads are highlighted. The constraints on the development of green tourism are also the lack of funds to improve living conditions, rural infrastructure and the lack of clear legal support for the existence of this type of tourism, in particular the private sector, whose share in housing services is dominant.*

Вступ. В контексті нинішніх подій в Україні становище туристичної галузі вкрай складне. Це стосується як внутрішнього так зовнішнього туризму. Починаючи з 2014 року військові події на сході країни, у 2019 року туризм країни як і світу було паралізовано пандемією Covid 2019 і сьогодні – це повномасштабна війна в Україні. Все це є перешкодою розвитку туристичної галузі, але представники індустрії туризму наводять приклади Ізраїлю, Чорногорії, Румунії, Грузії й інших країн, відродження і становлення в яких цієї галузі розпочалося або під час військових дій, або після їх закінчення [1]. Нинішню увагу до України з боку всього світу теж можна застосувати з користю

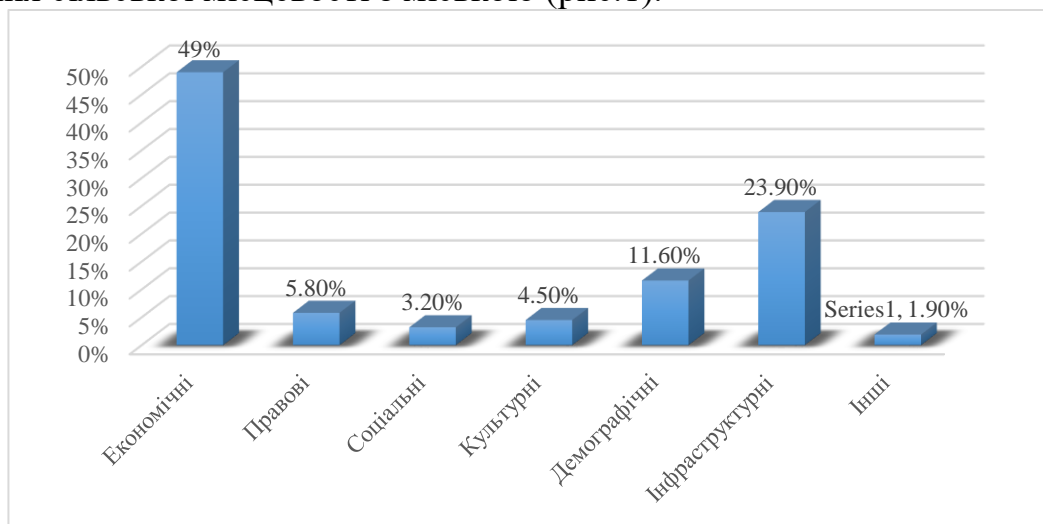
* Науковий керівник: к.е.н., доцент, завідувач кафедри бізнесу та сфери обслуговування ВНАУ, Юлія СТАВСЬКА

для розвитку туризму, розповсюджуючи інформацію про нашу історію та культуру, а не тільки про бойові дії [1].

Виклад основного матеріалу. Одним із пріоритетних напрямів розвитку вітчизняного туризму є «аграрний» або «сільський, зелений» туризм. Оскільки, деяка частина туристів, яких часом складно чимось здивувати, все частіше обирають сільську місцевість в якості місця проведення своєї відпустки чи вихідних. Крім того, в даний час багато міських жителів стали переселенцями саме в сільській місцевості. Саме тут, перебуваючи в будиночку сільської місцевості як у переселенців, так і у туристів є можливість познайомитися з сільським способом життя, культурою, місцевими звичаями та традиціями, спробувати свої сили, попрацювавши на полі і, таким чином, повноправно долучитися до сільського побуту [2].

Протягом останнього десятиріччя відбувалася активна популяризація даного виду туризму в Україні, що призвело до територіального розширення агротуристичних садиб. За даними досліджень Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України, в Україні нараховується близько 1 млн 250 садиб, що можуть надавати послуги сільського туризму, тоді як в Інтернет-ресурсах свої пропозиції рекламують приблизно 2 тис садиб.

Стримуючими факторами розвитку аграрного туризму є економічні, а саме недостатність коштів для створення належних побутових умов проживання вибагливих туристів, що звикли до комфортних умов; юридичні - правова незахищеність користувачів послуг агросадиб, відсутність чіткої законодавчої бази, а також інфраструктурні фактори, які передбачають якісне транспортне сполучення сільської місцевості з міською (рис.1).

Рис. 1. Стримуючі фактори розвитку агросадиб України

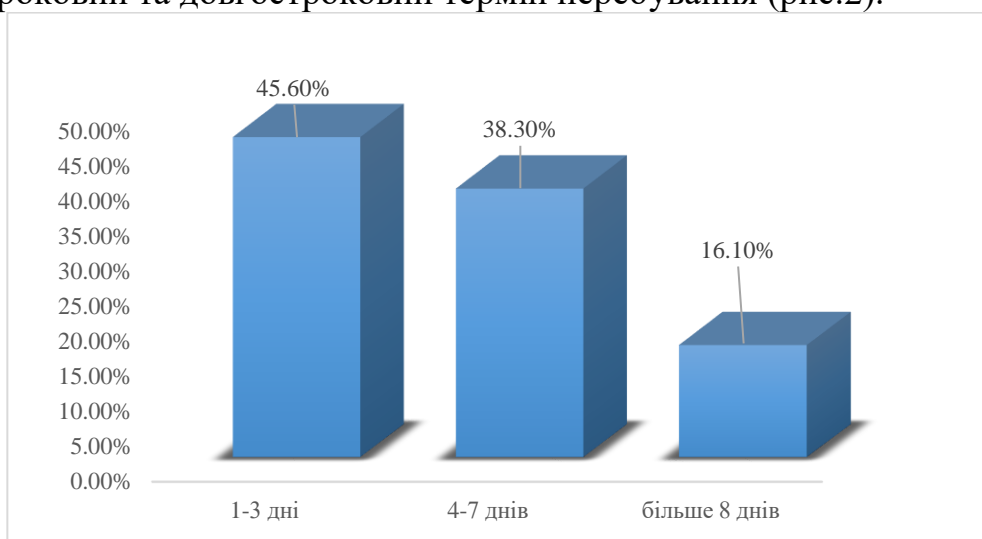
Джерело: сформовано автором на основі [1]

Найбільша кількість відвідувачів в агросадибах буває, зазвичай, улітку, більше 50%. В цей період розпочинається сезон відпусток, під час якого у власників сільських садиб є більше пропозицій проведення дозвілля туристами (верхова їзда, збирання ягід та грибів у лісі, риболовля, бджільництво – участь у збиранні меду, купання у місцевих річках, озерах, ставках тощо). На початку свого існування сільський туризм взагалі позиціонувався як літній відпочинок міського населення. З розвитком рекреаційних комплексів оренда приватного

житла селян почала набувати комерційного характеру. Сьогодні це легалізовано форма туристичних послуг, яка потребує свого визнання на міжнародному туристичному ринку.

При цьому туриста намагаються зацікавити більш кваліфікованими видами туризму, зокрема винним (дегустація домашнього вина), гастрономічним (знайомство з особливостями приготування місцевих страв), пізнавально-культурним (етнографічні особливості тієї чи іншої місцевості), екологічним (природні особливості територіальної місцевості) з метою продовження терміну його перебування. Не залишаються осторонь і селянсько-фермерські господарства, на базі яких відбувається проходження туристичних маршрутів для відвідувачів, пов'язаних із особливостями господарської діяльності.

Перебування туристів в агротуристичних комплексах має короткостроковий та довгостроковий термін перебування (рис.2).

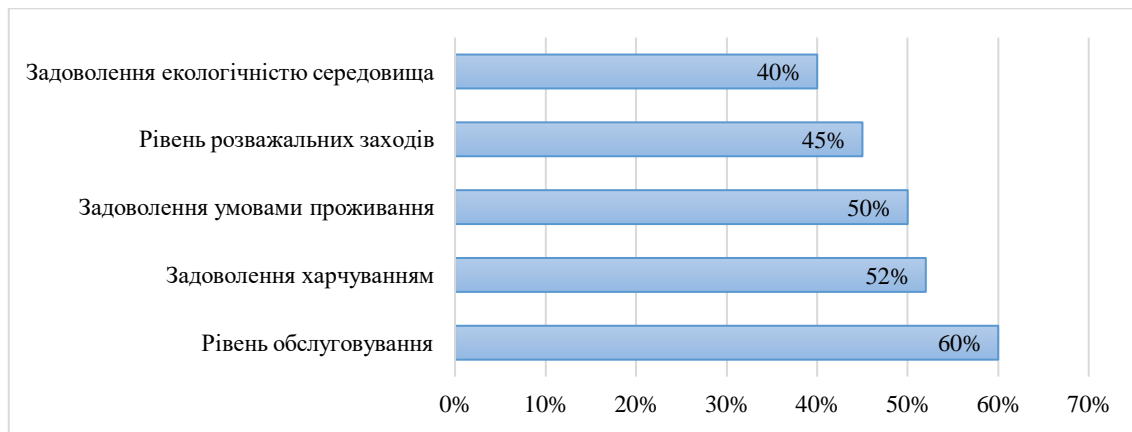

Рис. 2. Терміни перебування туристів в агротуристичних комплексах в середньому за рік, днів

Джерело: сформовано автором на основі [2]

Для задоволення потреб туристів у житлі, в основному, використовуються власні будинки селян (більше 70%), а також спеціалізовані будівлі у вигляді котеджів, пансіонатів та готелів із наявними в них закладами харчування. Приватний сектор займає значну частину в структурі послуг сільського туризму, вимагає легалізації на державному рівні з метою популяризації даного виду туризму [5].

Впровадженню європейського досвіду категоризації сільських садіб сприяла Спілка сільського зеленого туризму України. Метою даної програми є засвідчення екологічності та безпечності агротуристичних садіб шляхом надання їм сертифікату з якості наданих послуг. Доступність відпочинку, гостинність власників агросадіб, екологічність навколишнього середовища, особливості гастрономії та автентичність зробили привабливим даний вид туризму для міського населення. Це підтверджується соціальним опитуванням відпочиваючих, а саме: задоволення побутовими умовами проживання від 40% до 60%; харчування – в межах 50%; рівнем наданих послуг – 60% (рис. 3).

Рис. 3. Рівень задоволення туристів відпочинком у агротуристичних комплексах

Джерело: сформовано автором на основі [Мальська]

Проведені дослідження статистичних даних та різноманітних соціологічних опитувань підтверджують обізнаність туристів про різноманітність послуг агротуристичних садиб та задоволення їх якістю. Це дає підґрунтя стверджувати про цінність та перспективи розвитку сільського зеленого туризму [3].

Висновки. Тому в умовах сьогодення, як ніколи стає актуальним розвиток агротуристичних послуг, навіть на міжнародному рівні. Даний напрям визнано пріоритетним у національній «Стратегії розвитку туризму і курортів до 2026 року». В такому разі слід зосередити увагу на тих країнах Європи, в яких перебувають сьогодні наші переселенці та здійснювати там інформаційно-пізнавальні заходи про можливості відпочинку в межах України, зокрема в агротуристичних садибах в мирний час. В громадян країн, які знаходяться в прикордонній зоні з Україною, такими як Угорщина, Польща, Словаччина вже є досвід перебування в українських селах та знайомства з традиціями.

Цінність відпочинку в агротуристичних комплексах в післявійськовий період може стати головною для внутрішніх туристів. Основні властивості сільського зеленого туризму: безпечність розміщення, екологічність харчування, відносна віддаленість від масових скупчень людей, гармонія з природою, тиша та спокій є перевагою для індивідуального та сімейного відпочинку.

Список використаної літератури:

1. Головня О.М., Ставська Ю.В. Сучасні трансформації розвитку сфери туризму та індустрії гостинності: монографія. Вінниця: ВНАУ, 2021. – 220 с.
2. Дидів І. Б. Основні засади розвитку сільського зеленого туризму в Україні. *Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туризму в регіонах України*: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 18-19 жовтня 2019 р.). Львів: ЛДУФК ім. І. Боберського, 2019. С. 48-50.
3. Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. URL: <https://www.greentour.com.ua/>
4. Ставська Ю.В. Сільський зелений туризм як напрям розвитку сільських територій. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. Вип. 1' (41). С. 83-95.
5. Степанов В. Ю. Сільський зелений туризм в Україні: проблеми та перспективи. *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. № 1(53). С. 1-5.

Анастасія СУБОТІНА*
студентка 4 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ФЕНОМЕН БЛІЦ-ТУРИЗМУ: ЯК КОРОТКІ ПОДОРОЖІ СТАЮТЬ ПОПУЛЯРНІШИМИ СЕРЕД МОЛОДІ

***Анотація.** У статті розглянуто феномен блиц-туризму, який набирає все більшої популярності серед молоді. Досліджено причини цього явища, звертаючи увагу на змінні уподобання молодого покоління, що виявляє тенденцію до активного та інтенсивного способу подорожування. У статті проаналізовано особливості блиц-туризму, його переваги та недоліки, а також визначено вплив на молодь та туристичну індустрію загалом. Також розглянуто можливості розвитку цього напрямку туризму та можливі наслідки для культурної спадщини та сталого розвитку туристичних регіонів. Висновки статті мають на меті поглиблене розуміння блиц-туризму та його місце в сучасному світі подорожей.*

***Abstract.** The article examines the phenomenon of blitz tourism, which is gaining more and more popularity among young people. The reasons for this phenomenon were investigated, paying attention to the changing preferences of the younger generation, which shows a tendency towards an active and intensive way of traveling. The article analyzes the features of blitz tourism, its advantages and disadvantages, and also determines the impact on youth and the tourism industry in general. The possibilities of development of this direction of tourism and possible consequences for cultural heritage and sustainable development of tourist regions are also considered. The conclusions of the article are aimed at a deeper understanding of blitz tourism and its place in the modern world of travel.*

Вступ. Молодіжний туризм відіграє важливу роль у житті молодих людей, сприяючи їхньому особистісному розвитку. Він допомагає розширити світогляд, вдосконалити навички спілкування та лідерства, навчити співпраці й вирішенню проблем. Крім цього, такі подорожі стимулюють молодих людей до самореалізації, виявлення власного потенціалу та досягнення поставлених мрій та цілей, а також сприяють культурній толерантності і повазі до різноманітності культур і поглядів [5].

Молодь сучасності все частіше віддає перевагу коротким подорожам, що є досить ефективним способом задоволення своїх потреб у подорожах. Вони

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри бізнесу та сфери обслуговування ВНАУ, Анатолій ПРИЛУЦЬКИЙ

дозволяють молоді відвідувати різноманітні місця та культурні об'єкти за короткий час, максимізуючи враження та емоції. Короткі подорожі також відповідають сучасному ритму життя, коли люди мають обмежений час для відпочинку та подорожей. Такий підхід дозволяє молоді ефективно використовувати свій час та ресурси, забезпечуючи при цьому насичений досвід подорожей.

Виклад основного матеріалу. Бліц-туризм (або також флеш-туризм) - це форма туризму, яка передбачає дуже короткий візит до певного місця або країни. Учасники бліц-туру зазвичай намагаються відвідати якомога більше місць і визначних пам'яток протягом короткого перебування. Це може бути одноденна екскурсія або короткочасний візит на кілька днів. Головною метою бліц-туризму зазвичай є максимальне поглиблення вражень за мінімальний час [1].

Тренд коротких подорожей виявляється у зростаючій популярності цього виду подорожей серед молоді. Молодь все частіше обирає короткі відпустки або вихідні, щоб відвідати нові місця та відпочити від повсякденної рутини. Це може бути пов'язано зі зміною ставлення до роботи та відпочинку, бажанням максимізувати враження за короткий період часу або просто потребою у різноманітності. Зростання популярності коротких подорожей впливає на туристичну індустрію, змушуючи її адаптуватися до потреб цільової аудиторії, яка шукає швидкі та зручні варіанти подорожей. Туристичні компанії починають пропонувати спеціальні тури та пакети для короткочасних відпусток, а також акцентують увагу на індивідуальних та автентичних досвідченнях, які можна отримати за короткий час.

Бліц-туризм, або короткі подорожі, можна вважати ефективнішими порівняно з іншими видами туризму з кількох причин:

- Максимізація часу: бліц-туризм дозволяє відвідати багато місць та визначних пам'яток за короткий період часу. Це особливо корисно для тих, хто має обмежений час на подорожі, наприклад, вихідні або короткі відпустки.
- Інтенсивність вражень: учасники бліц-туру зазвичай мають можливість отримати більше вражень та досвіду від відвідування багатьох місць за короткий період часу. Це дозволяє їм максимально насолоджуватися кожною зупинкою та максимізувати враження від подорожі.
- Економічна доступність: короткі подорожі можуть бути економічно більш доступними, оскільки вони зазвичай потребують менше витрат на проживання та транспорт у порівнянні з тривалими відпустками. Це робить їх привабливими для студентів, молоді та тих, хто має обмежений бюджет для подорожей.
- Гнучкість та адаптабельність: флеш-туризм дає можливість швидко адаптуватися до зміни планів та обставин. Учасники можуть легко модифікувати свою маршрутку, змінюючи місця відвідувань або тривалість перебування в певних місцях в залежності від власних уподобань або обставин.
- Стимулювання творчості та дослідницького прагнення: бліц-туризм може стимулювати творчість та дослідницький інтерес, оскільки учасники мають можливість досліджувати нові місця та культури, шукати нестандартні шляхи

відкриттів та вражень.

Бліц-туризм може бути ефективним вибором для тих, хто бажає максимально насолоджуватися подорожами, максимізувати свій час та ресурси, а також отримати якнайбільше вражень та досвіду за короткий період часу (табл.1).

Таблиця 1

Порівняння ефективності різних видів туризму за різними критеріями

Критерії	Короткі подорожі (бліц-туризм)	Пляжний туризм	Екскурсійний туризм
Зростання популярності	Значний	Помірний	Помірний
Тривалість подорожі	Коротка	Подовжена	Подовжена
Кількість відвідуваних місць	Багато	Одне-два	Багато
Інтенсивність вражень	Висока	Помірна	Висока
Економічна доступність	Висока	Помірна	Помірна
Екологічна стійкість	Помірна	Висока	Помірна
Критерії	Короткі подорожі (бліц-туризм)	Пляжний туризм	Екскурсійний туризм

Джерело: сформовано на основі [3]

Ця таблиця демонструє, що короткі подорожі (бліц-туризм) відрізняються від пляжного туризму та екскурсійного туризму за такими характеристиками, як тривалість подорожі, кількість відвідуваних місць, інтенсивність вражень, економічна доступність та екологічна стійкість.

Сучасний ритм життя вимагає максимально ефективного використання часу. Під впливом постійного темпу, тиску та багатозадачності, люди шукають швидкі та зручні способи відпочинку та відновлення енергії. У таких умовах короткі подорожі, або бліц-туризм, набувають все більшої популярності [2].

Ця форма подорожей дозволяє відвідати багато цікавих місць та визначних пам'яток за короткий період часу, максимізуючи враження та емоції. Вона стає привабливою альтернативою для тих, хто не має можливості відпрацьовувати тривалі відпустки або відсутні належні фінансові ресурси для подорожей.

Крім того, короткі подорожі легше вписуються у графік роботи та особисті плани, дозволяючи максимально використовувати навіть короткі вікенди для відпочинку та відкриттів. Під час війни в Україні бліц-туризм використовується в обмеженому обсязі через очевидні обмеження безпеки та ризику. На сьогодні одними із найпопулярніших туристичних регіонів є Закарпаття. Закарпатський регіон відомий своєю прекрасною природою, багатою історією та культурним надбанням.

Туристи можуть відвідати мальовничі карпатські гори, численні термальні джерела та курорти, а також міста з багатою історією. Така подорож може включати відвідування Ужгородського замку, який є одним з найстаріших та найбільш збережених замків в Україні. Після цього можна відвідати унікальний Музей міграції птахів, де представлені різноманітні види птахів, які мешкали у

регіоні. Також варто відвідати Палац Потоцьких в Мукачево та замок Паланок, що розташований поруч, де можна насолодитися красою архітектури та прекрасними краєвидами [3].

Ця одноденна екскурсія дозволяє відвідати декілька цікавих місць, які відображають багатство історії, культури та природи Закарпаття. Така подорож є ідеальним варіантом для тих, хто має обмежений час або бажає швидко дослідити культурне надбання регіону. Бліц-туризм, або короткочасні подорожі, привертають увагу туристів своєю швидкістю та доступністю. Одним з переваг бліц-туризму є можливість відвідати багато цікавих місць за короткий період часу. Це особливо привабливо для людей з обмеженим часом або бюджетом, які хочуть максимально використати свої відпустки або вільний час. Крім того, бліц-туризм може сприяти розвитку місцевих економік, забезпечуючи попит на туристичні послуги та товари.

Однак, бліц-туризм також має свої недоліки. Такі подорожі можуть бути дуже напруженими та втомлюючими, оскільки туристи намагаються вмістити якнайбільше вражень у короткий проміжок часу. Бліц-туризм має свої виклики та відкриває широкі можливості для розвитку та вдосконалення. Важливо збалансувати переваги та недоліки цього напрямку туризму для створення якісного та задовільного досвіду для туристів [4].

Висновок. Феномен бліц-туризму, або короткочасних подорожей, свідчить про зміни в уявленні про відпочинок та подорожі серед молодого покоління. Зростаюча популярність цього типу туризму пояснюється кількома факторами. По-перше, сучасні технології та доступ до інформації роблять подорожі більш доступними та швидшими. Соціальні медіа та онлайн-платформи дозволяють молоді швидко знаходити цікаві місця для відвідування та планувати свої маршрути. По-друге, зростання активності та бажання пережити нові враження змушує молодь шукати швидкі та ефективні способи для цього. Короткочасні подорожі дозволяють їм відвідувати багато місць за короткий період часу та максимально насолоджуватися подорожжю. По-третє, зменшення тривалості відпусток та більша зайнятість молоді в різних сферах життя робить короткочасні подорожі більш привабливими. Вони можуть вписуватися в графік та не вимагають великих витрат часу та грошей.

Список використаних джерел:

1. Кляп М. П., Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. К.: Знання, 2022. 334 с.
2. Best in Travel. Lonely Planet. 2024: URL : <https://www.lonelyplanet.com/best-in-travel/cities> (дата звернення: 16.04.2024)
3. Всесвітня рада з подорожей і туризму. Економічний вплив подорожей і туризму. 2021 URL: <https://www.wttc.org/Research/Economic-Impact> (Дата звернення: 10.04.2023).
4. Чорна Н.М. Креативні індустрії та їх роль у розвитку культурнопізнавального туризму. *Економіка та суспільство*: збірник наук. праць. Вінниця, 2023. с. 2-4.
5. Коротка подорож. My travel. 2024. URL: <https://mytravel.ua/review/42/neshchodavno-povernulisya-z-turu-laquo-kortka-podorozh-vikend-raquo-programa-turu-nadvichayno-nasiche> (дата звернення: 13.04.2024)
6. Ставська Ю.В., Особливості та тенденції розвитку індустрії сільського туризму. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. № 6(17). С. 84-91.

Світлана ТЕТЕРКО*
студентка 1 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна

СУЧАСНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

***Анотація.** У статті розглянуто сучасні екологічні проблеми в Україні та світі та запропоновано шляхи їх вирішення. Вказано, що екологічні проблеми сьогодення стоять перед людством як гострі виклики, що потребують негайного вирішення. Виявлено систему обмежень для успішної екологізації в умовах трансформаційних процесів, і визначено її стратегічну важливість. Розглянуто вплив екологізації на процес «зелених трансформацій» та формування сектору «зеленої економіки» під впливом цифрової трансформації. Висвітлено потребу в розробці механізмів екологізації, які базуються на принципах інтегрованості в економічні механізми розвитку з урахуванням цифровізації економіки. Зроблено висновки, що успішний розвиток світової економіки вимагає збалансованого підходу до технологічних, соціальних та екологічних аспектів, де цифрові технології відіграють вагомую роль у світовій екосистемі.*

***Abstract.** The article examines modern environmental problems in Ukraine and the world and suggests ways to solve them. It is indicated that today's environmental problems are facing humanity as acute challenges that require immediate solutions. The system of limitations for successful greening in the conditions of transformational processes is identified, and its strategic importance is determined. The impact of greening on the process of «green transformations» and the formation of the «green economy» sector under the influence of digital transformation is considered. The need for the development of greening mechanisms, which are based on the principles of integration into the economic mechanisms of development, taking into account the digitalization of the economy, is highlighted. It was concluded that the successful development of the world economy requires a balanced approach to technological, social and environmental aspects, where digital technologies play an important role in the global ecosystem.*

Вступ. У сучасному світі екологічні проблеми є одними з найбільш актуальних та нагальних завдань, які стоять перед людством. Вони відображають складні виклики, з якими стикається людство у збереженні навколишнього

---

* Науковий керівник: д.ф.е., доцент кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Інна ТОМАШУК

середовища та забезпеченні сталого розвитку. Високий рівень забруднення повітря, води та ґрунтів, знищення біорізноманіття, зміна клімату, а також інші екологічні проблеми загрожують здоров'ю людей, екосистемам та природним ресурсам.

Україна, як і багато інших країн, стикається зі своїми власними екологічними викликами, включаючи забруднення повітря та водойм, втрату родючих ґрунтів, знищення лісових масивів, а також наслідки аварій на промислових об'єктах та ядерних електростанціях. Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу на рівні як національних урядів, так і міжнародних спільнот.

Виклад основного матеріалу. Сучасні екологічні проблеми, як в Україні, так і в світі, становлять серйозні загрози для здоров'я людей, екосистем та природних ресурсів. Найбільш актуальними проблемами є:

- забруднення повітря, адже велика кількість шкідливих викидів від промислових підприємств, автотранспорту, теплових електростанцій і сільськогосподарських угідь призводить до забруднення повітря, що може призвести до серйозних проблем зі здоров'ям, таким як захворювання дихальних шляхів і серцево-судинних захворювань;

- забруднення водних ресурсів, адже викиди токсичних речовин, відходи від промисловості та сільськогосподарська діяльність, а також неконтрольоване сміттєзвалище призводять до забруднення річок, озер і морів, що шкодить водним екосистемам і загрожують здоров'ю людей, які споживають забруднену воду;

- зміна клімату, де викиди парникових газів, таких як вуглекислий газ і метан, призводять до зміни клімату, що проявляється у збільшенні середньорічної температури, зміна режиму опадів, виникнення екстремальних погодних явищ і підняття рівня моря [2];

- втрата біорізноманіття, де знищення природних місць мешкання і забруднення природних ресурсів призводять до втрати біорізноманіття і вимирання видів рослин і тварин, що може мати серйозні наслідки для екосистем та людського суспільства;

- проблема відходів, тобто, збільшення обсягів відходів і неконтрольоване сміттєзвалище призводять до забруднення ґрунтів і водних ресурсів, а також сприяють глобальній проблемі забруднення пластиком;

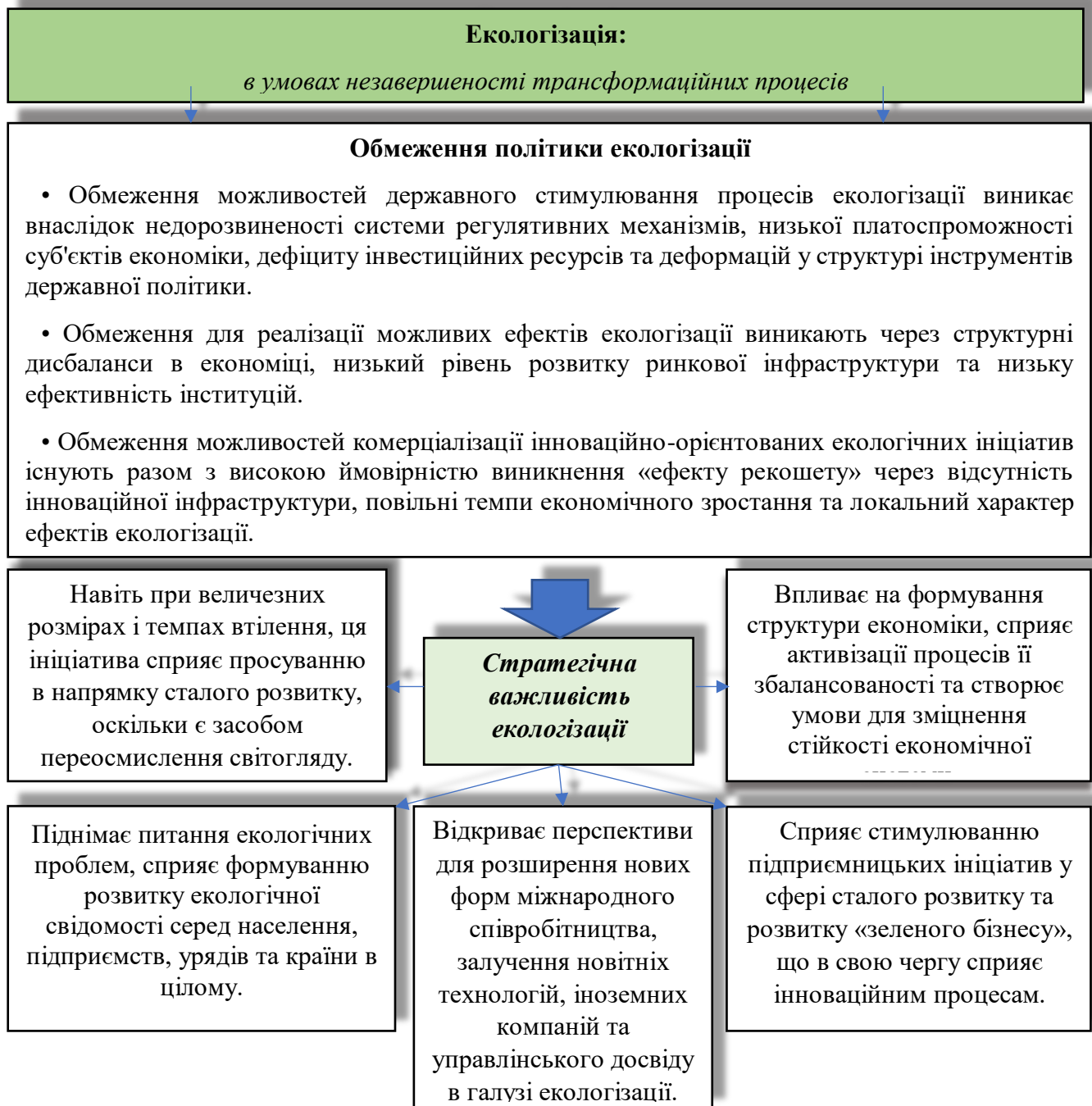
- незаконна рубка лісів є серйозною проблемою, яка призводить до втрати лісових екосистем, втрати біорізноманіття і впливу на клімат;

- забруднення відходами, перенаселення рибальських зон, надмірний промисловий вилов риби і зміна клімату призводять до загрози для океанічних екосистем і зменшення рибних запасів.

Ці проблеми потребують комплексного підходу та співпраці всіх зацікавлених сторін - від урядів і міжнародних організацій до громадських організацій та громадян - для їх вирішення та запобігання подальшим негативним наслідкам.

За 30 років з дня проголошення незалежності Україна побачила багато екологічних поразок та перемог. Ми є свідками довгострокових наслідків однієї

з найбільших техногенних катастроф у світі – аварії на Чорнобильській АЕС. Спостерігається міління та цвітіння водойм. У багатьох містах населення дихає повітрям, яке несе загрозу здоров'ю.

Рис. 1. Обмеження та стратегічна важливість політики екологізації в умовах незавершеності трансформаційних процесів в економіці України
Джерело: сформовано та доповнено автором на основі [3]

Більшість регіонів відчуває на собі наслідки зміни клімату: аномальну спеку, масштабні зливи та снігопади, пилові бурі, нестачу води. Спостерігається як на тимчасово окупованих територіях Донбасу та Криму накопичуються серйозні екологічні проблеми. У табл. 1 наведено основні заходи вирішення

сучасних екологічних проблем.

Таблиця 1

Основні заходи вирішення екологічних проблем та їх сутнісна характеристика

№	Заходи вирішення екологічних проблем	Характеристика заходів
1	Енергонезалежність	Дослідження державного Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України, підтверджує економічну та технічну можливість переходу України на 91% ВДЕ вже до 2050 року.
2	Перехід на відновлювану енергетику.	Сонячна та вітрова енергетика вже досягли необхідного технічного та економічного рівня для широкого впровадження. Перехід до 100% ВДЕ є досяжним та необхідним для України в перспективі 30 років.
3	Відмова від атомної енергетики.	Сьогодні в Україні працює 15 атомних блоків. Завчасне стратегічне планування дозволить замінити ці потужності новими – на ВДЕ. При цьому міста-супутники АЕС можуть бути перетворені на інженерні та технологічні центри розвитку відновлюваної енергетики.
4	Збереження лісів, степів, луків, боліт та унікального біорізноманіття.	Україна має продовжувати збільшувати площі свого природно-заповідного фонду. Щоб успішно справлятися з наслідками зміни клімату та зменшувати викиди парникових газів, потрібно зберігати та збільшувати природно-заповідний фонд та території, зайняті екосистемами.
5	Чиста вода.	Україна є однією із найменш забезпечених водними ресурсами країн Європи. Україна має впровадити сучасні екостандарти та екологічний нагляд за агросектором, а також інвестувати в необхідну інфраструктуру для безпечного поводження з відходами тваринництва та агрохімікатами.
6	Переважа сталим сільськогосподарським практикам.	Великі аграрні компанії мають впроваджувати кращі екологічні стандарти та нормативи, щоб їхня діяльність не порушувала права місцевого населення на чисте довкілля. Україна має підтримувати сталий сільський розвиток та дбати про розвиток малих і середніх фермерських господарств, що є альтернативою великим промисловим фермам.
7	Чисте повітря.	За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, від забруднення повітря в Україні передчасно помирає 124 людини на кожні 100 тисяч. Для того, щоб змінити ситуацію, українці мають отримати доступ до достовірних і своєчасних даних про якість повітря, а промислові підприємства – відповідально скорочувати шкідливі викиди.
8	Зниження промислового забруднення до мінімально можливого	Потужності промислових підприємств мають бути приведені у відповідність до найкращих доступних технологій та методів управління, а викиди – постійно контролюватися.
9	Розвиток інфраструктури громадського транспорту у містах	Ефективний швидкий громадський транспорт у містах – можливість розвантажити дороги від заторів та покращити якість повітря.
10	Відмов від вугілля	Поступове припинення використання вугілля може зменшити навантаження на державний бюджет, створюючи водночас нові робочі місця у галузі відновлюваної енергетики.

Джерело: сформовано на основі [1]

Українці не можуть без болю дивитися на рани, що завдаються природі від вирубок лісу в Карпатах та нелегального видобутку бурштину. У світі накопичується мільйони тон сміття, яке скидається на звалища. Ці проблеми необхідно негайно вирішувати. Поступальний рух у напрямі екологізації всіх аспектів життя суспільства - економіки, освіти, культури - в поєднанні з системною політикою економічних реформ та створенням ефективних інститутів держави та ринку дозволить інтегрувати різноманітні інструменти переходу до моделі сталого розвитку у єдиний механізм.

Загалом, перед людством стоїть безліч викликів, які ми маємо розв'язати. Першопричиною більшості екологічних проблем є антропогенна діяльність, що призводить до значних змін в екосистемах, які потрібно виправити чи принаймні зупинити. Наше майбутнє залежить виключно від того, наскільки сміливими та рішучими ми будемо у своїх діях.

Висновок. Розв'язання екологічних проблем вимагає тісного співробітництва між урядом, громадськістю, науково-дослідними установами та промисловим сектором, а також використання довгострокових інвестицій у сталі екологічні практики та технології.

Необхідно приймати стратегічні рішення щодо зменшення викидів токсичних речовин, стимулювання використання відновлюваних джерел енергії, захисту екосистем та розробки ефективних механізмів відновлення природних ресурсів. Також важливо підвищувати екологічну свідомість серед населення та залучати громадськість до участі у природоохоронних програмах та ініціативах. Здорове середовище є ключовим елементом для забезпечення життєздатності суспільства, тому вирішення екологічних проблем має бути пріоритетним завданням для всіх країн та громадян.

Список використаних джерел:

1. Сучасні екологічні проблеми у світі та в Україні. URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-na-temu-suchasni-ekologichni-problemi-u-sviti-ta-v-ukra-ni-151749.html>
2. Томашук І.В., Сусіденко Ю.В., Бурдяк М.І. Глобальні тенденції розвитку світової економіки в умовах цифровізації: екологічний аспект. *Бізнес-навігатор*. 2024. Вип. 2 (75). С. 15-28.
3. Tomashuk I., Baldynyuk V., Boltovska L. Green economy as a factor for ensuring sustainable development. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2023. Vol. 9. № 3. P. 194-206. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-3-194-206>.

Вікторія ТИМЧУК*,
студентка групи 21-ТУР,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування
Вінницький національний аграрний університет,
м. Вінниця, Україна

ГРОМАДСЬКІ ЕКОЛОГІЧНІ ІНІЦІАТИВИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СТАЛОГО ТУРИЗМУ

***Анотація.** У статті розглянуто роль громадських екологічних ініціатив, виділяючи їх вплив на підвищення екологічної свідомості, захист природного середовища, розвиток екологічно чистого туризму та контроль за діяльністю туристичних компаній. Досліджено складові сталого туризму (геотуризм, культурний туризм, екологічний туризм), в якому всі учасники туристичного процесу зобов'язані охороняти природне середовище і ресурси з метою забезпечення здорового, поступального та сталого економічного зростання. У висновку підкреслюється важливість громадських екологічних ініціатив для забезпечення розвитку сталого туризму та їх вплив на майбутнє туризму в цілому.*

***Anotation.** The article considers the role of public environmental initiatives, highlighting their impact on raising environmental awareness, protecting the natural environment, developing environmentally friendly tourism and monitoring the activities of tourism companies. The components of sustainable tourism (geotourism, cultural tourism, ecological tourism) are studied, in which all participants in the tourism process are obliged to protect the natural environment and resources in order to ensure healthy, progressive and sustainable economic growth. The conclusion highlights the importance of community-based environmental initiatives to ensure the development of sustainable tourism and their impact on the future of tourism as a whole.*

Вступ. У сучасному світі, де екологічні проблеми стають все більш актуальними, розвиток сталого туризму виступає як необхідність. Сталий туризм ґрунтується на принципах відповідального ставлення до довкілля, соціальної відповідальності та економічної життєздатності. Важливу роль у забезпеченні розвитку такого виду туризму відіграють громадські екологічні ініціативи. Ці ініціативи виступають як рушійна сила змін, сприяючи підвищенню екологічної свідомості місцевого населення та туристів, захисту природного середовища, розвитку екологічно чистого туризму та контролю за діяльністю туристичних компаній.

---

* Науковий керівник: д.е.н., доцент кафедри бізнесу та сфери обслуговування ВНАУ, Олена ГОЛОВНЯ

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливу роль у сучасному розвитку туризму відіграє цільова орієнтація на сталий туризм. Сталий туризм – це концепція, яка зосереджена на розвитку штучних і природних туристичних ресурсів, щоб вони використовувалися в довгостроковій перспективі [6]. Сталий розвиток туризму – це свідомо підтримуваний розвиток, в силу чого зростає роль держави, оскільки тільки вона здатна розробити стратегічну основу планування розвитку індустрії туризму [3].

Туризм повинен розвиватись так, щоб приносити користь місцевому населенню, посилювати економіку приймаючої країни, створювати додаткові робочі місця. Зазначимо причини, чому відповідальний туризм є важливим: 1) робить туристів частиною місцевої громади; 2) підвищує економічний добробут місцевої громади без шкоди навколишньому середовищу; 3) мінімізує економічні, соціальні, культурні та екологічні негативні наслідки масового туризму; 4) сприяє повазі до місцевої культури та спадщини.

Забезпечення розвитку сталого туризму має передбачати: 1) використання біодекомпозиційні продукти для миття, очищення та захисту місцевої води; 2) використання тільки екологічно чистих продуктів для будівництва готелів, ресторанів тощо; 3) пропагування здорового способу життя та стимулювання місцевого населення, туристів та мандрівників дбати про природу, у тому числі шляхом: встановлення квот для обмеження кількості туристів, які відвідують територію; 4) збирати дощову воду та переробляти її (зокрема, це можливо в тропічних районах); 5) дбати про охорону місцевої флори та фауни шляхом створення національних парків та програм розведення зникаючих видів; 6) підтримувати підприємства та компанії, що орієнтовані на сталий розвиток.

Отже, сталий (відповідальний) туризм – це туризм, який поважає навколишнє середовище, громаду та культуру туристичного місця [2]. Він спрямований на усунення негативних наслідків, спричинених безвідповідальним масовим туризмом. У сучасному світі, де зростає увага до екологічних проблем, громадські екологічні ініціативи стають ключовим елементом в забезпеченні розвитку сталого туризму. Сталий туризм, який спрямований на збереження природних та культурних ресурсів, вимагає активної участі громадськості та впровадження екологічних практик. Давайте розглянемо деякі ключові аспекти громадських екологічних ініціатив у контексті розвитку сталого туризму.

Значна кількість відходів, забруднення водойм та перенаселення популярних туристичних місць – лише деякі проблеми, з якими стикаються сучасні туристичні дестинації [1]. З метою забезпечення сталого розвитку туризму необхідно активно залучати громадськість до вирішення цих проблем. Громадські екологічні ініціативи стають невід’ємною складовою системи забезпечення сталого туризму.

Громадські екологічні ініціативи відіграють критичну роль у розвитку сталого туризму, який сприяє збереженню природи, культурного спадку та забезпечує економічну вигоду для місцевих громад. Вони впливають на туристичні галузі, інфраструктуру та способи управління, стимулюючи інновації та відповідальні підходи до туризму. Однією з найважливіших сфер діяльності громадських екологічних ініціатив є збереження природних ресурсів. Це

включає в себе охорону екосистем, водних ресурсів, лісів та біорізноманіття. Ініціативи спрямовані на зменшення викидів шкідливих речовин, використання відновлюваних джерел енергії та підтримку екологічно чистих технологій у сфері туризму (табл. 1).

Таблиця 1

Роль громадських екологічних ініціатив у розвитку сталого туризму

Фактор впливу	Характеристика
Охорона природних ресурсів	Громадські екологічні організації активно працюють над збереженням екосистем та біорізноманіття в туристичних регіонах. Це включає в себе проведення акцій з прибирання територій, екологічні кампанії щодо зменшення викидів та використання альтернативних джерел енергії.
Стале управління	Громадські ініціативи сприяють впровадженню принципів сталого управління туристичними ресурсами. Вони виступають учасниками діалогу з місцевими владами, впроваджують механізми контролю за розвитком туристичних об'єктів та пропонують альтернативні моделі розвитку.
Сприяння місцевому розвитку	Громадські організації активно працюють над розвитком місцевих спільнот у туристичних регіонах. Це включає в себе підтримку місцевих виробників, розвиток місцевих ринків та створення можливостей для розвитку місцевої культури.
Інформування та освіта	Громадські ініціативи відіграють важливу роль у формуванні екологічної свідомості серед туристів та місцевого населення. Вони проводять інформаційні кампанії, організують навчальні заходи та сприяють поширенню кращих практик сталого туризму.

Джерело: [1].

Громадські ініціативи також активно працюють над підтримкою соціальної відповідальності у туризмі. Це включає заохочення місцевого населення до участі у туристичних проєктах, збереження культурної спадщини та підтримку традиційних галузей господарства. Громадські організації активно сприяють розвитку туризму, який поважає місцеві традиції та сприяє економічному добробуту місцевого населення [5].

Розглянемо переваги розвитку громадських екологічних ініціатив (рис. 1).

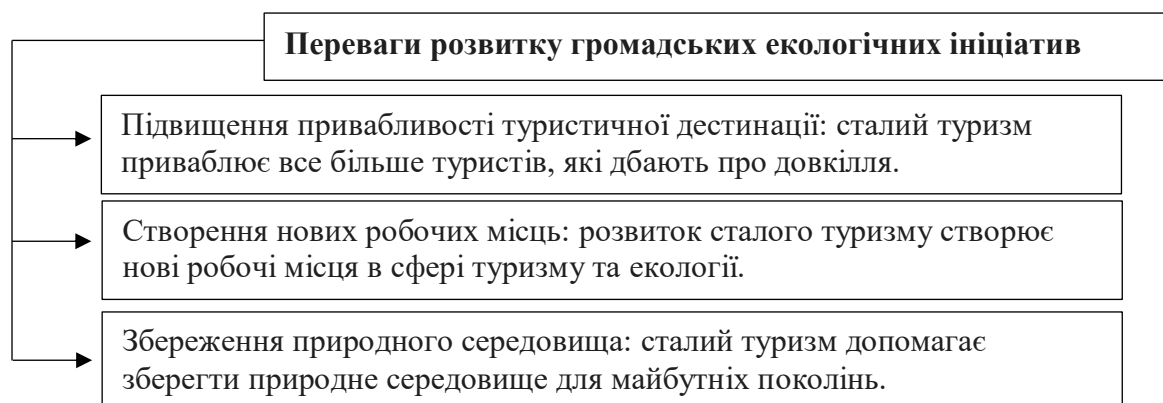

Рис. 1. Переваги розвитку громадських екологічних ініціатив

Джерело: [3].

В таблиці 2 представлені світові громадські екологічні ініціативи та їх характеристика.

Удосконалення державної політики в галузі туризму передбачає створення конкурентоспроможного національного туристичного продукту, організацію системи якісної підготовки фахівців галузі туризму, удосконалення інформаційної інфраструктури рекреаційних та туристичних послуг, формування позитивного іміджу національного туристичного продукту як всередині країни, так і за її межами.

Таблиця 2

Світові громадські екологічні ініціативи та їх характеристика

№	Фестиваль	Місце проведення	Характеристика
1.	Гластонбері (Glastonbury)	Пілтон, Великобританія	Фестиваль «Гластонбері» зацікавлений у зелених практиках та екологічних ініціативах, спрямованих на збереження навколишнього середовища, таких як сонячна енергія, переробка відходів та зобов'язання учасників фестивалю не залишати слідів.
2.	Палаюча людина (Burning Man)	Пустеля Блек-Рок, США	Принцип «Burning Man» про не залишати сліду, що означає взяти відповідальність за свої власні дії та відходи, які ви створюєте, навіть на фестивалі. Учасники фестивалю повинні викидати свої відходи та брати участь у прибиранні після події.
3.	Глобальний громадянин (Global Citizen)	Аккра, Гана та Нью-Йорк, США	Global Citizen Festival вживають для зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Наприклад, вони використовують альтернативу дизелю з меншими викидами, працюють над компенсацією викидів подій, вживають заходи щодо утилізації і переробки відходів, а також забороняють одноразовий пластик.
4.	Тераформа (Terraforma)	Мілан, Італія	Захід «Terraforma», спрямований на повернення до природи та заохочення поваги до навколишнього середовища через використання екологічно чистих технологій, матеріалів та мінімального впливу на природу.
5.	Зеленої людини (Green Man)	Уельс, Великобританія	Організатори «Green Man» закликають відвідувачів використовувати екологічно чисті матеріали, уникати одноразового пластику, використовувати місцеві продукти та компостовані вироби. Також фестиваль підтримує благодійну діяльність, зокрема збір спорядження для біженців та ініціативи щодо запобігання водянним проблемам.
6.	Розкіш у траві (Splendour in the Grass)	North Byron Parklands, Австралія	«Splendour in the Grass» отримав зелений гонг у 2019 році, що свідчить про серйозне ставлення його організаторів до відповідальності перед природою. Гонг був вручений урядом Нового Південного Уельсу за лідерство в сфері сталого розвитку подій, що сприяють позитивним змінам для навколишнього середовища.
7.	Похода (Pohoda)	Тренчин, Словаччина	Фестиваль Pohoda, який вважається найбільш екологічно чистим у Європі. Організатори фестивалю вже понад 25 років впроваджують прогресивні заходи з охорони навколишнього середовища, мають вакуумні туалети, зарядні станції для електромобілів, посуд для компостування, багаторазові стакани та мобільну сонячну електростанцію для збереження природи.

Джерело: [4].

В Україні також є успішні практики вагомих всеукраїнських громадських екологічних ініціатив:

1) Всеукраїнська екологічна акція «Чисте середовище»: акція з очищення територій України від сміття, яка проводиться щороку.

2) Український фонд дикої природи: організація, яка займається збереженням біологічного різноманіття України.

3) Екотуристичний маршрут «Українські Карпати»: маршрут, який проходить через мальовничі місця Українських Карпат з дотриманням екологічних норм.

Освіта та підвищення екологічної свідомості гравців туристичної галузі є важливим аспектом розвитку сталого туризму. Громадські ініціативи спрямовані на проведення навчальних заходів, кампаній та тренінгів для туристів, місцевого населення та підприємців мають на меті підвищення усвідомленості щодо екологічних проблем та впровадження сталого способу життя.

Висновки. Громадські екологічні ініціативи відіграють ключову роль у забезпеченні сталого розвитку туризму. Вони сприяють збереженню природних ресурсів, підтримці місцевої культури та забезпеченню благополуччя місцевих громад. Шляхом спільних зусиль громадськості, бізнесу та уряду можливо створити екологічно чисте та соціально відповідальне середовище для розвитку туризму, яке буде сприяти збереженню природних та культурних цінностей для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел

1. Гапоненко Г. І., Євтушенко О. В., Шамара І. М. Пріоритетні напрями забезпечення сталого розвитку туризму України в умовах пандемії. *Бізнес Інформ*. 2021. № 5. С. 227–235.

2. Головня О.М. Забезпечення розвитку сталого туризму в умовах глобальних екологічних викликів. *Бізнес Інформ*. 2023. № 9 (548). С. 152-161. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-9-152-161>

3. Доктрина сталого розвитку. URL: <http://www.semenets.soborna.org.ua> (дата звернення: 08.04.2024).

4. 8 Eco-friendly Festivals to Go to Around the World This Summer. <https://www.globalcitizen.org/en/content/eco-friendly-festivals-to-go-to-around-the-world>

5. Коніщева Н. Й., Ткачова С. С. Шляхи сталого розвитку туризму на територіях національних природних парків. *Інновації та технології в сфері послуг та харчування*. 2020. № 2. С. 23–34.

6. Стратегія сталого розвитку туризму і курортів в Україні. URL: <http://www.vincult.org.ua> (дата звернення: 08.04.2024).

7. What is the difference between sustainable tourism and responsible tourism? URL: <https://atwconnect.com/what-is-the-difference-between-sustainable-tourism-and-responsible-tourism> (дата звернення: 08.04.2024).

Аліна ТОМАЩУК *
студентка 4 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ВПЛИВ КУЛЬТУРНИХ АСПЕКТІВ НА УСПІШНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

***Анотація.** У статті розкрито вплив культурних аспектів на успішність міжнародної конкурентоспроможності підприємства. Проаналізовано роль культурних факторів у формуванні ефективної стратегії виходу на міжнародні ринки та адаптації до місцевих особливостей. Визначено основні культурні виміри, які необхідно враховувати при веденні міжнародного бізнесу, такі як дистанція влади, індивідуалізм/колективізм, маскулінність/фемінність, уникнення невизначеності та довгострокова/короткострокова орієнтація. Наведено приклади успішних міжнародних компаній, які ефективно інтегрували культурні аспекти у свою бізнес-стратегію. Представлено рекомендації щодо розвитку міжкультурної компетентності менеджерів та персоналу підприємства для підвищення його міжнародної конкурентоспроможності.*

***Abstract.** The article reveals the influence of cultural aspects on the success of international competitiveness of an enterprise. The role of cultural factors in the formation of an effective strategy for entering international markets and adapting to local characteristics is analyzed. The main cultural dimensions that need to be taken into account when doing international business, such as power distance, individualism/collectivism, masculinity/femininity, uncertainty avoidance, and long-term/short-term orientation, are identified. Examples of successful international companies that have effectively integrated cultural aspects into their business strategy are provided. Recommendations for the development of intercultural competence of managers and staff of an enterprise to increase its international competitiveness are presented.*

Вступ. В умовах глобалізації та посилення міжнародної конкуренції, культурні аспекти відіграють все більш важливу роль у забезпеченні успішності підприємства на світовому ринку. Розуміння та врахування культурних відмінностей є ключовим фактором для досягнення міжнародної конкурентоспроможності, оскільки дозволяє адаптувати бізнес-стратегію до місцевих умов, налагодити ефективну комунікацію з партнерами та клієнтами, а також створити позитивний імідж компанії в очах іноземних споживачів. Таким

---

* Науковий керівник: д.ф.е., асистент кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ, Людмила БОЛТОВСЬКА

чином, дослідження впливу культурних аспектів на успішність міжнародної конкурентоспроможності підприємства є актуальним та важливим завданням в сучасних умовах глобального ринку.

Виклад основного матеріалу. Культурні аспекти відіграють значну роль у формуванні міжнародної конкурентоспроможності підприємства. Культура, як сукупність цінностей, вірувань, норм поведінки та світогляду, впливає на всі аспекти ведення бізнесу, від комунікації з партнерами та клієнтами до розробки маркетингової стратегії та управління персоналом. Розуміння та врахування культурних відмінностей є необхідною умовою для успішного функціонування підприємства на міжнародному ринку.

Одним з ключових факторів, що визначають вплив культури на міжнародну конкурентоспроможність підприємства, є здатність адаптуватися до місцевих умов та особливостей. Це передбачає не лише розуміння мови та традицій країни, але й врахування культурних цінностей та норм поведінки при веденні бізнесу. Наприклад, в деяких країнах Азії, таких як Японія та Південна Корея, великого значення надають встановленню довгострокових відносин та взаємній довірі між партнерами, тоді як в західних країнах більш поширеним є підхід, заснований на короткострокових контрактах та швидкому досягненні результатів [2].

Іншим важливим аспектом є врахування культурних відмінностей при розробці маркетингової стратегії підприємства. Різні країни мають свої специфічні смаки, преференції та очікування щодо товарів та послуг. Тому, для ефективного просування продукції на міжнародному ринку, необхідно адаптувати маркетингові кампанії до місцевих особливостей. Це може включати зміну дизайну упаковки, адаптацію рекламних повідомлень та каналів комунікації, а також врахування культурних символів та цінностей при позиціонуванні бренду.

Культурні аспекти також впливають на стиль управління та організаційну структуру підприємства. В деяких країнах, таких як США та Велика Британія, більш поширеним є демократичний стиль управління, що передбачає активну участь співробітників у прийнятті рішень та відкриту комунікацію між керівництвом та підлеглими. В той же час, в країнах з високою дистанцією влади, таких як Франція та Мексика, більш характерним є авторитарний стиль управління, з чіткою ієрархією та централізацією прийняття рішень [3].

Для успішної адаптації до культурних відмінностей, підприємствам необхідно розвивати міжкультурну компетентність своїх співробітників. Це передбачає не лише знання мови та культури країни, але й розуміння культурних цінностей, норм поведінки та особливостей ділового етикету.

Однією з найбільш відомих моделей, що описують культурні відмінності між країнами, є модель Герта Хофстеде. Вона включає п'ять основних культурних вимірів: дистанція влади, індивідуалізм/колективізм, маскулінізм/фемінінізм, уникнення невизначеності та довгострокова/короткострокова орієнтація (табл. 1). Розуміння цих вимірів дозволяє підприємствам краще адаптуватися до місцевих особливостей та будувати ефективні стратегії виходу на міжнародні ринки. В країнах з високим

рівнем уникнення невизначеності, таких як Греція та Португалія, підприємствам необхідно приділяти більше уваги деталям та чіткому плануванню, щоб зменшити ризики та невизначеність. В той же час, в країнах з низьким рівнем уникнення невизначеності, таких як Данія та Швеція, більш прийнятним є гнучкий підхід та готовність до змін [4].

Таблиця 1

Основні культурні виміри за Гертом Хофстеде.

Культурний вимір	Характеристика
Дистанція влади	Ступінь прийняття нерівномірного розподілу влади в суспільстві
Індивідуалізм/колективізм	Пріоритет індивідуальних чи групових інтересів
Маскулінність/фемінність	Орієнтація на досягнення успіху або на якість життя
Уникнення невизначеності	Ступінь прагнення уникати невизначених ситуацій
Довгострокова/короткострокова орієнтація	Орієнтація на майбутнє або на сьогодення та минуле

Джерело: [1]

Іншим прикладом є відмінності між індивідуалістичними та колективістськими культурами. В індивідуалістичних культурах, таких як США та Австралія, більше уваги приділяється особистим досягненням та конкуренції, тоді як в колективістських культурах, таких як Китай та Бразилія, більш важливими є співпраця та гармонія в групі. Це може впливати на стиль комунікації, прийняття рішень та мотивацію співробітників [5].

Успішні міжнародні компанії, такі як McDonald's, Coca-Cola, IKEA та Toyota, демонструють ефективну інтеграцію культурних аспектів у свою бізнес-стратегію (табл. 1.2).

Таблиця 2

Приклади успішних міжнародних компаній, що ефективно інтегрували культурні аспекти.

Компанія	Приклад інтеграції культурних аспектів
McDonald's	Адаптація меню до місцевих смаків та переваг
Coca-Cola	Використання культурних символів та цінностей в рекламних кампаніях
IKEA	Врахування культурних особливостей при дизайні та просуванні товарів
Toyota	Адаптація стилю управління та організаційної структури до місцевих умов

Джерело: складено автором на основі аналізу діяльності компанії

Наприклад, McDonald's адаптує своє меню до місцевих смаків та переваг, пропонуючи страви з місцевими інгредієнтами та рецептами. Coca-Cola використовує культурні символи та цінності в своїх рекламних кампаніях, щоб встановити емоційний зв'язок з споживачами в різних країнах. IKEA враховує культурні особливості при дизайні та просуванні своїх товарів, пропонуючи рішення, що відповідають місцевим потребам та стилю життя.

Toyota адаптує свій стиль управління та організаційну структуру до місцевих умов, поєднуючи японські принципи ефективності з локальними особливостями [6]. Ще одним важливим аспектом є розвиток міжкультурної комунікації та співпраці всередині підприємства. В умовах глобалізації, багато компаній мають міжнародні команди, що складаються з представників різних культур. Для ефективної роботи таких команд, необхідно створити атмосферу взаємної поваги, розуміння та відкритості до різних точок зору [7]. Це може бути досягнуто через проведення міжкультурних тренінгів, заохочення відкритого діалогу та обміну досвідом, а також через формування корпоративної культури, що цінує різноманітність та інклюзивність.

В цілому, врахування культурних аспектів є невід'ємною частиною успішної міжнародної стратегії підприємства. Розуміння та адаптація до місцевих особливостей дозволяє компаніям ефективно комунікувати з партнерами та клієнтами, розробляти релевантні маркетингові кампанії, управляти персоналом та досягати стійкої конкурентоспроможності на світовому ринку. Для цього необхідно постійно розвивати міжкультурну компетентність, аналізувати культурні відмінності та інтегрувати їх у всі аспекти діяльності підприємства.

Висновок. Проведене дослідження демонструє, що культурні аспекти мають значний вплив на успішність міжнародної конкурентоспроможності підприємства. Розуміння та врахування культурних відмінностей є ключовим фактором для ефективного адаптації бізнес-стратегії до місцевих умов, налагодження комунікації з партнерами та клієнтами, а також для створення позитивного іміджу компанії на міжнародному ринку. Використання таких інструментів, як культурні виміри Хофстеде та інші моделі, дозволяє проаналізувати культурні особливості різних країн та розробити відповідні підходи до ведення бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Hofstede, G. *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations across Nations*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, 2001. 596 pages.
2. Костенко Д.В. Міжкультурна комунікація у сучасному світі. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць. 2018. № 30. С. 81–85
3. Кривобок К. В. Міжкультурні особливості в процесі управлінських комунікацій / К. В. Кривобок, Ю. М. Котельникова, І. О. Кінас // Актуальні проблеми інноваційної економіки та права. Всеукраїнський науковий журнал. - 2023. - № 1-2. – С. 18 – 24.
4. Ковальчук О. В., Ільїна Т. А. Вплив національної культури на формування конкурентних переваг підприємства на міжнародних ринках. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 3. С. 31-36.
5. Литовченко І.Л. Маркетингові та логістичні аспекти діяльності експортно орієнтованих підприємств: монографія. За заг. ред. д.е.н., проф. І.Л. Литовченко. К.: ФОП Гуляєва В.М. 2022. 512с
6. Дмитрієв І.А. Конкурентоспроможність підприємства: навчальний посібник / І.А. Дмитрієв, І.М. Кирчата, О.М. Шершенюк - Х.: ФОП Бровін О.В., 2020. 340 с
7. Леськів Г. З., Франчук В. І., Левків Г. Я., Гобела В. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 220 с.

Софія ХИТРИК *,
студентка 4 курсу,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

РОЛЬ РЕЛІГІЙНО-ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ В РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

***Анотація.** У статті досліджується роль релігійно-паломницького туризму в розвитку сільських територій. Стаття спрямована на виявлення ключових аспектів та проблем, що стоять перед розвитком релігійно-паломницького туризму в Україні, а також на аналіз перспектив, які цей сектор може відкрити для країни та її громадян. Стаття має на меті висвітлити важливість розвитку цього виду туризму в Україні, його потенціал для створення сприятливих умов для місцевих громад, збереження навколишнього середовища та культурної спадщини, а також підвищення свідомості та активності громадян. Розглянуто можливість розвитку релігійно-паломницького туризму у сільських громадах на прикладі проєкту «Camino Podolico: Подільський шлях святого Якова», маршрут якого проходить через сільські території Вінницької та Хмельницької областей.*

***Abstract.** The article examines the role of religious pilgrimage tourism in the development of rural areas. The article is aimed at identifying the key aspects and problems facing the development of religious and pilgrimage tourism in Ukraine, as well as at analyzing the prospects that this sector can open for the country and its citizens. The article aims to highlight the importance of the development of this type of tourism in Ukraine, its potential for creating favorable conditions for local communities, preserving the environment and cultural heritage, as well as increasing the awareness and activity of citizens. The possibility of developing religious and pilgrimage tourism in rural communities was considered using the example of the project "Camino Podolico: Podilsky Way of St. Jacob", the route of which passes through the rural areas of Vinnytsia and Khmelnytskyi regions.*

Вступ. Релігійно-паломницький туризм є важливою складовою сучасної туристичної індустрії та має значний вплив на розвиток сільських територій. В останні десятиліття спостерігається зростаючий інтерес до відвідування релігійних місць і паломництв у різних країнах світу. Цей вид туризму не лише сприяє релігійним та духовним потребам людей, але й має важливе економічне, соціокультурне та екологічне значення для сільських громад.

---

* Науковий керівник: доктор економічних наук, доцент кафедри бізнесу та сфери обслуговування ВНАУ, Олена ГОЛОВНЯ

Релігійно-паломницький туризм стає все більш вагомим фактором у розвитку сільських територій, відіграючи важливу роль у формуванні туристичного потенціалу таких регіонів. Спадкові місця віросповідності, святині та історичні пам'ятки приваблюють паломників з усього світу, створюючи нові можливості для розвитку сільських громад [1].

Виклад основного матеріалу. У наш час релігійно-паломницький туризм користується значним попитом та популярністю. В його складі можна виділити кілька функціонально-цільових видів, включаючи власне паломництво - відвідання святих місць із метою поклоніння святиням та участі у богослужіннях; релігійно-пізнавальний туризм культурно-ознайомчого характеру; наукові та релігійно-просвітницькі подорожі.

Християнський релігійно-паломницький туризм, що є одним із найдавніших видів туризму у світі, розвивається ще з кінця XI століття. Святині християнського паломництва розташовані переважно в Європі (Греція, Італія, Франція, Німеччина, Болгарія, Румунія, Іспанія, Португалія, Сербія, Грузія, Україна) та Азії (Ізраїль, Туреччина, Йорданія, Сирія та ін.). Серед найвідоміших паломницьких центрів - міста Єрусалим, Віфлеєм, Назарет, Дамаск, Стамбул, Париж, Лурд, Фатіма, Барі, Рим, Ченстохова, Салоніки, Тбілісі, Свята Гора Афон, г. Синай (Єгипет), о. Валаам тощо. Україна також має численні історико-культурні та релігійно-паломницькі об'єкти, які привертають релігійно-паломницькі потоки туристів, включаючи іноземних [4].

Останнім часом спостерігається активізація розвитку організованого релігійно-паломницького туризму в Україні. Це супроводжується наданням спеціальних туристичних послуг, що включають в себе зручні транспортні засоби, місця ночівлі та харчування, а також різноманітні обслуговуючі туристичні підрозділи для організації екскурсій та проведення релігійних подорожей [5].

Релігійно-паломницький туризм може відігравати значну роль у розвитку сільських територій через наступні аспекти:

1. Створення робочих місць. Залучення туристів у сільські райони сприяє створенню нових робочих місць у сфері обслуговування, ремесел, сільського господарства та інших галузей.

2. Розвиток інфраструктури. Збільшення потоку туристів в сільські райони спонукає до розвитку туристичної інфраструктури, такої як готелі, ресторани, магазини та інші послуги.

3. Підвищення економічного рівня. Прибуток від туризму сприяє підвищенню економічного рівня сільських громад, сприяючи розвитку місцевих підприємств та підприємництва.

4. Збереження культурної спадщини. Збільшення інтересу до релігійних місць у сільських районах сприяє збереженню та відновленню культурної спадщини та традицій місцевих громад.

5. Підтримка місцевої торгівлі. Залучення туристів сприяє розвитку місцевої торгівлі, включаючи продаж сувенірів, місцевих продуктів та ремесел.

6. Стимулювання інвестицій: Збільшення популярності сільських районів серед туристів може стати привабливою можливістю для інвесторів та

підприємців для розвитку нових проектів та підприємств.

7. Підвищення обізнаності. Релігійно-паломницький туризм може сприяти підвищенню обізнаності та розумінню різноманітних культур та традицій, що сприяє міжкультурному діалогу та взаєморозумінню.

8. Створення партнерств. Розвиток туризму може сприяти формуванню партнерств між місцевими громадами, державними органами та неприбутковими організаціями для спільного розвитку територій [2].

Таким чином, релігійно-паломницький туризм може бути важливим фактором у розвитку сільських територій, сприяючи їхньому економічному та соціокультурному піднесенню.

Одним із прикладів релігійно-паломницького туризму у сільських територіях Вінницької та Хмельницької області є проєкт «Camino Podolico». Маршрут популяризує громади у Вінницькій та Хмельницькій областях як туристичну атракцію серед внутрішніх та іноземних туристів та створює необхідні умови для розвитку місцевого бізнесу [7].

Вінниччина є поліконфесійною та з високим рівнем релігійності населення. Camino Podolico: Подільський шлях святого Якова – це маршрут культурного освоєння та паломництва, який веде з Вінниці до Кам'янця-Подільського через Бар, на зразок відомих Шляхів святого Якова у всій Європі, що приводить до міста Сантьяго де Компостела в Іспанії. Маршрут об'єднує 13 ключових точок Вінницької та Хмельницької областей, пропонуючи можливість організувати піші та велосипедні походи з регулярною інфраструктурою для харчування та ночівлі кожні 20–25 кілометрів.

Унікальність Подільського маршруту полягає в його проходженні найпривабливішими місцями східного Поділля. У першій частині мандрівникам відкривається можливість насолоджуватися мальовничими берегами річок Південний Буг та Рів, а в другій – досліджувати Товтри. Маршрут стає популярним серед внутрішніх та зарубіжних туристів, сприяючи розвитку туристичного бізнесу у громадах Вінницької та Хмельницької областей. Його довжина складає 252 кілометри, а проходження можливе за 12–14 днів. Для пілігримів розроблена інформація про місця ночівлі та харчування, а також цікаві факти про історію та культурні пам'ятки регіону. Крім того, доступний електронний маршрут з постійним оновленням. Учасники маршруту отримують паспорт для відміток на початку маршруту та сертифікат про його проходження. Створено туристичну навігацію для комфортного проходження маршруту, у тому числі встановлено вказівники та інформаційні стенди у кожній громаді, через яку проходить маршрут, та промарковано увесь шлях від Вінниці до Кам'янця-Подільського, що включає такі населені пункти як Вінниця, Гнівань, Браїлів, Жмеринка, Северинівка, Бар, Ялтушків, Віньківці, Зіньків, Маліївці, Дунаївці, Маків, Кам'янець-Подільський та інші привабливі міста та села Поділля [8].

У табл. 1 наведено короткі відомості про частину сільських територій Вінницької та Хмельницької областей, які охоплює релігійно-паломницький маршрут «Camino Podolico».

Вінницька та Хмельницька області, з їхніми багатими історичними та

культурними традиціями, стають все більш популярними серед паломників та туристів, які прагнуть зануритися у світ духовності та відкрити нові культурні скарби [6].

Таблиця 1

Релігійні пам'ятки у селах та селищах Вінницької та Хмельницької областей

№ з/п	Головні об'єкти (святині)	Населений пункт	Час заснування	Основні відомості
1.	Залишки костелу святої Трійці	Село Северинівка	1789 р.	Храм побудував місцевий поміщик Юзеф Дембський. У XIX столітті костел обвели цегляним муром із чудовою брамою у стилі неоготики.
2.	Санктуарій Ісуса Назарянського	Селище Браїлів	1879 р.	Римо-католицький храм Святої Трійці був зведений громадою міста після того, як у католиків забрали кляштор тринітаріїв. Його побудували на старому замчищі зусиллями ксьондза Северина Шидловського.
3.	Свято-Михайлівська церква	Село Зінків	1769 р.	Яскравий приклад традиційно української подільської сакральної архітектури. Михайлівська церква стоїть на мальовничому узгір'ї.
4.	Храм Казанської ікони Божої Матері	Село Ялтушків	1884 р.	Храм освятили на честь Казанської Божої Матері у 1884 році, а будувати почали у 1881 році. Храм на сільському кладовищі. Він невеликий, дерев'яний, з одним куполом, без дзвіниці.
5.	Церква Івана Богослова	Село Маків	1862 р.	Ця незвична кругла церква будувалась у 1839–1862 роках коштом парафіян за допомоги польського поміщика Раціборовського. Цікаво, що церковна влада далеко не відразу погодилась освятити храм, бо вважала його неканонічним.

Джерело: складено автором на основі [3]

Одним із пріоритетних напрямків діяльності релігійних організацій є посилення волонтерської та благодійної діяльності. Соціальна діяльність діючих на Вінниччині конфесій протягом останніх років набула вираженого багатовекторного спрямування. Насамперед, релігійні організації різних рівнів – громади, монастирі, місії докладають зусилля до розв'язання проблем соціально незахищених верств населення.

Висновок. Релігійно-паломницький туризм виявляє значний потенціал для розвитку сільських територій. Ця форма туризму сприяє не лише релігійній та духовній підтримці, а й економічному зростанню та соціокультурному вдосконаленню сільських громад. Паломництво привертає увагу до історичних,

культурних та природних ресурсів сільських районів, що сприяє розвитку інфраструктури та підвищенню якості життя місцевого населення. Однак для максимізації потенціалу релігійно-паломницького туризму необхідно ефективно впроваджувати стратегії маркетингу, розвивати туристичну інфраструктуру та забезпечити збалансований підхід до збереження природних та культурних цінностей. Враховуючи ці аспекти, релігійно-паломницький туризм може стати важливим каталізатором розвитку сільських територій і сприяти їхньому сталому зростанню у майбутньому.

Розглянувши релігійно-паломницький туризм у Вінницькій та Хмельницькій областях, розуміємо, що це не лише шлях до духовного вдосконалення, але й важливий фактор їхнього економічного розвитку. Завдяки зростанню потоку туристів, місцеві громади отримують можливість розвивати туристичну інфраструктуру, створювати нові робочі місця та підтримувати місцеві підприємства.

Таким чином, релігійний туризм у цих областях не лише сприяє збереженню культурної спадщини та розвитку місцевого бізнесу, але і відкриває нові можливості для спілкування та взаєморозуміння між різними культурами та віруваннями.

Список використаних джерел:

1. Головні православні релігійно-паломницькі центри України. URL: <http://surl.li/ssswu> (дата звернення: 10.04.2024).
2. Паломницький туризм в Україні: витоки, різновиди, перспективи. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/daniljeva2.htm (дата звернення: 10.04.2024).
3. Пішохідний маршрут за моделлю шляхів святого Якова. URL: <https://www.caminopodolico.net> (дата звернення: 01.04.2024).
4. Релігійний туризм: український вимір. URL: https://risu.ua/religiyniy-turizm-ukrajinskiy-vimir_n34542 (дата звернення: 08.04.2024).
5. Релігійно-паломницький туризм. URL: <http://surl.li/sssvz> (дата звернення: 08.04.2024).
6. Релігійно-паломницький туризм як один із чинників регіонального розвитку економіки України. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/157730518.pdf> (дата звернення: 08.04.2024).
7. Туристичні райони України. URL: <http://gymnasium152.edu.kh.ua/Files/downloads/географія.pdf> (дата звернення: 10.04.2024).
8. Хмельниччина туристична: від фортель до «Атлантиди» і Бакотського моря. URL: <http://surl.li/dwqtg> (дата звернення: 10.04.2024).

Маріна ШЕВЧУК*
студентка 1 курсу магістратури,
факультет економіки, інформаційних технологій
та сфери обслуговування,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СУЧАСНІ ТА СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ДИЗАЙНУ ІНТЕР'ЄРІВ КАФЕ

Анотація. В даній роботі надано результати дослідження сучасних тенденцій в дизайні інтер'єру кафе. Розглянуто чинники, які впливають на формування дизайнерського рішення в процесі проєктування інтер'єру кафе.. Проаналізовано нові тенденції останніх років у формуванні художньо-естетичних рішень інтер'єру ресторанів. Виявлено шляхи формування інтер'єру сучасного закладу кафетерію, який допоможе задовольнити вимоги і власників, і відвідувачів. Виявлено, що для створення дизайнерського об'єкту на засадах природного підходу створення психологічного середовища існування людини, можна використовувати принципи органічного дизайну. досліджуючи благотворний вплив біонічних форм інтер'єру на загальний психічно емоційний стан людини, детально зупинилися на популярному понятті як «біоніка» - відображається у єдності зв'язку природи та дизайнерських рішеннях з використанням биодизайну.

Abstract. *This paper presents the results of the study of modern trends in cafe interior design. The factors that influence the formation of a design solution in the process of designing the interior of a cafe are considered. The new trends of recent years in the formation of artistic and aesthetic solutions for the interior of restaurants are analyzed. Ways of forming the interior of a modern cafeteria establishment, which will help meet the requirements of both owners and visitors, have been identified. It was found that the principles of organic design can be used to create a design object based on the natural approach of creating a psychological environment for a person. researching the beneficial influence of bionic forms of the interior on the general mental and emotional state of a person, we focused in detail on the popular concept as "bionics" - reflected in the unity of the connection of nature and design solutions using biodesign.*

Вступ. Ресторанне господарство – це вид економічної діяльності суб'єктів господарської діяльності щодо надавання послуг відносно задоволення потреб споживачів у харчуванні з організуванням дозвілля або без нього. Поряд зі смачною їжею в ресторані, кафе, барі важлива його атмосфера. Вдалих інтер'єрний концепт, що запам'ятовується – це те, що її створює і допомагає

---

* Науковий керівник: д.е.н., професор кафедри бізнесу та сфери обслуговування ВНАУ,
Олена ПОЛЬОВА

ідентифікації закладу. Розробка дизайну кафе – це формування комплексу рішень, що дозволяє створити гармонійне поєднання функціональності і естетики зазначеного закладу. При створенні проєкту дизайну потрібно враховувати, що його успіх буде залежати від задоволення потреб споживачів, їх комфорту під час відвідування кафе, естетичного задоволення від інтер'єру. Таким чином, дослідження новітніх тенденцій в дизайну інтер'єру кафе має актуальне значення.

Виклад основного матеріалу. Дизайн інтер'єру – це низка рішень, необхідних для оформлення приміщення. Планування, підбір кольорової гами, вибір оздоблювальних матеріалів від підлоги до стелі, меблювання, сценарії освітлення та декорування – тобто всі кроки, які допоможуть втілити основну дизайнерську ідею. Разом із тим, естетичну складову має доповнювати функціональність. Та чи не найголовніше при цьому – настільки гармонійне поєднання елементів, щоб вони створювали єдину завершену картину, яка й уособлюватиме «характер» закладу. Основними елементами дизайну інтер'єру є: колір, форма, світло, лінія, візерунок, текстура та простір. Крім того, вагоме значення має зелень – на неї приємно дивитися, але, що важливіше, вона є перевіреном підсилювачем настрою, усуває стрес і може знизити вміст токсинів у повітрі на 87% за 24 години [3].

Для того, щоб створити дизайн кав'ярні потрібно використовуючи сучасні прийоми та матеріали, важливо створити дизайн з яскравим, незабутнім художньо-естетичним рішенням. Можна виділити декілька чинників, які впливають на формування дизайнерського рішення при проєктуванні інтер'єру кафе.

Перш за все, це страви. Наприклад, якщо кафе позиціонує себе в японському стилі або італійському, інтер'єр і екстер'єр повинні мати ознаки зазначеного етностилю [2]. Широкого поширення набули етнічні кафе східної, азійської, національної кухні, стали популярними.

Заклади швидкого харчування типу фаст-фуд, ресторани типу «free flow» («вільний рух»); виникли нові види барів: паби, лобі-, пул-, лаунж-бари, офісбари і багато інших. В таких закладах краще витримувати цілісний стиль і показати взаємозв'язок інтер'єру з меню. Але, незважаючи на те, який напрям стилю інтер'єру для кафе буде обраний, важливо встановити емоційний зв'язок між проєктом і відвідувачами. Відвідувач повинен прийти вперше і захотіти повернутися туди знову. Тому, доцільно враховувати цільову аудиторію. Для цього потрібно прописати портрети своїх майбутніх гостей. Вивчити їх модель поведінки. Прожити шлях кожного гостя в своєму проєкті. Прописати і вивчити портрети команди і так само прожити один день кожного з них [7]. Так, наприклад, дизайн дитячого кафе може бути відтворено в яскравих кольорах або в стилі мультфільму, а для невеликої кав'ярні пасуватиме стиль «лофт» [1].

Крім того, сьогодні простежуються тенденції закладів проявляти турботу щодо своїх відвідувачів за допомогою деталей. Гості мають відчувати це в кожному прийнятному рішенні: в зручному розташуванні розеток; якісному доступі до Wi-Fi; наявності гардероба та вішалок; в тому, чи є дитяча кімната або зона для паління; наскільки зручні дивани й крісла; приємне світло тощо.

Потрібно звернути увагу на місце розташування закладу. Так, кафе, що розташоване у красивій старовинній будівлі, підходить класичний стиль. Для кафе на березі моря слід запропонувати легкий невагомий дизайн. Декілька років тому, для оформлення популярним був Бруклінський стиль, який приваблював своєю простотою. Зараз поступово відходять від цього стилю і звертають увагу на нові напрями [9].

Ще однією тенденцією останніх років у дизайні кафе-барів були зали із загальними столами та мінімумом перегородок. Але в умовах пандемії, такий підхід потрібно переглядати. В останні роки, на зміну заставленим масивним інтер'єрам з філософією «затишно», «всього і побільше» прийшли більш прості, з мінімумом декору та максимумом світла. Але, для мінімалістичного дизайну кафе особливо важливими є якісні меблі та оздоблення. Щодо кольорової гами, слід відмітити, що пастельні тони почали здавати свої позиції. У сучасних інтер'єрних рішеннях займають позиції виразні соковиті кольори – з'являються аксесуари, меблі та оздоблення темнозеленого, темно-синього, чорного, бордового кольорів. Сьогодні популярні складні нюдові, металеві відтінки, шляхетні сірі кольори, а також насичений трюфельний відтінок в світлому і темному виконанні. Останні кілька років увага прикута до питань екологічності, отже синтетичні матеріали поступаються натуральним; актуальними залишаються дерево, метал, скло, бетон, корок, ротанг.

Особливості дизайну інтер'єру кафе:

- Трендом, що добре підходить для закладу харчування є зали з загальними столами і мінімумом перегородок, особливо така тенденція актуальна при оформленні кафе-барів. Безліч відвідувачів знаходять в цьому свої переваги, адже люди збираються, аби спілкуватися та заводити нові знайомства.
- Сучасний дизайн привніс більше повітря та свободи, на зміну перевантаженим великою кількістю меблів та аксесуарів інтер'єрам приходять більш свіжі і прості, з мінімумом декору і максимумом світла.
- Також в інтер'єрі популярності набуває поєднання стилів і навіть епох. В якості ідеї: поєднання фантазійних форм з традиційними і навіть класичними рішеннями.
- В сучасних стриманих інтер'єрах необхідно зробити ставку в першу чергу на якісні матеріали – меблі із деревини, якісну обшивку диванів, добротні ніжки на стільцях із металу.
- Іноді концепцію інтер'єру можна закрутити навколо однієї ідеї. Наприклад, розташувати в залі величезну ажурну люстру, яка пускає відблиски на стіни, чи декорувати поверхню стін тематичними фресками.
- Ще одним важливим трендом в дизайні інтер'єрів кафе і ресторанів стало повернення яскравих кольорів – сливового, синього, зеленого, бузкового, лавандового, коралового. Помітно, що дизайнери встигли трохи втомитися від засилля пастельних та бежевих відтінків [8].

Етапи створення дизайну і проектування. Дизайн закладів харчування можна розділити на кілька етапів:

Підготовчий. Збір всіх корисних властивостей: вихідні проектні дані, огляд приміщення, при необхідності – експертиза приміщень на відповідність вимогам

закладів харчування, постановка задач (середній чек, кількість клієнтів).

Планувальний. Є першим етапом дизайн-проекту, він включає в себе більш глибоке вивчення особливостей об'єкта, зняття вимірів, попереднє зонування приміщення, розробка архітектурно-планувального рішення. На планувальному етапі замовник отримує інформацію щодо кількості посадочних місць, об'єму меблів і скільки простору вона займе, інформацію по основних шляхах руху клієнтів і персоналу, а також як розвести ці потоки, де будуть двері, арки, барна стійка та інші елементи.

Стильовий. На цьому етапі визначається вид закладу, його стилістика, кольорова гамма. Рішення відображається в об'ємно-просторовому ескізі (комп'ютерна 3-d модель або малюнок від руки), головним завданням зображення є максимальне донесення ідеї, точна передача кольорового оформлення і освітлення, які і визначають атмосферу внутрішнього простору.

Робочий. На цьому етапі замовник отримує точну інформацію за розрахунками: скільки закупити матеріалів, вартість і обсяг робіт, де і які меблі будуть встановлені, які терміни доставки і монтажу та ін. На цьому етапі розробляються всі креслення, необхідні для реалізації проекту і точний розрахунок обсягів матеріалів, обсяг робіт, коректна кошторисна вартість, точні терміни виконання ремонтно-будівельних робіт і постачання матеріалів. Реалізований дизайн інтер'єру ресторану або кафе, це не тільки результат фантазії дизайнера або архітектора спільно із замовником, а, в першу чергу, професійне рішення, отримане завдяки серйозному аналізу можливостей простору об'єкта, можливостей і потреб як замовника і власника закладу, так і потенційних відвідувачів, а також знання ринку. Досить важливим являється володіння психологією декоративних і художніх прийомів, використання повного набору дизайн-інструментарію. Тільки тоді дизайн буде відповідати всім вимогам, висунутим до внутрішнього простору кафе, буде більше залучати відвідувачів, і, відповідно, приносити дохід власнику бізнесу [6].

В першу чергу, дизайн приміщення повинен відповідати концепції закладу та специфіці асортименту меню. Так як в ресторані східної кухні, ми ніяк не очікуємо побачити класичний інтер'єр. Створюючи продуманий і комфортний інтер'єр, слід вивчити цільову аудиторію і контингент відвідувачів. Для бістро і фаст-фудів підійдуть яскраві зносостійкі меблі, без зайвого декору, а інтер'єр втілений в фірмовому стилі і кольорах. Ці заклади розраховані на великий потік людей: «швидко поїв – швидко пішов».

Для дизайну кафе знадобиться зовсім інший підхід. Як правило, кафе створюються під якусь тематику, і все в ньому відповідає обраній темі: починаючи з загального кольорового рішення і закінчуючи ручками дверей. Клієнтів завжди вражають особливі деталі в приміщенні: приглушене світло, цікавий декор, затишний куточок біля вікна.

Так як технології не стоять на місці і мають потужний розвиток, і в Україні з'явилися можливість реалізація біонічних підходів при проектуванні закладів громадського харчування. Проведені дослідження показують, що найбільшого свого втілення біонічні ідеї віднайшли в архітектурі та дизайні інтер'єру [5]. Основна ідея стилю – перенесення в інтер'єр предметів та мотивів, імітуючих

об'єкти живої природи. Біонічний дизайн в інтер'єрі є найбільш прогресивним і одночасно естетичним та близьким до природи. Сутність полягає у тому, щоб запозичити у природи ідеї формоутворення та реалізувати їх у вигляді дизайнерських рішень. Біодизайн є спорідненим за дизайном з органічним дизайном, екодизайном, біоморфізмом, ергодизайном.

Висновки. Формування та розвиток інтер'єрів кафе визначається функціонально-планувальними та художньо-естетичними (стильовими) характеристиками. Кожна група факторів визначає вимоги до дизайну інтер'єрів кафе. Результати дослідження дали можливість виділити чинники, які впливають на концепцію дизайну кафе, об'ємно-просторові рішення, використанні кольору, фактури, матеріалів. Одним із основних напрямків дизайну інтер'єру наступного року залишиться тренд на екологічність. Він не є новим, але з кожним роком стає все більш актуальним. Зумовлено це екологічною кризою світового рівня. Для того, щоб зменшити негативний вплив на довкілля, все більше людей прагне зробити споживання раціональним. Тому все більшою популярністю користуються інтер'єрні рішення, в яких використовують перероблені матеріали, а також натуральні матеріали, які було виготовлено на екологічно чистому виробництві.

Список використаних джерел:

1. Архіпов В. В., Дяченко Р. В. Дослідження впливу сучасних дизайнерських рішень ресторанних закладів на популярність у відвідувачів. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2015. № 6 (62). С. 152–160.
2. Булгакова Т., Бабенко В. Принципи використання етнічних мотивів в сучасному інтер'єрі готелів. Актуальні проблеми сучасного дизайну: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (23 квітня 2020 р., м. Київ). Т. 2. Київ, 2020. С. 160–163.
3. Головня О. М. Сучасні тенденції дизайну інтер'єру закладів ресторанного бізнесу. *БізнесІнформ*. 2024. № 1. С. 194-200
4. Дудка С.-Р.О. Стиль об'єкта при розробці дизайну предметнопросторового середовища ресторанних комплексів. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. сб. Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. Київ : КНУБА, 2012. Вип. 30. С. 43–47.
5. Кузнецова І. О. Захарчук В. Л. Використання структури природних форм в об'єктах біодизайну. *Теорія та практика дизайну*. 2013. Вип. 4. С. 82-90.
6. Особливості дизайну інтер'єру кафе і ресторанів. URL: <https://designprof.com.ua/osoblyvosti-dyzajnu-interyeru-kafe-i-restoraniv/>
7. Сафронова О. О. Особливості методики Design Thinking як сучасної стратегії проектування в контексті дизайну середовища. *Теорія та практика дизайну*. 2017. Вип. 13. С. 202–215.
8. Тенденції в дизайні інтер'єру ресторанів та кафе. URL: <https://grabelki.com.ua/tendentsiyi-v-dyzajni-inter-yeru-restoraniv-ta-kafe/>
9. Як дизайн впливає на бізнес. URL: https://zaxid.net/blogi_tag50977/

НАПРЯМ

5

СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ
МЕНЕДЖМЕНТУ В
ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ.
АЛЬТЕРНАТИВНА ЕНЕРГЕТИКА

Марина ГРИНЕВИЧ*

студентка 4 курсу,
факультет технології виробництва,
переробки та робототехніки
у тваринництві,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна.

**ЗНАЧЕННЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ**

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню значимості фермерських господарств при забезпеченні продовольчої безпеки України під час воєнного стану. Ця тема є актуальною у контексті сучасних подій та збройного конфлікту, що відбувається зараз. Сутність проблеми полягає в пошуку шляхів і рішень для забезпечення ефективної господарської діяльності фермерських господарств під час воєнного стану, так як виникає велика кількість обмежень, перешкод та загроз для фермерів: збільшуються витрати на безпеку, втрати працівників, обмеження руху та торгівлі, зниження попиту на продукцію, порушення логістичних шляхів. Таким чином, необхідно розглянути та розробити стратегії, які дозволять фермерським господарствам оптимізувати свою господарську діяльність, зберегти стабільність та забезпечити продовольчу безпеку в умовах воєнного стану.*

***Annotation.** The article is devoted to the study of the importance of farms in ensuring food security of Ukraine during martial law. This topic is relevant in the context of current events and the ongoing armed conflict. The essence of the problem is to find ways and solutions to ensure the effective economic activity of farms during martial law, as there are many restrictions, obstacles and threats to farmers: increased security costs, loss of employees, restrictions on movement and trade, and*

---

* Науковий керівник: асистент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії Анна РЕВКОВА

reduced demand for products.

Thus, it is necessary to consider and develop strategies that will allow farmers to optimize their business operations, maintain stability and ensure food security under martial law.

Вступ. Продовольча безпека є одним з найважливіших елементів національної безпеки будь-якої країни. Україна відіграє важливу роль у світовій аграрній геополітиці. Саме тому війна є важливим негативним фактором, який погіршує продовольчу безпеку в багатьох країнах. Крім війни, варто також відзначити, що на функціонування світової агропродовольчої системи впливали й інші довоєнні фактори, а саме:

- диспаритет цін на сільськогосподарську продукцію;
- низька якість та незадовільна кількість матеріально-технічних засобів для сільськогосподарського виробництва (включаючи засоби захисту рослин та добрива);
- негативні соціально-економічні наслідки пандемії COVID-19;
- зміни глобальних кліматичних умов [1].

Всесвітній економічний форум зазначає, що повномасштабна війна в Україні мала негативний вплив на економіку більшості країн світу. Деякі підприємства зазнали серйозних пошкоджень і були змушені евакуюватися в більш безпечні місця. Мета цього дослідження - виявити та вказати на проблеми в економічній діяльності українських суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану на прикладі фермерських господарств.

Виклад основного матеріалу. На території держави введено воєнний стан і забезпечення продовольчої безпеки є основним питанням. Фермерські господарства є одним з ключових джерел продовольчої безпеки в Україні. Одна з головних логістичних проблем – це блокування країною-агресором перевезень сільськогосподарської продукції Чорним та Азовським морями з українських портів міст Одеси, Миколаєва, Херсону, Іллічівська та Бердянська, якими раніше Україною здійснювалась лівова частка, майже 80%, експортного постачання на світовий ринок.

Варто відмітити, що 2021 р. ввійшов в довоєнну аграрну історію нашої країни абсолютним рекордом – було зібрано понад 106 млн т зернових та олійних культур (тоді як у 2023 р., що стосується олійних культур, то врожай соняшнику залишився на рівні 13 млн тонн, соєвих бобів – 4,6 млн тонн. Збір ріпаку завершено – понад 4 млн тонн. Рівень врожайності зернових збільшився до 54,7 ц/га) [3].

Таблиця 1.

Базисні показники експортної якості кукурудзи в Україні

<i>Параметри по EN, ISO</i>	<i>Врожай 2021</i>
Волога, кг/гЛ	14,41
17 Натура, кг/гЛ	73
Биті, %	3,47
Пошкоджені, %	1,5

Джерело: побудовано автором на основі [5]

Це абсолютний максимум за всю історію нашої держави. Українські аграрії зібрали понад 84 млн т зернових та зернобобових, з яких лєвова частка припадає на кукурудзу, пшеницю, ячмінь (40, 32,4 та 10,4 млн т відповідно). Щодо олійних культур, то за результатами 2021 р., їх було зібрано 22,6 млн т [3]. Це свідчить, що на момент повномасштабного вторгнення, а саме лютий місяць, період реалізації більшості експортних контрактів аграрного сектору, елеватори та склади були вщент заповнені сільськогосподарською продукцією, яка підлягала експорту. Відповідно, зруйновані морські логістичні шляхи та налагодження нових сухопутних, які далеко не в змозі забезпечити експорт таких об'ємів, негативно вплинули на діяльність агросектору.

Тобто, перед відкриттям «зернового коридору» перспектива експортувати надлишки зерна кукурудзи, пшениці та соняшнику врожаїв 2021 року була малоймовірною, оскільки пропускна спроможність через р. Дунай та західні кордони є досить низькою.

Також додалася вартість логістики, що, в свою чергу, зробило експорт сільгосппродукції з більшості території країни нерентабельним. Додатковим негативним фактором для експортерів, особливо для тих, хто не працював з країнами Європейського Союзу, були вимоги до якості експортованої продукції, зокрема щодо залишків в ній забруднюючих речовин, хвороб, шкідників та токсичності. Більшість експортерів не мали досвіду та знань законодавства ЄС, а тому, даний логістичний шлях не давав 100% гарантії, що продукція не буде повернута в зв'язку з недотриманням вимог.

Важливою ініціативою є спрощений механізм отримання прав на користування земельними ділянками сільськогосподарського призначення, який передбачений останніми змінами у земельному законодавстві. Цей підхід сприятиме більш ефективному використанню таких земель.

Однак варто зауважити, що деякі зміни, внесені до земельного законодавства після 24 лютого 2022 року, можуть потребувати подальшого вдосконалення і уточнень, оскільки вони можуть призвести до правової невизначеності та різних інтерпретацій норм законодавства [2].

Потрібно зауважити, що фермерство в Україні не просто економічна галузь, але й справжня історія підприємницького духу та самостійності, яка відзначається інноваціями та прагненням до якісного та сталого розвитку аграрного сектору.

За ст. ч. 1. Стаття 1 Аграрного кодексу України «Про фермерські господарства» сільське господарство є формою підприємницької діяльності, через яку громадяни виражають свої прагнення, виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, переробляти та реалізовувати її для отримання надавши їм прибуток від землі як право власності та/або використання (в тому числі в оренду) для управління Фермерське господарство, товарне сільськогосподарське виробництво та фермерське господарство здійснюються відповідно до закону [2].

За визначенням можна сказати, що ФГ можуть задовольнити продовольчі потреби населення в тому числі і допомогти нашим військам отримати

продовольство. Тому існує думка, що учасникам ФГ повинно бути надано відстрочку від військової служби, оскільки вони забезпечують стабільність ферського господарства. Це важлива підтримка для нашої країни в цьому плані у важкі часи.

Також вважається за потрібне дослідити питання продовольчої безпеки та визначити її важливість як певного елементу національної безпеки держави, при якому усі люди у будь-який момент часу можуть мати як фізичний так і економічний доступ до достатньої кількості безпечної їжі, необхідної для ведення активного та здорового життя.

Зрозуміло, що під час воєнного часу фермерським господарствам як і іншим господарським товариствам також необхідна фінансова підтримка. Тому відповідно до постанови «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 та від 14 липня 2021 р. № 723» № 274 від 12 березня 2022 р. [8] та постанови Кабінету Міністрів України № 28 від 24 січня 2020 р. (у редакції постанови Кабінету Міністрів України № 229 від 14 березня 2023 р.) [9] така підтримка закріплюється.

Встановлено механізм надання пільгових кредитів сільськогосподарським товаровиробникам, в тому числі фермерським господарствам, для проведення весняно-польових робіт. Цільовим призначенням цих кредитів є придбання основних засобів та покриття будь-яких витрат, пов'язаних із провадженням сільськогосподарської діяльності. Отримати їх можна було до 31 травня 2022 р. У цьому разі сільськогосподарська діяльність вживається у значенні Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» [9].

Також встановлено максимальний строк за кредитами, за якими надається державна підтримка сільськогосподарським товаровиробникам для провадження сільськогосподарської діяльності – до 31 березня 2024 р. [6].

Активні бойові дії в даний момент відбуваються в тих регіонах, де вирощують більшу частину пшениці, зокрема в Харківській, Одеській та Запорізькій областях. Це загрожує зменшенню врожайності, зборів і експорту зернових.

Це все призведе (і вже починає) до підвищення світових цін на продовольство та глобального стрибка інфляції, від якої спочатку постраждають країни з малорозвиненою нестабільною економікою на Близькому Сході та у Північній Африці [8].

Тому в даному випадку продовольчу систему необхідно розглядати саме в аспекті економічної безпеки, яка розкриває внутрішні можливості і визначає стратегічні альтернативи соціально-економічного зростання для забезпечення суспільного добробуту за умов ринкових відносин.

Саме Міністерство аграрної політики та продовольства України зробило полегшення фермерам, та і взагалі аграріям щодо сільськогосподарської техніки, коли дозволило її експлуатацію без реєстрації, а саме тракторів, самохідних сільськогосподарських, самохідних шасі, меліоративних машин та дорожньо-будівельних та інших сільськогосподарських машин та їх складників вітчизняного та іноземного виробництва [7].

В умовах воєнного стану, держава прагне регулювати земельні відносини

та підтримувати сільськогосподарських товаровиробників, зокрема фермерські господарства, з метою забезпечення продовольчої безпеки України.

Висновки. Узагальнивши вище викладене, можна зробити висновки, що створення фермерського господарства передбачає набуття громадянином прав на власність або користування земельною ділянкою. Згідно з чинним законодавством, члени фермерського господарства отримують права на земельні ділянки через безоплатну передачу, приватизацію, укладання договорів оренди тощо.

В умовах воєнного стану, держава намагається регулювати земельні відносини та підтримувати Це включає можливість бронювання військовозобов'язаних працівників господарств, отримання пільгового кредитування, застосування сільськогосподарської техніки без реєстрації та скасування сертифікації насінневого матеріалу сільськогосподарських товаровиробників, зокрема фермерські господарства, з метою забезпечення продовольчої безпеки країни.

Список використаної літератури.

1. Калетнік Г.М., Томляк Т.С. Актуальні проблеми земельних відносин в умовах воєнного стану та шляхи їх вирішення. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2022. № 2 (60). С. 79–97. URL: <https://doi.org/10.37128/2411-4413-2022-2-6>.
2. Про фермерські господарства: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 45, ст. 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>.
3. Порядок та критерії визначення підприємств, установ і організацій, які є критично важливим для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період здійснюється за такими критеріями, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 року № 76. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2023-п#n111>.
4. Деякі питання реалізації положень Закону України “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію” щодо бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 р. № 76. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2023-п#n111>.
5. Лушпаєв С.О. Деякі аспекти поняття продовольчої безпеки України. Часопис Київського університету права. 2011. № 2. С. 211–214.
6. Шкаберін В.М. Державне регулювання забезпечення продовольчої безпеки в Україні: автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / В.М. Шкаберін ; Гуманіт. ун-т «Запоріж. ін-т держ. та муніцип. Упр». Запоріжжя, 2006.
7. Прунцева Г. О. Економічна сутність поняття «продовольча безпека» країни. Інноваційна економіка. 2016. № 1–2. С. 34–37
8. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 та від 14 липня 2021 р. № 723: постанова Кабінету Міністрів України від 12 березня 2022 року № 274. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2022-п#Text>
9. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва: постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2023 року № 229. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-2023-п#n12>.

Олеся КОСТЕЛЬНЮК*
студентка 4 курсу,
факультету обліку, фінансів та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ТА РИЗИКИ ДЛЯ АПК УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

***Анотація.** Продовольча безпека є однією з ключових складових національної безпеки, особливо в умовах воєнного стану. Дана стаття присвячена аналізу ризиків та викликів, які виникають у агропромисловому комплексі України у контексті військових дій. Дослідження враховує вплив воєнного стану на аграрний сектор, включаючи заборону руху товарів, знищення інфраструктури, перерозподіл земельних ресурсів та збільшення ризику збройних конфліктів на території. Засобами захисту продовольчої безпеки в умовах воєнного стану є розвиток резервних систем зберігання та постачання продуктів, зміцнення внутрішнього виробництва, удосконалення системи контролю за обігом продовольчих товарів та сприяння розвитку альтернативних джерел збуту.*

***Abstract.** Food security is one of the key components of national security, especially under martial law. This article is devoted to the analysis of risks and challenges that arise in the agro-industrial complex of Ukraine in the context of military operations. The study takes into account the impact of martial law on the agricultural sector, including the prohibition of the movement of goods, the destruction of infrastructure, the redistribution of land resources and the increased risk of armed conflicts in the territory. The means of protecting food security in the conditions of martial law are the development of reserve systems of storage and supply of products, the strengthening of domestic production, the improvement of the system of control over the circulation of food products, and the promotion of the development of alternative sources of sales.*

***Вступ.** Продовольча безпека є однією з основних складових національної безпеки будь-якої країни, а в контексті воєнного стану вона стає предметом особливої уваги та обговорень. Україна, перебуваючи в складній геополітичній ситуації, постійно стикається з різноманітними загрозами для своєї продовольчої безпеки та аграрного сектору. Військові конфлікти, окупація та анексія територій, порушення міжнародних договорів - усе це створює серйозні виклики для сільськогосподарського виробництва.*

В цьому контексті виникає необхідність глибокого аналізу ризиків та

---

* Науковий керівник: асистент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії Анна РЕВКОВА

небезпек, які стоять перед агропромисловим комплексом України у період воєнного стану.

Порушення звичайного функціонування економіки та інфраструктури, обмеження доступу до ринків збуту, знищення сільгосппродукції та збільшення військових дій на аграрних територіях - це лише деякі з проблем, які потребують негайного розгляду та вироблення стратегій протидії.

Такі теми, як новітні геополітичні виклики, продовольча та екологічна безпека, ризики в системі економічної безпеки, проблеми сил національної оборони та охорони здоров'я, на сьогодні є актуальними для вітчизняної та міжнародної наукової спільноти. Зокрема, О. Шевченко [1] визначив еволюцію екологічної та продовольчої безпеки в стратегії національної безпеки України в період незалежності; О.М. Стариченко [2] у своєму дослідженні стверджує, що продовольча безпека – це стан в економічній, соціальній та екологічній сферах країни, який забезпечує продовольчу незалежність держави та розглядається як гарантія фізичного, соціального та економічного доступу до продовольства для кожної людини.

Автори підкреслюють місце продовольчої безпеки в системі національної безпеки, яка підпорядкована економічній, соціальній та екологічній безпеці, внаслідок чого сферу застосування індикаторів оцінки продовольчої безпеки може бути розширено до економічної, соціальної та екологічної сфер.

Виклад основного матеріалу. Якщо війна в Україні затягнеться, ризики для сільськогосподарського сектору економіки можуть бути непередбачуваними та несприятливими і становити постійну загрозу. Військові дії можуть поширитися на нові території, що ще більше порушить логістику, а брак кредитних ресурсів може обмежити або запобігти доступу до фінансування. Несприятливий інвестиційний клімат, поряд із недосконалістю законодавства та відсутністю державної підтримки для захисту інтересів інвесторів, може призвести до банкрутства значної кількості компаній з різними формами власності.

Крім того, відсутність інвестиційних можливостей для учасників ринку, неадекватна реалізація відновлювальних заходів на попередньому етапі та корупція в усіх гілках влади, що зберігається, можуть затягнути відкриття перспективних ринків або призвести до їх зникнення.

Відновлення української економіки залежить від виважених, конкретних, своєчасних і чітких дій української влади. Глобалізація світової економіки ставить питання про подальший розвиток аграрного сектору, який, незважаючи на теперішню нестабільність і загрози, пов'язані зі збройним конфліктом, може стимулювати нові типи виробничих відносин і розв'язати проблеми, пов'язані з глобальною продовольчою безпекою [3].

Аналіз показників продовольчої безпеки показує, що за показником забезпеченості продовольством Україна набрала 66,6 бала і посіла 65-те місце у світовому рейтингу (табл.1). За індексом якості та безпеки продуктів харчування Україна набрала 71,3 бала і посіла 52-ге місце у світовому рейтингу [4].

Показники Глобального індексу продовольчої безпеки для України в 2022 р.*

Показник	Отримані бали	Рейтингове місце
Забезпечення продуктами харчування	66,6/100	65
Економічна та фізична доступність	48/100	93
Сталість та стійкість природних ресурсів	43,5/100	94
Якість та безпека продовольства	71,3/100	52

*Джерело: побудовано автором на основі [4]

Низький рівень економічного та фізичного доступу, спричинений внутрішньополітичною та воєнною ситуацією, руйнуванням інфраструктури та порушеннями в ланцюжку постачання продовольства. Найгірше значення у 2022 році має стійкість та опірність природних ресурсів, зумовлена недоліками національних механізмів управління ризиками та доступу до внутрішніх водних ресурсів. Динаміка зміни індексу продовольчої безпеки України у 2019-2022 роках подана на рисунку 1.

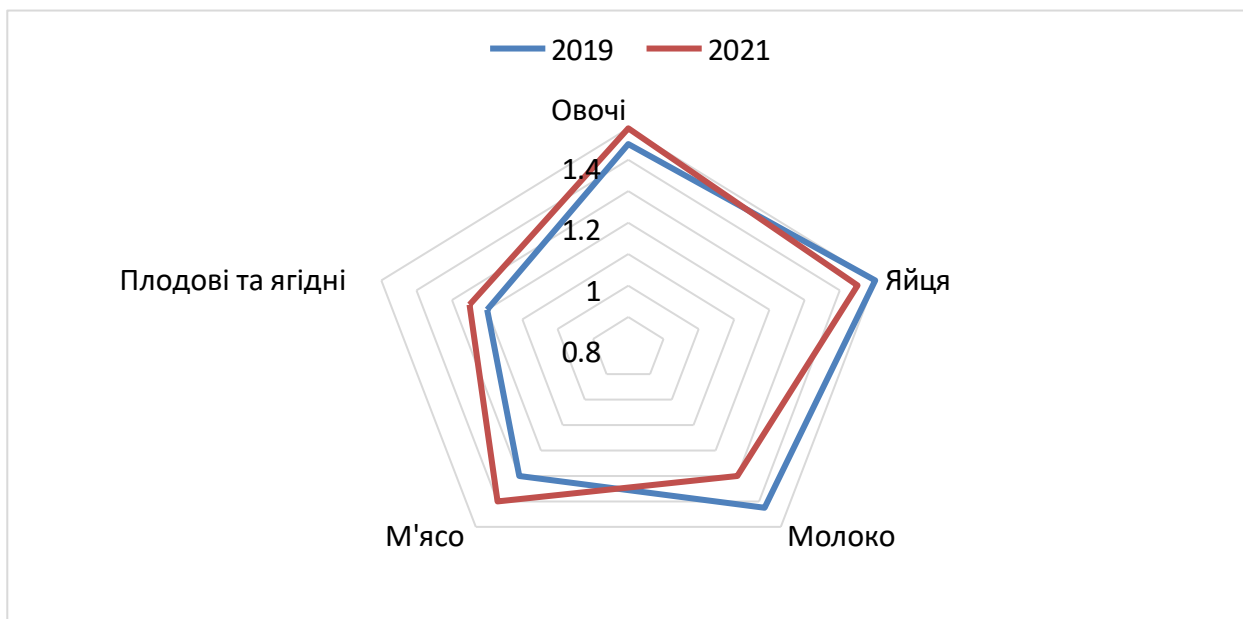
Рис. 1. Графік динаміки зміни індексу продовольчої безпеки України за 2019–2022 рр. *

*Джерело: побудовано автором на основі [4]

З графіку видно, що ситуація з продовольчою безпекою у 2022 році є

гіршою, ніж у 2021 році. Це, безсумнівно, пов'язано з погіршенням економічної доступності продовольства. Поточний стан продовольчої безпеки України викликає занепокоєння, тому що більшість показників знижується, і слід зазначити, що довгостроковий воєнний стан на території України може негативно змінити світову систему експорту зерна та мати значний вплив на глобальну продовольчу безпеку.

Згідно з регіональним аналізом самозабезпеченості регіонів продовольством, значна кількість регіонів не мають ані потенціалу, ані можливості задовольнити потреби власних громадян у м'ясі, молоці та овочах. Графік самозабезпеченості України продовольством у 2019-2022 роках представлений на рисунку 2.

Рис 2. Динаміка рівня самозабезпеченості України продовольством 2021 р. порівняно з 2019 р.*

*Джерело: побудовано автором на основі [4]

Ці показники відображають ступінь перевищення виробництва певних продуктів над споживанням на внутрішньому ринку.

Воєнні дії на території України мають значний вплив на національну продовольчу безпеку і вже призвели до таких наслідків: втрати довоєнних запасів продовольства внаслідок фізичного знищення загарбниками та недоступності значної кількості сховищ на тимчасово окупованих територіях; відсутності фізичної можливості провадити сільськогосподарську діяльність у багатьох основних сільськогосподарських регіонах України.

Під час воєнного стану агропромисловий комплекс України стикається з різноманітними ризиками, які серйозно загрожують продовольчій безпеці країни та стабільності сільськогосподарського сектору. Деякі з найбільш важливих ризиків наведені у таблиці 2.

Найбільш важливі ризики *

Ризик	Характеристика
Перерви в постачанні сировини та матеріалів	Обмеження переміщення людей та товарів під час воєнного конфлікту, що призводить до перерв у постачанні сировини, добрив, насіння та інших матеріалів, необхідних для сільськогосподарського виробництва
Пошкодження інфраструктури	Воєнні дії можуть призвести до зруйнування сільськогосподарської інфраструктури: доріг, залізниць, складів та інших об'єктів, що обслуговують сільськогосподарський сектор
Знищення врожаю та тваринництва	Військові операції можуть призвести до знищення сільськогосподарських культур, врожаю та худоби, що може призвести до серйозних проблем з голодуванням та дефіцитом продовольства
Заборона руху товарів	Введення обмежень на переміщення товарів та продуктів харчування призводить до скорочення обсягів торгівлі та збуту сільгосппродукції, що загрожує економічній стійкості сільськогосподарського сектору

* Джерело: побудовано автором на основі [3]

Також для забезпечення продовольчої безпеки держави в умовах воєнного стану доцільно інвестувати в створення великих агровиробництв, які сфокусовані на технічні та зернові сільськогосподарські культури, що надалі доцільно використовуються як паливо та корм для тваринництва.

Висновки. Воєнний стан створює низку серйозних загроз для АПК України, включаючи обмеження постачання сировини та матеріалів, пошкодження інфраструктури, знищення врожаю та тваринництва, обмеження руху товарів та зміни власності землі.

Загалом, ефективне управління ризиками та негайні заходи забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану є важливими завданнями для збереження стійкості та відновлення нормального функціонування сільськогосподарського сектору України після кризових подій.

Список використаних джерел:

1. Шевченко О. Екологічна та продовольча безпека як складові забезпечення економічної безпеки України у стратегічному форматі. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2021. № 68. С. 110–117. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/253935/251195> (дата звернення: 14.03.2024)
2. Стариченко Є. М. Продовольча безпека країни як соціально-економічна категорія. Агросвіт 2018. № 13. С. 42–48.
3. Де 14-20: В.О. Бойко., Л.О. Бойко. Продовольча безпека та ризики для аграрного виробництва під час війни в Україні. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1552/1493> (дата звернення: 14.03.2024)
4. Україна та глобальна продовольча безпека в умовах війни. URL: <https://bit.ly/42jDUgA> (дата звернення: 14.03.2024)

Юрій МУРАВСЬКИЙ*
студент 4 курсу,
Інженерно-технологічного факультету,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ЗНАЧЕННЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Анотація. У статті досліджено важливе питання забезпечення продовольчої безпеки в Україні через призму значення фермерських господарств. В контексті зростання населення, змін клімату та глобальних викликів, таких як пандемія, військовий конфлікт роль фермерських господарств у виробництві харчових продуктів стає надзвичайно важливою. Дослідження аналізує внесок фермерських господарств у забезпечення стабільності продовольчого ринку, їх роль у підтримці сільськогосподарської різноманітності та екологічної стійкості. У статті також надано оцінку викликам, з якими стикаються фермерські господарства, такі як доступ до ресурсів та ринків збуту, технологічна модернізація та ринкова конкуренція. Висновки дослідження допоможуть розуміти важливість розвитку фермерських господарств для забезпечення продовольчої безпеки та пропонувати рекомендації для покращення їх внеску у цей процес.

Abstract. This paper explores the important issue of food security in Ukraine through the lens of the importance of farms. In the context of population growth, climate change, and global challenges such as the pandemic, the role of farms in food production is becoming increasingly important. The study analyzes the contribution of farmers to food market stability, their role in maintaining agricultural diversity and environmental sustainability. It also assesses the challenges faced by farmers, such as access to inputs, technological modernization and market competition. The findings of the study will help to understand the importance of farm development for food security and offer recommendations to improve their contribution to this process.

Вступ. Фермерська справа в Україні не лише економічний сектор, але й втілення підприємницького духу та самодостатності, яке характеризується інноваціями та прагненням до якісного та сталого розвитку сільськогосподарського сектору. Тому особливо важливим є визначення шляхів подальшого просування цієї галузі. Визначена їх важлива роль у сільському господарстві для забезпечення продовольчої безпеки та стійкості

---

* Науковий керівник: асистент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії Анна РЕВКОВА

сільськогосподарського сектору загалом.

Основною метою цієї статті є аналіз сучасного стану розвитку фермерських господарств в Україні, виявлення ключових проблем, які впливають на їх діяльність, та визначення пріоритетних напрямків, потенціалу та можливостей фермерських господарств у контексті глобальних викликів, а також пошук шляхів їх сталого розвитку.

В результаті дослідження були виявлені нові можливості, які спрямовані на підвищення ефективності фермерських господарств та підтримку їхнього розвитку, такі як спрямування на виробництво нішевої продукції, органічного виробництва тощо.

Досліджено ключові обмежуючі фактори, які гальмують їхній потенційний розвиток, та намічено шляхи їхнього стимулювання через надання вигідних іпотечних кредитів та інших засобів державної підтримки на конкретні цілі. Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання їх для оцінки ефективності різних методів та механізмів впливу на розвиток фермерських господарств в Україні.

Виклад основного матеріалу. Тенденції у розвитку сільського господарства в Україні відображають його важливість у забезпеченні продовольства та створенні робочих місць для українців. Однак цей сектор також супроводжується значними фінансовими та екологічними ризиками, які потребують професійного управління.

Фермерські господарства виступають одним із ключових джерел продовольчої безпеки. Ми поділяємо погляди Г. М. Калетніка та Т. С. Томляк, що важливою ініціативою є спрощений механізм отримання прав на користування земельними ділянками сільськогосподарського призначення, який передбачений останніми змінами у земельному законодавстві. Цей підхід сприятиме більш ефективному використанню таких земель. Однак варто зауважити, що деякі зміни, внесені до земельного законодавства після 24 лютого 2022 року, можуть потребувати подальшого вдосконалення і уточнень, оскільки вони можуть призвести до правової невизначеності та різних інтерпретацій норм законодавства [1].

Проте спочатку треба надати визначення фермерського господарства, щоб зрозуміти суть цього поняття. Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фермерські господарства», Фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, відповідно до закону [2]

Аналіз сучасного стану фермерських господарств в Україні показує певну тенденцію до концентрації, але загальна динаміка розвитку сектору не є позитивною протягом останніх п'яти років. За даними на 2021 рік кількість зареєстрованих фермерських господарств в Україні скоротилася до 31,3 тисяч, що є зменшенням порівняно з попереднім роком (на 594 одиниці). Тенденція до

зменшення кількості господарств є негативною, але помітно укрупнення їх за розміром (рис. 1).

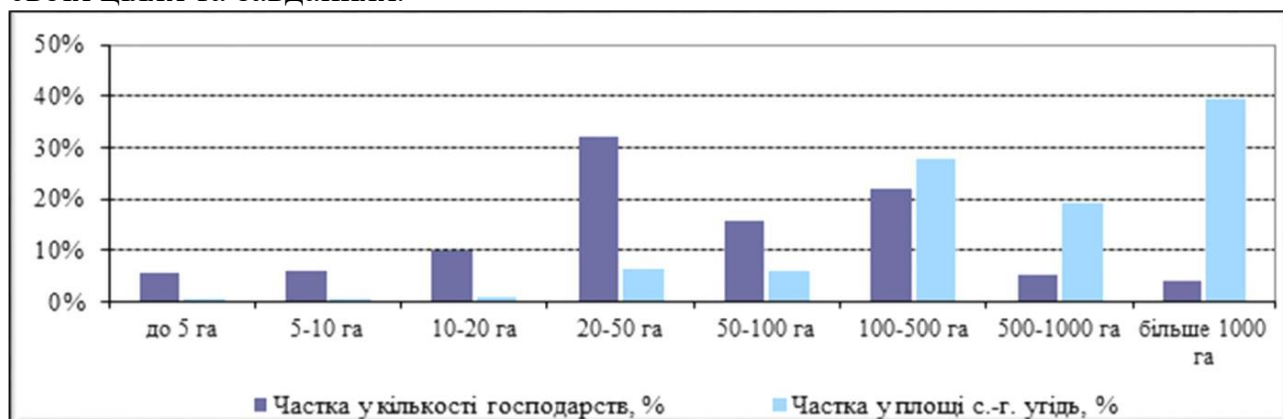

Рис 1. Динаміка чисельності фермерських господарств та розміру їхніх угідь

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [3].

Згідно з аналітичними даними на 2021 рік, середня площа земельних ділянок, які обробляє одне фермерське господарство, складає 186,6 гектарів. Графіки на рисунку 2 демонструють різноманітність розмірів господарств і можливість існування як дрібних, так і більших фермерських господарств щодо площі землі.

Фермерські господарства відіграють важливу роль у виробництві та є виробниками продукції як для власних потреб у сільськогосподарській продукції і продовольстві, так і для продажу. Ця концепція була започаткована в Україні на початку 1990-х років, і з того часу фермерські господарства зазнали змін у своїх цілях та завданнях.

Рис 2. Групування фермерських господарств за площею сільськогосподарських угідь у користуванні за 2021 рік

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [3].

Протягом цього періоду зернові культури, такі як пшениця та кукурудза, демонстрували стабільний ріст виробництва.

Виробництво картоплі складало менше 1% в структурі валової продукції фермерських господарств протягом усього аналізованого періоду і має тенденцію до зниження, хоча ця культура є важливим елементом забезпечення продовольчої безпеки. Овочі, баштанні культури, а також плоди, ягоди і виноград, також складають невелику частку в структурі валової продукції фермерських господарств.

Переваги фермерського господарства над іншими формами господарювання полягають у тому, що в них основним мотивом трудової активності працівника є особистий інтерес фермера, який виявляється у результатах ефективного функціонування, що ставить перед ним завдання краще працювати, ефективніше використовувати наявні ресурси з урахуванням місцевих та природно - економічних умов та традицій [8].

Для успішного конкурування на ринку фермерам необхідно вирішувати багато соціально-економічних проблем. Наприклад, нестача стартового капіталу перешкоджає багатьом потенційним фермерам розвивати ефективне сільськогосподарське виробництво. Крім того, існують інші фактори, такі як недосконалість законодавства у сферах дозвільної системи, ліцензування, недостатня підтримка довгострокового кредитування та оподаткування фермерських господарств, які також гальмують розвиток фермерства в Україні [6].

Високі процентні ставки на банківські кредити не дозволяють фермерам залучати кредити і ставлять фермерів у складне фінансове положення, ускладнюючи їхню можливість придбання необхідної техніки та впровадження нових технологій для підвищення продуктивності. Очевидно, що для ефективного функціонування фермерських господарств потрібні суттєві зміни у законодавстві та активна державна підтримка [7].

Для подолання цих обмежень необхідно створити сприятливі умови для додаткової капіталізації землі, щоб фермери стали привабливими суб'єктами для банків. Це може бути досягнуто за допомогою фінансових стимулів та явних вигід, що підтримають фермерів у їхній діяльності [4].

Низька інформованість фермерських господарств стосовно можливостей отримання державної підтримки є суттєвим фактором, який обмежує їхні можливості та розвиток і може призвести до невикористання доступних ресурсів та програм, які спрямовані на поліпшення умов сільського господарства [6].

Для вирішення проблем, з якими стикаються фермерські господарства в Україні, необхідно вжити комплексних заходів, орієнтованих на поліпшення умов їхньої діяльності та забезпечення продовольчої безпеки, а саме:

- фермерам потрібно забезпечити доступ до фінансових ресурсів за прийнятними умовами. Це може включати зниження відсоткових ставок на кредити для аграрних підприємств, надання субсидій для придбання сучасного обладнання та техніки, а також підтримку у формі державних програм, спрямованих на розвиток сільськогосподарського сектору.

- необхідно провести реформу законодавства та державної підтримки,

спростивши процедури отримання кредитів, збільшивши доступність інформації про можливості державної підтримки, а також створивши прозорі та ефективні програми підтримки фермерів.

- важливо розвивати кооперацію та об'єднання фермерських господарств. Спільна закупівля матеріалів та обладнання, а також спільна реалізація продукції можуть забезпечити економічні вигоди та підвищити конкурентоспроможність фермерів на ринку.

- необхідно активно працювати над підвищенням рівня освіти та інформованості серед фермерів. Навчання з управління господарством, інформація про ринкові тенденції та доступність новітніх технологій можуть значно покращити ефективність їхньої діяльності.

Висновки. У контексті сучасних викликів українського сільськогосподарського сектору, таких як пандемія Covid 19, військовий конфлікт з росією, варто визначити комплекс проблем, які перешкоджають стійкому розвитку фермерських господарств.

Стале зростання аграрного сектору можливе лише за умови створення сприятливого середовища для розвитку, що включає в себе доступ до фінансових ресурсів, зниження бюрократичних бар'єрів, підвищення підтримки державних програм та сприяння розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Список використаних джерел

1. Калетнік Г.М., Томляк Т.С. Актуальні проблеми земельних відносин в умовах воєнного стану та шляхи їх вирішення. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. № 2 (60). С. 79–97. URL: <https://doi.org/10.37128/2411-4413-2022-2-6>.
2. Про фермерські господарства: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 45, ст. 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>.
3. Порядок та критерії визначення підприємств, установ і організацій, які є критично важливим для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період здійснюється за такими критеріями, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 року № 76. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2023-п#n111>.
4. Деякі питання реалізації положень Закону України “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію” щодо бронювання військовозобов’язаних на період мобілізації та на воєнний час: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 р. № 76. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2023-п#n111>.
5. Лушпаєв С.О. Деякі аспекти поняття продовольчої безпеки України. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 211–214.
6. Прунцева Г. О. Економічна сутність поняття «продовольча безпека» країни. *Інноваційна економіка*. 2016. № 1–2. С. 34–37.
7. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 та від 14 липня 2021 р. № 723: постанова Кабінету Міністрів України від 12 березня 2022 року № 274. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2022-п#Text>
8. Л.М. Пронько, А.В. Ревкова. Ефективність функціонування фермерських господарств в Україні. *Ефективна економіка*. 2021. №7. DOI: 10.32702/2307-2105- 2021.7.7.

Світлана РЕЗНІК*
студентка 4 курсу,
факультету технології виробництва,
переробки та робототехніки у тваринництві,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСНОВНІ ПОНЯТІЙНІ АСПЕКТИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

***Анотація.** Стаття присвячена проблемі продовольчої безпеки у світі. Вона розглядає основні аспекти цієї проблеми, такі як доступність, якість та безпека продуктів харчування, а також стабільність цін на них. Стаття присвячена основним понятійним аспектам продовольчої безпеки. Зокрема, розглянуто поняття доступності продуктів харчування, стабільності, доступності, якості та безпеки продуктів, а також стабільності цін на них. Висвітлено важливість забезпечення сталого доступу до якісної їжі для всіх верств населення, щоб забезпечити їх здоров'я та добробут. Аналіз цих аспектів дозволяє зрозуміти ключові проблеми продовольчої безпеки та розробити ефективні стратегії її забезпечення.*

***Annotation.** The article is devoted to the problem of food security in the world. It addresses key aspects of this problem, such as food availability, quality and safety, as well as food price stability. The article is devoted to the main conceptual aspects of food security. In particular, the concepts of availability of food products, stability in their availability, quality and safety of products, as well as stability of prices for them are considered. The importance of ensuring sustainable access to adequate food for all segments of the population to ensure their health and well-being is highlighted. The analysis of these aspects allows to understand the key problems of food security and to develop effective strategies for its provision*

Вступ. Продовольча безпека є одним із елементів економічної політики держави, що спрямована на забезпечення стабільного виробництва продуктів харчування, доступності їх отримання та використання населенням відповідно до фізіологічних норм споживання за рахунок власного виробництва та надходження від імпорту.

Забезпечення населення продовольством за будь-яких умов та обставин завжди вважалося одним із головних соціально-економічних завдань держави, а те, наскільки ефективно держава виконувала це завдання, служило критерієм оцінювання ефективності влади. В історії людства чимало прикладів того, як держава не виконувала цієї функції. Вперше термін «продовольча безпека» ввели у практику на Всесвітній конференції з проблем продовольства 1974 р.

---

* Науковий керівник: асистент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії Анна РЕВКОВА

Конференцію організувала «Food and Agriculture Organization» після різкого зростання світових цін на зерно [1].

Більш ніж через 20 років, у 1996 р. відбулася всесвітня зустріч на вищому рівні з проблем продовольства. За її підсумками було прийнято Римську декларацію зі всесвітньої продовольчої безпеки. Відповідно до цієї декларації, продовольча безпека – це стан економіки, під час якого населенню країни в цілому і кожному громадянину зокрема гарантується доступ до продуктів харчування, питної води та інших харчових продуктів такої якості, асортименту та обсягу, які необхідні та достатні для фізичного й соціального розвитку особистості, забезпечення здоров'я та розширеного відтворення населення країни [2].

У Законі України «Про основи національної безпеки» це поняття розвинуто і трактується так: «Продовольча безпека – захищеність життєвоважливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої держава гарантує фізичну і економічну доступність та якість життєвоважливих продуктів харчування населенню згідно з науково обґрунтованими наборами продуктів харчування, підтримує стабільність продовольчого забезпечення населення та забезпечує продовольчу незалежність» [3].

Узагальнюючи думки вітчизняних науковці можна сказати, що продовольча безпека – це також здатність країни самостійно та безперервно забезпечувати себе необхідним обсягом та асортиментом якісних продуктів харчування. Відповідно до цього підходу, досягнення продовольчої безпеки передбачає реалізацію таких основних напрямів вирішення проблеми:

- 1) підтримання постачання продовольства на рівні, достатньому для здорового харчування;
- 2) забезпечення належного рівня платоспроможного попиту населення;
- 3) усунення залежності від імпорту та захист інтересів вітчизняних товаровиробників.

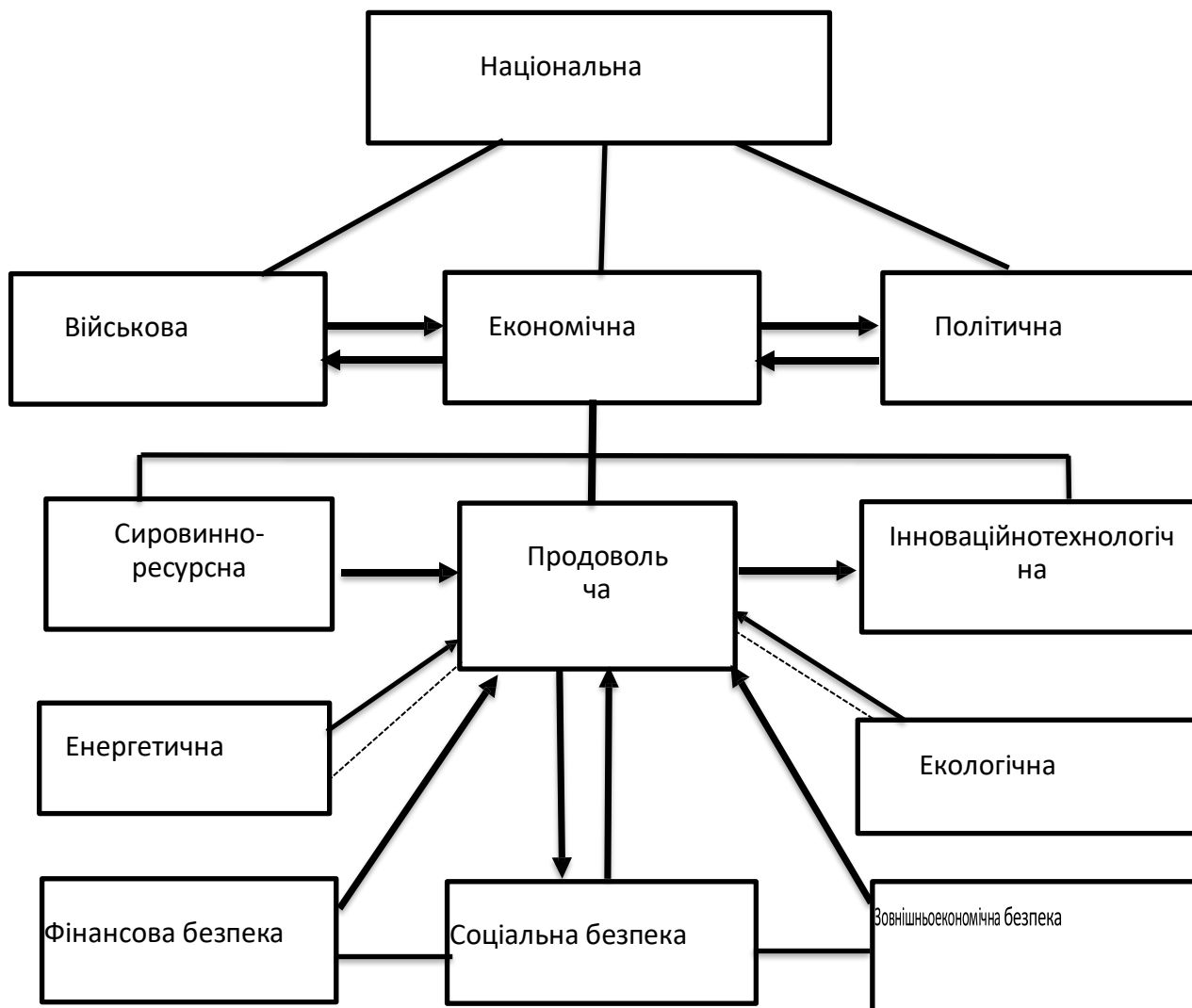
Органи державної виконавчої влади несуть відповідальність за формування і реалізацію державної політики продовольчої безпеки, забезпечення ефективної координації діяльності органів виконавчої влади щодо питань, пов'язаних з формуванням продовольчої безпеки [1].

Виклад основного матеріалу. Продовольча безпека – це важлива складова соціально-економічного розвитку, яка визначає стан, коли всі люди мають доступ до безпечних та якісних продуктів харчування, що відповідає їхнім потребам.

У Законі України «Про основи національної безпеки» це поняття розвинуто і трактується так: «Продовольча безпека – захищеність життєвоважливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої держава гарантує фізичну і економічну доступність та якість життєвоважливих продуктів харчування населенню згідно з науково обґрунтованими наборами продуктів харчування, підтримує стабільність продовольчого забезпечення населення та забезпечує продовольчу незалежність». Продовольча безпека в системі національної безпеки зображена на (рис. 1) [2].

У першу чергу безпосередньо пов'язана з соціальною безпекою і явищами в

суспільстві, які характеризуються такими категоріями, як соціальна напруженість, «... це стан, за якого на безпеку суспільства справляє вплив сукупність загроз, а відповідні заходи з боку органів державного управління не вживаються через відсутність необхідних ресурсів або внаслідок грубих прорахунків при розробці та втіленні в життя політики національної безпеки, або небажання своєчасно врахувати наявний потенціал громадського суспільства» [3].

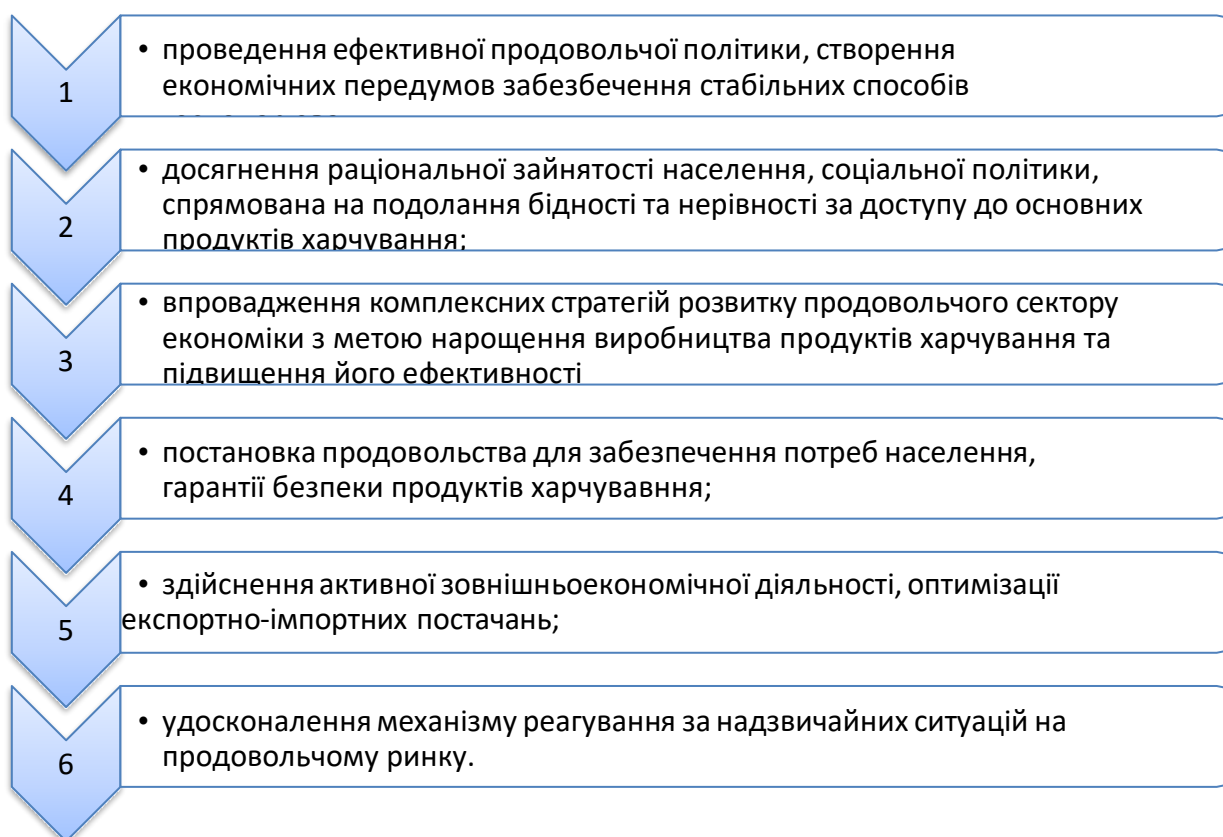
Рис 1. Продовольча безпека в системі національної безпеки
 Джерело: побудовано автором на основі [4]

Якість наявних продуктів харчування характеризують дві наступні складові продовольчої безпеки – повноцінність та безпечність для здоров'я людини.

Повноцінність харчування має комплексний характер і передбачає збалансованість раціону людини за показниками енергетичної цінності.

Відповідно, навіть при достатньому обсязі харчування із допустимою енергетичною цінністю великі групи населення можуть не до отримувати з їжею низку життєвонеобхідних речовин, що, у свою чергу, призводить до формування явища так званого «прихованого голоду», яке характерне, зокрема, і для України.

Продовольча безпека держави гарантується сукупністю економічних і соціальних умов, які забезпечують розвиток не тільки сільського господарства і продовольчого комплексу, але і стабільність усієї економіки. Відповідно до цього, вона передбачає реалізацію ряду заходів (рис. 2).

Рис. 2. Економічні заходи, які продовольча безпека держави забезпечує його розвиток

Джерело: побудовано автором на основі [7]

Однак, уже до початку 2000-х рр. стала очевидною необхідність проведення комплексного планування, спрямованого на розвиток сільського господарства, його інфраструктури, села й пов'язаних з продовольчим сектором галузей промисловості. Колишні методи забезпечення продовольчої безпеки явно себе не виправдали [4]. Перш за все, продукти харчування повинні бути доступні для всіх людей у достатній кількості та різноманітності. Це означає, що кожна людина має мати можливість отримати доступ до необхідних продуктів харчування без обмежень та дискримінації.

Для забезпечення продовольчої безпеки також важлива стабільність у доступності продуктів, щоб усі люди могли отримувати достатню кількість їжі навіть у складних умовах, таких як економічні кризи або природні лиха.

Нарешті, стабільність цін на продукти харчування є важливим аспектом продовольчої безпеки. Різкі коливання цін можуть призвести до того, що деякі люди можуть втратити можливість придбати необхідні продукти харчування. Тому важливо забезпечити стабільність цін на продукти харчування, щоб усі могли мати доступ до необхідних продуктів навіть у складних економічних умовах [6].

Система продовольчого забезпечення має інституційну та функціональну структуру, які в своїй єдності покликані «служити» спільній меті – своєчасному, достатньому, повноцінному, доступному забезпеченню населення продуктами харчування, досягненню продовольчої безпеки країни [8].

Висновок. Продовольча безпека є складною та багатогранною проблемою, яка вимагає уваги та дієвих заходів на рівні країни та міжнародного співробітництва.

Основні понятійні аспекти продовольчої безпеки включають доступність, стабільність, відповідність, якість, споживання, соціальну справедливість, співробітництво та координацію, а також сталість екосистем. Забезпечення продовольчої безпеки вимагає комплексного підходу, що враховує різноманітні аспекти, від економічних та політичних до екологічних та соціокультурних.

Спільні зусилля всіх зацікавлених сторін, а також вдосконалення стратегій та програм національного та міжнародного рівнів, є ключовими у забезпеченні стійкої та всебічної продовольчої безпеки для всього світу.

Список використаних джерел

1. Голікова К. П. Продовольча безпека держави: сутність, структура та особливості її забезпечення. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2012. вип. 22, ч II. С. 2.
2. Гойчук О.І. Понятійні аспекти продовольчої безпеки. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2002. Вип. 2. С. 65-71.
3. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003р. № 964-IV (зі змін та допов.). Відомості Верховної Ради України. 2006. № 14.
4. Білик Ю.Д. Продовольча безпека України: стан та перспективи використання потенційних резервів. *Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у XXI столітті*. 2001. С.139-148.
5. Бойко В. І. Про деякі аспекти продовольчої безпеки і світові тенденції вирішення проблем. В. І. Бойко, О. А. Козак. *Збір. матер. Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників*. 2019. С. 161-184.
6. Шелудько Л. Значення розвитку продовольчих банків для продовольчої безпеки в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2019. № 6 (61) С. 46-55 DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2019.06.046
7. Палапа Н.В., Дем'янюк О.С., Нагорнюк О.М. Продовольча безпека України: стан та актуальні питання сьогодення. *Агроекологічний журнал*. 2022. № 2. С. 34-45. DOI: [10.33730/2077-4893.2.2022.263314](https://doi.org/10.33730/2077-4893.2.2022.263314).
8. Фурман І.В., Ревкова А.В., Ревков О.А. Напрями формування системи продовольчого забезпечення населення України в умовах військового стану. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 58. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-6>

Вікторія ТИМОЩУК*¹
студентка 4 курсу,
факультет економіки,
інформаційних технологій та сфери обслуговування
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ

***Анотація.** Ця стаття присвячена екологічним наслідкам військових дій російської федерації в Україні. У ній розглядається, як війна впливає на навколишнє середовище, включно із забрудненням ґрунту, повітря і води, а також деградацією природних ресурсів. Визначено наслідки для територій, які є замінованими. Також проаналізовані найбільші екологічні катастрофи та їхні наслідки, які були спричинені військовими діями.*

***Abstract.** This article focuses on the environmental consequences of the Russian Federation's military actions in Ukraine. It examines how the war affects the environment, including the pollution of soil, air and water, as well as the degradation of natural resources. It also identifies the consequences for areas that are mined. It also analyses the largest environmental disasters and their consequences caused by military operations.*

Вступ. Військові дії, що відбуваються на території України, не лише безпосередньо впливають на життя людей та інфраструктуру, але й мають серйозні наслідки для довкілля. Війна в Україні, ініційована Російською Федерацією, спричиняє серйозні екологічні проблеми, які можуть мати довгострокові наслідки для регіону та людей, що там проживають. Ці екологічні проблеми - від викидів, вибухів і спалювання до пошкодження водних джерел і забруднення ґрунту - потребують негайного вирішення. Важливо розуміти, що наслідки війни для довкілля можуть бути такими ж руйнівними, як і прями жертви війни.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх двох років Україна перебуває під постійним ворожим вогнем. Екологічні активісти нарахували більша ста злочинів проти довкілля, заборонених Женевськими конвенціями. Загарбники знищили не тільки людські життя, а й навколишнє середовище, і

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії Ірина ФУРМАН

український народ відчуватиме наслідки цього ще довгі роки.

Згідно з Женевськими конвенціями, "забороняється застосовувати методи або засоби ведення війни, які мають на меті або припускають заподіяти велику, тривалу та серйозну шкоду природному середовищу".

Одразу після початку війни було зафіксовано випадки обстрілів і бомбардувань промислових і енергетичних об'єктів, підпалів лісів, вибухів нафтосховищ і забруднення Чорного й Азовського морів (здебільшого потоплення суден) [1].

На даний час, велике різноманіття рослин, занесених до Червоної книги України та охоронюваних законом гине через ворожу техніку. Військові дії порушують спокій диких тварин. Вони гинуть або намагаються втекти з гарячих точок. Російська Федерація веде бойові дії на територіях, що охороняються, міжнародного та європейського значення, знищуючи місця проживання рідкісних та ендемічних видів. Це може змінити поведінку птахів, зокрема міграцію.

Нині бойові дії ведуться на сході та півдні України. Для цих регіонів характерна відсутність лісів. Однак ліси виконують тут захисну функцію. Знищення або пошкодження лісів може вплинути на клімат у цих регіонах і спричинити значні ерозійні процеси. Зокрема, на півдні України може виникнути вітрова ерозія та опустелювання. Це, звісно ж, впливає і на сільське господарство.

Коли 2015 року російські військові почали використовувати Криву Косу на Донеччині для висадки військ, усе пташине розмаїття зникло.

Ще одна проблема – території, які на даний момент є замінованими. Вибухи цих мін призводять до забруднення ґрунту важкими металами, такими як свинець, стронцій, титан, кадмій і нікель. Це робить ґрунт небезпечним, а в деяких випадках і непридатним для сільського господарства. Вибухи також можуть призвести до лісових пожеж. Таким чином, це призводить до забруднення повітря через викиди токсичних речовин [3].

Вода є цінним ресурсом для людей і навколишнього середовища. Вона дає життя і пов'язує все в одну велику систему. Ось чому війна має такий руйнівний вплив на водні ресурси: Навмисний підрив греблі Каховської ГЕС російськими військами в ніч на 6 червня 2023 року став найбільшою техногенною катастрофою останнього десятиліття.

Загинули люди, були затоплені десятки населених пунктів, знищені десятки тисяч гектарів землі, в тому числі заповідних територій, знищено ендемічне біорізноманіття, забруднені річка Дніпро та Чорне море, неможливе зрошення, а саме водосховище перетворилося на пустелю. Терористичні атаки мали жахливі наслідки для десятків тисяч людей, інфраструктури та довкілля [4].

Унаслідок вибуху Каховської ГЕС було зруйновано пов'язану з нею греблю, і об'єкти, розташовані нижче за течією, більше не можуть бути захищені. Тому існує ризик того, що території, які залежать від регулювання Каховської ГЕС, будуть неодноразово затоплені [6].

Збройний конфлікт також негативно впливає на ґрунтові екосистеми. Ворожі ракети, бомби, снаряди, кулі та випалені воронки призводять до довготривалої деградації довкілля. Зруйновані підприємства, будівлі, військова

техніка та відходи нафтопродуктів також забруднюють ґрунт. Все це може спричинити серйозні екологічні та соціальні проблеми, такі як втрата біорізноманіття, нестача води та продовольства, зростання бідності та масова міграція населення.

Загалом, вплив на водні екосистеми був руйнівним з самого початку війни. Під час військових дій у Чорному та Азовському морях обстрілам піддавалися водогони, насосні станції, водоочисні споруди та канали. Пошкодження та руйнування цих об'єктів позбавляє людей доступу до питної води. Це ще один фактор, що сприяє порушенню прав людини. Генеральна Асамблея ООН визнає доступ до води фундаментальним правом людини, а порушення цього права, такі як підриви об'єктів водопостачання і дамб, розкопування дамб водосховищ і бомбардування водогонів, можна трактувати як водний тероризм. [4].

Серед наслідків, з якими стикаються жителі, - легеневі захворювання та різні види раку, спричинені вдиханням важких металів і канцерогенів, що містяться в осколках вибухівки та обстріляних будівлях. Азбест, високотоксична речовина, є серйозною проблемою для здоров'я людини, хоча в Україні його було заборонено зовсім недавно.

Азбест, який досі присутній у конструкціях будівель, зруйнованих унаслідок авіаударів, може спричинити низку захворювань, починаючи від утрудненого дихання і закінчуючи раком легенів, шлунка, сечостатевої системи та інших органів [2].

Методи, які використовуються росією у війні проти нашої країни, свідчать, що агресор прагне не тільки знищити нашу державу і народ, а й зробити українську територію непридатною для життя. Російські війська застосовують тактику випаленої землі та свідомо скоюють злочини проти довкілля.

Нинішня війна - безпрецедентний випадок для української екології, який навіть важко порівняти зі збитками, завданими під час Другої світової війни.

За останні два роки російські війська безжально обстрілювали українську територію, забруднювали землю небезпечними хімікатами, скорочували біорізноманіття і знищували цілі екосистеми. У табл. 1 представлено десять найбільш руйнівних злочинів, скоєних росіянами проти довкілля [5]

Таблиця 1

Найбільші екологічні катастрофи та їх наслідки спричинені війною

№ п/п	Екологічна катастрофа	Наслідки
1.	Підрив Оскільського водосховища	Унаслідок цього водосховище практично повністю обміліло, оскільки снаряд влучив у гідротехнічні споруди водосховища і вивів із нього 76 % води. У результаті було завдано шкоди водним ресурсам і зруйновано екосистему водосховища, знищено цінну рибу та інші водні біологічні ресурси.
2.	Масова загибель дельфінів у Чорному морі	Через використання гідролокаторів, що випромінюють потужний низькочастотний сигнал, який вражає внутрішнє вухо дельфіна, орган навігації та слуху - тварина стає "сліпою". Втративши

		відчуття напрямку, дельфіни втрачають акустичний контроль над навколишнім середовищем, не можуть знайти їжу і гинуть від голоду.
3.	Руйнування Каховської ГЕС	Відбулося порушення середовища існування риб, ракоподібних, птахів, земноводних та інших тварин у водоймах і прибережному комплексі та порушення місця проживання тварин на затоплених піднесених територіях. Туші мертвих тварин у спекотну погоду забруднюють воду, ґрунт, повітря і становлять небезпеку через поширення заразних хвороб.
4.	Руйнація біосферних об'єктів	Війна вже торкнулася 20% охоронюваних територій. Підпал Кінбурнської коси, "сафарі окупантів" на Джарилгачі та Асканії, блокада Олешківських пісків, знищення постійними артобстрілами місць проживання і гніздування птахів у заплаві дельти Дніпра, підпал заповідників. Загалом 600 видів тварин і 880 видів рослин перебувають під загрозою зникнення через військові дії.
5.	Зруйновані очисні споруди Маріуполя, Бердянська та інших малих міст акваторії Азовського моря	Руйнування цих споруд призвело до санітарних проблем через відсутність очищеної води у населення для пиття та проживання, що в свою чергу спричиняє поширення різних кишкових інфекцій, таких як холера чи гепатит А . При цьому стічні води не потрапляють у каналізацію, а стікають у річки, змішуються з ґрунтовими водами і зрештою потрапляють у море, забруднюючи і його.
6.	Тотальне замінування територій і знищення ґрунтів	Криза популяцій ссавців у природних екосистемах. Знищення мінами найбільш родючих чорноземів на півдні та сході України. Хімікати залишаються в ґрунті ще тривалий час після вибуху і "мігрують", тобто потрапляють у ґрунтові води та рослинність. Продукти, вирощені на постраждалих від бойових дій землях, можуть бути небезпечними для вживання в їжу.
7.	Варварський видобуток ресурсів	Війна спровокувала нову гонку озброєнь. Це означає сотні тисяч тонн додаткової сталі, міді, олова і нафтопродуктів. Найближчим десятиліттям по всьому світу прокотиться нова хвиля варварського видобутку корисних копалин.
8.	Горіння лісів і пожежі	Пожежі в лісах, містах і нафтобазах, обстріляних російськими військами на початку війни, викинули в атмосферу близько 50 тонн токсичних речовин. Крім того, повністю згоріло щонайменше 46 000 га лісів та інших насаджень. Це підвищить уразливість цих районів (які й без того відчувають нестачу води) до зміни клімату.
9.	Фізичне руйнування міст	Фізичне знищення цілих міст, таких як Маріуполь, Ірпінь, Чернігів, Харків і Донецьк, по-перше, призведе до утворення великої кількості відходів, а по-друге, потребуватиме більше природних ресурсів для відновлення.
10.	Знищення науки	Понад 70% українських науковців не можуть продовжувати свої дослідження через проблеми з водо- та електропостачанням, зруйновані лабораторії та вимушену евакуацію. Війна призвела до застою в освіті та науці в Україні, і українські вчені перебувають у жахливому становищі.

Джерела: [5,6,7,8]

Висновок. Війна в Україні, яку веде росія, завдає значної шкоди навколишньому середовищу. Військові дії та вибухи загрожують заповідним територіям та ендемічним видам, що призводить до забруднення ґрунту та води важкими металами і токсичними викидами.

Знищення лісів і гідрологічних споруд, таких як гребля Каховської ГЕС, спричиняє ерозію, опустелювання і забруднення водних ресурсів. Дикі тварини, в тому числі дельфіни, гинуть через порушення роботи гідролокаторів та забруднення води. Зруйновані очисні споруди, що призводить до поширення інфекційних захворювань. Знищуються родючі чорноземи, а шахти спричиняють кризу популяцій ссавців і роблять землю непридатною для сільського господарства. Спалені ліси та міста, викидаючи в атмосферу токсичні речовини. Війна також призвела до зупинки наукових досліджень та освіти в Україні.

Список використаних джерел:

1. Бойко І. В. Формування екологічної культури студентів в освітній діяльності. URL: https://nmc-vfpo.com/wp-content/uploads/2023/01/zbirnyk-ekologichna-kultura-2022_compressed.pdf (дата звернення: 13.04.2024).
2. Випалена земля і забруднена вода: катастрофічні екологічні наслідки війни Росії проти України. URL: <https://radiosvoboda.org/a/ekolohichna-katastrofa-cherez-viynurosiyi/31921705.html> (дата звернення: 13.04.2024).
3. Бомба сповільненої дії: чому світ не може ігнорувати екологічні наслідки війни в Україні. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/06/22/249216/> (дата звернення: 13.04.2024).
4. Довкілля — мовчазна жертва війни: як російська армія вчиняє екологічні злочини й порушує права людини. URL: https://lb.ua/blog/dmytro_lubinets/581276_dovkilliya_movchazna_zhertva_viyeni_yak.html (дата звернення: 12.04.2024).
5. Екоцид: 10 наслідків війни росії проти України для довкілля. URL: <https://rubryka.com/article/naslidky-viiny-dlia-dovkillia/> (дата звернення: 13.04.2024).
6. Підрив Каховської ГЕС: попередні висновки і можливі наслідки. URL: https://ecoaction.org.ua/pidryv-kakhovskoi-hes-poperedni-vysnovky.html?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw2uiwBhCXARIsACMvIU3S99P6V_yA0MA2zKsCursYtGMDbQfLI6L5V3Qy0CBJmYSu43W0KcaAsj4EALw_wcB (дата звернення: 13.04.2024).
7. ЕкоЗагроза. Офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <http://eur-ecoagroza.gov.ua/> (дата звернення: 13.04.2024).
8. Яких втрат зазнає українська наука через російську війну. URL: <https://dif.org.ua/article/yakikh-vtrat-zaznae-ukrainska-nauka-cherez-rosiysku-viynu> (дата звернення: 13.04.2024).

Іванна ЗАЯЦЬ*
бакалавр 3-го року навчання,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ЕКСПОРТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

***Анотація.** Ця стаття присвячена аналізу експортного потенціалу аграрних підприємств у контексті війни. Зокрема, досліджуються вплив воєнних конфліктів на експортні можливості сільськогосподарських компаній, їх стратегії адаптації та перспективи розвитку.*

***Abstract.** This article is devoted to the analysis of the export potential of agricultural enterprises in the context of the war. In particular, the impact of military conflicts on the export capabilities of agricultural companies, their adaptation strategies and development prospects are investigated.*

Вступ. Аграрний сектор є одним з ключових галузей економіки багатьох країн, забезпечуючи продовольчу безпеку та важливий допринос до експортного потенціалу. Проте, в умовах військових конфліктів або воєнного напруження, аграрні підприємства стикаються зі значними викликами та обмеженнями, які впливають на їх експортний потенціал.

Війна або загострення воєнних конфліктів породжує серію проблем, які можуть значно обмежити можливості експорту для сільськогосподарських підприємств. Такі проблеми включають в себе обмеження на торгівлю, руйнування інфраструктури, перерви в постачанні та ризики для безпеки перевезень.

Виклад основного матеріалу. За останнє десятиліття Україна відіграє важливу роль на світовому ринку сільськогосподарської продукції. За статистикою у 2019-2021 роках український агробізнес забезпечував 10% світового експорту пшениці. На експорт йде 15% ячменю і кукурудзи, до 50% соняшникової олії. Україна експортує крупи, здатні наситити більше ніж 400 мільйонів людей у всьому світі. [2]

За оцінками міжнародних консалтингових компаній, Україна має приблизно 25 мільйонів тон пшениці і кукурудзи, які можна експортувати до липня-серпня. При цьому, незважаючи на рекордний урожай зернових і олійних культур (понад 110 мільйонів тон), темпи продажу збіжжя під кінець 2021 року були невисокими.

---

* Науковий керівник – к.е.н., доцент, кафедра аграрного менеджменту та маркетингу ВНАУ
Оксана Кубай

Через постійне зростання світових цін багато виробників притримували врожай у сховищах, розраховуючи навесні продати його якомога дорожче. Утім, путінська агресія завадила планам [4].

В Асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» наголошують, що навіть часткове відновлення експорту вкрай важливе, бо забезпечує надходження коштів для посівної – закупівлі дизпалива, насіння, добрив, засобів захисту рослин та для виплати зарплатні.

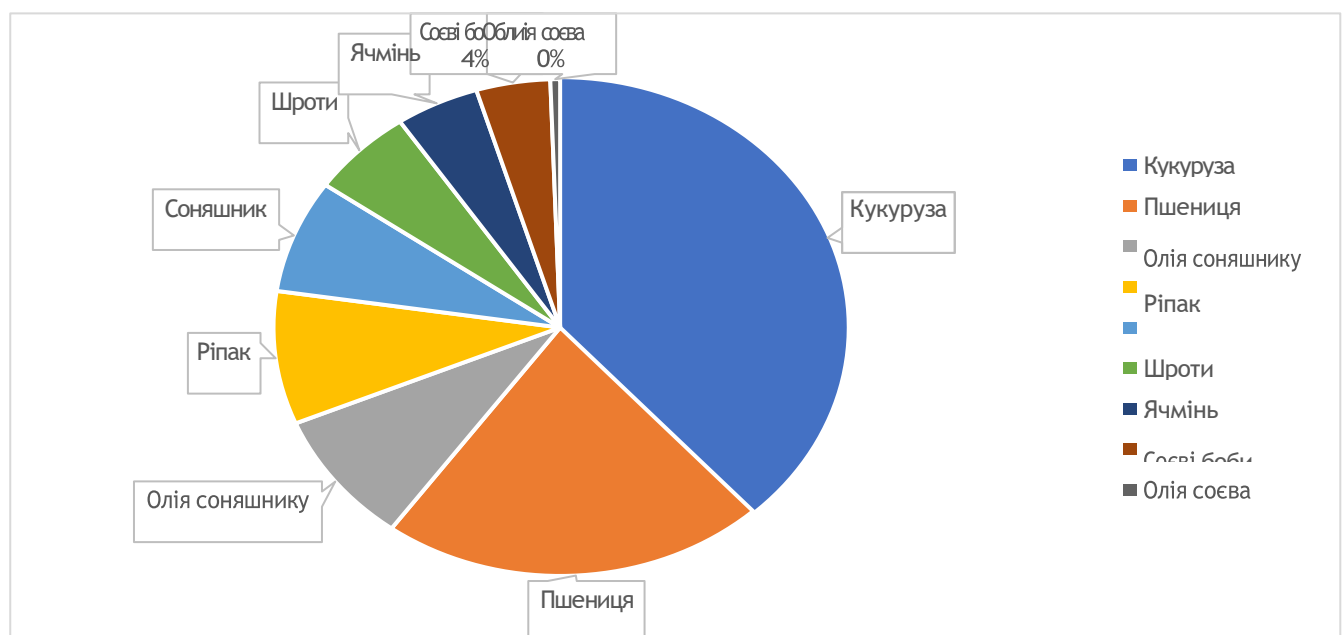
Аграрні показники експортного потенціалу України включають різні види сільськогосподарської продукції та її здатність до ефективного експорту на міжнародні ринки.

1. Зернові культури, такі як пшениця, ячмінь, кукурудза.
2. Олійні культури, а саме соняшник та ріпак для виробництва олії є важливою складовою експортного потенціалу.
3. М'ясо та молочні продукти.
4. Фрукти та овочі.
5. Харчові продукти, такі як: кондитерські вироби, напої, готові страви.
6. Технічні культури: цукровий буряк, льон, конопля.
7. Екологічно чисті та органічні продукти.

Важливо врахувати суттєвий вплив військових дій на сільськогосподарську діяльність, зокрема на доступ до ресурсів, персоналу, техніки, збирання врожаю та його доставку.

Такі фактори, як безпека, доступність та стан інфраструктури, стали дуже важливими в умовах війни.[3]

На рисунку 1 представлено структуру загального експорту продукції сільськогосподарського виробництва за період з березня по листопад 2022 року.

Рис. 1. Загальний експорт продукції сільськогосподарського виробництва за період з березня по листопад 2022 року[5].

Проаналізуємо канали реалізації сільськогосподарської продукції на експорт (таблиця 2).

Таблиця 2

Канали реалізації сільськогосподарської продукції на експорт за період березень-листопад 2022 року, тис. тон

Види продукції	Всього				
		Порти	Залізничний	Авто	Паром
Кукурудза	12313,5	7360,6	4219,7	768,7	18,5
Пшениця	7008,2	5780,0	738,6	477,7	11,9
Олія соняшнику	2797,5	1697,6	452,6	578,0	89,3
Ріпак	2788,2	1574,8	549,9	645,9	17,6
Насіння соняшнику	2375,3	1371,4	282,2	673,4	48,3
Шроти	1876,6	1089,6	565,8	156,5	64,7
Ячмінь	1517,8	1371,3	59,8	81,3	5,4
Соеві боби	1344,3	808,5	262,9	269,1	3,8
Олія соєва	176,6		86,3	76,8	10,7
Разом	32197,9	21053,8	7217,9	3727,3	270,2

Джерело: сформовано автором за даними [5]

Україна має розвинений продовольчий комплекс, який спроможний не лише повною мірою забезпечити населення країни харчовими продуктами, а й формувати активну позицію країни на міжнародних ринках низки ключових агропродовольчих товарів. Завдяки традиційно потужному продовольчому експорту Україна є одним з гарантів продовольчої безпеки у світі. До повномасштабної війни за обсягами експорту Україна входила до п'ятірки найбільших експортерів зернових у світі, експортували $\frac{3}{4}$ від того, що виробляли, внутрішнє споживання зернових становило лише 20–25 %. Україна постачала 10 % світового експорту пшениці, понад 14 % кукурудзи і понад 47 % соняшникової олії [1]. Наразі завдяки допомозі партнерів Україна залишається ключовим постачальником на світових ринках зерна та соняшникової олії, з часткою понад 10 % міжнародної торгівлі. 2023 р. експортовано 16,1 млн т пшениці до 65 країн, 26,2 млн т кукурудзи до 80 країн і 5,7 млн т соняшникової олії до 130 країн світу

За оцінками ФАО, через війну сільські домогосподарства в Україні зазнали близько 2,25 млрд дол. США збитків. З них близько 1,26 млрд дол. США збитків завдано в галузі рослинництва та 0,98 млрд дол. США – тваринництва. В Україні 25 % сільськогосподарських домогосподарств зупинили або зменшили обсяги виробництва продукції через війну, у прифронтових областях – 38 %.

Суттєві показники у забезпеченні експорту сільськогосподарської продукції належить залізничному транспорту, який в місяць дозволяв вивозити продукції майже по 1 млн тон, чого ніколи не було в історії залізничного транспорту незалежної України. Близько 400 тис. тон сільськогосподарської

продукції в місяць змогли експортувати завдячуючи автомобільному транспорту. Не маючи морських перевезень перші 5 місяців війни, експортери продукції основні зусилля спрямовували на річкові порти через Дунай, залізницю та автомобільний транспорт. Залізниця стала другою за обсягами каналом експорту, спрямувавши основні потоки продукції через Польщу та Угорщину.[5]

Висновок. Український експорт є одним з головних чинників економічного розвитку країни, а в умовах воєнного стану – індикатором економічної стійкості та надійності торговельного потенціалу країни. Аналіз змін товарної структури експорту та його географії в умовах воєнного стану демонструє переорієнтацію на країни Європейського Союзу та збільшення обсягів експорту продукції агропромислового комплексу. Розвиток експортних перевезень сільськогосподарських товарів потребує подальшого дослідження з урахуванням факторів нестабільності та несприятливих умов воєнного стану, а також можливості післявоєнного відновлення напрацьованих маршрутів з огляду на орієнтації на європейські ринки.

Список використаних джерел

1. Гуменюк Я.М. Аграрний експорт України: аналіз та стратегічне планування. *Науковий вісник Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2023. № 53. С.3-6.
2. Мовчанюк А.В. Аграрний сектор України в умовах війни. *Наукове видання Уманського національного університету садівництва*. 2023. №2. С.4- 6.
3. Вірковська А.А., Заклекта О.І., Лавренчук В.Р. Оцінка експортного потенціалу національних агрокомпаній за умов повномаштабного вторгнення рф. *Науковий вісник Західноукраїнського національного університету*. 2023.№4. С. 50-56.
4. Відновити експорт в умовах війни: складно, але життєво необхідно. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3449529-vidnoviti-ekспорт-v-umovah-vijni-skladno-ale-zittevo-neobhidno.html>
5. Дяченко О.П. Галицький О.М. Хиленко Ю.Ю. Експортний потенціал аграрної галузі України в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Одеського державного аграрного університету*. 2022. №3. С. 27-28.
6. Сільське господарство України: статистичний збірник. 2022. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/09/S_gos_22.pdf
(дата звернення: 12.04.2024)

Дмитро СІРІТКО*
бакалавр 3-го року навчання,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Abstract. У статті досліджено ключові засади формування соціальної відповідальності аграрних підприємств. Зазначено підходи до визначення поняття «соціальна відповідальність». Вказано тренди корпоративної соціальної відповідальності. Проаналізовано фактори, що стимулюють підприємства до впровадження соціальної відповідальності.

Abstract. The article examines the key principles of the formation of social responsibility of agrarian enterprises. Approaches to defining the concept of "social responsibility" are indicated. The trends of corporate social responsibility are indicated. Factors stimulating enterprises to implement social responsibility are analyzed.

Вступ. В Україні земля є ключовим та найбільш цінним ресурсом як з економічної точки зору, так і відповідно до ціннісно-моральних орієнтирів суспільства. А питання відповідальності за використання земельних та інших природних ресурсів країни є надзвичайно важливим. Тому впровадження соціальної відповідальності для аграрних підприємств є інструментом їх сталого розвитку. Підприємства аграрного сектору відносяться до тих, діяльність яких безпосередньо залежить від навколишнього середовища та впливає на нього [6].

Відповідно до Стандарту ISO 26000 «Настанова по соціальній відповідальності», соціальна відповідальність передбачає розуміння широких інтересів і очікувань суспільства. Вона базується на повазі до правових норм і виконанні юридично обумовлених обов'язків. Однак усвідомлення соціальної відповідальності вимагає також визнання обов'язків по відношенню до інших зацікавлених сторін, причому ці обов'язки не є юридично обов'язковими. За прогнозами Центру «Розвиток КСВ», до трендів корпоративної соціальної відповідальності у 2023 можна віднести такі:

- корпоративна звітність зі сталого розвитку, як і due diligence з прав людини в мережах постачань, стають обов'язковими для великих та публічних компаній.
- корпоративні бізнес-стратегії включатимуть і фокус на захист довкілля, і кліматичну нейтральність.
- фокус на сталому розвитку через ESG стратегії збільшить можливості для фінансування.

---

* Науковий керівник – к.е.н., доцент, кафедра аграрного менеджменту та маркетингу ВНАУ

– цілі сталого розвитку (ЦСР) ООН закріпляться в діяльності компаній. В Україні лише 17,8% компаній у 2020-му році інтегрували Цілі сталого розвитку у свої стратегії, проте кількість компаній з фокусом на ЦСР у своїй діяльності збільшиться. В Україні ЦСР включено до розробки всіх стратегічних документів держави, що беззаперечно матиме вплив і на бізнес [2].

Виклад основного матеріалу. Соціальна відповідальність (СВ) є багатоаспектним поняттям та може розглядатись з різних позицій. У таблиці 1 представлено деякі підходи до визначення поняття «соціальна відповідальність».

Таблиця 1

Визначення «соціальної відповідальності» за різними підходами

Підхід	Автор	Визначення
Як соціальна інвестиція	Білан О. С.	«...соціальна відповідальність є своєрідною соціальною інвестицією, тим методом управління, який дозволяє підвищити рівень капіталізації без значних капітальних вкладень...»
Як інституційний підхід	Длugo-польський О. В. Коровицька О. А.	«...є одним із найважливіших інститутів цивілізованої ринкової економіки та включає у себе відповідальність компанії у взаємовідносинах із партнерами та споживачами, а також відповідальну політику щодо працівників, екологічну відповідальність і сприяння розвитку бізнесу для сталого розвитку суспільства...»
Як свідомий підхід до ведення бізнесу	Мостепанюк А. В.	«... у широкому розумінні соціальна відповідальність – це ведення комерційної діяльності з урахуванням інтересів усіх зацікавлених сторін (працівників, споживачів, постачальників, партнерів та довкілля) та в межах норм чинного законодавства; у вузькому розумінні – це участь бізнесу у проєктах, спрямованих на вирішення нагальних соціальних (екологічних) проблем і підвищення рівня добробуту місцевих громад і суспільства в цілому...»
Як стратегія розвитку	Станкевич Ю. Ю	«... під соціальною відповідальністю розуміється стратегія розвитку компанії, що передбачає впровадження в свою діяльність економічних, соціальних, екологічних очікувань суспільства...»
Як зобов'язання / відповідальність	Чижишин О. І	«...це зобов'язання щодо виконання тих чи інших моральних, етичних, економічних, екологічних норм, що встановлені державою, суспільством до підприємства, недотримання яких вимагає від порушника відповідати за свої помилки...»

	Кравцов С. С., Клімова А. М.	«...це відповідальність тих, хто приймає бізнес-рішення, за тих, на кого безпосередньо чи опосередковано ці рішення впливають...»
	Малік М. Й., Мамчур В. А., Шпикуляк О. Г.	«... з одного боку, соціальна відповідальність – це виконання підприємством соціальних зобов'язань, передбачених законодавством, через добровільне здійснення витрат на соціальні проекти, зіншого – понад встановлені податковим, трудовим, екологічним та іншим законодавством, виходячи не з вимог закону, а з моральних міркувань...»

Джерело : [7]

Представлені в табл. 2. визначення, без прив'язки до конкретного підходу, демонструють переважання відповідальності бізнесу за свою діяльність перед суспільством в цілому, що відповідає ключовим завданням сталого розвитку – необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі [7].

За допомогою реалізації екологічної складової соціальної відповідальності, зокрема у сфері охорони здоров'я тварин, компанії зміцнюють довіру покупців і наміри купувати. Впровадження природоохоронних заходів веде не тільки до захисту навколишнього середовища, але й до зниження витрат і підвищення фінансових показників. Впровадження та розвиток соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектору в умовах міжнародної трансформації бізнесу реалізується на п'яти основних рівнях розвитку та відповідно до національних особливостей країн базування бізнесу (рис. 1).

Проведене опитування керівників аграрних підприємств (таблиця 2) показало, що вони переважно відносять до СВБ застосування у політиці бізнесу принципів етичного та відповідального ставлення до споживачів та партнерів та впровадження соціальних програм поліпшення умов життя громади. Таким чином, отримані дані не співпадають з існуючою думкою про те, що СВБ асоціюється в суспільстві насамперед з доброчинністю. Зміщення акцентів у бік внутрішніх соціальних програм аграрних підприємств, а також заходів, спрямованих на споживачів та партнерів, можна віднести до специфіки розвитку СВБ в Україні. Але разом з тим, можна зробити висновок про те, що в Житомирській області серед аграрних підприємств поширене уявлення про важливе значення участі агробізнесу в соціально-економічному розвитку сільських територій [7].

Сільські голови зазначили, що аграрні підприємства по відношенню до своєї громади лише за потребою здійснюють благодійну допомогу (70% респондентів), беруть участь у благоустрої сільської території (63%), здійснюють прибирання, вивіз сміття (28%), надають фінансову допомогу сільській громаді (26%), а також іноді організовують масові акції, виступають спонсорами спортивних та культурних заходів (18%) тощо.

Рис. 1. Рівні впровадження соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектору

Джерело:[2]

Серед напрямів соціальної відповідальності по відношенню до свого персоналу аграрні підприємства: ніколи не затримують заробітну плату та регулярно її підвищують (90% респондентів); впроваджують програми покращення умов праці та відпочинку (60%); [7].

Таблиця 2

Складові поняття «соціальна відповідальність бізнесу», %

Варіанти відповідей	Сільські голови	Керівники аграрних підприємств
впровадження соціальних програм поліпшення умов життя громади	67	47
впровадження соціальних програм та поліпшення умов праці власного персоналу	247	237
навчання та розвиток персоналу	13	20
дотримання законодавства	37	13
застосування в політиці бізнесу принципів етичного та відповідального ставлення до споживачів та партнерів	15	67
благодійна допомога соціально незахищеним верствам населення (фінансова та матеріальна допомога тощо)	24	10
відповідальність за громаду, на території якої здійснюється господарська діяльність підприємств	26	23
участь в регіональних програмах розвитку сільських територій	26	30
раціональне використання ресурсів (водних, земельних, лісових ресурсів) та турбота про екологію	20	27

Джерело:[7]

Варто відмітити, що на сьогодні актуальними є наступні ключові аспекти управління соціальною відповідальністю аграрних підприємств у міжнародному бізнес-середовищі [4]:

1. Сталість у виробництві та споживанні. Аграрні підприємства повинні дбати про сталість виробництва та зменшення негативного впливу на довкілля. Це включає використання екологічно чистих технологій, збереження водних ресурсів, зменшення викидів парникових газів тощо.

2. Соціальна відповідальність у відносинах з працівниками: Забезпечення гідних умов праці, справедливої оплати, можливості для професійного розвитку та безпеки на робочому місці.

3. Співпраця з місцевою спільнотою. Взаємодія з місцевими громадами для підтримки соціально-економічного розвитку регіону. Це може включати ініціативи з розвитку освіти, охорони здоров'я, інфраструктури тощо.

4. Транспарентність та відкритість. Забезпечення доступу до інформації про діяльність підприємства, включаючи екологічні показники, управлінську практику та відносини з зацікавленими сторонами.

5. Інновації та технологічний прогрес. Використання новітніх технологій для покращення якості продукції, зменшення витрат ресурсів та підвищення продуктивності.

6. Співробітництво з іншими суб'єктами господарювання та громадськими організаціями. Партнерство з іншими підприємствами, урядовими установами та неприбутковими організаціями для спільного вирішення соціальних та екологічних проблем.

Ці аспекти допомагають аграрним підприємствам не лише виконувати свої економічні функції, але й відігравати активну роль у сталому розвитку суспільства в умовах глобальних змін [8].

Отже, впроваджуючи програми соціальної відповідальності, аграрне підприємство отримує низку переваг:

- покращення іміджу аграрного підприємства;
- налагодження стосунків між аграрним підприємством, громадськістю і владою;
- аграрне підприємство підвищує рівень довіри споживачів;
- підвищення кваліфікації працівників;
- збільшення прибутку та інвестиційної привабливості аграрного підприємства;
- покращення репутації, більша лояльність покупців;
- зростання продуктивності та якості праці робітників;
- поліпшення фінансових та економічних показників діяльності аграрного підприємства та інші [1].

Напрями корпоративної соціальної відповідальності компаній АПК України

Назва компанії	Основні напрями КСВ
Група Ukrlandfarming	виробнича безпека , розвиток персоналу, охорона навколишнього середовища, співпраця з регіонами, соціальна політика, благодійність
«Кернел Груп»	збереження навколишнього середовища, відповідальність щодо персоналу, підтримка місцевих громад, відповідальність за продукцію
ПАТ «Миронівський хлібопродукт»	турбота про працівників, турбота про тварин, сталий розвиток, охорона довкілля, біобезпека, контроль якості , сучасні технології турбота про споживачів продукції
Група «РОСТОК-ХОЛДИНГ»	турбота про співробітників, захист довкілля, соціальні проекти
Компанія Agro Generation	екологічний менеджмент, новітні технології, навчання персоналу, благодійність, поліпшення соціальної ситуації в регіонах присутності
ТОВ «СП «НІБУЛОН»	забезпечення належних умов для здобуття базової освіти, поліпшення рівня медичного обслуговування, розбудова інфраструктури українського села, охорона та збереження навколишнього середовища, впровадження енергозберігаючих новітніх технологій на виробництві, рівні можливості та найкращі умови праці
Компанія «Астарта-Київ»	розвиток персоналу, розвиток територій, розвиток сталого сільського господарства, охорона навколишнього середовища, прозорість та відкритість діяльності, благодійність, робота з постачальниками
Компанія «Мрія Агрохолдинг»	розвиток та навчання персоналу, співробітництво з профільними навчальними закладами, впровадження інновацій, сучасних технологій, розвиток сільських громад, інфраструктури в місцях присутності компанії, формування корпоративної культури

Джерело складено автором на основі [8]

Але існують певні недоліки впровадження соціальної відповідальності:

- відбувається процес порушення принципу максимізації прибутку на аграрному підприємстві;
- розвиток споживацьких настроїв у суспільстві;
- зловживання соціальною відповідальністю, як можливим інструментом нераціонального використання коштів, їх виведення та приховування [1].

На даному етапі розвитку країни також необхідно враховувати нинішню соціальну, економічну та політичну кризи.

Тому ефективними заходами соціальної відповідальності можна виділити: забезпечити соціальний захист працівників; усунення тіньової економіки; активна соціальна участь у житті та розбудові сільських територій;

добропорядність і моральність представників бізнесу. Відповідно до суспільних очікувань має оцінюватися соціально- економічна ефективність бізнесової діяльності.

Висновки. Питання соціальної відповідальності підприємств у аграрному секторі залишається актуальним, адже післявоєнне відновлення громад, де вони функціонують, є важливою складовою їх соціальної відповідальності. Пошук балансу соціальної відповідальності та економічної ефективності є невід’ємним фактором функціонування сучасного бізнесу, особливо в умовах виходу на міжнародні ринки.

Список використаних джерел

1. Малік М. Й., Мамчур В. А., Шпикуляк О. Г. Інституціональне середовище та формування соціальної відповідальності аграрних підприємств. *Економіка АПК*. 2017. № 12. С. 5-13.
2. Мостепанюк А.В. Сутність, принципи та методи реалізації корпоративної соціальної відповідальності в сучасній ринковій економіці. *Бізнес Інформ*. 2019. № 11. С. 13-22.
3. Станкевич Ю. Ю. Корпоративна соціальна відповідальність: сутність та проблеми поширення в Україні. *Молодий вчений*. 2016. №5. С. 171-174.
4. Mazur-Wierzbicka, E. The application of Corporate social responsibility in European agriculture, *Miscellanea Geographica Regional Studies of development*. 2015. Vol. 19. №. 1, pp. 19-23.
5. Мазур К.В., Кубай О.Г. Менеджмент аграрного підприємства : навч. посібник. Вінниця : ТВОРИ, 2020. 284 с.
6. Levkivska, L., Levkovych, I. Social responsibility in Ukrainian agriculture: the regional issue. *Eastern Journal of European Studies*, Alexandru Ioan Cuza University Press, Iași, 2017. Vol. 8. Iss. 1, pp. 97–114. URL: http://ejes.uaic.ro/EJES2017_vol8_issue1.htm (дата звернення: 05.04.2024).
7. Левківська Л.М., Соціальна відповідальність агробізнесу в умовах сталого розвитку. *Науково-виробничий журнал Інноваційна економіка*. 2017. № 3-4(68). С.125-126.
8. Драбчук Т.І. Роль соціальної відповідальності агробізнесу у забезпеченні сталого розвитку сільських територій. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип.18. С. 398-399.
9. Кравчук І. Теоретико-методологічні засади функціонування механізму управління соціально-економічним розвитком аграрного сектору <http://baitas.lzuu.lt/~mazyлис/julram/21/63.pdf>

Єлизавета ЛЕВЧЕНКО*

Студентка 3 курсу
Факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

РОЛЬ ВІДЕОМАРКЕТИНГУ В ФОРМУВАННІ БРЕНДУ ТА ПРОСУВАННІ ПРОДУКТІВ

***Анотація.** Метою даної статті є дослідження важливості відео маркетингу в сучасному бізнесі та його вплив на створення сильного бренду та ефективне просування продуктів. Зокрема, стаття зосереджується на трьох основних аспектах. Перший включає в себе інформацію про емоційний зв'язок з аудиторією через відеорекламу, розглядається теорія та практичні приклади, що демонструють, як відео може створювати емоційний зв'язок з глядачем, сприяючи позитивному сприйняттю бренду та продуктів. Наступний аспект є — психологічний вплив відео на споживачів. Стаття аналізує психологічні аспекти впливу відеоконтенту на споживачів, звертаючи увагу на ефективні методи використання кольорів, звуку, ритму та елементів сторітеллінгу для залучення та утримання уваги аудиторії. Також в статті розглядаються успішні відеокампанії у формуванні сильного бренду — конкретні приклади відомих брендів, які демонструють успішні підходи до використання відео маркетингу для підвищення впізнаваності бренду, підтримки лояльності споживачів та збільшення обсягів продажів. Стаття містить цінні інсайти та практичні поради для маркетологів та підприємців, які прагнуть використовувати відео маркетинг як потужний інструмент у формуванні успішного бренду та ефективного просування своїх продуктів на ринку.*

***Abstract.** The purpose of this article is to explore the importance of video marketing in modern business and its impact on creating a strong brand and effective product promotion. In particular, the article focuses on three main aspects. The first one includes information about the emotional connection with the audience through video advertising, the theory and practical examples that demonstrate how video can create an emotional connection with the viewer, contributing to a positive perception of the brand and products. The next aspect is the psychological impact of video on consumers. The article analyzes the psychological aspects of the impact of video content on consumers, paying attention to effective methods of using colors, sound, rhythm, and storytelling elements to*

---

* Науковий керівник: д.е.н., професор, завідувач кафедри аграрного менеджменту та маркетингу ВНАУ – Роман ЛОГОША

attract and retain the audience's attention.

The article also discusses successful video campaigns in building a strong brand — specific examples of well-known brands that demonstrate successful approaches to using video marketing to increase brand awareness, maintain customer loyalty, and increase sales. The article provides valuable insights and practical advice for marketers and entrepreneurs who want to use video marketing as a powerful tool in building a successful brand and effectively promoting their products on the market.

Вступ. У сучасному світі, де конкуренція на ринку безмежна, важливість відеомаркетингу надзвичайно велика для будь-якого бізнесу. Відео не тільки передає інформацію, але й створює емоційний зв'язок з аудиторією, що робить його потужним інструментом у формуванні бренду та просуванні продуктів.

Відеомаркетинг – це стратегія маркетингу, яка використовує відео контент для просування продуктів, послуг або бренду. Цей тип маркетингу включає в себе створення, публікацію та розповсюдження відеороликів на різних медіа платформах, таких як YouTube, Facebook, Instagram, LinkedIn та інші.

Визначальною рисою відеомаркетингу є використання візуальних елементів для передачі інформації, емоційного зв'язку з аудиторією та стимулювання взаємодії з брендом або продуктом. Відеоролики можуть бути в різних форматах: рекламні ролики, демонстрації продуктів, інтерв'ю з експертами, відгуки клієнтів, інструкції з використання продукту тощо.

У сучасному бізнесі відеомаркетинг відіграє ключову роль у побудові успішних маркетингових стратегій. Завдяки зростанню популярності соціальних медіа та онлайн платформ споживачі віддають перевагу споживанню відеоконтенту, що робить відеомаркетинг ефективним засобом залучення уваги та взаємодії з аудиторією.

Крім того, відеомаркетинг дозволяє брендам створювати сильний емоційний зв'язок зі споживачами, що сприяє позитивному ставленню до продуктів або послуг компанії. Візуальний контент здатний ефективно передавати інформацію та враження, що робить відеомаркетинг необхідним інструментом у позиціонуванні бренду на ринку та збільшенні конверсії.

Відеомаркетинг як важливий аспект в просуванні бренду вже досліджувався відомими спеціалістами. Наприклад, Гері Вейнерчук [1] – відомий підприємець, інвестор і маркетинголог, у своїй книзі “Crush it! Why NOW Is the Time to Cash In on Your Passion” – висвітлює важливість відеомаркетингу для підприємств та особистих брендів. Також, Сет Годін [2] – автор бестселера “Purple Cow: Transform Your Business by being Remarkable” – розглянув концепцію “фіолетової корови”, яка відзначається унікальністю і виокремленням на ринку, що може бути досягнуто через відеомаркетинг.

Виклад основного матеріалу. Один із ключових аспектів відеомаркетингу — це здатність створювати емоційний зв'язок з аудиторією через відеорекламу. При цьому, важливо звертати увагу не лише на сам контент, але і на

його форму подачі. Наприклад, історії успіху компаній, які використовують ваш продукт або

послугу, можуть стати потужним інструментом для створення емоційного зв'язку з глядачем. Такі відеоролики демонструють, як ваш бренд допомагає вирішувати проблеми та досягати цілей, що створює позитивне сприйняття бренду у свідомості споживачів.

Відеореклама дозволяє створювати глибокий емоційний зв'язок з аудиторією через візуальність, звук, музику та сюжетну лінію. Цей підхід допомагає залучити увагу та зацікавленість споживачів, зробити їх більш емоційно залученими до бренду або продукту.

Існує безліч прикладів успішних відеокампаній, які сприяли формуванню сильних брендів. Наприклад, Apple з його "Think Different" кампанією, яка підкреслювала інноваційність та унікальність бренду. Або Coca-Cola з їхніми різдвяними відеорекламами, які сприяли створенню позитивного іміджу компанії та зміцненню зв'язку зі споживачами.

Ці аспекти показують, як відеомаркетинг може ефективно використовуватися для формування сильного бренду та створення емоційного зв'язку з аудиторією, що є ключовим у сучасному маркетингу.

Компанії все частіше використовують відеоогляди та демонстрації продуктів як ефективний спосіб показати їхню якість та переваги перед конкурентами. Наприклад, компанія Apple випускає відеоогляди своїх нових iPhone та MacBook, демонструючи їхні функції та вигляд.

Інтерактивні відеоролики, де глядачі можуть взаємодіяти з контентом, стають все популярнішими. Наприклад, компанія ІКЕА створила інтерактивний відеоролик, де користувачі могли вибирати елементи меблів та створювати свій власний дизайн кімнати.

Соціальні медіа надають чудову можливість показати рекламні стрічки та відеоролики широкій аудиторії. Наприклад, компанія GoPro використовує соціальні медіа для показу своїх відеороликів, де люди демонструють використання їхніх камер у різних екстремальних ситуаціях.

Ці приклади показують, як відеомаркетинг ефективно використовується для просування продуктів, від показу їхніх переваг та функцій до створення взаємодії з клієнтами та використання рекламних можливостей соціальних медіа.

Розглянемо використання та вплив відеомаркетинг у різних структурах бізнесу [3].

VR і AR технології відеомаркетингу.

B2B компанії:

1. B2B компанії можуть використовувати відео для створення панельних дискусій з експертами у своїй галузі. Наприклад, компанія Adobe регулярно організовує вебінари з відомими фахівцями в області технологій.

2. Відеоролики з кейсами успіху дозволяють B2B компаніям демонструвати власні рішення та досягнення у вирішенні проблем клієнтів.

Наприклад, IBM створює відео про реалізовані проекти для своїх клієнтів.

3. Відео з експертними порадами стають цінним ресурсом для B2B компаній. Наприклад, Salesforce створює відеоуроки та поради з використання їхньої CRM-системи.

B2C компанії:

1. B2C компанії використовують відео для демонстрації продуктів у дії. Наприклад, Apple регулярно випускає відеоогляди нових продуктів на своєму YouTube-каналі.

2. B2C компанії активно використовують відео для створення емоційного зв'язку з аудиторією через соціальні мережі. Наприклад, Coca-Cola проводить відеокампанії зі спільнотами для підтримки соціальних ініціатив.

3. B2C компанії можуть створювати інтерактивні відеоролики, які дозволяють глядачам взаємодіяти з контентом. Наприклад, Netflix створює інтерактивні серіали, де глядачі обирають подальший сюжет.

Сфери послуг, продажу товарів та неприбуткові організації:

1. Відеоогляди: сфери послуг і продажу товарів можуть використовувати відеоогляди для привертання уваги та демонстрації переваг своїх послуг або товарів. Наприклад, TripAdvisor створює відеоогляди готелів та ресторанів.

2. Соціальні кампанії: неприбуткові організації використовують відео для підвищення усвідомленості про свою місію та залучення пожертвувачів. Наприклад, UNICEF створює відео про гуманітарні програми та потреби дітей у розвиваючих країнах.

Віртуальна реальність (VR) та доповнена реальність (AR) відіграють ключову роль у майбутньому розвитку відеомаркетингу. Наприклад, компанія Ікеа використовує AR для створення додатку, що дозволяє клієнтам переглядати меблі у своєму просторі перед покупкою. Це дозволяє покращити взаємодію з аудиторією та збільшити конверсію.

Персоналізація відеоконтенту для кращого взаємодії з аудиторією.

Персоналізація відеоконтенту вже стала стандартом для багатьох компаній. Наприклад, Netflix створює унікальні рекомендації для кожного користувача на основі їхніх переглядів. Це дозволяє покращити залучення аудиторії та збільшити тривалість перебування користувачів на платформі.

Відеострімінг та інтерактивність в маркетингу.

Відеострімінг стає все популярнішим засобом взаємодії з аудиторією. Наприклад, Twitch дозволяє глядачам взаємодіяти з стрімерами у реальному часі під час трансляцій. Це створює більш інтерактивне та захоплююче споживче досвід, що сприяє побудові сильного емоційного зв'язку з аудиторією.

Вигоди для бренду:

Збільшення уваги: відеореклама має потенціал привернути більше уваги споживачів через візуальний та звуковий ефекти [4].

Наприклад, ролик Coca-Cola "Share a Coke" зі своєю емоційно зарядженою історією залучив велику увагу аудиторії та став вірусним. Залучення аудиторії:

відеоконтент може бути більш привабливим для споживачів, що збільшує ймовірність їхньої участі та взаємодії. Наприклад, Nike створює відеоролики з відомими спортсменами, що привертає фанатів та підвищує відчуття приналежності до бренду.

Підвищення конверсії: ефективний відеоконтент може сприяти збільшенню конверсії, оскільки він здатний передати інформацію більш ефективно та переконливо.

Висновки. Відео стає все більш важливим інструментом для створення та розвитку бренду в епоху цифрової комунікації.

Воно дозволяє ефективно комунікувати із споживачами, будуючи емоційний зв'язок та підсилюючи впізнаваність бренду.

Відео може передати не лише інформацію про продукт чи послугу, а й викликати емоції у глядачів. Цей емоційний зв'язок може зміцнити лояльність споживачів до бренду та стимулювати їхнє придбання. Завдяки відео, бренд може створити унікальну ідентичність і відзначитися серед конкурентів.

Якісний і цікавий відеоконтент допоможе привернути увагу аудиторії та забезпечити позитивні асоціації з брендом. Ефективні відеокампанії вимагають креативності та інновацій. Відеомаркетинг дає можливість експериментувати з різними форматами та підходами, що дозволяє створювати цікавий та запам'ятовуваний контент.

Отже, відеомаркетинг є необхідним інструментом для будь-якого бренду, який прагне досягти успіху та стати відомим у своїй галузі.

Правильно побудовані відеокампанії сприяють підвищенню увідомленості про бренд, зміцненню його позиції на ринку та розвитку довгострокових відносин із споживачами.

Список використаних джерел

1. Вейнерчук Г. Висвітлення важливості відеомаркетингу для підприємств та особистих брендів. *Crush it! Why NOW Is the Time to Cash In on Your Passion*. 2009. 142 с.

2. Годін С. Концепції які відзначаються унікальністю і виокремленням на ринку. *Purple Cow: Transform Your Business be being Remarkable*. 2005.160 с.

3. Що таке цифровий маркетинг – використання відео контенту в бізнесі URL: <https://outsourcing.team/uk/blog/smm-blog/live-efiri-ta-videokontent-klyuchovi-instrumenti-dlya-zaluchennya-auditoriyi-v-tsifrovomu-marketingu/>

4. Відеоконтент і його місце в сучасній компанії BDO URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/blog-2/consulting/october-2021/the-power-of-video-content-and-why-everyone-can-create-it>

5. Відемаркетинг для бізнесу: стратегія та нюанси URL: <https://drukarnia.com.ua/articles/videomarketing-dlya-biznesu-strategiya-ta-nyuansi->

Fo9eF

Андрій ЛИМАНЕЦЬ*
студент 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ HR-МЕНЕДЖМЕНТУ

Анотація. У статті розглядаються елементи формування концепцій HR-менеджменту та сучасних факторів впливу на класичні теорії та підходи, що, у свою чергу, зумовлює необхідність розробки та аналізу сучасних концепцій HR-менеджменту, які адаптовані до реалій сьогодення та враховують тренди та інновації економічного середовища. Визначено сучасні концепції HR-менеджменту та надано їм характеристику. Встановлено, що розробка ефективної сучасної концепції ґрунтується на інтегральному підході.

Abstract. The article examines the elements of forming HR-management concepts and modern factors influencing classical theories and approaches, which, in turn, necessitates the development and analysis of modern HR-management concepts that are adapted to today's realities and take into account trends and innovations in the economic environment. Modern concepts of HR management are defined and their characteristics are given. It was established that the development of an effective modern concept is based on an integral approach.

Вступ. В сучасному динамічному світі HR-менеджмент на підприємствах зазнає значних змін. Нові технології, глобалізація, зміни в очікуваннях працівників – все це змушує HR-фахівців переглядати традиційні підходи та впроваджувати нові концепції управління персоналом. Ринок праці стає все більш конкурентним, тому HR-менеджмент відіграє все більш важливу роль в успіху підприємств. Традиційні підходи до HR-менеджменту часто не відповідають потребам сучасних бізнесів. Необхідно розробляти нові, більш гнучкі та адаптивні концепції HR-менеджменту, які допоможуть підприємствам залучати, утримувати та розвивати талановитих працівників.

Виклад основного матеріалу. Основним завданням для управління персоналом у системі HR-менеджменту є комплексний підхід до створення ефективної моделі менеджменту, яка повинна охоплювати стратегічні плани, аналіз інформації, визначення чинників та факторів впливу на продуктивність праці та інші показники. Це зумовлено тим, що сучасний світ диктує інноваційні погляди на наявні практики HR-менеджменту.

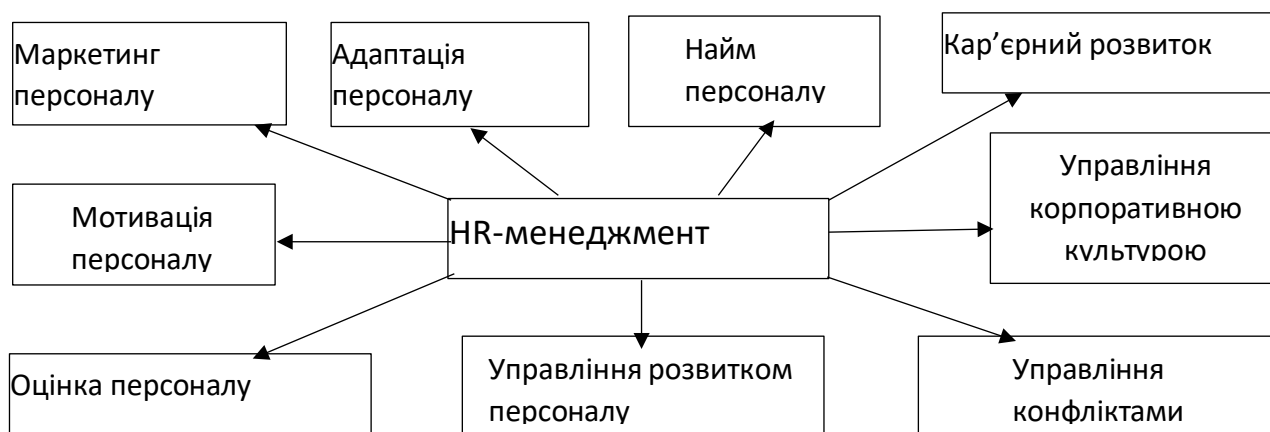
* Науковий керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри аграрного менеджменту та маркетингу ВНАУ – Катерина МАЗУР

Відповідно, всі ці тенденції приводять до створення нових вимог до HR-працівників та керівника з точки зору формування ефективної концепції управління працівниками підприємства. HR-менеджмент як концепція соціально-економічної діяльності – це стратегічний і цілісний підхід до управління найбільш цінними активами організації, а саме людьми, які роблять свій внесок задля досягнення цілей організації [4, с. 128].

Перехід до цифрової економіки сприяє трансформації всіх традиційних функцій управління організацією, зокрема в галузі управління персоналом (HR-менеджмент). Людський капітал вважається однією з найважливіших складових успіху компанії та її ефективності. Кожна бізнес-організація усвідомлює значення якісної робочої сили: освіченого, вмотивованого, зацікавленого в результаті персоналу [5].

Темпи переходу від класичного до високотехнологічного способу ведення бізнесу поруч з ефективним використанням наявних людських ресурсів є ключовим фактором, що визначає сьогодні конкурентоспроможність компаній. Це також вимагає розробки нової HR-стратегії та концепції, які ґрунтуються на активному використанні передових технологій і забезпечує високу продуктивність, інноваційність, гнучкість і адаптивність [2, с. 73].

Класична концепція HR-менеджмент базується на основоположних елементах управління підприємством (рис. 1).

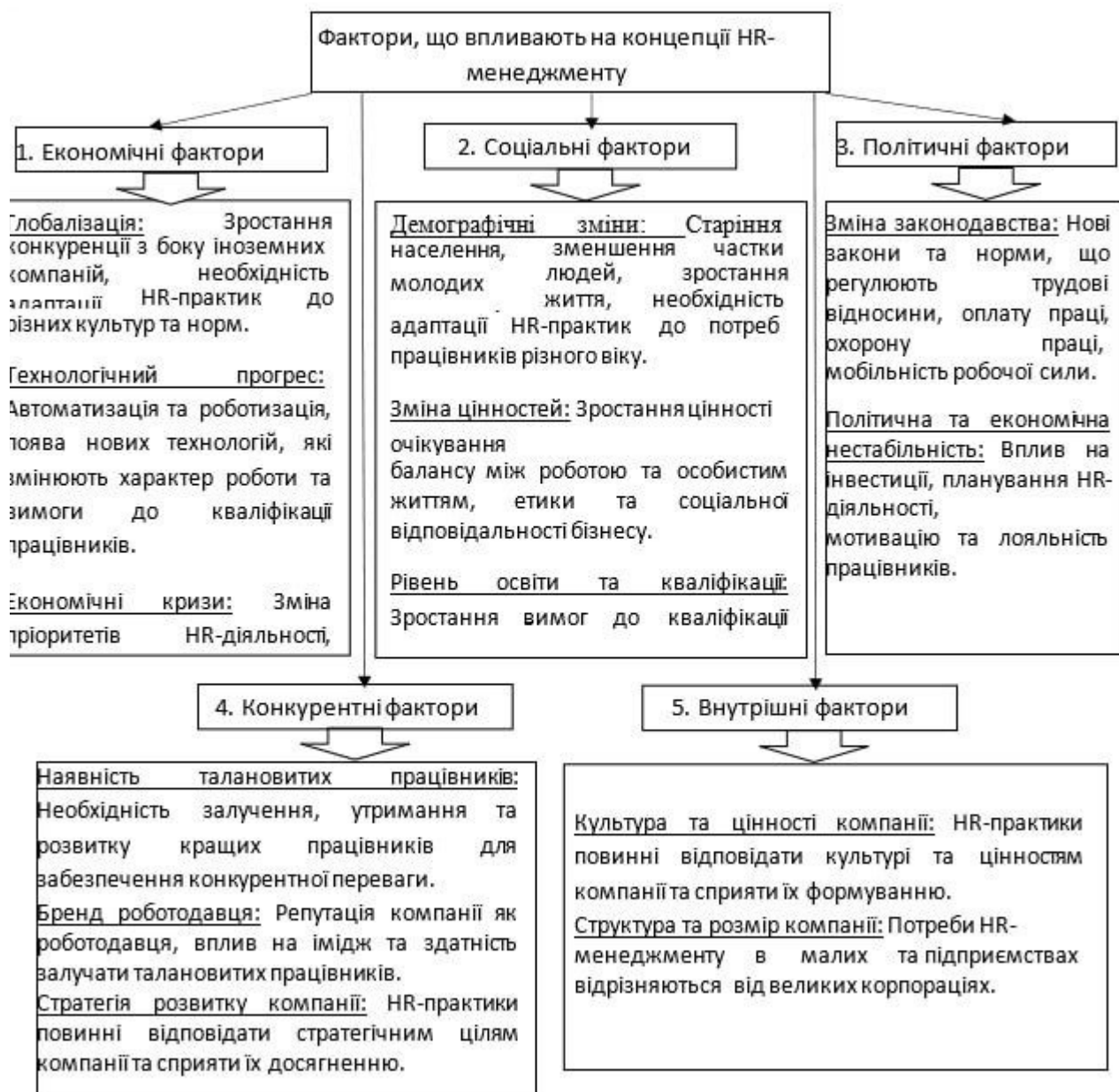
Рис. 1. Елементи класичної концепції HR-менеджменту

Джерело: сформовано автором

Адаптуючи сучасні концепції до управління людськими ресурсами підприємства, зазначаємо, що, відповідно до рис. 1, елементи концепції управління залишилися такими ж як і були у класичній теорії, але з урахуванням сучасних підходів та тенденцій і трендів розвитку економіки.

Економічні, технологічні, соціальні та геополітичні фактори – вагомі чинники, які підштовхують до використання нових інноваційних підходів до управління персоналом організації. Для виявлення, яку саме концепцію управління персоналом потребує організація в умовах кризових явищ в зовнішньому середовищі, важливо розглянути кожен чинник окремо [3, с. 145].

Окрім елементів, які формують основу концепцій, необхідним є аналіз факторів впливу на вибір даної концепції HR-менеджменту та адаптації її під сучасні реалії існування бізнесу. Сучасні концепції HR-менеджменту постійно розвиваються та адаптуються до мінливих умов середовища. На них впливає широкий спектр факторів, які можна умовно поділити на кільккаатегорій (рис. 2).

Рис. 2. Характеристика факторів впливу на формування концепцій HR- менеджменту

Джерело: сформовано автором на основі [7]

Крім вищезазначених факторів, на сучасні концепції HR-менеджменту також можуть впливати:

1. Глобальні тренди: Зміна характеру роботи, нові моделі зайнятості, використання штучного інтелекту, етика та соціальна відповідальність бізнесу.

2. Галузеві особливості: HR-практики в різних галузях можуть відрізнятися залежно від специфіки роботи та потреб працівників.

3. Особисті якості та досвід HR-фахівців: Їхні знання, навички та цінності можуть впливати на те, як вони розробляють та впроваджують HR-практики.

Враховання всіх цих факторів є ключовим для успішного HR-менеджменту в сучасному світі. Тому, з урахуванням даних факторів та їх аналізу, виділяємо наступні сучасні концепції HR-менеджменту, які представлено та охарактеризовано у табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика сучасних концепцій HR-менеджменту

Назва концепції	Характеристика
Стратегічне партнерство	HR-менеджмент розглядається як стратегічний партнер бізнесу, який відіграє ключову роль у досягненні цілей організації.
Управління людським капіталом	Працівники розглядаються як цінний актив, який необхідно інвестувати та розвивати.
Аналітика даних	HR-фахівці використовують дані для прийняття обґрунтованих рішень щодо всіх аспектів HR-діяльності
Цифровий HR	HR-фахівці використовують технології для автоматизації завдань, покращення комунікації та збору даних.
Гнучкість та адаптивність	HR-фахівці повинні бути гнучкими та адаптивними, щоб реагувати на мінливі потреби бізнесу та працівників.
Фокус на досвіді працівників	HR-фахівці приділяють велику увагу досвіду працівників, прагнучи створити позитивне та продуктивне робоче середовище.
Етика та соціальна відповідальність	HR-фахівці повинні діяти етично та відповідально, дотримуючись законів, норм та стандартів.
Глобалізація	HR-фахівці повинні розуміти та реагувати на вплив глобалізації на робочу силу.
Здоров'я та благополуччя	HR-фахівці все більше уваги приділяють здоров'ю та благополуччю працівників, як фізичному, так і психічному.
Майбутнє роботи	HR-фахівці повинні готуватися до змін, які спричинить автоматизація та штучний інтелект на ринку праці.

Джерело: складено автором на основі [5]

Враховуючи усе вище зазначене, можна зробити висновок, що HR-менеджмент – це особлива сучасна філософія управління заснована на визнанні високої ролі людини, її трудового та розумового потенціалу з точки зору

її корисності спільній справі та досягненню стратегічних цілей компанії [1, с. 198].

Формування сучасних концепцій HR-менеджменту та використання їх у практичній діяльності підприємств потребує комплексного підходу до розробки, аналізу факторів впливу та сучасних тенденцій і трендів, а тому сучасні концепції мають характеризуватися інтегральним підходом до розробки та впровадження.

Висновки. Впровадження сучасних концепцій HR-менеджменту дозволяє підприємствам підвищити свою конкурентоспроможність, залучити та утримати талановитих працівників, а також створити позитивне та продуктивне робоче середовище.

HR-фахівці повинні володіти глибокими знаннями та навичками, щоб успішно впроваджувати сучасні концепції HR-менеджменту. Вони повинні бути в курсі останніх тенденцій, вміти аналізувати дані, приймати обґрунтовані рішення та ефективно спілкуватися з працівниками та керівництвом.

Важливо, щоб керівники підприємств розуміли важливість HR-менеджменту та інвестували в розвиток цієї функції. Це допоможе компаніям створити конкурентну перевагу на ринку та досягти успіху в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Голей Ю. М. Сучасні засади HR-менеджменту (HRM) та мотивування персоналу. *Наука і техніка*, 2022. № 4 (4). С. 196-206.

2. Головач Н. В., Невмержицький Д. В. HR-менеджмент в сучасних умовах розвитку цифрових технологій. *Інноваційні методи управління економікою в умовах цифровізації бізнесу*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10 жовтня 2023 р.) / ред. кол.: І. А. Семенець-Орлова (гол. ред.), І. І. Каліна (заст. гол. ред.), Ю. В. Мазур (упоряд. і відп. ред.) та ін. Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2023. С. 72-74.

3. Даниленко О., Шахрай А. Соціально-економічні фактори впливу на інноваційні підходи до управління персоналом організації в умовах війни. *Розвиток обліку, аудиту та оподаткування в умовах інноваційної трансформації соціально-економічних систем*: матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. Кропивницький: ЦНТУ, 2023. С. 145-147.

4. Кушнерик О.В. HR-менеджмент: інноваційний підхід до управління персоналом. *Підприємництво та інновації*, 2020. № 12. С. 125-129.

5. Орел, Ю. Л., Смаглюк, А. А. HR-менеджмент в українському бізнесі: виклики цифровізації. *Академічні візії*, 2023. № 19. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/368/351> (дата звернення: 30.04.2024)

Діана ГОНДАРУК*¹
студентка 2-го курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД СИСТЕМ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МОЖЛИВІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті досліджується закордонний досвід в галузі системи менеджменту і його можливе впровадження в Україні. Проаналізовано і виявлено основні принципи та підходи, що можуть бути корисними для українських підприємств. Стаття містить рекомендації щодо адаптації закордонного досвіду до умов українського бізнесу та можливостей впровадження нових підходів у систему менеджменту національних компаній.*

***Abstract.** The article examines foreign experience in the field of management system and its possible implementation in Ukraine. The main principles and approaches that can be useful for Ukrainian enterprises have been analyzed and identified. The article contains recommendations on the adaptation of foreign experience to the conditions of Ukrainian business and the possibilities of introducing new approaches into the management system of national companies.*

Вступ. Демократизація українського суспільства та розбудова сучасної системи державного управління зумовлює необхідність впровадження нових цінностей та принципів публічного менеджменту в діяльність владних інститутів, вимагає підвищення результативності їх функціонування та якості послуг, що надаються населенню. Вирішення цих завдань потребує значного поліпшення організації роботи органів державного управління та місцевого самоврядування, зумовлює зростання вимог до рівня професійної підготовки управлінської еліти. Обґрунтуванню цих заходів мають передувати наукові дослідження понятійного апарату, існуючих моделей децентралізованого управління розвинених країн світу, практики реалізації вимог і принципів публічного адміністрування у зарубіжних країнах та вітчизняними органами влади.

Системи управління, що використовуються підприємствами показали свою недосконалість та неефективність, наслідками чого є значна плінність кадрів, низька продуктивність праці, негативний психологічний клімат в колективах. Відповідно наслідки такої роботи зовсім невтішні – неефективна робота багатьох підприємств, невчасне виконання плану випуску продукції, збитковість діяльності, а в деяких випадках і банкрутство. Ефективне управління персоналом на даний час є чи не найважливішим елементом управлінської діяльності підприємства.

---

* Науковий керівник к.ю.н., доцент кафедри права Андрій ПРАВДЮК

Напрацювань економічної школи нажаль не завжди вистачає для адекватної оцінки проблем управління персоналом на окремих підприємствах, тому вважаємо за доцільне проведення комплексного аналізування, узагальнення та спроби адаптування зарубіжного досвіду до реалій економіки.

У економіці існує ціла низка нагальних проблем, що потребують прискореного їх вирішення. Значна їх частина пов'язана із формуванням на підприємствах системи ефективного кадрового потенціалу.

Проте, даний процес варто проводити із мінімальними витратами та максимізацією прибутку. Саме тому варто використовувати досвід передових країн світу, із врахуванням реалій українського бізнесу та політичної ситуації.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан системи управління персоналом зумовлений специфічними умовами перехідного періоду.

Його основними особливостями є практична відсутність зв'язків між підприємствами та неузгодженість їх спільної діяльності, нестабільність законодавчо-нормативної бази, практична відсутність економічної та політичної стабільності, свобода господарської діяльності тощо.

Також далеко від ідеального знаходиться ринок освітніх послуг, де практично відсутня збалансованість між реальними потребами ринку та спеціалістами.

Рівень кваліфікаційної підготовки фахівців значно поступається вимогам, що висуваються міжнародними ринками праці.

Системи управління персоналом на більшості підприємствах є застарілими і не відповідають вимогам часу. Задля запобігання повторення помилок минулого необхідно запровадити планування потенціалу персоналу, насамперед його природний рух (звільнення за станом здоров'я, вихід на пенсію за віком тощо).

Такий процес потребує багато зусиль, проте їх затрати дадуть позитивний результат в майбутньому, а заздалегідь посилений потенціал персоналу, підвищення рівня його конкурентоспроможності та підготовка достойного резерву персоналу дозволить запобігти багатьом невиправданим витратам [1].

Проте не варто забувати й про рівень кваліфікації не лише робітників, а й персоналу, що займає керівні посади, оскільки ринок послуг з підготовки та перепідготовки працівників керівної ланки в перспективі буде займати достойне місце поряд із звичайними освітніми послугами. Програми, які будуть використовувати для навчання керівників повинні враховувати практичний досвід провідних зарубіжних підприємств, враховувати вимоги часу, бути орієнтовані на підвищення ефективності управління.

В Україні існує низка нагальних проблем, які потрібно вирішувати вже сьогодні. Значна частина цих проблем пов'язана з формуванням на підприємствах кадрового потенціалу.

За умови підвищення ефективності формування кадрового потенціалу можна знайти такі методи, які дозволять створювати колективи на підприємствах та з мінімальними витратами будуть приносити очікуваний прибуток.

З цією метою слід використовувати досвід розвинутих країн світу. Існує декілька основних моделей менеджменту – класична Японська та Американська

моделі, модель ЄС, кожна з яких має свої особливості та комбінує певні елементи з інших моделей.

Між собою вони відрізняються як трактуванням діяльності, так і мотивацією працівників, а також методами взаємодії з персоналом та впливу на нього.

Україна стоїть перед вибором, куди їй рухатися далі, тому, використовуючи іноземний досвід й опираючись на українські реалії та ментальні особливості, із кожної моделі слід використовувати кращі підходи, що дозволить досягти бажаного ефекту за найменших витрат. Вивчення та узагальнення світового досвіду ефективного управління персоналом дасть можливість визначити основні аспекти, які варті уваги вітчизняних економістів-практиків та науковців.

Сьогодні у світовій практиці використовуються декілька основних моделей управління персоналом. Найбільш поширеною є американська модель. З іншого боку, японська модель управління персоналом користується все більшим впливом внаслідок успіхів японських товаровиробників [2].

Разом з тим, оскільки японська модель багато в чому пов'язана з японською культурою, яка має свої унікальні відмінні особливості, не всі її елементи, в сфері управління персоналом можна з успіхом поширювати на інші країни. У будь-якому випадку американську і японську модель прийнято розглядати як такі, що знаходяться на різних полюсах, в першу чергу, з точки зору орієнтації на індивідуалізм (США) і колективізм (Японія).

У свою чергу європейська модель також володіє важливими відмінними ознаками. Звичайно, з точки зору ментальності, особливостей розвитку економіки країни, стилю життя, історичного розвитку, та навіть релігійних особливостей для підприємств найбільш близькою буде європейська модель управління персоналом, проте варто також зупинитись на особливостях американської та японської моделей.

Американська філософія бізнесу побудована на традиціях конкуренції та заохоченні індивідуалізму робітників з чіткою орієнтацією на прибуток компанії і залежність власного доходу від нього.

Характерною рисою є чітка постановка цілей і задач, висока оплата персоналу, заохочення споживацьких цінностей, високий рівень демократії в суспільстві, соціальні гарантії. Особливістю системи управління персоналом США є використання найбільш доцільної системи оплати праці, постійна атестація службовців з метою кар'єрного просування, оцінка ефективності організації праці та оснащеності робочих місць працівників.

На підприємствах здійснюється постійна оцінка заслуг працівників [3]. Широке поширення в останні роки в американських корпораціях отримала система «плата за виконання», яка має на увазі використання будь-яких способів оплати праці, при яких винагорода, що одержується працівником, залежить від індивідуальних і групових відмінностей в їх діяльності.

Це виражається в системах гнучкої оплати праці, системі змінної оплати. У роботі з персоналом американські компанії важливого значення надають удосконаленню організації і стимулюванню праці. Вони все частіше

відмовляються від ієрархічних структур, ліквідовують вертикальні управлінські ланки, розширюють коло відповідальних осіб за виконання виробничих завдань, переміщують повноваження принципово інша форма організації праці – у межах робочої групи, бригади, які мають певну виробничу самостійність.

Американські менеджери традиційно орієнтовані на індивідуальні цінності і результати. Вся управлінська діяльність в американських компаніях ґрунтується на механізмі індивідуальної відповідності, оцінці індивідуальних результатів, розробки кількісних виражень цілей, які мають короткотерміновий характер.

Управлінські рішення, як правило, приймають конкретні особи і несуть відповідальність за їх реалізацію. Завдання інтеграції молодих спеціалістів вирішується на підприємстві командою менеджерів.

Команда складається з провідного менеджера по інформаційній політиці, який збирає дані щодо інформаційних технологій та керує подальшим рухом цих даних; менеджера по навчанню, який відбирає персонал для перепідготовки у відповідності з новими технологіями та менеджера інтелектуальних капіталів, який об'єднує зусилля перших двох та розраховує ефект від впровадження знань в процес виробництва [4].

Зарубіжний досвід зібрав безліч позитивних тенденцій процесу управління персоналом, який однозначно варто використати на практиці підприємствами. Існуюча практика роботи в сфері управління персоналом в Україні не забезпечує якісного оновлення персоналу, фахівців і керівників. Відсутня на підприємствах і єдина система роботи з кадрами, насамперед система науково обґрунтованого вивчення здібностей і схильностей, професійного і посадового просування працівників.

Через це, як правило, відділи з управління персоналом ще нездатні взяти на себе роль служб, які б забезпечували весь комплекс заходів, що гарантують якість підбору та розстановки кадрів. Слід також зазначити ерозію традиційних цінностей, що призводить до серйозних розладів особистих переконань і цінностей. Стреси, тиск і невизначеність у все більшій мірі використовуються в менеджменті персоналу. Отже, незважаючи на велику кількість невирішених проблем, останнім часом, положення в області національного менеджменту змінюється на краще. Однак, на більшості підприємств України існує дуже багато проблем щодо формування стратегії розвитку персоналу. Ще не склався контингент «кадровиків», що працюють на сучасному рівні. Часто кадрові служби очолюють спеціалісти без спеціальної освіти.

Деякі керівники підприємств живуть за старими поняттями і законами, персонал часто не знає про перспективи розвитку підприємства, направленості його діяльності в соціальній та стратегічній сферах.

Суттєвим стримуючим фактором розвитку персоналу є відсутність коштів на розвиток персоналу, навіть за умови, що керівництво підприємства розуміє необхідність розвитку персоналу. З урахуванням сучасних підходів до формування стратегії розвитку персоналу у світовому бізнесі актуальність реформування систем управління персоналом на вітчизняних підприємствах більш ніж очевидна.

Система управління персоналом, яка склалася на провідних вітчизняних підприємствах, порівняно із досліджуваними країнами є недосконалою та потребує великих реформувань. Перш за все, на нашу думку, варто звернути увагу на особистий потенціал працівника, початкове вивчення слабких та сильних сторін, як це передбачено виробничу самостійність.

Слід також зазначити ерозію традиційних цінностей, що призводить до серйозних розладів особистих переконань і цінностей. Стреси, тиск і невизначеність у все більшій мірі використовуються в менеджменті персоналу.

В Україні, як відомо, основним лозунгом є «отримання прибутку понад усе», тобто одержання найбільшої вигоди з мінімальними зусиллями, тому не звертається увага на формування дружніх стосунків у колективі. В той час у Японії компанії не є просто суб'єктами господарювання.

Вона тренує, розвиває і орієнтує працівників на досягнення основних бізнес-цілей [5]. На вітчизняних підприємствах не до кінця усвідомлюється вплив вкладень в персонал на кінцевий результат компанії. Практична користь цієї системи полягає у тому, що підвищується ефективність та прибутковість, адже навчені працівники працюють краще і продуктивніше, скорочується кількість прогулів (що є особливо актуальною проблемою для українських фірм).

Висновок. Зарубіжна практика управління персоналом спрямована насамперед на формування ефективно працюючого колективу, який за рахунок високої вмотивованості та професіоналізму буде досягати високих результатів діяльності. Саме тому іноземну практику необхідно використовувати на вітчизняних підприємствах, але водночас не забувати про багаторічний вітчизняний досвід та особливості політичної та економічної ситуації.

Список використаних джерел

1. Попкова Т. Вітчизняний та зарубіжний досвід у сфері управління якістю. *Ефективна економіка* №5 2013. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2045> (дата звернення: 25.03.2024).
2. Гончарук Т. Зарубіжний досвід розвитку підприємницьких структур та можливості його використання в Україні. Т В Гончарук | *Ефективна економіка* № 9 2017. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5772> (дата звернення: 25.03.2024).
3. Зарубіжний досвід впровадження реформ. *Головна сторінка - Портал управління знаннями*. URL: <https://pdp.nacs.gov.ua/courses/zarubizhnyi-dosvid-vprovadzhennia-reform> (дата звернення: 25.03.2024).
4. Zerniuk, O., Hunchenko, M., Snisar, Y., & Sonnyuk, N. (2019). Зарубіжний досвід використання логістики, управління маркетингом та можливість його адаптації в Україні. *Науковий журнал «Економіка і регіон»*, (4(75), 129-134. [https://doi.org/https://doi.org/10.26906/EiR.2019.4\(75\).1861](https://doi.org/https://doi.org/10.26906/EiR.2019.4(75).1861) (дата звернення: 25.03.2024).
5. Про міжнародні стандарти та системи екологічного менеджменту. *Офіс Сталих Рішень*. URL: <https://ukraine-oss.com/pro-mizhnarodni-standarty-ta-systemy-ekologichnogo-menedzhmentu/> (дата звернення: 25.03.2024).

Діана НАВЕРТЮК*¹
Студентки 2 курсу,
Факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ВПЛИВ ЛОГІСТИКИ НА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ

***Анотація.** У статті розглянуто вплив логістики на зовнішньоекономічну діяльність (ЗЕД) в умовах війни. В контексті останніх геополітичних подій надзвичайно важливо розглядати логістику з точки зору економічної стійкості та регулювання торгівлі. Автори дослідження звертають увагу на проблеми ризиків, які виникають в умовах воєнного конфлікту та їх вплив на логістичні ланцюги ЗЕД, а також виявляють можливі шляхи покращення логістичних процесів під час військових дій. Також дана стаття висвітлює актуальну тему в умовах сучасних геополітичних конфліктів і може бути корисною для фахівців у галузі логістики, міжнародної економіки та міжнародних відносин, які цікавляться впливом воєнних подій на міжнародну торгівлю та логістичні процеси.*

***Abstract.** The article examines the impact of logistics on foreign economic activity (FET) in wartime conditions. In the context of recent geopolitical events, it is extremely important to consider logistics from the perspective of economic sustainability and trade regulation. The authors of the study pay attention to the problems of risks that arise in the conditions of a military conflict and their impact on the logistics chains of foreign exchange, as well as identify possible ways to improve logistics processes during military operations. Also, this article highlights a topical topic in the context of modern geopolitical conflicts and may be useful for specialists in the field of logistics, international economics and international relations who are interested in the impact of military events on international trade and logistics processes.*

Вступ. В умовах сучасних геополітичних конфліктів і війни виникають значні виклики для зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) та міжнародної торгівлі. Одним з ключових чинників, що впливає на ЗЕД у таких умовах, є логістика. Логістичні ланцюги стикаються з серйозними викликами та ризиками, такими як перешкоди в поставках, збільшення транспортних витрат, складнощі з організацією перевезень тощо.

Таким чином, виникає потреба в дослідженні впливу логістики на ЗЕД в умовах війни, а також в розробці стратегій та методів управління логістичними

---

* Науковий керівник: к. е. н., доцент, завідувач кафедри бізнесу та сфери обслуговування Юлія СТАВСЬКА

процесами для забезпечення стійкості та ефективності зовнішньої торгівлі під час конфліктів. Також, основними аспектами проблеми є визначення впливу логістики на ЗЕД у воєнний період, ідентифікація ризиків та викликів для логістичних процесів у таких умовах, а також розробка стратегій та підходів до управління логістикою з метою забезпечення стабільності та ефективності зовнішньоекономічних відносин під час воєнних дій.

На жаль, в даний момент у зовнішньоекономічній діяльності України спостерігається негативна динаміка, пов'язана з введенням воєнного стану через повномасштабне вторгнення росії на територію України.

Виведення зовнішньої торгівлі України в умовах війни на стабільний рівень, а також пошук способів ліквідації виникаючих політичних та економічних проблем потребує прийняття на державному рівні відповідних рішень. Саме тому, ключовим питанням сьогодення, що набуває особливого значення та актуальності є заходи щодо регулювання ЗЕД з боку держави, які в майбутньому забезпечать сталий розвиток України та сформують підґрунтя для стратегічних переваг в умовах глобалізації та інтеграції.

Виклад основного матеріалу. На теперішній час ЗЕД є важливим чинником забезпечення економічної стабільності та розвитку народного господарства держави. В розвинених країнах світу майже всі галузі економіки функціонують в сфері ЗЕД шляхом підтримки митного і взаємовигідного співробітництва за загальними нормами, що спрямовується на забезпечення національних інтересів та безпеки країни [1].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», зовнішньоекономічною діяльністю є діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [3].

Основними видами ЗЕД є: зовнішня торгівля; фінансово-кредитні операції; підприємницька діяльність; науково-технічна кооперація з іноземними підприємцями, надання ним різноманітних послуг [1].

Дані напрями ЗЕД регулюються, з одного боку, державою в особі її установ, а з іншого – недержавними органами управління економікою (біржами, торговельними палатами, спілками тощо) і самими суб'єктами ЗЕД на основі укладених між ними угод [1].

В сучасних умовах ЗЕД спрямована на використання зовнішніх зв'язків з метою досягнення вирішення внутрішніх економічних та соціальних завдань, залучення ресурсів, раціонального використання власного капіталу, а також переваг міжрегіонального та міжнародного поділу праці [1].

На міжнародному рівні ЗЕД є важливим видом діяльності та пріоритетним напрямом вітчизняної політики, на якому ґрунтується розвиток торговельних відносин та сприятливий інвестиційний клімат.

До складу ЗЕД входять зовнішня торгівля товарами, послугами та об'єктами інтелектуальної власності. Зовнішньоекономічний комплекс України формується на основі провідних галузей економіки, державних органів, посередницьких організацій та закордонних організацій з торговельно-

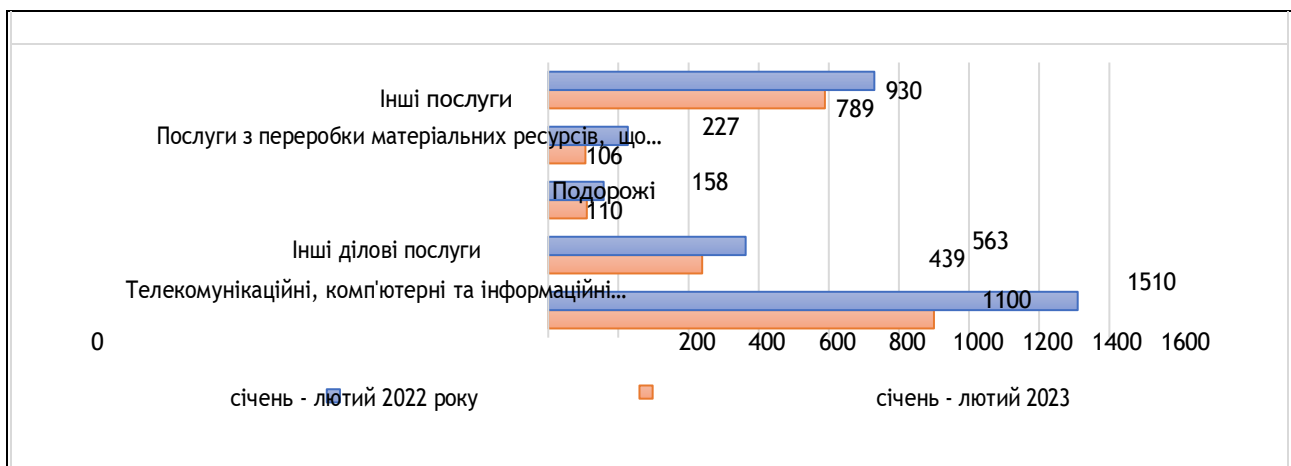
економічних питань [1].

Порівняння стану зовнішньої торгівлі товарами за 2021 рік до війни та 2022 під час війни. У 2020 році світ був в стані застою під час пандемії Ковід-19, але світова економіка вже у 2021 році почала відновлюватися і стрімко зростати [1].

У 2022 році у результаті повномасштабного вторгнення відбувся обвал зовнішньої економіки України за рахунок скорочення експортного виробництва, а також ускладнення, а в деяких областях і унеможливлення, експортної логістики, в той же час єдиним кордоном, через який тримався зовнішньоекономічний зв'язок України зі світом, залишився західний кордон, котрий мав обмежену пропускну спроможність через перенавантаження.

Відповідно сальдо зовнішньої торгівлі товарами не тільки зберегло негативну тенденцію, а й у грошову еквіваленті значно зросло і становило 15,3 млрд дол. США [12].

Причинами такого різкого збільшення негативного сальдо було збільшення вартісних обсягів ввезення ряду продукції для задоволення потреб на території України, а саме: паливно-енергетичних товарів, машин, устаткування й транспорту, а також продукції хімічної промисловості [2].

Рис. 1. Структура експорту послуг , січень-лютий 2022, 2023 років, млн дол

Джерело: сформовано автором на основі [1]

24 лютого 2022 року Верховною Радою України було введено воєнний стан через пряме повномасштабне вторгнення росії на територію України.

Українська економіка почала своє функціонування в воєнному режимі. У зв'язку з цим особливої актуальності набули питання щодо регулювання ЗЕД в умовах воєнного стану [1].

Відповідно до ст. 1 Закону України “Про правовий режим воєнного стану”, воєнний стан визначається як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу та передбачає надання відповідним органам державної влади повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки [1].

Під час війни Уряд має приділити достатню увагу експортноорієнтованому бізнесу, оскільки збільшення експорту сприятиме зростанню валютних надходжень до України. З метою стимулювання вітчизняної економіки та спрощення всіх економічно значущих процедур під час війни необхідно реформування регуляторної та податкової систем [1].

Експерти зазначають, що в більшості проаналізованих збройних конфліктів відзначається кореляція між збройним протистоянням та проблемами ЗЕД, зокрема, зниженням показників експорту та імпорту.

Експортні проблеми, насамперед, пов'язані з руйнуванням експортних потужностей, логістичними проблемами, торговельними блокадами, а також санкціями. Зменшення імпорту в більшості випадків зумовлено падінням споживчого попиту та зниженням купівельної спроможності населення. Девальвація національної валюти, що зазвичай супроводжує військовий конфлікт, призводить до інфляційного стрибка, передусім товарів іноземного походження [1].

Відповідно до даних Міністерства економіки України за місяць війни, в березні 2022 року, порівняно з лютим 2022 року, експорт вітчизняних товарів зменшився вдвічі, а імпорт – втричі. У порівнянні з довоєнним часом особливо постраждав сектор сільськогосподарської продукції та вивіз металів [1].

У зв'язку з фізичним руйнуванням металургійних об'єктів та зупинкою виробництва, експорт плаского металу зменшився в 10 разів з 437 тисяч тонн в довоєнний період в лютому до 47 тисяч тонн у березні. Так, лише через руйнування ворогом Маріуполя держава втратила приблизно 30-40% своїх металургійних потужностей. Деякі заводи та комбінати, наприклад, «Азовсталь», «Запоріжсталь» і «Запоріжжкокс», «Запоріжвогнетрив» перебувають в режимі консервації технологічного обладнання [1].

В березні 2022 року Україна експортувала 5,97 млн. тонн товарів на суму 2,7 млрд. дол., в лютому 13,1 млн. тонн вартістю 5,3 млрд. дол. Головними експортними товарами є руда, феросплави, олія та кукурудза. Так, в березні 2022 року Україна експортувала 1,1 млн. тонн кукурудзи, 309 тисяч тонн пшениці, 118 тисяч тонн соняшникової олії, 40 тисяч тонн соєвих бобів, що в 4 рази менше, ніж в лютому [1].

На даний час в Україні ключовою проблемою є те, що російська агресія в Чорному морі фактично зробила неможливим продовження експорту рекордного урожаю зернових, який Україна отримала в 2021 році на суму приблизно 7-10 млрд. дол.

Дані запаси зерна достатньо великі, підписані контракти, і це створює складності. Основним завданням є переорієнтація на альтернативні маршрути поставок основних товарів вітчизняного експорту з портів Чорного та Азовського морів [1].

Це викликало зменшення внутрішнього попиту, який у поєднанні зі скороченням експорту призводить до різкого падіння сукупного попиту. Дані скорочення трансформуються у відповідне падіння внутрішнього валового продукту України [1].

Адже успіх будь-якої справи залежить від того, які умови будуть створені

для її розвитку в зовнішньому середовищі, від ролі держави в регулюванні та підтримці розвитку ЗЕД, оскільки саме держава створює ті «правила гри», що знаходять відображення в нормах права, які прийняті державою, та яких мають дотримуватись учасники ринку [1].

Висновок. Велика війна завдала відчутного удару по економіці України. Лише на третій місяць повномасштабного вторгнення загальні збитки сягнули 100 млрд. доларів, що дорівнює 50% від загальної суми ВВП 2021 року.

Вдалим рішенням для відновлення країни стане інтеграція української економіки до економічної системи ЄС. Допомогти в цьому можуть різноманітні європейські логістично-інфраструктурні проекти.

Таким чином, в процесі функціонування системи логістичного забезпечення важливою умовою її ефективного розвитку є врахування перелічених факторів. Для покращення логістичних послуг в процесі забезпечення військ матеріальними, технічними та іншими ресурсами в умовах бойових дій необхідно прийняти ряд заходів, які спрямовані на: посилення регулювання та боротьбу з корупцією у військової логістиці, зміцнення зв'язку з дружніми країнами щодо надання фінансової та матеріальної допомоги, пошук альтернативних логістичних шляхів для виконання поставлених завдань, оптимізації наявних транспортно-інфраструктурних ресурсів для скорочення часу та витрат.

Доцільним є розширення залучення приватного сектору (волонтерів) для допомоги військовим підрозділам.

Позитивний вплив на роботу військової логістики буде матиме й повернення скасування мита та податку на додану вартість на автомобілі, які вивозять із-за кордону та використовують у логістичних військових підрозділах.

Подальші дослідження необхідно спрямовувати на розробку методичного забезпечення щодо розрахунків та оптимізації витрат на проведення логістичних операцій. Це дозволить зменшити витрати бюджету на забезпечення діяльності підрозділів з військової логістики.

Список використаних джерел:

1. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах війни <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/download/1648/1646> (дата звернення: 08.04.2023)
2. Зміни у зовнішньоекономічній діяльності України в умовах війни https://www.researchgate.net/publication/373906460_ZMINI_U_ZOVNISNOE_KONOMICNIJ_DIALNOSTI_UKRAINI_V_UMOVAN_VIJNI (дата звернення: 08.04.2023)
3. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 08.04.2023)
4. Christopher, M. (2016). *Logistics & Supply Chain Management* (5th ed.). Pearson Education Limited. - Ця книга містить розділ про вплив зовнішньої середовища, включаючи війну, на логістику та ланцюг поставок.
5. Клименко О. Вплив військових конфліктів на логістичну систему України. *Військова думка*. 2020. №4(63). С. 74-80.
6. Петренко С. О., Гречаник, О. В. Оцінка рівня логістичної безпеки України в умовах збройних конфліктів. *Військова академія*. 2019. №3(59). С. 91-96.

Владислав БОНДАРЧУК*
студент 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

***Анотація.** Нинішнє суспільство перебуває в постійному розвитку, що ставить перед сучасними організаціями низку викликів та завдань у сфері адміністративного менеджменту.*

Стаття спрямована на аналіз та оцінку сучасних технологій, які використовуються в адміністративному менеджменті з метою підвищення ефективності та оптимізації робочих процесів. Представлено огляд ключових інструментів та підходів, таких як хмарні технології, штучний інтелект, аналітика даних тощо, і їх вплив на сучасну практику адміністративного менеджменту. Досліджено переваги та недоліки впровадження таких технологій, а також розглянуто можливості їх подальшого розвитку та використання для досягнення стратегічних цілей організацій. Аналіз результатів дослідження дозволяє визначити ключові напрямки розвитку та оптимізації адміністративного менеджменту у сучасних умовах.

***Abstract.** Today's society is in constant development, which presents modern organizations with a number of challenges and tasks in the field of administrative management. The article is aimed at the analysis and evaluation of modern technologies used in administrative management in order to increase efficiency and optimize work processes. An overview of key tools and approaches, such as cloud technologies, artificial intelligence, data analytics, etc., and their impact on modern administrative management practice is presented.*

Вступ. У сучасному світі, який постійно змінюється та еволюціонує під впливом технологічних інновацій та соціальних трансформацій, ефективне управління стає ключовим фактором успіху для будь-якої організації.

Одним з важливих аспектів цього управління є адміністративний менеджмент, який забезпечує оптимальне використання ресурсів, координацію дій та досягнення стратегічних цілей. Споживачів та клієнтів цікавить не лише якість продукту чи послуги, але й ефективність та оперативність управління їхніми потребами.

Сучасні технології, такі як хмарні обчислення, штучний інтелект, аналітика даних та інші, надають нові можливості для оптимізації адміністративного процесу.

Вони дозволяють автоматизувати рутинні завдання, збільшувати

---

* Науковий керівник: к.е.н., доценткафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії ВНАУ Ірина ФУРМАН

швидкість прийняття управлінських рішень та підвищувати точність прогнозування. В той же час, із зростанням можливостей технологій з'являються нові виклики, пов'язані з безпекою даних, етичними аспектами використання штучного інтелекту та іншими аспектами.

Отже, метою цієї статті є аналіз сучасних технологій адміністративного менеджменту, їхніх переваг та недоліків, а також потенційних напрямків їхнього розвитку та впровадження в практику управління. Дослідження цих аспектів дозволить краще зрозуміти вплив технологічних інновацій на адміністративний процес та сприятиме розвитку стратегій ефективного управління в сучасному бізнес-середовищі.

Виклад основного матеріалу. Насамперед, слід звернутися до переваг, які надають сучасні технології адміністративному менеджменту. Однією з найважливіших переваг є можливість автоматизації багатьох рутинних процесів, що раніше вимагали значних зусиль та часу від адміністраторів. Наприклад, використання хмарних технологій дозволяє зберігати дані в онлайн-середовищі, що полегшує доступ до інформації та сприяє спільній роботі колективу над проектами [1].

Далі, варто зазначити значення штучного інтелекту (ШІ) у сфері адміністративного менеджменту. ШІ дозволяє виконувати складні завдання аналізу даних та приймати рішення на основі цього аналізу швидше та ефективніше, ніж це можливо для людини. Наприклад, системи на основі ШІ можуть автоматично аналізувати великі обсяги даних для виявлення закономірностей та трендів, що допомагає управлінцям приймати обґрунтовані рішення.

Зокрема, важливо відзначити роль аналітики даних у сучасному адміністративному менеджменті.

Аналітика даних дозволяє не лише зібрати інформацію про різні аспекти діяльності організації, але й витягти з цієї інформації цінні інсайти, які можуть використовуватися для прийняття управлінських рішень. Наприклад, аналіз даних про попит на товари чи послуги може допомогти визначити оптимальний рівень запасів та підтримувати ефективний рівень обслуговування клієнтів.

З іншого боку, слід враховувати й недоліки використання сучасних технологій в адміністративному менеджменті. Один з таких недоліків полягає в потенційних загрозах для конфіденційності та безпеки даних.

Збільшення обсягу цифрових даних та їх збереження в онлайн-середовищі може створювати нові ризики для їх недостатньої захищеності від кібератак та несанкціонованого доступу [2].

У світлі зазначених аспектів важливо підкреслити необхідність постійного моніторингу та адаптації стратегій адміністративного менеджменту до швидкозмінюючого середовища.

Сучасні технології створюють безліч нових можливостей для підвищення ефективності та конкурентоспроможності організацій, проте їхнє успішне впровадження вимагає уважного аналізу, планування та управління змінами. Тільки таким чином можна забезпечити успіх у сучасному бізнес-середовищі та забезпечити стійкий розвиток організації у майбутньому. Додатково,

варто розглянути вплив сучасних технологій на організаційну культуру та структуру підприємства.

Впровадження нових технологій може призвести до змін у способах спілкування та співпраці між співробітниками, а також у структурі управління. Наприклад, впровадження систем електронного документообігу може змінити звичайний порядок здійснення комунікацій та призвести до більшої автоматизації та стандартизації процесів [3].

Значну увагу слід приділити також питанням навчання та розвитку персоналу в контексті впровадження нових технологій. Важливо, щоб співробітники були готові до роботи з новими інструментами та мали необхідні навички для їхнього використання. Також потрібно забезпечити постійне навчання та підтримку для пристосування до змін, що вносяться в результаті впровадження нових технологій.

Нарешті, важливо враховувати економічні аспекти впровадження сучасних технологій в адміністративний менеджмент.

Вкладення коштів у нові технології може бути значним, але водночас вони можуть призвести до зменшення витрат на робочу силу та оптимізації процесів, що призводить до збільшення продуктивності та ефективності діяльності організації.

При розгляді теми сучасних технологій адміністративного менеджменту важливо також звернути увагу на роль інтеграції цих технологій з існуючими системами управління та бізнес-процесами організації.

Інтеграція нових технологій може вимагати значних змін у внутрішніх процесах та структурі підприємства, а також у поведінці та навичках персоналу. Однак, правильно здійснена інтеграція може призвести до підвищення синергії між різними підрозділами організації та забезпечити більш ефективне використання ресурсів [4].

Необхідно також врахувати вплив сучасних технологій на способи спілкування та взаємодії з клієнтами та партнерами. Використання інтернет-технологій, соціальних мереж, чат-ботів та інших інструментів дозволяє підприємствам підтримувати активний контакт зі своїми клієнтами, швидко вирішувати їхні запити та вимоги, а також залучати нових клієнтів через цифрові маркетингові канали [5].

Важливо відзначити і потенційні виклики, які можуть виникнути в результаті впровадження сучасних технологій у адміністративний менеджмент. Один з таких викликів – це потреба у зміні культури та менталітету організації. Впровадження нових технологій може вимагати від персоналу нових навичок та знань, а також готовності до постійного навчання та адаптації.

Крім того, необхідно враховувати можливі ризики та виклики з боку конфіденційності та захисту персональних даних, а також етичні аспекти використання штучного інтелекту та автоматизованих систем.

Додатково, варто розглянути вплив сучасних технологій на організаційну культуру та структуру підприємства.

Впровадження нових технологій може призвести до змін у способах спілкування та співпраці між співробітниками, а також у структурі управління. Наприклад, впровадження систем електронного документообігу може змінити звичайний порядок здійснення комунікацій та призвести до більшої автоматизації та стандартизації процесів [3].

Значну увагу слід приділити також питанням навчання та розвитку персоналу в контексті впровадження нових технологій. Важливо, щоб співробітники були готові до роботи з новими інструментами та мали необхідні навички для їхнього використання.

Також потрібно забезпечити постійне навчання та підтримку для пристосування до змін, що вносяться в результаті впровадження нових технологій.

Нарешті, важливо враховувати економічні аспекти впровадження сучасних технологій в адміністративний менеджмент. Вкладення коштів у нові технології може бути значним, але водночас вони можуть призвести до зменшення витрат на робочу силу та оптимізації процесів, що призводить до збільшення продуктивності та ефективності діяльності організації.

При розгляді теми сучасних технологій адміністративного менеджменту важливо також звернути увагу на роль інтеграції цих технологій з існуючими системами управління та бізнес-процесами організації. Інтеграція нових технологій може вимагати значних змін у внутрішніх процесах та структурі підприємства, а також у поведінці та навичках персоналу. Однак, правильно здійснена інтеграція може призвести до підвищення синергії між різними підрозділами організації та забезпечити більш ефективне використання ресурсів [4].

Необхідно також врахувати вплив сучасних технологій на способи спілкування та взаємодії з клієнтами та партнерами. Використання інтернет-технологій, соціальних мереж, чат-ботів та інших інструментів дозволяє підприємствам підтримувати активний контакт зі своїми клієнтами, швидко вирішувати їхні запити та вимоги, а також залучати нових клієнтів через цифрові маркетингові канали [5].

Важливо відзначити і потенційні виклики, які можуть виникнути в результаті впровадження сучасних технологій у адміністративний менеджмент. Один з таких викликів – це потреба у зміні культури та менталітету організації.

Впровадження нових технологій може вимагати від персоналу нових навичок та знань, а також готовності до постійного навчання та адаптації. Крім того, необхідно враховувати можливі ризики та виклики з боку конфіденційності та захисту персональних даних, а також етичні аспекти використання штучного інтелекту та автоматизованих систем.

У сучасному світі, де конкуренція стає все більш жорсткою, важливою стає роль інновацій та технологічного прогресу у розвитку бізнесу. Сучасні технології в адміністративному менеджменті надають організаціям інструменти для підвищення ефективності, оптимізації процесів та досягнення стратегічних

цілей. Однак, важливо пам'ятати, що успішне впровадження технологій потребує комплексного підходу, який враховує технічні, організаційні, економічні та етичні аспекти. Тільки таким чином можна забезпечити стійкий розвиток та конкурентоспроможність організації у сучасному бізнес-середовищі [6].

Сучасні технології принесли багато переваг в адміністративний менеджмент, роблячи його більш ефективним та продуктивним. Перш за все, вони дозволяють автоматизувати багато рутинних процесів, звільняючи час та зусилля персоналу для виконання більш складних завдань. Наприклад, використання хмарних технологій дозволяє зберігати та обмінюватися даними безпечно та ефективно, не залежно від місця знаходження працівників.

Застосування аналітики даних також є важливим аспектом в сучасному адміністративному менеджменті. Це дозволяє знаходити корисні інсайти в навіюваній кількості інформації, які можуть бути використані для розробки стратегій та прийняття управлінських рішень. Наприклад, аналіз даних про попит на товари чи послуги допомагає управлінцям розуміти потреби своїх клієнтів та пропонувати їм відповідні рішення [7].

Також слід відзначити значний потенціал сучасних технологій для підвищення продуктивності та ефективності робочих процесів. Наприклад, впровадження систем управління виробництвом та планування ресурсів дозволяє оптимізувати виробничі процеси, зменшувати час простою обладнання та збільшувати виробничу потужність.

Отже, сучасні технології в адміністративному менеджменті надають безліч можливостей для підвищення ефективності, оптимізації процесів та підвищення конкурентоспроможності організацій. Вони стають невід'ємною частиною стратегічного управління та допомагають організаціям адаптуватися до змін у сучасному бізнес-середовищі.

Хоча сучасні технології принесли безліч переваг, вони також вносять свої власні виклики та недоліки. Один з таких недоліків — це значні витрати на впровадження та підтримку нових технологій. Великі підприємства можуть мати достатні ресурси для інвестування в нові технології, але для менших компаній це може бути великою фінансовою тягарем [8].

Ще одним недоліком є потенційні загрози для конфіденційності та безпеки даних. Зі збільшенням кількості цифрових даних та їх збереженням в онлайн-середовищі зростає ризик несанкціонованого доступу до них. Кібератаки та витоки даних можуть завдати серйозної шкоди репутації та фінансовому становищу організації.

При впровадженні штучного інтелекту в адміністративний менеджмент виникають етичні питання.

Наприклад, системи на основі ШІ можуть приймати рішення, які мають велике соціальне значення, такі як визначення кандидатів на роботу або встановлення діагнозів в медицині. Це може викликати сумніви щодо справедливості та прозорості таких рішень, а також породжувати питання щодо відповідності їх загальнолюдським цінностям та нормам.

Отже, хоча сучасні технології надають безліч переваг, важливо бути

свідомими їхніх потенційних недоліків та враховувати їх при прийнятті управлінських рішень.

Необхідно приділяти належну увагу заходам забезпечення безпеки даних, етичним питанням використання штучного інтелекту та соціальним аспектам впровадження нових технологій [9].

Одним із способів покращення сучасних технологій адміністративного менеджменту є впровадження інноваційних методів роботи. Наприклад, можна використовувати методи агільного управління проектами, що дозволяють швидко реагувати на зміни та впроваджувати нові функціональності у вироблені програмні продукти.

Агільний підхід сприяє зменшенню часу розробки та вдосконаленню якості продукту шляхом ітеративного тестування та залучення замовника до процесу розробки.

Для підвищення ефективності використання технологій управління можна також використовувати методи Lean-управління. Цей підхід спрямований на мінімізацію витрат та максимізацію значення для клієнтів шляхом видалення непотрібних операцій та оптимізації бізнес-процесів.

Для підвищення ефективності використання технологій управління можна також використовувати методи Lean-управління (таблиця 1).

Таблиця 1

Методи Lean-управління

Визначення цінності (для клієнтів і включити їх до вашого продукту)	Забезпечити безперервний потік (продуктів або послуг, а також інформації, від початку до кінця через процеси)
Принципи Lean	
Працювати над удосконаленням	Витягування продукту (попит тягне продукт або послугу через потік цінності)
Створити карту потоку цінності (карту етапів, які ведуть продукт або послугу до клієнта)	

Джерело: складено автором на основі [3]

Отже, застосування принципів Lean допомагає зменшити марнотратність ресурсів та підвищити ефективність виробничих та адміністративних процесів.

І так, як науково-технічний прогрес розвивається досить стрімко, існує деяка область, де сучасні технології можуть витіснити людей з адміністративного менеджменту, і це особливо стосується рутинних та повторюваних завдань.

Отже, хоча деякі аспекти роботи в адміністративному менеджменті можуть бути автоматизовані за допомогою сучасних технологій, важливо пам'ятати, що людський фактор залишається невід'ємною частиною управління.

Люди відіграють ключову роль у вирішенні складних проблем, прийнятті стратегічних рішень та взаємодії з клієнтами та партнерами. Тому важливо розвивати нові навички та компетенції, щоб ефективно використовувати сучасні технології та забезпечити успішну діяльність в цьому швидкозмінному

середовищі.

Висновки. У світі, що стрімко розвивається, сучасні технології стають не лише інструментами, але й ключовими аспектами управління. Їхня роль у сфері адміністративного менеджменту надзвичайно велика, відповідаючи потребам у швидкості, ефективності та інноваційності. Проте, відкриваються й питання та виклики, які вимагають уважного розгляду.

Перше, що варто відзначити, — це необхідність адаптації до постійно змінюваних технологічних та ринкових умов. Швидкість змін у технологічній сфері може ставити під загрозу тих, хто не встигає пристосуватися.

Однак, це також створює можливості для тих, хто готовий приймати виклики та розвиватися разом з технологіями.

Друге, потрібно звертати увагу на етичні аспекти використання сучасних технологій у сфері адміністрування. Наприклад, якщо аналітика даних може допомогти в управлінні процесами бізнесу, то водночас виникають питання щодо приватності та захисту персональних даних. Також, важливо враховувати можливі соціальні наслідки заміщення робочих місць автоматизованими системами.

Ви рішення цих викликів вимагає уважного планування, етичного підходу та навичок управління, але відкриває безліч можливостей для розвитку та інноваційного росту в сучасному бізнес-середовищі.

Список використаних джерел:

1. Афанасьєва Л.В. Інноваційні технології в управлінні персоналом: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки.* 2023. № 2 (57). С. 115-122.
2. Балабанова Л.В. Сучасні технології менеджменту в системі державного управління. *Актуальні проблеми державного управління.* 2020. № 4 (84). С. 13-20.
3. Бойко О.М. Цифрові технології в управлінні: сучасні тренди та перспективи розвитку. *Економіка та управління.* 2021. № 1 (27). С. 44-50.
4. Герасимчук З.В. Інформаційні технології в управлінській діяльності: сучасний стан та перспективи розвитку. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України.* 2022. № 4 (48). С. 116-123.
5. Гриценко О.А. Сучасні технології менеджменту в системі державного управління: теоретико-методологічні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка.* 2020. № 4 (34). С. 84-90.
6. Загородній А.Г. Інноваційні технології менеджменту: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка та управління.* 2021. № 2 (28). С. 74-80.
7. Ковальчук О.В. Цифровізація державного управління: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Національної академії державного управління при Президентіві України.* 2023. № 1 (47). С. 102-109.
8. Кравченко С.О. Сучасні технології менеджменту в системі державного управління: зарубіжний досвід. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки.* 2022. № 3 (58). С. 123-130.
9. Мороз О.П. Інформаційно-комунікаційні технології в управлінні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка та управління.* 2020. № 3 (29). С. 52-58.

Денис БУЛЕЙКО*¹
студент 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЛІДЕРСТВА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УСПІШНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ

***Анотація.** Дана наукова стаття досліджує ефективність лідерства та його вплив на успішність організації. У дослідженні аналізується роль лідерства у формуванні корпоративної культури та досягненні стратегічних цілей підприємства. Через систематичний аналіз теоретичних підходів і результатів емпіричних досліджень, автори досліджують ключові аспекти ефективного лідерства, включаючи стилі лідерства, комунікаційні навички, мотивацію та здатність до управління змінами. Висвітлюються практичні рекомендації для керівників та менеджерів щодо вдосконалення лідерських компетенцій з метою досягнення високих показників успішності організації. Результати дослідження сприятимуть покращенню стратегій управління персоналом та формуванню ефективних лідерських практик для досягнення конкурентних переваг на ринку.*

***Abstract.** This research paper examines leadership effectiveness and its impact on organizational success. The study analyzes the role of leadership in the formation of corporate culture and the achievement of the company's strategic goals. Through a systematic analysis of theoretical approaches and empirical research findings, the authors explore key aspects of effective leadership, including leadership styles, communication skills, motivation, and the ability to manage change. Practical recommendations for leaders and managers regarding the improvement of leadership competencies in order to achieve high performance indicators of the organization are highlighted. The results of the research will contribute to the improvement of personnel management strategies and the formation of effective leadership practices to achieve competitive advantages in the market.*

Вступ. Лідерство є однією з найважливіших складових успішності будь-якої організації. В умовах постійних змін на ринку та зростаючої конкуренції, ефективне керівництво стає ключовим фактором, що визначає можливість досягнення стратегічних цілей та забезпечення стабільності та успішності підприємства. Ця наукова стаття присвячена вивченню ефективності лідерства та його впливу на успішність організації. Ретельний аналіз теоретичних концепцій та емпіричних досліджень у цьому напрямку дозволить виявити ключові аспекти лідерської діяльності, які сприяють досягненню конкурентних

---

* Науковий керівник: к.е.н., доценткафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії ВНАУ Ірина Фурман

переваг та стабільного розвитку підприємства. Враховуючи складність сучасного бізнес-середовища, розуміння ролі лідерства та його впливу на організаційну динаміку стає важливою передумовою для розробки ефективних стратегій управління та досягнення успіху на ринку.

Виклад основного матеріалу. Успішність будь-якої організації напряму залежить від якості та ефективності її керівництва.

Лідерство відіграє визначальну роль у формуванні корпоративної культури, сприяючи створенню сприятливого робочого середовища та досягненню стратегічних цілей підприємства.

Зрозуміння ролі лідерства та його впливу на успішність організації є критично важливим для розробки ефективних стратегій управління та досягнення конкурентних переваг на ринку. У цьому розділі ми розглянемо ключові аспекти лідерства та його вплив на організаційну успішність [3].

По-перше, слід звернутися до різноманітних підходів до визначення лідерства.

Відомі теорії лідерства, такі як трансформаційне, ситуативне, та контингентне, вказують на різні аспекти та характеристики лідерської діяльності.

Наприклад, трансформаційне лідерство акцентується на здатності лідера надихати та мотивувати своїх підлеглих, тим самим сприяючи зростанню та розвитку організації. З іншого боку, ситуативний підхід відображає необхідність адаптації стилю керівництва до конкретних умов та ситуацій, що виникають у внутрішньому та зовнішньому середовищі організації.

Наступним аспектом для розгляду є вплив лідерства на мотивацію та ефективність працівників. Лідер, який здатний ефективно мотивувати свій колектив, створює умови для високої продуктивності та залученості співробітників.

Це може бути досягнуто через використання різних стратегій мотивації, таких як створення стимулюючої робочої атмосфери, надання можливостей для особистого та професійного зростання, а також визнання досягнень та внеску кожного співробітника у загальний успіх організації [4].

Крім того, лідерство має важливий вплив на здатність організації до управління змінами.

В умовах швидкого технологічного розвитку та змін у споживчих уподобаннях, здатність адаптуватися до нових умов стає критичною для успіху. Ефективний лідер може виступити катализатором для змін, сприяючи впровадженню інновацій та розвитку гнучкості в організаційних процесах. Здатність лідера до впровадження змін та впливу на ставлення співробітників до них є ключовим фактором успіху в динамічному бізнес-середовищі.

Важливо врахувати вплив лідерства на створення сприятливого робочого середовища. Лідер, який демонструє відкритість, емпатію та увагу до потреб своїх підлеглих, створює атмосферу довіри та співпраці, що сприяє підвищенню задоволеності праці та зниженню ризику виникнення конфліктів у колективі.

Крім того, лідер може виступати як приклад для наслідування для інших членів команди, спонукуючи їх до саморозвитку та самореалізації в робочому

процесі [5].

Необхідно також звернути увагу на важливість розвитку лідерських навичок у всіх рівнях управління. Навички комунікації, співробітництва, управління конфліктами та мотивації персоналу є невід'ємною частиною ефективного лідерства. Лідер, який володіє цими навичками, здатний створити сприятливі умови для розвитку свого колективу та досягнення високих результатів. Тому організаціям важливо інвестувати у розвиток лідерських компетенцій свого персоналу шляхом проведення тренінгів, семінарів та інших форм навчання.

Загалом, ефективне лідерство відіграє критичну роль у успішності будь-якої організації. Розуміння ролі лідерства та його впливу на організаційну динаміку є важливою передумовою для розробки ефективних стратегій управління та досягнення конкурентних переваг на ринку.

Поєднання високого рівня професійності з лідерськими якостями дозволяє створювати міцні та стійкі команди, які здатні досягати найвищих результатів навіть у найскладніших умовах.

Розкривши роль лідерства та його вплив на організаційну успішність, важливо подивитися на конкретні приклади компаній, які завдяки ефективному лідерству досягли значних успіхів. Один з найвідоміших прикладів - компанія Apple Inc. та її засновник Стів Джобс.

Спочатку, Стів Джобс впроваджував візію продуктів, що мали принести справжню інновацію на ринок. Його лідерський стиль був визнаний за його спроможність мотивувати та надихати свою команду на досягнення великих цілей.

Пригадаймо першу презентацію iPhone в 2007 році. Джобс продемонстрував не лише технічні можливості нового пристрою, але й зумів передати ентузіазм та пристрасть до продукту, змушуючи аудиторію вірити в його переваги та перспективи. Ця лідерська властивість допомогла йому в створенні культури інновацій та продуктивної команди, що призвело до успішного запуску iPhone та досягнення високих продажів.

Далі, Стів Джобс відомий своєю здатністю до керування змінами. Ця здатність до управління змінами допомогла Apple адаптуватися до швидкозмінного технологічного середовища та зберегти свою конкурентоспроможність.

Крім того, Стів Джобс славиться своєю здатністю до інновацій та творчого мислення. Він завжди прагнув до створення продуктів, які б не лише задовольняли потреби споживачів, але й перевертали уявлення про технологічні можливості.

Наприклад, випуск iPod, iPhone, iPad та інших продуктів показав, наскільки важливо бути передовиком у своєму сегменті та завжди виходити за рамки встановленого статус-кво.

Не менш яскравим прикладом успішного лідерства є компанія Tesla та її засновник Ілон Маск. Його візія розвитку сучасної автомобільної промисловості та просування альтернативних джерел енергії зробили його одним із найбільш впливових лідерів в галузі. Ілон Маск відомий своєю амбітною метою створення

стійкого та ефективного ринку електромобілів. Він виступає за постійний розвиток та інновації у сфері транспорту та енергетики, що робить його одним з найбільш впливових фігур у сучасному світі бізнесу.

Успіх Tesla, здебільшого, базується на впровадженні інноваційних технологій та дисруптивних стратегіях розвитку. Наприклад, модель електромобіля Tesla Model S, яка поєднує в собі високі технічні характеристики, довгий запас ходу та стильний дизайн, відзначена експертами як один з найбільш передових автомобілів у світі.

Ця успішна реалізація інноваційних ідей Ілона Маска та його команди підтверджує важливість лідерства у спроможності досягнення успіху організації.

Загалом, приклади компаній як Apple та Tesla та їхніх лідерів Стіва Джобса та Ілона Маска демонструють, наскільки важливо ефективно лідерство для успішного функціонування та розвитку організацій. Їхні вдумливі візії, здатність до управління змінами, високий рівень інновацій та здатність надихати та мотивувати своїх команд дозволили їм досягти величезного успіху та стати лідерами в своїх галузях [8].

Покращення лідерства є важливим завданням для будь-якої організації, оскільки від ефективності керівництва залежить успішність бізнесу та задоволення потреб співробітників. Для досягнення цієї мети необхідно впроваджувати певні практичні рекомендації, спрямовані на розвиток ключових навичок та властивостей лідерів.

Важливо розвивати навички виявлення та розв'язання конфліктів. Конфлікти в організації можуть виникати з різних причин, але ефективний лідер повинен бути здатний їх виявляти та вирішувати швидко та ефективно.

Для цього необхідно зосередитися на розвитку навичок конфліктного менеджменту, управління емоціями та толерантності. Лідер може вивчати методи медіації, спілкуватися з конфліктологами та працювати над заспокоєнням підозрілих ситуацій у колективі. Такий підхід дозволяє зменшити вплив негативних конфліктів на робочий процес та підтримати сприятливу атмосферу в колективі [9].

Узагальнюючи, покращення лідерства в організації є важливим завданням, що вимагає постійного вдосконалення та розвитку. Застосування практичних рекомендацій у розвитку комунікаційних навичок, управління конфліктами, управління змінами та стимулювання творчості може сприяти підвищенню ефективності лідерства та досягненню успіху організації.

Аналітика та штучний інтелект можуть допомогти організаціям здійснювати об'єктивну оцінку лідерських якостей та властивостей керівників. Системи аналізу даних можуть проводити обробку великих обсягів інформації про виконання завдань, стиль керівництва, рівень ефективності та спілкування лідерів зі співробітниками. На основі цієї інформації можуть бути визначені сильні та слабкі сторони керівника, а також області, в яких може бути потрібне додаткове навчання чи підтримка [10].

Впровадження таких методів дозволяє лідерам ефективно розвивати свої навички та властивості, що сприяє підвищенню їх ефективності та успішності в управлінні організацією.

Висновки. У висновку можна підкреслити, що успіх організації в значній мірі залежить від якості лідерства, яке воно виявляє. Ефективний лідер є ключовим фактором у створенні мотиваційної та продуктивної робочої атмосфери, яка сприяє досягненню поставлених цілей та успішному виконанню завдань.

Варто відзначити, що лідерство є динамічним процесом, який відображає змінні потреби та вимоги організації та її співробітників. Тому лідер повинен бути готовим до постійного самовдосконалення та адаптації до нових умов та викликів, що виникають на шляху розвитку бізнесу.

Застосування інноваційних підходів до покращення якості лідерства може стати ключовим фактором у забезпеченні конкурентоспроможності організації. Технології штучного інтелекту, віртуальні середовища та гейміфікація можуть зробити процес навчання та розвитку більш ефективними та захопливими, що сприятиме активному залученню лідерів до самовдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Анохін А.В. Вплив стилів лідерства на мотивацію та результативність праці персоналу. *Актуальні проблеми економіки*. 2023. № 18(1). С. 28-34.
2. Бабенко В.Ф. Лідерство в управлінні організаціями: теорія та практика. Київ: КНЕУ. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/conf_Elite-III_05.2017_ELITE.Education-for-Leadership_VOU_II-2017-170p.pdf (дата звернення: 03.04.2024).
3. Вакуленко М.О. Ефективність лідерства в умовах трансформації організацій. *Економіка та управління*. 2022. № 2 (23). С. 5-12.
4. Герасимчук З.В. Лідерство та його роль у формуванні організаційної культури. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка*. 2021. № 2 (43). С. 104-109.
5. Гриценко Т.С. Лідерство в управлінні проектами: сучасні тенденції та перспективи розвитку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2024. № 1. С. 23-30.
6. Загороднюк О.М. Лідерство в управлінні людськими ресурсами. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка. URL: <https://knu.ua/content/upload/2021/456303319.pdf> (дата звернення: 03.04.2024)
7. Кириченко О.А. Вплив емоційного інтелекту лідера на успішність організації. *Вісник економіки Придніпров'я*. 2023. № 2 (118). С. 102-108.
8. Коваленко О.В. Лідерство в інноваційному розвитку організацій. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2021. № 47 (2). С. 8-13.
9. Пономаренко В.С. Лідерство в управлінні змінами. *Економіка та управління*. 2022. № 1 (22). С. 5-11.
10. Шевчук О. В. Лідерство в публічному управлінні: теорія та практика. Київ: НАДУ. URL: https://www.researchgate.net/publication/379568122_Zurnal_berezen_2024_LIDER (дата звернення: 03.04.2024)

Софія ОРИЩУК*
студентка 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ДО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ ТА ПОШУК ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ ЗА РАХУНОК ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНИХ ПІДХОДІВ ДО ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЇ

***Анотація.** У даній статті досліджено стійкість та адаптацію українського бізнесу до воєнних умов. Також, розглядаються принципи гнучкого менеджменту та його роль у підтримці роботи підприємств під час воєнного стану. Вивчено сутність стратегії коопетиції, як інструменту гнучкого менеджменту. Проаналізовано роль інформаційних технологій в антикризовому управлінні. Обґрунтовано актуальність впровадження антикризового менеджменту в Україні. Зазначено про важливість менеджменту людських ресурсів у сучасних умовах з урахуванням новітніх тенденцій.*

***Abstract.** This article examines the stability and adaptation of Ukrainian business to wartime conditions. Also, the principles of flexible management and its role in supporting the operation of enterprises during martial law are considered. The essence of the coopetition strategy as a flexible management tool has been studied. The role of information technologies in anti-crisis management is analyzed. The relevance of the implementation of anti-crisis management in Ukraine is substantiated. The importance of human resources management in modern conditions, taking into account the latest trends, is noted.*

Вступ. 24 лютого 2022 року розпочалося повномасштабне вторгнення росії в Україну, що спричинило жахливі руйнування та людські жертви. Війна – є дуже складною надзвичайною ситуацією в житті, яка спроможна поставити жорсткі умови країні. Це ми бачимо на своєму прикладі. Нам, українцям потрібно було за лічені години адаптуватися до новоутвореної ситуації незважаючи на всі її масштаби складнощів. Оцінка наслідків, тривалості та масштабів кризи є надзвичайно важливим завданням на даний момент.

В умовах війни фінансова підтримка економіки стає ключовим фактором стабілізації життя країни. Такі зміни призвели до того, що дуже багато підприємців припинили свою діяльність або поставили на паузу. В таких складних умовах ефективна система менеджменту на підприємстві стає визначальним фактором виживання.

---

* Науковий керівник: к.е.н., доценткафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії ВНАУ Ірина Фурман

Захиститися від ризиків під час війни, які переслідують бізнес неможливо, хіба що зменшити її масштаби [5].

Це передбачає більш ретельний підхід до обґрунтування, своєчасного виявлення та аналізу ризиків, а також розробку превентивних заходів для реагування на небезпечні ситуації. Воєнний стан поставив перед менеджментом підприємств нові виклики. Тому хочу дослідити, як змінилися пріоритети роботи відділів менеджменту та як впровадження зарубіжного досвіду в українську практику може поліпшити ситуацію для бізнесу.

Виклад основного матеріалу. У період сучасних викликів, починаючи з пандемії COVID-19 та впродовж воєнного стану, економіка України постійно стикається з великим ризиком втрати функціональних можливостей.

Війна стала не лише викликом для кризи на багатьох підприємствах: деякі з них змушені були припинити свою діяльність через військові дії на території України, тому що найголовніші складові будь-якої економіки – підприємства, не здатні адаптуватися до нових умов.

Згідно із дослідженням, яке провела консалтингова компанія Advanter Group в Україні станом на 13 березня 2022 року, практично 86,5% малих та середніх підприємств припинили свою діяльність, 5,8% працювали частково, 5,85% скоротили обсяги робіт, а лише приблизно 2% суб'єктів господарювання практично не зазнали змін в об'ємах діяльності [1].

Станом на початок 2023 року віце-прем'єр- міністр економіки Юлія Свириденко дала нові дані стосовно переміщення бізнесу: переміщено 791 підприємство, з яких 617 вже працюють на новому місці.

Найбільше підприємств переїхало до Львівської області – 28,6% від загальної кількості підприємств. Далі йдуть Закарпатська (17,9%), Чернівецька (12,2%), Івано- Франківська (8,3%), Тернопільська (7,5%) та Хмельницька (7,5%) області [1].

Також для 253 підприємств поки ще здійснюється пошук підходящих локацій або способу транспортування, а 642 підприємства відмовилось від релокації. Спрогнозувати глобальні кризові ситуації майже неможливо, аналізуючи вище наведені дані, для виживання у воєнний час підприємствам вкрай важливо впровадити рішучі зміни, зокрема, в систему менеджменту та стратегії, яким можна ефективно керувати ризиками. Це включає в себе:

- 1) прискорення прийняття управлінських рішень: швидка адаптація до мінливих умов є ключовою для успіху;
- 2) застосування гнучкого стилю управління: здатність реагувати на нові виклики та ризики;
- 3) удосконалення процесів комунікації: чітка та прозора комунікація між усіма ланками;
- 4) забезпечення безпеки працівників: захист життя та здоров'я персоналу;
- 5) підтримка ментального здоров'я: допомога працівникам у подоланні стресу та тривожності;
- 6) підтримка продуктивності: мотивація та стимулювання персоналу до ефективної роботи.

Цей вид менеджменту широко поширений у Сполучених Штатах Америки

та країнах Західної Європи, але в Україні його поширення ще не досягло значущих масштабів.

Робота з використанням принципів гнучкого менеджменту передбачає відсутність постійних вимог до керівників та високу швидкість змін в процесах. Гнучкість управлінських підходів дозволяє ефективно реагувати на зміни як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі підприємств [2].

Для підвищення ефективності гнучкого менеджменту, фахівці ProofHub вказують на необхідність впровадження стратегії коопетиції.

Коопетицію можна визначити як систему взаємовідносин між двома і більше суб'єктами економічної діяльності, засновану на одночасному поєднанні стратегій суперництва та партнерства для отримання взаємних вигід та конкурентних переваг над іншими учасниками ринку.

Вона є новим підходом до взаємодії між суб'єктами ринку, що поєднує конкурентні та кооперативні аспекти у розробці тактичних та стратегічних рішень.

1. З метою протидії наслідкам війни та фінансово-економічної кризи, важливо здійснювати спільну діяльність держави та бізнесу з урахуванням факторів, що призводять до загострення кризових ситуацій.

2. Антикризове управління дозволить знизити фінансові ризики для бізнесу та створить основу для подальшого його розвитку після кризи.

Систематичний моніторинг впливу загроз і дестабілізуючих факторів на діяльність підприємств і організацій в Україні необхідний для вчасного виявлення та уникнення негативних наслідків. Впровадження принципів прогнозування та адаптивного управління допоможе зменшити витрати на подолання шкоди.

3. Для ефективного управління безпекою на інноваційно-активних підприємствах потрібний ефективний механізм з належним ресурсним забезпеченням. Без відповідних ресурсів неможливо реалізувати ефективні заходи безпеки та управляти підприємством.

4. Покращення механізмів управління економікою за допомогою сучасних організаційних підходів, штучного інтелекту, діджиталізації та інших інноваційних інструментів необхідне для досягнення цілей організації та забезпечення ефективної виробничої та збутової діяльності.

5. Підтримка професійного розвитку сучасних менеджерів, включаючи розвиток їхніх лідерських, емпатичних та емоційного інтелектуальних навичок, дозволить їм залишатися стресостійкими та здатними приймати правильні рішення в умовах кризових ситуацій, що є надзвичайно важливим у період викликів.

6. Систематичний моніторинг впливу загроз і дестабілізуючих факторів на діяльність підприємств і організацій в Україні необхідний для вчасного виявлення та уникнення негативних наслідків. Впровадження принципів прогнозування та адаптивного управління допоможе зменшити витрати на подолання шкоди.

7. Для ефективного управління безпекою на інноваційно-активних підприємствах потрібний ефективний механізм з належним ресурсним

забезпеченням. Без відповідних ресурсів неможливо реалізувати ефективні заходи безпеки та управляти підприємством.

8. Покращення механізмів управління економікою за допомогою сучасних організаційних підходів, штучного інтелекту, діджиталізації та інших інноваційних інструментів необхідне для досягнення цілей організації та забезпечення ефективної виробничої та збутової діяльності.

9. Підтримка професійного розвитку сучасних менеджерів, включаючи розвиток їхніх лідерських, емпатичних та емоційного інтелектуальних навичок, дозволить їм залишатися стресостійкими та здатними приймати правильні рішення в умовах кризових ситуацій, що є надзвичайно важливим у період викликів.

Список використаних джерел:

1. Advanter Group. Дослідження стану МСБ в Україні 05.2022: Бізнес поступово відновлюється. <https://advanter.ua/en> (дата звернення: 28.03.2024).

2. Лункіна Т., Зубрик А. Антикризовий менеджмент підприємств в Україні в умовах воєнного стану. Миколаїв: Миколаївський НАУ, 2022. Інституційний репозитарій Миколаївського НАУ.

3. Ватченко Б., Шаранов Р. Антикризове управління підприємством в умовах війни. *Економічний простір*. 2022. С. 38-43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/182-5>. (дата звернення: 29.03.2024).

4. Запасний варіант: як надати програмі релокації підприємств друге дихання. <https://www.unian.info/> (дата звернення: 30.03.2024).

5. Пшик-Ковальська О. О., Ковальський О. І. Особливості управління персоналом в умовах воєнного стану. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2022. Випуск 4. № 2. С. 88-

93. DOI: <https://doi.org/10.23939/smeu2022.02.088> (дата звернення: 29.03.2024).

Єлізавета ПАВЛІЧУК*
студентка 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ ЧАСУ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ БІЗНЕСУ

***Анотація.** У статті висвітлено сутність та важливість тайм-менеджменту в управлінні підприємством. Розглянуто різноманітні підходи до розуміння цього поняття. Представлено авторське тлумачення тайм-менеджменту. Описано особливості особистого та корпоративного управління часом. Проаналізовано сучасні технології організації робочого часу персоналу підприємства.*

***Abstract.** The article highlights the essence and importance of time management in enterprise management. Various approaches to understanding this concept are considered. The author's interpretation of time management is presented. Features of personal and corporate time management are described. Modern technologies for organizing the working time of the company's personnel are analyzed.*

Вступ. Час – це найцінніший ресурс людини, який є абсолютно обмеженим, його не можна замінити чи відшкодувати, але його можна ефективно «конвертувати» – перетворюючи на певні життєві цінності. Основна проблема, з якою стикаються більшість керівників вітчизняних підприємств – це нестача часу.

При цьому можна бути цілеспрямованим, організованим, ефективним, раціонально планувати свій робочий час, але потерпати від поганої організації часу своїх підлеглих та колег. Особиста ефективність кожного працівника безпосередньо залежить від того, як побудовані процеси управління часом в структурному підрозділі та підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Про тайм-менеджмент як окремий напрям управління вперше було представлено в 1970-х роках, коли почали з'являтися спеціалізовані курси для підприємців та працівників, що навчали ефективного плануванню часу. Однак сама концепція управління часом виникла на початкових етапах розвитку людського суспільства.

На перших стадіях свого розвитку тайм-менеджмент складався з окремих практичних порад від консультантів з управління, спрямованих на планування та оптимальне використання часу.

Сьогодні багато дослідників зауважують, що керування часом – це дещо

---

* Науковий керівник: к.е.н., доценткафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії ВНАУ Ірина Фурман

абстрактна концепція. Вони висловлюють свою думку тим, що основою будь-якого процесу керування є вплив, оскільки на час впливати неможливо, а тому ним не можна маніпулювати. Єдине, що піддається кожній особі, це вміння будувати своє життя з урахуванням двох його основних аспектів: обмеженості та невідновності. У сучасній літературі, що досліджує теорію та практику управління, можна спостерігати значні відмінності в розумінні сутності терміну «тайм-менеджмент».

За словами Б. Трейсі, тайм-менеджмент – це керування не лише власним часом, але й особистим життям; це не лише метод поліпшення організації часу для досягнення більшого успіху і заробітку, але й справжнє управління власним життям [1, с. 5].

Згідно з висловленням Алюшиної Н.О., тайм-менеджмент є методикою, яка спрямована на оптимальне використання обмеженого часу у житті відповідно до особистих цілей і цінностей. Це підходить до організації свого часу з урахуванням важливості та пріоритетності різних завдань, які співвідносяться з особистими метама та цілями.

Застосування тайм-менеджменту допомагає людині ефективніше використовувати свій час, уникати відволікань та виробляти продуктивніші привички. Це може включати планування розкладу, визначення пріоритетів, використання інструментів для відстеження часу, а також встановлення границь для заходів, які не сприяють досягненню особистих цілей.

Загалом, тайм-менеджмент дозволяє людині більш ефективно впоратися з обмеженим часом, який вона має в житті, і досягти більшого балансу та задоволення як у професійній, так і у особистій сфері.[2].

Черненко Н.М. досліджує концепцію тайм-менеджменту як форму самоуправління, що базується на використанні відповідних методик та механізмів організації часу. Він розглядає тайм-менеджмент не лише як систему управління часом, але й як засіб для виявлення тимчасових проблем у керуванні часом та розроблення індивідуальної стратегії, що відповідає індивідуальним особливостям кожної особи.

Основний підхід Черненко полягає у тому, щоб розглядати тайм-менеджмент як інструмент самоуправління, який може бути використаний для досягнення особистих та професійних цілей. Він підкреслює значення врахування індивідуальних особливостей, темпераменту, біологічних ритмів та виду діяльності кожної людини при розробці стратегії управління часом.

Черненко вважає, що успішний тайм-менеджмент вимагає індивідуального підходу та розроблення стратегії, яка враховує усі ці фактори. Його дослідження спрямоване на розвиток методик та підходів до організації часу, які відповідають потребам конкретних осіб і допомагають їм досягти більшої ефективності та задоволеності у різних сферах життя. [3].

Таким чином, незважаючи на різноманітність підходів до тлумачення сутності концепції «тайм-менеджменту», більшість дослідників відзначають, що його філософія базується на успішному виконанні всіх професійних завдань та досягненні особистих цілей.

Основними принципами ефективного управління часом включають встановлення цілей, упорядкування завдань за їх важливістю та терміновістю, боротьбу з «втягачами часу» та самоконтроль над виконанням завдань у визначений строк.

Ці принципи особливо важливі для керівників будь-якого рівня, оскільки вони відповідають не лише за свій власний час, але й за розподіл робочого часу своїх підлеглих. Керівники встановлюють цілі, призначають завдання та наголошують на їх вчасному виконанні, планують діяльність колективу та забезпечують правильний розподіл робочого часу для досягнення успіху.

Сьогодні керівнику будь-якого рівня управління необхідно вміло організовувати свій час і час своїх підлеглих так, щоб виконати поставлені завдання в найкоротший строк і з мінімальними затратами. Згідно принципу Парето, відомому також як «правило 80/20», лише 20% усіх завдань генерують 80% очікуваного результату.

Тому важливо організувати роботу команди так, щоб головні зусилля були спрямовані на виконання цих ключових 20% завдань, які мають найбільший вплив на ефективність діяльності підприємства.

У цьому контексті ключовою навичкою ефективного керівника є здатність ефективно організовувати час на різних рівнях: особистому, командному та корпоративному, а також вміння узгоджувати свої дії з діями своїх співробітників для досягнення загальних цілей підприємства.

Серед основних передумов впровадження тайм-менеджменту в систему управління підприємством слід відзначити:

- збільшення вимог до рівня професійного розвитку працівників, що неможливо без вміння самостійно планувати та організовувати роботу, встановлювати пріоритети, визначати найважливіші цілі, а також досягати їх з мінімальними витратами часу та зусиль [4];
- зростання значення нематеріальних активів у вартості підприємства та перетворення його персоналу на основну конкурентну перевагу;
- ускладнення зовнішнього контролю за діяльністю працівників, яка має творчий характер, і зростання актуальності самостійної організації їх роботи, самодисципліни та самоконтролю.

У контексті підвищення ефективності діяльності підприємства можна виділити два рівні управління часом:

- особистий управління часом - це комплекс різноманітних методів та прийомів організації власної праці працівника, який проводиться з метою досягнення особистих цілей, уникаючи зайвого витрачання свого часу; включає в себе методики особистого розвитку та управління часом.
- корпоративний управління часом акцентує увагу на організації робочого часу всіх працівників підприємства, що призводить до ефективного використання часу кожним з них; передбачає впровадження стандартів раціонального та результативного використання бюджету робочого часу.

Особистий управління часом тісно пов'язаний з особистим самовдосконаленням та розвитком, реалізується індивідуально кожним членом суспільства, хто має намір підвищити ефективність своєї діяльності та досягти успіху в житті.

Створення системи корпоративного управління часом, як правило, включає співпрацю з консалтинговими агентствами з метою розроблення зігзагульного регламенту організації роботи всього підприємства. Ця система спрямована на організацію діяльності працівників таким чином, щоб вони чітко розуміли свої цілі та завдання, правильно визначали пріоритети та ефективно виконували покладені на них обов'язки.

На сьогоднішній день існує велика різноманітність авторських методик управління часом, які дозволяють підвищити ефективність особистого тайм-менеджменту. Популярні методи включають принцип Парето, систему планування Франкліна, «АБВ-аналіз», принцип Ейзенхауера, метод «Альпи», а також систему планування «60/20/20». Однак варто зауважити, що в управлінні часом не існує універсальної технології, яка підійде всім і гарантуватиме бажаний результат.

Таблиця 1

Методики управління часом

Методи	Короткий зміст та особливості застосування
Принцип Парето	Це могутній засіб для поліпшення результативності у всіх аспектах, від управління часом до стратегії бізнесу. Він демонструє, що акцентування уваги на 20% ключових завдань може призвести до 80% досягнень.
Система планування Франкліна	На основі цього методу лежить не просто розподіл часу, але й визначення життєвого напрямку. Ця стратегія спрямована на допомогу у виборі не лише ефективної організації поточних справ, але й усвідомлення перспективи.
«АБВ-аналіз»	Це класифікації товарів за пріоритетністю на основі обраних критеріїв, де А – високий пріоритет, В – середній, С – низький.
Матриця Ейзенхауера	Це метод організації часу, що використовується для встановлення пріоритетів та розподілу завдань. Матриця Ейзенхауера розглядає всі завдання у чотирьох категоріях, залежно від їх терміновості та важливості: терміново важливі, нетерміново важливі, терміново неважливі та нетермінові неважливі. Цей підхід підходить для керівників, менеджерів та людей, які потребують встановлення пріоритетів або стикаються з великим обсягом роботи та не знають, як його ефективно управляти.
Метод «Альпи»	У даній стратегії основний фокус спрямований на підвищення продуктивності та зниження рівня стресу. Метод "Альпи" включає в себе п'ять складових: дію, тривалість, резерв, упорядкування за пріоритетом та аналіз результатів.
Система планування «60/20/20».	Цей метод передбачає розподіл часу на конкретні види діяльності з метою досягнення більшої продуктивності і балансу. Основна ідея полягає у тому, щоб витратити 60% часу на основну діяльність (наприклад, роботу або навчання), 20% на саморозвиток та самоудосконалення, і ще 20% на відпочинок.

Джерело: складено автором на основі [6]

Створення системи управління часом на підприємстві перш за все повинно спрямовуватися на розвиток у працівників трьох ключових аспектів часової компетентності, а саме: усвідомлення часу, емоційного сприйняття часу і організації часу у професійній діяльності. Це комплексно сприяє їхній емоційній

стабільності, збільшує стресостійкість та розвиває самоорганізацію.

Грамотно організований управління часом також усвідомлює співробітникам, що неефективне використання робочого часу може призвести до втрат як для керівництва підприємства, так і для них особисто. Це може призвести до значного зниження продуктивності роботи та, як наслідок, до зменшення рівня оплати праці.

Висновки. Таким чином, ключовою умовою успішної функціонування підприємства є використання його керівництвом методів управління часом та адаптація їх до характеру виконуваних завдань.

Розвиток будь-якої організації напряду залежить від того, як її співробітники планують та організовують свою роботу, враховуючи обмеження часу. Використання принципів і методів управління часом у практичній діяльності сприяє підвищенню ефективності роботи організації, зменшує втрати часу і забезпечує досягнення поставлених цілей.

Список використаних джерел:

1. Трейсі Б. Результативний тайм-менеджмент: ефективна методика управління власним часом. 2020. № 22. С. 2-14.
2. Алюшина Н. О. Тайм-менеджмент посадовця: мистецтво управляти своїм часом. URL: <http://alyushina.com/content/presentation/TM.pdf>. 2019. (дата звернення 14.04.2024 р.)
3. Черненко Н.М. Тайм-менеджмент як засіб удосконалення професійної діяльності державних службовців. Публічне адміністратрування: теорія та практика. URL: [www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11cnndds.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11cnndds.pdf) (дата звернення 14.04.2024 р.).
4. Буняк Н. М. Самоменеджмент як мистецтво саморозвитку особистості. Глобальні та національні проблеми економіки. 2019. № 10. С. 3-9.

Віталій ПАЩЕНКО*
студент 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПЛАНУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ МЕНЕДЖЕРА

***Анотація.** У даній статті було досліджено процес планування та окреслено важливу складову діяльності будь-якого менеджера в сучасному бізнес-середовищі. Досліджено основні складові планування та його роль у роботі менеджера. Також розглядаються стратегічне та тактичне планування, як ключові аспекти, необхідні для досягнення успіху в управлінні організацією. Наведено пропозиції щодо покращення роботи менеджерів, які вони активно можуть використовувати в процесі планування, як інструмент досягнення стратегічних цілей та підвищення конкурентоспроможності підприємства.*

***Abstract.** This article examines the planning process and outlines an important component of any manager's activity in the modern business environment. The main components of planning and its role in the work of a manager are explored. It also considers strategic and tactical planning as key aspects necessary for achieving success in managing an organisation. The article provides suggestions for improving the work of managers, which they can actively use in the planning process as a tool for achieving strategic goals and increasing the competitiveness of the enterprise.*

Вступ. Планування – перший і найважливіший етап управління. На основі розробленої системи планів в подальшому здійснюється організація робіт, мотивація задіяного для їх виконання персоналу, контроль результатів.

Планування в діяльності менеджера дозволяє ефективно працювати в надскладних умовах в сучасному бізнесі та досягати стратегічних цілей організації.

Кожен менеджер повинен планувати свою діяльність, організацію праці, та роботу підлеглих, щоб досягти певного успіху, та розвивати потенціал підприємства та досягати максимального попиту.

Вклад основного матеріалу. Планування дозволяє менеджерам прогнозувати можливі труднощі та ризики, а також визначати шляхи їх подолання. Воно забезпечує координацію та спрямованість дій усіх підрозділів організації на досягнення загальних цілей. Крім того, планування дозволяє ефективно використовувати ресурси та забезпечує основу для контролю за виконанням поставлених завдань та досягненням результатів.

---

* Науковий керівник: к.е.н., доценткафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії ВНАУ Ірина Фурман

Планування допомагає відповісти на такі важливі запитання:

- Якою хоче бути організація?
- Де організація знаходиться зараз, які результати і умовії діяльності?
- В якому напрямку вона збирається рухатись?
- Як, за допомогою яких ресурсів можуть бути досягнуті цілі організації?

Крім того, процес планування – це не проста послідовність операцій складання планів і не процедура, зміст якої в тому, що одна подія обов'язково мусить статись вслід за іншою.

Процес вимагає великої гнучкості і управлінського мистецтва. Якщо певні моменти процесу не відповідають поставленій перед організацією меті, то їх можна обійти, що неможливо в процедурі. Люди, які приймають участь у процесі планування, не просто виконують належні функції, а діють творчо і здатні до змін характеру дій, якщо того вимагають обставини [1].

На першому етапі планування формулюється головне завдання організації – її місія. Місія визначає мету, цінності та напрями діяльності організації і є основою формулювання стратегічних цілей.

Стратегічні цілі і стратегічні плани є підставою для розробки всього комплексу планів, які розробляються в організації. Організації розробляють багато різних планів. Загалом це стратегічні, тактичні, оперативні.

Стратегічні плани. Стратегічний план – це генеральний план, який містить рішення щодо пріоритетів та послідовностей дій необхідних для досягнення стратегічних цілей. Такі плани розробляє рада директорів та менеджери вищого рівня. Зазвичай, ці плани мають довготривалі перспективи та складаються на термін від 5 років і більше.

Тактичні плани. Тактичний план націлюються на виконання частини стратегічного плану. Такі плани задіюють вищій та середній рівні менеджерів та мають дещо коротші терміни і конкретний об'єкт планування. Складаються на термін 1–5 років.

Стратегія зосереджує увагу на ресурсах, середовищі, місії, тоді як тактика стосується переважно людей та їхньої діяльності.

План одноразового використання розробляють для виконання дій, які не будуть повторюватись у майбутньому.

На відміну від плану одноразового використання, постійний план використовують для діяльності, що повторюється періодично протягом певного проміжку часу. Постійні плани можуть забезпечити підвищення ефективності завдяки деталізації процесу ухвалення рішень [4].

Планування має бути як довгостроковим (рік, квартал, місяць), так і оперативним (тиждень, один день).

Починати треба з довгострокового плану. Для цього необхідно скласти перелік найбільш важливих робіт року, кварталу, місяця, а потім встановити терміни їх початку і закінчення.

До цих робіт належать, такі, які повторюються із року в рік. Наприклад, річний звіт, збори трудового колективу щодо підсумків року та ін. Існує практика складання робочих графіків на один день, тиждень, рідше - декаду чи місяць. Ці графіки дисциплінують не тільки працю самого менеджера, але і

підпорядкованого йому колективу.

Менеджер, який планує свою працю, повинен враховувати час, необхідний для підвищення ділової кваліфікації, рівня політичних і економічних знань, виконання громадських доручень і прийом працівників підприємства зі службових і особистих питань [1].

План має чітко визначати час на роботу з документами, прийом відвідувачів, перебування в структурних підрозділах, участь у зборах акціонерів і трудового колективу, проведення нарад з підлеглими тощо.

Розробка такого плану створює нормальний ритм роботи апарату управління, забезпечує черговість виконання завдань, дає можливість виділити час для творчої роботи, інноваційної діяльності, підвищення кваліфікації. Тут менеджер компетентно і завчасно може займатися постановкою і вирішенням стратегічних питань, продуктивно працювати.

Робочий час керівника поділяється на три частин:

- заплановані справи - 60 %. Виходячи з 8-годинного робочого дня, запланована активність не повинна перевищувати 5-6 год.;
- резерв часу на непередбачені роботи - 20 %;
- резерв часу на творчу діяльність керівника - 20 %.

Отже, співвідношення між плановим часом і резервом має становити 60:40.

Якщо у менеджера немає особистого плану роботи, то в колективі виникає нервова напруга, що призводить до неякісного вирішення завдань, зниження результативності управлінської праці.

Деякі роботи передбачити у плані неможливо. Для цього необхідно проектувати резерв часу на їх виконання, а якщо його буде недостатньо, то зменшувати витрати часу на заплановані роботи, переносити на інший час або доручати їх виконання відповідальному працівнику апарату управління [4].

Планування особистої роботи слід розглядати не тільки як складання її плану. При цьому треба враховувати всі майбутні види робіт, порівнювати необхідний для роботи час з плановим фондом в загальному бюджеті робочого часу.

Після складання плану необхідно проявити уміння і наполегливість у його виконанні, забезпечити необхідний контроль за виконанням планів іншими управлінськими ланками. Контроль виконання плану особистої роботи і завдань виконавцями має бути регулярним і послідовним. Це дисциплінує самого менеджера, а також його підлеглих, сприяє ефективному використанню робочого часу, підвищенню якості управління організацією [2].

Керівнику складно або й неможливо складати конкретні плани на тривалий період, оскільки під впливом непередбачених факторів їх доведеться постійно переглядати. Тому на практиці, як правило, обмежуються розробкою плану особистої роботи на день, тиждень, місяць. [3].

На практиці планування часу полягає у його розподілі за видами робіт. Узагальнений розподіл часу регламентується за допомогою розпорядку робочого дня, який будується з урахуванням розпорядку дня вищого керівництва, періодичності виконання окремих робіт. Слід мати на увазі, що з підвищенням

рівня управлінської діяльності зменшується час, що витрачається на управління основною діяльністю, і збільшується - на адміністративну, організаційну роботу, представництво, розв'язання соціальних проблем.

У діяльності менеджерів різних підприємств багато особливостей. Тому менеджер повинен самостійно, відповідно до особливостей робіт, згрупувати їх за видами на підставі тих чи інших ознак. Це необхідно для обліку витрат часу за видами діяльності, аналізу планування власної роботи.

Для планування власної роботи недостатньо мати перелік робіт неможливо знати і їх фактичну тривалість, на основі якої можна встановити терміни початку і закінчення робіт і взаємно пов'язувати їх.

Для цього треба проводити спеціальні спостереження, вивчати власні витрати часу протягом робочого дня. При цьому лише облік усіх робіт може дати повну картину навантаження менеджера.

Способи і форми обліку залежать від його цілей. Так, для удосконалення організації праці менеджера доцільно проводити самофотографування як робочого, так і вільного часу. Але сам облік нічого не вартий без систематичного аналізу. Саме дані аналізу дають можливість оцінити рівень організації часу керівника [1].

*Рис. 1. Методи планування роботи менеджера
Джерело: створено автором на основі [5]*

Визначити пріоритетність – означає прийняти рішення про те, яким із завдань слід надати першочергового, а яким другорядного значення [3].

Усі справи виконати неможливо. Визначення пріоритетності є настільки звичайною справою, що часто виконується несистематично і навіть несвідомо.

Визначення пріоритетності завдань дає змогу менеджеру:

- працювати тільки над дійсно важливими і необхідними завданнями;
- концентрувати увагу на виконанні тільки одного завдання;
- вилучити справи, які можуть виконати інші;
- наприкінці планового періоду закінчити розв'язання найважливіших питань;
- не залишати невиконаними посильні завдання [2].

Ефективність адміністративного менеджменту може бути не тільки економічною, але й соціальною, соціально-економічною, політичною, соціально-психологічною.

Визначення ефективності адміністративного менеджменту базується на зіставленні результатів із витратами, пов'язаними з їх досягненням.

Ефективність адміністративного менеджменту – це результат, зіставлений із затратами на його досягнення (вони включають не лише прямі витрати на систему управління, а й витрати на реалізацію управлінських рішень).

Висновки: У даній статті було досліджено, що планування в діяльності менеджера є особливою складовою що, сприяє досягненню успіху в сучасному управлінні. Цей процес визначає напрямок розвитку організації, встановлює конкретні цілі та шляхи їх досягнення, дозволяючи менеджерам ефективно розподіляти ресурси та координувати дії співробітників.

Важливо відзначити, що успішне планування вимагає постійного моніторингу, та адаптації, щоб створити основу для ефективного контролю та виконувати стратегічні завдання за виконання планів та досягнення результатів, що дозволяє організації постійно підтримувати свою конкурентоспроможність, аби конкурувати та розвиватись в сучасному світі.

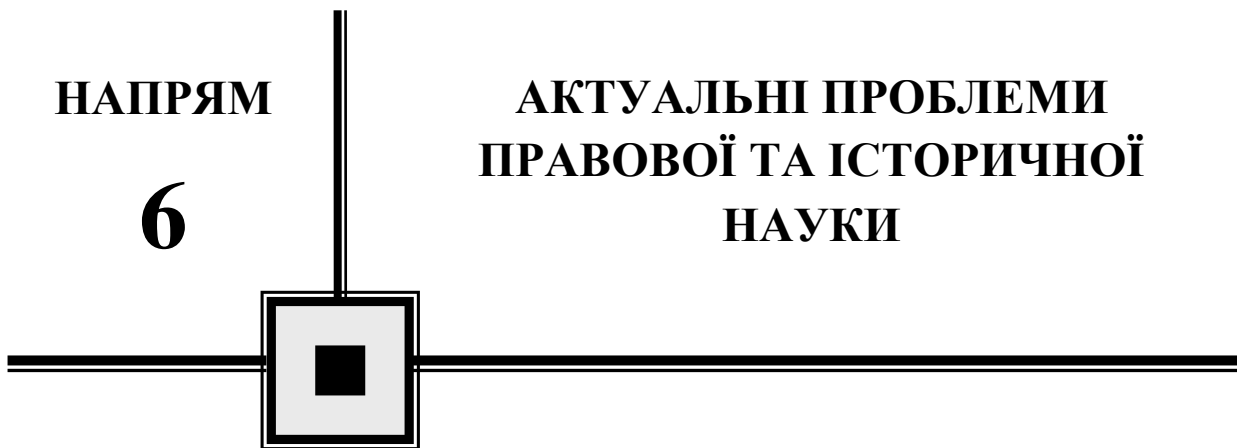
Список використаних джерел:

1. Нечаюк Л.І., Телеш Н.О. Готельно ресторанний бізнес. Менеджмент. URL: https://tourlib.net/books_ukr 7.1С (дата звернення: 20.04.2024).
2. Виноградський М. Організація праці менеджера URL: <https://work/osoblivosti-planuvannja-osobistoi-pr/> 516 С (дата звернення: 20.04.2024).
3. Лазоренко Т.В., Пермінова С.О. «Менеджмент і бізнес адміністрування» URL <https://server/api/core/bitstreams/> 6.2, 58С (дата звернення: 20.04.2024).
4. Кеннеді Д. Жорсткий тайм-менеджмент. URL <https://http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/> 199с (дата звернення: 10.04.2024).

НАПРЯМ

6

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ
НАУКИ

Вікторія ДАНЧЕВСЬКА*
студентка 3 курсу Право,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ІНВЕСТУВАННЯ: ВІД
КРИПТОВАЛЮТ ДО СОЦІАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Анотація.. У статті досліджено сучасні підходи до аналізу криптовалют як фінансових активів для банків. Визначено поняття та зміст терміну "криптовалюта" та «блокчейн», надано критичну оцінку щодо принципів існування, перспектив поширення і механізмів регулювання ринків криптовалют. Проаналізовано ринкову капіталізацію та структуру ринку криптовалют. Висвітлено основні відмінності між ринком криптовалют і звичайними ринками товарів і послуг у капіталістичній економічній системі. Зроблено висновок про можливості використання криптовалют як фінансових активів для інвестицій банками.

Abstract. The article examines modern approaches to the analysis of cryptocurrencies as financial assets for banks. The concept and meaning of the terms "cryptocurrency" and "blockchain" are defined, a critical assessment is given of the principles of existence, prospects of distribution and mechanisms of regulation of cryptocurrency markets. The market capitalization and structure of the cryptocurrency market are analyzed. The main differences between the cryptocurrency market and ordinary markets of goods and services in the capitalist economic system are highlighted. A conclusion was made about the possibilities of using cryptocurrencies as financial assets for investments by banks. Critical assessment is given of the principles of existence, prospects of distribution and mechanisms of regulation.

* Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ Таміла МАНЬГОРА

Постановка проблеми. Дослідження охоплює широкий спектр стратегій інвестування, включаючи традиційні інвестиції, такі як акції та облігації, а також нові форми, такі як криптовалюти та соціальні інвестиції, які спрямовані на досягнення соціальних або екологічних цілей, разом із фінансовими.

Під час світової фінансової кризи 2008–2009 років система грошового обігу проявила надзвичайну нестабільність. Довіра до американського долара зазнала ослаблення, і в суспільстві з'явилися думки про створення нових валют, зокрема регіональних.

На той час була розроблена пірингова платіжна система Bitcoin, створена Сатоші Накамото, що вперше використовувала термін "криптовалюта". Термін "криптовалюта" вперше був вжитий у 1998 році в дослідженні японця Вей Дая, який розглядав її як нову альтернативну систему розрахунків. Прошло десять років з виникнення першої справжньої криптовалюти, і хоча з'явилися сотні інших, світова увага припала на них лише наприкінці 2015 року. В цей період інвестиційний вибух призвів до збільшення капіталізації ринку криптовалют у десятки разів. Хоча думки економістів про ринок криптовалют були скептичними, нові умови вже не дозволяють ігнорувати його вплив на світову фінансову систему. Світ постійно змінюється і вимагає від учасників адаптивності, що робить дослідження поняття "криптовалюта" та її можливостей як фінансового активу для інвестування дуже актуальним [1, ст 26].

Виклад основно матеріалу. Економічний розвиток цивілізацій і окремих країн нерозривно пов'язаний з розвитком та впровадженням нових правил, інструментів та підходів у сфері економіки.

У сучасному капіталістичному світі конкуренція та боротьба за споживача спонукають до постійного створення нових технологій. Підвищення темпів економічного зростання, фінансовий розвиток та розширення торгівлі вимагають від учасників ринку постійного адаптування до змін.

Це підкреслює важливість знань та досвіду в секторах, що користуються великим попитом, таких як криптовалюти. Ростуть співпраця світових компаній з біржами криптовалют та прийняття оплати в цифрових активах, що свідчить про їхню значущість як засобу обміну.

Швидке поширення криптовалют тісно пов'язане з суспільними настроями, що робить цю сферу цікавою для наукових досліджень, особливо в Україні, де вона має значний розвиток порівняно з іншими країнами.

Знамените видання "Forbes" описує криптовалюту як електронні гроші, що базуються на технології блокчейн. "Investopedia" розглядає її як форму цифрового активу, розподілену між багатьма комп'ютерами. "Kaspersky" визначає криптовалюту як будь-яку цифрову або віртуальну валюту, що використовує криптографію для захисту транзакцій. "Cambridge Dictionary" розуміє криптовалюту як цифрову валюту, створену загальнодоступною мережею і використовуючу криптографію для забезпечення безпечних операцій. Етимологія терміну "криптовалюта" досить проста. Слово "крипто" походить від давньогрецького "критс", що означає "прихований", а "валюта" –

грошова одиниця, що використовується для вимірювання вартості товару. Українською "криптовалюта" перекладається як "прихована валюта", оскільки анонімність є однією з основних рис криптовалют.

Далі, автор зазначає, що електронні гроші є формою валюти, доступною лише у цифровій або електронній формі, і стають невід'ємною складовою сучасного світу, зокрема глобальної економічної системи. Криптовалюти, як специфічні форми електронних грошей, розвиваються паралельно з етапами становлення електронних грошей.

В сучасному медіа-просторі та інтернет-виданнях часто згадується поняття "блокчейн", яке може викликати плутанину. Дебаджані Моханті розглядає блокчейн як технологію, що поєднує реєстр і розумні контракти, де транзакції додаються без можливості зміни.

Блокчейн використовує реєстр, в який дані можуть додаватись лише послідовно, з відкритим доступом до інформації та хешами транзакцій. "Розумний контракт" - це цифровий протокол, який перевіряє або забезпечує виконання правил фізичного контракту і був вперше введений криптографом Ніком Сабо у 1996 році, але набув популярності з появою блокчейну [4,ст 69].

У свої початкові періоди, блокчейн служив переважно для відстеження та обробки криптовалют, особливо біткоїнів. Проте з часом ця технологія вдосконалилася і почала застосовуватися в інших сферах бізнесу й фінансів. Завдяки своїй простоті, блокчейн дозволив створювати різноманітні приватні та відкриті варіації, що зумовило широке використання цього механізму у багатьох компаніях.

Отже, в сучасний час технологія блокчейн є дуже актуальною для всього світу. Сфера криптовалют постійно розвивається і може пройти ще багато стадій розвитку. Також важливо розрізняти функціональність криптовалют. Зараз двома основними функціями є інвестиція і засіб платежу.

Багато людей розглядають криптовалюту як інвестицію, вкладаючи гроші з надією на збільшення їх вартості. Проте, існують противники цієї ідеї, такі як Уоррен Баффет, який стверджує, що біткоїн не є вартою інвестиції через відсутність генерації вартості. Порівнюючи зі звичайними акціями, біткоїн не має такої ж справжньої вартості.

Зростання цифрових активів у другому десятиріччі 21 століття було викликано швидким розвитком інновацій та технологій, що призвело до зменшення значення готівки на користь банківських карток та електронних грошей.

Цей процес потребував регулювання, але в разі криптовалют це було складніше, особливо з урахуванням реєстру операцій. Ринок криптовалют можна розглядати як повноцінний ринок з власними особливостями, такими як права власності та підпорядкування законам попиту і пропозиції. Цей ринок функціонує за допомогою криптовалютних бірж, де здійснюються операції купівлі та продажу з відповідною комісією.

Стабільність ринку криптовалют є великою проблемою через його чутливість до фінансових та економічних криз.

Як було відзначено, ринок криптовалют має свої недоліки, які державним

регуляторам потрібно мінімізувати для збереження соціальної, економічної та фінансової стабільності. Однак, багато моніторингових органів країн підходять до цієї проблеми досить обережно, оскільки регулювання і моніторинг крипторинку вимагають значних зусиль, щоб не пошкодити ринок і не позбавити його переваг, що приваблюють користувачів.

Крім того, анонімність і можливість створення необмеженої кількості електронних гаманців зроблюють ідентифікацію учасників ринку складнішою, що може сприяти нелегальним транзакціям.

Питання про майбутнє криптовалют та їх поширення є одним із найбільш важливих сьогодні. У світі і в різних суспільствах і громадах існують різні точки зору на цю тему.

У розгляді майбутніх перспектив криптовалют важливо враховувати їх інноваційний характер, який визначає їх початковий успіх. Проте, для подальшого розвитку цієї галузі значну роль відіграють також державне регулювання та соціальні настрої суспільства.

Кожен день кількість різноманітних криптовалют у світі зростає, відображаючи постійний інтерес до ринку криптовалют. У лютому 2022 року було понад 10 000 видів криптовалют, що в порівнянні з 9 роками тому становить майже в 150 разів більше.

Проте успішними є лише 20 криптовалют, які забезпечують 90% ринкової капіталізації. Важливо враховувати, що цей показник не є кумулятивним і відображає лише активну кількість ринкових пропозицій. Загальна ринкова капіталізація всіх криптовалют станом на квітень складала близько 2 трлн. доларів, з яких 700 млрд. доларів припадало на Біткоїн. Географічний фактор відіграє значну роль у поширенні криптовалютного ринку, оскільки кожна країна та громада сприймають цей новий явище по-різному. Рівень прийняття криптовалют в конкретній країні залежить від різноманітних факторів, таких як населення, що користується криптовалютами, що в основному залежить від загального рівня конкурентоспроможності країни.

Згідно з Глобальним індексом конкурентоспроможності, ці фактори можна розділити на чотири групи: сприятливе середовище (інституції, інфраструктура, інформаційно-комунікаційні технології), ринки (товарний, фінансовий, ринок праці, розмір ринку), людський капітал (здоров'я, навички) та інноваційна екосистема (динамічність та інноваційна здатність бізнесу).

Ми досліджуватимемо вплив певних показників з цих груп, щоб з'ясувати кореляцію між незалежними та залежною змінними.

Для оцінки перспектив розвитку криптовалютної сфери в світі ми відібрали показники, що пов'язані з індустрією. Проте не аналізували показники, що безпосередньо впливають на розвиток, такі як державні регуляції щодо криптовалютного ринку, оскільки їх вплив на цю сферу очевидний навіть без аналізу.

У лютому 2022 року Верховна Рада України прийняла закон "Про віртуальні активи", який отримав підпис президента у березні того ж року. Це рішення має важливе значення для України, оскільки вплине на розвиток

криптовалютного ринку та цифрових активів у країні. Як це вплине на інвесторів та пересічних громадян, залежить від реалізації закону та його впровадження в життя. Ринок криптовалют та цифрових активів в Україні розвивався з 2014 року, але був супроводжений недовірою до банківської системи та нестабільністю гривні [2,ст 15].

Таким чином, у 2014 році Центральний Банк України офіційно визнавав криптовалюту як не легальні, але й не заборонені, вважаючи Bitcoin "грошовим сурогатом" без реального підґрунтя вартості.

Використання криптовалют як засобу платежу має перспективу на майбутнє, хоча їх волатильність і відсутність підґрунтя в економічних активах робить їхню інвестиційну функцію спірною. Науковий аналіз вказує на те, що різні показники, такі як незалежність суду, свобода преси, рівень інфляції, доступність венчурного капіталу та інші, мають значний вплив на поширення криптовалют серед населення країни [1,ст 28].

Висновок. Таким чином, можна зробити висновок, що у цьому дослідженні було висвітлено основні відмінності між ринком криптовалют і звичайними ринками товарів і послуг у капіталістичній економічній системі. Це підтверджує тезу про те, що при відсутності значних змін у державному регулюванні в окремих країнах, ринок криптовалют має потенціал для глобального розвитку, оскільки більшість країн мають відкриту економіку.

Криптовалюти можуть бути використані банками як фінансові активи для інвестицій, проте їх потенційність та ризики потребують ретельного аналізу. Банки можуть використовувати криптовалюту для диверсифікації портфеля, але потребують ефективного управління ризиками, враховуючи волатильність ринку та правові обмеження. Крім того, регуляторні аспекти та забезпечення безпеки також потребують уваги.

Список використаних джерел:

1. Онищенко Ю.І., Капсамун С.Ю., 2019 р. Криптовалюта як фінансовий актив для інвестування банками. *Стаття*. Ст.25-29 /URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/25_2_2019ua/7.pdf
2. Індекс інфляції в Україні, Міністерство Фінансів України. /URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>
3. Архів валютних курсів, Міністерство Фінансів України /URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/exchange/archive/nbu/>
4. Мандрик В.О., Гуль І.Г., Мороз В.П. Сучасні тенденції та перспективи використання криптовалют: досвід для України. Причорноморські економічні студії. 2019. Ст. 67–72 /URL: http://bses.in.ua/journals/2019/39_2_2019.pdf

Софія ІВАШКОВСЬКА*
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ У ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИНАХ

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню реалізації права на судовий захист через поняття «механізм» як цілісну систему, для функціонування якої необхідна сукупність певних умов. Сформульовано визначення поняття «механізм реалізації права на судовий захист у господарських відносинах» на основі аналізу загальнотеоретичних уявлень та розумінь правового механізму, а також доопрацьовано теоретико- правові підходи до визначення умов функціонування та структури механізму реалізації права на судовий захист в господарських відносинах.*

***Abstract.** The article is devoted to the study of the realization of the right to judicial protection through the prism of the concept of “mechanism”, as an integral system for the functioning of which a set of certain conditions is necessary. The definition of the concept of the mechanism of realization of the right to judicial protection in economic relations is formulated on the basis of the analysis of general theoretical ideas and understanding of the legal mechanism, and a provision is developed to improve the conditions of its action by finalizing the theoretical and legal approaches to the definition of the concept, conditions of functioning and structure of the mechanism of realization of the right to judicial protection in economic relations.*

Вступ. У зв'язку зі зростаючими викликами, спричиненими російською агресією, суспільні відносини в Україні претерпівають значні трансформації та вимагають серйозних реформ у всіх сферах національної економіки. Це призводить до необхідності вдосконалення нормативно- правового регулювання та узгодження його з європейськими стандартами. Зокрема, на передній план виступає питання забезпечення належного захисту прав та інтересів учасників економічних відносин. Для досягнення цієї мети необхідно розглянути теоретико-правові підходи до визначення понять, умов функціонування та структури механізму реалізації права на судовий захист у господарських відносинах.

Застосування загального механізму правового регулювання спрямовано на відновлення порушених, невизнаних або оспорюваних прав у господарських відносинах та створення умов для ефективного судового захисту.

З метою покращення процесуально-правового механізму захисту прав

---

* Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ Таміла МАНЬГОРА

було прийнято ряд законодавчих актів, зокрема Закон України № 2147-VIII "Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України", що вперше закріпив верховенство права як засаду господарського судочинства.

Науковці відмічають позитивні риси цієї редакції кодексу, які відповідають міжнародно-правовим стандартам.

Однак, на жаль, сьогодні є актуальними проблеми умов реалізації права на судовий захист, що часто призводять до неефективного судового процесу та невдачі у досягненні мети захисту. Це свідчить про необхідність подальшого вивчення та вдосконалення механізму захисту прав через призму його системної природи та умов функціонування.

Виклад основного матеріалу. Для розуміння механізму реалізації права на судовий захист у господарських відносинах слід спочатку розглянути загальноправові концепції та уявлення щодо механізму правового регулювання.

Це питання привертало увагу теоретиків права протягом тривалого часу.

Механізм правового регулювання визначається як система правових засобів, способів та форм, які перетворюють нормативність права в упорядкованість суспільних відносин, задовольняють інтереси суб'єктів права та встановлюють правопорядок. Він складається з принципів права, норм права, нетипових правових розпоряджень, правовідносин, суб'єктивних юридичних прав і обов'язків, а також актів безпосередньої реалізації прав і обов'язків, а також актів застосування норм права [1].

Необхідно розрізняти правове регулювання від правового впливу, оскільки хоча сенси цих понять частково співпадають, вони не є тотожними.

Правовий вплив включає в себе весь процес впливу права на суспільне життя, тоді як правове регулювання це форма владного юридичного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення і забезпечення.

У науковій літературі існують різні підходи до визначення механізму правового регулювання та його відношення до інших понять. Наприклад, деякі автори розглядають механізм правового регулювання як синонім поняття "механізм захисту прав людини".

Інші вважають, що поняття "механізм правового регулювання", "юридичний механізм" та "механізм реалізації норми права" можуть використовуватися як синоніми, хоча кожне має свої відтінки значень [2].

З урахуванням загальновизнаних елементів механізму правового регулювання, реалізація права на судовий захист вважається проміжною ланкою між суб'єктивним правом на судовий захист, яким користується особа, коли вирішує захищати своє порушене право в судовому порядку, і застосуванням права, яке виконується судом при отриманні звернення.

Створення правового механізму реалізації права на судовий захист є реалізацією правоохоронної функції держави.

Важливо зауважити, що право на судовий захист, хоч і гарантується наявністю відповідних юридичних норм та функціонуванням судової системи, вимагає наявності факту порушення, невизнання або оспорення права, а також волевиявлення особи звернутися за судовим захистом.

Отже, державне забезпечення права на судовий захист та його реалізація -

це різні аспекти. Реалізація права на судовий захист може розглядатися як складова частина державно-правового механізму забезпечення права на судовий захист [3].

Зважаючи на складність та комплексність юридичної природи реалізації права на судовий захист, важливо розглянути це поняття через призму "правового механізму", що дозволить надати більш повну характеристику реалізації цього права у взаємодії з іншими матеріальними та процесуальними категоріями.

Термін "механізм" за словниковим тлумаченням визначається як внутрішня структура, система або сукупність станів і процесів, які утворюють певне явище. Залежно від сфери застосування, механізм реалізації права на судовий захист може розрізнятися нормами матеріального та процесуального права, що застосовуються.

Наприклад, О.В. Лавринович виділяє структурні елементи реалізації державно-правового механізму захисту конституційних прав та свобод людини [4].

Загальне право на судовий захист функціонує через систему взаємодіючих дій уповноважених суб'єктів, таких як звернення до суду за захистом, проведення судового процесу, винесення судового рішення та його виконання. Механізм реалізації права на судовий захист працює за допомогою сукупності матеріальних та процесуальних юридичних засобів.

Це поняття широко використовується у юридичній науці для позначення взаємодії частин цілого. Як відзначає Т.Г. Альберда, правовий механізм є системним комплексом взаємопов'язаних правових інструментів, що діють як єдина система.

Ця точка зору підтримується І.М. Курашовою, яка зауважує, що правовий механізм відображає логіку правового регулювання та має системний характер [5].

Розглядаючи механізм реалізації права на судовий захист у господарських відносинах, важливо враховувати особливості правової природи цих відносин, які відрізняють їх від цивільних, адміністративних та інших правовідносин і визначають специфіку дії механізму реалізації права на судовий захист.

Господарські правовідносини виникають у зв'язку з організацією та безпосереднім здійсненням господарської діяльності, де реалізуються як приватні, так і публічні інтереси.

Оскільки господарська діяльність має яскраво виражений економічний характер, здебільшого саме в цій сфері виникають спірні відносини, пов'язані з порушенням, невизнанням або оспорюванням прав, свобод чи інтересів. Отримання судового захисту включає провадження у справі, ухвалення судом рішення та забезпечення його реального виконання [6].

Функціонування механізму реалізації права на судовий захист у господарських відносинах має за мету забезпечення умов та можливостей для звернення за судовим захистом та його отримання у разі порушення, невизнання або оспорювання прав і законних інтересів учасників господарських відносин, що визначаються нормами законодавства.

Господарська діяльність може здійснюватися з метою одержання прибутку (комерційна господарська діяльність – підприємництво), або не переслідувати таку мету (некомерційна господарська діяльність), проте, у будь-якому випадку їй властива вартісна оцінка та інші економічні характеристики, тому при зверненні за судовим захистом, саме економічне підґрунтя господарських відносин прямо чи опосередковано утворює матеріально-правову вимогу та визначає спосіб захисту.

Реалізація права на звернення за судовим захистом у господарських відносинах починається з дотримання вимог процесуального закону до форми та змісту звернення, належних суб'єктів звернення та правильно визначеної судової юрисдикції. У теорії процесуального права зазначені фактори прийнято розглядати як передумови реалізації права на судовий захист, які дозволяють особі ініціювати судовий розгляд, а суду - відкрити провадження, здебільшого поділяючи їх на матеріальні та процесуальні [7].

Розглядаючи правові умови реалізації права на судовий захист у господарських відносинах, слід враховувати положення моністичної теорії, яка розуміє позов як поєднання матеріальної та процесуальної сторони.

Згідно з В.І. Тертишніковим, позов - це звернення до суду з матеріально-правовою вимогою щодо поновлення порушеного права. Інші автори, зокрема О.А. Логінов та О.О. Штефан, також розглядають позов як матеріально-правову вимогу до відповідача щодо захисту порушеного, оспорюваного чи невизнаного права або інтересу, яка розглядається у визначеному законом процесуальному порядку.

Матеріально-правові умови реалізації права на судовий захист у господарських відносинах включають дотримання вимог щодо позовної давності, необхідний обсяг дієздатності суб'єкта звернення за судовим захистом та визначений в заяві спосіб захисту. Процесуальні умови включають наявність процесуального закону, порядок звернення за судовим захистом, а також процесуальний порядок розгляду справи судом та можливість примусового виконання рішення [13].

Ці умови забезпечують дію механізму реалізації права на судовий захист у господарських відносинах. Для успішної реалізації цього права також важливо мати матеріальні правомочності. Недостатність таких правомочностей може перешкодити реалізації права на судовий захист, як показує судова практика. Наприклад, у справі № 923/1283/16 позивач не надав доказів належних правомочностей на спірний об'єкт, що призвело до відмови у задоволенні позову. Такі ситуації підтверджують важливість матеріальних правомочностей для успішної реалізації права на судовий захист у господарських відносинах.

Під час вирішення спорів у судах враховується, що чинне матеріальне законодавство не передбачає визнання у судовому порядку права власності на об'єкти, якщо вони не введені в експлуатацію. Згідно зі статтею 331 Цивільного кодексу України, право власності на новозбудоване нерухоме майно виникає з моменту завершення будівництва [15].

Наприклад, Західний апеляційний господарський суд у своїй постанові від 26 листопада 2020 року у справі № 5015/6070/1 відмовив у задоволенні позову,

оскільки позивач не зміг підтвердити своє право власності на спірне нерухоме майно. Правочини, які позивач посилається як підставу набуття права власності на це майно, не відповідали вимогам законодавства, оскільки особи, які проводили ці правочини, не мали на це права [17].

Висновки. Механізм виконання права на судовий захист у господарських відносинах можна розглядати як комплекс матеріальних та процесуальних юридичних засобів, які забезпечують перетворення норм права в упорядкованість господарських відносин, здійснення права на звернення до суду для отримання захисту та надання самого судового захисту.

Згідно з судовою практикою, проблема відсутності необхідних матеріальних правових підстав у позивача часто виявляється на етапі апеляційного або касаційного розгляду рішення господарського суду першої інстанції та має системний характер.

Оскільки спірні господарські відносини переважно мають економічний характер, доцільно, крім перевірки дотримання вимог щодо позовної давності та необхідної дієздатності суб'єкта, перевіряти наявність необхідних матеріальних правових підстав у суб'єкта, що звертається за судовим захистом, на етапі подання позовної заяви.

Додавання до пункту 1 статті 164 Господарського процесуального кодексу України вимоги про подання документів, що підтверджують правомочності власника, разом із доказами порушення цього права суб'єктом, що звертається за судовим захистом, сприяло б, на нашу думку, забезпеченню ефективності механізму реалізації права на судовий захист у господарських відносинах.

У той же час, перспективними варто визнати подальші наукові дослідження структури механізму реалізації права на судовий захист у господарських відносинах та шляхів його удосконалення.

Список використаних джерел:

1. Беяневич В.Е., Беяневич О.А. Наукові висновки щодо застосування норм права та судова практика Верховного Суду 2018-2020 років. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 460 с.
2. Господарський процес: навч. посіб. / В.А. Кройтор та ін.; за ред. В.А. Кройтора. Харків, 2020. 328 с.
3. Беяневич В.Е., Беяневич О.А. Наукові висновки щодо застосування норм права та судова практика Верховного Суду 2018-2020 років. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 460 с.
4. Господарський процес: навч. посіб. / В.А. Кройтор та ін.; за ред. В.А. Кройтора. Харків, 2020. 328 с.
5. Кельман С.М., Мурашин О.Г. Загальна теорія держави і права: Підручник. Київ: Кондор, 2008. 477 с.
6. Марчук В.М., Николаєва Л.В. Нариси теорії права : Навчальний посібник. Київ: Книга, 2004. 376 с.
7. Калюжний Р.А., Атаманчук І.В. Розвиток процесуального права України. Київ: «МП Леся», 2015. 188 с. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2023 183
8. Штефан А. Механізм доказування в юридичній конструкції права на судовий захист. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2015. № 2. С. 50–57.
9. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : Підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.

Ірина КУЧЕРУК*
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна

РОЛЬ ТА ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ

***Анотація.** У статті досліджується роль і вплив міжнародних правозахисних організацій у сфері захисту прав людини. Шляхом аналізу діяльності таких організацій, як ООН, Рада Європи, Міжамериканська Комісія з прав людини та інші, а також додатково розглядаються їхні зусилля у забезпеченні дотримання прав людини на міжнародному рівні. Також висвітлено аналіз впливу міжнародного правого захисту на формування та зміцнення міжнародних стандартів у галузі прав людини, а також його роль у побудові глобального правового порядку.*

***Abstract.** The article examines the role and influence of international human rights organizations in the field of human rights protection. By analyzing the activities of such organizations as the United Nations, the Council of Europe, the Inter-American Commission on Human Rights, and others, their efforts to ensure support for human rights at the international level are additionally considered. The analysis of the influence of international human rights protection on the formation and strengthening of international standards in the field of human rights, as well as its role in the construction of the global legal order, is also highlighted.*

Вступ. У сучасному світі питання захисту прав людини викликає все більше уваги та зацікавленості з боку міжнародної спільноти. Міжнародні правозахисні організації відіграють ключову роль у цьому процесі, ставши важливими захисниками загальноновизнаних прав та свобод кожної людини незалежно від її походження, статі, віросповідання чи політичних переконань.

Аналіз ролі цих організацій допоможе зрозуміти, як вони сприяють утвердженню та захисту прав людини на міжнародному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Права людини, які закріплені у діючих міжнародно-правових договорах, є результатом довготривалого історичного розвитку суспільно-політичної думки, поступового формування стандартів, що стали нормою життя сучасного демократичного суспільства. Пошук універсальної моделі взаємовідносин індивіда та влади тривав тисячоліттями, ідеї демократії, прав людини та принципу громадянства виникли у V–VI століттях до н.е. у стародавніх грецьких полісах.

---

* Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ Таміла МАНЬГОРА

Мислителі того часу (Платон, Протагор, Сократ, Аристотель, Перикл) уперше відзначили тісну взаємодію прав людини та панування закону у суспільстві та визначили напрямки і форми розвитку державності на шляху до свободи та гуманізму.

На доктринальному рівні існують різноманітні концепції прав людини: природно-правова, позитивістська, соціалістична, теологічна та універсальна концепція міждержавного співробітництва у галузі прав людини.

У кінці ХХ століття міжнародне співтовариство стало свідком значних зрушень у способах захисту прав людини. Ці зміни були приведені до життя через активну діяльність міжнародних правозахисних організацій, які забезпечують моніторинг, допомогу та захист прав людини в усьому світі [1]. Правозахисні організації — це особливий вид недержавних організацій, діяльність яких спрямована на утвердження й захист прав і свобод людини, ефективний контроль за їхнім дотриманням державою, її органами і посадовими особами.

Правозахисні організації сприяють зменшенню організованого насильства, здійснюваного державою. Для цього вони працюють одночасно в трьох напрямках:

- 1 - захист прав людини в конкретних випадках, громадські розслідування фактів порушень прав людини державними органами;
- 2 - поширення інформації про права людини, правове виховання;
- 3 - аналіз стану з правами людини.

Усі три напрямки тісно взаємозалежні, робота тільки в одному із трьох напрямків, не може бути ефективною.

Аналіз стану з правами людини передбачає аналіз законодавства, судової й адміністративної практики, їхньої відповідності нормам міжнародного права, спостереження за законодавчим процесом, ініціювання необхідних змін у законодавстві і правозастосовчій практиці.

Основні положення діяльності правозахисних організацій включають:

Захист прав і свобод людини: правозахисні організації працюють на захист прав і свобод людини, включаючи політичні, соціальні, економічні та культурні права.

Моніторинг порушень прав: вони ведуть моніторинг ситуації з прав людини в країні або регіоні, виявляючи та документуючи порушення.

Публічний тиск і адвокація: правозахисні організації здійснюють публічний тиск на уряди та інші владні структури для запобігання порушенням прав і застосування необхідних заходів для їх захисту.

Юридична допомога: вони надають юридичну допомогу людям, чий права були порушені, включаючи консультації, підтримку у судових справах та захист у суді.

Освіта та інформаційна робота: правозахисні організації проводять освітні кампанії та інформаційні заходи з метою підвищення свідомості суспільства про права людини.

Міжнародна співпраця: вони співпрацюють з міжнародними

правозахисними організаціями, міжнародними механізмами захисту прав людини та іншими партнерами для захисту прав людини на світовому рівні.

Робота з уразливими групами: правозахисні організації зосереджують увагу на захисті прав уразливих груп населення, таких як діти, жінки, мігранти, особи з інвалідністю та інші.

Ці положення можуть відрізнятись в залежності від конкретних цілей та завдань кожної окремої правозахисної організації.

Також варто зауважити, що міжнародні правозахисні організації відіграють важливу роль у захисті вразливих категорій населення, таких як діти, жінки, інваліди та інші. Вони виступають за визнання та захист прав цих груп на міжнародному рівні та сприяють створенню механізмів, що гарантують їхнє дотримання на рівні країн та громадянського суспільства.

Один з основних принципів, на який спираються міжнародні правозахисні організації у захисті вразливих груп, - це принцип недискримінації. Вони активно борються проти будь-якої форми дискримінації на підставі статі, віку, інвалідності або будь-яких інших ознак. Міжнародні правозахисні організації також ставлять перед собою завдання забезпечити рівні можливості та доступ до основних прав для всіх груп населення.

Для досягнення цих цілей важливо розвивати системний підхід до захисту прав вразливих груп. Це означає не лише прийняття відповідної законодавчої бази, яка гарантує права цих груп, але й реалізацію соціально- економічних заходів, спрямованих на зменшення соціальних нерівностей та поліпшення умов їхнього життя. Міжнародні правозахисні організації сприяють цьому, надаючи експертну підтримку у розробці та впровадженні ефективних програм та проектів.

Говорячи про основні права правозахисних організацій, варто зазначити, що вони мають право на:

1. вільний доступ до всіх документів, включаючи документи, що зберігаються державними органами й архівами, які необхідні для належного розслідування заяви і право знімати з них копії, якщо викладена в цих документах інформація не містить державної або іншої, що охороняється законом, таємниці, право одержувати письмові або усні роз'яснення від усіх осіб (у тому числі державних посадових осіб і службовців), що можуть мати інформацію про дане порушення або в інший спосіб надати допомогу у розслідуванні;

2. проводити розслідування заяви на місці, включаючи камери попереднього затримання, місця попереднього ув'язнення, установи виконання покарань, військові частини, психіатричні лікарні, інтернати та інші місця тимчасового обмеження свободи людини;

3. здійснювати інші дії, необхідні для проведення належної перевірки заяви, які не суперечать законодавству; право виносити рекомендації державним органам за результатами розслідування й оцінювати дії державних і недержавних органів у цій галузі;

4. право на вільний доступ до законотворчої роботи: право одержувати проекти законів від Комітетів парламенту, право брати участь в обговоренні

законопроектів на засіданнях Комітетів, право звертатися до суб'єктів законодавчої ініціативи;

5. право на участь у розробці державних програм, що стосуються викладання і досліджень у сфері прав людини, і їхньої реалізації в школах, вузах та в інших інституціях з фахової підготовки державних службовців; право бути присутніми у судових засіданнях і засіданнях інших державних органів із питань захисту прав і свобод людини, право мати доступ до протоколів таких засідань і знімати з них копії;

6. право на одержання офіційних доповідей, що держава повинна направляти органам і комітетам ООН, ОБСЄ, Ради Європи й інших міжнародних організацій;

7. право передавати зібрану інформацію про порушення прав людини, власні аналітичні матеріали органам влади, засобам масової інформації, а також міжнародним організаціям, якщо ця інформація не містить відомостей, що становлять державну або іншу, що охороняється законом, таємницю [2].

Під терміном “механізми міжнародного захисту прав людини” розуміють систему міжнародних органів, що діють з метою здійснення міжнародних стандартів прав і свобод людини чи їх відновлення у випадку порушення.

Конвенції, пакти і хартії, основним предметом яких є захист прав людини, породжені післявоєнним світовим ладом, коли люди й уряди шукали будь-яких засобів запобігти новій війні. Одним з таких засобів стало формування нової галузі міжнародного права – міжнародного права захисту прав людини [3].

Я хотіла б зауважити, що в умовах сьогодення, від початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну міжнародна спільнота демонструє потужну підтримку нашої держави в документуванні та розслідуванні воєнних злочинів та злочинів проти людяності.

ЄС активно сприяє якісному розслідуванню. Міністри юстиції країн-членів ЄС забезпечують запити Генерального прокурора України щодо надання експертної підтримки, обладнання для безпечного зберігання доказів, проведення судово-медичної експертизи, налагодження захищених ліній комунікації та навчання для слідчих. Надалі ЄС планує спрямувати інші слідчі групи, які працюватимуть спільно з Генеральною прокуратурою України на місцях імовірних злочинів рф.

Тож, у світлі активної підтримки з боку Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки, а також ухвалення рішень Латвією та Естонією про визнання дій російських військ проти українського народу, стає очевидним, що міжнародні партнери активно займаються збиранням доказів воєнних злочинів та злочинів проти людяності в Україні.

Важливу роль у цьому процесі відіграють і міжнародні неурядові правозахисні організації, які мають досвід у фіксації доказів міжнародно-правових порушень для подання їх до Міжнародного кримінального суду [4].

Усі люди є рівними перед законом. Сучасна демократична система має на меті допомогти людині у вирішенні її проблем.

Поняття демократії та правової держави залежить від розуміння співвідношення прав та свобод людини й державної влади. Права й

відповідальність за них – це стратегічний конституційний пріоритет України. Конституція України проголосила утвердження прав і свобод людини головним обов'язком держави. Людина повинна реалізувати свої права, а держава гарантувати їхній захист. Держава повинна захищати та відстоювати права своїх громадян. Суд має гарантувати дотримання закону й виносити рішення згідно з Конституцією.

Важливою функцією Європейського суду з прав людини є забезпечувати неухильне дотримання і виконання норм конвенції державами- учасницями. Важливість Конвенції обумовлена не тільки широтою закріплених у ній прав, а й механізмами захисту, створеними для розслідування можливих порушень і для забезпечення виконання обов'язків, передбачених Конвенцією. Вона дає право громадянину держави, у якій поширилась юрисдикція Європейського суду, звернутися до цього органу, якщо громадянин вважає, що його права було порушено й суд виніс несправедливе рішення. Конституція України надає право громадянам України звернутись із заявою до Європейського суду [5].

Висновки. Звернення до міжнародних органів з захисту прав людини може мати різні причини і різні наслідки. Але в будь-якому випадку мова йде про зусилля, пов'язані з відстоюванням прав людини.

Хоч це може бути нелегко, такими зусиллями не варто знехтувати.

Таким чином, підсумовуючи, слід зауважити, що міжнародні правозахисні організації відіграють невід'ємну роль у захисті прав людини та забезпеченні їхнього дотримання в усьому світі. Їхня робота спрямована на зміцнення правової системи та покращення життя мільйонів людей, які стикаються з порушеннями прав.

Список використаних джерел:

1. Становлення міжнародної системи захисту прав людини URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_1_cory-1.pdf (Дата звернення: 10.04.2024).
2. Основні положення діяльності правозахисних організацій URL: <https://www.oberig.org/uk/osnovni-polozhennia-diiialnosti-p-o> (Дата звернення: 10.04.2024).
3. Міжнародна практика та механізми захисту прав людини і громадянина URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/9528/> (Дата звернення: 10.04.2024).
4. Діяльність міжнародних правозахисних організацій та іноземних урядів з документування та висвітлення воєнних злочинів і злочинів проти людяності, які вчинила Російська Федерація в Україні URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/diyalnist-mizhnarodnykh-pravozakhysnykh-orhanizatsiy-ta-inozemnykh-uryadiv> (Дата звернення: 10.04.2024).
5. Роль ЄСПЛ у забезпеченні належного та ефективного механізму захисту прав людини в Україні URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/rol-espl-u-zabezpechenni-nalezhnogo-ta-efektivnogo-mehanizmu-zahistu-prav-lyudini-v-ukrayini.html> (Дата звернення: 10.04.2024).
6. КУ Конституція від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, «КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ»

Ольга КУШНІР*¹
Студентка 3 курсу,
Факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ОХОРОННА ФУНКЦІЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

***Анотація.** Дана стаття присвячена вивченню охоронної функції земельного права в Україні, яка спрямована на захист інтересів власників та користувачів земельних ділянок, забезпечення стабільності та безпеки використання земельних ресурсів. Вона охоплює такі аспекти, як реєстрація прав на земельні ділянки, встановлення обмежень на використання землі, контроль за використанням землі державними органами, механізми відшкодування шкоди в разі порушення прав та судовий захист. Дослідження цієї теми сприятиме кращому розумінню механізмів забезпечення прав та інтересів власників та користувачів земельних ділянок в Україні.*

***Abstract.** This article is dedicated to the study of the protective function of land law in Ukraine, which is aimed at protecting the interests of owners and users of lots, ensuring the stability and safety of usage of land resources. It covers such aspects as registration of land ownership, establishment of land-use restriction, control of land use by state bodies, mechanisms for compensation for damages in case of violation of rights and judicial protection. The research on this topic will contribute to a better understanding of the mechanisms for ensuring the rights and interests of owners and users of land plots in Ukraine.*

Вступ. Земельне право України — це сукупність земельно-правових норм, які на засадах юридичної рівності форм власності на землю регулюють земельні відносини з метою її раціонального використання та охорони. У Земельному кодексі України зазначено, що "земля є головним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави". Забезпечення раціонального використання земельних ресурсів є пріоритетним завданням, яке вимагає покращеного регулювання з боку законодавства.

Охоронна функція земельного права в Україні становить необхідну складову в системі правового регулювання земельних відносин. Охоронна функція земельного права спрямована на захист прав та інтересів власників та користувачів земельних ділянок, а також на збереження навколишнього середовища та природних ресурсів.

Потрібно зауважити, що охоронна функція земельного права спрямована на встановлення і гарантування державою здійснення та захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина щодо використання землі.

---

* Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ Таміла МАНЬГОРА

Виконання комплексу заходів щодо раціонального використання та охорони землі як основного національного багатства, запобігання негативним суспільним проявам у земельних відносинах, застосування юридичної відповідальності за порушення норм земельного законодавства, а також на утвердження правопорядку у сфері земельних відносин.

Правоохоронний вплив на учасників суспільних земельних відносин здійснюється за допомогою спеціальних охоронних норм, а також регулятивних земельно-правових норм, які забезпечують охорону суб'єктивних прав, охорону землі як об'єкта земельних правовідносин.

Враховуючи таке соціальне призначення правоохоронної функції земельного права, можна умовно поділити її на:

- а) превентивну;
- б) примусову.

Превентивна функція земельного права полягає в передбаченні, уникненні та запобіганні виникненню можливих порушень чи конфліктів у сфері використання земельних ресурсів. Основна мета цієї функції - у забезпеченні стабільності, ефективності та безпеки управління земельними відносинами.

Превентивна функція земельного права реалізується шляхом:

1. Встановлення правових норм і стандартів: земельне законодавство передбачає ряд нормативів, які визначають правила використання землі, обмеження та умови її використання.

2. Механізмів ліцензування та регулювання: земельне право може передбачати необхідність отримання спеціальних дозволів чи ліцензій для певних видів діяльності на земельних ділянках. Це допомагає контролювати та регулювати процес використання землі.

3. Моніторингу та контролю за дотриманням законодавства: державні органи та інституції здійснюють нагляд за виконанням земельного законодавства та вживають заходів для запобігання можливих порушень.

4. Попереднього консультування та інформування громадськості: забезпечення доступності інформації про правила використання землі сприяє усвідомленню громадськістю вимог та обмежень, що сприяє запобіганню недопустимих ситуацій.

Примусова функція охорони землі відіграє важливу роль у забезпеченні додержання норм та правил, що регулюють використання та охорону земельних ресурсів.

Ця функція передбачає застосування владних, адміністративних та правових засобів для забезпечення виконання законодавства з питань земельних відносин.

Основні аспекти примусової функції охорони землі включають:

1. Застосування адміністративних санкцій: державні органи уповноважені на застосування різноманітних адміністративних заходів, таких як

штрафи, конфіскація майна або припинення діяльності, у випадках порушення законодавства про земельні відносини.

2. Судові заходи: у разі серйозних порушень правил використання землі можуть застосовуватися судові заходи, включаючи прийняття рішень щодо відновлення порушених прав, відшкодування збитків або інших заходів.

3. Примусове виконання вироків та рішень: державні органи можуть забезпечити примусове виконання вироків суду або рішень адміністративних органів, спрямованих на відновлення порушених прав або припинення недопустимих дій у сфері земельних відносин.

Система охорони земель - це комплекс заходів, спрямованих на збереження та раціональне використання земельних ресурсів.

Основна мета цієї системи - запобігання негативним наслідкам невірного використання земель, включаючи неправомірне вилучення сільськогосподарських земель для несільськогосподарських потреб, зниження родючості ґрунтів, забруднення довкілля та інші шкідливі впливи.

Охоронна система включає в себе такі аспекти:

Правове регулювання: розроблення та впровадження законів, нормативних актів та стандартів, що встановлюють правила використання та охорони земель.

Організаційні заходи: створення відповідних органів управління та контролю за земельними ресурсами, координація діяльності між державними, громадськими та приватними структурами.

Економічні механізми: розроблення стимулюючих економічних інструментів, таких як податки, субсидії та інші фінансові заходи, що сприяють сталому використанню земель.

Технологічні рішення: впровадження сучасних технологій та методів управління земельними ресурсами, що сприяють їхньому ефективному використанню та збереженню.

Освітні та інформаційні заходи: проведення освітніх кампаній, розповсюдження інформації та підвищення свідомості громадськості щодо важливості збереження земельних ресурсів.

Отже, під правовою формою охорони земель слід розуміти правове явище, яке закріплено в правовій нормі, що має обов'язковий характер, сприяє реалізації правових вимог, приписів, повноважень, заходів, діяльності щодо збереження якісного стану земель та має відповідний вплив на вирішення проблем охорони земель України.

Згідно зі ст. 164 Земельного кодексу України, охорона земель включає:

а) обґрунтування і забезпечення досягнення раціонального землекористування;

б) захист сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників від необґрунтованого їх вилучення для інших потреб;

в) захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного

засолення, пересушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів;

г) збереження природних водно-болотних угідь;

г) попередження погіршення естетичного стану та екологічної ролі антропогенних ландшафтів;

д) консервацію деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь.

Висновок. З вище викладеного можна зробити висновок про те, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави.

Охоронна функція земельного права України є ключовою для сталого розвитку та збереження природних ресурсів.

Широкий спектр заходів, включаючи правове регулювання, організаційні заходи та моніторинг, використовується для досягнення таких цілей, як раціональне використання землі, запобігання її деградації та забезпечення екологічної стійкості тощо.

Ефективна охорона земель та належне правове регулювання їхнього використання є важливими аспектами для майбутнього екологічного благополуччя України.

Список використаних джерел:

1. Земельний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3-4. Ст. 27;
2. Антонюк У. В. ПРАВОВА ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ. Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія". 2019. Т. 12. С. 257–265. URL: <https://doi.org/10.32837/npuola.v12i0.232>;
3. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991. № 1264-ХІІ. // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546;
4. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 39. Ст. 349.

Ольга МАР'ЯНКО*,
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПОНЯТТЯ І ЗМІСТ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ВЛАСНИКА МАЙНА У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

***Анотація.** У статті досліджується поняття організаційно-управлінських повноважень власника майна у господарській сфері. Незважаючи на їх активне використання у законодавстві, їх визначення є неоднозначним. Гіпотеза стверджує, що ці повноваження спрямовані на організацію та керівництво господарською діяльністю. Аналіз термінів та наукових праць підтверджує цю гіпотезу. У підсумку, в статті пропонується визначення організаційно-управлінських повноважень власника майна у господарській сфері.*

***Abstract.** The article examines the concept of organizational and managerial powers of the property owner in the economic sphere. Despite their active use in legislation, their definition is ambiguous. The hypothesis states that these powers are aimed at the organization and management of economic activity. Analysis of terms and scientific works confirms this hypothesis. In conclusion, the article proposes a definition of the organizational and managerial powers of the property owner in the economic sphere.*

Вступ. Метою дослідження є розробка визначення поняття організаційно-управлінських повноважень власника у сфері господарювання, конкретизація їх змісту з виокремленням повноважень щодо майна, з використанням якого здійснюється господарська діяльність.

У сфері господарювання власник, який передав частину майна для здійснення господарської діяльності, наділяється повноваженнями, що дають змогу приймати важливі рішення щодо суб'єкта господарювання, по суті, здійснюючи управління господарською діяльністю. Виділення управлінських повноважень упевну самотійну категорію повноважень власника можливе, спираючись на положення ст.135 та інших ГК України.

Ці повноваження охоплюють і вирішення майнових питань під час здійснення господарської діяльності, проте вони не відокремлені у самотійну групу організаційно-управлінських повноважень, а їх конкретизація можлива на основі детального аналізу положень ГК України та іншого господарського законодавства прийняття організаційних та управлінських рішень, розподіл відповідальності, контроль за виконанням завдань.

---

* Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ Таміла МАНЬГОРА

Виклад основного матеріалу. У науковому вивченні господарського права вчені зосереджують увагу на використанні терміну "повноваження" у Господарському кодексі України, де він застосовується у зв'язку з поняттями організаційно-господарських, організаційно-управлінських, організаційно-установчих та управлінських повноважень, що вимагають докладного і системного аналізу [1].

Для розгляду поняття організаційно-управлінських повноважень має сенс проаналізувати терміни, з яких воно складається, та встановити його зв'язок з реалізацією права власності у господарській сфері. Етимологічне значення слів "організація" та "управління" було вивчено в дисертаційній роботі І.М. Кравця, що підтверджує їх взаємопов'язаність у господарській сфері.

Оскільки термін "організаційно-управлінські повноваження" прямо стосується активної діяльності суб'єкта і має безпосередній зв'язок з господарською діяльністю, терміни "організувати", "управляти", "повноваження" вимагають окремого розгляду. У словнику української мови подається кілька визначень терміна "організувати", зокрема створення системи та налагодження процесів для досягнення господарських цілей.

Термін "управляти" може бути розглянутий в контексті двох визначень: спрямовувати діяльність, роботу кого-небудь або що-небудь, і бути на чолі кого-небудь чи чого-небудь, керувати.

Таким чином, для господарської сфери терміни "організовувати" та "управляти" можна розглядати як комплекс прав і обов'язків, пов'язаних із заснуванням, організацією, спрямуванням та керівництвом господарською діяльністю.

Цей комплекс включає у себе прийняття організаційних та управлінських рішень, розподіл відповідальності, контроль за виконанням завдань, організацію виробничих процесів та інші аспекти, що впливають на процеси виготовлення та реалізації продукції, виконання робіт або надання послуг вартісного характеру у внутрішньому змісті господарської діяльності.

Підтвердження цьому можна знайти у відповідних положеннях Господарського кодексу України, зокрема: у визначенні організаційно-господарських відносин, особливостях управління господарською діяльністю у державному та комунальному секторах економіки, а також у нормах, що стосуються організаційно-установчих повноважень власника, які закріплені у статті 135 та інших положеннях ГК України.

Отже, можна зробити висновок, що повноваження щодо організації та управління господарською діяльністю здійснюються у межах організаційно-господарських відносин, які, згідно з висновками О.П. Віхрова, під впливом норм господарського права трансформуються у фактичні відносини з організації суспільного виробництва, розподілу та обміну і перетворюються у організаційно-господарські правовідносини.

Такі відносини мають характер, заснований на управлінській діяльності, базуються на відносинах власності, мають господарсько-управлінський (організаційно-господарський) характер і є вертикальними.

Представлене вище відповідає визначенню господарського управління, яке

сформулював О.П. Віхров [5, с. 5].

Згідно з цим визначенням, господарське управління - це діяльність, спрямована на організацію та створення умов для ефективного господарювання відповідно до вимог суспільного господарського порядку, яка здійснюється на різних рівнях національної економічної системи різними суб'єктами, такими як громадяни, громадські та інші організації, які виступають як засновники суб'єктів господарювання або мають організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності [3].

Отже, організація та управління утворюють основний зміст повноважень відповідних суб'єктів у контексті організаційно-господарських правовідносин. Далі в дослідженні варто проаналізувати термін "повноваження", який активно використовується в нормативно-правових актах для закріплення правового статусу, прав і обов'язків органів державної влади або органів місцевого самоврядування.

Цілком зрозуміло, що повноваження традиційно пов'язуються з владними відносинами і визначаються як законно надані можливості органу (посадовій особі) виконувати дії, приймати рішення та здійснювати певні функції в межах, визначених нормативно-правовими актами.

Однак, потрібно провести аналіз визначення цього терміну в контексті господарської сфери та організаційно-управлінських повноважень власника, зокрема.

У нормативних актах немає чіткого визначення поняття "повноваження", тому необхідно звернутися до спеціалізованої юридичної літератури. У "Юридичній енциклопедії", під редакцією Ю.С. Шемшученка, термін "повноваження" визначається як сукупність прав та обов'язків державних та громадських організацій, а також посадових осіб, закріплених у законодавстві для виконання покладених на них функцій [6, с. 590].

Це визначення підтверджує, що повноваження, перш за все, мають органи влади, але водночас підтверджує можливість інших суб'єктів мати певні повноваження.

Це означення уявляє повноваження як сукупність прав та обов'язків, необхідних для виконання функцій суб'єкта і закріплених у законодавстві. Крім того, це визначення допомагає чітко відмежувати повноваження від прав суб'єктів правовідносин, оскільки права - це законні можливості чи гарантії, які можуть бути здійснені безпосередньо самою особою, а повноваження включають і обов'язки суб'єкта, обумовлені певною функцією, і закріплені в законі.

У сфері господарювання організаційно-управлінські повноваження передбачають сукупність прав та обов'язків певного суб'єкта, закріплених у законах та локальних актах суб'єкта господарювання, для виконання функцій організації та управління господарською діяльністю.

Аналіз законодавства та наукових досліджень підтверджує прямий зв'язок між організаційно-управлінськими повноваженнями та реалізацією права власності у господарській сфері. Наприклад, Г.В. Пронська довела, що обмежувати правомочності власника лише тріадою класичних прав (володіння,

користування, розпорядження) неправильно, оскільки власник має й інші, такі як засновницькі, регулятивні, контрольні та охоронні, які становлять виконання функції управління майном [7, с. 604].

О.П. Віхров систематизував повноваження власника у господарюванні залежно від їх ролі у процесі організації та виконання господарських дій, такі як цільовизначальні, засновницькі, регулятивні, управлінські, контрольні та охоронні [5, с. 7].

І.М. Кравець визначила управління господарською діяльністю як комплекс заходів, що ґрунтуються на праві власності на майно, з метою ефективного використання цього майна та досягнення певного соціально-економічного ефекту [2, с. 31].

Отже, у галузі господарського права сформулювалася концепція управління господарською діяльністю, що базується на реалізації права власності та виявляється у виконанні організаційно-управлінських повноважень власника. Установлені погляди на зміст цих повноважень відображені у господарському законодавстві.

Наприклад, згідно зі статтею 65 ГКУ України управління підприємством здійснюється на основі установчих документів і включає права власника щодо господарського використання майна та участі в управлінні трудовим колективом [5].

Також важливе положення статті 135 ГК України, де наведені організаційно-управлінські повноваження, які власник реалізує під час господарської діяльності.

Деякі автори підручників з господарського права класифікують ці повноваження на теологічні, розпорядчі, майнові та управлінські, останні охоплюють право вирішення будь-яких питань управління господарською діяльністю безпосередньо або через уповноважені органи.

Деякі науковці висловлювали зауваження до терміна "власник майна" у статті 135 ГК України, обґрунтовуючи їх тим, що після передачі частини майна господарській організації засновник втрачає право власності на передане майно на користь прав засновника.

За корпоративного методу формування господарської організації засновник (учасник), у обмін на передане майно, набуває корпоративні права, що включають у себе право на участь у керівництві господарською організацією (згідно зі статтею 14.1.90 Податкового кодексу України). Ця думка підтверджується нормами і частиною 2 статті 65 ГК України, згідно з якою власник має право управління підприємством безпосередньо або через уповноважені ним органи згідно зі статутом підприємства або іншими установчими документами.

У законах України, присвячених певним організаційно-правовим формам господарювання, таких як "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", "Про акціонерні товариства", "Про кооперацію", "Про фермерське господарство" тощо, містяться положення, що конкретизують повноваження органів управління відповідної господарської організації.

Можна продовжувати наводити інші приклади законодавства, але навіть

з вищезазначених положень видно, що після вибору організаційно-правової форми господарювання власник майна втрачає право власності на передане для господарської діяльності майно у передбачених законом випадках, але набуває організаційно-управлінських повноважень, що включають права та обов'язки щодо визначення фактичної та юридичної долі майна, яке використовується для господарської діяльності.

Висновки. Підводячи підсумки проведеного дослідження, можна сформулювати кілька висновків. Встановлено, що організаційно-управлінські повноваження власника майна перетворюються на його організаційно-управлінські повноваження після офіційного вибору організаційно-правової форми господарювання, а їх виконання виступає як один з аспектів здійснення права власності під час господарської діяльності.

Доведено, що організаційно-управлінські повноваження включають права та обов'язки, пов'язані з визначенням фактичної та/або юридичної долі майна господарської організації або майна, яке використовується для господарської діяльності в інших організаційно-правових формах.

Подальші наукові дослідження за цим напрямом можуть включати аналіз і розробку проблемних питань правового забезпечення здійснення органами управління їх організаційно-управлінських повноважень щодо майна господарської організації, що може стати основою для пропозицій щодо удосконалення відповідного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Любченко П.М., Берездецький Ю.М. Організаційно-господарські повноваження: проб-леми теорії та практики. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2020. № 6–2. Т. 2. С. 28–31.
2. Кравець І.М. Правове становище суб'єктів організаційно- господарських повноважень: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2019. 18с.
3. Віхров О.П. Організаційно-господарські правовідносини: автореф. дис.... д-ра юрид. наук 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право. Донецьк, 2019. 35 с.
4. Юридична енциклопедія: в 6т. / гол. ред.Ю.С. Шемшученко. Київ: Українська енцикл-лопедія, 2023. Т. 4. 720 с.
5. Господарське право: підручник / О.П.Подцерковний. О.О.Квасніцька, А.В.Смітюх та ін.; за ред. О.П. Подцерковного. Харків: Одиссей, 2012. 640
6. Любченко П.М., Берездецький Ю.М. Організаційно-господарські повноваження: проблеми теорії та практики. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2020. № 6–2. Т. 2. С. 28–31.
7. Кравець І.М. Правове становище суб'єктів організаційно- господарських повноважень: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2019. 18с.
8. Віхров О.П. Організаційно-господарські правовідносини: автореф. дисератію. юрид. наук 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право. Донецьк, 2019. 35 с.

Іван МАЦЬКОВ*
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ДО ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ ІННОВАЦІЙНИХ СТРУКТУР В УМОВАХ СУЧАСНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

***Анотація.** Рівень науково-технічного розвитку, тобто інноваційний розвиток, є визначальним фактором суспільного прогресу та джерелом економічного зростання держави. Трансформація української економіки в інноваційну модель, яка характеризується інноваційними цілями, інноваційними засобами їх досягнення та інноваційними результатами, вимагає формування ефективної інноваційної системи як правового, фінансового та соціального інституційного комплексу. Метою інноваційної системи є забезпечення взаємодії різних інноваційних структур, науково-технічної діяльності та діяльності, спрямованої на виведення інновацій на ринок конкурентоспроможних інноваційних об'єктів (інноваційної продукції, інноваційних товарів), при цьому гарантуючи захист прав та інтересів інноваційних структур.*

***Abstract.** The level of scientific and technical development, that is, innovative development, is a determining factor of social progress and a source of economic growth of the state. The transformation of the Ukrainian economy into an innovative model, which is characterized by innovative goals, innovative means of achieving them, and innovative results, requires the formation of an effective innovation system as a legal, financial, and social institutional complex. The purpose of the innovation system is to ensure the interaction of various innovative structures, scientific and technical activities and activities aimed at bringing innovations to the market of competitive innovative objects (innovative products, innovative goods), while guaranteeing the protection of the rights and interests of innovative structures.*

Вступ. Метою є об'єднання їх в єдиний процес, спрямований на створення. Переорієнтація економіки на інноваційну модель розвитку вимагає формування ефективного механізму взаємодії між усіма учасниками інноваційного процесу. Це пов'язано з тим, що рівень ефективності залежить не тільки від діяльності окремих структу, а й від того, як вони взаємодіють між собою. Розвиток інноваційної сфери в Україні є пріоритетом державної політики. Інноваційні структури здійснюють інноваційну діяльність, розробляють, впроваджують і реалізують конкурентоспроможну продукцію.

---

* Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ Таміла МАНЬГОРА

Виклад основного матеріалу. Тому в умовах інноваційного розвитку суспільства одним із пріоритетів державної політики є формування стабільної інноваційної інфраструктури та забезпечення її функціонування, зокрема створення організаційно-правових умов, необхідних для її розвитку, у тому числі запровадження організаційних форм, здатних забезпечити взаємодію різних суб'єктів. Розвиток інноваційної сфери в Україні є пріоритетом державної політики.

Сьогодні інноваційна інфраструктура України складається з підприємств, організацій та установ, що надають послуги з підтримки інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікаційні, юридичні, освітні тощо), їх об'єднань та асоціацій усіх форм власності.

Інноваційні структури здійснюють інноваційну діяльність, розробляють, впроваджують і реалізують конкурентоспроможну продукцію (товари, роботи, послуги), що користується попитом на ринку і має ознаки інноваційності, а саме: реалізація інноваційної продукції, витрати на інновації, включаючи витрати на дослідження і розробки, та використання об'єктів інтелектуальної власності з метою підвищення конкурентних переваг продукції.

Аналізуючи положення інноваційного законодавства, зокрема Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів [1], можна зробити висновок, що існує два типи інноваційних структур.

Перший вид інноваційної структури - юридична особа, тобто юридична особа в будь-якій організаційно-правовій формі, створеній відповідно до закону (вид А), або група юридичних осіб, що діють на основі договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів учасників (вид Б), з визначеними сферами діяльності та видами функціонування.

Закон не забороняє створення та існування інших видів інноваційних структур, що є виправданим з огляду на прогресивний характер економічного розвитку суспільства, але незалежно від виду чи видів, інноваційні структури повинні насамперед нести витрати на інноваційну діяльність, у тому числі на наукові дослідження і розробки, продукт повинен відповідати ознакам інноваційності, зокрема, спрямовувати використання інтелектуальної власності на підвищення конкурентних переваг, а також здійснювати маркетинг інноваційної продукції.

Безперечно, будь-яка інноваційна структура може мати певні ознаки інноваційності, але усталеною та узгодженою є думка, що кожна з вищезазначених ознак відображає один або низку інноваційних процесів, що відбуваються в конкретній структурі.

Водночас, незалежно від типу інноваційної структури, її учасником може бути будь-яка юридична особа, незалежно від форми власності, з урахуванням обмежень, встановлених законом. Так, інноваційні структури типу А можуть бути створені лише в порядку, встановленому законом для організаційної форми відповідної юридичної особи (товариство, господарське товариство, операційне товариство тощо); для інноваційних структур типу Б учасники

можуть без створення юридичної особи та без об'єднання своїх вкладів у спільну діяльність здійснювати діяльність, пов'язану з реалізацією інноваційного проекту, а також без об'єднання вкладів у спільну діяльність.

Особливістю є те, що учасники можуть обрати організаційно-правову форму спільної діяльності шляхом укладення договору про діяльність. Договір повинен містити відомості про склад, права та обов'язки учасників, пріоритетні напрями діяльності, порядок прийняття рішень, порядок прийняття нових учасників та їх виключення з числа учасників, підстави припинення договору тощо.

Таким чином, у сфері інноваційної діяльності йдеться не про договір простого товариства, який укладається з метою здійснення учасниками спільної підприємницької діяльності з метою отримання прибутку, хоча учасники, безумовно, мають спільну мету співробітництва, що виникає при створенні та реалізації наукових, творчих і науково-технічних розробок, а про договір про спільну діяльність, який має на меті спільне використання результатів науково-технічної діяльності. І є договором про спільну діяльність, який не передбачає об'єднання вкладів.

Найпоширенішим видом інноваційної структури є інноваційне підприємство, яке може функціонувати як інноваційний центр, бізнес-інкубатор, технополіс, технопарк тощо, відповідно до статті 16 Закону України "Про інноваційну діяльність" (далі - Закон) [2]. Таким чином, термін "підприємство" у поєднанні з терміном "інноваційний" використовується виключно для позначення інноваційної сфери.

Однак слід зазначити, що чинне законодавство не повною мірою відображає специфічний зміст регулювання інноваційної діяльності. Наприклад, діяльність стартапів не врегульована на рівні інноваційного законодавства, але така структура є реальністю і слід враховувати, що вони можуть брати участь в інноваційних відносинах через універсальні правові форми, такі як цивільно-правові договори.

Ми вважаємо, що стартапи [3] є специфічними учасниками інноваційних відносин. По-перше, це пов'язано з особливостями їх створення.

Тому, враховуючи міжнародний досвід, вони можуть, наприклад, функціонувати як юридичні особи у формі національних інноваційних підприємств. Це пов'язано з тим, що закон підводить під це поняття такі складові інноваційної інфраструктури, як інноваційні центри, технологічні парки та технополіси.

Однак інші умови, зокрема умова про те, що інноваційні підприємства повинні виробляти та реалізовувати інноваційну продукцію та/або продукцію чи послуги, вартість яких перевищує 70% загального обсягу їхньої продукції та/або послуг, не підпадають під дію податкових, валютно-фінансових та інших пільгових режимів. Ця умова не повинна застосовуватися, оскільки вона не надає стартапам жодних правових стимулів чи переваг. Організаційно-правова форма стартапу - це правова форма, в якій організації, що переслідують різні цілі, можуть бути створені в різний спосіб, мати різну організаційну структуру, різні джерела фінансування та брати участь в обороті.

Стартапи також можуть створюватися на основі договору простого товариства, тобто шляхом об'єднання майна та діяльності учасників стартапу для досягнення спільної мети - створення (впровадження) інноваційних продуктів з метою отримання прибутку, без створення юридичної особи.

Пошук нових організаційних форм та правових механізмів для суб'єктів інноваційної діяльності триває. Це пов'язано з тим, що якщо у 20 столітті в епоху "закритих технологій" розробляти та впроваджувати інновації на одному виробничому майданчику одночасно неефективно.

З іншого боку, в 21 столітті, в епоху "відкритих технологій", розробляти і впроваджувати інновації одночасно на [4] одному виробничому майданчику неефективно не тільки тому, що пов'язані з цим витрати дуже високі, але і через ризик негативних наслідків.

Тому для вирішення цієї проблеми між зацікавленими сторонами можуть укладатися інноваційні угоди, зокрема угоди про трансфер технологій, спираючись на досвід організації інноваційних процесів в інших країнах, або шляхом використання інновацій, вже створених за межами конкретного суб'єкта господарювання, або шляхом створення технологічних парків чи технополісів, або шляхом об'єднання технополісів, або шляхом об'єднання зусиль суб'єктів інноваційного розвитку через створення нових інноваційних підприємств тощо.

Список використаних джерел:

1. Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від (22.05.1996-21.07.2020р.) № 549. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-96-%D0%BF#Text>.
2. Про інноваційну діяльність : Закон України від (04.07.2002- 31.03.2023 р.) № 40IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.
3. Ільків Н.В. Оренда земель сільськогосподарського призначення в Україні: теоретичні й практичні аспекти: монографія. Львів: Львівський держ. ун-т внутрішніх справ, 2022. 296 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/205/1/Ilikiv%20monograf.pdf>.
4. Гнідан Р.М. Оренда земельних відносин. URL: https://svr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/5/2018/02/dis_Hnidan.pdf.

Владислав НЕЧИПОРУК*
студента 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ПОДАТКОВОГО ОБОВ'ЯЗКУ

***Анотація.** Метою статті є з'ясування питань правового регулювання примусового виконання податкових зобов'язань. Визначено загальнотеоретичний зміст понять "регулювання" та "правове регулювання". Підкреслюється, що податкові відносини потребують правового впливу з боку держави, що необхідне посилення регулювання та регламентації. Необхідна нормативно-правова інтеграція та регламентація. Правове регулювання податкових відносин закріплено в законі, враховуючи конституційне положення про те, що до повноважень парламенту належить встановлення податків і зборів.*

***Abstract.** The purpose of the article is to clarify the issues of legal regulation of tax liabilities enforcement. The author defines the general theoretical content of the concepts of "regulation" and "legal regulation". The author emphasizes that tax relations require legal influence from the State, and that it is necessary to strengthen regulation and regulation. Regulatory and legal integration and regulation are required. The legal regulation of tax relations is enshrined in the law, taking into account the constitutional provision that the Parliament is empowered to establish taxes and fees.*

Вступ. Україна перебуває в процесі податкової реформи. Одним з найважливіших аспектів податкової реформи є вдосконалення правового регулювання податкових зобов'язань та забезпечення виконання митних зобов'язань. В умовах бюджетного дефіциту та обмежених фінансових ресурсів особливого значення набуває належне регулювання примусового стягнення податкових зобов'язань, сукупність яких має формувати цілісний механізм.

Виклад основно матеріалу. Аналізуючи питання правового регулювання примусового виконання податкових зобов'язань, необхідно визначити зміст понять "регулювання" та "правове регулювання" для кращого розуміння досліджуваної проблеми. Процес регулювання охоплює багато сфер життя (наприклад, освіту, охорону здоров'я, політику, техніку, технологію тощо). Як правова категорія цей процес використовується для впорядкування суспільних відносин. Сьогодні Податковим кодексом України передбачено такі способи забезпечення виконання податкового обов'язку: податкова застава та

---

* Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ Таміла МАНЬГОРА

адміністративний арешт активів платника податків.

Якщо в широкому розумінні податковий обов'язок охоплює обов'язок із ведення податкового обліку, сплати податків і зборів, подання податкової звітності, то способи забезпечення виконання податкового обов'язку стосуються гарантій реалізації податкового обов'язку лише в частині сплати сум податків і зборів, що забезпечується додатковими гарантіями, які примушують платника податків виконувати податковий обов'язок повною мірою й у встановлений законодавством термін.

У свою чергу, способи забезпечення сплати податків і зборів передбачають як безпосередньо суми податкових платежів, так і компенсацію втрат бюджетів від несвоєчасної сплати податків і зборів, а також витрат на примусове виконання податкового обов'язку, що реалізується завдяки нарахуванню пені [1].

За допомогою регулятивного впливу держава ставить суспільні відносини під свою юрисдикцію та охорону, надає їм упорядкованості, стабільності, стійкості та бажаності, запроваджує бажаний напрям.

У багатьох випадках суспільні відносини виникають внаслідок різних підстав, зокрема поведінки людей, природних явищ, моралі, об'єктивних економічних, державних соціальних процесів та інших явищ, що перебувають поза межами правового поля. У майбутньому вони можуть бути врегульовані правовим статусом і тим самим вже набувати статусу правовідносин. Однак значно ширша група суспільних відносин не може існувати без їх нормативного врегулювання. Більше того, без належної нормативної бази їх виникнення було б навіть неможливим. Податкові правовідносини виникають лише шляхом їх правової інтеграції, що породжує нові правовідносини. А. Г. Васильєва виділяє основні ознаки податкового обов'язку, серед яких: належність, соціальна необхідність і можливість.

Тобто, кожен платник, на якого законом покладено обов'язок сплачувати відповідний податок, реалізує належну, соціально необхідну та можливу модель поведінки. Якщо більш детально зупинитись на ознаках, то:

1. Ознака „належність” вказує на те, що модель поведінки платника податків закріплена в нормативному акті з питань оподаткування. Відповідно до п.3.1, ст. 3 ПК України податкове законодавство складається з Конституції України; Податкового та Митного кодексу України та інших законів з питань митної справи у частині регулювання операцій з переміщення товарів через митний кордон України. І саме ПК України визначає перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, а також відповідальність за порушення податкового законодавства.

2. Соціальна необхідність. Виконання податкового обов'язку, зокрема сплата податку, передбачає зацікавленість суспільства у своєчасному та повному забезпеченні надходжень до публічних грошових коштів. Публічна мета справляння податків – це фінансове забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Податки справляються не просто для формування дохідних частин бюджетів, а з метою забезпечення виконання публічних органів завдань і функцій, що на них покладені з фінансування

соціально-економічних програм.

3. **Можливість.** Якщо держава зацікавлена у фінансовому забезпеченні своїх функцій та задоволенні суспільного інтересу, своєчасному отриманні

бюджетних коштів, недостатньо просто закріпити податковий обов'язок. Законодавець повинен виходити з того, що та модель поведінки, яка закріплена у нормативних актах, повинна бути реально здійснюваною [2].

Механізми правового регулювання призначені для нормативної регламентації та здійснення різних форм реалізації правових норм. Механізм реалізації суб'єктивних прав - це єдність правових інструментів, засобів, за допомогою яких матеріалізуються права та обов'язки людей. Виокремлення механізмів правового регулювання податкових відносин пов'язане з їхньою специфікою.

При цьому механізми правового регулювання податкових відносин функціонують у межах (та у взаємозв'язку) з механізмами фінансового права та правового регулювання. Це пояснюється тим, що податкові відносини є невід'ємною частиною предмета фінансового права.

Механізми бюджетно-правового регулювання охоплюють відносини щодо формування, розподілу та використання державних і муніципальних фондів коштів, а механізми податково-правового регулювання - відносини щодо формування фондів коштів.

На нашу думку, формування фондів грошових коштів за своїм змістом охоплює не лише податкові відносини, а й відносини, що це пов'язано з тим, що відповідний централізований фонд грошових коштів формується і за рахунок неоподатковуваних платежів. Це пояснюється тим, що вони також формуються за рахунок неоподатковуваних платежів. Тим не менш, специфіка податкових правовідносин полягає в наступному.

Встановлення, зміна та скасування податків і митних зборів, а також визначення процедур їх адміністрування, права та обов'язки суб'єктів податкових правовідносин, здійснення податкового адміністрування та розгляду справ про податкові правопорушення притягнення до відповідальності за порушення податкового законодавства.

Оскільки більшість платників податків виконують свої податкові зобов'язання добровільно та свідомо, примус до сплати податків не слід ототожнювати виключно з примусом з боку держави.

Це пов'язано з тим, що значна кількість платників податків виконує свої податкові зобов'язання добровільно і свідомо, без застосування державного примусу. Тому не можна вважати, що платники податків мають лише негативне ставлення до сплати податків. Більшість платників податків усвідомлюють суспільну значущість сплати податків і визнають її об'єктивною необхідністю держави.

Це пояснюється тим, що більшість платників податків усвідомлюють соціальну значущість сплати податків і визнають її об'єктивною необхідністю держави. Науковці справедливо наголошують, що недосконале правове регулювання є одним із чинників, що призводить до порушення інтересів

держави та невиконання податкових зобов'язань.

Це один із чинників, що призводить до порушення державних інтересів та невиконання податкових зобов'язань. Суперечливість правових норм та можливість їх неоднозначного тлумачення часто призводить до неоднакового застосування податкового законодавства.

Платникам податків складно працювати в умовах, коли податкове законодавство не кодифіковане, часто змінюється, а податкові відносини регулюються дуже великою кількістю норм.

Крім того, з податковим правом нерозривно пов'язані усвідомлення об'єктивної необхідності виконання податкових зобов'язань та обізнаність платників податків про свої права та інтереси. Усвідомлення платниками податків своїх прав та інтересів, які є невід'ємними від їхніх обов'язків перед державою та суспільством, безпосередньо пов'язане з рівнем їхньої довіри до державних інституцій.

Підвищення рівня довіри платників податків до держави для підвищення рівня довіри платників податків до держави та її інституцій, тобто рівня податкової культури, необхідна низка факторів.

З одного боку, може спонукати до зловживання правом з боку суб'єктів податкових правовідносин, а з іншого - породжувати податкові конфлікти між платниками податків та податковими органами. Це призводить до виникнення податкових спорів між платниками податків та податковими органами.

Ці недоліки суттєво ускладнюють виконання податкових зобов'язань, спричиняють багато судових баталій та знижують ефективність заходів примусового стягнення.

Висновок. Належне правове регулювання податкових відносин є важливим для забезпечення виконання податкових зобов'язань. Правові інструменти, що регулюють податкові відносини, повинні характеризуватися системністю, мати комплексний вплив та у своїй сукупності передбачати існування єдиного механізму.

З іншого боку, неповнота правового регулювання значно ускладнює виконання податкових зобов'язань, створює перешкоди для добровільного та свідомого дотримання податкового законодавства платниками податків, знижує ефективність державного податкового адміністрування та примусового стягнення податків.

Список використаних джерел:

1. Покатаєва О. В. Виконання податкового обов'язку: правові проблеми та шляхи вирішення. Право та державне управління. № 1. Том 1. 2020. С. 104-109.
2. Чемерис Л.М. Поняття податкового обов'язку у фізичної особи – платника податків. Юридичний науковий електронний журнал. № 4. 2022. С. 414-418.
3. Бабаєвська В.В., Шульга Т.М. Проблемні питання визначення моменту виконання податкового обов'язку. Юридичний науковий електронний журнал. № 4. 2021. С. 377-379.

Діана НОГА*
студентка 3 курсу Пр,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

***Анотація.** Стаття присвячена особливостям правового регулювання рекламної діяльності в Україні. А саме: в умовах нестабільності, спричиненої пандемією, військовою агресією Росії проти України.*

У статті проаналізовано законодавство України у сфері реклами, виявлено та досліджено окремі юридичні недоліки Закону України «Про рекламу» та їхній вплив на правозастосування. Розглядається питання регулювання рекламної діяльності, спрямованої на запобігання та усунення негативних наслідків функціонування ринку реклами. Досліджено досвід країн ЄС щодо державного управління рекламною діяльністю, необхідний для формування відповідної стабільної національної системи.

***Abstract.** The article is devoted to the peculiarities of legal regulation of advertising activities under martial law. Namely: in the conditions of instability caused by the pandemic, Russia's military aggression against Ukraine. The article analyzes the legislation of Ukraine in the field of advertising, identifies and investigates certain legal shortcomings of the Law of Ukraine "On Advertising" and their impact on law enforcement. The issue of regulation of advertising activity, aimed at preventing and eliminating negative consequences of the functioning of the advertising market, is considered. The experience of the EU countries regarding the state management of advertising activities, which is necessary for the formation of a corresponding stable national system, has been studied.*

Вступ. За сучасних умов складно переоцінити значення реклами як інформації, що опосередковує господарський обіг і дозволяє забезпечувати стимулювання попиту та пропозиції на певні види товарів, робіт і послуг, а отже, виступає досить дієвим інструментом впливу на ринок через психологію споживачів. За допомогою закріплення у правових нормах вимог до реклами, до суб'єктів рекламних правовідносин, певних обмежень і заборон держава регулює рекламну діяльність з метою захисту інтересів суспільства держави. Після 2000 року український рекламний ринок почав зрости найшвидшими в Європі темпами [1]. Діяльність рекламодавців регулюється широким спектром законодавчих і нормативних актів, що регламентують методи рекламування й продажів товарів.

---

* Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ Таміла МАНЬГОРА

Правове регулювання рекламної діяльності є невід'ємною частиною економічної системи суспільства. Діяльність рекламодавців регулюється широким спектром законодавчих і нормативних актів, що регламентують методи рекламування й продажів товарів. Основою правового регулювання національної реклами є Закон України «Про рекламу», а світової — «Міжнародний кодекс реклами».

Поняття реклами переважно досліджувалося в працях учених — економістів і соціологів. Зокрема, слід назвати праці у сфері реклами закордонних економістів — Бове Кортленда, Ч. Г. Сендиджа, В. Фрайбургера, К. Ротцолла, А. Дейяна.

Проблеми рекламної діяльності досліджувались також вітчизняними науковцями: І. М. Волковим, Ю. Вольдманом, В. Л. Музикантом, Р. Титовим, І. Я. Рожковим, Л. К. Терещенко, К. Ю. Тот'євим.

Окремі питання правового регулювання рекламної діяльності розглядалися у працях Н. О. Саніахметової, А. І. Черемної, З. В. Кузнецової, Л. В. Мамчур, А. В. Стрельникова, О. Р. Шишки. Утім, дослідження різноманітних підходів до визначення поняття реклами не стали предметом спеціальних правових досліджень.

Спільним джерелом поняття реклама вважається латинське дієслово *reclamo*, що означає «вигукую, кличу». Через французький вплив (фр. *reclame*) ця лексема прийшла в українську мову і зараз ми використовуємо термін «реклама», що означає поширення відомостей про кого-небудь, про щось з метою популяризації.

В англійських країнах з початку XIX століття широко використовується іменник «the advertising», який ще у XV—XVI століттях означав просто повідомлення про щось. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про рекламу» (далі — Закон) реклама — інформація про особу чи товар, розповсюджена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформулювати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару [2].

Відповідно до законодавчого визначення терміну, реклама — це інформація. Законом України «Про інформацію», термін «інформація» визначено, як документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі. Зазначеним Законом подається також визначення масової інформації, під якою розуміється публічно поширювана друкована та аудіовізуальна інформація [3].

Рекламу слід відносити до масової інформації, оскільки вона розповсюджена на невизначене коло споживачів реклами.

Оскільки реклама визначена Законом як інформація, не вважаються рекламою різного роду спеціальні заходи чи організовані події, призначені для розповсюдження рекламної інформації (рекламні акції).

У Законі України «Про рекламу» недобросовісну рекламу визначено як рекламу, яка вводить або може ввести в оману споживачів реклами, завдати шкоди особам, державі чи суспільству внаслідок неточності, недостовірності, двозначності, перебільшення, замовчування, порушення вимог щодо часу, місця

і способу розповсюдження. Наведене визначення недобросовісної реклами є достатньо широким і містить у собі ознаки різного роду порушень законодавчих вимог до реклами. Таке визначення розкриває явище реклами, яка не відповідає закріпленим законодавством принципам реклами, а також основним вимогам до реклами, порушуючи встановлені обмеження. З огляду на таке визначення, виникає питання щодо, по-перше, існування критеріїв оцінки інформації в рекламі, що вводить в оману; по-друге, існування критеріїв неточності, недостовірності, двозначності інформації в рекламі. Фактично наведення переліку ознак недобросовісної реклами без розкриття їхнього змісту на законодавчому рівні ускладнює фактичну ідентифікацію тієї чи іншої реклами як недобросовісної [4].

Літературні джерела вказують на те, що мова нормативно-правових актів «характеризується формалізацією, уніфікацією засобів вираження, орієнтована на ясність та однозначність», тому однією із суттєвих вимог щодо мови нормативно-правових актів є точність, і логічний аспект точності мови виражає її зв'язок із законами та правилами формальної логіки [5]. Якщо зіставити такі порушення як «замовлення реклами продукції, виробництво та/або обіг якої заборонені законом» і «замовлення розповсюдження реклами, забороненої законом», маємо помітити дублювання. Згідно з п. 1 ст. 8 Закону України «Про рекламу», у рекламі заборонено поширювати інформацію щодо товарів, виробництво чи обіг яких заборонені законом. Отже, розповсюдження реклами продукції, виробництво або обіг якої заборонені законодавством, є розповсюдженням реклами, забороненої законодавством (друге за обсягом є більш широким). Тому вважаємо за необхідне сформулювати абз. 1 п. 1 ч. 2 ст. 27 Закону України «Про рекламу» таким чином: «у замовленні реклами, забороненої законом».

Н. Саніахметова справедливо зауважує, що недоліком Закону України «Про рекламу» є відсутність чіткого розподілу відповідальності між учасниками рекламних відносин — рекламодавцем, виробником реклами та її розповсюджувачем [6], що викликає складності у практиці рекламної діяльності. У результаті виникають суперечки стосовно того, хто саме є суб'єктом відповідальності за порушення законодавства про рекламу: рекламодавець, виробник чи розповсюджувач реклами.

Згідно із загальним правилом, відповідальність за порушення вимог до змісту реклами несе рекламодавець (п. 1 ч. 2 ст. 27 Закону України «Про рекламу»). Рекламовиробник несе відповідальність у разі, якщо буде доведено, що порушення сталося з його вини (п. 2 ч. 2 ст. 27 Закону України «Про рекламу»).

Такий розподіл відповідальності між суб'єктами рекламної діяльності видається не виправданим. Рекламовиробник, як професійний суб'єкт рекламної діяльності, зобов'язаний знати законодавчі вимоги до реклами стосовно відповідного об'єкта рекламування і пропонованого способу поширення реклами. Рекламодавець, навпаки, здійснюючи підприємницьку діяльність у будь-якій сфері, може не знати нюансів рекламного законодавства. У результаті претензії у зв'язку з порушенням вимог, передбачених у п. 1 ч. 2 ст. 27 Закону

«Про рекламу», висуваються рекламодавцю, який, зі свого боку, повинен довести провину рекламовиробника у вчиненому порушенні. Відсутність у Законі України «Про рекламу» обов'язку рекламовиробника інформувати замовника про невідповідність результату робіт (проєкту рекламного повідомлення) вимогам законодавства вилучає необхідність самостійного контролю професійними учасниками рекламної діяльності за дотриманням законодавства й призводить до необґрунтованого перекладання відповідальності на рекламодавця. У зв'язку із цим, убачаємо необхідним закріплення в Законі України «Про рекламу» положення, відповідно до якого рекламовиробник зобов'язаний своєчасно інформувати рекламодавця про те, що дотримання вимог останнього під час виробництва реклами може призвести до порушення законодавства. Згідно з п. 3 ч. 2 ст. 27 Закону України «Про рекламу», розповсюджувач реклами несе відповідальність за порушення встановленого законодавством порядку розповсюдження та розміщення реклами, якщо буде доведено, що порушення сталося з його вини. Стаття 1 Закону України «Про рекламу» визначає розповсюджувача реклами як особу, яка здійснює розповсюдження реклами. Отже, використання законодавцем двох термінів «розповсюдження» і «розміщення» недоцільно, тому що поняття «розповсюдження» за змістом ширше й містить у собі поняття «розміщення».

Нечіткість та неоднозначність норм про відповідальність рекламодавців, виробників та розповсюджувачів реклами впливає на механізм реалізації цих норм, а отже, знижує ефективність захисту прав учасників відносин у сфері реклами.

Розглядаючи питання правового забезпечення та державного управління сферою реклами у країнах Європи, необхідно зазначити, що в сучасних умовах європейського вектора розвитку України варто б адаптувати чинне законодавство про рекламу до законодавства ЄС. Основною відмінністю законодавства країн Європи є нормативно закріплена діяльність саморегульованих організацій, що повністю відповідає вимогам Міжнародного кодексу рекламної практики, а також суттєво полегшує роботу органів державної влади й органів місцевого самоврядування. З урахуванням іноземного досвіду та міжнародних нормативно-правових актів необхідно внести зміни до Закону України «Про рекламу» в частині діяльності саморегульованих організацій, детально регламентувати повноваження, створити належні умови для функціонування й популяризації. Розробка та затвердження такими організаціями кодексів, що регулюють різні сфери рекламної діяльності, здійснення ними постійного моніторингу за дотриманням законодавства про рекламу дасть змогу суттєво скоротити апарат службовців і витрати коштів.

Варто зазначити, що умови воєнного стану суттєво впливають на всі сфери життя, включаючи рекламну діяльність. У багатьох країнах, коли вводиться воєнний стан, уряд може ввести різноманітні обмеження та правила, щоб забезпечити національну безпеку та відповідність діяльності населення в умовах кризи. Це може включати і регулювання рекламної діяльності.

Розуміння важливості ефективного регулювання рекламної діяльності в умовах воєнного стану допомагає уряду ефективно впоратися з кризовими

ситуаціями та забезпечити стабільність та безпеку національного суспільства.

Якщо брати до уваги, саме Україну, то варто зазначити, що із введення воєнного стану на території країни підхід до рекламування зазнав кардинальних змін. У перші місяці повномасштабного вторгнення Росії рекламна індустрія фактично перестала повноцінно функціонувати. Водночас, станом на сьогодні, спостерігається стабільний тренд помірною зростання розміщення реклами. Адаптація до нової реальності, трансформація маркетингових активностей, зміна споживання реклами - все це характеризує умови функціонування сьогодні.

Проте, уряд може стимулювати рекламні кампанії, спрямовані на мобілізацію громадян та підтримку національних інтересів. Це може включати рекламу програм допомоги, безпеки та обороноздатності країни.

Загальний висновок полягає в тому, що правове регулювання рекламної діяльності в умовах воєнного стану є необхідним для забезпечення національної безпеки, запобігання паніці та підтримки стабільності в країні.

Висновок. Отже, слід зазначити, що Закон України «Про рекламу» потребує змін і доповнень для забезпечення належного рівня прав усіх учасників відносин у сфері реклами. Усунення виявлених неточностей упорядкує і зробить результативнішою роботу з реалізації норм рекламного законодавства загалом і Закону України «Про рекламу», зокрема.

Таким чином, введення воєнного стану на території України підхід до рекламування зазнав кардинальних змін. А саме: в перші місяці повномасштабного вторгнення Росії рекламна індустрія фактично перестала повноцінно функціонувати. Водночас, станом на сьогодні, спостерігається стабільний тренд помірною зростання розміщення реклами. Адаптація до нової реальності, трансформація маркетингових активностей, зміна споживання реклами - все це характеризує умови функціонування сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Лазебник М. Всеукраїнська рекламна коаліція уточнила прогноз обсягів рекламокомунікаційного ринку України 2022 року і оцінила обсяги політичної медіа-реклами. URL: <http://vrk.org.ua/news-events/2022/updates-admarket-volume.html> (дата звернення: 20.03.2024).
2. Про рекламу : закон України від 03.07.1996 р. № 270/96 ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.03.2024).
3. Громенко Ю.О. Державне регулювання реклами: досвід країн ЄС. Матеріали Наук.- прак. Інтернет-конференції «Національна правова система в умовах формування європейського правового простору. URL: legalactivity.com.ua.
4. Курчин О. Історія виникнення та розвитку зовнішньої реклами. Правничий часопис Донецького університету. 2021. № 2. С. 150–155.
5. Sostav.ua - аналітичний медіапортал про ринок реклами, маркетингу, PR в Україні. Sostav.ua. URL: <https://sostav.ua/> (дата звернення: 27.03.2024).
6. Закон та реклама - говоримо про те, що турбує. Закон та реклама. URL: <https://zakontareklamapro.blogspot.com/> (дата звернення: 27.03.2024).
7. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.). Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.04.2024).

Богдана ПИПЕНКО*,
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН У СУЧАСНИХ УМОВАХ ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

***Анотація.** У статті проблематику сутності поняття та особливостей господарських правовідносин у контексті сучасних доктринальних дискусій щодо розвитку та модернізації господарсько-правової науки в Україні. Визначена потреба необхідності вдосконалення правового забезпечення належного функціонування господарських правовідносин в Україні з урахуванням їх особливостей та сучасних тенденцій європейської системи правового регулювання господарської діяльності в межах науки господарського права.*

***Abstract.** The article deals with the issues of the essence of the concept and features of economic legal relations in the context of modern doctrinal discussions regarding the development and modernization of economic and legal science in Ukraine. The need to improve the legal support for the proper functioning of economic legal relations in Ukraine, taking into account their features and modern trends of the European system of legal regulation of economic activity within the scope of the science of economic law, is identified.*

Вступ. Господарські правовідносини — це врегульовані нормами права суспільні відносини, котрі виникають у сфері господарювання щодо організації та безпосереднього здійснення господарської діяльності, характеризуються особливим суб'єктним складом, поєднанням організаційних і майнових елементів, значним ступенем регулювання.

Проблеми сучасних умов розвитку та функціонування господарських правовідносин та господарського законодавства, шляхи їх вирішення та модернізації чітко визначені в Концепції модернізації господарського законодавства України, яка була попередньо схвалена на розширеному засіданні Координаційного бюро з проблем правових основ підприємницької діяльності, господарського та комерційного права НАПрН України [10, с. 18, 19].

Проте, в науковому середовищі точиться дискусія щодо необхідності перегляду змісту господарських правовідносин, їх визначення та структури, особливостей функціонування та реалізації, суб'єктного складу та законодавчого закріплення прав учасників господарських правовідносин відповідно до сучасних тенденцій розвитку правового регулювання господарської діяльності як в Україні, так і в світі.

---

* Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ Таміла МАНЬГОРА

Виклад основного матеріалу. «Врегулювання суспільних відносин нормами права – суть правового регулювання» [13, с. 61] будьякої правової держави. Теорія держави і права визначає правовідносини «як урегульовані нормами права суспільні відносини між суб'єктами права, які мають взаємні права і обов'язки» [2, с. 33].

В теорії права на сьогодні існує велика кількість правовідносин, які формуються у різних сферах суспільної життєдіяльності. Надзвичайно складною, на думку багатьох вчених, «є сфера, в якій формуються господарські правовідносини з усіх питань господарської життєдіяльності: договірних зобов'язань щодо поставки продукції, надання послуг» [2, с. 33], виконання робіт тощо.

Широке визначення господарських правовідносин пропонує професор О.М. Вінник.

На думку О.М. Вінник, під господарськими правовідносинами слід розуміти «врегульовані нормами господарського права суспільні відносини, котрі виникають у сфері господарювання щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності та/або організації/керівництва такою діяльністю, характеризуються особливим суб'єктним складом, а також поєднанням організаційних та майнових елементів» [3, с. 9].

Звідси, слід зауважити, що особливістю господарських правовідносин є те, що вони характеризуються поєднанням організаційних та майнових складових господарської життєдіяльності, які й «становлять предмет господарського права, що є підставою вважати самостійною господарську галузь права та господарське законодавство» [2, с. 34].

Господарсько-правова концепція визначає господарські правовідносини як «відносини між господарюючими суб'єктами і ними та органами державного регулювання економіки, і які утворюються у процесі організації та безпосереднього провадження господарської діяльності» [12, с. 29], та мають відповідне нормативно-правове регулювання.

Нормативно-правове визначення господарських правовідносин закріплено у статті 1 Господарського кодексу України: «господарськими визнаються відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання» [5].

І йдеться тут саме про те, що господарські правовідносини становлять предмет правового регулювання цього Кодексу, як визначено у самій назві статті, що підтверджує тезу на користь самостійності господарського законодавства та господарського права. Разом із тим, господарські правовідносини визначаються «значним ступенем правового регулювання: на рівні не тільки актів законодавства, а й у їх поєднанні з локальним регулюванням, що зумовлено суспільним значенням сфери господарювання, складністю господарських та пов'язаних із ними зв'язків» [12, с. 31].

Наступною особливістю господарських правовідносин є те, що вони характеризуються спеціальними ознаками, зокрема, господарські правовідносини можуть виникати у сфері господарювання на різних рівнях:

державному, регіональному та локальному; регламентуються вони господарсько-правовими нормами: законодавчими та договірними; їх учасники наділяються спеціальною господарською компетенцією.

Важливим у ознаковій характеристиці господарських правовідносин є визначення основного їх призначення у механізмі господарсько-правового регулювання, яке полягає у конкретизації вимог правових норм у частині взаєморозташування суб'єктів і наділенні їх правами та обов'язками.

Тобто, господарські правовідносини є таким видом суспільних відносин, у яких, на думку ряду вчених, «зв'язок між суб'єктами (учасниками) господарювання складається з їх прав та обов'язків» [6, с. 46], і які спрямовані на задоволення як приватних, так і суспільних (публічних) інтересів. Реалізуються ці права в конкретній господарській діяльності, але мають складний та багатоланковий характер.

Суб'єктом господарювання відповідно до ч. 1 ст. 2 Господарського кодексу України є «споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які є засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності» [5].

Проте, визначений статтею другою ГКУ перелік учасників, які беруть участь у господарських правовідносинах, не можна назвати вичерпним, оскільки інші статті того ж Кодексу як учасників господарських правовідносин називають, зокрема, територіальні громади (ст.ст. 23, 24 ГКУ), іноземців та осіб без громадянства, які можуть виступати засновниками суб'єктів господарювання, наприклад, засновниками виробничого кооперативу відповідно до ст. 97 ГКУ [5] чи господарських товариств відповідно до ст. 3 Закону України «Про господарські товариства» [11].

Якщо говорити про майно суб'єктів господарювання, то воно виступає об'єктом господарських правовідносин та обумовлює в свою чергу їх специфіку. Майном у сфері господарювання відповідно до ст. 139 ГКУ «визначається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна» [5].

Особливим елементом господарських правовідносин виступає їх зміст. Змістом господарських правовідносин є права та обов'язки їх учасників. Загальна характеристика таких прав та обов'язків відповідає характеристиці загально-цивільних прав та обов'язків.

Господарсько-правова концепція визначає господарські відносини у власному (спеціальному) розумінні, а саме: господарськими є відносини між господарюючими суб'єктами (підприємствами, підприємцями) та органами управління, які утворюються у процесі організації і безпосереднього здійснення господарської діяльності. Господарські відносини, як предмет регулювання, складаються лише з двох елементів - організаційного (організація виробництва, обігу) і майнового.

Господарські правовідносини на сучасному етапі їх функціонування та розвитку є досить динамічним явищем. Вони виникають, змінюються та припиняються за різних обставин у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами й іншими учасниками відносин у сфері господарювання, як передбачено діючим Господарським кодексом України. Однак, як було вище зазначено, серед науковців-господарників не існує наразі єдиної думки щодо їх визначення та змісту, складу учасників та їх повноважень.

Висновок. Таким чином, можна зробити висновок, що у господарсько-правових відносинах відображаються не тільки матеріальні інтереси їх учасників, а й загальний економічний суспільний інтерес.

Вони характеризуються поєднанням державного, суспільного, приватного інтересів для державного регулювання.

Для вдосконалення правового забезпечення належного функціонування господарських правовідносин в Україні важливою є активізація наукового вивчення та дослідження з прийняттям єдиного підходу та розуміння визначення теоретичних засад господарських правовідносин та відповідного їх закріплення в господарсько-правових нормативних актах, що сприятиме вдосконаленню чинного законодавства та практики його реалізації.

Врахування особливостей та специфіки господарських правовідносин, яка дозволяє, безперечно, відмежовувати їх від інших видів суспільних правовідносин, має забезпечити необхідність не тільки існування та модернізації діючої господарсько-правової кодифікації, але і «узгодження модернізованого господарського (економічного) законодавства із основними засада-

Поліщук І. В., Сирота А. О. Юридичний вісник 4 (61) 2021 183 ми цивільного законодавства, імплементацію прогресивного зарубіжного досвіду законодавчого регулювання економічних відносин та адаптацію господарського (економічного) законодавства України до права Європейського Союзу».

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250 / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Бакалінська О.О. Концепція модернізації господарського законодавства як відповідь на сучасні виклики. URL: <https://coordynata.com.ua/>
4. Вінник О.М. Господарське право: навч. посіб. 2-ге вид., змін та доп. Київ: Правова єдність, 2008. 766 с
5. Господарський кодекс України від 16 січ. 2003 р., із наступ. змін. та допов. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
6. Смолин Г.В., Туркот О.А., Хомко Л.В. Господарське право України. Загальна частина: підруч. / за заг.ред. Г.В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 484 с.
7. Концепція модернізації господарського законодавства України: схвалена на розширеному засіданні Координаційного бюро Національної академії правових наук України (протокол від 25 лют. 2021 р. № 1). Юридичний вісник України. 2021. № 1315. С. 18-19.

Анастасія ПРИТИКА*
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ЯК ГАЛУЗЬ ПРАВА

Анотація. У статті розглядається актуальна тема розвитку галузі господарського права як складової системи права в сучасному правовому просторі. Проаналізовано основні аспекти господарського права, зокрема його призначення, об'єкти та предмет регулювання, принципи функціонування. У статті висвітлено питання взаємозв'язку господарського права з іншими галузями права, такими як цивільне, адміністративне та кримінальне право. Здійснено аналіз правового регулювання господарських відносин та виявлено основні тенденції їх розвитку в сучасних умовах. Результати дослідження можуть бути корисними для вивчення та розуміння сутності та особливостей функціонування господарського права як важливої складової суспільно-правової системи.

Abstract. The article deals with the topical issue of the development of the rule of sovereign law as a warehouse system of law in the current legal space. The authors analyzed the main aspects of sovereign law, the scope of its purpose, the object and subject of regulation, and the principles of operation. The article highlights the interrelationship between sovereign law and other branches of law, such as civil, administrative and criminal law. An analysis of the legal regulation of government bonds has been carried out and the main trends in their development in current minds have been identified. The results of the investigation may be useful for understanding the understanding of the essence and peculiarities of the functioning of sovereign law as an important warehouse suspense-legal system.

Вступ. Господарське право, як одна з ключових галузей права, відіграє важливу роль у регулюванні економічних відносин та забезпеченні стабільності та розвитку суспільства. В контексті сучасних викликів та трансформацій економічної системи, особливо актуалізується необхідність глибокого розуміння та аналізу сутності та функцій господарського права.

Даний науковий дослід присвячений ретельному аналізу ролі господарського права як галузі права, що регулює відносини в господарській діяльності, та його впливу на формування ефективної економічної політики та правового середовища. У зв'язку з цим, метою даного дослідження є розкриття основних аспектів господарського права, його взаємозв'язку з іншими галузями права, а також виявлення ключових тенденцій його розвитку у сучасних умовах.

---

* Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ Таміла МАНЬГОРА

Виклад основного матеріалу. Господарське право є однією з важливих галузей права, яка відіграє ключову роль у регулюванні економічних відносин та забезпеченні стабільності суспільства. Поняття господарського права включає в себе різноманітні аспекти, починаючи від регулювання підприємницької діяльності та закінчуючи захистом конкуренції на ринках. Розвиток цієї галузі права безперервно адаптується до нових умов, що визначаються технологічними та економічними змінами у суспільстві.

Основна мета господарського права полягає в створенні правового середовища, що сприяє розвитку підприємництва та ефективному функціонуванню економічної системи. Це досягається шляхом встановлення правил та норм, які регулюють відносини між суб'єктами господарювання, а також між ними та державою. Одним із ключових аспектів господарського права є забезпечення конкурентної середовища, що сприяє розвитку підприємництва та інновацій [1].

Господарське право регулює широкий спектр питань, починаючи від укладання та виконання договорів до регулювання фінансових операцій та захисту інтелектуальної власності. Важливою складовою цієї галузі права є корпоративне право, яке встановлює правила управління корпоративними структурами та взаємовідносини між їх учасниками. Крім того, господарське право включає в себе аспекти фінансового права, яке регулює фінансові відносини та діяльність фінансових установ.

Основними принципами господарського права є принципи свободи підприємницької діяльності, захисту конкуренції, правової держави та регулювання. Свобода підприємництва передбачає можливість кожному суб'єкту господарювання вільно здійснювати свою діяльність в рамках закону. Захист конкуренції спрямований на запобігання монополізації ринків та створення умов для розвитку конкурентного середовища.

Принцип правової держави передбачає встановлення чітких правил та процедур, які регулюють відносини між суб'єктами господарювання та державою. Регулювання як принцип господарського права полягає в установленні відповідальності за порушення правових норм та створенні ефективного механізму їх виконання [2].

У сучасних умовах господарське право стикається з новими викликами та завданнями, пов'язаними з розвитком технологій та глобалізацією економіки. Зокрема, зростає значення правового регулювання інформаційних технологій та електронної комерції, а також захисту персональних даних та інтелектуальної власності. Крім того, важливою проблемою є боротьба з корупцією та іншими правопорушеннями в господарській сфері.

Таким чином, господарське право відіграє важливу роль у сучасному суспільстві, забезпечуючи правову підтримку економічного розвитку та захист прав суб'єктів господарювання. Розвиток цієї галузі права вимагає постійного вдосконалення та адаптації до нових умов, що визначаються динамічними змінами у суспільстві та економіці [3].

Господарське право є важливою складовою суспільно-правової системи, яка регулює відносини в сфері економіки та підприємництва.

Основним призначенням господарського права є створення відповідного правового середовища для розвитку підприємництва, забезпечення стабільності економічної системи та захисту інтересів суб'єктів господарювання. У рамках господарського права існує широкий спектр об'єктів та предметів регулювання. Серед об'єктів господарського права можна виділити підприємства, організації, підприємців, договори, майно, фінансові відносини та інші складові економічної діяльності. Предметом регулювання господарського права є правові відносини, що виникають у процесі підприємницької діяльності, включаючи укладання та виконання договорів, організацію бізнесу, оподаткування, конкуренцію, інвестиції та банкрутство.

Принципи функціонування господарського права визначають основні принципи та цінності, на яких ґрунтується ця галузь права. Один з найважливіших принципів - це принцип свободи підприємницької діяльності, який передбачає, що кожен суб'єкт господарювання має право на вільний доступ до підприємницької діяльності та самостійне визначення умов її здійснення. Цей принцип сприяє розвитку конкуренції, стимулює інновації та забезпечує ефективне використання ресурсів.

Ще одним важливим принципом є принцип захисту конкуренції. Він передбачає запобігання монополізації ринків, обмеженням недобросовісних конкурентних дій та сприяння розвитку конкурентного середовища. Захист конкуренції сприяє підтримці ефективної конкуренції між суб'єктами господарювання та сприяє забезпеченню доступу до товарів та послуг за розумними цінами для споживачів [4].

Принцип правової держави також має велике значення в господарському праві. Цей принцип передбачає, що усі відносини в господарській сфері повинні ґрунтуватися на законності, прозорості та захищеності прав суб'єктів господарювання. Він спрямований на забезпечення дотримання законів та прав правового порядку в економічних відносинах.

Разом із цим, господарське право базується на принципі регулювання. Це означає, що держава встановлює правила гри в економічній сфері через законодавство, нормативно-правові акти та адміністративні заходи.

Регулювання господарських відносин спрямоване на забезпечення стабільності та прогресу в економіці, захист прав та інтересів суб'єктів господарювання та забезпечення відповідності дій суб'єктів господарювання законодавчим вимогам.

Таким чином, аналізуючи основні аспекти господарського права, можна зрозуміти його важливість та роль у сучасному суспільстві. Від правильного функціонування цієї галузі права залежить ефективність економічного розвитку, стабільність бізнес-середовища та захищеність прав суб'єктів господарювання. Розуміння основних принципів та принципів господарського права дозволяє ефективно регулювати економічні відносини та забезпечувати розвиток економіки відповідно до сучасних вимог та потреб суспільства.

Господарське право тісно пов'язане з іншими галузями права, такими як цивільне, адміністративне та кримінальне право. Ця взаємодія визначається потребами сучасного економічного життя та міжнародних відносин, а також

впливає на розвиток самого господарського права та інших його суміжних галузей [5].

Однією з ключових аспектів взаємозв'язку господарського права з цивільним є регулювання господарських відносин через цивільно-правові засоби.

Наприклад, укладання та виконання договорів, вирішення спорів між підприємствами, захист прав споживачів - все це є об'єктом цивільного права, що безпосередньо впливає на господарську діяльність. При цьому цивільне право забезпечує правовий захист інтересів сторін у господарських відносинах та створює умови для їхньої взаємодії на основі правових норм.

Також важливим аспектом є взаємодія господарського права з адміністративним правом. Адміністративні органи відіграють важливу роль у здійсненні контролю за виконанням законодавства у сфері підприємництва, видачі ліцензій та дозволів, здійсненні адміністративних санкцій у разі порушення господарського законодавства. При цьому взаємодія між господарським та адміністративним правом визначається потребою забезпечення відповідності господарської діяльності вимогам законодавства та забезпечення громадського інтересу у стабільності та розвитку економіки.

Крім того, господарське право має взаємозв'язок з кримінальним правом, особливо у сфері боротьби з економічною злочинністю. Протидія шахрайству, відмиванню грошей, фінансовій маніпуляції та іншим формам економічних злочинів потребує впровадження спеціалізованих правових механізмів, які забезпечують ефективне розслідування та покарання осіб, що порушують закони у сфері економіки.

Аналізуючи правове регулювання господарських відносин, можна виявити кілька ключових тенденцій їх розвитку в сучасних умовах. Однією з таких тенденцій є активне використання цифрових технологій у господарській діяльності та в її правовому регулюванні. Електронна комерція, криптовалюти, блокчейн технології - усе це вимагає відповідного правового регулювання для забезпечення правової впевненості та захисту прав та інтересів учасників господарських відносин [6].

Іншою важливою тенденцією є зростання уваги до екологічних аспектів в господарській діяльності та їх правового регулювання. У зв'язку зі збільшенням уваги до екології та сталим розвитком, законодавство все більше враховує екологічні норми та стандарти у сфері економіки та підприємництва.

Також варто відзначити тенденцію до глобалізації економіки та розвитку міжнародних економічних відносин. У зв'язку з цим, з'являється необхідність в узгодженні правового регулювання господарських відносин на міжнародному рівні та впровадження механізмів міжнародного правового співробітництва.

Отже, взаємозв'язок господарського права з іншими галузями права є невід'ємною складовою сучасної правової системи. Він визначається потребами ефективного регулювання господарських відносин, захисту прав та інтересів учасників економічного життя, а також потребою в узгодженні правових норм у контексті глобалізації економіки.

Однією з ключових пропозицій для розвитку господарського права в

Україні є посилення заходів щодо створення прозорої та прогнозованої правової системи. Це включає в себе спрощення процедур реєстрації бізнесу, створення єдиного реєстру договорів та правову систему, яка б забезпечувала відкритість та доступність законодавства для всіх учасників економічних відносин [7].

Крім того, важливою пропозицією є реформування адміністративного регулювання господарської діяльності. Це включає в себе спрощення процедур отримання дозволів та ліцензій, зменшення адміністративних бар'єрів для розвитку бізнесу та впровадження ефективних механізмів контролю та нагляду за дотриманням законодавства.

Продовжуючи обговорення пропозицій для розвитку господарського права в Україні, необхідно звернути увагу на важливість зміцнення конкурентного середовища. Це може включати в себе прийняття антимонопольного законодавства, спрямованого на запобігання монополізації ринків та стимулювання конкуренції, а також впровадження механізмів захисту прав споживачів та підтримки малого та середнього бізнесу.

Висновки. У висновку хочеться підкреслити, що господарське право є ключовою галуззю права, яка визначає умови та регулює відносини у сфері економіки та підприємництва. Проаналізувавши основні аспекти цієї галузі, варто зазначити її важливість для стабільного функціонування економічної системи країни та захисту інтересів суб'єктів господарювання.

Принципи функціонування господарського права, такі як принцип свободи підприємницької діяльності, захисту конкуренції та правової держави, є основою для забезпечення ефективного регулювання господарських відносин та забезпечення стабільного розвитку економіки.

Ця взаємодія визначається потребами сучасного економічного життя та міжнародних відносин і має важливе значення для ефективного регулювання господарських відносин.

Список використаних джерел:

1. Базелюк, О. М. Господарське право України : підручник / О. М. Базелюк. 3-тє вид., перероб. та доп. Київ : Знання, 2023. 720 с.
2. Господарське право України : навч. посібник / за ред. В. Ф. Малахова. Київ : Алерта, 2022. 544 с.
3. Господарський кодекс України <https://zakon.rada.gov.ua/go/436-15> (прийнятий 16.01.2003 р. № 436-IV, зі змінами)
4. Закон України "Про господарські товариства" <https://zakon.rada.gov.ua/go/1576-12> (прийнятий 19.09.1991 р. № 1576-XII, зі змінами)
5. Господарський кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/436-15> (дата звернення: 01.05.2024)
6. Комарова, Н. В. Господарське право України : навч. посібник / Н. В. Комарова. Київ : ЦУЛ, 2020. 384 с.
7. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / за ред. О.А. Петришина. Київ : Юрінком Інтер, 2024. 1488 с.

Вікторія САДЛОВСЬКА*
студент 3 курсу, факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ВПЛИВ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ НА ТВАРИННИЙ СВІТ УКРАЇНИ

***Анотація.** Ця наукова стаття досліджує питання про наслідки військових дій на навколишнє середовище та живу природу. Розглядається наслідки війни на біорізноманіття регіону, зокрема зміни у популяціях та життєвому середовищі тварин. Детально розглядаються території, що зазнали найбільшого впливу конфлікту, з вказівкою на види, що найбільше постраждали.*

Розкривається різноманіття аспектів впливу війни на тваринний світ, зокрема забруднення навколишнього середовища, порушення природних міграційних маршрутів тварин та загрози для виживання деяких видів. Також звертається увага на соціально-економічні наслідки війни для охорони природи та відновлення екосистем.

Аналізується також вплив військової діяльності на біорізноманіття морських тварин, зокрема у Одеському та Миколаївському регіонах. Зазначається загроза для морських видів внаслідок вибухів та забруднення морського середовища.

***Abstract.** This research paper examines the effects of military action on the environment and wildlife. The consequences of the war on the biodiversity of the region are considered, in particular, changes in the populations and living environment of animals. The territories most affected by the conflict are examined in detail, with an indication of the species most affected. The variety of aspects of the impact of war on the animal world is revealed, in particular environmental pollution, disruption of natural migration routes of animals and threats to the survival of some species. Attention is also drawn to the socio-economic consequences of war for nature protection and restoration of ecosystems.*

The article also considers possible strategies for protecting and restoring ecosystems after military events. The influence of military activity on the biodiversity of marine animals is also analyzed, in particular in the Odesa and Mykolaiv regions. The threat to marine species due to explosions and pollution of the marine environment is noted.

Вступ. Воєнний конфлікт - це не лише випробування для людей, а й серйозна загроза для тваринного світу. На тлі збройних дій виникають проблеми з охороною природи, безпекою тварин і збереженням біорізноманіття.

---

* Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ Таміла МАНЬГОРА

Україна, з її унікальними екосистемами та різноманітними видами, не є винятком. Давайте розглянемо, як воєнний конфлікт впливає на тваринний світ цієї країни та які можливі шляхи його захисту і відновлення. Війна не тільки руйнує природні місця і обмежує доступ до них для досліджень та охорони, але і змушує тварин шукати нові укриття та джерела живлення, що може призвести до зміни їх звичайних міграційних маршрутів і поведінки. Більше того, звуки і вибухи війни можуть викликати стрес та тривожність у тварин, що негативно впливає на їхнє фізіологічне і психічне здоров'я. Такий вплив може мати довготривалий ефект на екосистему та видове різноманіття, потребуючи уваги та заходів з відновлення після закінчення конфлікту.

Виклад основного матеріалу. Воєнний конфлікт в Україні - це стан насильства та конфронтації між воюючими сторонами, що супроводжується застосуванням збройних сил та веденням військових дій, що призводить до серйозного впливу на природне середовище через забруднення довкілля, втрату біорізноманіття, руйнування екосистем та втрату природоохоронних територій, що потребує комплексних заходів для відновлення та захисту природних ресурсів.

Воєнний конфлікт також може призвести до незворотнього знищення унікальних екосистем і природних місць, які є життєво важливими для багатьох видів тварин, включаючи рідкісні та загрожені види.

Крім того, зростає ризик нелегального зловживання природними ресурсами під час військових дій, таким як незаконна рубка лісів, незаконний полювання та торгівля дикими тваринами, що сприяє подальшій деградації природного середовища та втраті біорізноманітності.

Огляд основних подій та факторів, що сприяли виникненню конфлікту в Україні у 2022 році, включає збільшення напруженості на кордонах з Росією через військові навчання та концентрацію військ, спробу зміни статусу анексованого Криму, російську підтримку сепаратистських рухів на сході країни, дипломатичні конфлікти та зростання геополітичних напругу регіоні, що спричинило зростання міжнародного тиску та обмежень на російський винос військової допомоги на територію України [1].

Протягом періоду з 2022 по 2024 роки в Україні відбувалися активні бойові дії, особливо в районах, що прилягають до лінії розмежування конфлікту. Ці бойові дії супроводжувалися великою кількістю вибухів, обстрілів та використанням важкої військової техніки. Це призвело до серйозного пошкодження інфраструктури, включаючи місця життєвого існування дикої тварини. Навколишнє середовище в зоні конфлікту стало схильним до забруднення через велику кількість викидів токсичних речовин від вибухів та паління, а також від транспортування військової техніки. Це призвело до забруднення ґрунтів, водойм і повітря, що має серйозні наслідки для природного середовища. Екосистеми в районах бойових дій були суттєво пошкоджені. Руйнування лісів, боліт, морських та річкових екосистем призвело до втрати біорізноманіття та зменшення життєвого простору для численних видів тварин і рослин. Це також спричинило порушення природних балансів і зниження рівня стійкості екосистем до стресових факторів [2].

Важливою проблемою стало зруйнування природно-заповідних територій та природних парків, які були важливими для збереження природних ресурсів та здоров'я екосистем. Такі пошкодження потребують серйозних зусиль у відновленні та охороні природи після закінчення військових дій.

Обстріли, військові дії та постійна небезпека призвели до великої втрати життя серед тварин, зокрема, великих хижаків, деяких видів риб та птахів, що мешкають в районах активних бойових дій.

Цей процес зниження популяцій мав далекосяжні наслідки для екосистем. Загроза зникнення деяких видів стала надзвичайно серйозною, оскільки вони втратили свої умови існування або стали предметом непрямих наслідків війни, таких як незаконний вилов або знищення місць відпочинку та живлення.

Таке зменшення популяцій диких тварин не тільки порушує природний баланс, а й впливає на життя місцевих спільнот, оскільки деякі види є важливими для місцевої економіки та культури. Це вимагає комплексного підходу до відновлення природних ресурсів, збереження біорізноманіття та створення безпечних зон для відновлення популяцій диких тварин у зонах, що постраждали від війни [3].

Протягом 2022-2024 років українські природні резервати та зони, які були основними умовами для життя різних видів тварин, стали свідками серйозного зруйнування через продовження військових дій. Це призвело до руйнування природних місць гніздування, живлення та міграції, знищення різноманітних екосистем, та загрози для виживання численних видів. Зокрема, були пошкоджені та знищені лісові масиви, вологі угіддя, прибережні зони та інші природні біотопи, які відіграють важливу роль у збереженні біорізноманіття і стабільності екосистем.

Таке зруйнування призвело до значних втрат у чисельності та різноманітності видів, зокрема, деякі види тварин опинилися під загрозою вимирання через втрату своїх природних умов і ресурсів для виживання.

Український уряд в співпраці з неприбутковими організаціями та активістськими групами вкладає значні зусилля в відновлення природного середовища та захист вразливих видів. Ці дії включають не лише відновлення пошкоджених територій та екосистем через програми реабілітації та зелені проекти, а й наукові дослідження для вивчення стану природних ресурсів та виявлення вразливих видів.

Крім того, здійснюються заходи з моніторингу та контролю за забрудненням навколишнього середовища, впроваджуються програми з охорони біорізноманіття та створення захищених територій. Інформаційні кампанії та освітні проекти також є важливою частиною цієї роботи, спрямованої на підвищення свідомості громадськості про необхідність збереження природи в умовах воєнного конфлікту та викликів екологічної стійкості [4].

Протягом 2022-2024 років у зоні конфлікту між Україною та Росією було запроваджено кілька міжнародних ініціатив та програм з відновлення та охорони тваринного світу. Наприклад, Міжнародний союз охорони природи (IUCN) спільно з організаціями з охорони тварин здійснює моніторинг та захист вразливих видів, таких як лісова фауна та морські животні, шляхом

впровадження програм з відновлення природних середовищ та контролю за браконьєрством.

Крім того, Європейська комісія спільно з міжнародними партнерами фінансує проекти з відновлення лісових масивів та створення екологічних коридорів для міграції тварин. Програми зі збереження диких тварин інтенсифікуються під впливом зростаючої уваги до екологічних питань у міжнародному співтоваристві, а також через спільні зусилля національних та міжнародних організацій для забезпечення сталого використання природних ресурсів у зоні конфлікту [5].

Висновки. У висновку можна підкреслити, що відступ від ланцюга споживання і непередбачувані наслідки воєнного конфлікту суттєво впливають на тваринний світ України.

Збройні дії призводять до руйнування природних середовищ, забруднення водойм і ґрунтів, порушення міграційних маршрутів та втрати унікальних територій для збереження видів. Внаслідок цього збільшується ризик вимирання деяких видів тварин та знижується стійкість екосистем.

Необхідно вжити невідкладних заходів для захисту та відновлення природних ресурсів України, щоб забезпечити життєве середовище для майбутніх поколінь та зберегти біорізноманіття країни.

Важливо пам'ятати, що вплив воєнного конфлікту на тваринний світ України також має соціальні та економічні наслідки.

Наприклад, знищення природних місць і об'єктів призводить до втрати туристичного потенціалу та можливості створення робочих місць в галузі екотуризму. Крім того, зменшення чисельності диких тварин може вплинути на економіку через зменшення природних ресурсів, які забезпечують харчування і промислове використання. Тому вирішення проблем, пов'язаних з воєнним конфліктом, потребує комплексного підходу з урахуванням природоохоронних, соціальних та економічних аспектів.

Список використаних джерел:

1. Софія Шутяк «Злочини проти тварин під час війни»: URL:<https://tigers.panda.org/?10954441/wildlife-crime-in-war> (дата звернення: 06.04.24)
2. Дар'я Лук'ярчук «Як війна вплинула на життя тварин та зоозахист в Україні»: URL:<https://life.pravda.com.ua/columns/2023/02/24/253030/> (дата звернення: 04.04.24)
3. Освіторія «Як рятувати тварин під час війни»: URL: <https://osvitoria.media/opinions/yak-ryatuvaty-tvaryn-pid-chas-vijny/> (дата звернення: 06.04.24)
4. Команда медіа напрямку ГО "Відкриті клітки Україна" «Евакуація та допомога тваринам під час війни»: URL:<https://opencages.com.ua/blog/dopomoha-tvarynam-pid-chas-viiny> (дата звернення: 04.04.24)
5. Альона Музики «Як рятують тварин під час війни у Миколаєві та Херсоні»: URL:<https://hmarochos.kiev.ua/2023/12/18/yak-ryatuyut-tvaryn-pid-chas-vijny-u-hersoni-ta-mikolayevi/> (дата звернення: 06.04.24).

Аліна СОЛТАСЮК*
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ У ПРОЦЕСІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ

Анотація. У статті вказується, що, незважаючи на широке використання цього інституту, існує значна кількість непорозумінь і суперечностей між теорією та практикою. Робота містить критичні зауваження щодо порядку нормативного регулювання та використання тимчасового доступу до речей і документів у процесі кримінального доказування. Матеріали статті мають як теоретичну, так і практичну цінність. Вони можуть бути корисні для подальших наукових досліджень особливостей застосування заходів забезпечення кримінального провадження у процесі кримінального доказування, а також для належного розуміння та виконання правозастосовної кримінальної процесуальної діяльності.

Abstract. The article points out that, despite the widespread use of this institution, there is a significant amount of misunderstandings and contradictions between theory and practice. The work contains critical comments on the regulatory procedure and the use of temporary access to things and documents in the process of criminal evidence. The materials of the article have both theoretical and practical value. They can be useful for further scientific research on the features of the application of measures to ensure criminal proceedings in the process of criminal evidence, as well as for the proper understanding and implementation of law-enforcement criminal procedural activities.

Вступ. Введення інституту тимчасового доступу до речей і документів має на меті розширення можливостей сторін у кримінальному провадженні щодо збору доказів. Це дає їм рівні умови для отримання доказів через тимчасовий доступ до речей і документів, які потенційно можуть бути використані в судовому процесі. Такий доступ відіграє ключову роль у зборі доказів у кримінальному провадженні. Для розуміння цього інституту необхідно дослідити його сутність і розвиток, включаючи історичний аспект, який залежить від соціального, політичного та правового контексту. Хоча введення тимчасового доступу було здійснено з прийняттям КПК 2012 року, він має свої корені та історичні передумови, які відображають розвиток суспільства і правової системи.

---

* Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ Таміла МАНЬГОРА

Виклад основного матеріалу. Відповідно до пункту 1 статті 159 КПК, тимчасовий доступ до речей і документів є заходом забезпечення кримінального провадження, який полягає у наданні стороні кримінального провадження можливості ознайомитися з ними, зробити копії та вилучити їх (здійснити виїмку), якщо вони перебувають у володінні іншої особи.

Тимчасовий доступ до електронних інформаційних систем або їх частин, а також мобільних терміналів систем зв'язку здійснюється шляхом зняття копії інформації, що міститься в них, без їх вилучення. Отже, тимчасовий доступ до речей і документів не лише забезпечує кримінальне провадження, але й є важливою процесуальною дією, що дозволяє отримувати докази у кримінальному процесі.

Це свідчить про те, що цей інститут є невід'ємною складовою частиною доказової діяльності в кримінальному провадженні. Фактичні підстави для застосування тимчасового доступу до речей і документів полягають у можливості використання інформації, що міститься в них, як доказів, та в неможливості доведення обставин іншими шляхами у випадку, якщо ці речі і документи містять охоронювану законом таємницю. Згідно з положенням статті 160 КПК, сторони кримінального провадження можуть звернутися до слідчого судді під час досудового розслідування або до суду під час судового провадження з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів, за винятком випадків, визначених у статті 161 КПК.

Слідчий має право звернутися із таким клопотанням за погодженням з прокурором. У цьому клопотанні сторони кримінального провадження повинні вказати значення цих речей і документів для встановлення обставин у кримінальному провадженні, а також можливість використання інформації, що міститься в них, як доказів, та неможливість доведення обставин іншими способами у випадку, якщо ці речі і документи містять охоронювану законом таємницю.

Необхідно звернути увагу на те, що до набрання чинності новим КПК, у випадках, коли слідчий мав конкретні дані, що предмети або документи, які мають значення для справи, перебувають у певній особи або місці, згідно зі статтею 178 КПК 1960 року, за постановою слідчого проводилася їх виїмка. У поточній версії КПК України такої слідчої дії, як виїмка, вже немає. Є певна схожість цієї дії з таким заходом забезпечення кримінального провадження, як тимчасовий доступ до речей і документів, але є деякі відмінності:

1. право ініціювати тимчасовий доступ до речей і документів (у відміну від колишньої виїмки) належить не лише стороні обвинувачення, а також стороні захисту;

2. у випадку виїмки за КПК 1960 року, кінцевою метою було вилучення предметів або документів для встановлення істини, тоді як у випадку тимчасового доступу до речей і документів кінцевою метою може бути лише ознайомлення з ними або виготовлення копій документів. Крім

того, якщо сторона кримінального провадження порушує питання про необхідність вилучення речей або оригіналів документів, вона повинна обґрунтувати таку необхідність відповідно до пункту 7 частини 2 статті 160 КПК України;

3. однією з основних ознак виїмки була можливість як добровільного, так і примусового вилучення предметів або документів, тоді як у разі тимчасового доступу до речей і документів обшук можливий лише за постановою слідчого судді або суду;

4. ефективність виїмки визначалася переважно її раптовістю, що не є типовим для тимчасового доступу до речей і документів. Наприклад, розгляд клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів проводиться за участю особи, у володінні якої знаходяться ці предмети чи документи, за винятком випадків, коли сторона кримінального провадження, яка подала клопотання, доведе наявність достатніх підстав вважати, що існує реальна загроза зміни або знищення предметів чи документів (згідно з пунктами 1 і 2 статті 163 КПК);

5. у випадку розгляду клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів за участю особи, у володінні якої знаходяться ці предмети чи документи, ця особа заздалегідь буде попереджена про можливий обов'язок надати доступ до певних речей і документів, і вона може приховати або знищити їх.

Крім того, цей захід забезпечення кримінального провадження має багато спільних рис з такою дією, як витребування та отримання речей і документів (відповідно до пунктів 2 та 3 статті 93 КПК), оскільки обидва ці заходи спрямовані на непримусове збирання та перевірку доказів, і застосовуються тоді, коли відомо, у кого чи де знаходяться ці предмети та документи.

Водночас процедура витребування та отримання речей і документів не має докладного правового регламентування і відбувається за постановою дізнавача, слідчого, детектива НАБУ, прокурора або за запитом захисника. Не передбачена також жодна форма юридичної відповідальності за невиконання вимоги щодо видачі речей і документів. Отже, важливо провести розмежування між цими способами збирання доказів. Грунтуючись на положенні пункту 18 інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів особи під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження» від 5 квітня 2013 року, можна стверджувати, що витребування та отримання речей і документів застосовуються у випадках, коли: 1) достовірно відомо, у кого чи де зберігається предмет чи документ; 2) запитувані об'єкти не містять охоронюваної законом таємниці; 3) є підстави вважати, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові та фізичні особи нададуть такі речі чи документи добровільно; 4) відсутня загроза того, що документ або предмет будуть знищені чи сфальсифіковані в період між вимогою та їх наданням. Однією з умов отримання доказів, які відповідають ознаці допустимості, є здійснення тимчасового доступу до речей і документів належним суб'єктом.

Стаття 41 КПК, безумовно, надає можливість оперативним підрозділам користуватися процесуальним статусом слідчого під час виконання доручень слідчого чи прокурора, але з обмеженими повноваженнями, оскільки оперативні підрозділи реалізують свої повноваження в межах наданих їм доручень. Проте застосування тимчасового доступу до речей і документів оперативними підрозділами на підставі доручення слідчого чи прокурора не передбачено чинним КПК. Це може призвести до неможливості визнання результатів такої дії доказами у кримінальному провадженні, оскільки вони не відповідають вимозі допустимості – отримані неналежним суб'єктом.

Висновки. З урахуванням усього вищевикладеного, можна зробити висновок, що тимчасовий доступ до речей і документів відіграє важливу роль у формуванні інформаційно-доказової бази.

Не випадково цей інститут відразу ж став широко застосовуватися на практиці. Під час використання цього інституту передбачається можливість отримання доступу до об'єктів, що містять відомості про факти та обставини, та фіксація цих відомостей з одночасним наданням їм процесуальної форми засобів доказування.

Список використаних джерел:

1. Кушнір Н.П. Тимчасовий доступ до речей і документів: дискусійні питання правового регулювання. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2014. Випуск 28. Том 3. С. 79–

82.

2. Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05.04.2013

р. № 223-559/0/4-13

URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0558740-13#Text>

3. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Вищий Спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14#Text>

4. Фаринник В.І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія та практика: монографія. Київ: Алерта, 2017. 548 с.

5. Чуб А.В. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09.

Київ, 2017. 221 с. URL http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/1446/1/chub_dis.pdf

Анастасія ХМІЛЬ*
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

***Анотація.** В статті проаналізовані актуальні проблеми юридичної відповідальності у господарській діяльності. У цій статті розглядаються ключові аспекти юридичної відповідальності у сфері правління в рамках правового контролю за економічними відносинами.*

Потреба неправомірної поведінки в сфері управління відповідно до положень. Багато вчених наголошують на тому, що господарсько-правова відповідальність настає внаслідок вчиненого правопорушення. Юридична відповідальність, порядок та види у сфері господарювання закріплено у Господарському кодексі України та інших нормативно правових актах. Установлюється значення господарсько-правової відповідальності для здійснення зовнішньоекономічного зобов'язання належним чином.

***Abstract.** The article analyzes current problems of legal responsibility in economic activity. This article examines the key aspects of legal responsibility in the field of governance within the framework of legal control over economic relations. The need for misconduct in the field of management in accordance with the provisions. Many scientists emphasize that economic and legal responsibility arises as a result of a committed offense. Legal responsibility, order and types in the field of management are enshrined in the Economic Code of Ukraine and other normative legal acts.*

Вступ. У сфері управління юридична відповідальність має важливе значення в рамках правового контролю за економічними відносинами.

Тим не менш, в юридичній літературі існує суперечлива позиція щодо поняття господарсько-правової відповідальності, головними причинами якої є такі:

1) механізм правового регулювання господарських відносин передбачає багатоаспектне функціональне призначення господарсько-правової відповідальності;

2) відсутність консенсусу в законодавстві та доктрині щодо встановлення правового змісту цього виду відповідальності; Господарсько-правова відповідальність виражається в різноманітних формах, кожна з яких має свої економічні наслідки;

3) застосування господарсько-правової відповідальності поширюється на широке коло суб'єктів і ґрунтується на різних підставах;

---

* Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ Таміла МАНЬГОРА

4) господарсько-правова відповідальність виражається в різноманітних формах, кожна з яких має свої економічні наслідки;

5) застосування господарсько-правової відповідальності поширюється на широке коло суб'єктів і ґрунтується на різних підставах;

6) відсутність чітких юридичних меж господарсько-правової відповідальності;

7) недостатній рівень правового забезпечення характеристики господарсько-правової відповідальності в окремих видах господарських відносин, особливо організаційно-господарських;

8) незгода щодо того, як притягнутись до фінансової та юридичної відповідальності.

Відповідальність у господарському праві (господарсько-правова відповідальність) – це комплексний правовий інститут, який має свій особливий предмет регулювання – суспільні відносини, що виникають і функціонують у зв'язку з вчиненням господарського правопорушення. Статтею 216 Господарського кодексу України визначено принципи господарсько-правової відповідальності, що покликані захистити споживача та постраждалу сторону договірних зобов'язань [1].

Вивчивши ці принципи, можна зробити висновок, що економічна відповідальність у своїй повноті відноситься до матеріальної відповідальності. У випадках неправомірної поведінки в сфері управління застосовуються штрафні санкції економічного характеру відповідно до положень, викладених у господарському законодавстві. Багато вчених наголошують на тому, що господарсько-правова відповідальність настає внаслідок вчиненого правопорушення.

Також усі науковці мають єдиний підхід і до суб'єкта відповідальності. Законодавець визначив у Господарському кодексі України суб'єкта відповідальності, ним є учасник господарських відносин. Учасниками відносин у сфері господарювання, відповідно до статті 2 Господарського кодексу України, є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності [2].

Під господарсько-правовою відповідальністю розуміються несприятливі економічні та/або правові наслідки, яких зазнав суб'єкт господарювання внаслідок застосування санкцій, передбачених законодавством про економічні злочини. Правовими засобами господарсько-правової відповідальності (формою реалізації відповідальності, а також ступенем відповідальності) є штрафи, відшкодування збитків і господарсько-господарські санкції за невиконання або неналежне виконання зобов'язань учасниками господарських відносин [1].

Організаційно-господарські зобов'язання та адміністративно-господарські санкції, які накладаються на суб'єктів господарювання, які порушують правила здійснення господарської діяльності, мають публічно-правовий характер. Зазначені обов'язки можна вважати як фінансовими, так і юридичними

у вузькому (обґрунтованому) розумінні. Крім господарсько- правової відповідальності у вузькому розумінні учасники господарських відносин несуть також цивільно-правову відповідальність за невиконання або неналежне виконання майново-господарських зобов'язань.

Особи, які порушують вимоги господарського законодавства, будуть притягнуті до господарської відповідальності згідно із законом. Форма господарсько-правових санкцій (залежно від характеру та спрямованості впливу, механізму реалізації, практичних причин застосування):

- відшкодування збитків;
- сплата неустойки;
- конфіскація як вид господарсько-правових санкцій;
- господарсько-адміністративні штрафи;
- оперативно-господарські санкції;
- планово-госпрозрахункові (оціночні) санкції;
- господарсько-організаційні санкції.

У ГК України закріплено лише чотири форми господарсько- правової відповідальності у вигляді видів господарсько-правових санкцій: відшкодування збитків, штрафних санкцій, оперативно-господарських санкцій, адміністративно-господарських санкцій.

Відшкодування збитків — це відновлення майнового стану учасника господарських правовідносин за рахунок іншого суб'єкта — правопорушника.

Неустойка — господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання [2].

Оперативно-господарські санкції – це передбачені законодавством заходи економічного впливу кредитора на господарюючого суб'єкта- боржника (правопорушника), спрямовані на попередження або зменшення втрат кредитора від порушень боржника.

Адміністративно-господарські штрафи (санкції) - це заходи організаційно-правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення суб'єктом господарювання та ліквідацію його наслідків, що застосовуються уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування у передбачених законом випадках.

Господарсько-організаційні санкції — це передбачені законом заходи організаційного впливу (обмеження) на суб'єкта господарювання, що застосовуються компетентними державними органами або за їх ініціативою судом у передбачених законом випадках. Адміністративно-майновими санкціями є передбачені законом заходи майнового впливу на порушника, що застосовуються компетентними державними органами (щодо конфіскації — судом) у передбачених законом випадках.

Господарсько-адміністративний штраф – це грошова сума, що сплачується до державного бюджету суб'єктом господарювання – правопорушником у передбачених законом випадках.

Конфіскація – це безоплатне вилучення в доход бюджету майна (коштів)

суб'єкта господарювання – правопорушника у випадках, прямо передбачених законом [2].

Відповідно до ст. 617 ЦКУ особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили [3].

Звільнення від відповідальності внаслідок дії форс-мажорних обставин передбачено також Конвенцією ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11.04.1980 р. Так, відповідно до ч. 4 ст. 79 зазначеної Конвенції сторона, яка не виконує свого зобов'язання, повинна повідомити іншу сторону про перешкоду і про її вплив на її здатність здійснити виконання. Якщо інша сторона не отримала це повідомлення протягом розумного строку після того, як про цю перешкоду стало чи повинно було стати відомо стороні, яка не виконує свого зобов'язання, ця остання сторона несе відповідальність за збитки, які є результатом того, що таке повідомлення не було отримане [4].

Висновок: Отже, санкцій як охоронних заходів примусового характеру у сфері господарювання можна виділити як самостійну підсистему примусові заходи (санкції), що застосовуються при здійсненні порушення законодавства, що регулює відносини суб'єктів господарювання з державними органами, наприклад, з тими, що здійснюють функції державного регулювання і контролю в даній сфері.

Особи, які порушують вимоги господарського законодавства, будуть притягнуті до господарської відповідальності згідно із законом. Форма господарсько-правових санкцій (залежно від характеру та спрямованості впливу, механізму реалізації, практичних причин застосування): відшкодування збитків; сплата неустойки; конфіскація як вид господарсько-правових санкцій; господарсько-адміністративні штрафи; оперативно-господарські санкції; планово-госпрозрахункові (оціночні) санкції; господарсько-організаційні санкції. Також особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 11.04.2024);
2. Господарський кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/436-15> (дата звернення: 11.04.2024);
3. Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15> (дата звернення: 11.04.2024);
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року (укр/рос): Конвенція; ООН від 11.04.1980 // База даних «Законодавство України» Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_003 (дата звернення: 11.04.2024).

Карина ЦІХОЦЬКА*
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

***Анотація.** У статті розглядається актуальність дослідження порядку здійснення кримінального провадження в Україні в контексті набрання чинності нового закону, який значно змінює підхід до регулювання цього процесу, зокрема щодо кримінальних проступків. Зазначається, що запровадження інституту кримінальних проступків сприятиме оптимізації проваджень, зменшенню навантаження на органи досудового слідства і зосередженню їхньої уваги на більш серйозних злочинах. Аналізуються спрощені порядки досудового та судового розгляду справ щодо цих правопорушень і вказується на їхній потенційний вплив на забезпечення прав захисту та ефективного правосуддя*

***Abstract.** The article examines the relevance of research on the procedure for carrying out criminal proceedings in Ukraine in the context of the entry into force of a new law, which significantly changes the approach to the regulation of this process, in particular regarding criminal misdemeanors. It is noted that the introduction of the institute of criminal misdemeanors will help to optimize proceedings, reduce the burden on pre-trial investigation bodies and focus their attention on more serious crimes. Simplified procedures for pre-trial and judicial proceedings regarding these offenses are analyzed and their potential impact on the provision of defense rights and effective justice is indicated.*

Вступ. Прогрес у науці вітчизняного кримінального процесу вимагає дослідження процедур кримінального провадження загалом і особливостей щодо кримінальних проступків зокрема. Це особливо актуально у зв'язку зі скорим набранням чинності Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України, який суттєво змінює підхід до нормативного регламентування кримінального провадження у відношенні до кримінальних проступків. Введення поняття кримінальних проступків у законодавство сприятиме оптимізації проведення кримінальних проваджень щодо них.

Новий закон передбачає спрощений порядок досудового розслідування для 126 типів кримінальних проступків, що раніше вважалися неважкими злочинами, що, безумовно, сприятиме зменшенню навантаження на органи досудового слідства та дозволить зосередити їхню увагу на розслідуванні

---

* Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри права ВНАУ Таміла МАНЬГОРА

серйозних і особливо серйозних злочинів.

Крім того, варто зазначити, що закон також регламентує спрощений порядок судового провадження щодо кримінальних проступків, що сприятиме вирішенню проблем, що часто виникають під час розгляду справ про такі правопорушення.

Необхідність дослідження особливостей нормативного регулювання провадження щодо кримінальних проступків, а також аналізу можливих проблем правозастосування, що можуть виникнути, пояснюється потребою в цій статті, її логікою та змістом.

Основний підхід до дослідження цього питання полягає в критичному аналізі чинного законодавства, яке регулює особливості кримінального процесуального доказування щодо кримінальних проступків під час досудового розслідування.

У статті на основі аналізу нормативної регламентації кримінального провадження щодо кримінальних проступків висловлені зауваження до ряду норм КПК, які встановлюють особливості кримінального процесуального доказування щодо кримінальних проступків під час досудового розслідування, і запропоновані підходи до усунення їхніх недоліків.

Матеріали статті мають як теоретичну, так і практичну цінність і можуть бути використані для подальшого наукового дослідження особливостей кримінального провадження щодо кримінальних проступків, а також для належного розуміння та здійснення правозастосовної кримінальної процесуальної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Потреба у розрізненні процесуальної форми сприяє розвитку системи кримінального процесу, яка відповідає суспільним потребам та зумовлюється стрімким розвитком суспільних відносин.

Ця система має бути здатною ефективно вирішувати завдання кримінального процесу. В цьому контексті важливо захищати потреби та інтереси потерпілого, а також самого підозрюваного чи обвинуваченого від непідтверджених дій щодо нього з боку процесуальних органів та засудження, а також гарантувати захист прав та законних інтересів кожного учасника кримінального провадження. Вирішення таких завдань передбачає впровадження різних процедур здійснення кримінального провадження, що дозволяють балансувати інтереси його учасників, регулювати кримінально-правові конфлікти оптимальним чином та забезпечувати якомога швидший захист прав та законних інтересів потерпілого [1].

Спрощений порядок досудового розслідування у формі дізнання усіх кримінальних правопорушень невеликої тяжкості має сприяти значному зменшенню навантаження на органи досудового слідства, що проводитимуться за спрощеною процедурою у формі досудового дізнання. Це, в свою чергу, дозволить слідчим зосередити свою увагу на розслідуванні серйозних та особливо серйозних злочинів.

Тому одним із напрямів реформування сучасного кримінального та кримінально-процесуального законодавства є впровадження категорії кримінального проступку, у зв'язку з яким спостерігається спрощення

процесуальної форми через його невелику суспільну небезпеку.

Це питання висувалося ще з початку 2000-х років, а з прийняттям у 2012 році КПК ця ідея стала більш широко відомою. Ще одним стимулом було прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 2617-VIII від 22 листопада 2018 року.

У цьому законодавчому документі, наголошуючи на значенні національних традицій правотворення та враховуючи прогресивні інститути правових систем країн Європейського Союзу, пропонується розширення Особливої частини Кримінального кодексу України, додавши до переліку кримінальних проступків, окрім окремих злочинів, також адміністративні правопорушення.

Це має свою обґрунтованість у значному суспільному відгуку, який викликається такими подіями. Наприклад, у зв'язку зі зростанням смертності від дорожньо-транспортних пригод в Україні, яка є однією з найвищих у Європі та постійно зростає, законом посилюється відповідальність за керування транспортними засобами в стані алкогольного сп'яніння, що перетворює це на кримінальне правопорушення [2].

Під кримінальним проступком зазвичай розуміється вчинене законом діяння (чи бездіяльність), яке не представляє великої суспільної небезпеки, вчинене осудною особою, яка на момент дії досягла віку відповідальності, та за яке не передбачено покарання у вигляді позбавлення волі. Проступок і злочин майже не відрізняються: обидва є суспільно небезпечними винними діями, тягнуть за собою судимість, а вина повинна бути встановлена судом. Доказова робота під час провадження щодо кримінальних проступків в загальному здійснюється за тією самою структурою, що й при розслідуванні злочинів, включаючи збір, перевірку та оцінку доказів.

Однак КПК встановлює ряд особливостей процесу доказування щодо кримінальних проступків під час досудового розслідування. Тому метою цієї роботи є вивчення особливостей кримінального процесуального доказування щодо кримінальних проступків під час досудового розслідування.

У теорії кримінального процесу існують різноманітні підходи до тлумачення поняття доказування. М.С. Строгович вказує, що доказування означає установлення за допомогою доказів всіх фактів, обставин, які мають значення для вирішення кримінальної справи – вчинення чи невчинення злочину, винність (або невинність) підозрюваної особи у вчиненні злочину та всі інші фактори, що визначають її відповідальність [3,].

М.М. Михеєнко визнає доказування як процес збирання, перевірки та оцінювання доказів і їхніх джерел, а також формулювання на цій основі тез і аргументів для їх підтвердження [7]. В.Т. Нор розглядає доказування як діяльність органів розслідування, прокурора і суду, спрямовану на збирання, закріплення, перевірку й оцінювання фактичних даних (доказів), необхідних для встановлення істини у кримінальній справі [7]. В.В. Вапнярчук визначає кримінальне процесуальне доказування як регульовану законом діяльність суб'єктів кримінального провадження зі збирання й аналізування доказів,

формулювання на їхній основі власних правових позицій та їхнє застосування.

Згідно з п. 2 ст. 91 КПК, доказування передбачає збирання, перевірку та оцінювання доказів з метою встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження [8].

Це визначення ґрунтується на концепції інформаційної моделі доказів, згідно з якою докази представляють собою єдиний комплекс фактичних даних (інформації про факти) та їх джерел [1, с. 308]. Аналіз зазначених тлумачень підтверджує, що кримінальне процесуальне доказування – це регламентована законом діяльність суб'єктів кримінального провадження зі збирання, перевірки та оцінювання доказів, формулювання на їхній основі власних правових позицій та їхнє застосування [7, с. 147].

Досудове розслідування кримінальних проступків проводиться відповідно до загальних правил досудового розслідування, встановлених КПК, з врахуванням положень гл. 25 КПК. Кримінальна процесуальна діяльність (включаючи розслідування кримінальних проступків) спрямована на встановлення обставин вчиненого кримінального правопорушення та особи, яка його скоїла.

Це може бути досягнуто лише через здійснення кримінального процесуального доказування, яке пронизує всі етапи кримінального провадження та є його основним змістом. Тому науковий інтерес викликає питання особливостей доказової діяльності під час досудового розслідування кримінальних проступків. Було б корисно розглянути ті аспекти цієї теми, які відображають найбільш суттєві особливості.

1. Особливий суб'єкт доказування. Збирання доказів на етапі досудового розслідування (дизнання) здійснюється спеціальним суб'єктом – дізнавачем, який має повноваження слідчого під час збирання доказів. Важливо відзначити, що законодавець у своєму визначенні доказів не врахував участь дізнавача в процесі доказування. Згідно з пунктом 1 статті 84 КПК, доказами у кримінальному провадженні є фактичні дані, зібрані в передбаченому законом порядку, за допомогою яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність або відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження і підлягають доказуванню. Однак у пункті 1 статті 93 КПК вказано, що збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, у справі про яку здійснюється провадження. Згідно з пунктом 19 статті 3 КПК, дізнавач є представником сторони обвинувачення.

2. Терміни збирання і перевірки доказів. Дизнання до повідомлення особі про підозру не обмежене за часом. У той же час досудове розслідування з встановлення обставин кримінального проступку з урахуванням його незначної суспільної небезпеки має бути спрощеним і здійснюватися у скорочені терміни. Після повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку термін дизнання не може перевищувати одного місяця (частини 3 і 4 статті 219 КПК). Загалом, досудове розслідування повинно бути завершено протягом 72 годин з моменту повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального проступку або затримання особи у випадках, передбачених частиною 4 статті

2982 КПК, а саме: 1) особа відмовляється виконувати законні вимоги уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або вчинення опору; 2) намагається залишити місце вчинення кримінального проступку; 3) під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи; 4) перебуває у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння і може завдати шкоди собі або іншим. Інші терміни застосовуються в разі виконання певних умов. Протягом 20 діб з дня повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального проступку у випадках: 1) коли підозрюваний не визнає вини; 2) потрібно провести додаткові слідчі (розшукові) дії; 3) вчинення кримінального проступку відбулося за участю неповнолітньої особи [6].

Однак останній випадок (у цій версії) порушує засаду презумпції невинності та забезпечення доведеності вини, оскільки підтверджує твердження про вчинення кримінального проступку неповнолітньою особою ще до набуття законної сили обвинувального вироку суду. Було б правильніше зазначити: «3) коли підозрюваним є неповнолітній». Протягом одного місяця досудове розслідування повинно бути завершено у разі повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального проступку, якщо особою подано клопотання про проведення експертизи відповідно до частини 2 статті 2984 КПК.

Однією з причин продовження терміну дізнання є висунення підозрюваним клопотання про проведення експертизи, до якого він може звернутися до слідчого, прокурора. У такому випадку дізнавач або прокурор мають право звернутися до експерта для проведення експертизи відповідно до вимог, передбачених частиною 2 статті 2984 КПК. Проте положення Закону не передбачають безпосереднього звернення до експерта жодною зі сторін, і зміни до статті 242 КПК не внесені. Тому питання про вирішення термінів дізнання, якщо слідчий суддя відхилить клопотання про залучення експерта, залишається невирішеним.

3. Збирання доказів до внесення інформації до ЄРДР. Для встановлення обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до ЄРДР, крім огляду місця події, може бути: 1) отримано пояснення; 2) проведено медичне обстеження; 3) отримано висновок спеціаліста і взято показання з технічних засобів, що мають функції фото- або відеозйомки; 4) вилучено знаряддя та засоби вчинення кримінального проступку, предмети та документи, які стали безпосередньою основою кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого обшуку чи обшуку майна.

4. Джерела доказів. У кримінальному провадженні стосовно кримінальних проступків, крім загальних джерел доказів, таких як показання, речові докази, документи, висновки експерта, також використовуються: 1) пояснення осіб; 2) результати медичного освідчення; 3) висновок спеціаліста; 4) показання технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису. Такі джерела доказів можуть бути використані лише за умови ухвалення слідчим суддею відповідної постанови за клопотанням прокурора (ст. 2981 КПК).

5. Способи збирання доказів. Головною метою всіх слідчих

(розшукових) дій є здобуття (збирання) доказів або перевірка уже отриманих у даному кримінальному провадженні. Для попереднього розслідування кримінальних проступків дозволяється виконувати всі слідчі (розшукові) дії, передбачені КПК, а також негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені ч. 2 ст. 264 (зняття відомостей з електронних інформаційних систем або її частин, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем чи утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту) та ст. 268 КПК (встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу).

6. Порядок оформлення матеріальних доказів. Згідно з ч. 3 ст. 2983 КПК, речі та документи, вилучені під час обшуку затриманої особи під час розслідування проступку, визнаються матеріальними доказами. Дізнавач робить відповідну постанову і додає їх до матеріалів дізнання. Однак варто відзначити, що в провадженнях про злочини не передбачено винесення такої постанови (ст. 100 КПК). **Висновки.** На основі викладеного вважаємо, що нормативне врегулювання процесуального доказування у кримінальних провадженнях під час досудового розслідування має ряд недоліків, які створюють неоднозначне розуміння та тлумачення серед науковців, адвокатів, суддів та інших правозастосовників, і потребують усунення.

Нова версія Закону також включає ряд оціночних термінів, які можуть спричинити зловживання або недоцільну діяльність органів досудового розслідування. Закон містить ряд термінологічних неточностей, що призводять до неузгодженості між різними положеннями КПК або навіть всередині окремих норм. На наш погляд, запропоновані положення також не враховують положень спеціалізованих законів, що свідчить про відсутність системності у реформуванні кримінального процесуального законодавства.

Список використаних джерел:

1. Божик В.І. Стандарти доказування у провадженні про кримінальні проступки. Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. № 6. С. 305–311.
2. Бровко Н.І., Сімакова С.І. Інститут кримінальних проступків як механізм спрощеного порядку досудового розслідування. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 3. С. 298–301.
3. Вапнярчук В.В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування : монографія. Харків : Юрлайт, 2017. 408 с.
4. Гловюк І., Пономаренко Д. Прогнозовані проблеми застосування законодавства про кримінальні проступки. «Бюлетень ААУ». 2019. № 3 (40). С. 10–12.
5. Досудове розслідування кримінальних проступків. Методичні рекомендації / С.С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 160 с.
6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 2617-VIII. від 22.11.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19>
7. Капліна О.В., Шило О.Г. Кримінальний процес : підручник. Харків : Право, 2018. 584 с.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

Євгеній АНДРОНЮК*
студент 4 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

***Анотація:** У статті досліджується аналіз інформаційної безпеки в Україні на сучасному етапі, зосереджуючись на конкретних аспектах її правового забезпечення. Стаття висвітлює важливі аспекти цієї проблеми, такі як захист персональних даних, боротьба з кіберзлочинністю, регулювання медіа та інші. Детальний аналіз правових норм, законодавчих актів та міжнародних угод в цій області допомагає виявити потенційні ризики та визначити шляхи покращення системи інформаційної безпеки в країні.*

***Abstract:** The article examines the analysis of information security in Ukraine at the current stage, focusing on specific aspects of its legal support. The article highlights important aspects of this problem, such as personal data protection, the fight against cybercrime, media regulation and others. A detailed analysis of legal norms, legislative acts and international agreements in this area helps identify potential risks and determine ways to improve the information security system in the country.*

Вступ. Інформаційна безпека України стає важливим аспектом у контексті сучасних викликів та загроз. У цій статті розглянемо окремі аспекти правового забезпечення цієї сфери, оскільки вона відіграє критичну роль у збереженні національної безпеки та стабільності. В умовах постійного розвитку технологій і зростання загроз кібербезпеці, захист національної інформаційної інфраструктури стає необхідністю першої важливості.

Виклад основного матеріалу. Інформаційна безпека України на сучасному етапі включає в себе широкий спектр аспектів правового забезпечення, оскільки сфера цифрової безпеки стає все більш важливою в умовах швидкого розвитку технологій та зростаючих загроз кібербезпеці. Розглянемо деякі з найважливіших аспектів: Законодавство про кібербезпеку: Україна має ряд законів, що регулюють питання кіберзахисту, такі як Закон "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України", який визначає правові, організаційні та технічні засади забезпечення Інформаційної безпеки в Україні.

Стратегічні документи: Уряд регулярно розробляє та затверджує стратегічні

---

* Науковий керівник к.ю.н.доцент кафедри права Андрій ПРАВДІЮК

документи в галузі кібербезпеки, такі як Національна стратегія кіберзахисності, яка визначає стратегічні цілі та пріоритети державної політики в цій сфері. Міжнародне співробітництво: Україна активно співпрацює з міжнародними партнерами у сфері Інформаційної безпеки, приєднуючись до міжнародних ініціатив та участь у міжнародних тренуваннях та угодах про ІТ- безпеку.

Освіта та підготовка кадрів: розвиток освіти та підготовка кадрів у галузі цифрового захисту є одним із пріоритетів, щоб забезпечити належний рівень компетентності серед фахівців та громадян.

Захист критичної інфраструктури: уряд приділяє особливу увагу захисту критичної інфраструктури від кіберзагроз, використовуючи сучасні технології та заходи забезпечення безпеки. Ці аспекти разом утворюють комплексну систему правового забезпечення інформаційної безпеки в Україні, спрямовану на забезпечення захисту інформації, кіберінфраструктури та кіберпростору в цілому [1].

Законодавство про цифровий захист в Україні базується на ряді нормативно-правових актів, які регулюють цю сферу.

Основні з них включають: Закон "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України": Цей закон визначає правові, організаційні та технічні засади забезпечення кіберзахисту в Україні. Статті Кримінального кодексу України, присвячені кіберзлочинам: Вони визначають кримінальну відповідальність за такі дії, як несанкціонований доступ до комп'ютерних систем, розповсюдження вірусів, крадіжка конфіденційної інформації тощо. Постанови та рішення Національної ради з питань цифрового захисту України: Це орган, який визначає стратегічні напрямки державної політики у сфері цифрової захисності та приймає рішення з питань забезпечення [2].

Україна виробляє та реалізує ряд стратегічних документів у сфері інтернет-безпеки для визначення стратегічних напрямків державної політики та заходів щодо захисту цифрового простору. Деякі з цих стратегічних документів включають:

Національна стратегія цифрової безпеки: цей документ визначає стратегічні цілі, пріоритети та заходи державної політики з інтернет-безпеки на певний термін (зазвичай на кілька років). Він орієнтований на реагування на сучасні та майбутні загрози у цифровому просторі та покращення захисту інформаційної інфраструктури.

Стратегія оборонної кібербезпеки: цей документ націлено на забезпечення безпеки у сфері оборони та визначає ключові напрямки захисту військових інформаційних систем та інфраструктури оборони.

Стратегія захисту критичної інфраструктури: цей документ спрямований на гарантування безпеки критичних об'єктів інфраструктури країни, таких як енергетика, транспорт та телекомунікації, від кіберзагроз та координацію заходів у цих секторах.

Стратегія кіберзахисту в економіці та бізнесі: цей документ спрямований на забезпечення безпеки інформаційних систем підприємств, банків, фінансових

установ та інших суб'єктів господарювання від кіберзагроз та підтримку розвитку культури кіберзахисту в бізнес-середовищі.

Ці стратегічні документи встановлюють напрями дій та ресурси для впровадження комплексних заходів з підвищення кібербезпеки в Україні. Вони сприяють створенню систематичного підходу до захисту кіберпростору та визначають пріоритети для подальшого удосконалення[3].

Інституційна база забезпечення ІТ-безпеки в Україні включає різні установи та органи, які відповідають за захист інформаційної безпеки та боротьбу з кіберзагрозами.

Деякі з них: Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України (ДССЗІУ): ця установа відповідає за розроблення та реалізацію державної політики у сфері захисту інформації, та спеціального зв'язку. Національна рада з питань кіберзахисту України: це міжвідомчий орган, який визначає стратегічні напрями державної політики у сфері інформаційної безпеки та координує діяльність інших установ та органів у цій сфері. Спеціальні служби та відомства, відповідальні за кіберзахист: до них входять Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство оборони, Державна служба з питань спеціального зв'язку та інші органи [4].

Україна активно співпрацює з різними міжнародними організаціями та ініціативами у сфері цифрової безпеки для обміну досвідом, координації заходів та спільного реагування на кіберзагрози.

Деякі з найважливіших міжнародних організацій та ініціатив включають: Європейський Союз (ЄС): Україна співпрацює з Європейським Союзом у сфері цифрової безпеки через участь у спільних проектах, обмін досвідом та участь у регіональних ініціативах.

Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ): Україна співпрацює з ОБСЄ у сфері цифрової безпеки шляхом обміну інформацією про кіберзагрози, проведення навчальних заходів та участі у спільних проектах. НАТО: Україна співпрацює з НАТО у сфері цифрової безпеки через участь у програмах підтримки, обмін досвідом та участь у спільних тренуваннях. Міжнародна організація з кіберзлочинності (ICSPA): Україна співпрацює з ICSPA у сфері боротьби з кіберзлочинністю, обміні інформацією та спільному реагуванні на кіберзагрози [5].

Освіта та підготовка кадрів у галузі ІТ-безпеки в Україні є важливим напрямком діяльності, оскільки забезпечення кваліфікованими фахівцями має вирішальне значення для захисту кіберпростору та боротьби з кіберзагрозами. Деякі аспекти освіти та підготовки кадрів у цій галузі включаю.

Захист критичної інфраструктури є одним із найважливіших аспектів онлайн-безпеки, оскільки критична інфраструктура включає системи та об'єкти, без яких неможливе функціонування суспільства і загрози їхньому безпеці можуть мати серйозні наслідки [6].

Деякі аспекти захисту критичної інфраструктури в Україні включають: ідентифікація та класифікація об'єктів критичної інфраструктури: Уряд України ідентифікує та класифікує об'єкти критичної інфраструктури, такі як енергетичні системи, транспортні мережі, телекомунікації, банківські системи тощо.

Оцінка ризиків та вразливостей: проводяться аналіз ризиків та вразливостей систем критичної інфраструктури для визначення потенційних загроз та шляхів їх запобігання. Розробка та впровадження заходів захисту: на основі оцінки ризиків розробляються та впроваджуються заходи захисту, такі як кіберзаходи, шифрування, моніторинг безпеки тощо.

Технічні заходи захисту: Це включає в себе застосування сучасних технологій захисту, таких як вогнепровідні стіни, антивірусні програми, системи виявлення вторгнень, резервне копіювання тощо. Загальна мета заходів захисту критичної інфраструктури полягає у забезпеченні стійкості, надійності та безпеки функціонування цих систем у кіберпросторі.

Висновок. Підсумовуючи вищенаведене, варто зазначити, що правове забезпечення інформаційної безпеки в Україні є критично важливим у контексті зростаючих кіберзагроз та викликів сучасного цифрового світу.

На основі аналізу правових аспектів у галузі інтернет-безпеки можна зробити декілька висновків: Необхідність посилення законодавства: Потрібно посилити законодавство щодо безпеки, зокрема, шляхом введення нових нормативних актів та вдосконалення існуючих для відповідності сучасним кіберзагрозам.

Необхідно посилити інституційну базу управління IT-безпеки, забезпечивши ефективну координацію дій між різними відомствами та організаціями. Підвищення свідомості та освіти: Важливо забезпечити постійну освіту та підвищення кваліфікації працівників у сфері безпеки та інформаційної безпеки.

Отже, ефективне правове забезпечення інформаційної безпеки в Україні потребує комплексного підходу та постійного вдосконалення, щоб забезпечити стійкість та надійність кіберінфраструктури країни у сучасних умовах цифрової епохи.

Список використаної літератури:

1. Гриневич, Ю. В. (2018). Правове забезпечення інформаційної безпеки в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*, (2), 22-30.
2. Короткий, С. О. (2020). Правове забезпечення інформаційної безпеки в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Право України*, (4), 55-63.
3. Мельник, О. М., & Ярош, О. В. (2019). Правове забезпечення кібербезпеки в Україні: сучасний стан та перспективи. *Адміністративне право і процес*, (4), 67-75.
4. Шевченко, І. В. (2017). Правові засади захисту інформаційної безпеки в Україні. *Право України*, (7), 44-51.
5. Закон України “Про захист інформації в інформаційно- телекомунікаційних системах” від 05.10.1992 № 2657-ХІІ.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення 10.04.2024)
6. Український Кодекс про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731#Text>. (дата звернення 10.04.2024)

Дарія АНДРОЩУК*
студентка 4 курсу
Факультету менеджменту та права
Вінницького національного аграрного університету

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

***Анотація.** Дана наукова стаття присвячена актуальній проблемі обмеження прав людини в Україні під час дії правового режиму воєнного стану. Наголошено на тому, що через збройну агресію зі сторони Російської Федерації влада нашої держави може обмежити права і свободи людини і громадянина лише задля збереження життів мільйонів українців та подальшого функціонування держави в умовах воєнного стану. Зазначено визначення воєнного стану, яке закріплюється на законодавчому рівні.*

Підкреслено, що права та свободи людини та громадянина охороняються не тільки на рівні національного законодавства, а насам-перед, Конституцією України. Зазначено, що країна – агресорка не дотримується норм міжнародного гуманітарного права із питань прав людини на територіях, що є окупованими.

***Abstract.** This scientific article is devoted to the actual problem of the restriction of human rights in Ukraine during the legal regime of martial law. It was emphasized that due to armed aggression from the Russian Federation, the authorities of our state can limit the rights and freedoms of a person and a citizen only in order to save the lives of millions of Ukrainians and the further functioning of the state under martial law. The definition of martial law, which is fixed at the legislative level, is specified.*

It is emphasized that the rights and freedoms of a person and a citizen are protected not only at the level of national legislation, but primarily by the Constitution of Ukraine. It is noted that the aggressor country does not comply with the norms of international humanitarian law on human rights issues in the occupied territories.

Вступ. Проблема порушення прав і свобод людини та громадянина під час війни – це питання, яке у наш час є досить актуальним. Через постійні війни у світі багато країн не дотримуються певних прав та свобод їх громадян, а тому велика кількість людей потерпають від цього. Це стає однією з головних проблем суспільства. Тому важливість цієї проблеми закликає детальніше розібратись в цьому питанні. Це допоможе завчасно попіклуватись про забезпечення всіх прав та свобод під час війни та зменшити наслідки від їх недотримання. У зв'язку з війною в країні ця проблема і є нагальною в сьогоднішній день. Саме в умовах введеного воєнного стану в Україні з'явився ризик тимчасового недодержання, та обмеження прав та свобод людей і громадян з боку України. Таким правом, зокрема, є вищезгадана заборона позбавлення громадянства .

---

* Науковий керівник к.ю.н. доцент кафедри права Андрій ПРАВДЮК

Виклад основного матеріалу. В законодавстві України, а саме в Конституції, чітко закріплено, що утвердження і забезпечення прав та свобод людини і громадянина є головним обов'язком нашої держави. Тому саме держава повинна докладати великих зусиль для виконання поставленого перед нею завдання. Основою для будь-якої демократичної централізованої держави є захист та дотримання прав та свобод людини та громадянина.

Найбільшій увазі це питання потребує під час певних ситуацій в країні, коли нормальне її функціонування стає проблемним. Однією з таких ситуацій стала війна збройна агресія Російської Федерації проти України. Введений воєнний стан в умовах війни – це особливий правовий режим, котрий запроваджується в країні під час збройної агресії. Саме в умовах введеного воєнного стану в Україні з'явився ризик тимчасового недодержання, та обмеження прав та свобод людей і громадян з боку України. Але, як було вже зазначено, права та обов'язки людини підлягають особливому контролю та захисту з боку її держави.

Щодо правової основи обмеження прав і свобод людини і громадянина, першоджерелом є Конституція України, що поряд з невичерпним переліком прав та свобод, закріплює критерії та межі їх звуження та підстави такого обмеження. Так, наприклад, в контексті досліджуваної проблеми право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації є гарантованим, що зазначено в статті 36, «за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей».

Стаття 64 Основного Закону підтверджує такий висновок, вказуючи на те, що в умовах воєнного стану можуть вводитися окремі обмеження прав і свобод, вводячи дві додаткові умови: по-перше, обмеження повинне мати свій конкретний строк, по-друге, обмеження не повинне стосуватися вичерпного переліку необмежуваних прав і свобод, що наведений в цій же статті. Таким правом, зокрема, є вищезгадана заборона позбавлення громадянства.

Такий самий підхід до доктрини правомірного обмеження прав людини і громадянина під час воєнного стану констатує і Закон України «Про правовий режим воєнного стану».

Військове комендування може обмежувати право людей на вільне пересування. Це і введення комендантської години, і заборона або обмеження вільного вибору місця проживання. Також може бути встановлений особливий режим в'їзду та виїзду з населених пунктів тощо.

Під час воєнного стану людина може бути позбавлена права на майно. Примусове відчуження майна допускається в установленому законом порядку за умови подальшої компенсації. Воєнний стан передбачає можливість втручання у приватне життя осіб. Зокрема, контроль засобів зв'язку, перевірка речей, документів, житла тощо. Також воєнний стан може обмежувати права людей на вільний вибір праці, громадяни під час війни можуть залучатися до суспільно-корисних робіт. Впровадження трудової повинності також регламентується законом.

Під час війни заборонено проводити вибори та референдуми, що обмежує

права громадян на участь в управлінні державними справами. Під заборонаю і масові збори та акції.

В умовах війни також не можуть бути порушені:

- права на рівність та повагу до гідності особи,
- право на особисту недоторканність
- право на укладання шлюбу
- право на громадянство
- право на справедливий суд, юридичну допомогу та захист
- право на житло

В умовах війни практично беззахисним є основне право людини – право на життя. Вбивства й тілесні ушкодження, викрадення людей на захоплених територіях і примусове вивезення, катування та нелюдське поводження, згвалтування та інші форми насильства – є прямим порушенням як права на життя, так і прав на гідність та недоторканність. Порушуються і права людини на охорону здоров'я – це як неможливість доступу до медицини, так і завдання шкоди здоров'ю внаслідок травмувань тощо. Порушенням прав людини також можна вважати пошкодження або руйнування майна, а також те, що людина внаслідок війни була позбавлена власної домівки чи не могла виїхати із окупованих територій. Також права та свободи людини та громадянина закріплюються в міжнародному пакті «Про громадянські та політичні права». У ньому закріплюються права та свободи, що не можуть обмежуватись в умовах війни та надзвичайного стану, а також принципи дії надзвичайного стану, умови його введення. Загальна декларація прав людини також складається зі статей про права та основоположні свободи людини та громадянина. Держава мобілізує приватні, індивідуальні права громадян, шляхом їх обмеження, полегшуючи забезпечення державного інтересу. Тобто в умовах воєнного стану відбувається певний перерозподіл та перебалансування співвідношення приватних прав та публічного інтересу.

Висновки. Громадяни України – це люди, що живуть на її території та користуються правами, що прописані в її законодавстві, а тому Україна повинна докладати великих зусиль для збереження їх прав. Але через те, що зараз відбувається з українцями через Російську агресію, Україна не може повністю припинити і очевидно, що це вимагає негайного розголошення. Найжахливіше – це порушення прав людини.

Список використаних джерел.

1. Конституція України / Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. С. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення 10.04.2024)
2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text. (дата звернення 10.04.2024)
3. Європейська конвенція з прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text. (дата звернення 10.04.2024)
4. Конвенція ООН про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text. (дата звернення 10.04.2024)

Ігор ГАЙДАЙ*
студент 4 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

***Анотація.** Дана наукова стаття розглядає роль Конституційного Суду в забезпеченні конституційних прав громадян України. Вона аналізує значення та функції Конституційного Суду як органу, відповідального за виконання інтерпретації та захисту Конституції України. В анотації обговорюється роль Конституційного Суду у розв'язанні конституційних спорів, контролі за законністю та конституційністю законів та актів органів влади. Також розглядаються інструменти, які використовує Конституційний Суд для захисту конституційних прав громадян, такі як конституційне судочинство та вирішення конституційних скарг. Анотація висвітлює значення Конституційного Суду як гаранта стабільності конституційного ладу та захисту прав та свобод громадян в Україні.*

***Abstract.** This research article examines the role of the Constitutional Court in ensuring the constitutional rights of Ukrainian citizens. It analyzes the significance and functions of the Constitutional Court as a body responsible for interpreting and protecting the Constitution of Ukraine. The abstract discusses the role of the Constitutional Court in resolving constitutional disputes, controlling the legality and constitutionality of laws and acts of the authorities. It also examines the instruments used by the Constitutional Court to protect the constitutional rights of citizens, such as constitutional proceedings and resolution of constitutional complaints. The abstract highlights the importance of the Constitutional Court as a guarantor of the stability of the constitutional order and protection of the rights and freedoms of citizens in Ukraine.*

Вступ. Незважаючи на важливу роль Конституційного Суду в забезпеченні конституційних прав громадян України, існують ряд проблем, які потребують уваги та вирішення. Перш за все, виникає питання ефективності механізмів контролю за дотриманням конституційних норм та рішень Конституційного Суду. Деякі судові рішення можуть бути неоднозначними або недостатньо ефективними у захисті прав громадян. Друга проблема полягає у забезпеченні незалежності Конституційного Суду. Необхідно забезпечити, щоб судді не були під впливом політичних чи інших зовнішніх чинників, що може підірвати авторитет та об'єктивність судових рішень. Забезпечення права на доступ до правосуддя, особливо для найбільш вразливих верств суспільства, залишається

---

* Науковий керівник к.ю.н. доцент кафедри права Андрій ПРАВДЮК

недостатнім. Отже, вирішення цих проблем становить суттєве завдання для забезпечення ефективного захисту та реалізації конституційних прав громадян України.

Виклад основного матеріалу: Саме Конституційний Суд України покликаний стояти як на сторожі захисту прав та свобод людини, так і гарантування непохитності конституційних принципів поділу влади, народовладдя, парламентаризму та незалежності судової влади.

Проаналізовано правову позицію Конституційного Суду України у сфері захисту прав особи у кримінальному провадженні. Обґрунтовано, що ці права входять до системи фундаментальних конституційних цінностей, гарантованих Конституцією України. Утвердження та захист цих цінностей є головним обов'язком держави.

Найбільшій загрози ці конституційні цінності зазнають під час розслідування та судового розгляду справи, а також у місцях позбавлення волі. Розуміння змісту цих конституційних цінностей, їх основоположного характеру при застосуванні законодавчих положень у кримінальному провадженні є запорукою ефективності верховенства права у цій сфері та свідчить про рівень правової культури суспільства в цілому.

Проаналізовано рішення Конституційного Суду України у сфері захисту прав особи у кримінальному провадженні та встановлено, що такі рішення становлять значну частину рішень, ухвалених Конституційним Судом щодо захисту прав і свобод людини. Держава повинна забезпечувати незалежність і недоторканність суддів Конституційного Суду України, у тому числі шляхом достатнього фінансування та створення належних умов для діяльності Конституційного Суду України [1].

Ці рішення стосуються широкого кола питань кримінального права. Залежно від предмета дослідження та сформульованих правових позицій Конституційного Суду України, виокремлено такі види рішень органу національного конституційного контролю у сфері захисту прав особи у кримінальному провадженні: щодо вимог до нормативно-правових актів; щодо права особи на правову допомогу; щодо обмеження права особи на свободу; щодо захисту, у тому числі судового, прав і свобод особи на різних стадіях кримінального провадження - від внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до ухвалення вироку у справі; щодо гарантування, утвердження та захисту державою права на життя, здоров'я, гідність особи при призначенні та виконанні покарання. Зроблено висновок, що Конституційний Суд України забезпечує захист прав і свобод осіб у кримінальному провадженні шляхом прийняття рішень, у тому числі за конституційними скаргами, на найвищому конституційному рівні.

Після оприлюднення рішень Конституційного Суду викладені в них правові позиції в єдності з положеннями Конституції України, витлумаченими в рішеннях Суду, стають безпосередніми регуляторами суспільних відносин, у тому числі визначають зміст та обсяг конституційних прав людини і громадянина. Після оприлюднення рішень Конституційного Суду викладені в них правові пропозиції, перебуваючи в нормативній єдності з положеннями

Конституції України, витлумаченими в рішеннях, стають безпосередніми регуляторами суспільних відносин, у тому числі визначають зміст та обсяг конституційних прав людини і громадянина [2].

Конституційний Суд України покликаний захищати права і свободи людини та громадянина, забезпечуючи при цьому неухильне додержання таких конституційних принципів, як поділ влади, державне управління, парламентаризм та незалежність судової влади. Оголошення 24 лютого 2022 року стану війни на всій території України у відповідь на широкомасштабну військову агресію з боку Російської Федерації суттєво вплинуло на всі правовідносини, здійснення державної влади, захист прав громадян, реалізацію прав і свобод людини.

У цьому контексті важливого значення набуває питання комплексної розробки та дослідження оптимальної моделі захисту прав громадян, а також питання посилення та оптимізації захисту прав людини в умовах військової агресії з боку російської федерації. Метою статті є аналіз ролі Конституційного Суду України у захисті прав громадян в умовах війни. Встановлено, що міжнародно-правові інструменти гарантують основоположні права і свободи людини, але не всі вони є абсолютними і можуть підлягати правовим обмеженням.

Крім того, зазначається, що принцип прямої дії Конституції як елемент верховенства права має обмежену дію і стосується переважно положень про права і свободи людини і громадянина, а також положень нових процесуальних кодексів, що запроваджують новели, які в цілому сприймаються позитивно [3].

Це пов'язано з винятковими обставинами, які певною мірою загрожують існуванню держав, націй та окремих осіб. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, прийнятий у 1966 році, окреслив загальну мету обмежень прав людини, що випливають із Загальної декларації прав людини, і ввів поняття "національної безпеки". Європейська конвенція з прав людини передбачає звільнення від зобов'язань у виняткових ситуаціях.

Європейські стандарти доступу до правосуддя відображені в національному законодавстві України та гарантують право на судовий захист порушених прав людини на конституційному, адміністративному та процесуальному рівнях.

Конституційний Суд зарекомендував себе як невід'ємна складова функціонування держави. Це особливо важливо у складні періоди суспільного життя, такі як ситуації, що вимагають запровадження надзвичайного стану, в тому числі стану війни.

У такі періоди судова влада повинна постійно працювати над забезпеченням та гарантуванням прав і свобод особи, які гарантуються Конституцією України та охороняються державою. Доведено, що права і свободи людини мають залишатися пріоритетом для держави на всій її території, навіть у разі введення надзвичайного стану.

Це є безпрецедентним для нашої країни і, безсумнівно, створить виклики для функціонування механізмів захисту та забезпечення конституційних прав і свобод. Необхідно також враховувати, що в умовах надзвичайного стану деякі

конституційні права громадян можуть бути обмежені з метою більш ефективної мобілізації державних ресурсів для протидії військовим нападам.

Ці питання мають бути враховані в майбутніх дослідженнях. Конституційний Суд України, захищаючи право на охорону здоров'я, провів комплексний аналіз законодавства України та наукових концепцій у цій сфері. Відповідно до Закону України "Про Конституційний Суд України", Конституційний Суд України є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про конституційність законів України та у випадках, передбачених Конституцією України, інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також виконує інші повноваження відповідно до Конституції України. Конституційний Суд України діє як єдиний суд конституційної юрисдикції, тому його першочергове значення полягає у забезпеченні принципу верховенства права, який вимагає відповідності законів, підзаконних нормативно-правових актів, інших рішень органів державної влади Конституції України.

Як зазначає, функціонування органів конституційної юрисдикції є однією з основних форм контролю за діяльністю вищих органів державної влади.

Процеси в українській державі та суспільстві демократизації та перетворення України на правову і соціально орієнтовану країну правову та соціально орієнтовану країну вимагають вдосконалення існуючих та створення нових механізмів, спрямованих на адаптацію прогресивних ідей механізмів, спрямованих на адаптацію прогресивних ідей у сфері захисту конституційних прав і свобод громадян, а також створення нових механізмів, спрямованих на адаптацію прогресивних ідей прав і свобод громадян поряд з конструктивними [4].

Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції відіграють ключову роль у застосуванні принципу верховенства права. Стаття присвячена дослідженню конституціоналізації принципу верховенства права, а також його складових, таких як принцип правової визначеності, пропорційності та прямої дії Конституції України. У статті проаналізовано правові позиції Конституційного Суду України щодо змісту цих елементів принципу верховенства права. Підкреслюється, що принцип пропорційності є основоположним принципом визначення меж прав людини.

Методи: Для дослідження основних підходів до визначення принципу верховенства права та його окремих складових у роботі використано методи аналізу та синтезу: системно-структурний, який дозволив дати структурну характеристику принципу верховенства права та проаналізувати зміст його елементів, та логіко-юридичний, який дав можливість з'ясувати зміст правових позицій Конституційного Суду України щодо тлумачення принципу верховенства права. Виявлено правові позиції Конституційного Суду України щодо санкцій як міри конституційно-правової відповідальності. Акцентовано увагу на їх особливостях, якщо конституційну відповідальність несе: 1) колективний суб'єкт; 2) індивідуальний суб'єкт [5].

Результати та висновки: Розроблено та проаналізовано теоретичні та практичні підходи до обґрунтування природи верховенства права та змісту його

структурних елементів у правових позиціях Конституційного Суду України.

Отже, розглядаючи права людини як об'єкт конституційного захисту, необхідно враховувати фактичний стан забезпечення прав людини в Україні (принаймні такий аспект, як гарантування права на звернення до суду в разі порушення закріплених у Конституції прав і свобод людини і громадянина). Водночас необхідно підкреслити, що подальші дослідження проблеми прав людини як об'єкта конституційного захисту матимуть не лише важливе значення для науки конституційного права, а й у контексті практичної реалізації конституційно проголошених прав людини в Україні.

Висновок: Говорячи про важливість прав людини як об'єкта конституційного захисту, ми повинні пам'ятати, що вони є невід'ємною частиною розвитку конституціоналізму. Іншими словами, цей об'єкт є необхідним, і його поява закорінена в теоретичному визначенні змісту конституційного феномену та конституціоналізму.

По-перше, поява прав людини як об'єкта конституційного захисту є логічною складовою внутрішнього розвитку як ідей конституціоналізму, так і практичної реалізації принципів верховенства права.

По-друге, значущість інституту прав людини як об'єкта конституційного захисту підкреслюється тим, що чинна Конституція України містить положення, які, з одного боку, закріплюють невідчужуваність і непорушність прав людини, а з іншого - встановлюють категоричну заборону скасування прав людини або прийняття законів чи інших нормативно-правових актів, які б обмежували права і свободи людини або звужували їх зміст.

По-третє, у процесі дослідження прав людини як об'єкта конституційного захисту необхідно враховувати не лише формальні характеристики, а й фактичний стан забезпечення права громадян на судовий захист (у тому числі права на неупереджений і безсторонній судовий розгляд) їхніх конституційних прав.

Список використаних джерел:

1. Реформування конституційного судочинства в Україні URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/244619> (дата звернення 10.04.2024)
2. Practice of the Constitutional Court of Ukraine on the Protection of Personal Rights in Criminal Judicial Procedure URL: https://unz.univer.km.ua/article/view/83_174-182 (дата звернення 10.04.2024)
3. The Rule of Law in the Legal Positions of the Constitutional Court of Ukraine URL: <https://ajee-journal.com/the-rule-of-law-in-the-legal-positions-of-the-constitutional-court-of-ukraine> (дата звернення 10.04.2024)
4. Inshyn, M., Miroshnychenko Y., & Paidá, Y. (2018). Protection of constitutional cultural rights and freedoms of citizens by the constitutional court of Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(4), 134-139. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-4-134-139>
5. Санкції як міра конституційно-правової відповідальності: правові позиції Конституційного суду України URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/288592> (дата звернення 10.04.2024)

Леся ЦИМБАЛІСТ*
Студентка 4 курсу
Факультет менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ

***Анотація.** Статтю присвячено дослідженню сучасних міжнародних тенденцій розвитку кримінальної юстиції та перспектив застосування досвіду у процесі розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні. Розглянуто питання введення кримінальної юстиції у справах неповнолітніх. Шляхом удосконалення кримінального та кримінально-процесуального законодавства проаналізовано тенденції формування правової політики щодо захисту прав дитини при здійсненні кримінальної юстиції.*

***Abstract.** The article is sanctified to research of modern international progress of criminal justice and prospects of application of experience trends in the process of development of criminal justice in relation to minor in Ukraine. The question of introduction of criminal justice is considered in matters of minor. By the improvement of criminal and кримінально-процесуального legislation the tendencies of forming of legal politics are analysed in relation to the protection of rights for a child during realization of criminal justice.*

Вступ. Політичні, економічні, соціальні та культурні зміни, що відбуваються в Україні, вимагають більшої уваги з боку держави до проблем дітей, які є найбільш уразливими верствами населення. Створення на національному рівні дієвих механізмів захисту прав, свобод і законних інтересів дитини дасть змогу говорити про існування гармонійно збалансованої системи поведінки з неповнолітніми у всіх сферах суспільного життя, де вони будуть почуватися повноцінними особистостями.

Станом на січень 2022 року основні напрями розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні включають такі аспекти:

1. Реформа законодавства: Україна здійснює постійну реформу свого законодавства щодо неповнолітніх у сфері кримінальної юстиції з метою вдосконалення правового поля та приведення його у відповідність до міжнародних стандартів.

2. Впровадження альтернативних форм покарання: Законодавство та практика виконання покарань для неповнолітніх постійно розвиваються у напрямку більшого застосування альтернативних форм покарання, таких як соціальні програми, спрямовані на реабілітацію.

---

* Науковий керівник к.ю.н. доцент кафедри права Андрій ПРАВДЮК

3. Забезпечення прав та інтересів неповнолітніх під час кримінального провадження: Удосконалення системи юридичної допомоги для неповнолітніх, забезпечення їхнього права на захист та справедливий процес, а також врахування особливостей вікового розвитку учасників кримінального провадження.

4. Розвиток програм реінтеграції: Запровадження та підтримка програм та проектів з реінтеграції неповнолітніх, які вчинили злочини, у суспільство з метою запобігання повторним правопорушенням та забезпечення їхньої соціальної адаптації.

5. Міжнародне співробітництво: Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями та партнерами у розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, обмінюється досвідом та впроваджує найкращі практики з цієї сфери.

Ці напрями спрямовані на створення ефективної та гуманної системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, яка б забезпечувала їхні права та інтереси, а також сприяла їхньому соціальному реінтеграції та вихованню.

Кримінальний кодекс України передбачає вікові ознаки кримінальної відповідальності неповнолітніх [1]. Слід зазначити, що розподіляючи відповідальність неповнолітніх за вчинення кримінальних правопорушень за віковими категоріями (11-14 років, 16 років; 14 років, 16-18 років), можна стверджувати, що Україна знайшла правовий компроміс між віком дитини та відповідальністю в межах Закону про кримінальну відповідальність. Урахування вікових і психологічних особливостей неповнолітнього правопорушника, встановлені законом особливості призначення йому покарання, звільнення від кримінальної відповідальності, можливості застосування примусових заходів виховного характеру свідчать про те, що державні правоохоронці забезпечені широким набором інструментів для визначення відповідальності неповнолітніх.

Виклад основного матеріалу. З 2011 по 2018 роки було зроблено великий внесок у розвиток кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні. Згідно з підрахунками Державної служби статистики, з 1996 року дитяче населення країни скоротилося майже в два з половиною рази. Станом на 2017 рік кількість дітей в Україні становить приблизно 8 мільйонів, і тема кримінальної юстиції час від часу згадується в українському інформаційному просторі.

Крім того, прикро, що причиною цієї найважливішої проблеми є не розуміння необхідних змін у методах і системах захисту прав дитини, а черговий жахливий випадок порушення прав дитини. Найбільш гострими вони є в країнах, що розвиваються, і країнах з перехідною економікою, до яких належить і Україна.

Указом Президента України від 24 травня 2011 року № 597 схвалено Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні, яка

визначає основні напрями розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх. Реалізація цих напрямів має посилити відповідальність сім'ї, суспільства та держави за процес виховання і становлення дітей, забезпечити додержання прав і свобод дітей, які потрапили у конфлікт із законом, шляхом підвищення рівня їхнього правового та соціального захисту, зменшити рівень дитячої злочинності [2].

Особливості диференціації відповідальності неповнолітніх осіб у зарубіжних країнах свідчать, що кримінальні закони більшості країн світу все більше враховують індивідуальні і вікові особливості психіки підлітків, щоб згодом реалізувати гнучку систему кримінально-правових заходів, яка сприяє не стільки покаранню правопорушника, скільки його поверненню в суспільство. Крім загальних рис, притаманних системам кримінальної юстиції, у кожній країні є свої характерні особливості, пов'язані насамперед з історичним розвитком демократичних суспільств.

Розгляд звернень громадян стосовно розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні відбувається через різні механізми та інституції. Основні з них включають: насамперед петиції та звернення до органів влади: громадяни можуть подавати петиції та звертатися до відповідних органів влади, зокрема до Верховної Ради України, президента, міністерств, комітетів чи інших установ, з пропозиціями щодо розвитку кримінальної юстиції для неповнолітніх, участь у громадських обговореннях та консультаціях: владні органи, а також громадські організації, можуть організовувати обговорення з питань розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, в яких беруть участь представники громадськості, активісти, фахівці та інші зацікавлені сторони, подання скарг та звернень до омбудсмена: громадяни можуть також звертатися до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (омбудсмена) з питань, що стосуються прав та інтересів неповнолітніх у сфері кримінальної юстиції, участь у громадських радах та комітетах: громадяни можуть брати участь у громадських радах, комітетах та інших консультативних органах, які спрямовані на розвиток правосуддя та кримінальної юстиції для неповнолітніх. Ці механізми дозволяють громадянам висловлювати свої думки, пропозиції та звернення з питань розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, та брати участь у формуванні відповідної державної політики [3].

Слід також зазначити, що аналіз чинного законодавства України з позиції міжнародних стандартів поводження з дітьми, які потрапили в межі кримінального процесу, свідчить, що в державі на законодавчому рівні є всі складові, які сприяють здійсненню ефективного правосуддя для неповнолітніх. Важлива нормативно-правова база, наявність великої кількості національних, муніципальних і громадських установ, які опікуються неповнолітніми, профілактичні заходи щодо запобігання злочинності неповнолітніх, особливий режим щодо дітей у кримінальному судочинстві, реабілітаційні заходи для правопорушників – усе це може проілюструвати існуванню ефективних комплексних механізмів захисту прав і свобод неповнолітніх на національному рівні з кримінально-правових питань [4, с.14]. Відповідна модель є прогресивною та базується на визнаних принципах міжнародного права у сфері захисту дітей.

Розвиток кримінальної юстиції щодо неповнолітніх передбачає впровадження комплексу заходів та поліпшень з метою забезпечення ефективного та гуманного захисту прав та інтересів дітей та підлітків у кримінальному процесі.

Основні аспекти розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх можуть включати такі напрями: вдосконалення законодавства, яке стосується кримінальної відповідальності неповнолітніх, врахування особливостей їхнього віку, психофізіологічних та соціальних характеристик, а також забезпечення відповідності міжнародним стандартам прав людини, розширення використання альтернативних форм врегулювання конфліктів для неповнолітніх, щоб збільшити рівень юридичної грамотності та запобігти правопорушенням, запровадження спеціалізованих судів або відділень суду для розгляду справ неповнолітніх з урахуванням їхніх особливостей та потреб, проведення програм та заходів з профілактики правопорушень серед неповнолітніх, спрямованих на підвищення їхньої соціальної адаптації, самовизначення та відчуття відповідальності перед суспільством.

Розвиток кримінальної юстиції щодо неповнолітніх має на меті забезпечити більш гуманне, справедливе та ефективне врегулювання конфліктів, а також сприяти реабілітації та ресоціалізації молоді, яка вчинила правопорушення.

В останні роки в Україні були внесені певні зміни до законодавства, спрямовані на поліпшення кримінальної юстиції для неповнолітніх. Наприклад, була введена можливість застосування альтернативних заходів покарання для молоді, таких як виховний захід або соціальні програми. Україна звертає увагу на розвиток мережі центрів соціально-правової підтримки для неповнолітніх, які знаходяться у конфлікті з законом.

Висновки. Таким чином, питання запровадження кримінальної юстиції та відновного правосуддя для України є дуже актуальним, оскільки стан підліткової злочинності в державі викликає глибоку занепокоєність та зумовлює необхідність пошуку нових засобів її попередження. Україна здійснює ряд заходів для розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх з метою створення ефективної та гуманної системи правосуддя для молоді.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25. Ст. 131.
2. Про розгляд звернень громадян стосовно розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні та гендерної політики-роз'яснення Міністерства юстиції України: https://minjust.gov.ua/m/str_39452 (дата звернення: 02.02.2024 р.).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 02.02.2024 р.).
4. Савенко В. П. Перспективи запровадження в Україні ювенальної юстиції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 1. С. 140-144

Аліна ШКРАБІЙ*
студентка 4 курсу
Факультету менеджменту та права
Вінницького національного аграрного університету

ПРОБЛЕМИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ, ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ У СУДОЧИНСТВІ, ПРАВОВІЙ КОНСУЛЬТАЦІЇ ТА СИСТЕМІ ВИКОНАННЯ ЗАКОНУ

Анотація. У статті прослідковує роль штучного інтелекту (ШІ) в судочинстві та його вплив на процеси прийняття судових рішень. Вона досліджує потенціал ШІ у полі судочинства, а також відкриває потенційні ризики пов'язані з його використанням. Розглянуто різноманітні застосування ШІ в судовій системі, включаючи автоматизовану обробку юридичної інформації, аналіз великих обсягів даних, прогнозування судових рішень і використання роботів-помічників для підтримки суддів у прийнятті рішень. Використання ШІ може прискорити процеси судочинства, покращити доступ до правосуддя і зменшити вплив людського фактора на судові рішення. Звертається увага на потенційні ризики використання ШІ в судочинстві. Ці ризики включають можливість виникнення алгоритмічної несправедливості, недостатню прозорість алгоритмів, порушення конфіденційності та приватності даних, а також проблеми відповідальності за помилки, які можуть бути здійснені ШІ. Автори статті рекомендують враховувати ці ризики при впровадженні ШІ в судочинство і розробляти етичні стандарти та правові рамки для його використання.

Abstract. The article traces the role of artificial intelligence (AI) in the judiciary and its impact on the processes of judicial decision-making. It explores the potential of AI in the field of justice, and also reveals the potential risks associated with its use. Various applications of AI in the judicial system are considered, including automated processing of legal information, analysis of large volumes of data, prediction of court decisions and the use of assistant robots to support judges in decision-making. The use of AI can speed up judicial processes, improve access to justice and reduce the impact of the human factor on court decisions. Attention is drawn to the potential risks of using AI in court proceedings.

Вступ. Штучний інтелект набуває все більшого значення в різних галузях сучасного суспільства, включаючи правову сферу. Судочинство і судові рішення не є винятком. Автоматизація судових процесів за допомогою штучного інтелекту (ШІ) є однією з сучасних тенденцій у розвитку судочинства. Це означає використання ШІ-технологій, таких як машинне навчання, обробка природної мови та автоматичне прийняття рішень, для автоматизації певних етапів судових

---

* Науковий керівник к.ю.н. доцент кафедри права Андрій ПРАВДЮК

процесів.

Виклад основного матеріалу. Одним з основних напрямків автоматизації є обробка та аналіз великого обсягу правової інформації, такої як судові рішення, законодавство, прецеденти та інші юридичні джерела. Системи ШІ можуть використовувати алгоритми машинного навчання для аналізу тексту та виявлення закономірностей у судових рішеннях. Це дозволяє забезпечити швидкий доступ до релевантної інформації, а також проводити аналіз судової практики для прийняття обґрунтованих рішень.

Ще одним аспектом автоматизації судових процесів є використання систем автоматичного прийняття рішень.

За допомогою алгоритмів машинного навчання та обробки природної мови, системи ШІ можуть аналізувати факти, юридичні аргументи та попередні судові рішення для прийняття рекомендаційних або навіть остаточних рішень. Проте важливо зауважити, що остаточне рішення повинно прийматися кваліфікованими суддями, які враховують всі необхідні аспекти справи. Автоматизація судових процесів з допомогою ШІ може мати деякі переваги, такі як підвищена швидкість та ефективність прийняття рішень, зменшення людських помилок та більш об'єктивний підхід до судових процесів. ШІ може швидко аналізувати великий обсяг інформації та виявляти недоліки чи суперечності в судових рішеннях, що сприяє посиленню справедливості та постійності в правосудді.

Одним з прикладів впровадження автоматизації судових процесів є використання систем розпізнавання мови та автоматичного генерування тексту для створення судових рішень. Це може спростити процес написання рішень, зменшити час, витрачений суддею на підготовку документів, а також унормувати та узгодити формулювання рішень [1].

Легалізація штучного інтелекту (ШІ) та його використання у судочинстві, правовій консультації та системі виконання законів створює кілька важливих правових проблем.

- *Відповідальність за дії ШІ:* Коли ШІ приймає рішення, які мають правові наслідки, виникає питання про те, хто несе відповідальність за ці рішення. Це особливо актуально у випадку помилок або недоліків у програмному забезпеченні, які можуть призвести до неправильних вироків або неприйнятних рішень.

- *Приватність та безпека даних:* Використання ШІ в правовій системі передбачає обробку великої кількості конфіденційної інформації. Це підвищує ризик порушення приватності та можливість кібератак на системи, що містять ці дані.

- *Прозорість та вплив на прийняття рішень:* Не завжди можна зрозуміти, як саме ШІ приймає рішення, що може ускладнити їх обґрунтування та оскарження. Прозорість та відкритість алгоритмів, використаних у ШІ, стає важливою для забезпечення довіри до цих систем.

- *Етичні питання:* Використання ШІ в правовій системі виносить на порядок денний ряд етичних питань. Наприклад, до якої міри можна довіряти ШІ у прийнятті рішень про покарання? Чи можуть алгоритми бути об'єктивними,

якщо вони піддаються впливу від певних сторін чи інтересів?

- *Регулювання та законодавство:* Бракує чіткого законодавства, яке б визначало правовий статус ШІ та регулювало його використання в правовій системі. Необхідно створити правові рамки, що забезпечать баланс між інноваціями та захистом прав і свобод громадян.

Ці проблеми вимагають комплексного підходу та співпраці між правозахисними органами, науково-дослідними установами, галузевими експертами та правовими органами з метою розробки ефективних стратегій легалізації та регулювання використання ШІ в правовій сфері.

Крім того, ШІ може допомогти візуалізувати складні дані та докази, що дозволяє суддям, прокурорам та адвокатам краще розуміти та аналізувати інформацію. Наприклад, за допомогою алгоритмів машинного навчання, можна створювати графіки, діаграми та графи, що відображають зв'язки між різними доказами або структуру подій.

Також, ШІ можуть бути використані для створення експертних систем, які надають юристам та суддям підтримку при прийнятті рішень. Ці системи базуються на аналізі судової практики, законодавства та прецедентів, що дозволяє забезпечити рекомендації та обґрунтовані висновки у відповідності до визначених правових принципів. ШІ може використовувати алгоритми машинного навчання для виявлення патернів, аномалій та інших закономірностей у доказах. Наприклад, системи ШІ можуть аналізувати великі обсяги даних, такі як медичні записи, фінансові транзакції або телефонні розмови, для виявлення ознак злочинів або порушень.

Використання ШІ у зборі та обробці доказів може покращити точність, швидкість та об'єктивність аналізу, а також знизити можливість помилок. Проте важливо пам'ятати, що ШІ не може повністю замінити роль професійних юристів та суддів, і завжди потрібно збирати та оцінювати докази з урахуванням контексту, етичних стандартів та правових процедур.

Також, аналіз судових рішень на основі алгоритмів машинного навчання є одним з важливих напрямків застосування штучного інтелекту в правосудді. Цей підхід дозволяє автоматизувати процеси аналізу великого обсягу судових рішень та виявлення закономірностей, трендів і прецедентів.

Слід згадати і те, що однією зі сучасних тенденцій використання ШІ в судочинстві є розробка систем розпізнавання і аналізу правової інформації. За допомогою алгоритмів машинного навчання та нейронних мереж, системи ШІ можуть аналізувати великі обсяги правових документів, судових рішень, прецедентів та іншої відповідної інформації.

Це дозволяє забезпечити більш швидкий та точний пошук релевантної правової інформації, виявлення закономірностей та зв'язків між судовими рішеннями, що може сприяти більш обґрунтованому та справедливому судочинству. Іншою тенденцією, що виникає в контексті використання ШІ в судочинстві, є розробка систем про-гнозування судових рішень.

Подальше дослідження і розробка нових методів та інструментів використання ШІ в судочинстві є важливим напрямом розвитку. Наприклад, варто працювати над вдосконаленням алгоритмів машинного навчання для забезпечення більш точного аналізу судових рішень або розробити системи, які здатні враховувати контекстуальні та соціальні фактори при прийнятті рішень.

Дослідження в галузі розуміння природної мови, автоматичного розпізнавання образів та обробки даних можуть сприяти подальшому розвитку і вдосконаленню систем ШІ, що використовуються в судочинстві. Оскільки використання ШІ в судочинстві супроводжується певними ризиками, важливо розробити механізми запобігання й управління цими ризиками.

Це включає розробку систем забезпечення кібербезпеки, захисту персональних даних та конфіденційності, а також проведення аудитів та контролю за роботою систем ШІ.

Також слід розглянути можливість встановлення механізмів відповідальності та компенсації у випадку помилкових або несправедливих рішень, прийнятих залученими системами ШІ.

Висновки. Отже, перспектива використання штучного інтелекту в судочинстві та судових рішеннях є актуальною темою, яка має як позитивні такі негативні аспекти. Система ШІ можуть значно полегшити процеси судочинства забезпечуючи швидкий доступ до інформації та аналізу судових рішень. Однак, використання ШІ вимагає уваги до етичних аспектів та забезпечення прозорості, відповідальності та захисту прав громадян. Необхідно розробляти нормативно-правове регулювання, що встановлює стандарти використання ШІ в судочинстві, здійснювати експертну оцінку та навчання суддів, а також досліджувати та вдосконалювати методи та інструменти використання ШІ.

Крім того, слід активно запобігати й управляти ризиками, пов'язаними з використанням ШІ, зокрема забезпечувати кібербезпеку, конфіденційність та захист персональних даних.

Загалом, використання штучного інтелекту в судочинстві має потенціал покращити ефективність, доступність та об'єктивність судових рішень. Проте це повинно відбуватися в рамках етичних норм та з врахуванням прав та інтересів людей. Вирішення етичних, правових та технологічних питань, пов'язаних з використанням ШІ в судочинстві, є важливим завданням для забезпечення справедливого та надійного правосуддя в майбутньому.

Список використаної літератури:

1. Українська гельсінська спілка URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/shtuchnyy-intelekt-ta-iurydychna-sfera-chy-zmozhut-tekhnologii-zaminyty-suddiv/> (дата звернення 10.03.2024)

2. Штучний інтелект у правовій системі та юридичній освіті» (2021) Американської асоціації юристів. URL: <https://uba.ua/ukr/news/7855> (дата звернення 10.03.2024)

3. «Штучний інтелект та юридичні послуги» (2020) Міжнародної асоціації юристів. URL: <https://www.unite.ai/uk> (дата звернення 10.03.2024)